

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

*Βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις
Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν*

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Α'. ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ—ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ—ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
"ΘΡΑΚΙΚΩΝ,"

Β'. ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ, ΥΠΟ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΙΑΚΙΔΟΥ

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ, ΥΠΟ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Δ'. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ, ΥΠΟ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ—
ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ: ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 20Α
(ΠΡΟΣΩΡΙΝΩΣ ΚΟΡΑΗ 5)

1960

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΔΟΘΕΙΣΑΝ ΥΠΟΣΧΕΣΙΝ
ΚΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΣ ΔΥΣΧΕ-
ΡΕΙΑΣ, ΠΡΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΘΡΑ-
ΚΙΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΑΦΗΓΗΣΕΩΝ, ΠΑΡΑΘΕ-
ΤΟΜΕΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑΝ ΤΗΣ «ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΑΜ-
ΜΑΚΟΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ», ΑΠΟ ΤΟΝ 32ΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ
ΤΟΝ ΠΑΡΟΝΤΑ 33ΟΝ ΤΟΜΟΝ.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
«Θρακικῶν»

ΑΞΙΟΤΙΜΟΝ κ. ΦΙΛΙΠΠΟΝ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΝ — τ. ΥΠΟΥΡΓΟΝ
ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Ἐ ν τ α ὺ θ α

Σεβαστέ μου καὶ Ἐντιμώτατε συμπατριώτα,

Ἐταλαιπωρήθην καὶ ἐκοπίασα ἐπὶ πολλὰ ἔτη διὰ τὴν συλλογὴν ὕλης
τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μου Σαμμακοβίου καὶ Περιχώρων.

Ἐδοκίμασα ὁμῶς πικρίας καὶ ἀπογοητεύσεις, διότι ἡ ζωῆρά μου ἐπι-
θυμία ἐκτυπώσεως τῆς ἐργασίας μου ταύτης, προσέκοπτεν εἰς ἀργήσεις καὶ
κενὰς ὑποσχέσεις, λόγῳ τῆς δαπάνης τῆς εἰς τὴν δημοσιότητα ἐμφανίσεως
τοῦ ἔργου μου, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ πόθου μου καὶ εἰς ἠθικὴν ἀμοιβὴν
τῶν κόπων μου.

Εἶναι φυσικὸν συνεπῶς νὰ αἰσθανθῶ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν,
διὰν ἀντίκρουσα εἰς πολυτελῆ καὶ ἐπιμελημένην ἐμφάνισιν ἐκ 300 σελίδων
τὸν 32ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν». Εἶσθε ὁ μοναδικὸς συμπατριώτης καὶ
Πρόεδρος πνευματικοῦ Σωματείου, ὅστις ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν συνεργ-
γατῶν σας τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἀνελάβατε χωρὶς ὑπεκφυγὰς ἢ ἀνεκπλη-
ρώτους ὑποσχέσεις, νὰ πραγματοποιήσητε τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς ζωῆς μου
καὶ νὰ ἀντικρῶσω οὕτω, χωρὶς συγγραφικὰς ἀξιώσεις, τὸν εὐχάριστον τερ-
ματισμὸν μιᾶς προσπαθείας, ἣτις κατήντησε δι' ἐμὲ ἔμμονος ἐφιάλτης,
καὶ παθολογικῆς ἰδέας. Ἦκουσα καὶ παρ' ἄλλων προτροπὰς καὶ ἔλαβον πε-
νιχρὰς ἐνισχύσεις, ἡ ἰδική σας ὁμῶς, διὰ σημαντικοῦ ποσοῦ, ἄνω τῶν ἐξή-
κοντα χιλιάδων δραχμῶν περίπου, δαπάνη, εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ κρίσις

τοῦ βιβλίου δὲν ἐπιτρέπει κυκλοφοριακὴν ἀπόδοσιν, ἦτο μοναδικὴ καὶ οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν διανοηθῆ κανεὶς.

* Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο μόνον περὶ τῆς ἄνω κολοσσιαίας δαπάνης. Παρηκολούθησα ὅτι ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους ἐταλαιπωρήθητε καὶ προσωπικῶς καὶ μὲ συνεργάτας διὰ τὴν ἀριάν, εὐπρεπῆ καὶ ἀξιόλογον ἔκδοσιν τοῦ πονήματός μου. Αἱ λέξεις τῆς βαθυτάτης μου εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν ἀπέιρων θερμοτάτων εὐχαριστιῶν μου δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὰ αἰσθήματα, ἅτινα μὲ πλημμυροῦν καὶ τὰ ὁποῖα θὰ διατηρήσω καθ' ὅλον μου τὸν βίον.

Μὲ τὴν ἔναρξιν ἐκτιπώσεως τῆς συνεχείας εἰς τὸν παρόντα 33ον Τόμον τοῦ τέλους τῆς αὐτῆς ἱστορίας «Σαμμακοβίου καὶ τῶν πέριξ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων», ἐθεώρησα ὑποχρέωσιν νὰ ἀπευθύνω καὶ δημοσίᾳ πρὸς τὸ ὑπὸ τὴν Προεδρείαν σας, τιμὸν τὴν πατρίδα μας, Θρακικὸν Κέντρον καὶ πρὸς τοὺς συνεργάτας σας, τὰς πενιχράς μου ταύτας ἐκδηλώσεις μετὰ τῆς εὐχῆς ὅπως ὁ Ὑψιστος σᾶς χαρίξῃ μακροζωΐαν ἐπ' ἀγαθῶ τῆς ἀγαπητῆς μας Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Ἑλλάδος, ἣν πολλαχῶς καὶ εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα κατ' ἐπανάληψιν ὑπηρετήσατε καὶ διεκρίθητε καὶ ἐν τῇ Βουλῇ πεντάκις ὡς Ὑπουργὸς καὶ πρῦτανις μεταξὺ τῶν ἐκ Θράκης πολιτευτῶν.

Διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐξαιρετικῆς πρὸς ὑμᾶς ἐκτιμήσεως.

Ὁ Συγγραφεὺς

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Κριτικὴ καὶ Συμπεράσματα

ἐπὶ τῶν 32ου καὶ 33ου Τόμων τῶν «Θρακικῶν» περὶ τῆς «Ἱστορίας Σαμμακοβίου καὶ τῶν πέριξ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων».

Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια, ἵνα ἐπὶ τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν, ἀσκήται κριτικὴ μετὰ σχολίων διὰ τὸ περιεχόμενον τῶν διαφόρων ἐκδόσεων. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐτηρήθη καὶ ὡς πρὸς τοὺς κυκλοφορήσαντας Τόμους τῶν «Θρακικῶν», ἐνεφανίσθησαν δὲ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς 30-ετίας τόσον εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐφημερίδας, ὅσον καὶ εἰς τοιαύτας τοῦ ἐξωτερικοῦ (Ἐθνικὸς Κῆρυξ Ν. Ὑόρκης κ.λ.π.) κριτικαὶ μετ' εὐμενῶν σχολίων ἀπὸ μέρους σοφῶν καθηγητῶν, ἱστοριογράφων καὶ ἄλλων διανοουμένων, περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Περιδοικοῦ μας. Τοῦτο ἐνέχει τὴν σημασίαν ὅχι μόνον ἐνθαρρύνσεως τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ πνευματικὴν ἐπίδοσιν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων, αἱ ἐκδηλώσεις δὲ αὐταὶ εἶναι

τιμητικαὶ καὶ διὰ τὰ «Θρακικά», ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μοχθοῦντας πρὸς συλλογὴν καὶ συγγραφὴν ὁμοίων πονημάτων. Τὴν τοιαύτην παράδοσιν ἀκολουθεῖ καὶ σήμερον ἡ Σύνταξις τοῦ Περιοδικοῦ μας, θεωρεῖ δὲ ὅτι ἔχει καὶ εὐχάριστον ὑποχρέωσιν νὰ κρίνῃ καὶ μὲ ἀντικειμενικότητα νὰ ἐπαινέσῃ τὸ ἔργον τοῦ κ. Κιακίδου, Συγγραφέως τοῦ 32ου Τόμου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ παρόντος περὶ τῆς «Ἱστορίας Σαμμακοβίου καὶ τῶν πέριξ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων».

Ὁ ἀφηγητὴς αὐτὴν τὴν φορὰν, γνήσιον τέκνον τῆς πατρίδος του, παρακολουθήσας τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς περιπετείας της ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι σήμερον, συμμερισθεὶς μετὰ τῶν συμπατριωτῶν του τοὺς κατ' ἐπανάληψιν ἐκπατρισμοὺς καὶ ἀτέμονας διωγμοὺς τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς, εἶχε τὴν ἀξιοθαύμαστον ὑπομονὴν νὰ συγκρατήσῃ ὅτι ὑπέστη καὶ εἶδε ἐπὶ ὀλόκληρον 40ετίαν, ἐκ σημειώσεων δὲ τοῦ ἡμερολογίου του καὶ σταχυολογῶν ἀπὸ διαφόρους πηγὰς νὰ συγκροτήσῃ καὶ ἐμφανίσῃ ἀξιόλογον ἔργον, ὅπερ καὶ χωρὶς ἀξιώσεως συγγραφικὰς, παρέχει ζωντανὴν εἰκόνα τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἄνω τῶν 20 χωρίων τῆς περιοχῆς, σύμφωνα μὲ τὰ σχετικὰ κεφάλαια, εἰς λεπτομερῆ πίνακα περιεχομένων καὶ μὲ ἐμπεριστατωμένον χάρτην, δημοσιευόμενον εἰς τὴν σελίδα 64 τοῦ 32ου Τόμου, μετὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων των, μὲ μίαν λαογραφικὴν ὕλην χρήσιμον διὰ τοὺς μελετητὰς τῆς λαϊκῆς τοπικῆς διαλέκτου, καὶ παραστατικῶν εἰκόνων προσώπων καὶ γεγονότων. Ἐπίσης ἀναφέρονται γενικότητες διὰ τὴν σημαντικὴν πόλιν τῶν Σαρανταεκκλησιῶν, περὶ ἧς δὲν κατορθώθη μέχρι τοῦδε, παρὰ τὰς προσπαθείας καὶ τὰς ἐκκλήσεις μας, νὰ δημοσιευθῇ μιὰ μελέτη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τεσσάρων Νομῶν τῆς Α. Θράκης.

Ἡ τοπογραφικὴ ἀνάλυσις τῶν περιοχῶν τούτων, παισιεύεται καὶ ἀπὸ θέματα ἱστορικὰ, σταχυολογηθέντα ἐκ διαφορῶν πηγῶν περὶ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀναφέρονται διάφορα περὶ τῆς αἰτίας τῆς κτίσεως Σαμμακοβίου, περὶ τῶν πρώτων ἰδρυτῶν αὐτοῦ, περὶ τῆς ἰσχύος του, προνομίων (καυτανλήδων), τῆς ἐξεγέρσεως τῶν ἐργατῶν τῶν σιδηρομεταλείων τοῦ ὄρυκτοῦ δηλ. πλοῦτου τοῦ ὑπεδάφους περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς τόσον λεπτομερῶς ἠσχολήθη κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀκολουθοῦν λεπτομέρειαι τῶν συμβάντων κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον καὶ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τοῦ τόπου μετὰ τὴν ἀχρηστευσιν τῶν ἐργοστασιῶν τοῦ σιδηρομεταλλεύματος. Περιγράφεται ὡσαύτως ἡ κατάστασις τῶν ὁμογενῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπολυταρχίας, μὲ ἀναγραφὴν γεγονότων ἐκ τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς μὲ τοὺς κομιτατζήδες καὶ μὲ τὴν ἀντιδρᾶσιν τῶν Ἑλληνικῶν κομιτάτων. Κατόπιν ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος, οἱ διωγμοί, τὸ δρᾶμα τῶν Σαμμακοβιτῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν χωρίων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰμοβόρου σατραπῶν Χουσεῖν Χαμντή, ἡ κατασκευὴ ὑπ' αὐτοῦ δρόμων καὶ δημοσιῶν τουρκικῶν κτιρίων μὲ ὕλικὴν ἀφαί-

μαξιν και καταδυναστευσιν τῶν περιουσιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου και ἡ δημιουργία φυγοστράτων. Ἡ τοπικὴ ἐπίσκεψις τοῦ μισέλληρος Νομάρχου Ἀδριαν]λεως, ἐκ τῶν κορυφαίων τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, Χατζῆ— Ἀδῆλ—Βέη, και ὁ τυχαῖος θάνατος τοῦ υἱοῦ του, παρέχει μίαν ζωντανὴν και ἀνέκδοτον εἰκόνα τοῦ μίσους και τῆς ἐνταθείσης καταδυναστεύσεως τῶν ὁμογενῶν. Ὁ φόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀφορμὴ και τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα αὐτοῦ κατέληξαν εἰς ἐκπατρισμόν, ἐξορίας και κατακρουύργησιν, ὑπὸ τῶν Τούρκων, 18 ὁμογενῶν τοῦ Σαμμακοβίου κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915. Ἡ περιπέτεια τοῦ ὑπὸ τραγικὰς συνθήκας ὁμαδικοῦ ἀνηλεοῦς ξεροζώματος μὲ δριμύτατον χειμῶνα εἰς Ἡράκλειαν τῆς Προποντίδος και ἐκεῖθεν εἰς χωρία τῆς Θράκης και τῆς Ἀνατολῆς, ἐδημιούργησεν ὄχι μόνον θανάτους και φθορὰν ἀνθρωπίνου ὕλικου, ἀλλὰ διηκόλυε τὴν λεηλασίαν και καταστροφὴν τῶν περιουσιῶν τῶν ἐκπατρι-σθέντων. Τα βάσανα και αἱ ταλαιπωρία ἐσυνεχίσθησαν εἰς Τυρολόην, μέρος δὲ τῶν προσφύγων ἐστάλη εἰς Νικομήδειαν και ἀλλαχοῦ μέχρις οὔτου ἐγένετο ἡ προσωρινὴ ἐπιστροφή σιτὴν πατρίδα, ἡ κατάταξις εἰς τὸν Ἑλλήν. στρατόν, μὲ τέρμα τὴν ὀριστικὴν ἐκκένωσιν ὀλοκλήρου τῆς Α. Θράκης, τοῦ ἀνεπιστρέπτου πλέον ἐκπατριμοῦ.

Ἐν συμπεράσματι, δεόν νὰ ἀπευθυνθῆ ἓνα μεγάλο εὔγε πρὸς τὸν ἀφηγητὴν, ὅστις μὲ μοναδικὰ ἐφόδια τὸν ἄσβεστον πατριωτισμόν, τὴν λα-τρειάν πρὸς τὴν γενέτειράν του και τὴν ἀκούραστον ἐπιμονὴν και ὑπομονὴν του, εἰργάσθη ἀβοήθητος, χωρὶς ἀνωτέρας σπουδὰς και πλειστάκις ἀποθα-ρονθεις διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πόνημα τοῦτο, ὅπερ ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι και μὲ ἀνετώτερα μέσα οὔτε κἄν ἐφραντίσθησαν νὰ πραγματοποιήσουν.

Ὁ Θεόδωρος Κιακίδης ἐπετέλεσεν ἄθλον, ἄξιον τιμῆς και ἐπαίνου, τὸ φωτεινὸν δὲ παράδειγμά του θὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσῃ ἀφετηρίαν μιμή-σεως και ἀμίλλης.

Ἡ σύνταξις τῶν «Θρακικῶν» συγκαίρει και αὐτὸν και τὸν πολῦτιμον συνεργάτην του κ. Γ. Βουτσόπουλον.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ *

Πολλές φορές ἐδιάβασα βιογραφίες διασήμων καὶ σπουδαίων προσώπων ἀπὸ μεγάλους συγγραφεῖς. Πρόσεξα ὅτι οἱ συγγραφεῖς, ἂν καὶ τὰ πρόσωπα πὺν βιογραφοῦσαν ἦσαν διαφορετικά, ὅλοι εἶχαν τὸ ἴδιο σύστημα ἀναπτύξεως τοῦ θέματός των. Μιλοῦσαν πρῶτα γιὰ τὴν καταγωγή, τὴν προῖστορία του, περιέγραφαν τὴν κατατομή του, ἀνέπτυσσαν τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του, ἐνεβάθυναν στὴ ψυχὴ του καὶ προσπαθοῦσαν νὰ παρουσιάσουν τὰ ἦθη του, τὶς ἀσχολίες καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του. Κι' ἀφοῦ μ' αὐτὰ ὅλα μᾶς ἐδιδαν νὰ καταλάβωμε τὸν χαρακτῆρα του καὶ νὰ τὸν ἐκτιμήσωμε ἀναλόγως, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου μᾶς παρουσίαζαν καὶ τὸ τέλος τοῦ βιογραφουμένου. Αὐτὸ τὸ σχέδιο ἀναπτύξεως μοῦ ἄρεσε, κι' ὅταν ἀπεφάσισα νὰ γράψω γιὰ τὸ Σαμμάκοβο, τὸν τόπο πὺν μᾶς γέννησε καὶ μᾶς ἀνάθρεψε, αὐτὸ τὸν τρόπο προτίμησα. Εἶπα κι' ἄλλοῦ ὅτι τὸ Σαμμάκοβο, δὲν τὸ βλέπουμε ἕμεις τὰ παιδιά του, σὰν κάτι τὸ ἄψυχο, ἀλλὰ σὰν πρόσωπο ἀγαπημένο καὶ χιλιολαχταρισμένο, ἀθάνατο. Μιλήσαμε γιὰ τὴν καταγωγή καὶ τὴν ἱστορία του. Τὸ περιγράψαμε γυρνῶντας μέσα στοὺς κόλπους του. Τώρα ἤλθε ἡ ὥρα νὰ μιλήσωμε τὴν ζωὴ του, πὺν δὲν εἶναι κάτι ἀπλό. Ζωὴ εἶναι οἱ ἀσχολίες, ζωὴ καὶ οἱ διασκεδάσεις, ζωὴ καὶ τὰ ἦθη, ζωὴ καὶ τὰ ἔθιμα ζωὴ ἀκόμη κι' ὁ θάνατος. "Ἐτσι λοιπὸν τὴν Σαμμακοβίτικη ζωὴ, πὺν θ' ἀρχίσωμε νὰ περιγράψωμε, ὄντας κι' αὐτὴ πολὺπλοκὴ καὶ πολὺπλευρῆ, θὰ τὴν ξεχωρίσωμε σὲ κείνα τὰ στοιχεῖα πὺν τὴν ἀποτελοῦν κι' ὕστερα ἐνα-ἐνα ἀπ' αὐτὰ θὰ τὰ παρουσιάσωμε.

'Ασχολίες

Τὸ πρῶτο πρᾶγμα πὺν σὲ ζῆ, εἶναι τὸ ψωμί. Καὶ γιὰ νὰ βγῆ πρέπει κάτι νὰ κάμης, μὲ κάτι, ν' ἀσχοληθῆς. "Ἄν δὲν δουλέψης, δὲν θὰ φᾶς, «ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Αὐτὸ τὸ ξέρεϊ καλά ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἀκόμη κι' ὁ τεμπέλης, πὺν καταγίνεται μὲ κάθε λογῆς πανουργίες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ψωμί του. "Ὅλοι μὲ κάτι ἀσχολοῦνται ἄλλοι μὲ τίμια μέσα ἄλλοι πάλι, μὲ ἄτιμα. "Ὅμως ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τῶν ἀσχολιῶν τῶν πολιτῶν χαρακτηρίζεται κι' ἡ πόλις ἢ τὸ χωριό. Εἶναι ἄτιμο χωριό ἢ τίμιο, θ' ἀκοῦς νὰ λένε οἱ ἄνθρωποι. Κι' ἅμα σοῦ βγῆ τ' ὄνομα ἀπομονώνεσαι. Τὸ Σαμμάκοβο ποτέ του δὲν ἀπομονώθηκε γιὰ τέτοιο λόγο, ἦταν καλοδεχούμενοι οἱ ἄνθρωποι του καὶ τιμημένη ἡ δουλειὰ των. Οἱ Σαμμακοβίτες ποτέ δὲν ὑπῆρξαν τεμπέληδες καὶ ὀκνηροί. "Ὅλοι ἦσαν ἐργατικοὶ καὶ φιλοπρόδοι. "Ἐξ ἄλλου ἀπ' τὴν ἐργατικότητα τῶν πρώτων κατοίκων κι' ἀπ' τὴ συνέχισι αὐτῆς τῆς φιλοτίμου ἐργασίας, ξεπετάχθηκε καὶ προώδευ-

* Ἐπειδὴ ὁ Συγγραφέας μεταχειρίζεται λαϊκὴν γλῶσσαν δὲν τηρεῖται ἡ καθιερωμένη ὀρθογραφία.

σε. Ἡ δουλειὰ τὸ γέννησε κι' αὐτὴ τὸ διετήρησε. Μὲ τὶ ἀσχολίες ἀνακατεύθησαν οἱ κάτοικοι ἀμέσως θὰ τὸ ποῦμε. Καὶ πρῶτα-πρῶτα μὲ τὸ μετάλλευμα πὸν ἄφθονο ἔβγαζε ὁ τόπος. Ἦταν ἡ πρώτη ἀσχολία πὸν ἀπερρόφησε τοὺς περισσοτέρους ὄχι μόνον Σαμμακοβίτες, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὰ πέριξ χωριά. Αὐτὴ ἡ ἀσχολία γέννησε ἀμέσως μιὰ ἄλλη, τῆς μεταφορᾶς καὶ τοῦ ἀγωγιοῦ. Τρίτη ἐργασία πὸν ξεπετάχθηκε ἐξ αἰτίας τῶν σιδηρουργείων ἦταν ἡ ἀνθρακοποιΐα, τὰ κάρβουνα. Σ' αὐτὸ βοηθοῦσε καὶ ἡ γύρω φύσις μὲ τὰ πολλὰ δάση. Κι' ὕστερα ἦλθε τὸ ἐμπόριο μὲ τὸ ἀφθονο κέρδος, ἡ βιοτεχνία μὲ τὰ ὅμορφα προϊόντα, τὸ ψάρεμα στὴ θάλασσα πὸν βρισκόταν κοντὰ καὶ στὸ τέλος ἦλθε παραδόξως ἡ Γεωργία, αὐτὴ πὸν ἄλλοῦ ἔρχεται πρώτη. Ἄν βάλῃ κανεὶς καὶ τὶς δευτερεύουσες ἀπασχολήσεις τῶν κατοίκων, ὅπως τὸ κυνήγι, τὴν κηπουρικὴ καὶ τὰ οἰκοκυρικὰ θὰ ἔχη μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ζωῆς πὸν δίδει τὸ ψωμί γιὰ νὰ μπορέσῃ μετὰ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀσχοληθῇ καὶ μ' ἄλλα, πέρα ἀπ' τὸ στομάχι, μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα.

Τὰ Σιδηρομεταλλεῖα

Τὸ Σαμμακόβο ἔφτιαξε σίδηρο ἢ ὁ σίδηρος ἔφτιαξε τὸ Σαμμακόβο : Δὲν μποροῦμε νὰ ἀπαντήσωμε χωρὶς μιὰ δόσι σοφιστείας. Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι ὁ τόπος καὶ μάλιστα ὁ Θελοπόταμος κατέβαζε θησαυρὸ ὀλόκληρο μέσα στὴν ἄμμο του. Ἦταν γεμάτος ἀπὸ διάφορα μεταλλεύματα πρωτεύοντος τοῦ σιδήρου. Ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή πὸν ἀνεκαλύφθη ἡ πλουτοφόρος ἄμμος τοῦ Θελοῦ, ἄρχισε ἡ δουλειά. Τὸ πῶς ἀνεκαλύφθη σίδηρος, πῶς ἀνεπτύχθησαν τὰ ἐργοστάσια (ὀτζάκια), οἱ βύνγες καὶ τ' ἄλλα ἐργαστήρια καὶ στρώθηκε ἡ δουλειὰ αὐτὰ ὅλα, περιγράψαμε εἰς τὸ ἱστορικὸ μέρος τοῦ βιβλίου. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ δουλειὰ αὐτὴ καθ' ἑαυτή. Κάθε πρῶτῷ, χειμῶνα-καλοκαίρι, ἑπτὰ χιλιάδες ἐργάτες ἀπὸ ὅλα τὰ περὶχωρα τοῦ Σαμμακοβίου ἔβγαιναν ἀπ' τὰ σπίτια τους γιὰ νὰ κατευθυνθοῦν χαρούμενοι στὰ «Ὀτζάκια» στὴ «Ροῦνιστα» καὶ στοὺς «Τσιτύλους» στὴν «Βύγνα» καὶ τὸν «Κιρχανά». Κάθε πρῶτῷ ἓνα μελίσσι ἐργατικὸ ἔτρεχε στὴν ἐξαγωγή καὶ στὴν κατεργασία τοῦ σιδηρομεταλλεύματος. Στὴν «Βύγνα», τὸ πρῶτο ἐργαστήρι πὸν κτίσθηκε, καθαρίζανε καὶ ἐπεξεργάζοντο τὸν μαλακὸ σίδηρο. Τοῦτο τὸ ἐργαστήρι βρισκόμενο στ' ἄριστερὰ τοῦ νεκροταφείου ἀπεῖχε μόλις ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, στὸν «Κιρχανά» χτισμένο κοντὰ στὸ ποτάμι, στὴν «Ροῦνιστα» πὸν ἦταν κι' αὐτὸ κοντὰ στὸ ποτάμι, ἀπ' ὅπου ἔβγαινε ὁ χυτοσίδηρος, (ὁ Κιουλτσές), ἀπ' τὸν ὁποῖο κατεσκευάζαν θερμάστρες, χύτρες, κι' ἄλλα χρήσιμα εἶδη, καὶ τέλος στὰ Ὀτζάκια τὰ ἐργοστάσια, ὅπου μετέφεραν τὰ μισοφτιαγμένα μέταλλα τὰ τελειοποιοῦσαν κατασκευάζοντας κανόνια, σφαῖρες, σπαθιά καὶ ἄλλα σιδερένια πολεμικὰ εἶδη καὶ μὴ, ἐπικρατοῦσε δὲ μιὰ σχεδὸν παραδειγματικὴ τάξις καὶ ρυθμὸς στὴ δουλειά. Πάνω ἀπὸ δύο χιλιάδες ἐργάτες δούλευαν στὶς

«Ρούντιστες», καὶ στοὺς «Τσιτύλους» γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς ἄμμου. Περιώριζαν τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν, εἰς δεξαμενὰς μεγάλης χωρητικότητος. Ὑστερα ἀφοῦ τὰ ἄφιναν νὰ ἡρεμισοῦν καὶ κατεκάθητο ἡ μαύρη ἄμμος μὲ τὸ σιδηρομετάλλευμα, διωχεύεταν μὲ αὐλάκια τὸ νερὸ στοὺς ἀγρούς. Ἀκόμη καὶ στ' αὐλάκια εἶχαν εἰδικὰ ξύλινα περιφράγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεκάθητο κι' ἐκεῖ ὁ ἄμμοσίδηρος ὄντας βαρύτερος. Ρούντιστες λοιπὸν ἦσαν οἱ δεξαμενές, καὶ Τσιτύλοι τὰ αὐλάκια. Κατόπιν ἔκλεινε ἡ κάθοδος τοῦ ὕδατος κι' ἀφοῦ στραγγίζαν τ' αὐλάκια κι' οἱ δεξαμενές μάζευαν μὲ φτυάρια τὸν ἄμμοσίδηρο. Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο στάδιο. Στὸ δεύτερο ἐλάμβανε μέρος ὁ καταλύτης, ἡ φωτιά. Γιὰ τὴν θερμότητα ποὺ ἐχρειάζετο, χρησιμοποιοῦσαν τοὺς ξυλάνθρακες. Ἔτσι λοιπὸν χίλιοι καὶ πλέον ἐργάτες ἠσχολοῦντο στὴν ἀνθρακοποιία. Οἱ ὑπόλοιποι τέσσαρες χιλιάδες, ἦσαν χωρισμένοι σὲ δυὸ κατηγορίες, σὲ ἐκείνους ποὺ κατεγίνοντο στὰ χυτοσιδηρεῖα, καὶ σὲ κείνους ποὺ ἐπεξεργάζοντο τὸν σίδηρο διὰ σφυρηλατήσεως. Πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες ὀκάδες καθαρὸ σφυρήλατο ἔβγαζαν τὰ «Σαμμακόβια» τὸ χρόνο, καθὼς καὶ ἀφθονα εἶδη ἀπὸ χυτοσίδηρο. Ὅπως εἶπαμε ἦσαν 4 τὰ ἐργαστήρια μὲ δυὸ ὑψικαμίνοὺς τὸ καθένα. Κάθε καμίνι ἔκαιγε τὸ χρόνο ἀπὸ 300—400 χιλιάδες ὀκάδες κάρβουνα. Ὅταν λοιπὸν ἐμαζεύετο σὲ σωροὺς ὁ ἄμμοσίδηρος, ἐρριχναν μέσα στοὺς φούρνους, ποὺ ἐξωτερικῶς εἶχαν τετράγωνο σχῆμα, ἐσωτερικῶς ἦσαν στρογγυλοί, πάνω ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες ὀκάδες κάρβουνα. Μέσα δὲ στὸ στρογγυλὸ μέρος τοῦ φούρνου ἔπεφτε ὁ ἄμμοσίδηρος. Μεγάλα φυσερὰ ποὺ λειτουργοῦσαν μ' ἓνα τεράστιο στρόφαλο τὸ καθένα, κινούμενα δι' ὕδατος (Ντολάπια) ποὺ τὸ τρομερὸ ἀγκομαχητὸ τους ἀκουγόταν ἀπὸ πολὺ μακριὰ, ζωογονοῦσαν τὴ δυνατὴ φωτιά μέσα στὸ καμίνι, ποὺ ἔλυωνε τὰ πάντα καὶ ἔκαμε τὸν ἄμμοσίδηρο ρευστό. Κοντὰ στοὺς φούρνους ἦσαν οἱ εἰδικοί ἐργάτες, οἱ ὁποῖοι περιέμεναν τὴν ρευστοποίησιν τῆς ἄμμου. Τοὺς ἔβλεπε γυμνοὺς κἀθιδροὺς καὶ μαύρους, ποὺ ἔμοιαζαν σὰν ἀραπάδες παλαιστές. Πιὸ πέρα ἔμπειροι τεχνῖτες κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν διαφόρων σημάτων (καλουπιῶν), ὅπως γιὰ σφαῖρες βαρέων πυροβόλων, βλήματα μυδραλλίων, βέργες, πλάκες, δοκοὺς, ἐργαλεῖα καὶ γιὰ διάφορα ἀντικείμενα. Μόλις ἔφθανε ἡ ὀρισμένη στιγμή τῆς ρευστοποίησεως τοῦ σιδήρου, σταματοῦσε ἡ φωτιά καὶ διὰ κρουνηῶν, ἐχύνετο ὁ σίδηρος στὰ καλούπια ποὺ εἶχαν καταλλήλως τοποθετηθῆ. Αὐτὰ ἦσαν τὰ χυτοσιδηρεῖα, ποὺ τὸ πιὸ μεγάλο ἐλέγετο Τουρκικὰ «Ντοκιούμ χανέ». Γιὰ τὸν σφυρήλατο σίδηρο ἐγένετο ἄλλη διαδικασία. Πρῶτα· πρῶτα ἐδιאלέγετο τὸ σιδηρομετάλλευμα. Ὑστερα κι' αὐτὸ περνοῦσε ἀπ' τὴ φωτιά κι' ὅταν ἔλυωνε, ἔβγαζαν ἓνα μέρος, ἓνα κομμάτι ἀπ' τὸ λυωμένο σίδηρο κι' ὅταν κρῦωνε λίγο καὶ ἔμοιαζε σὰν ζυμᾶρι, μὲ ἀράγες τεράστιες (τσιμπίδες), ἔπερναν τὴν ἀκατέργαστη μάζα καὶ τὴν τοποθετοῦσαν ἐπάνω σ' ἓνα πελώριο τετράγωνο ἄκμονα. Βαρὺς χαλύβδινος καταπέλτης, ἓνα εἶδος μεγάλης σφύρας, τὸ λεγόμενο στὴ γλῶσσα τους, «Ζαβουρντάνι»

ἐσηκώοντο μὲ ἓνα μοχλὸ ἀπὸ ἓνα ἐργάτη κι' ἄρχιζε νὰ πέφτη στὴ σιδερένια μᾶζα. Ὁ σφυρηλατῶν κανόνιζε τὸ ρυθμὸ τοῦ Ζαβουρντανιοῦ. Στὴν ἀρχὴ τὰ κτυπήματα ἦσαν ἀραιὰ ὡς πού νὰ ἀπλώσῃ ὁ σίδηρος κανονικά, ὕστερα ὁμως διέταξε μὲ τὴν ἔκφρασι, «στὸν πάτο» νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ ὁ καταπέλτης γρήγορα καὶ μὲ δύναμι, ὅση μπορούσε νὰ δώσῃ τὸ μηχανήμα. Τότε ἄρχιζε ἓνας παράξενος ρυθμὸς τῆς σφύρας ἐπάνω στ' ἀμόνι, πού ἔκανε τοὺς ἐργάτες θέλοντας καὶ μὴ νὰ τραγουδοῦν. Ἄν λάχαινες ἐκεῖ, θὰ ἔνοιωθες παράξενα. Τὸ πᾶν ἔτρεμε ἀπ' τὶς βαρεῖες, τὰ γύρω χόρευαν, ἢ γῆ ἔσειετο καὶ τὰ βουνὰ ἀντηχοῦσαν ἀπ' τὸ τραγούδι καὶ ἀπ' τὰ ἀμονόσφυρα πού τὸ ἀκολουθοῦσαν χαρούμενα καὶ θεωριεμένα. Τὸ τραγούδι, πού τὸν ρυθμὸ τὸν ἔπερνε ἀπ' τὸ κτύπημα ὁ θόρυβος τῶν ντολαπιῶν, τὸ κτύπημα τῆς σφύρας, σ' ἔκανε νὰ νομίζῃς πὼς ἦσαν στὸ ἐργαστήρι τοῦ Ἑφραίστου κι' ἀπ' τὸν παταγάδῃ ἀντίλαλον, πὼς ἐκεῖ κοντὰ γινόταν ἡ γιγαντομαχία Θεῶν καὶ Τιτάνων. Σὰν ἔφευγες ἀπ' τὰ ἐργαστήρια, πού γιὰ πρώτη φορὰ ἐπισκεπτόσουν, εἶχες τ' αὐτιὰ γιὰ κάμποσο καιρὸ βουλωμένα καὶ τὴν ἰδέα πὼς οἱ ἄνθρωποι ἐδάμασαν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Παρ' ὅλη τὴν σκληρότητά της, αὐτὴν τὴν δουλειὰ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τοὺς ἔδιδε πολλὰ κέρδη καὶ προνόμια ἀπ' τὸ Σουλτάνο. Κέρδιζαν καὶ ἐξησφάλιζαν ἀνέτως τὰ πρὸς τὸ ζεῖν. Ἐξῆ μέρηδες δούλευαν σκληρὰ καὶ τὸ Σαββατόβραδο ἐπληρώνοντο γερὰ μὲ σουλτανικὸ χρῆμα (μαχμουτιέδες). Ὑστερα ἐπεδίδοντο στὸ γλέντι. Παρ' ὅλη τὴν οἰκονομικὴ ἀνεσι, ἡ σωφροσύνη ἐπικρατοῦσε καὶ ἔλειπαν οἱ πολυτέλειες. Τὸ τραγούδι πού ἔβγαλε ὁ ρυθμὸς τῆς σφύρας ἐπάνω στὸ ἀμόνι ἔγινε ὁ ὕμνος τους, ὁ ὕμνος πρὸς τὸ Ζηβόλι. Ζηβόλια ἢ Σβόλια ἔλεγαν τοὺς ἐργάτες πού δούλευαν στὰ σιδηροεργαστήρια. Αὐτὸ τὸ τραγούδι μὲ τὸν παράξενο ζωντανὸ ρυθμὸ ὅσοι τὸ ἀκουσαν δὲν τὸ ξέχασαν. Κι' ὅταν πιά ἔπαψαν τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ ὀτζάκια νὰ λειτουργοῦν, τὸ τραγούδι ἔμεινε γιὰ νὰ θυμίζῃ τὴν χρυσῆ ἐποχὴ ἢ μᾶλλον τὴν σιδηρὰ. Πόσο θὰ ἤθελα νὰ βρεθῶ κοντὰ στὸ Θελοπόταμο, καὶ ν' ἀκούσω ἀπ' τὶς χιλιάδες στόματα τῶν ἐργατῶν τὸν ὕμνο πού ἔλεγε περίπου:

ΥΜΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΖΗΒΟΛΙ

1.

Οἱ Σαμμακοβίτες ὅλοι
φέραν τίτλο τὸ «Ζηβόλι»
Φαμπρικάρανε τὴν ἄμμο
καί... τὴν στέλναν στὸ Σουλτάνο

2.

Σίδερο κι' ἀτσάλι,
σφυρηλάτο μαζί,
καὶ μὲ τὸ ντοβὰ* (1) στὰ χεῖλη
«ὁ Σουλτάνος μας νὰ ζῆ...»

(1). Εὐχή.

3.

Ἦ Σουλτάνος γιὰ πεσκέσι
εἶχε τόσα τοὺς χαρίση
μὲ προνόμι καὶ καφτάνι
χίλιες χάρες νὰ τοὺς κάνει

4.

Μὰ καὶ ὅλα τὰ Ζηβόλια
σᾶν μελίτσια ἐργατικοὶ
σειραδιάζαν τὰ κανόνια,
τοὺς γκιουλέδες δῶ καὶ κεῖ,

5.

Χόρευεν ἡ γῆ, βροντοῦσε
καί.. τὸ σύμπαν ἐχαλοῦσε...
Καὶ τὸ «Ζαβουρντιάνι» κτύπα
τὸν κιουλτσὲ νὰ κάνη πῆττα,

6.

Μαλακὸ σὰν τὸ μαστίχι
νὰ παγαίνει ὅπου τύχη...
Σίδερο, καρφί, ἀμόνι
βέργες, πλάκες, πριγιακόνι.

7.

Καὶ τὸ σπαθὶ τὸ Δημοσκι* (1)
τὸ σίδερό του ἀπ' ἐκεῖ...
Τῶν Ζηβολιῶν τὰ χέρια
τ' ἀστραφτερὰ χαντζέρια.

8.

Μὲ τέτοιο τίτλο τὸ Ζηβόλι
ποτέ του δὲν ἐμελαγχόλει...
Ξακουσμένο καὶ στὴ Πόλι,
ὅπου τό .. ὕμνοῦσαν... Ὅλοι.

Δυστυχῶς ὁμως αὐτὰ τέλειωσαν πρὶν κᾶν χάσωμε τίς πατρίδες μας. Ἡ ἀνάμνησις φέρνει συγκίνησι.

Κήρατζήδες (ἀγωγιᾶται)

Ἡ πρώτη ἀνάγκη ποὺ γεννήθηκε μετὰ τὴν ἴδρουσι τοῦ Σαμμακοβίου, καὶ τὴν λειτουργία τῶν ἐργοστασίων ἦτο τὸ μεταφορικὸν μέσον. Πῶς θὰ μεταφέρετο ὁ σίδηρος, ὁ καρπὸς τῶν κόπων τους, στὸν τόπο ὅπου θὰ καταναλώνετο; Οἱ δρόμοι ἦσαν ἐλεεινοί, ἂν μὴ ἀνύπαρκτοι κι' ὡς ἐκ τούτου κᾶρα ἢ βωδάμαξες δύσκολον ἢ ἀδύνατον ἦτο νὰ κινηθοῦν. Μονοπάτια ἀκατάστατα ποὺ κλείνανε καὶ ἐχάνοντο ἀπὸ τὴν ὀργιώδη βλάστησι. Ν' ἀνοίξουν δρόμους; πῶς; Ἀκόμη δὲν εἶχε διαδοθῆ ἡ ἀξία τοῦ σιδήρου, ὥστε ἡ μεγάλη ζήτησις νὰ φέρη κέρδη καὶ νὰ φτιαχτοῦν δρόμοι, πρᾶγμα ποὺ ἐγινε πολὺ ἀργότερα. Λοιπὸν τὸ ἔργο θὰ μαράζωνε ἐν τῇ γενέσει του; πρὶν κᾶν ἀναπτυχθῆ, ἀνδρωθῆ κι' ὀρθοποδήσῃ; Ὅχι βέβαια, γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὸ μυαλὸ ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Πλάστης, τὰ κατάφεραν. Οἱ χωρικοὶ ποὺ δὲν ἠσχολοῦντο μὲ τὸ σιδηρομετάλλευμα, μὲ τὰ γαϊδουράκια τους ἀνέλαβαν τὴν μεταφορά, πώλησι καὶ διάδοσι τοῦ προϊόντος. Ἦσαν οἱ πλασιέ — ἔτσι ἄς τοὺς ποῦμε — τοῦ ἐμπορεύματος καὶ γι' αὐτὸ ἐπειδὴ τὰ ποσοστὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν ἦσαν τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς μεταλλωρύχους, ἦσαν συνέταιροι. Τὰ κατέβαζαν μὲ ὑπομονὴ περνώντας ὄρες καὶ ἡμέρες στὴ πόλι καὶ ἐκεῖ

* (1) Δαμασκηνὸν ξίφος.

τὰ πωλοῦσαν σὲ πολὺ ἱκανοποιητικὴ τιμὴ λόγῳ βέβαια τῆς καλῆς ποιότητος. Στὴν ἐπιστροφή πάλι φόρτωναν διάφορα εἶδη πρώτης ἀνάγκης καὶ τρόφιμα καὶ ἐξασκοῦσαν ἔτσι ἓνα εἶδος ἐμπορίου, ἔχοντας διπλὸ τὸ κέρδος. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀγωγιάτες, οἱ λεγόμενοι Κηρατζῆδες, οἱ ὅποιοι, παρ' ὅλη βέβαια τὴν κόπωσι καὶ τοὺς κινδύνους, ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπ' τὴ δουλειὰ αὐτῆ. Ἔτσι σιγά-σιγά τὴν ἀνέπτυξαν ἀγοράζοντας μουλάρια, πιὸ δυνατὰ καὶ ἀνθεκτικὰ ἀπ' τὰ γαϊδουρία, ἃν καὶ τὰ τελευταῖα ποτὲ δὲν τὰ ἐγκατέλειψαν. Μὲ τὴν ἀπόδοσι τοῦ χρόνου τὸ ἐπάγγελμα κατέστη σχεδὸν κληρονομικόν, ὅπου ὁ πατήρ—κηρατζῆς ἄφινε τὰ ζῶα στὸν υἱόν. Οἱ κηρατζῆδες ἐσημάτισαν μιὰ δική τους τάξι, ἢ ὅποια μᾶλλον εὐποροῦσε. Ὅλες οἱ ἄλλες τάξεις καὶ τὰ ἐπαγγέλματα εἶχαν ἀνάγκη τὸν κηρατζῆ. Γι' αὐτὸ πάντα εἶχαν δουλειὰς πού πολλὰς φορὰς δὲν τοὺς προλάβαιναν. Ὑστερα μέσα στὴ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων πού ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ἀγῶγι ἀνεπτύχθη ἓνα παράξενο συναίσθημα. Ἀγαποῦσαν ὑπερβολικὰ τὴ δουλειὰ. Μοιάζανε μὲ τοὺς ναῦτες, πού πατοῦσαν στὴ στεριά. Κι' αὐτοὶ σὰν τοὺς θαλασσινοὺς, ἠγωνίζοντο καρτερικὰ ἐναντίον ἀνθρώπων καὶ φυσικῶν στοιχείων. Κι' ὅταν τοὺς πείραζαν, αὐτοὶ ἀπαντοῦσαν μὲ τὸ θαλασσινὸ δίστιχο:

«Ὅσα βάσανα κι' ἂν ἔχει (ἢ θάλασσα) πάλι ὁ ναύτης δὲν μπερεῖ,
μιὰ στιγμὴ χωρὶς αὐτήνα τὴν ζωὴ του νὰ χαρῆ».

Ἡ δουλειὰ τοῦ κηρατζῆ ἄρχιζε ἀπ' τὴν πρώτη καλοκαιριὰ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τίς πρῶτες βαροχειμωνιές. Ὅλο αὐτὸ τὸ χρόνο τριγύρναγε βολόδερνε, περπάταγε, φόρτωνε, ξεφόρτωνε καὶ κέρδιζε ἦταν οἱ καλλίτεροι γινῶστες τοῦ τόπου. Ἦξεραν τὸ κάθε μονοπατιῆδι καὶ ἀτραπό, τοὺς γκρεμνοὺς καὶ τὰ πανύψηλα βουνά, καθὼς καὶ τὰ αἰωνόβια δάση. Ἐπίσης ἦσαν οἱ πιὸ καλοσημερωμένοι στὸ ἐμπόριο. Γνώριζαν ἀρκετὰ καλὰ τοὺς ἀνθρώπους κι' εἶχαν μιὰ σχετικὴ ἱκανότητα νὰ τοὺς ψυχολογοῦν. Ἦσαν οἱ σοφοὶ τοῦ δρόμου, ἀπ' τοὺς ὁποίους μποροῦσες νὰ μάθης πολλά. Εἶπαμε ὅτι ἔκαναν πολλὰς δουλειὰς, ἢ πρώτη ὅμως καὶ ἡ καλλίτερη ἦταν τὸ ἐμπόριο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ξεκίνησαν σὰν μεταφορεῖς, ὅμως τὸ ἐμπόριο τοὺς τράβηξε. Ἦσαν οἱ κινούμενοι ἐμποροὶ. Τὰ ζῶα ἦταν δικὰ τους. Εἶχαν ἀρκετὰ χρηματικὰ κεφάλαια, γιὰ πιὸ λόγο νὰ κινοῦνται μόνο γιὰ τὸ ἀγῶγι, τὴ στιγμὴ πού μποροῦσαν νὰ κάμουν αὐτοὶ τὴν πούλησι καὶ νὰ ἔχουν τὸ ὄφελος. Τὸ Σαμμάκοβο εἶχε πάνω ἀπὸ τετρακοσίους ἀγωγιάτες καὶ περισσότερα ἀπὸ τετρακόσια μουλάρια. Ὅπου καὶ νὰ γύριζες, ὅπου κι ἂν βρισκόσουν στὴν περιοχὴ τῆς Βορειοανατολικῆς Θράκης, Σαμμακοβίτη κηρατζῆ θὰ εὔρισκες. Ἄλλοι φόρτωναν κάρβουνα, τὰ κατέβαζαν στὰ παράλια τῆς Μαύρης Θαλάσσης, στὴ Νιάδα, στὸν Ἅγιο Παῦλο, στὴ Μήδεια καὶ ἄλλοῦ. Ἄδειαζαν τὸ φορτίο τους, ἀγόραζαν ψάρια φρέσκα ἢ παστωμένα, τὰ φόρτωναν καὶ τραβοῦσαν στὰ χωριὰ πού ἦσαν μακριὰ ἀπ' τὴ θάλασσα, στὴ Βιζύη, στὸ Σκοπὸ καὶ στίς Σαράντα Ἐκκλησίες, περίφημες ἀγορὰς γιὰ ψάρι ὅπου τὰ μο-

σχοπωλοῦσαν. Αὐτοὶ φόρτωναν τὰ καράβια μὲ ξυλάνθρακες, αὐτοὶ πρωτόπερναν τὸ ψάρι ποὺ κατέβαινε τὴν ἀνοιξι πρῶτο στὰ νερά τους, τὸ ὁποῖο ἦταν πολὺ ἀνώτερο καὶ νοστιμώτατο καὶ πουλιόταν ἀπ' τοὺς κηρατζήδες φρέσκο καὶ ἀλατισμένο μέσα σὲ βαρελάκια. Καὶ μὲ τοὺς ψαράδες οἱ κηρατζήδες ἦσαν συνέταιροι καὶ στὸ τέλος τῆς ἀλιευτικῆς ἐποχῆς κανόνιζαν τοὺς λογαριασμοὺς τους. Ἄλλη ἀποστολὴ τῶν ἀγωγιατῶν ἦτο ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν καταστημάτων τροφίμων, ὑφασμάτων, ψιλικῶν κ.τ.λ. Στὴν ἀρχὴ κατέβαιναν στὴν Ραιδεσιό, τὴν πιὸ ἐμπορικὴ κι' ἐπομένως τὴν πιὸ πλούσια παραλιακὴ πόλι τῆς Α. Θράκης. Ἐκεῖ τὰ εἶδη ἦσαν ἀφθονα καὶ πάφθηνα. Παρ' ὄλον τοῦτο οἱ κηρατζήδες σταμάτησαν αὐτὸ τὸ δρομολόγιο διότι δὲν συνέφερε ἢ ἀπόστασις τῶν εἴκοσι καὶ πλέον ὥρων. Τὸ κέρδος ἦταν λίγο καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ ἔμποροι μαγαζάτορες κάνανε Ἐταιρίες, συνεννοῦντο καὶ κατέβαιναν στὴ Ραιδεσιό καραβάνια ἀπὸ ἀμάξια μὲ γεννήματα ψώνιζαν τὰ διάφορα εἶδη γιὰ ὀλόκληρη χρονιά καὶ τὰ ἔφερναν στὴ Σαρακίνα, τέσσερες ὥρες μακρὰ ἀπ' τὸ Σαμμάκοβο, ὅπου τέλειωνε ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος. Ἀπ' ἐκεῖ πιά μὲ τὰ μουλάρια μετέφεραν τὰ πράγματα στὸ Σαμμακόβι. Ὄταν φθάνανε στὴν πόλι, ὁ λαὸς τοῦ Σαμμακοβίου εἰδοποιοῦσε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο λέγοντας: «Ἐφθασαν οἱ Ροδοστιανοί». Κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἦρχοντο ἀπ' τὴ Ραιδεσιό. Βέβαια οἱ προμήθειες πολλὰς φορὰς τέλειωναν πρὶν τῆς ὥρας. Τότε τραβοῦσαν στὶς Σαρ. Ἐκκλησιές κι' ἀγόραζαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπίσης ἐπρομηθεύοντο καὶ τὰ σαρακοστιανὰ σὰν τὸ ταραμοχάβιαρο, τίς ἐλῆς καὶ τ' ἀχταπόδια. Ἡ πιὸ μεγάλη κατανάλωσι στὸ Σαμμάκοβο καὶ στὰ γύρω χωριά, γινόταν στὰ κρασιά. Ὅλοι πίναν καὶ μάλιστα πολὺ, εἴτε λόγῳ τοῦ χειμῶνος, εἴτε λόγῳ τοῦ κλίματος. Τὸ Σαμμάκοβο, παρὰ τὴν ἀφθονία τῶν ἀμπελώνων, μόλις ἐπαρκοῦσε στὶς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ γύρω χωριά καὶ κωμοπόλεις, ὅπως ἡ Τρουλιά, ἡ Νιάδα, ὁ Ἅγιος Στέφανος, ἡ Ἀγαθούπολις, ὁ Πρόβιδος καὶ τὸ Κωστιῆ, δὲν εἶχαν πολλὰ ἀμπέλια καὶ τέλειωνε σύντομα τὸ κρασί τους. Τότε ἀνελάμβαναν πάλι οἱ κηρατζήδες. Ὁ Σκοπὸς μὲ τὰ ὠραῖα καὶ πάφθηνα κρασιά ἦταν τὸ σημεῖο ἐφοδιασμοῦ. Οἱ κηρατζήδες φόρτωναν σὲ τουλούμια τῶν 80 ὀκάδων τὸ καλλίτερο μαῦρο κρασί ποὺ τῶλεγαν Μπoγιαμά, μὲ τιμὴ δέκα ἕως εἴκοσι παραδες τὴν ὀκά. Μὲ τὴν μυρωδιά του καὶ τὴν γεῦσι του εὐφραине τὴν καρδιά. Αὐτὸ τὸ κρασί δὲν προλάβαιναν νὰ τὸ μεταφέρουν. Τὸ συνεχῆς δρομολόγιον τοῦ Μπoγιαμά, ἦταν: Σκοπὸς — χωριά καταναλώσεως. Ἀκόμη καὶ τὸ Σαμμάκοβο ἔκανε κατανάλωσι σ' αὐτὸ τὸ κρασί. Τὸ ἴδιο εἶδος εἶχαν κι' οἱ Σαρ. Ἐκκλησιές, ἐπειδὴ ὅμως ἦταν μακρύτερα προτιμοῦσαν τὸν Σκοπό. Πολὺ ἐπικερδῆς δουλειὰ ἦταν καὶ ἡ μεταφορὰ ξυλείας. Μάλιστα τὰ ξύλα οἱ ἴδιοι τὰ ἔκοβαν καὶ τὰ μετέφεραν, ἔτσι εἶχαν διπλὸ κέρδος. Οἱ μεγάλοι ξυλέμποροι καλοῦσαν τοὺς κηρατζήδες τοῦ Σαμμακοβιοῦ κι' ἔκλειναν συμφωνητικὸ, ποὺ περιεῖχε τὸ εἶδος τοῦ ξύλου, τὴν ποσότητα σὲ φορτώματα καὶ τὸν χρόνον

τῆς παραδόσεως. Μετὰ τὴν συμφωνία ἔπαιρναν προκαταβολὴ ἕνα σεβαστὸ ποσὸ καὶ γύριζαν στὸ Σαμμάκοβο γιὰ νὰ προσκαλέσουν ἄλλους κηρατζήδες καθὼς καὶ ξυλοκόπους στὸ ἔργο τῆς κοπῆς καὶ μεταφορᾶς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἦταν πάντα ἀνάλογος τῆς ποσότητος τῆς ὅλης ἐργασίας. Ἀφοῦ κι' αὐτοὶ συμφωνοῦσαν ἔπαιρναν προστάντζα μιὰ λίρα γιὰ νὰ κάνουν τὶς προμήθειες σὲ τρόφιμα. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ ψωμί, ἔπαιρναν τρόφιμα ξηροφαγίας, ἐληές, τυρί, σκόρδα καὶ κρεμμύδια, λαδοξυδο, κρασί, κανένα μπουκάλι ρακὶ καὶ φασόλια. Πρὶν ἀναχωρήσουν κι' ἀφοῦ τροχοῦσαν καλὰ τὰ τσεκούρια τους, μαζεύοντο ὅλοι σ' ἕνα καπηλιὸ γιὰ νὰ διασκεδάσουν. Μετὰ ἀπ' τὸ χουβαρδαλίκι φόρτωναν τὰ πράγματα καὶ τραβοῦσαν γιὰ τὸν τόπο τῆς δουλειᾶς. Σὰν ἔφθιναν ἐκεῖ φτιάχναν συντροφικὲς πρόχειρες καλύβες γιὰ τὴ νύχτα. Τὴν ἄλλη μέρα πρῶτ'· πρῶτ' μαζεύντουσαν μὲ τὰ τσεκούρια τους καὶ προσήχοντο γιὰ τὴν καλὴ ἔκβασι τῆς ἐργασίας. Τὴν προσευχὴ συνήθως τὴν ἔκανε αὐτοσχεδιάζοντας ὁ γεροντότερος. Κι' ὕστερα βοῦίζε ὁ τόπος ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν τσεκουριῶν. Γινόταν συναγωνισμὸς καὶ ἄγρια ἄμιλλα ποιὸς θὰ ξεπεράσῃ τὸν ἄλλον κόβοντας περισσότερα. Δούλευαν ἀπ' τὸ πρῶτ' μέχρι τὸ μεσημέρι ὅπου ξεκουραζόντουσαν καμιά—δυὸ ὥρες. Ὑστερα πάλι ξανάρχιζαν μέχρι τὸ βράδυ. Κάθε μέρα μετέφεραν 10 ἕως 14 φορτώματα ξυλείας. Αὐτὸ γινόταν ὅλη τὴν ἑβδομάδα καὶ τὴν Κυριακὴ, καθὼς καὶ τὶς γιορτὲς πήγαιναν στὰ σπίτια τους, νὰ δοῦν τὶς οἰκογένειές τους καὶ ν' ἀναπαυθοῦν. Ἡ δουλειὰ διαρκοῦσε ἕως ὅτου συγκεντρώσουν τὴν συμφωνηθεῖσα ποσότητα. Καὶ ὅταν τέλειωνε μὲ γεμάτο πιά τὸ σακκουλάκι τους ἀπὸ χρήματα, χαρούμενοι καὶ ὑγιέστατοι, ἔφθιναν στὸ χωριὸ γιὰ νὰ τὸ ρίξουν στὸ φαγοπότι νὰ ξεκουραστοῦν γιὰ νὰ συνεχίσουν μετὰ πάλι τὴν ἴδια σχεδὸν τακτικὴ. Ὡς πού ἐρχόταν ὁ χειμῶνας. Λίγο πρὶν ἀπ' τὸν ἐρχομὸ του ἔκαναν τὶς χειμωνιάτικες προμήθειες, σὲ τροφὲς τῶν μουλαριῶν τους καὶ τῶν ἄλλων ζώων καθὼς καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά τους. Ὁ συνήθης τόπος προμηθειῶν ἦταν τὸ παζάρι τοῦ Σκεπαστοῦ πού ἄρχιζε ἀπ' τὸ Μάη καὶ τέλειωνε τὸν Σεπτέμβρη. Ὅμως καὶ τὸν χειμῶνα οἱ κηρατζήδες δὲν μέναν χωρὶς δουλειά. Πότε μὲ τὰ μουλάρια τραβοῦσαν γιὰ καυσόξυλα καὶ πότε ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ πᾶνε χειμῶνα καιρὸ στὶς Σαρ. Ἐκκλησιές, γιὰ νὰ φέρουν στὰ σινάφια πράγματα πού τοὺς λείπανε. Ἐπίσης πήγαιναν καὶ στὸ Σκοπὸ γιὰ κρασιά. Πόσες φορὲς σὲ χειμωνιάτικα ταξείδια ξεκινοῦσαν μὲ καλὸ καιρὸ ὅμως στὸ δρόμο τοὺς συναντοῦσε ἡ κακοκαιρία καὶ ἀναγκάζονταν νὰ μένουν κάπου δυὸ καὶ τρεῖς ἡμέρες. Αὐτὰ τὰ ταξείδια ἦσαν μαρτύρια. Τὰ μουλάρια βούλιαζαν μέσα στὸ χιόνι, τὰ χέρια πάγωναν, οἱ δρόμοι ἔκλειναν. Ἦταν παλληκαρίσιο νὰ πᾶς μὲ τέτοιο καιρὸ ταξίδι, καὶ ἐν τούτοις πήγαιναν. Ἡ ζωὴ τους ἦταν εὐχάριστη μ' ὅλες τὶς περιπέτειες καὶ κανεὶς δὲν πέθαινε ἀπὸ ἀρρώστεια. Ὁ θάνατος ἐρχόταν εἴτε ἀπὸ γεράματα εἴτε ἀπὸ ἀνθρώπινο χέρι ἢ ἄλλο δυστύχημα. Στὴν ἀρχὴ εἶπαμε πὼς τὸ ἐπάγγελμα

ἦταν ἐπικίνδυνο. Μὰ θὰ ρωτήσετε ποῦ βρισκόταν ὁ κίνδυνος, ἔξω βέβαια ἀπ' τὶς κακοκαιρίες. Ὁ πραγματικὸς κίνδυνος τῆς κηρατζήστικης ζωῆς ἦταν οἱ ληστὲς ποὺ τοὺς παραμόνευαν καὶ τοὺς λεηλατοῦσαν στὰ δάση καὶ στὶς ρεμματιές, καθὼς κι' οἱ Βούλγαροι κομιτατζήδες, ποὺ κι' αὐτοὶ χειρότεροι ἀπὸ κοινοὺς ληστές, ξεγύμνωναν, λήστευαν καὶ προπάντων σκότωναν, χωρὶς λόγο ἢ μὲ τὸ παραμικρό. Τὰ δυστυχήματα κι' οἱ φόνοι ἦσαν στὴν ἡμερησία διάταξι. Πολλὲς ἱστορίες σώζονται γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ δράμα τῶν Σαμμακοβιτῶν κηρατζήδων. Παραθέτομεν δυὸ τοιαῦτες δοσμένες ἀπὸ τὸν αἰμίμηστο συμπατριώτη μας Κοσμᾶ Ξανθόπουλο, ὁ ὁποῖος γιὰ μιὰ περίοδο, ἴσως τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη, τὴν μεταξὺ 1900—1910, διετέλεσε κηρατζῆς.

«Τὴν δουλειὰ τοῦ κηρατζῆ τὴν ἔμαθα ἀπ' τὸν πατέρα μου, ὁ ὁποῖος τὴν ἔκανε σχεδὸν σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Σὰν τὸν ἔχασα, τὴν συνέχισα ἐγώ, ἀναλαμβάνοντας καὶ τὰ ζῶα μας. Μεταφέραμε ὅλων τῶν λογίων τὰ ἐμπορεύματα καὶ δὲν παραμελούσαμε τὰ ψάρια ποὺ ἦταν ἕνας παράγων σπουδαῖος γιὰ τὴν ζωὴ μας. Ἔτσι λοιπὸν ἐκεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1905 ἀφοῦ φορτώσαμε καμμιά εἰκοσαριά μουλάρια μὲ ψάρια, μιὰ παρέα ἀπὸ 12 παλληκάρια τραβήξαμε γιὰ τὶς Σαρ. Ἐκκλησιῆς ποὺ ἀπέχουν ἀπ' τὸ «Ταλιάνι» ποὺ εἴμαστε, περίπου 18 ὥρες. Ξεκινήσαμε πρωτὶ πρωτὶ. Ὁ δρόμος μακρὺς, ὅμως ἐμεῖς ξέραμε ποῦ θὰ ξεκουραστοῦμε τρώγοντας καὶ πίνοντας κοντὰ στὶς δροσερὲς πηγές. Καὶ σὰν ἔπεφτε πάλι τὸ βράδυ, κοντὰ σὲ πλούσιους χορταρότοπους, γιὰ νὰ βοσκήσουν καὶ νὰ ξεκουραστοῦν τὰ ζῶα μας πλαγιάσαμε, γιὰ νὰ σηκωθοῦμε τὸ πρωτὶ ξανανοιωμένοι. Τὴν ξέραμε τὴν δουλειὰ καὶ δὲν μᾶς κούραζε, ἔξ ἄλλου ἦταν καὶ τὰ νειάτα στὴ μέση. Οἱ δρόμοι γιὰ τὶς Σαρ. Ἐκκλησιῆς, ὅπως ξέρετε, εἶναι δύο. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ συντομώτερος. Περνᾷ δὲ μέσα ἀπὸ ἄγρια βουνὰ καὶ λαγκαδία, διαβαίνει δάση μὲ δέντρα αἰωνόβια, μὲ μόνη συντροφιά τὸν οὐρανὸ, τὴν γύρω πρᾶσινάδα καὶ τὰ γλυκοτράγουδα τῶν χιλιάδων πουλιῶν. Οἱ κηρατζήδες τὸν προτιμοῦν ἀπὸ τὸν ἄλλον, γιὰτι χωρὶς κλωθογυρίσματα σὲ βγάζει στὸ Σκοπὸ καὶ στὶς Σαρ. Ἐκκλησιῆς. Ὁ ἄλλος βέβαια εἶναι ὁμαλὸς καὶ συναντᾷ πολλοὺς χωριάτες ποὺ πᾶνε στὶς δουλειές τους, εἶναι ὅμως μακρὺς. Ἐμεῖς προτιμούσαμε τὸν ἐπάνω δρόμο, ποὺ καὶ πιὸ εὐχάριστος ἦταν καὶ πιὸ σύντομος. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ τραγούδι στὸ στόμα καὶ μὲ τρελλὴ χαρὰ καὶ εὐθυμία στὴν καρδιά, ὕστερα ἀπὸ κάμποσες ὥρες φθάσαμε στὴ βουσση «Κανέλω». Ἐκεῖ ξεκουραστήκαμε ἀφοῦ δροσιστήκαμε ἀπ' τὸ νερὸ τῆς πηγῆς. Τὸ βράδυ στὶς «Κοιθαριές», ξαπολύσαμε τὰ μουλάρια νὰ βοσκήσουν καὶ μεῖς ἀφοῦ δειπνήσαμε, πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε στὸ ὑπαιθρο. Τὸ πρωτὶ τὰ πουλιὰ μᾶς ξύπνησαν χαραυγὴ. Μαζέψαμε τὰ ζῶα, τὰ φορτώσαμε καὶ προχωρήσαμε πρὸς τὴν πηγὴ «Καμάρα», ποὺ ἀπέχει ἕνα τέταρτο, γιὰ νὰ τὰ ποτίσουμε καὶ νὰ γεμίσουμε κι' ἐμεῖς τὶς τσότρες μας. Ἀφοῦ κάναμε ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειές, οἱ συντρόφοι μου πῆραν τὰ ἀγώγια τους καὶ προ-

χώρησαν, ἐνῶ ἐγὼ ἔμεινα γιὰ νὰ πλύνω τὴ μούρη μου. Ἐφοῦ δροσίστηκα κι' ἔβγαλα τὸ μαντήλι μου νὰ σκουπιστῶ κυτῶντας τὴν ἀνατολὴ ποῦ ἐκείνη τὴ στιγμή ξεπρόβαινε ὁ λαμπρὸς δίσκος, γιὰ νὰ πῶ δυὸ λόγια προσευχῆς στὸν Πλάστη, ἀντικρύζω ξαφνικὰ ἕναν ὄπλισμένο μὲ μπερντάνκα. Κάνω νὰ φύγω «Γκοσποτὶν στόγι τούκα» (κύριε στάσου κεῖ), μοῦ φωνάζει. Ἐγὼ ὅμως περιλουσμένος ἀπὸ κρύο ἰδρώτα, τρέχω πρὸς τοὺς συντρόφους ποὺ δὲν βρισκόνταν σὲ καλλίτερη θέσι. Γύρω τους καμμιὰ δεκαριά Βούλγαροι

Ἐνέδρα ληστῶν Βουλγάρων.

Ἐνα σύνιηδες θέαμα Σαμμακοβιτῶν ἀγωγιατῶν.

κομιτατζήδες, ἄγριοι μὲ γένια ὄπλισμένοι μὲ λογιῆς—λογιῆς ὄπλα. Ἐφοῦ μᾶς πῆραν καμμιὰ ἑκατοστὴ μέτρα ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο, μᾶς ζήτησαν τὰ ὄπλα μας. Ἐμεῖς ὄχι ὄπλο μὰ οὔτε μαχαίρι εἴχαμε. Κατόπιν ὁ ἀρχικομιτατζής, ὁ ὁποῖος μιλοῦσε Ἑλληνικὰ μᾶς εἶπε νὰ δώσουμε χωρὶς ἀντίρρηση ὅτι εἴχαμε ἐπάνω μας. Εἰς περίπτωσι ποῦ κρύβαμε κάτι θὰ μᾶς πετσόκοβαν. Ἐμεῖς ἀμέσως ἀνοίξαμε τὰ φτωγὰ βαλάντια μας καὶ τοὺς δώσαμε τὰ λίγα γρόσια

πού είχαν μέσα. Τοῦπαινε πὼς δὲν μᾶς ἔμειναν ἄλλα, ἀφοῦ τὰ εἶχαμε κάνει ἐμπόρευμα. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἱκανοποιήθηκε ἀπὸ τὸ μᾶζεμα αὐτὸ καὶ μὴ πιστεύοντας στὰ λόγια μας διέταξε νὰ μᾶς βάλουν στὴ σειρά καὶ νὰ ὀρκισθοῦμε. Τὸν μόνον πού ἐξήφρασε ἦταν ὁ Εὐθύμιος Βασιλακόπουλος. Ἦταν ὁ πιὸ μικρὸς πού εἶχαμε μαζί καὶ τὸν εἶχε συμπαθήσει. Ὑστερα ἔβγαλε δυὸ ξιφολόγχες τὶς ἔκανε σταυρὸ καὶ μᾶς ἀνάγκαζε νὰ τὶς φιλήσωμε, λέγοντας: «Κάντε ὄρκο πὼς ὅτι λέτε εἶναι ἀλήθεια». Μετὰ τὸν ὄρκο ἄρχισε ἡ σωματικὴ ἔρευνα. Ψάχνουν τὸν πρῶτο δὲν βρίσκουν τίποτε, ὕστερα τὸν δεύτερο, τὸν τρίτο, ὡς πού ἔφθασε ἡ σειρά μου. Νοιώθω τὰ χοντροκομμένα χέρια του νὰ ψαχουλεύουν στὸ γελέκο μου καὶ παντοῦ ὅπου μποροῦσα νὰ κρύψω κᾶτι. Σάφνου ἀπ' τὰ βάρη τοῦ γελέκου βγάζει ἕνα φυσέκι καὶ ἕνα μεταλλίκι. Μὰ τὴν πίστι μου τὰ εἶχα ξεχάσει. Μόλις τὰ εἶδε ἄφρισε ἀπ' τὸ κακό του: «Δὲν μοῦ λὲς σὲ παρακαλῶ, γιατί ἔκρυψες αὐτὸ τὸ μεταλλίκι καὶ δὲν μᾶς τὸ φανέρωσες;». «Συγχώρα με Βοηβόδα μου», τοῦ ἀπαντῶ τρέμοντας· δὲν θυμόμουν καλὰ τί εἶχα στὶς τσέπες μου, ἐξ ἄλλου πάσχω ἀπὸ σεληνιασμό, εἶπα γιὰ νὰ μὲ πιστέψῃ κι' ἄν θὴς ρώτα τοὺς συντρόφους μου· Ὅσο γιὰ τὸ φυσέκι τὸ βρῆκα στὸ δρόμο καὶ θὰ τᾶκανα πίπα». «Φτοῦ νὰ χαθῆς διάβολε, λὲς καὶ ψέματα χωρὶς κᾶν νὰ ντρέπῃσαι». Ἀμέσως διατάζει νὰ μὲ δέσουν σ' ἕνα δέντρο. Ὑστερα, ἀφοῦ ἔψαξε καὶ τοὺς ὑπολοίπους καὶ δὲν βρῆκε τίποτε, τοὺς βάζει στὴ σειρά καὶ μὲ φέρνει καὶ μένα κοντά. Μόνο τὸν Εὐθύμη δὲν δέσανε πού στεκόταν σὲ μιὰ μεριά κι' ἔκλαιγε. Σὲ λίγο μ' ἔπιασε τὸ παράπονο κι' ἄρχισα νὰ κλαίω, βλέποντας πὼς ἐγὼ ἤμουν ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ κακοῦ. Τὸ παιδί παρ' ὄλον ὅτι τοῦ εἶχαν πῆ πὼς δὲν θὰ τὸ πείραζαν, αὐτὸ μὲ ρωτοῦσε: «Θεῖε Κοσμά, θὰ μᾶς κόψουν;» Κι' ἐγὼ τί νὰ πῶ νὰ τὸ παρηγορήσω, δὲν ξέραμε τοὺς Βουλγάρους; Σὲ μιὰ στιγμή ἀκοῦμε τὴ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Ἀρχικομιτατζῆ: «Δῶσε μου ἐδῶ τὴν γαταγάνα σου καὶ σηκῶστε ψηλὰ τὰ κεφάλια σας». Ἐμεῖς σηκώσαμε τὰ κεφάλια μὲ πρόσωπα ὠχρὰ καὶ πελιδνά, ἐνῶ τὸ αἷμα εἶχε πάει στὰ πόδια μας. Αὐτὸς σηκώνει τὸ μαχαίρι μπροστὰ στὸν πρῶτο. Ἦλθε ἡ τελευταία μας στιγμή, ὁ χάρος φτερούγισε κοντὰ τὸ μαχαίρι. Οἱ καρδιὲς χτυποῦν σὰν νὰ θένε νὰ σπάσουν τὸ στέρνο, νὰ ξεπεταχθοῦν, τὸ μαχαίρι κατεβαίνει, νάτο, θὰ πέσῃ στὸ λαιμὸ τοῦ πρώτου παλληκαριοῦ. Τότε ὁ μικρὸς Θύμιος, μὲ τὸν τρόμο καὶ τὴν φρίκη στὰ μάτια καὶ μὲ μιὰ τελευταία προσπάθεια τῶν δυνάμεών του πέφτει στὰ πόδια τοῦ Λησιάρχου καὶ κλαίγοντας, παρακαλῶντας καὶ φιλῶντας τὰ πόδια του λέγει: «Μὴ πατέρα, ἀμὰν ἀρχηγέ, μὴ τὸ κάμῃς αὐτὸ κι' ἐμεῖς Χριστιανοὶ εἴμαστε, σῶσε μας λυπήσου μας». Καὶ δόστου νὰ κλαίῃ. Αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε κανεὶς. Ἡ καρδιὰ τοῦ Κομιτατζῆ ράγισε, μὲ τὰ λόγια τοῦ μικροῦ. Κατέβασε ἡσυχὰ τὴ μαχαίρα: «Νᾶχετε χάρι σ' αὐτὸ τὸ παιδί ἄλλοιῶς δὲν θὰ γλυτώνατε. Λύστε τους ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν» κι' ἔδειξε ἐμένα. Ἦλθε κοντὰ μου καὶ μοῦ σφύριξε: «Γιατί βρὲ διά-

βολε δὲν τὰ ἔδωσες ὅλα ;» Καὶ μ' ἕνα τόνο γεμᾶτο φρίκη εἶπε : « Ἐσὺ θὰ πληρώσης καὶ θὰ σοῦ δείξω ἐγὼ νὰ κάμνης κι' ὄροκο ». Ἐγὼ τότε ἀρχίζω λέγοντάς του ὅτι δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ τοῦ πῶ ψέμματα, πὼς ἔπασχα ἀπὸ σεληνιασμό, ἔξ ἄλλου ἄς ρωτοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους κι' ἂν τὸν εὐχαριστοῦσε νὰ μὲ σφάξῃ, στὰ χέρια του ἤμουν κι' ἄς μ' ἔκανε ὅ,τι ἤθελε. Τότε ἐπενέβησαν κι' οἱ σύντροφοί μου, ἐπεβεβαίωσαν τὰ λόγια μου καὶ τοῦπαν ἀκόμη πὼς θάμενε ἡ οἰκογένειά μου ἀπροστάτευτη. Τέλος κάμφθηκε καὶ διέταξε νὰ μὲ ἐλευθερώσουν. Ἡμουνα τρελλὸς ἀπὸ χαρὰ, τόσο πὺ χάρισα τὴν ταμπακέρα μου στὸν ληστή πὺ μ' ἔλυσε ἀπ' τὰ δεσμά. Τελευταῖα παραγγελία του ἦταν νὰ μὴν ποῦμε ἀπολύτως τίποτε στὴν ἀστυνομικὴ ἀρχὴ γιὰ τὰ συμβάντα, ἀλλὰ μὸλις πούλησωμε τὰ ψάρια, νὰ περάσωμε ἀπ' τὸ ἴδιο μέρος νὰ τοῦ δώσουμε τὰ χρήματα πὺ θὰ παίρναμε. Φύγαμε χωρὶς νὰ κυττάσωμε πίσω. Στὸ δρόμο σκεπτόμαστε τί νὰ κάνωμε, νὰ τὸ ποῦμε στὴ χωροφυλακὴ ἢ ὄχι. Ἄν τὸ λέγαμε καὶ τὸ μάθαινε ὁ Ἀρχικομιτατζῆς ἀπ' τοὺς Βουλγάρους τῶν Σαρ. Ἐκκλησιῶν, ἂν μᾶς ξαναβούταγε δὲν θὰ γλυτώναμε Ἄν πάλι δὲν εἰδοποιούσαμε θάταν χειρότερα. Προτιμήσαμε νὰ τὸ ποῦμε. Ἐγινε μεγάλος θόρυβος στὴν πόλι. Μεγάλῃ δύναιμις κινητοποιήθηκε στὸν τόπο πὺ μᾶς ἔπιασαν κι' ἔκαναν ἔρευνες στὸ Βουλγαρομαχαλά, τοῦ Σαμμακοβίου γιὰτὶ ὑποπιεύονταν τοὺς Βουλγάρους πὺ ἤξεραν κι' Ἐλληνικά, χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐμεῖς ἀφοῦ πούλησαμε τὸ ψάρι κι' ἀγοράσαμε ἄλλα εἶδη, τραβήξαμε ἀπ' τὸν κάτω δρόμο γιὰ τὸ Σαμμάκοβο ὅπου ἐκεῖ διηγηθήκαμε τὸ δράμα μας στοὺς συμπατριῶτες. Κι' αὐτὸ τὸ δυστύχημα τέλειωσε χωρὶς κακό, χωρὶς αἵματα». Ὅμως δὲν γινόταν πάντα ἔτσι. Ὑστερα ἀπὸ ἔξη μῆνες ἀπ' τὸ κακὸ συναπάντημα πὺ διηγηθήκαμε πάρα πάνω τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1905 ἔγινε κάτι φοβερό. Δεκατέσσερα παλληκάρια ξεκίνησαν γιὰ τὶς Σαρ. Ἐκκλησιές γιὰ ψώνια. Φτάσανε ἐκεῖ καὶ τὴν πρώτη βραδυνὰ κοιμήθηκαν στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Ἀμπατζόγλου. Τὴν δευτέρῃ μέρα ψώνισαν τρόφιμα καὶ ξεκίνησαν. Τὸ βράδυ διενυκτέρευσαν στὸ Σκοπὸ κι' ἀπὸ κεῖ γιὰ τὸ Σκεπαστό, γιὰ νὰ πάρουν καὶ τὸν Θεόδωρο Ι. Σπυρίδων, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐπήγαινε τὸν ἔπιασε ἐλονοσία καὶ παρέμεινε. Τὰ δεκατρία παλληκάρια πῆραν τὸν ἐπάνω δρόμο γιὰ συντομώτερα. Κοντὰ πρὸς τὴν Βελίκα, μέσα στ' ἀπέραντα δάση καὶ τ' ἄγρια βουνά, τοὺς εἶχαν στήσει καρτέρι οἱ Κομιτατζῆδες, τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἔδεσαν καὶ τοὺς δεκατρεῖς κι' ἔτσι δεμένους τοὺς τραβήξαν σ' ἀπάτητο μέρος, πὺ μόνον ἄγρια θηρία τριγυνοῦνε. Ἐκεῖ ἀφοῦ τοὺς κατέκλεψαν καὶ τοὺς ἔδεσαν σφιχτὰ τοὺς κατεκρεοῦρησαν. Στὸ Σαμμάκοβο περίμεναν οἱ γονεῖς τὴν ἐπιστροφὴ τους τὴν προσδιωρισμένη ἡμέρα. Σὲ δυὸ μέρες ἔρχεται ὁ Θεόδωρος ἀπ' τὸ Σκεπαστό, ὅπου περίμενε κάμποσες μέρες καὶ δὲν ἦλθαν νὰ τὸν πάρουν. Αὐτὸς νόμισε πὼς πῆγαν ἀπὸ τὸν πάνω δρόμο καὶ ἔτσι σηκώθηκε κι' ἦλθε μόνος. Τηλεγραφοῦν στὶς Σαρ. Ἐκκλησιές καὶ ρωτοῦν. Ἀπαντοῦν ὅτι ἔφυγαν ἀπὸ

ἔδω καὶ τρεῖς μέρες. Ρωτοῦν στὸ Σκοπό, παίρουν τὴν ἴδια ἀπάντησι. Ἡ ἐλπίδα ὑποχωρεῖ καὶ τὴν θέσι τῆς τὴν παίρνει ἢ στενοχώρια. Μαῦρα φίδια μπῆκαν στὶς ψυχὰς τῶν γονιῶν. Τέλος εἰδοποιοῦν τὰς ἀρχὰς Τυρνόβου. Ἄ-μέσως ἀπ' ἐκεῖ στέλνουν στρατὸ ν' ἀναζητήσῃ τοὺς κομιτατζήδες. Τοὺς πε-τυχαίνει κοντὰ στὰ Βουλγαρικὰ σύνορα. Μιὰ πεισματώδης μάχη συνήφθη-κε μεταξύ ληστῶν καὶ στρατοῦ. Δυὸ κομιτατζήδες σκοτώθηκαν, πολλοὶ τραυ-ματίσθησαν κι' οἱ ἄλλοι, ἅμα εἶδαν τὰ σκοῦρα, παράτησαν τὰ μουλάρια τῶν παιδιῶν ποὺ κρατοῦσαν φορτωμένα καὶ τῶσκασαν στὸ Βουλγαρικὸ ἔδα-φος. Οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὰ ζῶα κι' ἀμέσως τηλεγραφοῦν στὸ Σαμμακόβι νὰ ἔλθουν νὰ τὰ παραλάβουν. Ἔτσι κι' ἐγίνε. Ὅμως τὰ παιδιά; Ἀρχισαν νὰ ψάχνουν παντοῦ. Ἀνάστατος ὅλη ἡ περιοχὴ Σαμμακοβίου καὶ Τυρνόβου. Τέλος ὕστερα ἀπὸ δυὸ μῆνες, κάποιος χοιροβοσκὸς τὰ βρῆκε στὸν ἐρημότο-πο. Ἦλθε, εἰδοποίησε καὶ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ χοιροβοσκοῦ βρήκαμε τὰ ἀπομεινάρια ἐπάνω σὲ σανίδες ποὺ τοὺς εἶχαν πετσοκόψει οἱ κακοῦργοι. Φορτώσαμε τὰ κόκκαλα καὶ τὰ ροῦχα σὲ κόφες καὶ τραβήξαμε γιὰ τὸ χω-ριό, ὅπου ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιὰ περιμέναν ἕναγωνίως. Σὰν μπήκαμε στὸ Σαμμακόβο μαῦρος θρήνος ξεσηκώθηκε. Τὰ κλάματα καὶ τὰ στηθοκτυ-πήματα τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, εἶναι ἀδύνατο νὰ περιγραφοῦν. Ἀφοῦ ἐψάλλη ἡ νεκρῶσιμος ἀκολουθία, τοὺς θάψαμε ὅλους σ' ἓνα κοινὸ λάκκο. Τὰ ὀνόματά τους τὰ ἔχουμε ἀναφέρει. Ὁ μόνος ποὺ γλύτωσε ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔπιασε ἡ θέρη. Ἀλλοιῶς τὰ θύματα θὰ ἦσαν δεκατέσσερα. Ἀπ' αὐ-τὰ νοιώθετε πόσους κινδύνους εἶχε ἡ δουλειὰ τοῦ κηρατζι καὶ μὲ πόσο τρόμο ζοῦσαν γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψωμί τους. Μ' ὄλον τοῦτο κανεὶς δὲν ἀγά-πησε τόσο τὴ δουλειὰ του, ὅσο ὁ κηρατζής.

Ἄνθρακοποιοὶ

Τὸ Σαμμακόβο εἶχε καὶ ἄφθονα δάση, μὲ ξύλα κατάλληλα γιὰ ὑλοτο-μία καὶ κατασκευὴ ξυλανθράκων. Σὰν ἀρχισε ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σιδηρομε-ταλλεύματος, χρειάζοταν θερμότης μεγάλη γιὰ νὰ λυῶνῃ τὸ μετάλλευμα. Τὸ σκέτο ξύλο δὲν ἔδινε τὴν ἀπαιτούμενη θερμότητα. Ἔτσι ἀρχισε ἡ χρησιμο-ποίησις τοῦ ξυλοκάρβουνου, ποὺ ἦταν ὅτι χρειάζοταν γιὰ τὴ δουλειὰ τους. Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχαν καρβουνιάρηδες, μὰ ὅχι σὰν ξεχωριστοὶ βιοτέχνες, ἀλ-λά μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐργοστασίων καὶ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι αὐτῶν. Τὸ μεροκάματο ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τῶν μεταλλουργῶν. Ὅταν ὅμως σταμάτησαν τὰ Ὀτζάκια, ὁ κόσμος ἔπεσε σ' ἓνα σωρὸ ἄλλες δουλειές, καὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ποὺ ἤξεραν ἦταν ἡ ὑλοτομία καὶ ἡ ξυλανθράκευσι. Ἡ πρώτη ὕλη, τὸ δένδρο, ὑπῆρχε ἄφθονη. Λιμάνι γιὰ τὴν ἐξαγωγή πρὸς τὴν Κων)πολι, ἡ ὁποία ἀπορροφοῦσε ἑκατομμύρια ὀκάδες ἦταν τῆς Νιάδας, ἡ ὁποία συνέδραμε τὸ ἔργο. Δὲν ἔμεινε παρὰ ἡ θέλησις. Ἀλλὰ κι' αὐτὴ δὲν ἔλειψε ποτέ. Ἔτσι οἱ καρβουνιάρηδες, ποὺ δὲν ἀπεκλείετο νὰ εἶναι καὶ γεωργοὶ ἢ κηρα-

τῆδες, τὴν ἀνοιξι ἀρχίζουν τὴν ἐτοιμασία γιὰ τὴν κοπὴ τῶν ξύλων καὶ τὴν προεργασία γιὰ ξυλανθράκευσι. Μαζὶ μὲ τοὺς γυιούς ἢ ἐργάτας, ἔκοβαν ξύλα καὶ τὰ μετέφερναν κοντὰ στὸν τόπο γιὰ τὴν ἀνθρακοποίησησι. Τὸν ἔλεγαν «Μουτζιά». Ἀφοῦ λοιπὸν μάζευαν ὅσα ξύλα θέλανε, ἀνοίγαν τὴν μουτζιά σκάβοντας. Ἡ δουλειὰ εἶναι κοπιαστικὴ γιὰ νὰ χωρέσῃ ὁ λάκκος τέσσερις πέντε χιλιάδες ὀκάδες ξύλα. Μετὰ τὸ ἀνοιγμα ἀρχίζουν τὸ στήσιμο τῶν ξύλων ὄρθια σχεδὸν ὥστε νὰ σχηματισθῇ τὸ «Κουγί», ἡ θυρίδα ἢ μοναδικὴ γιὰ νὰ παίρῃ ἀέρα μέσα καὶ νὰ διατηρῆται ἡ πυρὰ. Ὑστερα τοποθετοῦν τὰ ξύλα κι' ἀφοῦ γίνῃ ἕνας μεγάλος σωρὸς, τότε μὲ βλάχνους (φτέρη) καὶ μὲ χλωρὰ κλαδιὰ σκέπαζαν τὸ σωρὸ, κι' ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ρίχνουν χῶμα. Προσπαθοῦν νὰ τὸν σκεπάσουν κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε ἀπὸ πουθενὰ νὰ μὴν παίρῃ ἀέρα, διότι τότε τὰ ξύλα καίγονται δὲν γίνονται κάρβουνα ἀλλὰ στάχτη. Δέκα μέρες καὶ πλεόν κρατᾶνε αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ δουλειές. Κατόπιν χώνουν ἀπ' τὸ μοναδικὸ κουγί ξερόκλαδα πού ἀρπάζουν ἀμέσως φωτιά. Τότε πιά ὁ ἀνθρακοποιὸς παίρνει ἕνα δαυλὸ ἀναμμένο κι' ἀφοῦ γυρίσῃ πρὸς τὴν ἀνατολὴ κάνει τὸ σταυρὸ του καὶ δέεται στὸ Θεό, νὰ τοῦ διαφυλάξῃ τὸ κανονικὸ κάψιμο μέχρι τέλους τοῦ καπνίσματος καὶ νᾶχῃ καλὴ ἐπιτυχία. Μετὰ τὴν προσευχὴ σὰν μπουρλοτιέρης, σπρώχνει τὸ ἀναμμένο ξύλο μέσα στὸ κουγί. Σχεδὸν πάντα τὰ καταφέρνουν, καμμιά φορὰ ὅμως παρ' ὅλη τὴν καλὴ προσπάθεια, χαλοῦν καὶ πάει χαμένος ὁ κόπος. Τότε εἶναι νὰ τοὺς λυπᾶσαι. Γιὰ μέρες εἶναι ἀμίλητοι μιὰ καὶ χάσανε «τσάμπα καὶ βερεσέ», ὅπως λένε τόσο χρόνο. Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγο ὁ καρβουνιάρης στέκεται μερόνυχτα κοντὰ κι' ἐπιβλέπει μὴ συμβῇ τὸ κακό. Περιμένει ἕως ὅτου καπνισθῇ καλὰ τὸ ξύλο καὶ σβύσει μόνο του σιγά-σιγά. Τότε τὰ ἀφί- νουν δυὸ-τρεῖς ἡμέρες νὰ κρυώσουν καλὰ καὶ παίρνοντας τὴν «Κριμπάτσα» ἕνα εἶδος τσουγκράνας καὶ φορῶντας ἕνα ζευγάρι παληοπάπουτσα ξεσκεπάζουν τὴν μουτζιά. Ἀρχίζουν νὰ τραβοῦν τὰ χῶματα, τοὺς βλάχνους καὶ τὰ μισοκαμμένα κλαδιὰ, ἀφοῦ τὰ καθαρίσουν, βγάζουν προσεκτικὰ τὸ κάρβουνο. Ἡ χαρὰ τοὺς ὅταν πετύχουν δὲν περιγράφεται, πηδοῦν, γελοῦν, χορεύουν γύρω ἀπ' τὸ σωρὸ. Δὲν μπορεῖτε νὰ τοὺς νοιώσετε, ἂν δὲν τοὺς δῆτε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς κοπιαστικῆς αὐτῆς ἐργασίας. Μετὰ τὰ φορτώνουν καὶ τρέχουν ποῖος θὰ κατεβάσῃ πρῶτος κάρβουνα στὸν Τσορμπατζῆ τους, τὸν καρβουνέμπορα, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ φιλοδώρημα. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἔβλεπες χιλιάδες κάρα, ζῶα καὶ ἄλλα ὑποζύγια κατάφορτα ἀπὸ κάρβουνα νὰ κατεβαίνουν στὴ Νιάδα καὶ στὸν Ἅγιο Παῦλο γιὰ νὰ τὰ παραδώσουν στοὺς γραμματικούς τῶν ἐμπόρων. Αὐτοὶ τοὺς ἔδιδαν ἀποδείξεις παραλαβῆς πού ἐπῆγαιναν στοὺς ἐμπόρους νὰ πληρωθοῦν. Ἐκεῖνοι πού κέρδιζαν τὰ πιὸ πολλὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἦσαν οἱ ἔμποροι, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς κυριώ- τερους συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς. Αὐτὴ πάνω-κάτω ἦταν ἡ σκληρὴ δουλειὰ τοῦ καρβουνιάρη.

Ἡ Γεωργία

Στὸ Σαμμακόβο ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς στὴν ἀρχή, ἦταν ψυχαγωγία. Ἦταν ἄς ποῦμε τὸ «Χόμπυ» τους, ἡ ξεκουραστικὴ ἀπασχόλησις. Οἱ δουλεῖς πῆγαιναν καλὰ στὰ μεταλλεῖα κι' ἔβγαине πλούσιο τὸ καθημερινό. Ὁ λαὸς διασκέδαζε, γλένταγε καὶ γελοῦσε. Ἐπειδὴ ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ πλήθουναν οἱ ἀνάγκες κι' οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ μιὰ πῶ ἀνετη ζωὴ, ἔχοντας μάλιστα ὁ καθεὶς ἀρκετὴ γῆ καλλιερῆσημη καὶ θέλοντας νὰ ἱκανοποιῆ τις ἐπιθυμίες του, ἔφερε καὶ φύτεψε ἀμπέλια καὶ ὀπωροφόρα δέντρα, καλλιέργησε μπουστάνια, καὶ τὰ κηπουρικὰ ὥστε νὰ ἔχη φρέσκα καὶ δροσερὰ ἐκεῖνα ποὺ ἀναγκαζόταν νὰ ἀγοράζῃ ἀπ' τοὺς κηρατζήδες. Ἔτσι ἄρχισε σιγά-σιγά ἡ σχέσις μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, μὰ ὄχι πάλι στὰ σοβαρὰ καὶ μὲ ζέσι. Τὴν γεωργία, τὴν πῆραν πῶ σοβαρὰ ὕστερα ἀπ' τὴν ἐξῆς ἀνάγκη ποὺ γεννήθηκε : Ἡ τροφή γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Σαμμακοβιοῦ κουβαλιόταν μὲ τὰ ἀγώγια ποὺ πηγαινοέρχονταν καὶ φέροναν τὰ ἀπαιτούμενα. Ὅμως τὰ ζῶα ; Στὴν ἀρχὴ ἦταν λίγα καὶ ἡ δαπάνη νὰ κουβαλοῦν καὶ γι' αὐτὰ ἀπὸ μακρὰ τὴν τροφή τους δὲν φαινόταν. Ὅταν ὅμως πλήθουναν αὐτὰ, καὶ οἱ δαπάνες, ἄρχισε ὁ καθένας νὰ τὸ ὑπολογίζῃ. Ἀναγκάζονταν νὰ ξεδεύουν περισσότερα γιὰ τὰ ζῶα ἀπ' ὅ,τι γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους. Τότε σκέφτηκαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν μερικὰ παληοχώραφα ποὺ βρίσκονταν στὴν περιφέρεια. Στὰ ἐγκαταλελειμμένα χωράφια τοῦ Προφήτη Ἡλία, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὰ χωράφια τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Μουρτατιανοῦ καὶ τῆς Καραβιζιῆς, ἔσπειραν σπόρους καταλλήλους γιὰ τροφή τῶν ζῶων. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς καλλιέργειας αὐτῶν τῶν χωραφιῶν ὑπῆρξαν περίφημα. Οἱ καρποὶ τῶν γεωργικῶν κόπων ἦσαν τριπλάσιοι ἀπὸ τις ἀνάγκες. Ἔτσι χάριν τῶν ζῶων καὶ μόνον, ἀνεπτύχθη ἡ γεωργία στὴν ἀρχή, διότι οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ τόπου δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ μάθουν τὴ γεωργικὴ τέχνη γιὰ νὰ ζήσουν. Ὅμως ὅταν τὸ 1878 συνέβη τὸ μεγάλο κοκὸ στὸν τόπο κι' ἔχασαν οἱ κάτοικοι γιὰ πάντα τὴν πηγὴ τῆς εὐτυχίας τους, βρέθησαν σὲ ἀπόγνωσι. Ρίχτηκαν λοιπὸν κι' αὐτοὶ σ' ἐκεῖνο ποὺ πάντα ὁ ἀνθρωπος στρεφόταν στὶς δύσκολες στιγμῆς, στὴ μητέρα γῆ. Ἐγιναν οἱ περισσότεροὶ γεωργοὶ καὶ καρβουνιάρηδες μαζί. Τὴν γεωργία τὴν βοήθησαν πολὺ ν' ἀναπτυχθῇ οἱ Τσορμπατζήδες πλούσιοι ἄστοί, πρὸς ὄφελος δικό τους βέβαια. Ὅσοι εἶχαν ν' ἀγοράσουν ζῶα, ἔχει καλῶς, οἱ ἄλλοι ὅμως ἀναγκάστηκαν νὰ τὰ δανείζονται γιὰ τὴ σπορὰ καὶ τὴν μεταφορὰ ἀπ' τοὺς προύχοντας, οἱ ὅποιοι τραγοῦσαν μιὰ χαρὰ μὲ τὴν σειρὰ τους τοὺς ἄμοιρους κι' ἀγράμματους γεωργούς. Ἐπίσης σπουδαιοτάτη ὄθησι πρὸς τὴν γῆ ἔδωσε τὸ ξεχέρσωμα τοῦ λόγγου. Ἔτσι λοιπὸν οἱ πρῶν σιδηροουροὶ καὶ μεταλλωροὶ μετετρόπησαν σὲ ἐξαιρετοὺς γεωργούς, ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὸ ρητὸ «ἡ πενία τέχνας κατεργάζεται». Ἡ δουλειὰ τῶν γεωργῶν ἄρχισε ἀπ' τὴν ἀνοιξὶ καὶ τέλειωνε

μέ την ἀρχή τοῦ χειμῶνα. Ἡ δουλειά ἦταν σκληρή κι' ἐπίμονη. Οἱ γεωργοὶ ἤσχολήθησαν μέ την καλλιέργεια πολλῶν προϊόντων τῆς γῆς. Πρῶτα μέ τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι, τὴν σίκαλη καὶ τ' ἄλλα δημητριακὰ μέ τὸν ἀραβόσιτο (τὴν βλάσκα, ὅπως τὴν ἔλεγαν) τὰ ὄσπρια, ἰδίως φασόλια, τὴν ἄμπελο καὶ τὰ δέντρα καὶ τέλος μέ τὸ λινάρι. Σ' ὅλα πρόκοψαν. Μόλις ἔφευγε ὁ χειμῶνας κι' ἄρχιζε νὰ καλλιτερεύῃ ὁ καιρὸς, ἐκεῖ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μάρτη οἱ Ρετσιπέροι * μας ξεκίναγαν γιὰ σπορὰ τῶν ὄσπριων τῆς βρώμης τῆς σίκαλης καὶ τῆς βλάσκας. Σύμφωνα μέ τὰ ἔθιμα κάνουν τὶς προμήθειές τους γι' ἀνθρώπους καὶ ζῶα, φορτώνουν τ' ἀπαραίτητα ἐπάνω στ' ἀμάξια καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὸν λόγγο, ν' ἀρχίσῃ ἡ σπορὰ. Ξεκινοῦνε μέ χαρὰ γι' αὐτὴν τὴν ἱεροτελεστεία τῆς ἀνοίξεως. Παντοῦ ἀκοῦς ἐκεῖνο τό: «Γιὰ ποῦ μέ τὸ καλὸ σὰν θέλει ὁ Θεός;» καὶ κείνη τὴν λαχταρισμένη ἀπάντησι: «Γιὰ τὸν λόγγο μας». Ὅσοι εἶχαν ζευγάρια ζῶα ἔσπερναν ἄνετα καὶ ἀφθονα. Ἐκεῖνοι πάλι ποῦ δὲν εἶχαν ἔπεφταν στὸ Ντιμησιारीκι (τὸ ἕξ ἡμισείας demi). Βοηθοῦσε ὁ ἔχων ἀλέτρι καὶ ζῶα αὐτὸν ποῦ δὲν εἶχε. Χώριζαν τὶς δουλειές μεταξύ τους, ἄλλος θὰ τσαπίση κι' ὅλοι μαζί στὸ θερισμὸ καὶ στ' ἀλώνισμα. Στὸ τέλος γινόταν ἡ ἀνάλογη μοιρασιά μεταξύ τους μέ πνεῦμα ἀδελφικό. Ἡ σπορὰ τελείωνε μέσα σὲ 10 τὸ πολὺ 15 μέρες, κι' οἱ ἄνδρες ἔτρεχαν στὰ δάση καὶ στὶς Μοντζιές γιὰ κάρβουνα. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ βλάσκες καὶ τὰ φασόλια μεγάλωναν. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὅμως ἀνεπτύσσοντο καὶ τὰ ζιζάνια καὶ τ' ἄλλα χόρτα ποῦ πῆγαιναν νὰ πνίξουν τὴ σπορὰ. Ἐπρεπε τότε νὰ γίνῃ τὸ ξεκαθάρισμα καθὼς καὶ τὸ τσάπισμα καὶ τὸ κουκούλωμα τῆς βλάσκας καὶ τῶν φασολιῶν. Τὴν ἀρχή, πολλὲς φορὲς τὴν ἔκαναν οἱ ἄνδρες, ὅμως τὴν πραγματικὴ εὐθύνη τὴν εἶχαν οἱ γυναῖκες. Αὐτὲς ἀνελάμβαναν τὸ τσάπισμα καὶ τὸ κουκούλωμα καὶ σὰν δὲν πρόκαμαν μονάχες τους ἔπιαναν ἐργάτριες, μέ μεροκάματο τρία γρόσια καὶ τὸ φαγητό τους μεσημέρι καὶ βράδυ. Αὐτὸ γινόταν γιὰ νὰ μποροῦν οἱ ἄνδρες ν' ἀσχοληθοῦν ἀπερίσπαστοι στὴν ἀνθηρακοποιία. Εἶναι ὑπέροχο τὸ θέαμα τῶν ἀσπροφορεμένων γυναικῶν ποῦ τσαπίζουν καὶ κουκουλώνουν. Λάμπει ψηλὰ ὁ ἥλιος καὶ ἀστράφτουν οἱ ἄσπρες στολές ποῦ κινοῦνται μ' ἕνα ρυθμὸ πρὸς μιὰ κατεύθυνσι. Κι' ἂν πάλι τὶς πλησιάσῃ, θὰ δῆς τὴν εὐτυχία καὶ τὴν χαρὰ ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπά τους, ποῦ τὰ προφυλάσσουν μὴν τ' ἀρπάξῃ ὁ Μαγιατίκος ἥλιος. Κι' ὕστερα τὸ βράδυ, μαζεμένες ὅλες γύρω ἀπ' τὴ φωτιά, ποῦ βράζει ὁ δίφτος τὸ τσουνάλι (χύτρα μέ δύο αὐτιά) μέ τὸ ἀχνιστὸ φαγί, περιμένουν κουρασμένες κι' εὐχαριστημένες νὰ δειπνήσουν. Ἡ πῆτα ποῦ ψήθηκε, τὸ νόστιμο φαί ποῦ μοσχοβολᾷ καὶ τὸ κρασάκι ποῦ βρῖσκεται στὴν τούτρα, ποῦ θὰ τοὺς δώσῃ εὐθυμία, κάμνουν αὐτὲς τὶς γυναῖκες νὰ νοιώθουν τέτοια χαρὰ ποῦ εἶναι δύσκολο νὰ περιγραφῇ μέ λόγια. Μόνον ὁ μουσουργὸς

* Οἱ γεωργοί.

ὁ ζωγράφος, κι' ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ συλλάβῃ κάπως αὐτὸ πού νοιώθουν καὶ δείχνουν τὰ πρόσωπά τους. Μετὰ τὸ φαγητὸ σχηματίζουν μεγάλες παρῆες γύρω ἀπὸ φωτιὲς καὶ τραγουδοῦσαν ἢ ἐχόρευαν μονάχες τους πειράζοντας ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Τὶς Κυριακὲς πάλι πήγαιναν στὸ χωριὸ γιὰ νὰ ἰδοῦν τοὺς ἄνδρες τους, τοὺς πατεράδες καὶ τ' ἀδελφία τους καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ τους. Μαζεύονταν στὸ κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ χορέψουν καὶ νὰ τραγουδήσουν. Καὶ σὰν τέλειωνε τὰ τσάπισμα καὶ τὸ κονκούλωμα οἱ ἄνδρες τότε κατέβαιναν κι' ἔπαιρναν τὰ θηλυκὰ τῆς οἰκογενείας καὶ γύριζαν ὅλοι μαζί στὴν πατρίδα. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ζευγάρια τῶν ζώων ἔβασκαν ἐλεύθερα, ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, γιὰ νὰ δυναμώσουν ὥστε νὰ μποροῦν ν' ἀντιμετωπίσουν τὶς μετέπειτα σκληρὲς δουλειὲς τοῦ ἀλώνισματος καὶ τῆς μεταφορῆς τῶν ἀνθράκων.

Θέρισμα κι' ἀλώνισμα. Μὰ δὲν προλάβαιναν νὰ κάτσουν οἱ κάτοικοι, ἐρχόταν ταχιά ὁ χρόνος τοῦ θερισματος. Οἱ ἄνδρες μάλιστα βρισκόταν σ' ἀδιέξοδο αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ἀπ' τὴ μιὰ ἦταν ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ παράδοσι τῶν καρβουνῶν κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ θέρισμα καὶ τ' ἀλώνισμα τῶν γεννημάτων. Δυὸ μῆνες κρατᾶ τὸ θέρισμα καὶ τ' ἀλώνισμα. Μαζεύεται ὅλη ἡ οἰκογένεια στὰ χωράφια, πού κατακίτρινα, ὀλόχρυσα γέρονουν τὰ μεστὰ στάχυα, περιμένοντας τὸ δρεπάνι τοῦ θεριστή. Πρὶν ἀρχίσουν τὸ θέρισμα, οἱ φαμίλιες κάνουν πρῶτα μιὰ εὐλογία καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ κι' ὕστερα ἀρχίζει τὸ δρεπάνισμα. Τὰ στάχυα πέφτουν μέσα στὶς ἀγκαλιὲς πού τὰ κάνουν δεμάτια. Ἄμα τελειώσῃ αὐτὴ ἡ δουλειὰ καὶ οἱ σταχυομαζῶχτες μαζεύουν ὅ,τι ἔπεσε στὴ βιάσι, φορτώνουν τὰ δεμάτια στ' ἀμάξια καὶ τὰ μεταφέρουν ἔξω ἀπ' τὴν κωμόπολι ὅπου ὁ κάθε γεωργὸς ἔχει τ' ἀλώνι του. Κι' ἀφοῦ τὸ ξυρίσουν, ὅπως λένε, ἀρχίζει τὸ πανηγύρι τοῦ ἀλωνίσματος. Τὸ τί γινόταν κατὰ τὸ ἀλώνισμα δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ περιγραφῆ. Τὴν δουλειὰ αὐτὴ, οἱ ἄνδρες κι' οἱ γυναῖκες, μὰ προπάντων τὰ παιδιά τὴν ἔπαιρναν γιὰ παιχνίδι. Ὅπως ὅλα τ' ἀλώνια ἦταν κοντὰ ἄκουγες μέσα στοὺς πῶ ζεστοὺς μῆνες τὴν φωνὴ τῆς ζωῆς.

Ἦταν ἓνα ὑπέροχο θέαμα. Πρῶτῃ δουλειὰ νὰ σκορπιστοῦν τὰ δεμάτια ἀπ' τὶς θυμωνιὲς μέσα στ' ἀλώνι κι' ὕστερα νὰ μποῦν τὰ βόδια ἢ τὰ ἄλογα, ζευγμένα στὶς δουκάνες ξύλινο βαρὺ ἐπίπεδο ἐργαλεῖο σὰν πόρτα, μετσακμακόπετρες ἀπὸ κάτω, πού ἔτριβε καλλίτερα τὸ γέννημα. Τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια κάθονταν ἐπάνω στὶς δουκάνες γιὰ βάρος καὶ φώναζαν δυνατὰ: «ἂ μπερὲ βοκή, ντὲ βρε βοκή» (μικρὸς βοῦς = βῶκος). Οἱ ἄνδρες κι' οἱ γυναῖκες κρατοῦσαν τὰ ζῶα καὶ τὰ πήγαιναν γύρω-γύρω. Αὐτὸ κρατοῦσε ἕως τὸ μεσημέρι. Τότε ἀφίνανε τὰ ζῶα νὰ βοσκῆσουν, αὐτοὶ δὲ νὰ φᾶνε καὶ νὰ ξαποστάσουν. Μετὰ τὸ φαγητὸ ἀρχίζουν πάλι. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ σταματοῦσε στὶς 5 περίπου τ' ἀπόγευμα. Τότε τὰ μὲν ζῶα τὰ στέλναν νὰ βοσκῆσουν μέχρι τὶς 9 τὸ βράδυ μὲ τὴν δροσιά, αὐτοὶ δὲ ἀρχίζουν μὲ τὰ ἐρ-

γαλεία τους να μαζεύουν γρήγορα τὸ ἄχυρο μαζί με τὸν καρπό. Ὑστερα με τὸ λίχνισμα στὸν ἀέρα μιὰ καὶ δυὸ φορὲς καὶ με τὸ πέρασμα ἀπ' τὸ δρεμόνι, τὸ μεγάλο κόσκινο, καθάριζε ὀριστικά τὸ γέννημα. Σὰν τέλειωνε κι' αὐτὴ ἡ ἐργασία, περνοῦσε ὁ «Μουκατατζῆς» ὁ ἔφορος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ Μουκαντᾶ, τὸν φόρο τῆς δεκάτης. Κι' ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸ ἀναλογοῦν γιὰ τὸ κράτος σύμφωνα με τὸ νόμο, ἔδινε τὴν ἀπόδειξι, ὅτι ὁ τάδε γεωργὸς ἔδωκε τὸν Μουκαντᾶ τοῦ σταριοῦ. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸν ἔλεγχο ἦταν ἐλεύθερος νὰ μεταφέρει τὸν καρπὸ καὶ τ' ἄχυρο στὸ σπίτι του. Καὶ οἱ κόποι τοῦ γεωργοῦ δὲν σταματοῦσαν, συνέχιζαν τὴν ἀσχολία με τὰ κάρβουνα. Ἄν τέλειωναν γρήγορα μ' αὐτὰ περιέμεναν τὸν καιρὸ τοῦ μαζέματος τῶν ὀσπρίων καὶ τῆς βλάσκας, ἂν ὄχι τότε ἀφῆναν πάλι τις γυναῖκες νὰ φροντίσουν.

Τὸ μάζεμα τῶν φασολιῶν καὶ ἀραβοσίτου. Δὲν προλάβαιναν νὰ ξανασάνουν, καὶ νάσου κατέφθανε ἡ δουλειὰ τῆς συλλογῆς τῶν ἄλλων προϊόντων τοῦ τόπου, τῶν φασολιῶν καὶ τοῦ ἀραβοσίτου. Μετὰ τῆς Παναγίας, τὸ δεκαπενταύγουστο, ἀρχίζε πρῶτα ἡ δουλειὰ τοῦ μαζέματος τῶν ξηρῶν φασολιῶν. Κι' ἀμέσως μετὰ στὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου ἐρχόταν τὸ μάζεμα τῆς βλάσκας. Ἐπειδὴ εἶχε πιά τελειώσει κάθε ἄλλη ἀσχολία, πέφτανε ὅλοι μαζί σ' αὐτὴ τὴ δουλειά. Ἄφοῦ ἔκαναν ὅλοι τις κουμπάνιες τους ξεκίναγαν γιὰ τὸν λόγγο. Γέμιζε ὁ τόπος ἀπ' ἀμάξια, καὶ κάρρα, μουλάρια κι' ἄλογα, ὅλα φορτωμένα καὶ πεζοὺς πού τραβοῦσαν γιὰ τὸ μάζεμα τῆς βλάσκας. Οἱ πεζοὶ ἔπαιρναν τὸ συντομώτερο δρόμο γιὰ τὸ λόγγο, τὸν δρόμο πού περνοῦσε ἀπ' τὰ τσιφλίκια «Πολοβίγκα». Ἐκεῖ ἔφθαναν πρῶτα καὶ προετοίμαζαν τις καλύβες ὅπου θὰ ἔμεναν. Καμμιά δουλειά, δὲν ἀρχίζε χωρὶς τὴν ἐπίκλησι τοῦ Θεοῦ, χωρὶς τὸ εὐλογητὸ πού ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπ' τὴν εὐχὴ πού λέει: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε...». Ἔτσι μῆτε τὸ βλασκο μάζεμα γινόταν χωρὶς νὰ μαζευτοῦν ὅλοι καὶ νὰ κάμουν τὴν θρησκευτικὴ ἀρχή. Κι' ὕστερα ἀμέσως χυμοῦσαν στὰ χωράφια. Μπροστὰ πήγαιναν οἱ ἄνδρες με τις «τσεκμίδες» τους, τὰ δρεπανοειδῆ μαχαίρια κι' ἔκοβαν τις βλάσκες. Πίσω ἔρχονταν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ πού τις μάζευαν μέσα σὲ καλάθια. Μετὰ τὸ τρυγητὸ αὐτὸ μετέφερναν με τὸν ἀραμπᾶ σὲ κατάλληλα μέρη, πού εἶχαν διαλέξει τὴν βλάσκα. Τὰ μέρη πού προτιμοῦσαν ἦταν τῆς Καλομηλιάς, τοῦ Σαράφη, τὸ τσιφλίκι τοῦ Πολυχρόνογλου καὶ τοῦ Φουρντισιοῦ. Ἐκεῖ ἀρχίζε τὸ καθάρισμα καὶ τὸ ξεπρούλιασμα τῆς (ξεφύλλισμα). Τὴν ἀπλωναν στὸν ἥλιο γιὰ νὰ ξεραθῇ μαζί με τὰ φασόλια, πού ἀφοῦ τὰ στέγνωσαν ἔσπαναν με ξύλα τὸ φλοιό τους. Μετὰ τὸ στέγνωμα τις βάζουν παρτίδες-παρτίδες στὶς «Λεσιες» ἓνα εἶδος ὀργάνου σὰν τραπέζι στερεό, πού ἔχει ἀντὶ γιὰ σανίδες, πλέγμα ἀπὸ βέργες λεπτοκαρυδιάς. Ἐπάνω στὸ πλέγμα βάζουν τις βλάσκες. Δυὸ ἄτομα ἀρχίζουν νὰ τις κοπανοῦν. Ἡ βλάσκα ἀναγκάζεται νὰ θρυμματισθῇ καὶ τότε πέφτει ἀπ' τις χα-

ραμάδες τῆς λεισιᾶς χάμω. Ὑστερα μ' ἓνα ἐργαλεῖο τὸ ντρουμοῦκι (τσουγκράνα) καθαρίζουν τὴν πεσμένη βλάσκα ἀπὸ τὰ μικροκοισανάκια. Μετὰ τὴν περνοῦν ἀπ' τὸ «δρεμόνι» τὸ κόσκινο. Κι' ἀφοῦ καθαρισθῆ τελειωτικὰ τὴν ἀπλώνουν νὰ λιαστῇ λίγες μέρες, ὕστερα πάλι τὴν μαζεύουν σὲ σωρούς καὶ τὴν ἀερίζουν μὲ τὰ φτυάρια γιὰ νὰ καθαριστῇ ἀπ' τὸ ἀνθος ποὺ βγάζει μονάχο του. Κατόπιν, τὴν ξαναπλώνουν καθημερινῶς στὸν ἥλιο νὰ λιάζεται μαζεύοντάς τὴν τὸ βράδυ, προφυλάσσοντάς τὴν ἔτσι ἀπὸ τὴν ὑγρασία κι' ἀπ' τὴ βροχή, ποὺ μπορεῖ νὰ ξεσπάσῃ. Κι' ὕστερα ἐρχόταν πάλι ὁ Μουκατατζῆς μὲ τὶς πουσοῦλες του. Ἔτσι γινόταν τὸ μάζεμα τῆς βλάσκας. Μὰ δὲν θὰ ξεχάσῃ κανεὶς τὰ βράδνα. Συγκεντρωμένοι νηοὶ καὶ νηὲς γύρω ἀπὸ φωτιὲς ποὺ φώτιζαν τὰ ψημένα πρόσωπα, τραγουδοῦσαν, καὶ τὰ τραγούδια ἀντηχοῦσαν μέσα σ' ὀλάκερο τὸν λόγγο. Χόρευαν ἐκείνους τοὺς χιλιοζηλεμένους χορούς. Οἱ χαρωπὲς φωνὲς τῶν νέων ἔδινε μιὰ παράξενη ζωὴ στὶς νύχτες αὐτές. Ἄμα σουρούπωνε καὶ καθώσουν σὲ κανένα ψήλωμα ἄκουγες τὰ μουγκανίσματα τῶν βωδιῶν, τὰ σγρουξίματα τῶν γουρουνιῶν, τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων καὶ τὰ βελάσματα τῶν προβάτων, ποὺ μαζὶ μὲ τὶς ἀνθρώπινες φωνὲς ἀνακατεμένα, νόμιζες πὼς ἦταν μιὰ μεγάλη προσευχὴ ἀπ' ὄλα τὰ ὄντα πρὸς τὸν οὐράνιο Κτίστη. Ἐβλεπες τὶς ἀναμμένες φωτιές, ποὺ ἔβραζαν τὸ φαῖ τοῦ ἐργάτη τῆς γῆς, σὰν πυρσοὺς ποὺ λαμπύριζαν μέσα στὸ χάος συνταυτίζοντας τὴν λαμπρότητά τους μὲ τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ ποὺ φεγγοβολοῦσαν ἀπ' τὸ μεγάλο θόλο πρὸς τοὺς κουρασμένους τῆς γῆς. Κι' ἂν τύχαινε νὰ περάσῃ ἀπὸ κεὶ κανένας ξένος γινόταν μὲ χαρὲς δεκτός. Καὶ φρόντιζαν νὰ τὸν εὐχαριστήσουν προσφέροντάς του ὅ,τι εἶχε τὸ λιτὸ κελλάρι τους. Κι' ἔτσι τέλειωνε κι' αὐτὴ ἡ πρωτοφθινοπωρινὴ ἐργασία, γιὰ νὰ ἔλθῃ ἄλλη κι' ἄλλη πρὶν ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο πλάκωμα, μὲ τὴν σπορὰ τοῦ σταριοῦ καὶ τοῦ κριθαριοῦ.

Τὸ Λινάρι.

Εἶπαμε πὼς οἱ Σαμμακοβίτες σπέρνανε καὶ λινάρι. Ὅμως μόνο τὸ σπέρνανε καὶ στὸ τέλος τὸ φόρτωναν στ' ἀμάξια γιὰ νὰ τὸ μεταφέρουν στεγνωμένο. Τὶς ἄλλες δουλειὲς τοῦ λιναριοῦ τὶς εἶχαν ἀναλάβει οἱ γυναῖκες. Τὸ λινάρι εἶχε πολλοὺς μελάδες κι' ἔδινε μεγάλο κόπο στὶς γυναῖκες, ὅμως κι' αὐτὸ τράβαγε. . . τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη ἀπ' τὶς γυναῖκες. Τὸ λινάρι τὸ ἔσπερναν κοντὰ στὶς λίμνες μέσα στὸ νερό, γιὰ τὴν χρειάζεται ἀφθονο γιὰ ν' ἀναπτυχθῇ. Ἄμα ἐσπέρνετο, ὕστερα ἀπὸ λίγο ἄρχιζαν τὶς φροντίδες τους οἱ νοικοκυρές. Πέντε ἕως ἕξι μῆνες ἦσαν ὑποχρεωμένες νὰ καταγίνονται μὲ τὸ λινάρι. Πρῶτὴ δουλειά τους, μόλις μεγαλώσει καλά, ἦταν νὰ τὸ βγάλουν ἀπ' νὰ λιναροχώραφα. Μόλις τῶβγαζαν ἀπ' τὸ νερὸ ἄρχιζαν τὰ βάσανα. Τὰ κάνανε μικροδεμάτια καὶ μὲ τὸν «κόπανο», βαρὺ ξύλινο ἐργαλεῖο, τὰ χτυποῦσαν. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βαρουοχτύπημα, τὰ ξανα-

βάζανε στο νερό. Τ' ἄφιναν νὰ «λιμνιασθοῦν» ἕως δέκα μέρες γιὰ νὰ μαλακώσουν. Σὰν περνοῦσαν κι' οἱ δέκα μέρες, ἔβγαζαν τὰ μαλακωμένα δεμάτια, ὅπου τὰ περίμεναν μὲ τοὺς κοπάνους τους οἱ κοπέλλες, τὰ χτυποῦσαν καλὰ κι' ὕστερα τ' ἄπλωναν νὰ καλοστεγνώσουν. Κι' ὕστερα πάλι ἄγριο χτύπημα. Ἦταν χάσμα νὰ βλέπης τις ξαναμμένες γυναῖκες νὰ χτυποῦν μὲ πάθος τὸ λινάρι λέγοντας του: «ποὺ σὲ πονεῖ καὶ ποὺ σὲ σφάζει!» Ὡρες δλόκληρες βγάζανε τὸ ἄχτι τους πάνω στὸ λινάρι, ὥσπου νὰ μαλακώσῃ τὸ κάθε δεμάτι καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ πέφτῃ τὸ ξύλο του. Κι' ὕστερα ἔρχεται ἡ δουλειὰ τῆς «Μέλικας». Κάθε σπῆτι ἔχει πέντε κι' ἕξ τέτοια ὄργανα καθαρισμοῦ τοῦ λιναριοῦ. Μὲ τὴν μέλικα καὶ μὲ τὸ πολὺ δούλεμα βγαίνει ἀπ' τὸ λινάρι τὸ κρομμῦδι καθὼς καὶ τὸ ἰνόξυλο ποὺ πέφτουν καὶ τὰ δύο κάτω. Στὰ χέρια τῶν ἐργατριῶν μένει τὸ καθαρὸ γνήσιο λινάρι. Στὴ μέλικα δουλεύουν τὰ κορίτσια συντροφικὰ ἀπ' τὰ χαρόματα. Τὸν καιρὸ τῆς κατεργασίας αὐτῆς ἂν περνοῦσες ἀπ' τὰ στενοσόκακα θ' ἄκουγες τὸ ρυθμικὸ κτύπημν τῆς μέλικας, πλάκ - πλάκ - πλάκ, τὰ τραγούδια ποὺ μουρμουρίζουν τὰ κοριτσόπουλα, μὰ καὶ τ' ἀστεῖα καὶ τὰ γέλια τους, ἐπακόλουθα ἑνὸς νόστιμου χωρατοῦ. Σὰν μαζευτὴ τὸ καθαρὸ λινάρι, τὸ χρησιμοποιοῦν στὴν κατασκευὴ κλωστῶν γιὰ ράψιμο. Αὐτὲς οἱ κλωστὲς εἶναι πολὺ γερές, πιὸ γερές ἀπ' τις κλωστὲς τῶν μακαράδων (κουβαρίστρες) στὸ ράψιμο τῶν ρούχων. Οἱ γυναῖκες τους δὲν ἔνοοῦσαν νὰ ράψουν μ' ἄλλου εἶδους κλωστή. Ἐπίσης μὲ τὸ πρώτης τάξεως λινάρι φτιάχνουν λεπτὰ ὑφάσματα. Μὲ τὸ δευτέρας ποιότητος κατασκευάζουν ὑφάσματα στὸν ἀργαλειό, τὸν «λάκκο» ὅπως τὸν ὠνόμαζαν. Αὐτὰ ἐχρησιμοποιοῦντο γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ φορέματα τῶν ἀνδρῶν, ἰδίως βράκες στερεές, γιὰ τις γεωργικὲς τους δουλειές. Καὶ τὰ γυναικεῖα λευκὰ φορέματα ἀπ' αὐτὸ ἦσαν κατασκευασμένα. Αὐτὰ τὰ λευκὰ ὑφάσματα τὰ ἔβαφαν μαῦρα γιὰ νὰ φτιάξουν γιορτινὰ πανωβρόακια καὶ «ἀντεριὰ» γιὰ τοὺς ἀνδρες καὶ μαῦρες «σερβέττες», κεφαλομάντηλα γιὰ τοὺς γέρους γεωργοὺς ποὺ τὰ συνήθιζαν καὶ τὰ φοροῦσαν μέχρι τελευταῖα (1900). Φτιάχνουν ἀκόμη ἀπ' αὐτὸ τὸ λινὸ πανὶ σακκούλια γιὰ τὰ γεννήματα· αὐτὰ διεκρίνοντο γιὰ τὴν στερεότητα καὶ τὴν ἀντοχὴ τους, ἔδιδαν δὲ κάμποσα ἀπὸ δαῦτα γιὰ προῖκα στὰ κορίτσια. Μὰ καὶ τὰ κρομμῦδια καθὼς καὶ τὰ ἰνόξυλα τοῦ λιναριοῦ δὲν τὰ πετοῦσαν ἀλλὰ μ' αὐτὰ ὑφαίνοντάς τα μὲ νῆμα λινὸ δευτέρας ποιότητος, κατασκεύαζαν ἕνα πολὺ χοντρὸ πανί, ποὺ τὸ ἐνώναν ράβοντάς το καὶ σχηματίζαν τις λεγόμενες «τρεπετιστὲς» τις ὁποῖες χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ σκεπάζουν τὰ γεννήματα καὶ τις βλάσκες ἐν καιρῷ βροχῆς. Ἀπ' τὸ πρώτης ποιότητος λινάρι ὑφαιναν τὸ σκέπασμα τῆς Ἁγίας Τράπεζας, ἰδίως γιὰ τὰ ἐγκαίνια μιᾶς ἐκκλησίας. Ἔλεγαν πὼς τὸ μόνο ὑφασμα ποὺ ἀρμόζει στὴν Ἁγία Τράπεζα νὰ εἶναι ἀπλωμένο κι' ἐπάνω του νὰ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας εἶναι τὸ λινάρι, κι' αὐτό, γιὰτὶ ἔχει πολλὰ πάθη στὴν κατασκευὴ του καὶ μαρτυρᾷ στὰ χέρια

τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ὑπέστη τὰ χίλια βάσανα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Μὲ τὸ λινάρι οἱ Σαμμακοβίτες ἔβγαιναν ἀπὸ πολλὰς σκοτοῦρες κι' ἔξοδα ὅσον ἀφορᾶ τὸ ντύσιμό τους.

•Ο Τρύγος.

Σ' ὅλη τὴν περιοχή οἱ παλιοὶ κάτοικοι γιὰ δική τους χρῆσι φύτεψαν, πάρα παλλὰ καρποφόρα δέντρα, ὅπως κερασιές, βυσινιές, δαμασκηγιές, ἀχλαδιές καὶ μηλιές. Αὐτὰ θέρειψαν κι' ἔδιδαν πλουσιωτάτη ἔσοδεῖα. Ὅλα τὰ φρούτα πὸν ἔβγαζε ὁ τόπος τὰ κατηνάλωνε ὁ λαὸς τοῦ Σαμμακοβιοῦ. Μόνο στὰ κεράσια καὶ στὰ βύσινα λιγώτερο γινόταν ἀγορά, ἀπὸ τοὺς κηρατζήδες οἱ ὁποῖοι τὰ μετέφεραν καθὼς καὶ τὰ σταφύλια, στὰ Βουλγαρικὰ χωριά. Οἱ κηρατζήδες τ' ἀντάλλαξαν μὲ ἄλλα προϊόντα γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ ὅπως κόττες, αὐγά, βούτυρο, διότι τὸ χρῆμα στοὺς Βουλγάρους ἦταν σχεδὸν ἄγνωστο. Ἐκεῖ γύρω του εἶχε πάρα πολλοὺς ἀμπελῶνες πὸν ἀπέδιδαν ἀφθονα σταφύλια, τὰ ὁποῖα ἦσαν διαφόρων εἰδῶν. Ἦταν τὰ μαυροστάφυλα, τὰ ἄσπρα καὶ τὰ κόκκινα. Κι' αὐτὲς πάλι οἱ μεγάλες κατηγορίες χωρίζονταν σὲ ἄλλες ποικιλίες. Τὰ μαῦρα σὲ τρεῖς: ἦτοι στὰ «Παμίτια» στὰ «Ντερνέκαρα» καὶ στὶς «Κατσιβέλλες». Τὰ ἄσπρα πάλι σὲ τέσσερες, στὰ «Παφλαγόνια», στὸ «Γανίτικο» στὰ «Γύφτικα» καὶ τὰ «Ἀρύρογα». Καὶ τέλος τὰ κόκκινα πὸν χωρίζονταν στὰ καθ' αὐτὸ κόκκινα, τὸ «Πεμπί» καὶ τὴ «Τσουμπιανή». Ὁ τρυγητὸς γινόταν στὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ πολλὰς μέρες ἐτοιμάζονταν οἱ κάδοι, οἱ τήνες, τὰ μετάγκια, οἱ βοῦτες οἱ λινοὶ κι' οἱ βαρέλλες, ὅλα χρήσιμα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Φρόντιζαν τὰ ἀφεντικὰ γιὰ τὰ τρόφιμα τῶν τρυγητῶν, κανένα βαρέλι τσακιστὰ κολιαροῦδια (ψάρια παστὰ) τοῦ Μαρμαρᾶ, κανένα καδὶ πιπέρια τουρσί καὶ καμμιά γελάδα σφαχτὴ γιὰ τὴν βραδυνὴ μαλέττα, φαγητὸ γινομένο μὲ κρέας καὶ κρεμμύδια, τὸ περίφημο στιφάδο. Κι' ἀφοῦ τέλειωναν οἱ προετοιμασίαι ἔβγαινε ὁ τελάλης καὶ διαλαλοῦσε πὼς τὴν ἐρχομένη Δευτέρα κατὰ διαταγὴ τοῦ Μουντούρη (Προέδρου κοινότητος) θὰ τρυγηθοῦν τὰ κάτω ἀμπέλια καὶ νὰ τῶχουν ὑπ' ὄψιν των. Ἀμέσως τότε ἄρχιζε ἡ μεταφορὰ τῶν κοφινῶν, τῶν περιπετιῶν (καλάθων μὲ δύο χεροῦλια), τῶν τρυγοκαλαθῶν, τῶν καλαθόκολων καὶ τῶν τρυγομάχαιρων. Τὸ πρῶτο εὐλογητὸ ἢ εὐχαριστήριος δέσις πρὸς τὸ Θεό, ἐγίνετο στὰ κάτω ἀμπέλια, γιὰτὶ ἐκεῖ λόγῳ τοῦ κλίματος ὠρίμαζαν νωρίτερα τὰ σταφύλια. Ὑστερα πήγαιναν καὶ στὰ πάνω. Ὁ τρυγητὸς διακοῦσε μιὰ καὶ πλεον ἑβδομάδα καὶ ἔπαιρνε ὄψιν πανηγυριοῦ. Αὐτὸ τὸ ἄρχιζαν βέβαια μετὰ τὴ θρησκευτικὴ δέσις, μὰ τὸ κέφι ἀναβε ἀπ' τὴ μεταφορὰ τῶν λινῶν μ' ἀμάξια. Δυὸ ζεύγη βοῦβάλια μὲ μιχλιμπιδωτὰ καπίστρια, μὲ πολύχρωμες κορδέλλες καὶ φοῦντες στολισμένα καὶ μὲ κουδούνια κρεμμασμένα στὶς ζέβλες τοῦ ζυγοῦ, ἔσερναν τ' ἀμάξια. Μπροστὰ πήγαιναν οἱ νέοι καὶ οἱ νέες καὶ τὰ παιδιὰ ντυμένα πολύχρωμα, τραγουδοῦσαν ὄλοι καὶ χό-

ρευαν μὲ τὴ συνοδεία ὀργάνων, ὅπως ντέφια, τούμπανα, γκάϊντες καὶ λύρες, ὥσπου νὰ φθάσουν στὸ ἀμπέλι. Ἐκεῖ ἀμέσως ἄρχιζε ὁ τρύγος. Ἄλλοι ἔκοβαν τὰ γινωμένα πιά ζουμερά σταφύλια, ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν καὶ ἄλλοι τὰ πάταγαν. Ὅλα τὰ κορίτσια φοροῦσαν στὰ κεφάλια τους στεφάνια ἀπὸ κλιματίδες. Ὅλα τὰ σταφύλια τ' ἀνακάτευαν καὶ τὰ συνέθλιβον μέσα στὰ «Μετάγκια» ὅπου ἔτρεχε ὁ μοῦστος, μαῦρος-μαῦρος μέσα στὶς εἰδικὲς βαρέλλες πού ἔφτιαχναν οἱ «Βουτσάδες». Τὰ βράδυα μαζεμένοι ὅλοι ὅσοι δούλευαν χωρὶς πληρωμὴ, θέλοντας νὰ τιμήσουν τὴ γιορτὴ, τοὺς ἔδιδαν γιὰ δῶρο σταφύλια καὶ μοῦστο σ' ἀνοιχτοὺς τόπους σὰν πλατεῖες, καὶ γιόρταζαν χορεύοντας. Ἐκεῖ πολλὲς φορὲς ἔβλεπες μετεμφιεσμένους (τζαμάλες) σὲ σατύρους νὰ χορεύουν ὡς τὰ μεσάνυχτα, νομίζοντας κανεὶς ὅτι βρισκόταν στὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ χρόνια πού γιορταζόταν μὲ πολλὴ μεγαλοπρέπεια ὁ Βάκχος, θεὸς τοῦ κρασιοῦ. Σὰν τέλειωνε ὁ τρύγος στ' ἀμπέλια ἔφερναν στὰ σπίτια τοὺς γεμάτους ληνοὺς ἀπὸ μοῦστο. Ἐκεῖ γινόταν τὸ πιὸ μεγάλο φιγοπότι. Τὰ βαρέλια μὲ τὸ κρασί τὰ ἀνοίγαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὅπου οἱ ἔχοντες ἔδιδαν καὶ μοῦστο γιὰ μουσταλευριά, γλυκοσουτζουκα, πετιμέζια, σταφυλοτουρσιά. Ἔτσι μὲ χαρὲς γλέντια καὶ εὐτυχία τέλειωνε αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Μὲ τὸν τρύγο καὶ τὴν δενδροκομία, πού γινόταν εὐκόλα χωρὶς κόπο καὶ πολὺ χρόνο, τέλειωναν οἱ ἀσχολίες μὲ τὴν γῆ. Ὑπῆρχαν ὁμως ἄλλες ἔξω ἀπ' αὐτὴν, ὅπως ἡ θάλασσα κι' ὁ ἀέρας. Τὰ ψάρια καὶ τὰ πετούμενα.

Ἡ ἄρεμνα.

Ὅπως ξέρομε, ἡ θάλασσα εἶναι κοντὰ στὸ Σαμμάκοβο, κι' ὁ πλοῦτος της σὲ ψάρια δὲν μποροῦσε νὰ ἀφίση ἀσυγκίνητους τοὺς κατοίκους. Πολλοὶ Σαμμακοβίτες ἢ τῆς περιοχῆς κατέβαιναν κοντὰ στὴ θάλασσα τῆς Νειάδας, τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ τῆς Παναγιᾶς καὶ ἐπεδίδοντο στὴν ἀλιεία, ἡ ὁποία γιὰ μιὰ ὄρισμένη ἐποχὴ ἦταν πολὺ ἐπικερδῆς. Διάλεγαν ἓνα τόπο, κοντὰ στὴ θάλασσα, ὅπου εἶχαν τὰ ψαρευτικά τους ἐργαλεῖα. Κοντὰ σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους ἦταν καὶ τὰ περάσματα τῶν ψαριῶν τῆς Μαύρης θάλασσας. Αὐτοὺς τοὺς δυὸ τόπους μαζὶ τοὺς ἔλεγαν «Ταλιάνια» καὶ τοὺς ἀσχολομένους μὲ τὴν ἀλιευτικὴ τέχνη «Ταλιαντζήδες». Μὲ τὴν ἀνοιξὶ ἀρχιζε ἡ μεγάλη κατεβασιὰ τῶν ψαριῶν πρὸς τὸ Βόσπορο γιὰ νὰ περάσουν στὰ Αἰγαῖον. Οἱ δυὸ μῆνες Ἀπριλῆς καὶ Μάης εἶναι οἱ κατ' ἔξοχὴν μῆνες τῶν Ταλιαντζήδων. Τὸ πρῶτο ψάρι, τὸ πιὸ νόστιμο, τὸ χρυσό, τ' ἔφερναν οἱ κηρατζήδες γιὰ πούλημα. Ὁ κόσμος στὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης εἶχε ὅλο τὸ χειμῶνα σχεδὸν νὰ φάη ψάρι κι' ἐπομένως τὸ «χρυσὸ» τὸ περίμενε. Ἔτσι μοσχοπουλιόταν. Ἄλλα ψάρια οἱ παλαμίδες ἔπεφταν πάρα πολλὲς καὶ τίς κπάστιωναν στὰ βαρέλια μ' ἀλάτι κάνοντας τὴν περίφημη λακέρδα, οἱ κολιοαὶ τὰ σαφρίδια, πού τὰ πουλοῦσαν φρεσκότατα στὰ κοντινὰ χωριά, μὰ

λόγω τῆς μεγάλης ποσότητος τὰ πάστωναν κι' αὐτά. Τέλος ἐρχόταν τὸ ψάρι πὺν ξηραίνόμενο γίνεται ὁ γνωστὸς τσίρος. Τοὺς πουλοῦσαν βέβαια καὶ φρέσκους, ὅμως πῖο πολὺ, τοὺς στέγνωσαν ἐκεῖ ἐπὶ τόπου. Οἱ Ταλιαντζῆδες ἔφεραν γυναῖκες γιὰ τὸ ξεκοιλίασμα καὶ τὸ καθάρισμα τοῦ τσίρου. Ὑστερα τοὺς περνοῦσαν σὲ κλωστὲς καὶ τοὺς σκάλωναν στὰ «σερνίκια» φτιαγμένα ἀπὸ βέγγες καὶ ξύλα, ἐκεῖ τοὺς ἄφιναν νὰ στεγνώσουν ὀκτὼ καὶ δέκα μέρες. Κι' ἀφοῦ καλοξηραίνονταν, κατόπιν οἱ γυναῖκες τοὺς καλοσιάζουν. Ἐκεῖ στὸ καλόσιασμα μερικοὺς, τοὺς πῖο μεγάλους, τοὺς τρουπώνουν στὰ ροῦχα τους, γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ὁ λαὸς ἔλεγε «τὰ χών' στὸ βρακί τους» κι' οἱ τσίροι αὐτοὶ οἱ μεγάλοι καὶ πῖο παχεῖς ἔλεγοντο «Βρακωτοί». Τελικὰ τοὺς περνοῦν ὅλους σὲ μεγάλους σπάγγους τοὺς κάνουν στίβες καὶ τοὺς ἀφίνουν νὰ ξαναξηραθοῦν γιὰ καλὰ. Ὑστερα τοὺς παραλάμβαναν οἱ συντάιροι κηρατζῆδες γιὰ νὰ τοὺς πουλήσουν. Οἱ Ταλιαντζῆδες ἔδιδαν ἐπὶ πιστώσει τὰ ψάρια στοὺς Ἀγωγιάτες, καὶ μετὰ τὴν κατανάλωσι τὰ κανόνιζαν. Κι' αὐτὸ ἦταν φυσικὸ, μιὰ καὶ οἱ ψαράδες δὲν μποροῦσαν νὰ πουλήσουν τὸ ψάρι, κι' ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς θὰ βρωμοῦσε· μήτε οἱ κηρατζῆδες μποροῦσαν νὰ πληρώσουν προῖόν, τὸ ὁποῖο μήτε διετηρεῖτο, μήτε κατηναλίσκετο ἀμέσως. Ἀναμφισβήτητα οἱ ψαράδες κέρδιζαν πολλὰ, κι' ἂν εἶχαν τὰ μέσα διατηρήσεως μὲ τὴν κονσερβοποίησι, δὲν θὰ ὑπῆρχε πῖο κερδοφόρος ἐργασία, γιὰτὶ τὸ ψάρι ἦταν πάρα πολὺ ἀφθονο, καὶ ἡ συλλογὴ του εὐκόλη. Κι' αὐτὰ γιὰ τὸ ψάρεμμα στὴ θάλασσα. Ὅμως στὸ Σαμμάκοβο γινόταν κι' ἄλλου εἴδους ἀλεία ἢ στεργιανή. Ὁ τόπος ἦταν γεμάτος ποτάμια καὶ γκιόλια (λίμνες) καὶ αὐτὰ πάλι γεμῖτα ψάρια. Ἡ Σμίξη κι' ὁ Πεδινιώτης εἶχαν τὰ πρωτεῖα σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸ ψάρεμμα. Μὰ κι' οἱ λίμνες τοῦ Ἀγίου Παύλου. Ὅλες περιεῖχαν νόστιμα κι' ἀφθονα ψάρια τοῦ γλυκοῦ νεροῦ. Νέοι καὶ γέροι κατεγίνοντο μὲ τὸ ποταμολιμνίσιο ψάρεμμα. Καὶ δὲν ἦταν τόσο βιοποριστικὴ ἀσχολία ὅσο ψυχαγωγικὴ. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ δύο εἶδη ψαριῶν, πὺν ἀφθονοῦσαν στὸν τόπο, τόσο πολὺ πὺν ἔκαμαν καὶ ἐξαγωγή, ἦταν ἡ Πέστροφα, ὁ βασιληᾶς τῶν ψαριῶν, κι' ἡ ποταμίσις Καραβίδα. Καὶ αὐτὰ ἀφθονοῦσαν μέσα στὰ ὄρεινὰ ποτάμια, στὰ γάργαρα νερὰ τῶν ρυακιῶν καὶ στὰ ποτάμια τοῦ κάμπου. Ὑπῆρχαν λιμέρια (τόποι) εἰδικοὶ ὅπου ἐψαρεύετο ἡ πέστροφα τὰ γνωστὰ στὸν τόπο, ὡς «Μεκιάνα». Οἱ Πέρκες, τὸ ἄλλο τῆς πέστροφας, ἐψαρεύοντο μὲ δίχτυα ἢ μὲ καμάκι τὴν νύχτα ὑπὸ τὸ φῶς ἀναμμένων πυρσῶν. Τὸ φῶς τοῦ πυρσοῦ θαμπώνει τὴν πέστροφα καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ σταθῇ ἀκίνητος ὁπότε ἐπιδέξιός ψαράς, τὴν καμακώνει καὶ τὴν συλλαμβάνει. Ἡ πῖο μεγάλη πέστροφα μπορεῖ νὰ ζυγίξη ἔως μισὴ ὀκά. Τὰ κόκκαλα τῆς εἶναι λεπτότατα καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐξωτερικῶς στιγματισμένο μὲ κόκκινες βοῦλες, σὰν νὰ τὴ ζωγράφισε μὲ τὸ πινέλο ζωγράφος. Λένε πὺν τὴν καταγωγή τους οἱ βοῦλες αὐτὲς τὴν ἔχουν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖον κάποιος βράδν, στὴ λίμνη τῆς Γεννησαρέτ, εἶχαν προ-

σφέρει πέστροφες, κι' Εκείνος θαυμάζοντάς τες τις κρατοῦσε στὸ χέρι. Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ πιὸ νόστιμο ψάρι. Μὲ κανένα ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ παραβληθῆ εἴτε τοῦ γλυκοῦ νεροῦ εἴτε θαλασσινοῦ. Ὁ Βαλῆς τῆς Ἀνδριανουπόλεως τόσο πολὺ ἐκτιμοῦσε τὴν νοστιμιὰ τους ὥστε ὅταν εἶχε ξένους εἰδοποιοῦσε τηλεγραφικῶς στὸ Σαμμάκοβο νὰ τοῦ ἀποσταλῆ μιὰ ὀρισμένη ποσότης πέστροφων. Τὰ ψάρια γιὰ νὰ πάνε γρήγορα καὶ φρέσκα, γιὰτὶ δὲν διητηροῦντο πολὺ, μεταβιβάζοντο μὲ τὸν τρόπο τῆς σκυταλοδρομίας. Σὲ κάθε σταθμὸ πρὸς τὴν Ἀνδριανούπολι ἦσαν ἔτοιμοι ἔφιπποι, οἱ ὁποῖοι παρελάμβαναν καὶ καλπάζοντας τὰ μετέφεραν ταχύτατα ἀπὸ σταθμὸ σὲ σταθμὸ. Τὸ μαγεύρεμά της ἦταν τὸ ψήσιμο, ὅπου τυλιγμένη σὲ πλατεῖα φύλλα ἀπὸ «βρούσλα» τὴν παράχωναν στὴ χόβολη, ὅπου ἐψήνετο σιγὰ-σιγὰ. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐγίνετο ἐξαιρετικὴ σὲ νοστιμάδα. Ἐκτὸς ἀπ' τὶς πέστροφες ὑπῆρχαν κι' οἱ караβίδες. Φαρεύετο μὲ «Προτσάπες» στὰ ποτάμια πὺ κατρακυλοῦσαν στὰ βουνά. Τὶς εἴρισκαν σὲ γοῦνες μεγάλες, πὺ σχηματίζουν αὐτὰ τὰ ποτάμια. Ἦσαν τόσο ἀφθονες πὺ δὲν τὶς πουλοῦσαν μὲ τὴν ὀκᾶ ἀλλὰ μὲ τὸ «σινιάκο» ἓνα δοχεῖο μέτρον γιὰ στάρι, πὺ χωροῦσε ἕξ ὀκάδες. Ἐνα σινιάκο караβίδες εἶχε μόνο ἓνα γρόσι. Ἡ κάθε μιὰ ζύγιαζε εἴκοσι δράμια. Μοιάζανε σὰν μικροὶ ἀστακοί. Ἦταν ἓνα πολὺ νόστιμο ἔδεσμα γιὰ τὴν Σαρακοστή. Ἄν ὑπῆρχε τότε ἡ εὐκολία τῆς κονσερβοποιήσεως, ἀσφαλῶς θὰ ἐγίνετο εἰδικὴ βιομηχανία κι' οἱ κάτοικοι θὰ εἶχαν μιὰ ἀκόμη βιοποριστικὴ καὶ προσοδοφόρο ἀσχολία.

Ἄλλαντοποιΐα.

Μέσα στὶς τόσες ἀσχολίες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡμεῖς μόνο τὰ ἐκρατοῦντα περιγράψαμε καὶ τὰ ὁποῖα εἶχαν πάρει ἓνα τοπικὸ χρῶμα, ὑπῆρχε κι' ἓνα εἰδικὸ ἐπάγγελμα πὺ δὲν ἠσχολοῦντο πολλοὶ μ' αὐτὸ μὰ πὺ ἦταν πολὺ φημισμένο στὰ γύρω χωριά καὶ θάταν παράλειψις ἂν δὲν τὸ ἀναφέρωμε. Αὐτὸ ἦταν ἡ δουλειὰ τοῦ χασάπη καὶ μάλιστα τοῦ ἄλλαντοποιοῦ. Τέχνη καλὴ καὶ πολὺ προσοδοφόρα, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε. Ἀναμφισβήτητα ἡ πρώτη στὴν κατασκευὴ καὶ στὴ παραγωγὴ λουκάνικων, σουτζουκιῶν, καὶ φιλέτων (παστρομαδῶν) ἦταν ἡ κωμόπολις Γέννα. Ὅμως λόγῳ τῆς μεγάλης ποσότητος αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν ἀλάντων ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ σκάρτα, γι' αὐτὸ τὸ λόγο σιγὰ-σιγὰ φάνηκε νὰ συναγωνίζεται τὴ Γέννα, ὄχι σὲ ποσότητα, ἀλλὰ σὲ ποιότητα ἡ περιοχὴ τοῦ Σαμμακοβίου. Ἡ Τρουλιὰ καὶ τὸ Σαμμάκοβο ἔβγαζαν περιορισμένη ποσότητα ἀλλὰ πάρα πολὺ περιποιημένη, ἔτσι πῆραν τὴ δευτέρα θέσι στὴν κατασκευὴ καὶ στὴν παραγωγὴ ἀλάντων σ' ὀλόκληρη τὴ Θράκη. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ γινόταν ἀπὸ εἰδικοὺς τεχνίτας πὺ εἶχαν μάθει τὴν τέχνη ἀπὸ τοὺς προπάτορές τους. Γιὰτὶ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα ἔξησκεῖτο ἀπὸ τὰ πολὺ παλὰ χρόνια. Αὐτὴ ἡ ἐργασία ἄρχιζε ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου καὶ

κρατοῦσε μέχρι τὰ μέσα τοῦ Ὀκτώβρη κι' αὐτὸ γιατί τὰ ζῶα, τὰ κατάλληλα γιὰ κατασκευὴ ἀλάντων τ' ἀγόραζαν ἀπ' τὴν ζωεμποροπανήγυρι τοῦ Σεραγιοῦ (Τσίγγικε Σεράγι) τῆς περιφερείας Βιζύης τὴν πιδὲ μεγάλη τῆς περιοχῆς τὴν λεγομένη «Μπαλτσικ» (πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ ποτ. Ἐργίνη) καὶ ἡ ὁποία ἄρχιζε μετὰ τὸ δεκαπενταύγουστο. Ἐκεῖ γινόταν μεγάλη συγκέντρωσις μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων ἀπὸ πάρα πολλὰ μέρη, ἀπ' τὴν Κων/πολι, Θράκη, Ροδόπη καὶ Ἀνατολ. Ρωμυλία καὶ διαρκοῦσε μέχρι τέλους Αὐγούστου. Στὴν πανήγυρι αὐτὴ ἔμποροι διάλεγαν μαζί με τοὺς εἰδικοὺς γιὰ νὰ προμηθευθοῦν κυρίως τὰ κατάλληλα ζῶα, τὰ φθηνότερα καὶ παχύτερα, ἰδίως τὰ νέα βουβάλια (Βιδέλα). Ἀγέλες ὀλόκληρες ἀπ' αὐτὰ τὰ ζῶα ἔφεραν στὴν Πατρίδα, τὰ ὁποῖα ἔσφαζαν γιὰ νὰ κατασκευάσουν τὰ ἀλάντικα καὶ τὸν Θρακιώτικο παστρουμά. Ἀναλόγως μετὰ τὸ ζῶο, τὴν ἡλικία καὶ τὸ πάχος του κατεσκεύαζαν ἐκεῖνο πού ἔπρεπε. Οἱ εἰδικοί τεχνῖται μετὰ τὴν σφαγὴ, ἐτεμάχιζαν τὰ κρέατα καὶ τὰ ξεχώριζαν. Πρῶτα τὰ φιλέτα τὰ προροζίζόμενα γιὰ παστρουμάδες. Μὲ μιὰ κοφτερὴ μαχαίρα, ἀφαιροῦσαν τὰ νεῦρα καὶ τοὺς χόνδρους, ὕστερα τὰ ἔκοβαν σὲ τεμάχια μακρόστενα καὶ σὲ πάχος σανίδας. Τὰ πάστωνα μετὰ ἀνάλογο ἀλάτι καὶ τὰ τοποθετοῦσαν σὲ μεγάλες εἰδικὲς σκάφες. Ἐπάνω τοὺς ἔβαζαν σανίδες καὶ βαριὲς πέτρες γιὰ νὰ πιεθοῦν τὰ φιλέτα. Ὑστερα ἀπὸ 25—30 ὥρες τὰ ἀφαιροῦσαν ἀπ' τὴν σκάφη, τὰ ἔπλυναν μετὰ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ ἐσκάλωναν σὲ «τσιγγέλια» γιὰ νὰ στεγνώσουν. Τὰ στεγνωτήρια τὰ ὀνόμαζαν «Σέρκια». Ὑστερα ἀπὸ ἕξη μέρες ληάσιμο, τοὺς ἔβαζαν τὸ «τσιμένι» σκορδοκοκκινοπίπερο καὶ τὰ κρέμαγαν στὰ μαγαζιά γιὰ ν' ἀερίζωνται. Ὅσο γιὰ τὰ λουκάνικα καὶ τὰ σουτζούκια, αὐτὰ εἶχαν ἄλλη κατεργασία. Ξεκοκάλιαζαν ὅλα τὰ κρέατα ἀπ' ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ ζῶα, βουβαλίσια, μοσχारीσια, χοιρινά, τραγήσια ἀκόμη καὶ ἐλάφου. Ἦσαν περιζήτητα κι' ἀνάρπαστα τὰ ἀλάντικα ἀπ' τὸ ἐλαφήσιο κρέας, καὶ τὰ ἀρχοντόσπιτα ἔκαναν εἰδικὲς παραγγελίαις μετὰ τέτοιο κρέας, τ' ἀνακάτευαν ἀφοῦ τὰ ἔκαναν πρῶτα κιμά. Ὁ χασάπης πού ἔσφαζε μιὰ παρτίδα ἀπὸ ζῶα γιὰ νὰ κατασκευάσῃ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τίς νοστιμιέες, καλοῦσε τοὺς φίλους τοὺς γείτονες καὶ τοὺς συγγενεῖς νὰ βοηθήσουν. Αὐτὸ ἦταν τὸ λεγόμενον «ματζι», (ἀπὸ κοινοῦ ἐργασία). Ἐκεῖ οἱ προσκεκλημένοι καθάριζαν καὶ ἐτεμάχιζαν, στὰ παλῆα χρόνια, γιατί ἀργότερα ἐνεφανίσθησαν οἱ μηχανεὲς ἀλέσματος κρέατος, μετὰ κοντὰ καλοακονισμένα τσεκούρια ἔπάνω σὲ δρυῖνα χονδρὰ μαδέρια τὰ κρέατα. Ξεχνυτοῦσαν χτυπῶντας τσάκατα—τσούκατα, ὡς πού τὰς μετέτρεπαν σὲ φιλοκομμένο κιμά. Ἡ συγκέντρωσις τῶν κιμάδων ἐγίνετο μέσα σὲ μιὰ μεγάλη σκάφη, ὅπου ἔρριχναν ἀλάτι, πιπέρι κόκκινο καὶ μαῦρο, θρύμπος (ρίγανι), κίμινο, καὶ ἄλλα μπαχαρικά. Τὰ ἐξύμωναν, κι' ὅλα μαζί τὰ ἔψηναν λίγο, ἂν ἐπρόκειτο νὰ φτιάξουν σουτζούκια κι' ὕστερα γέμιζαν τὰ καλοκαθαρισμένα ἔντερα, γιὰ λουκάνικα. Τὰ ἔντερα ἐγέμιζαν μετὰ χωνιά, τὰ ἔδεναν καὶ τὰ κρεμοῦσαν. Μετὰ ἀπὸ 5—6 ἡμέρες τὰ πίεζαν μ' ἕνα σιδερένιο μοχλὸ γιὰ

νά βγάλουν και τὸν τελευταῖο ἀέρα πὸν περιεῖχαν και γιὰ νὰ πάρουν ἕνα εὐπαρουσίαστο σχῆμα. Ὑστερα τὰ ξανακρεμοῦσαν ὡς πού νὰ ψηθοῦν μόνα τους ἀπ' τὸν ἀέρα. Αὐτὴ ἡ ἐργασία ἔφερε πολλὰ κέρδη στοὺς ἐπιχειρηματίας λόγω τῆς μεγάλης καταναλώσεως στὰ γύρω χωριά τῆς περιφερείας και στὶς μακρυνὲς κωμοπόλεις. Ἡ πιὸ μεγάλη κατανάλωσις γινόταν στὸ λιμάνι τῆς Νειάδας, λόγω τῆς πληθώρας ξένων και ἐργατῶν πὸν συνέρρεε ἐκεῖ. Δὲν ὑπῆρχε κατάστημα χωρὶς νὰ ἔχη κρεμασμένα λουκάνικα, παστρουμάδες και τσίρους. Τὰ παστὰ διετηροῦντο ἕως τὸ θέρος χωρὶς νὰ πάθουν καμμιὰ βλάβη. Ἔτσι ἡ ἀλλαντοποιεῖα ἦταν ἕνα ἐπάγγελμα πὸν εἶχε καταστήσει ἔθιμο μέσα στὶς Θρακιώτικες συνήθειες.

Ἀσχολίαι Γυναϊκῶν.

Οἱ γυναῖκες τοῦ Σαμμακοβίου δὲν ἦταν ἀρνητικὰ στοιχεῖα, οὔτε κἀν οὐδέτερα. Πάντοτε, ὑπῆρξαν ἐνεργητικὲς, ἐργατικὲς, πρόθυμες και προνοητικὲς. Ὑπῆρξαν πραγματικοὶ βοηθοὶ τῶν ἀνδρῶν των. Ὅπως εἶδαμε στὰ προηγούμενα κεφάλαια, ἀνακατεύονταν σὲ δουλειὲς τελείως ἀνδρικές, ὅπως τὸ λινάρι, ἡ ἐπεξεργασία και τὸ μάζευμα τῆς βλάσκας, ἡ συμμετοχὴ στὸν τρύγο και στὸ ἀλώνι και σ' ἄλλες μικροδουλειὲς. Ὅμως οἱ πραγματικὲς ἀσχολίαι τους ὑπῆρξαν ἄλλες, οἱ ἀρμόζουσες σὲ γυναῖκες κι' ἐκεῖ πιὰ ἦσαν ἀσυναγώνιστες. Εἶναι γνωστὸς ὁ θαυμασμὸς τῶν κατοίκων ἄλλων χωριῶν και πόλεων, ἀκόμα κι' αὐτῆς τῆς Ἀνδριανουπόλεως (π.χ. ὁ θαυμασμὸς τῆς συζύγου τοῦ Νομάρχου Χατζῆ Ἀδήλ, γιὰ τὶς ταντέλλες και τὶς μπιμβέλλες τους (ταντέλλες μεταξωτές), γιὰ τὰ κεντήδια τους, καθὼς και γιὰ τὰ ὑφαντά τους. Τὸ κύριο ὄργανο τῆς γυναῖκας μέσα στὸ σπίτι ἦταν ὁ ἀργαλιὸς ὁ ὁποῖος ἦταν τοποθετημένος στὸ χαμηλότερο μέρος τοῦ σπιτιοῦ, πὸν ἔμοιαζε σὰν λάκκος, ἐξ οὗ ἴσως και τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ τὸ χειμῶνα οἱ γυναῖκες και τὰ κορίτσια περνοῦσαν τὸν καιρὸ τους, ὑφαίνοντας τὰ πανιά, τὰ μακάτια (καναλόσκουτα) και τὶς μεσάλες (εἶδος τραπεζομανδήλου). Γι' αὐτὸ οἱ ἄνδρες μέσα στὶς ἄλλες προμήθειες πὸν ἔκαμαν, φρόντιζαν νὰ πάρουν κάμποσες ὀκάδες μαλλί, βαμβάκι κι' ἄλλες τέτοιες πρώτες ὕλες γιὰ τὴν ὑφανσι. Κανένας δὲν ἤξευρε, τί θὰ πῆ ἀγοραστὸ ὑφασμα. Τὰ γυναικεῖα χέρια τοῦ σπιτιοῦ φρόντιζαν γι' αὐτό. Τὰ ἴδια χέρια ἔφτιαναν τὰ ροῦχα, τὰ ἔκοβαν και τὰ ἔροβαν. Γιὰ τὰ κεντήματα, τὰ ταντελλώματα, τὰ ὑφάσματα, καθὼς και γιὰ τὰ ραψίματα, πολλὲς φορὲς μάζεμένες οἱ γυναῖκες ἔκαμναν νυχτέρια, νὰ τὰ ξετελέψουν. Τὸ σπίτι ἔλαμπε ἀπὸ πάστρα εἴτε φτωχὸ εἴτε πλούσιο. Καὶ στὴν φροντίδα τοῦ φαγητοῦ ἦσαν ἀφθαστες. Οἱ μαγειρικὲς ἱκανότητες ἦσαν πολὺ ἐξειληγμένες. Σὲ ὅλες τὶς δουλειὲς τῆς ἔδιδε ἕνα τόνο πανηγυρικὸ και ἐορταστικὸ, ἀκόμα και σ' αὐτὴ τὴν πλύση τῶν ρούχων, στὸν ποταμὸ, πὸν κάθε χρόνο οἱ νοικοκυρὲς πήγαιναν νὰ πλύνουν τὶς κάπες, τὰ παπλώματα, τὰ χαλιά, τὰ χράμια, τοὺς κετσέδες, τὶς τραπετσιὲς, τὰ κιλίμνια,

καὶ νὰ λευκάνουν ὅλα τὰ λιναρίσια ροῦχα ποὺ τὰ ἔβαζαν ἀπὸ βραδὶς στὴ μάζαλη. Ἐπειδὴ τὰ λινὰ πανιά ὑφαίνοντάς τα παίρνουν κίτρινη ὄψη, αὐτὴ ἢ κιτρινάδα χάνεται ἂν βάλουν τὸ ροῦχο μέσα σὲ πίτερα ἢ ἀγελαδινὲς κοπιῆς ωπές, αὐτὸ τὸ μίγμα τὸ ἔλεγαν μάζαλη. Ποῦ θὰ ἔπλεναν τὸ ὠριζαν οἱ γυναῖκες.

—Κιαραρὴν (σύνθετο Κυρὰ—Εἰρήνη) μώρ'! μώρ'! Κιαραρὴν.

—Τῆνε (τί εἶναι) μώρ' Γιαρακίνα (ὄνομα γυναικεῖο).

—Ἀμὴ πότε ἂ πᾶμε στὸν μποταμό;

—Ἄμ τώρα πῆνε (ποῦ εἶναι) ἴκὸμ' ὁ καιρὸς καλός.

—Στ' Ἀγερανοῦ τὸ μῦλο ἢ στὶς Παπαδιάς τὸ ρυάκι;

—Φέτο νὰ πᾶμε δὰ στὸ Μαύροτσα. Γοῦ γιάμ π' κούγγτε (ἀκούγονται) κλέφτες.

—Ναὶ ἂν ἔρτουσι κι' οἱ ἄνδρῳι μας.

Ἔτσι συνεννοοῦντο μεταξύ τους οἱ γυναῖκες, ὕστερα τὸ ἔλεγαν στοὺς ἄνδρες τους κι' αὐτοὶ ἦσαν πάντα πρόθυμοι νὰ τὶς συνοδέψουν. Ἐπαιρναν τὰ κατάλληλα γιὰ τὴν πλύση, καζάνια, πανέρια, κόπανους (σκοῦμες) γιὰ τὰ βαρεὰ ροῦχα, σαπούνια κ.τ.λ. Ἐτοιμάζαν καὶ διάφορα τρόφιμα, τσίρους, τουρσί, πιπεριές, φροῦτα καὶ δὴ σταφύλια καὶ κανένα ἄρνι ποὺ τῶψηναν στὴ σοῖβλα. Οἱ ἄνδρες πάλι ἔπαιρναν μαζί τους τὸ πλεμάτι γιὰ τὰ ψάρια καὶ τὰ τουφέκια τους. Τὰ φόρτωναν ὅλα στ' ἀμάξια ἢ στὰ μουλάρια καὶ ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν Μαύροτσα ποὺ εἶχε πεντακάθαρο νερό. Ὅλη ἡ περιοχὴ ἔπαιρνε ζωὴ ἀπ' τὶς φωνὲς τῶν παιδιῶν, ποὺ ἀπὸ μακριὰ ξεντύνουνταν γιὰ νὰ κολυμπήσουν καὶ ἀπὸ τὶς κραυγὲς τῶν μαννάδων ποὺ δὲν ἤθελαν τὸ κολύμπι ἀμέσως. Οἱ πῶ ἐπιδέξιοι ἀπ' τοὺς ἄνδρες θὰ ἀνελάμβαναν νὰ ψήσουν τὸ ἄρνι, κι' οἱ ἄλλοι θὰ ἔρριχναν τὰ πλεμάτια. Ὑστερα ἔπρεπε νὰ κίτσουν νὰ κολατσίσουν πίνοντας καναδυὸ ρακές, ἐνῶ οἱ γυναῖκες κτύπαγαν τὰ ροῦχα, ποὺ πρὶν τᾶχαν ρίξει στὸ νερὸ νὰ μουσκέψουν πλακώνοντάς τα μὲ πέτρες γιὰ νὰ μὴ τὰ πάρη τὸ ρεῦμα. Οἱ ἄνδρες μετὰ τὸ πρόγευμα ἀνέβαιναν στὸ βουνὸ γιὰ κυνήγι, ποὺ συνήθως ἦταν πάντα πλούσιο. Ὅλο καὶ θὰ σκότωναν καμμιά ἀγριόπαπια ἢ κανένα ζαρκαδάκι. Θὰ κατέβαιναν πάλι στὸ ποτάμι, θὰ τραβοῦσαν τὰ δίχτυα τους ποὺ ἦταν γεμάτα ἀπὸ πέστροφες. Τὶς ἔψηναν κι' αὐτὲς στὰ βροῦσλα μὲ τέχνη καὶ τότε ἄρχιζαν τὸ φαγοπότι. Κι' ἂν πάλι τύχαινε νὰ βρεθοῦν κοντὰ βοσκοὶ ἢ ἀγωγιάτες τοὺς καλοῦσαν νὰ συμμετάσχουν στὸ τσιμποῦσι. Ἐάπλωναν οἱ ἄνδρες κάτω ἀπ' τὶς παχειὲς σκιὲς κι' ἀναπαύονταν ἐνῶ οἱ γυναῖκες ἀπλωναν τὰ ροῦχα νὰ στεγνώσουν. Σὰν βράδναζε τραγουδώντας τό :

«Κάτου στὸ γυαλὸ

κάτου στὸ περιγιάλι, κάτου στὸ γυαλὸ κοντὴ

νεραντζούλα φουντωτή,

μάζευαν τὰ ροῦχα, τὰ φόρτωναν, καθαρὰ πιά καὶ γούριζαν ὅλοι εὐχαριστη-
μένοι.

Τὸ Κυνήγι.

Ἄπ' ὅλα ἄφησα τὸ κυνήγι τελευταῖο, γιατί δὲν εἶναι κάτι τὸ βιοπορι-
στικό. Εἶναι πιὸ πολὺ ψυχαγωγία καὶ «σπόρ», παρὰ ἐπάγγελμα. Ὅπως ξα-
ναεῖπα, δὲν ὑπῆρχε Σαμμακοβλήης χωρὶς ὄπλο. Ὁ τόπος δέ, ἔτσι δασωμένος
πού ἦταν, εἶχε πληθώρα ἀπὸ κυνήγι. Ὅπου καὶ νὰ βρισκόσουν θὰ ξεπετα-
γόταν μπροστά σου κανένας λαγός, ζαρκάδι, ἢ ἄλεπού. Καὶ τὸ ὄπλο χρει-
ζόταν καὶ γι' ἄλλο σκοπὸ πιὸ σοβαρό. Πολλὲς φορὲς βγαίνανε στὸ δρόμο
σου ζῶα ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιθετικά ὅπως ὁ λύκος, κι' ἂν ἦσουν ἄοπλος, ἀσ-
φαλῶς πηγαινες χαμένος. Μὰ τὸ κυνήγι ἦταν ψυχαγωγία, ἰδίως τὸ χειμῶ-
να πού δὲν ὑπῆρχαν δουλειὲς καὶ ἡ ζωτικότητα ἢ ἀνδρική δὲν εἶχε πού νὰ
ξεχυθῆ. Καὶ ἡ λίγη περιπέτεια πού ἔδινε αὐτὸ ἀναβε τὰ αἵματα καὶ παρα-
κουνούσε τὰ στεκούμενα νερά τῆς ρουτινιέρικης χειμωνιάτικης ζωῆς. Κι'
ἕστερα οἱ Σαμμακοβίτες ἦσαν μερακλήδες. Τὸν χειμῶνα καθήμενοι στὰ σπί-
τια ἢ στὰ καπηλιὰ ἔπιναν τὸ κρασάκι τους κι' ἐκεῖ ὅλο καὶ λατχαροῦσαν
ἕνα ἐκλεκτὸ μεζέ. Ἔτσι λοιπὸν ἀνεπτύχθηκε πολὺ τὸ κυνήγι στὴν περιοχὴ
μας. Πάμπολλες ἱστορίες σώζονται, ἀστεῖες ἢ σοβορές. γι' ἀνθρώπους καὶ
γεγονότα. Καὶ πάμπολλοι ἦσαν οἱ μαστόροι οἱ ἀναγνωρισμένοι ἀρχικυνηγοί.
Ἀσφαλῶς οἱ πιὸ φημισμένοι ἦσαν ὁ Θεόδωρος Τουλούπης, ὁ Μανίτσας
Βασιλικὸς κι' ὁ κυνηγὸς τῶν κυνηγῶν ὁ Νταντῆς (Κωνσταντῆς) Ἀραμπα-
τζῆς. Μερικὰ ἀπ' τὴν κυνηγετικὴ ζωὴ ἀνέκδοτα μέχρι στιγμῆς διηγούμενα
ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, θὰ πῶ μετὰ, βρίσκοντας πὼς πουθενὰ ἄλλου δὲν ται-
ριάζει νὰ παραθέσω. Ἐξ ἄλλου μ' αὐτὲς τὶς ἱστορίες θὰ νοιώσετε, πιὸ καλά,
τὴν λαχτάρα πού κατεῖχε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἦθη κι' ἔθιμα στὸ κυνή-
γι. Ἡ πρώτη ἀφήγησις εἶναι δοσμένη ἀπὸ τὸν συμπατριώτη μας Κ. Γ.
Βουτσόπουλο: «Ἐκεῖνο τὸν παλιὸ καιρὸ διηγεῖτο, νεαρὸς κυνηγὸς κι' ἐγὼ
μαζεύομαστε στὸν καφενέ, κοντὰ στοὺς μεγάλους κυνηγούς κι' ἀκούγαμε
τὰ κατορθώματά τους καθὼς καὶ τερτίπια τῶν ζώων. Ἐκεῖ σάφρωναν καὶ
κυνηγετικὲς ἐκδρομὲς γιὰ τὴν ἐπαύριον. Ἦταν χειμῶνας, κι' ἀποβραδὺς
εἶχε πέσει ἕνα μαλακὸ χιόνι πού εἶχε σκεπάσει τὰ πάντα κι' ἔκανε ν' ἀλλά-
ξουν μορφή τὰ δέντρα, πού ἔμοιαζαν σὰν πολυέλαιοι. Μόλις σουρούπωσε
μαζευτήκαμε στό... ἐντευκτήριο. Ἐκεῖ ὁ ἀρχικυνηγὸς Θεόδωρος Τουλού-
πης εἶπε: «Αὔριο παιδιὰ, θὰ πάμε στοῦ Ἁγιοῦ Γιωργιοῦ τὸ χινάρι κοντὰ
στὸ Μουράτη. Ὅποιος θέλει ν' ἄρθη ραντεβού τὸ πρωῒ γιὰ σῦναξι στοῦ
«Κ ο υ τ ο ὑ κ ι» τῆ βρύσι». Ὁ Τουλούπης λάχαινε νὰ εἶναι συγγενῆς μου
καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ πάω καὶ ἐγὼ. Ἄπ' τῆ χαρά κι' ἀπ' τῆ παιδιάστικη
ἐξημμένη φαντασία μου, πού ὄνειρευόταν ἡρωϊκὰ κατορθώματα, δὲν ξέρω
ἂν κοιμήθηκα ἢ ὄχι. Τὰ χαράματα πετάχθηκα ἐπάνω μὴ χάσω τὸ ραντεβού.

Κοιτῶ τὸ ρολοῖ μου, μὰ ἐκεῖνο, κοιτάζετε τύχη, εἶχε χαλάσει. Δὲν ἤξερα τί ὄρα ἦταν. Σηκώνομαι, κι' ἀρματώνομαι μ' ὄλα τὰ ξεαρτήματα. Γέμισα φυσίγγια μὲ κουρσούμια (πεντομονόβολα), κισμέδες μὲ σκάγια καὶ ξεκίνησα. Πήγα στὸ Κουτουκι. Ὅμως τὸ νέο χιόνι ποὺ εἶχε πέσει, δὲν ἐπέτρεπε νὰ διακρίνω ἀπ' τὰ ἴχνη ἂν εἶχαν ἔλθῃ οἱ ἄλλοι κι' ἔφυγαν. Σκέφθηκα πὸς ἦταν νωρὸς καὶ γύρισα στὸ μαγαζί. Ἄναψα τὴν θεομάστρα καὶ ἔβρασα τσαΐ μὲ κονιάκ. Ἦλεγξα τὸ ὄπλο καὶ τὰ ἐφοδιά μου καὶ ξεκίνησα πάλι. Αὐτὴ τὴν φορὰ εἶδα πολλὰ ἴχνη ποὺ ἔφυγαν πρὸς τὸ δρόμο. Τρέχω νὰ τοὺς προλάβω μὰ τίποτε, οἱ κυνηγοὶ εἶχαν πάρει ἄλλη κατεύθυνσι καὶ λόγῳ τοῦ χιονιοῦ ἦταν δύσκολο νὰ προσανατολισθῶ. Ἄπεφάσισα νὰ κυνηγήσω μόνος. Καὶ βγήκα στὸ χινάρι τοῦ Ἁγιοῦ Γιωργιοῦ, κοντὰ στὸ Μουρτατιανὸ ποταμό. Στὴν ἀπέναντι ὄχθη εἶδα ἴχνη ἀλλὰ δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω τί εἶδους ἦταν, ἔπρεπε νὰ περάσω ἀπέναντι. Μὰ πῶς; Ὁ ποταμὸς εἶχε ἀφθονο νερὸ κι' ὁ πάγος ποὺ τὸν κάλυπτε ὄχι τόσο σίγουρος. Εἶχα ἀκούσει ἀπὸ κυνηγοὺς ὅτι, ὅταν ἀλεποῦ διαβῆ στὸν πάγο τοῦ ποταμοῦ, μὴ φοβᾶσαι καὶ πέρα. Ἔψαξα λοιπὸν σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν συμβουλὴ νὰ βρῶ ἴχνη ἀλεποῦς. Κάποτε βρήκα. Ἀρχίζω νὰ περπατῶ ἐπάνω στὸν πάγο. Προχώρησα μέχρι τὴ μέση ὅταν ξάφνου ἀκούστηκε ἓνα κράκ καὶ πρὶν καλοκαταλάβω βρέθηκα στὸ νερό. Κάνω νὰ κρατηθῶ ἀπ' τὸν πάγο, δεύτερο κράκ καὶ πάλι στὸ νερό. Τί ψυχρολουσία! Ἐπάσχισα νὰ σταθῶ στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ κατώρθωσα. Σὰν βγήκα μόνο ἢ γλῶσσα μου ἦταν στεγνὴ. Τὰ ρούχα μου ἔξω ἀπ' τὸ νερό, πάγωσαν κι' ἔγιναν κόκκαλο. Περνῶ τὸ ὄπλο μου στὸν ὄμο, τραβῶ μὰ γερὴ ρουφιξιά κονιάκ καὶ τὸ βάζω στὰ πόδια. Στὸ δρόμο ἔνοιωθα τὸν ἑαυτὸ μου πολὺ ἄσχημα. Ἀρχισα νὰ κινῶ μὲ δύναμι τὰ χέρια γιὰ νὰ μὴ παγώσῃ τὸ αἷμα μου. Ἀνέβηκα γρήγορα σ' ἓνα ὕψωμα καὶ κύτταξα γύρω ν' ἀνακαλύψω κανένα καταρύγιο. Βλέπω ἓνα ἐγκαταλελειμμένο χοιροστάσιο μὰ γιὰ νὰ βαδίσω πρὸς αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο γιὰτὶ ἦταν ἀρκετὰ μακριὰ καὶ θὰ πάγωνα. Σκέφθηκα, μὰ κι' ἦταν κατήφορος, ν' ἀφήσω τὸν ἑαυτὸ μου νὰ κατρακυλήσῃ ἢ μᾶλλον νὰ σουρθῆ. Ὅμως καθὼς κατέβαινα, ἓνα κλαδί μὲ παρέρσους καὶ χάνοντας τὴν ἰσορροπία μου κατρακύλησα σὰν βαρέλι. Εὐτυχῶς στὸ τέρμα χτύπησα σ' ἓνα δένδρο. Ἦμουν πιά πλάγι στὸ χοιροκαλύβι. Ἐφθασα στὴν πρόσοψι τοῦ Κουμασιοῦ, ἐπίτηδες καμωμένο γιὰ νὰ ξεχειμωνιάζουσι τὰ νεογέννητα γουρουνία. Μπήκα μέσα κι' ἓνας λαγός, ξαφνιασμένος ἀπ' τὴν ἀπροσδόκητη ἐπίσκεψί μου, τινάχθηκε ἔξω. «Ἐφουκαρᾶ, τοῦ φώναξα, ἔχε χάρι ποὺ δὲν ἔχω μοῦτρα γιὰ νὰ σὲ ὑποδεχθῶ ὅπως θὰπρεπε». Μέσα ἢ καλύβα ἦταν στεγνὴ κι' ἀρχισα νὰ κτυπῶ πόδια καὶ χέρια, μὰ ρούφηξα λίγο κονιάκ κι' ἔρχισα νὰ συνέρχομαι. Τώρα ἂν κατώρθωνα ν' ἀνάψω φωτιὰ θὰ γλύτωνα. Ἄλλοιῶς ἤμουν χαμένος. Κι' ὁ καιρὸς ὄλο καὶ χειροτέρευε. Τὸ σακκιδιό μου καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ σπέρτα, τσακμάκι, ἴσκιες, πανιά, κερὰ κ.τ.λ. ἦσαν μούσκεμα. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ὄπλο

μου με τὰ φυσίγγια. Μάλιστα ἡ κἀνή εἶχε παγώσει κι' ἔπρεπε νὰ καθαρίσω τ' ὄπλο μου. Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια μου με τὰ τριψήματα, ἂν καὶ ὑγρά ἄρχισαν νὰ ζεσταίνωνται καὶ με τὴν ἄγνα ἔλυσσα τὸν ἐντὸς τοῦ τουφεκιῶ φιλοπάγο. Στὸ βάθος τὸ καλύβι, ἦταν γεμάτο κλαδιὰ καὶ ξύλα, μὰ πῶς νὰ τ' ἀνάψω ; Ἄνοιξα ἓνα φυσίγγι ἔβγαλα τὰ σκάγια καὶ τὸ γέμισα με στεγνὸ κουρέλι. Τὸ βάζω στ' ὄπλο καὶ τραβῶ. Τὸ φυσίγγι παίρνει φωτιά καὶ στὴν ἔξοδο τὰ κουρελάκια βγῆκαν ἀναμμένα. Τ' ἀρπάζω σὺν θησαυρὸ τὰ τοποθετῶ κοντὰ στὰ ξερόκλαδα Τ' ἀνέμισα λιγάκι κι' ἀμέσως πῆραν φωτιά τὰ ξερὰ χόρτα καὶ τὰ κλαδιὰ. Βάζω καὶ ξύλα ἀπὸ πάνω καὶ μὰ τεράστια φωτιά ἀναψε καὶ ζέστανε ὅλο τὸ καλύβι. Ἐβγαλα τότε ὅλα μου τὰ ροῦχα καὶ τ' ἀπλώσα νὰ στεγνώσουν. Ὅπως ἦμουν γυμνὸς κι' ἡ κἀπνα μ' ἀνάγκασε νὰ μὴ βλέπω καλά, ἔνοιωσα στὶς πλάτες μου δυὸ κτυπήματα. Γυρίζω καὶ βλέπω ἓνα τεράστιο φίδι κρεμασμένο ἀπ' τὸ ταβάνι καὶ τὸ κεφάλι του νὰ ἀκουμπᾷ στὸν ὄμο μου. Χωρὶς νὰ σκεφτῶ πετάγομαι ἔξω, ἔτσι με ἀδαμαία τὴν περιβολήν. Μὰ μόλις βγῆκα μ' ἄρπαξε τὸ κρῦο. Σκέφτηκα νὰ βάλω φωτιά σ' ὅλο τὸ καλύβι, ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν ἀνοησία. Τότε θυμήθηκα τὴν παροιμία ποὺ λέγει : «Ὅποιος πέφτει στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ μὴ πνιγῆ ἀγκαλιάζει καὶ τὸ φίδι». Πῆρα θάρρος καὶ μπαίνω μέσα. Βλέπω τὸ ἔρπετο ναρκωμένο κατὰ γῆς. Τὸ ἀρπάζω ἀπ' τὴν οὐρὰ καὶ τὸ πετάω ἔξω. Ὑστερα γυρίζω νὰ δῶ ἀπὸ ποῦ κατέβηκε καὶ βλέπω νὰ κρέμεται ἄλλο ἓνα, σὺν σαλάμι. Βουτῶ τ' ὄπλο μου καὶ τοῦ δίνω μιά κι' ἀφοῦ τὸ σκότωσα τὸ πέταξα κι' αὐτὸ ἔξω. Τὰ φίδια αὐτὰ ἦσαν λαφιάτες (ἐλαφίται), ὅπως ἀκίνδυνα, μὴ δηλητηριώδη, κι' εἶχαν τὴ φωλιά τους μέσα στὸ παχὺ στρῶμα χόρτου ἀπὸ φτέρη ποὺ ἦταν στὴν ὀροφή τοῦ κουμασιῶ κι' ἀποτελοῦσαν ζευγάρι. Ἡ ἀπότομη ζέστη τοῦ καλυβιοῦ ἐπέφερε τὸ ξενάρκωμά τους. Ἐν τέλει στέγνωσα καὶ φόρεσα τὰ ροῦχα μου. Ἐγευμάτισα με πολὺ ὄρεξι καὶ ετοιμάσθηκα νὰ φύγω σβύνοντας τὴ φωτιά με χιόνι. Ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἄκουσα γαυγίσματα σκύλου ποὺ κυνηγᾷ τραυματισμένο ἐλάφι. Βγαίνω ἔξω καὶ βλέπω τὸ καυμένο τὸ ζῶο νὰ ἔρχεται πρὸς τὸ μέρος μου με σπασμένο τὸ πόδι. Ρίχνω μιά καὶ τὸ ἀπήλλαξα ἀπ' τὸ βάσανό του. Οἱ κυνηγοὶ ἀπὸ μακριὰ ἄκουσαν τὸν πυροβολισμό καὶ σὲ λίγο εἶδαν ὅτι κάποιος ἄλλος πῆρε τὸ κυνήγι. Ὅμως ὑπῆρχε τὸ ἔθιμο, πῶς τὸ κυνήγι ἀνήκει σὲ κεῖνον ποὺ θὰ τὸ πιάση. Τὸ βράδυ βρεθήκαμε στὸ μαγαζί. Εἶχαν φέρει τὶς σηκωταριές, ἀπ' τὰ κυνήγια τους γιὰ νὰ πιοῦν κανένα ποτηράκι. Ἐμένα δὲν με εἶχαν γνωρίσει ἀπὸ μακριὰ. Ἐκεῖ στὴν κουβέντα εἶπαν : «Ποιὸς κυνηγὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ μᾶς πῆρε πῆρε τὴν ζόρα (τὸ ζαρκάδι;) νὰ τὸν ξέραμε ! «Κι' ἂν τὸν ξέρατε τί θὰ τὸν κάνατε ;» «Θὰ τὸν κερνούσαμε. «Ἐ λοιπὸν τότε κεράστε με». «Ὡστε ἐσὺ ἦσουν ποῦ μᾶς τὴν κατέσχες ;» «Ναὶ ἐγὼ καὶ περάστε μέσα νὰ τὴν δῆτε ποὺ εἶναι κρεμασμένη». Τοὺς διηγῆθηκα ὕστερα ὅλη τὴν περιπέτειά μου. Τότε σηκώθηκε ὁ ἀρχικυνηγός, ὁ Θ. Τουλούπης, μοῦ ἔπιασε τὸ δεξιὸ χέρι,

μου τὸ σήκωσε ψηλά, καὶ μέσα σὲ ἀκράτητα γέλια εἶπε : «Χαλάλι σου ξά-
 δελφε καὶ σ' ἀνώτερα». Σηκώσαμε ὅλοι τὰ ποτήρια καὶ ἤπιαμε. Ὑστερα
 ἄρχισε τὸ τραγοῦδι τοῦ κυνηγιοῦ.

1.

Κυνηγὸς πὸν κυνηγοῦσε
 εἰς τὰ δάση μιὰ φορὰ
 ἔτυχε νὰ συναντήσῃ
 μιὰν ἐρημοεκκλησιά.

2.

Τὴν ἀνοίγει, μπαίνει μέσα
 μὲ δλόθερμη καρδιά
 βλέπει κεὶ νὰ προσκυνᾷ
 μιὰ μικρὴ, μιὰ μικρὴ Καλογορηά.

3.

Καλογοραῖα, τὴν ρωτᾷει,
 πῶς σὺ βρῖσκεσαι ἐδῶ ;
 Εἶναι τώρα ἐπτά χρόνια
 ὅπου κατοικῶ ἐδῶ,
 ἢ τροφή μου εἶναι χόρτα
 τὸ κρεβάτι μου εἶν' αὐτό.

4.

Καλογοραῖα, τῆς ἐλέγει
 τ' ὄνομά σου σὲ ζητῶ...
 ἄς τὸ μάθω κι' ἄς πεθάνω
 στὸ ἐρῆ στὸ ἐρημεκκλήσι αὐτό.

5.

Τῶνομά μου δὲν στὸ λέγω,
 γιατί θὰ μὲ λυπηθῆς
 πέντε καὶ σαράντα πέντε
 καὶ πενή καὶ πενήντα καὶ ὀκτώ
 ἂν ρωτᾷς γιὰ τῶνομά μου
 τῶνομα—τῶνομά μου εἶν' αὐτό.

6.

Ἐλένη—Ἔλα κι' ἄφησε τὸν ὄρκο
 καὶ παντρέψου μιὰ φορὰ
 πάρε ἐμὲ τὸν κυνηγάρη
 πὸν σ' ἀγά· πὸν σ' ἀγάπησα πιστά.

7.

Ἄν τὸν ὄρκο μου πατήσω
 τὸν Θεὸ θ' ἀπαρνηθῶ...
 ἔχω λόγο γιὰ νὰ δώσω
 στὸ φιλέ — στὸ φιλεύσπλαχνο Θεό.

8.

Ἔλα νὰ τὰ μοιρασθοῦμε
 τὰ δικά μου βάσανα,
 γιατί ἦτανε γραφτό μας
 σύζυγος—σύζυγός μου νᾶσουνα

Βασιλικὸς Μανίτσας. Ἕνας ἄλλος κυνηγὸς ὑπῆρξε κι' ὁ Βασιλικὸς
 Μανίτσας, πὸν κυνηγοῦσε μὲ παγίδες. Ἦταν παγιδῆς, ἔστηνε δεκάδες τὶς
 παγίδες μέσα στὰ ὄρια τοῦ τσιφλικιοῦ του. Εἶχε τόση ἐπιτυχία πὸν στὸ
 τσουκάλι του ἔβραζε μέρα νύχτα κυνήγι. Τὰ ζαρκάδια, τὰ ἐλάφια, οἱ τσαρ-
 δακλῆδες, οἱ σουβλίτες, καὶ τ' ἀγριογούρουνα ἦταν τῆς προτιμῆσεώς
 του. Ἦταν ἐπίσης ἀπηνῆς διώκτης τοῦ λύκου καὶ τοῦ κουνναβιοῦ πὸν
 τοῦ ἔκαμναν «τσαλίμια» μὰ πιὸ πολὺ τῆς ἀλεποῦς πὸν δὲν τὴ χώνευε, ἐπειδὴ
 τοῦ ἔτρωγαν τὰ ὀρνίθια. Ἔστησε λοιπὸν παγίδα κοντὰ στίς κότες κι' ὅπως
 ἦταν χαριτολόγος ἔλεγε : «Ἄχ βρε ἀλεποῦ πὸν θὰ μοῦ πᾶς ; Θὰ σὲ πιάσω.
 Γιὰ νὰ μὴ σὲ συλλάβω πρέπει νὰ πετάξῃς. Ξέρεις νὰ πετᾷς ; Σώθηκες. Δὲν

ξέρεις ; τότε αὔριο τὸ πρωτὶ θὰ εἶσαι στὸν κριτὴ γι' ἀνάκρισι». Πράγματι, σχεδὸν κάθε μέρα ἔπιανε καμμιὰ τολμηρὴ ἔνοχο... ἄλεποῦ πού πλήρωνε μὲ τὴν γοῦνα τῆς τὸ πρόστιμο τῆς παρακοῆς. Μὰ κι' αὐτὲς τὸν πῆραν χαμπάρι τί καπνὸ φουμάρει καὶ τὸν ρεζίλεψαν. Πάει ἓνα πρωτὶ καὶ τί νὰ ἰδῆ, ἡ παγίδα ξεσκεπασμένη, ἀναποδογουρισμένη καὶ τὸ χειρότερο λερωμένη μὲ ἄλεπουδήσιες ἀκαθαρσίες. Ὁ Βασιλικὸς αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε. Ἦταν φοβερὸ νὰ τὸν εἰρωνευθοῦν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ ἄλεποῦδες. Καὶ τὸ κακὸ εἶναι πὼς ἐπανελήφθη. Ὁ Βασιλικὸς ὁ βασιλιάς τοῦ τόπου βγῆκε ἀπ' τὰ ροῦχα του. Ἔπρεπε νὰ τιμωρήσῃ παραδειγματικῶς τὴν αὐθάδεια, κι' ἔκανε φοβερὸ ὄρκο : «Ἄμα σὲ πιάσω, βρὲ ἄτιμη, εἶπε, δείχνοντας τὴ γροθιά του, θὰ σὲ γδάρω ζωντανή». Σκέφθηκε ἀντὶ ἓνα παγίδι νὰ βάλῃ δυὸ καὶ τρία γύρω ἀπ' τὴν κεντρικὴ παγίδα, τὴν ὁποία ἔκανε ἔτσι ὥστε νὰ μισοφαίνεται. Πράγματι τὴν νύχτα πῆγε ἡ ἄλεποῦ κι' ἄρχισε μὲ τὰ μπροστινά της πόδια νὰ σκάβῃ γύρω ἀπ' τὴ κεντρικὴ παγίδα, μὰ νὰ ξαφνικὰ πέφτει ἡ πίσω καὶ τὴν συλλαμβάνει ἀπ' τὰ πισινὰ πόδια. Τὸ πρωτὶ ὁ Βασιλικὸς τὴν βλέπει πιασμένη. «Βρέεε καλῶς τὴν συμπεθέρα ! Δὲν ἤξερες, δὲν ἄκουσες, πὼς ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ, εἶναι κάποιος Βασιλικὸς ; Ἄμὲ τώρα τί θὰ κάνουμε... πὺν ἔχω φοβερὸ ὄρκο καμωμένω γιὰ σένα, γι'αὐτὸ πὺν ἔκανες ; «Ἄιντε μπρὸς πᾶμε στὸ καλύβι νὰ ἰδοῦμε πὼς τὸ ἀπεφάσιζες σὺ αὐτὸ τὸ σχέδιο ; Μόνη σου ἢ εἶχες καὶ μυστικοσυμβούλιο ;» Ἡ κακομοῖρα μόνο κάτι κίχ— κίχ ἔβγαζε. Ἔνοιασου συμπεθέρα, μόνο τὴν γοῦνα σου θὰ σοῦ πάρω καὶ σὺ ὦρα σου καλή». Ὁ Βασιλικὸς δὲν ἀστειεύετο. Ἄν παράβαινε τὸν ὄρκο του θὰ ἔφευγε τὸ γοῦρι κι' ἄρχισε νὰ τὴν γδέρνη ζωντανή. Δυὸ κυνηγοὶ φθάσαντες ἐκείνη τὴν στιγμὴ, τὸν εἶδαν τί ἔκανε καὶ τὸν ἄκουσαν νὰ βρίζη. «Βρὲ σὲ καλὸ σου Βασιλικέ, γιὰ τὴ γδέρνεϊς ζωντανὸ τὸ ζῶο ;» «Ἄμ δὲν ξέρετε τί μ' ἔκανε ;» καὶ διηγῆθηκε τὴν ἱστορία. «Σεῖς ἂν θέλετε σκοτώστε τὴν, ἐγὼ ὅμως τὸν ὄρκο μου πίσω δὲν τὸν παίρνω». Τότε αὐτοὶ μὲ μιὰ ξυλιά στὸ κεφάλι ἀπήλλαξαν τὸ ζῶο. Αὐτὸς ὁ ἄσσος παγιδολιάστης καὶ κυνηγὸς ἐφονεύθη μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους 17 συμπατριώτας μας στὴν περιοχὴ ὅπου ἔστηνε τὶς παγίδες του, λὲς καὶ τὸν καταράστηκαν τὰ ζῶα πὺν εἶχε πιάσει.

Ἔνας λυκίσσιος γάμος.— Ἦταν φθινόπωρο (1907). Εἴμαστε κάμποσοι νεαροὶ πὺν κυνηγοῦσαμε λαγούς, ἄλεποῦδες, κουνάβια καὶ πουλιὰ χωρὶς νὰ μᾶς λείπη κι' ἡ διάθεσις γιὰ πὺν χονδρὸ κυνηγι ἐλαφιοῦ καὶ ἀγριοχοίρου. Μὰ εἴμαστε χωρὶς πεῖρα κι' ἔπρεπε νάχωμε κάποιον πὺν νὰ γνωρίζει καὶ νὰ μᾶς μάθῃ. Αὐτὸς ὁ κατάλληλος ὑπῆρχε καὶ τὸν κάναμε ἀρχηγὸ μας. Ἦταν ὁ περίφημος Νταντῆς Ἄραμπατζῆς, ἑβδομήντα χρονῶν γερόλυκος, καὶ ἀετονύχης. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸν φθάσῃ. Στὸ δρόμο μᾶς ξεπερνοῦσε, μὰ καὶ στὴ σκοπευτικὴ παρ' ὄλο ὅτι εἶχε γιὰ ὄπλο ἓνα ἀρχέγονο καρποφύλι (τσαμακλίδικο σισανέ). Ἀνίχνευε τὰ τραυματισμένα ζῶα, μιλοῦσε τὴν γλῶσσα τῶν πουλιῶν καὶ προπάντων τῶν λύκων πὺν μὲ τὴν γλῶσσα τὴν λυκίσσια τοὺς συγκέντρωνε. Αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ. Μᾶς ἔμαθε

τούς τόπους καὶ μᾶς ὠδήγησε πολλές φορὲς στὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς περιοχῆς μας. Αὐτὴ τὴν φορὰ πού βγήκαμε νὰ κυνηγήσωμε, μᾶς συνεπῆρε ἡ εὐχαρίστησις, ὥστε δὲν πήραμε χαμπάρι τότε εἶχε βραδυάσει. Ἀποφασίσαμε νὰ διανυκτερεύσωμε σὲ μιὰ καρβουνιάρικη καλύβα, κοντὰ στὸ δάσος. Ἐτοιμάσαμε ξερόκλαδα νὰ ψήσωμε τὸ φαγητό μας, ὅταν στὸ ἠλιοβασιλεμα ἀκούστηκε ἓνα οὐρλιαχτό. Ἄου—ἄου—ἄου—οὐ ου ου... Λύκος οὐρλιαζε. Ὁ γέρο-Νταντῆς ἔβαλε αὐτὶ καὶ γυρίζοντας μᾶς λέγει : «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θέλει νὰ παρευρεθῆ σ' ἓνα λυκίσιο γάμο ;» Ποιοὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς δύο νεωτέρους καὶ πιδερίργους. «Ἐμεῖς παπποῦ ἀπαντήσαμε». «Ἐλάτε μαζί μου, καὶ σεῖς πού θὰ μείνετε νὰ μὴν ἀνάψετε ἀκόμη φωτιά, μόνο ἔχετε τὸ νοῦ σας». Προχωρήσαμε περίπου χίλια βήματα, κοντὰ σ' ἓνα παλιὸ ἄλωνι γιὰ ἀνθρακοποίησι. Περιστοιχίζετο ἀπὸ χονδρὸς κορμούς δένδρων βελανιδιάς. Ὁ παπποῦς ἀναψε τὴν πίπα του νὰ ἰδῆ κατὰ ποῦ πηγαίνει ὁ καπνός, κ' ἀφοῦ πιστοποιήθηκε, διέταξε τὸν ἓνα ν' ἀνέβῃ στὰ δεξιὰ σ' ἓνα δέντρο καὶ τὸν ἄλλο ἀριστερά, σ' ἄλλο ἐξ ἴσου φυλλωμένο. «Δὲν θὰ πυροβολήσετε ἂν δὲν μ' ἀκούσετε νὰ πυροβολήσω πρῶτος, τότε σεῖς μὲ μιὰ θὰ ριζέτε στὸ ψαχνὸ καί... ὅτι δῆτε δὲν θὰ γελάσετε, μήτε θὰ κάμετε τὴν παραιμιὰ κίνησι. Σύμφωνοι ;» Ἀνεβήκαμε στὰ δένδρα καὶ στήσαμε τὰ δίκανα στὶς διχάλες. Ὁ γέρος ἀκούμπησε τὸ ὄπλο του στὸν κορμὸ τοῦ δένδρου, ἔβαλε τὰ χέρια στὸ στόμα καὶ στὰ μάγουλα κ' ἄρχισε νὰ οὐρλιάζῃ ἀπαράλλαχτα, ὅπως προηγουμένως ὁ λύκος στὴ ράχη τοῦ λόφου... Ἄου... ἄου... ἄου... οὐ... οὐ. «Ὅλο τὸ συμπεθεριὸ θὰ μαζέψω ἐδῶ τώρα, προσέχετε καὶ μὴ κουνηθῆτε» εἶπε, κ' ἀνέβηκε στὸ μεσαῖο δένδρο. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κ' ἀκοῦμε ἓνα θόρυβο, σὰν νὰ κατέβαινε ἀφηνιασμένο ἄλογο μέσα στὴ σιωπὴ καὶ παρὰσφηνε τὶς πέτρες στὴν κατηφορίαν. Καὶ νᾶσου μέσ' στ' ἄλωνι φάνηκε ἓνα πελώριο φοβερὸ θηρίο, στὸ μέγεθος τοῦ γαιδάρου. Εἶχε μιὰ κατάμαυρη μούρη, κατακκόκινα μάτια, μικρὰ αὐτιά, καὶ δόντια σουβλερά. Στάθηκε στὴ μέση τοῦ ἄλωνιου μὲ τεντωμένα αὐτιά κ' ὕστερα γύρισε ὀλόγυρα γιὰ νὰ πιστοποιηθῆ ὅτι βρῖσκεται σὲ ἀσφάλεια. Ἀφοῦ βεβαιώθηκε πὼς ἦταν μόνος, ἄρχισε μὲ τὰ τέσσερα νὰ σιάβῃ τὸ χῶμα, τινάζοντάς το μέτρα μακρὰ μὲ καταπληκτικὴ ταχύτητα κ' ὀρμῇ. Ἄνοιξε μιὰ τρύπα, ἔχωσε τὴ φοβερὴ μούρη του κ' ἄρχισε νὰ οὐρλιάζῃ. Τὶ οὐρλιαχτὸ ἦταν ἐκεῖνο, σοῦ πάγωνε τὸ αἷματα. Μετὰ ἀπὸ λίγο ἀκούσαμε πάλι κρότους καὶ θορύβους προερχομένους ἀπὸ τὸ ὕψωμα. Αὐτὴ τὴ φορὰ, τὸ καταλάβαινες, κατέβαινε κοπάδι. Ὁ λύκος πού βρισκόταν μπροστὰ μας, εἶχε τεντώσει τὸ σβέρκο του καὶ τ' αὐτιά του περιμένοντας ἀνυπόμονα. Καμμιά φορὰ ξεπρόβαλλαν ἀπ' τὰ δένδρα μιὰ λύκαινα μὲ τὴν φαιμελιά της, ἐπτὰ λυκόπουλα μεγέθους κοινοῦ σκύλου. Μόλις φθάσανε στὸ κέντρο, χύμηξε ὁ λύκος κ' ἄρχισε ν' ἀγκαλιάζῃ καὶ νὰ φιλᾷ τὴ λύκαινα. Νὰ σηκώνωνται ὄρθιοι, τὸ

μέλλον ζευγάρι, με μιὰ θηριώδη ἔξαψι, νὰ κυλιοῦνται ἀγκαλιασμένα καὶ τὰ λυκόπουλα πότε νὰ ἐπιτίθενται στὸ μεγάλο λύκο, παίζοντας καὶ δαγκώνοντας τον καὶ πότε νὰ γίνονται μιὰ μάζα. Ἡ καρδιά μας κτυποῦσε μ' αὐτὸ τὸ ἄγριο σιέξιμο. Τότε μέσ' τὸ χορὸ αὐτό, ὁ γέρος ἔρριξε τὴν μπαταριά του. Ἀκολουθήσαμε ἀμέσως ἐμεῖς. Ἐξῆ σωλῆνες μὲ σφαιρίδια ἄδειασαν ἐπάνω τους. Εἶδαμε τὸν λύκο νὰ στρουφογυρνᾷ κτυπημένος, νὰ οὐρλιάζη ἀπὸ πόνο μὰ δὲν κατάφερε νὰ ξεφύγη. Ὅλοι εἶχαν μείνη στὸν τόπο ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ λυκόπουλα ποὺ κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν, τραυματισμένα. Κατεβήκαμε ἀπ' τὰ δένδρα στὸν τόπο ποὺ κείτονταν τὰ θεριά. Πόσο γρήγορα ὁ γάμος τους μετετράπη σὲ κηδεαί !. Ὁ γέρος τράβηξε τὸ μαχαίρι του, ἔσχισε τὴν κοιλιά κι' ἔβγαλε τὸ μαῦρο σηκώτι του, τὸ κοίταξε κι' εἶπε : «Εἶναι δεκατεσσάρων χρονῶν». Ὅσα χρόνια κι' ἂν πέρασαν ὅμως θὰ θυμᾶμαι αὐτὴ τὴν λυκίσια τελετὴ γάμου.

Οἰκονομικαὶ σχέσεις Τσορμπατζήδων καὶ χωρικῶν.

Ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ἡ κοινωνία, ὑπάρχει καὶ ἡ διάκρισις τῆς σὲ τάξεις. Κι' ἂν αὐτὴ ἡ διάκρισις δὲν γίνεται μὲ κριτήριο τὴν καταγωγὴ ὑφίσταται πάντα τὸ ξεχώρισμα τῶν ἀνθρώπων σὲ πλουσίους καὶ πτωχοὺς, σὲ κείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη τῆς οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἄλλων καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν. Ἀπ' αὐτὸν τὸν γενικὸ κανόνα δὲν ἐξαιρεῖτο τὸ Σαμμακόβο. Εἶχε κι' αὐτὸ τὴν διάκρισι μέσα στοὺς κατοίκους του. Εἶχε τοὺς μεγαλοκτηματίας τοὺς λεγόμενους τσορμπατζήδες ἢ προύχοντας καὶ τοὺς βιοπαλαιστάς ποὺ ἔκαμναν ἕνα σωρὸ δουλειές, γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ βγάλουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους ἦσαν οἱ γεωργοί, οἱ ξυλανθρακοποιοὶ καὶ οἱ ἐργάτες οἱ ὁποῖοι σκάβανε ἀμπέλια ξένα, φρότωναν καὶ ξεφρότωναν τὰ καΐκια μὲ κάρβουνα καὶ κάνανε κάθε ἐργασία. Αὐτὴ ἡ ἐργατιά ἦταν μᾶλλον ἢ πιὸ ἀδικημένη τάξις τοῦ Σαμμακοβίου. Στὴν ἀρχὴ ὅταν τὰ σιδηρομεταλλεῖα ἦσαν σὲ χέρια τσορμπατζήδων, οἱ σχέσεις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν ἦσαν τεταμένες, λόγῳ τῆς ἐκμεταλλευτικῆς διαθέσεως τῶν πρώτων, πράγμα ποὺ ἐπέφερε μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάστασι. Ὑστερα ὅμως ὅταν περιῆλθαν στὰ χέρια τοῦ κράτους, τότε μὴ ὑπάρχοντος μεσάζοντος οἱ ἐργάτες κι' οἱ τεχνῖτες ἐνοιώθησαν κάποια ἄνεσι οἰκονομική. Ὅμως ἡ βίασκανος μοῖρα τῶν ἐργατῶν νὰ κλείσουν τὰ Σαμμακόβια καὶ νὰ πέσῃ ὁ κόσμος σ' ἄλλες δουλειές. Ἐπειδὴ γιὰ κάμποσο καιρὸ ἔμεινε ἄνεργος, ἐσπατάλησε κάθε οἰκονομία περιμένοντας τὸ ἀνοιγμα τῆς δουλειᾶς τοῦ σιδήρου. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε. Χρειασθήκαν ἐνίσχυσι οἰκονομική. Ποιὸς θὰ τὴν ἔδιδε ; Ἀσφαλῶς οἱ τσορμπατζήδες. Ἐτσι ἀρχισαν οἱ οἰκονομικὲς σχέσεις μεταξὺ τσορμπατζήδων καὶ γεωργοκαρβουνιάρηδων. Σὰν ἀρχισαν οἱ δουλειές τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἀνθρακοποιίας, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχαν χρήματα, οὔτε ἄλλου εἶδους προμήθειες,

γιὰ τὴν τροφή καὶ ἐπειδὴ οἱ καρποὶ τῆς γῆς θὰ ἀργοῦσαν, ζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἔχοντας μὲ τὴν ὑπόσχεσι ὅτι θὰ τοὺς τὰ ἐπέστρεφαν μὲ τόκο, ὅταν θὰ ἐρχόταν ὁ καιρὸς τῆς συγκομιδῆς. Ἐπίσης εἶχαν ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς τσορπατζήδες, γιατί τοὺς εἶχαν ἐφοδιάσει καὶ μὲ ζῶα, βώδια ἢ ἄλλου εἶδους μέσα ἀπολύτου ἀνάγκης γιὰ τὴν καλλιέργεια περισσοτέρας γῆς. Ἔτσι δέθηκαν μὲ τοὺς πρῶχοντας οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως τοὺς ἔκαμναν τὴν χάρι ἀγοράζοντάς τους τρόφιμα καὶ δίδοντας καὶ τὸ ἀπαιτούμενο ζευγάρι βώδια. Ἦσαν σίγουροι ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ τ' ἀπαιρναν ἀργὰ ἢ γρήγορα διπλά καὶ τριδίπλα. Ἔτσι γεννήθηκε μιὰ παράξενη κατάστασις γιὰ τοὺς δευτέρους ἕνα εἶδος δουλοπαροικίας. Ἡ διαδικασίᾳ γινόταν ὡς ἐξῆς: Τοὺς ἔδιδαν τὸ ζευγάρι τὰ ζῶα καὶ ἔσπερναν τὰ γεννήματα. Τὴν ἄνοιξι ξανάσπερναν βλάσκα καὶ ὄσπρια. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τρόφιμα τοῦ χειμῶνα εἶχαν ἐξαντληθῆ. Ζητοῦσαν χρήματα γιὰ τὴν τροφή τῆς οἰκογενείας των μὲ ἐνέχυρο τὸ γέννημα καὶ τὴ δουλειά τους. Αὐτὴν τὴν ἐργατικότητά τους ἐκμεταλλεζόνταν ὁ τσορπατζῆς βάζοντας τοὺς γεωργοὺς νὰ κατασκευάζουν κάρβουνα. Τὰ κατάφερναν πάντα καὶ ὄχι μὲ τίμια μέσα, ὥστε οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ξυλανθρακοποιοὶ νὰ εἶναι πάντα χρωσμένοι. Πρὶν ἀρχίση ἡ δουλειά, ἐγίνετο συμφωνητικὸ μεταξὺ τοῦ τσορπατζῆ καὶ τῶν ἄλλων. Ἐδῶ παραθέτομεν ἕνα ἀκριβὲς ἀντίγραφον συμφωνητικοῦ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα γνωστοῦ Σαμμακοβίτου πρῶχοντος:

Συμφωνητικόν.

«Οἱ ὑποφαινόμενοι Πουλιμένος Ἀγγελάκης καὶ Χαράλαμπος, υἱὸς τοῦ Πουλιμένου, ἐσυμφωνήσαμεν ἀλληλεγγύως ἵνα κατασκευάσουμεν εἰς τὸν κ. Γεώργιον Παπᾶ, ξυλοκάρβουνο «τζουμπούκι» ἀπὸ ξύλο μεσέν, εἰς τὸν μερὴν «Παπακούτρα» εἰς τὴν μερίδα τοῦ Ἀριστείδου Ξαθούλογλου, χιλιάδας ὀκάδας παλαιὰς τριάκοντα (ἀριθ. 30.000) ἀνὰ ὀκτῶ γρόσια τρέχοντα τὰς ἑκατὸν παλαιὰς ὀκάδας μὲ λιρ. Γ. (138) γρόσια. Ὑπολογιζόμενα ἅπαντα τὰ ἔξοδα θὰ ἐπιβαρύνουν τοὺς καρβουνιάρηδες, ἐξὸν τὸ κεσιμάτι, εἰς τὴν Μουτζιά δηλαδὴ εἰς τὸν τόπον τὸν ὁποῖον ὑπόσχονται, ἀρχίσαν νὰ κόβουν τὰ ξύλα ἀπὸ σήμερον καὶ ἀπὸ 15 Μαΐου ἕως τέλει Ἰουλίου νὰ βγάξουν κάρβουνον διὰ νὰ γίνῃ τέλεια ἡ παράδοσις τὸ ρηθὲν κάρβουνον.

Ἐλάβαμεν παρὰ τοῦ κ. Γεωργίου Παπᾶ γρόσια ἀπὸ προηγουμένη χρονιᾶν ὡς τροφήν καὶ εἰς μετριτά, διὰ τὰ βεργικά μας καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπόσχεται νὰ μᾶς δίδῃ τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα ὡς τροφήν μας ἕκ (5) πέντε κιλά γένιμα τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα κατὰ τὴν πριάτσαν καὶ τὰ βεργικά μας νὰ πληρόνι καὶ ἐὰν ἀπὸ αὐτὰ περισσότερα μίνουμεν χρεόστε, νὰ πληρόνουμεν ἐκεῖνα τὸν ἐρχόμενον χρόνον. Ἐμείναμεν σύμφωνοι κατὰ τὴν ἄνωθεν συμφωνίαν καὶ δίδουμεν τὸ παρόν μας εἰς χεῖρα τοῦ κ. Γεωργίου διὰ ἀσφάλειάν του. Ἐὰν ὅμως ἕκ τῶν δύο μερῶν κανεὶς δὲν ἤθελε πράξι κατὰ τὴν

συμφωνίαν θὰ εἶναι ὑπόχρεος νὰ ἀποξιμιώῃ τὸν ἄλλον κατὰ τὸν Ἐμπορικὸν Νόμον καὶ εἰς ἔνδειξιν.

Σαμμακόβιον τῇ 15 9εβρίου 1908.

Μάρτυρες
Δημήτρης Παπαστέφανος
Καλογιάννης Γεωργίου

Κατὰ διαταγὴν τῶν ἀγραμμάτων
Πουλιμένου καὶ Χαραλάμπους
τοῦ ὑπογράφης
Δημητράκη καὶ Κωνσταντίνου»
† †

Μετὰ ἀπ' τὸ συμφωνητικὸ καὶ στὸ χρόνον ποὺ ὠρίζε αὐτὸ ἀρχίζει ἡ ἔξαγωγή τοῦ κάρβουνου. Τὰ κατέβαζαν κατὰ φορτώματα στὸ λιμάνι τῆς Νειάδας ἢ τοῦ Ἁγ. Παύλου καὶ τὰ παρέδιδαν στοὺς γραμματικούς τῶν τσορμπατζήδων, ἔναντι ἀποδείξεως παραλαβῆς. Συνήθως οἱ καυμένοι οἱ ἀνθρακοποιοὶ δὲν γνώριζαν γράμματα κι' οἱ γραμματικοὶ συνεννοημένοι μὲ τοὺς τσορμπαζήδες πολλὰς φορὰς ἔγραφαν στὴν ἀπόδειξι λιγώτερες ὀκάδες. Μάζευαν ἔτσι τὶς ἀποδείξεις καὶ σὰν τέλειον οἱ δουλειὰς πῆγαιναν στὸν τσορμπατζῆ γιὰ νὰ λογαριαστοῦνε. Παρουσιαζόνταν στὸν ὄντᾶ τοῦ Ἀφεντικοῦ. Τὸν καλημέριζαν καὶ ἔκαμαν μιὰ ὑπόκλισι μέχρι δαπέδου: «Μπρὲ, καλῶς τὸν Καλογιάννη. Τί χαμπάρια;» ἔλεγε στερεότυπα ὁ τσορμπατζῆς. «Καλὰ τσορμπατζῆ. Νὰ ἦρθα νὰ λογαριαστοῦμε», ἀπαντοῦσε στερεότυπα κι' ὁ γεωργός. «Καλὰ πέρασε μέσα καὶ κάθησε». Τότε ὁ προύχων ψάχνει καὶ βγάζει τὰ τευτέρια του, ἀναζητᾶ καὶ βρίσκει τοὺς λογαριασμούς. «Ἐχεις τὶς ποῦσλες (ἀποδείξεις) τοῦ καρβουνιοῦ σου;». «Ναί...» ἀπαντᾶ περίφοβος ὁ κακόμοιρος ὁ γεωργός, βγάζει δὲ ἀπὸ τὸν κόρφο του ἓνα σακκουλάκι καὶ λύνοντάς το μὲ μισὴ καρδιά, σύρει μερικὰς ἀποδείξεις κατάμαυρες καὶ τὶς δίδει. Τὸ ἔνστικτο τοῦ λέγει ὅτι τ' ἀφεντικὸ θὰ τὸν κλέψῃ, μὰ τί νὰ κάμῃ πῶς νὰ τὸ ἀποδείξῃ αὐτό; Ἄπο δῶ ἀρχίζει ἡ συζήτησι πάνω στὶς ποῦσουλές. «Τὸν τάδε μῆνα τόσα ἀμάξια, τόσες ὀκάδες, τὸν ἄλλο μῆνα πάλι τόσα ἀμάξια, τόσες ὀκάδες». «Ναί» ἀπαντᾶ ὁ φτωχός. Τότε τ' ἀφεντικὸ κάνει τὴ σοῦμα (πρόσθεσι) καὶ λέει πῶς τόσα λεφτὰ πρέπει νὰ πάρῃ. Κι' ὕστερα ἀρχίζει τὸ κράτημα. «Τόσα γρόσια τράβηξες τὸν δεῖνα μῆνα, τόσα τὸν ἄλλο. Τότε πῆρες δυὸ κιλὰ σιτάρι (45 ὄκ.) ἐκείνη τὴν ἡμερομηνία τόσες ὀκάδες βλάσκα». Γίνεται δευτέρη πρόσθεσι, γιὰ τὸ σύνολο τῶν χρημάτων ποὺ χρωστᾶ. Καὶ νὰ τὸ καταπληκτικόν, τὸ χρεωστούμενο ποσὸ εἶναι σχεδὸν τὸ διπλάσι, ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ λάβῃ γιὰ τὴν ἐργασία του. Ὁ φτωχὸς πιστεὺε πῶς σύμφωνα πάντα μὲ τοὺς δικούς του λογαριασμούς, ἔπρεπε νὰ πάρῃ καὶ κάτι, ξεπληρώνοντας τοὺς παληούς κι' ὄχι νὰ χρωστᾶ καὶ τόσα. Τὸν ἔπιανε τὸν φουκαρᾶ κρύος ἰδρωτίας καὶ τ' ἄχανε κυριολεκτικὰ. Τότε ὁ τσορμπατζῆς ἔβγαυε κι' ἀπὸ πάνω. «Τί θὰ κάνουμε τώρα Καλογιάννη;» ρωτοῦσε πανηρά. «Ἄς εἶναι ὑγεία, τσορμπατζῆ καὶ τοῦ χρόνου ἐγὼ κι' ἡ

οικογένειά μου θὰ τσακιστοῦμε καὶ θὰ πασχίσουμε νὰ κατορθώσωμε νὰ βγάλωμε τὰ χρέη αὐτά». «Δὲν ξεῖρω Καλογιάννη τί θὰ γίνῃ. Σὰν πολὺ βλέπω τὸ χρέος σου καὶ φοβοῦμαι. Τὸ καλὸ εἶναι νὰ φέρῃς καὶ μερικὰ γεννήματα ἀπ' τὴν καινούργια ἔσοδειά σου πού ἔκανες (ἔρριχνε στ' ἄδεια γιὰ νὰ πιάσῃ γεμᾶτα) γιὰ ν' ἀφαιρέσωμε μερικὰ γρόσια ἀπ' τὸ λογαριασμό σου, πού τόσο πολὺ σ' ἐπιβαρύνει». «Ἄμ πόσα γεννήματα κάναμε νομίζεις, ὥστε νὰ διαθέσω καὶ γιὰ λόγου σου ; Σὰν δώσω ἔσένα τσορμπατζῆ, θὰ μείνῃ ἡ φαμίλια μου νηστικιά. Καὶ τί θὰ γίνῃ τότες ;» ρωτοῦσε πονηρά... «Ἐγὼ σύμφωνα μὲ τὸ λογαριασμό μου ἤμουν ξεχρεωμένος κι' ἔπρεπε νὰ πάρω καὶ μερικὰ γρόσια νὰ πληρώσω τὸν Μουχτάρη (τὸν δημόσιο εἰσπράκτορα), γιὰ νὰ μὴν ἔλθῃ καμμιά μέρα καὶ μοῦ πάρῃ τὰ καζάνια καὶ τὰ μπακίρια». «Μὰ καλὰ βρὲ Καλογιάννη, ὁ λογαριασμός εἶναι καταφάνερος. Τόσα τράβηξες τόσα, ξεχρεώσες...» ἔβλεπε ὅμως ὅτι, ὁ γεωργὸς αὐτὸ δὲν τὸ καλοδεχόταν καὶ τότε μὲ τὸ γλυκύτερο χαμόγελο τοῦ κόσμου, ἔδειχνε τὴν καλωσύνη του λέγοντας: «Ἐ... ἄντε Καλογιάννη, πήγαινε, καὶ κύτταξε τὸν ἄλλο χρόνον νὰ καταφέρῃς νὰ τὰ διορθώσῃς καὶ νὰ ξοφλήσῃς, γιὰ νὰ μὴ σὲ πάρω καὶ τὸ ζευγάρι σου σ' ἔχω δανείσει». Κι' ἔρριχνε στὴ μέση καὶ τὸν ἐκβιασμό. Ἔτσι πάντα τέλειωνε κάθε χρόνον ὁ λογαριασμός, εἰς βάρος τοῦ γεωργοῦ κι' ἔτσι ἠΐξηναν τὰ χρέη. Καὶ δὲν προλάβαινε ἡ ζωὴ τοῦ πατέρα νὰ ξεπληρώσῃ τὰ χρέη καὶ ἐρχόταν ἡ σειρά τοῦ υἱοῦ γιὰ νὰ συνεχιστῇ σὲ γενεὲς ὀλάκερες, χωρὶς νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ λυτρωμοῦ ἀπ' τὰ νύχια τῶν ἀρπάγων τσορμπατζήδων. Ὁ καῦμένος ὁ γεωργὸς μὲ τὴν ἀγαθότητά του ἔφευγε κατενθουσιασμένος ἀπ' τὴν καλὴν ἐκβασί τῶν πραγμάτων, διευθύνετο στὸ σπίτι του, γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ στὴ γυναῖκα του τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ χειμῶνας σὲ λίγο κυτᾶ τὴν πόρτα τοῦ κάθε φτωχοῦ πού μὲ τὴν φαμελιά του πρέπει νὰ κινή τὴν κουμπάνια του ἀπὸ τρόφιμα. Αὐτὰ συνήθως ἦταν τὰ φασόλια, τὰ γεννήματα, τὰ τουρσιά καὶ ἄλλα. Ἀπ' τὴ μεγάλη τους ὅμως οἰκονομία τοὺς ἐπετρέπετο ν' ἀγοράσουν καὶ κανένα γουρουνάκι, νὰ τὸ θρέψουν γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα. Πολλοὶ εἶχαν καὶ τὸ ἀμπελάκι τους, πρᾶγμα πού τοὺς ἔδιδε καὶ λίγο κρασάκι γιὰ νὰ θερμαίνῃ καὶ νὰ ζωογονῇ τὶς ψυχές. Μόλις πατοῦσε ἡ ἀνοιξὶ ἔπεφταν μὲ τὰ μούτρα στὴ γῆ, νὰ τὴν ἀνασκαλέψουν, νὰ τὴν σπείρουν γιὰ νὰ καρποφορήσῃ. Μὰ ἡ γῆ δὲν ἦταν τόσο γόνιμη. Τὸ Σαμμάκοβο δὲν κτίσθηκε χάριν τῶν καλῶν γαιῶν. Ὅσο γιὰ τὰ παιδιὰ κι' αὐτὰ τραβοῦσαν τὸ δρόμον πού εἶχαν ἀνοίξει οἱ γονεῖς τους. Μόλις γίνονταν 6—7 χρόνων, ἀντὶ νὰ τὰ στείλουν στὸ σχολεῖο, τοὺς φοροῦνενα ζευγάρι τσερβούλια (τσαρούχια) καὶ τοὺς ἔδιδαν τὰ βώδια γιὰ νὰ τὰ πᾶνε στὴ βοσκῇ. Οἱ πρῶτοι δάσκαλοι τῶν παιδιῶν ἦταν τὰ βώδια. Καμμιά φορὰ τὰ ἔχαναν καὶ τότε ἔτρεχαν ψάχνοντας νὰ τὰ βροῦν. Μιὰ μέρα, κάποιον παιδί εἶχε χάσει τὰ βώδια καὶ ἐπειδὴ ἀργοῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ σπίτι, ὁ πατέρας τράβηξε νὰ τὸ βρῇ στὸ μέρος πού ἤξερε ὅτι πήγαινε τὰ ζῶα. Ἀφοῦ

ἔφαξε ἀπ' ἐδῶ, ἔφαξε ἀπὸ κεῖ, κατάλαβε τί συνέβη. Καμμιά φορὰ ἀπὸ ἓνα ὕψωμα εἶδε τὸ γυιό του· κι' ἀπὸ ἐκεῖ τοῦ φωνάζει: «Μπρὲ παιδί μ' βρῆκες τὰ βώδια;» «Δὲν τὰ βρῆκα ἀφέντη μ' (πατέρα μου), βρῆκα μόνο τὴν κοπριά τους, φύτρωσε καὶ μανιταράκι ἐπάνω». Ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ ἀπλοϊκότης τῶν ἀγραμμάτων αὐτῶν ἀνθρώπων εἶχε φθάσει σὲ ἀπίστευτο βαθμό. Αὐτὴτὴν ἀφέλεια ἐκμεταλλεύετο κι' ὁ τσορμπατζῆς, μαζί μὲ τοὺς γραμματικούς. Τέλος ἔδωκε σ' αὐτὸ τὸ κακὸ ἓνα ἄλλο χειρότερο, ὁ ἐκπατρισμός, ὅπου ὅλοι ἔχασαν τὰ πάντα καὶ πρῶτοι οἱ τσορμπατζῆδες.

ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΚΕΛΑΣΕΙΣ

Ἄναμφισβήτητα μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σπουδαῖες ἀνάγκες τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ψυχαγωγία. Φθείρεται ἡ ψυχὴ ἂν ἀναγκασθῆ νὰ μείνῃ κλεισμένη πάντα στὴν ἴδια ἀσχολία. Ὁ ἄνθρωπος δίδει τὸν περισσότερο χρόνο γιὰ πράγματα ποὺ ἀφοροῦν τῇ συντήρησί του. Κύριο σχεδὸν μέλημά του ἡ εὐρεσις τῶν πόρων τῆς ζωῆς. Ὁ ἐργάτης γι' αὐτὸ κοπιάζει κι' αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος μὲ τὴ γῆ, τοῦ γεωργοῦ. Μὰ κι' ὁ πνευματικὸς ἀκόμη δουλευτὴς αὐτὸ ἀποζητᾷ! «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνον ζήσεται ὁ ἄνθρωπος». Ἡ ψυχὴ πλαντάζει καὶ ζητᾷ τὰ «ἐαυτῆς». Ἄνεκαθεν οἱ ἄνθρωποι στρέφονται μετὰ ἀπ' τὶς φροντίδες, στὴν ἐκδίωξι τῶν θλίψεων, στὴν ἔξοδο ἀπ' τὴν καθημερινὴ ρουτίνα. Δημιουργοῦν μόνοι των τὶς εὐκαιρίες ποὺ θὰ διασκεδάσουν. Στὰ παλῆὰ τὰ χρόνια, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοι τρόποι ψυχαγωγίας, οἱ θεησκευτικὲς γιορτὲς καὶ πα-

Ταμάρτος ποιητή.

γηγύρεις, καθὼς καὶ τὰ γεγονότα τοῦ ἀρραβῶνος, τοῦ γάμου, τῆς βαφτί-

σεως, κ.λ.π. ἔδιδαν ἀφορμὴν γιὰ ξεφραντώματα. Κατὰ τὰς εὐκαιρίας αὐτὰς οἱ ἄνθρωποι ἐπεδίδοντο στὸ φαγοπότι, στὴν κουβέντα, στὰ τραγούδια καὶ τὸ χορὸ. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἄλλως τε τὸ μέγιστο τῶν τέρψεων. Ὅμως κάθε τόπος τὶς γιορτές του τὶς ἔχει ντυμένες μὲ δικά του ἔθιμα. Καὶ μιὰ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀφοροῦν τὴν ψυχὴν τοῦ εἶναι τὰ πιὸ πλουσιοντυμένα, γιὰτὶ ἔτσι τέρπουν περισσότερο. Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου καὶ τῆς γεννήσεως τὰ ὁποῖα ἀναπτύξαμε, ἐρχόμεθα στὰ ἡθιγὰ, πού ἀφοροῦν καθαρὰ καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ψυχαγωγίαν σ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα περιμένει κάθε χρόνον ν' ἀνασάνῃ ἡ ψυχὴ. Οἱ Σαμμακοβίτες ὅπως κι' ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες, τὶς μεγάλες θρησκευτικὰς ἑορτὰς τὶς ἔβλεπαν σὰν μοναδικὴν εὐκαιρίαν διασκεδάσεως. Ἐξ ἄλλου οἱ ἑορτὰς αὐτὰς ἔχουν ἐκκλησιαστικῶς ἔτσι τοποθετηθῆ ὥστε νὰ ἐξυπηρετοῦν αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ. Ἐπομένως, θέλοντας νὰ μιλήσωμε γιὰ τὶς διασκεδάσεις, δὲν ἔχομε παρὰ νὰ παρακολουθήσωμε τὸ ἑορτολόγιον, νὰ στεκόμεθα στὶς ἑορτὰς καὶ νὰ μιλοῦμε γιὰ τὸ πῶς τὶς γιορτάζουν οἱ Σαμμακοβίτες. Ἀρχίζομε ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα, πού εἶναι στενωῶς συνδεδεμένα μὲ τὴν πρωτοχρονιά, τὴν πρώτην ἑορτὴν τοῦ χρόνου.

Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα

Σ' ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστοῦγέννων εἶναι ἡ πιὸ ἀγαπημένη. Ἰδιαιτέρως ἡ χιλιολατρμένη τῶν μικρῶν παιδιῶν. Παντοῦ περιμένουν μὲ λαχτάρια τὴν γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου καὶ οἱ προετοιμασίες γι' αὐτὴν ἀρχίζουν ἀπὸ πολὺ μακρὰ, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴν χαροῦν ὅπως ἀρμόζει. Μικροὶ καὶ μεγάλοι τὴν καρτεροῦσαν. Βεβαίως οἱ δουλειές, μὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ λευκοντυμένου χειμῶνα σταματοῦσαν καὶ ἀσφαλῶς στὶς ὥρες τῆς ἀργίας ἀποζητοῦσαν λίγη διασκέδασι. Ἀπ' τὶς πρωτοδεκεμβριανὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου Νικόλα, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἀρχίζαν οἱ ἐπισκέψεις οἱ «βεγγέρες» (οἰκογενειακὰς ἐσπερίδες) καὶ τὰ γειτονέματα. Ὅμως ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰς εἶχαν στὸ στόμα τους τό: «πότε θάρθουν τὰ Χριστοῦγεννα». Κάποτε μέσα στὸ κύλισμα τοῦ χρόνου, ἔφθαναν κι' αὐτά. Τότε οἱ προετοιμασίες τῶν γυναικῶν, οἱ φροντίδες τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ λαχταρογαρὰ τῶν παιδιῶν ἔφθαναν στὸ κατακόρυφον. Ὁ πατέρας εἶχε ἀγοράσει ἀπ' τὸ καλοκαίρι, ἕνα μικρὸ γουρουνάκι καὶ τὸ σπιτικὸν τὸ διέτρεφε γιὰ νὰ γίνῃ θυσία στὴν Χριστουγεννιάτικην εὐωχίαν. Ἐπίσης ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν εἶτε ἀπὸ λόγους οἰκονομικοῦς, εἶτε γιὰτὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διατροφήν ἐνὸς χοιρινοῦ, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστοῦγέννων ἀγόραζαν τὸ χρειαζόμενον κρέας, ἀπὸ τοὺς χοιροτρόφους. Ὁ μεγαλύτερος χοιροτρόφος τῆς περιοχῆς ἦταν ὁ Βασιλικὸς Μανίσσας. Πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χοιρινὰ ἔσφαζε γιὰ τὰ Χριστοῦγεννα. Τὴν προπαραμονὴν ἡ κωμόπολις ἀντιβοοῦσε ἀπὸ τὰ γρυλίσματα τῶν χοίρων καὶ τὶς φωνὰς τῶν σφαγέων. Ἄλλος ἀγό-

ραζε δλόκληρο χοιρινό, ἄλλοι ἀγόραζαν καὶ ἐμοιράζοντο ἀνὰ δυὸ ἢ τέσσερες, ἓνα μεγάλο σφαχτό. Πάντως μέχρι τὰ μεσάνυχτα ὅπου σκούπιζαν τὰ μαχαίρια, οὐδεὶς Σαμμακοβίτης μῆτε χήρα, μῆτε ὄρφανὸ δὲν ὑπῆρχε ποὺ νὰ μὴ εὐρίσκειτο μὲ τὸ κρέας τοῦ τοῦ χοιρινό. Οἱ λογαριασμοὶ μὲ τὸν πωλητὴ, ἐκονομίζοντο τὴν ἐπομένη, ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, μετὰ τὴν ἐκκλησία, ὅπου ἔτρωγαν, κουτσόπιναν καὶ ξεκαθάριζαν τὶς ἐκκρεμότητες. Ἡ «κουμπάνια» τοῦ κρέατος ἦταν φροντίδα τοῦ ἀνδρός. Ἡ γυναῖκα στὸ σπίτι φρόντιζε γιὰ τὰ Χριστόψωμα καὶ τ' ἄλλα γλυκίσματα. Οἱ κοπελλιές πάλι συγύριζαν τὸ σπιτικό, ἐτοιμάζοντας ὅλα τὰ χρειαζόμενα. Καὶ τὰ παιδιὰ; Ἄ! τὰ παιδιὰ αὐτὰ μὲ χαρὰ καὶ ξεσηκωμένα ἀπ' τὶς προετοιμασίες ἔτρεχαν ἐδῶ καὶ κεῖ. Τὸ βραδάκι τῆς παραμονῆς «ἐντρέχασι» στὰ γύρω σπίτια, βροντοῦσαν τὶς πόρτες καὶ φώναζαν. «Χριστὸς γεννιέται σὰ νεῖὸ φεγγάρι, σὰ γήλιος φέγγει σὰν παλληκάρι». Τὸ βράδυ πιά ἡ οἰκογένεια μαζεμένη καὶ νηστεύουσα, γιὰ τὴν ἐπομένη θὰ ἐλάμβανε τὴ Θεία μετάληψη, ἐκάθητο γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι γιὰ νὰ τοὺς θυμιάσῃ ὁ Πατέρας. Τὸ θυμιατὸ ἦταν γεμῆτο κάρβουνα καὶ θυμίαμα κι' δλόκληρο τὸ σπίτι ἦταν «μοσκισμένο». Ὁ νοικοκύρης προσευχόμενος, ἐθυμιάζε ὅλα τὰ ζῶα του, γιὰ τὴν κι' αὐτὰ γιόρταζαν, μὴ κι' ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὰ ἐτίμησε στὴν φάτνη. Τὸ θυμιατὸ ἔμενε κοντὰ στὴν παρασιὰ μέχρι τῶν Φώτων. Ὑστερα ὅλη ἡ οἰκογένεια ἀποχωροῦσε στὰ κρεββάτια τῆς, ἐνῶ ἔξω ἔλεφετε ἄσπρο—ἄσπρο τὸ χιόνι. Ἄχ πόσο θὰ κρυώνῃ ὁ Χριστοῦλης ἀπόψε ποὺ θὰ γεννηθῇ! Καὶ μ' αὐτὴ τὴ σκέψη καὶ μὲ τὸ τί καλὰ τοὺς περίμεναν ἔγερναν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὕπνου. Ντάν... ντάν... ντάν... χτυποῦσε ἡ καμπάνα τοῦ Στρατηλάτη πρῶτῃ—πρῶτῃ γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ πὼς ὁ Χριστὸς γεννήθηκε πιά. Ἡ χαρούμενη κωδωνοκρουσία, ἦταν τὸ ἐγεργήριο. Ἐξὼ τὸ Χριστουγεννιάτικο κρῦο ἔτσουζε γιὰ καλὰ. Σ' ὅλο τὸ δρόμο τὰ παιδιὰ τουρτούριζαν. Μὰ μέσ' τὴν ἐκκλησιὰ ἡ γλυκειὰ θαλπωρὴ ζέσταινε τὰ σώματα καὶ τὶς ψυχές. Μὲ πολλὴ κατάνυξι παρακολουθοῦσαν ὅλη τὴν λειτουργία κι' ἀφοῦ κοινωνοῦσαν ἔσπευδαν στὰ σπίτια. Ἀμέσως ξεχύνονταν τὰ παιδιὰ μὲ τὰ νταβουλέλια (μικρὰ τύμπανα) γιὰ νὰ τὰ ποῦν. Χαρὰ μεγάλη στὸ σπιτικό νὰ δεχθῇ τὰ παιδιὰ, ν' ἀκούσῃ τὸ Χριστουγεννιάτικο :

1.

Κιὰρὰ Θεοτόκο ἐκοιλοπόνα,
ἐκοιλοπόνα καὶ παρακάλιε'
Βοήθήσετέ με αὐτὴ τὴν ὥρα
τὴν βλογημένη, τὴ δοξασμένη.

2.

Μαμμὴ νὰ πᾶτε, μαμμὴ νὰ φέρτε...
Ὡστε νὰ πᾶσι καὶ νὰ γυρίσου
Χριστὸς γεννήθη σὰ νεῖὸ φεγγάρι
σὰ νεῖὸ φεγγάρι, σὰ παλληκάρι.

Ἦταν χάριμα νὰ τὰ βλέπης, ξαναμμένα μὲ τὰ μάγουλα καὶ τὶς μύτες κόκκινες. Ἦμουν μικρὸς καὶ ἐγὼ τότε καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ περιγράψω

τὸν ἐνθουσιασμὸ πὸν νοιώθαμε σὰν τραγουδούσαμε τὰ κάλαντα. Πέρασαν χρόνια ἔκτοτε, πάθαμε τόσα, γεράσαμε, μὰ αὐτὰ τὰ παιδικὰ Χριστούγεννα θάναι τόσο ζωντανὰ καὶ ἡ νοσταλγία αἰώνια θὰ μᾶς κυριεύῃ.

Τὰ Πρωτοχρονιάτικα.

Τὸ ξεκίνημα τοῦ ἑορτασμοῦ ἄρχιζε ἀπ' τὰ Χριστούγεννα, ἐξακολουθοῦσε ὅλη τὴν ἐβδομάδα κι' ἔφθανε στὸ κορυφωμα τὴν Πρωτοχρονιά. Ἀπ' τὴν παραμονὴ ἀγόραζαν τὰ δῶρα πὸν θὰ ἔστελναν καὶ θὰ χάριζαν. Στὸ κάθε σπίτι ἔκαιγε τὸ τζάκι κι' ὁ καθένας φρόντιζε νὰ βρῆ νὰ κόψῃ ἓνα κομμάτι μεγάλο κορμὸ ἀπὸ τσεραπιᾶ (Ἄγριαχλαδιὰ) νὰ βάλῃ στὸ τζάκι νὰ καίγεται. Ἄρχιζε τὸ κάψιμο ἀπ' τὴν Πρωτοχρονιά καὶ φρόντιζαν νὰ κρατήσῃ μέχρι τῶν Φώτων. Κι' εἶχε τὴ σημασίαν του τοῦτο τὸ σιγοκάψιμο. Ὅσο περισσότερο κρατοῦσε στὴ φωτιά, τόσο καὶ ἡ ζωὴ θὰ ἦταν μεγαλύτερη. Οἱ γυναῖκες ἔφτιαχναν τὴν βασιλόπηττα ἀπ' τὴν παραμονή. Τὸ ψήσιμο θὰ γινόταν ἀνήμερα. Ἀπ' τὸ πρωῖ, παραμονιάτικα, τὰ ἀγόρια ἐξηφανίζοντο, μέσα στὰ ρουμάνια, γιὰ νὰ βροῦν ὠραῖες βίτσες ἀπὸ κλωνάρια καθὼς καὶ λουλούδια τῆς ἀκρανιάς χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνοίξει ἀκόμα. Τὶς βίτσες τὶς χρησιμοποιοῦσαν γιὰ «Σούρβα» καὶ τὸ πρωῖ τῆς πρωτοχρονιάς γυρνοῦσαν στὶς γειτονιές, γιὰ νὰ «σουρβίζουν» (χτυποῦν) στὴ ράχη τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ νὰ τοῦ λένε: «Σούρβα σουρβα γερὸ κορμί, γερὸ σταυρὶ σὰν ἀσῆμ' σὰν κρανιά καὶ τοῦ χρόν' γούλ' γεροὶ καὶ καλόκαρδοι». Μετὰ τὸ σουρβισμα τοὺς ἔδιδαν γλυκίσματα, καρποὺς καὶ πενταροδεκάρες. Τὰ δὲ λουλούδια τῆς κρανιάς τὰ ἔβαζαν στὸ τραπέζι. Τὸ βράδυ πὸν ὅλοι θὰ μαζεύονταν ἔπαιρναν τόσα μπουμπουκάκια λουλουδιοῦ ὅσα ἄτομα ἦσαν καὶ ὀνομάζοντας τὸ καθένα, τὸ ἔκριχναν στὴ φωτιά Ὅποιον τὸ λουλουδόκουκκο πηδοῦσε στὴ φωτιά κι' ἔσκαζε τὸ χάιρονταν γιὰ τὴν ὑγείαν τοῦ κατόχου του. Ἄν ὅμως κανεὸς καιγόταν τὸ θεωροῦσαν γιὰ κακὸ σημάδι. Μετ' ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔθιμο, περίμεναν γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι νάρθη ἢ ὄρα ὅπου θὰ γινόταν ὁ γιγαντοπόλεμος τοῦ παλιοῦ μὲ τὸν νέον χρόνο. Ἡ ὑπερίσχυσις τοῦ καινούργιου καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις του σὰν βασιλιά. Ὡς πὸν νὰ γίνῃ αὐτὸ ἔπαιζαν διάφορα παιχνίδια, ἔλεγαν ἀστεῖες ἱστορίες καὶ μασουλοῦσαν ξηροὺς καρπούς. Οἱ γονεῖς ἔβαζαν σ' ἓνα μαντήλι καρύδια καὶ ἔλεγαν στὰ παιδιά νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα. Ἄν τὸ καρύδι πὸν τραβοῦσε ὁ καθεὶς, στὸ σπάσιμο τῷ βρισκε κούφιο, αὐτὸς δὲν ἦτο πολὺ γερὸς στὴν ὑγείαν του. Μὰ ἡ μητέρα γιὰ νὰ μὴ συμβῆ τέτοιο πρᾶγμα, ἔβαζε στὸ μαντήλι γερὰ καρύδια. Ἔτσι σπάνια βρισκόταν κούφιο. Σὰν κόντευε μεσάνυχτα ἄρχιζαν τὸ φαγοπότι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐθύμιαζαν καὶ σταύρωναν ὅλα τὰ τρόφιμα πὸν εἶχε τὸ τραπέζι. Ὑστερα εὐλογοῦσαν τὸν Ὑψιστο γιὰ τὴν καλὴ χρονιά πὸν τοὺς χάρισε καὶ τὸν παρακαλοῦσαν καὶ κατὰ τὸν νέον χρόνο νὰ πᾶνε καλύτερα τὰ πράγματα. Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ νέου χρόνου ἔσπευδαν ν' ἀναπαυθοῦν.

Πρωῖ-πρωῖ τὰ παιδιὰ σηκώνονταν, πολλές φορὲς καὶ δυὸ ὄρες πρὶν νὰ φέξῃ. Ντύνουνταν γερὰ καὶ παίρνοντας τὶς κρανιόβιτσες καὶ τὰ νταβουλέλια τους καὶ κρεμῶντας στὸ λαιμὸ ἓνα ντουρβαδάκι, τρέχανε μέσα στὰ χιόνια ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι νὰ «σουρβίσουν» καὶ νὰ ποῦν τὰ κάλαντα. Σὰν ἔφθαναν ἐκεῖ πού ἤθελαν, ἓνας πήγαινε καὶ κτυποῦσε γερὰ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότε ἀρχίζαν ὅλα μαζί τὸ τραγούδι πού ἦταν ἀνάλογο μὲ τὸ σπίτι. Ἄν ἦταν σπιτικό πού ἀνῆκε στὴ χαμηλὴ τάξι, ἔλεγαν :

«Ἄϊ Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία,
 βασιτῆ εἰκόνα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ καλαμάρι,
 τὸ καλαμάρι ἔγραφε καὶ τὸ χαρτί ἀναγνώνει,
 τὰ παλληκάρια ἀντάμωσε μέσα στὸ σταυροδρόμι.
 Ὡρα καλὴ, ἀφέντη μας, πὲς μας κἄνα τραγούδι.
 Ἐγὼ γραμματικὸς εἶμαι, τραγούδια δὲν ἤξέρω.
 Ἄν εἶσαι σὺ γραμματικὸς πὲς μας τὴν ἀλφαβήτα.
 Στὸ δεκανίκι ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἀλφαβήτα.
 Τὸ δεκανίκι ἔταν ξερὸ κι ἄπέλυκε βλαστάρι,
 ἔπο κάτω στὴ ριζίτσα του πηγάδια καὶ λειβάδια
 ἔπο πάνω στὴ κορφίτσα του, περιστεροφωλίτσα.
 Τὸ περιστέρι ἀνέβαινε εὐλόγα τὸν ἀγᾶ του
 καὶ πάλι μετανέβαινε κι ἔδροσα τὴ κυρά του
 κι ἔκ τρίτου μετανέβαινε δρόσα τὸν κόσμον ὅλο. . .
 Κι ἔμεῖς πολυχρονοῦμεν τον, τὸν καλὸ νοικοκύρη
 νὰ τὸν φυλάγῃ κι ὁ Θεός, πάντα νὰ ζῆ καὶ νᾶναι. . .
 Κι ἀπὸ χρόνου».

Ἄν πάλι ἀνῆκε τὸ σπιτικό σὲ καλύτερη τάξι ἔλεγαν ἄλλο :

«Ἄϊ Βασίλης ἔρχεται μὲ τ' ἄσπρα του τὰ γένια,
 σέρνει μουλάρια δώδεκα
 καμήλια δεκαπέντε
 κι ἡ μούλα ἡ κανακαριά πού σκόνει τὸν ἀφέντη
 καὶ παίδونه καὶ παίδونه πέρα στὶς μαυρομάτες
 τὶς ἀγγελοφοροῦσες
 πῶναι τὸ μάτι σὰν ἐληᾶς
 τὸ φρούδι σὰν διαχτάνι. . .
 Λύσε λύσε ἀφέντη μου τὸ κορφομάντηλό σου
 καὶ δῶσ' στὰ παλληκάρια σου ὀκτώ-δέκα παραδες
 γιὰ νὰ τοὺς φᾶν, γιὰ νὰ τοὺς πιοῦν, γιὰ νὰ τοὺς ξεφαντώσουν.
 Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν τον, τὸν ἄξιο νοικοκύρη

νὰ τὸν φυλάγη ὁ Θεός, πάντα νὰ ζῆ καὶ νᾶναι. . .

Κι' ἀπὸ χρόνου».

Κι' ἂν πάλι τὸ σπίτι πὺν κατοικοῦσε ὁ νοικοκύρης ἦταν «ἀψηλό», γιὰ νὰ τὸν κολακέψουν ἔλεγαν τὸ τρίτο τοῦ ρεπερτορίου τους :

«Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγίσῃ
κι' ὁ σπιτονοικοκύρης του, χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ
κι' ἀπὸ τὰ χίλια κι' ὕστερα ν' ἀσπρίσῃ νὰ γεράσῃ
νὰ βγάλῃ τὴ κεσγείτσα (σακκοῦλα νομισμάτων) του τὴ χρυσο-
[κεντημένη

νὰ δώσ' τὰ παλληκάρια του πέντ' ἔξ ὀκτὼ παραδες
γιὰ νὰ τοὺς φᾶν, γιὰ νὰ τοὺς πιοῦν, γιὰ νὰ τοὺς ξεφαντώσουν...
Κι' ἀπὸ χρόνου».

Αὐτὸς τότε ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς τοῦ καταστάσεως τοὺς ἔδιδε καρῖδια, γλυκίσματα ἢ καὶ μικρονομίσματα. Τὰ προϊόντα τοῦ τραγουδιοῦ τᾶβαζαν στὸ ντουρβαδάκι. Καμμιά φορὰ κτυποῦσαν σὲ σπίτια γιὰ νὰ τὰ ποῦν, μὰ οἱ τσιγκούνηδες δὲν ἄνοιγαν κι' ἄλλοτε πάλι μισοἄνοιγαν τὸ παραθύρι καὶ τοὺς πέταγαν κάτι. Μὲ τὸ ξύπνημα τῶν παιδιῶν καὶ τὸν σαματᾶ δὲν περνοῦσε πολλὴ ὥρα καὶ ξυπνοῦσε καὶ ὄλη ἡ κομόπολι. Ἄνδρες τότε, γυναῖκες καὶ παιδιά, τραβοῦσαν στὴν ἐκκλησιᾶ γιὰ νὰ παρακολουθήσουν Λειτουργία τοῦ Νέου Ἔτους. Μετὰ τὴν ἀπόλυσι, οἱ γυναῖκες πῆγαιναν σπίτι γιὰ νὰ ψήσουν τὴν βασιλόπηττα, τὰ παιδιά γιὰ νὰ παίξουν μὲ τὰ χιόνια κι' οἱ ἄνδρες μὲ τὶς καλὲς τοὺς φορεσιᾶς τραβοῦσαν στὰ καφενεῖα νὰ κερᾶσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ εὐχηθοῦν γιὰ τὸν καινούργιο χρόνο. Ὑστερα ἀφοῦ ἦρχοντο στὸ κέφι ἐπέστρεφαν στὰ σπίτια τους, ὅπου τοὺς περιέμενε τὸ τραπέζι. Μετὰ τὸ φαγητὸ κατέφθανε κι' ἡ μυρωδάτη βασιλόπηττα. Ἦταν ἡ ὡραιότερη στιγμή τῶν παιδιῶν καὶ τῆς νοικοκυρᾶς πὺν τὴν ἔφτιαξε, περιμένοντας τὰ παινέματα γιὰ τὴν καλὴ κατασκευή. Τὸ μύρασμα ἐγένετο ὅπως σ' ὄλο τὸν Χριστιανικὸ κόσμο. Μόνον πὺν ἐκτὸς τοῦ σπιτιοῦ ἔκοβαν κομμάτι καὶ γιὰ τὰ ζωντανά. Σ' ὅποιον ἐτύχαινε τὸ ἀσημένιο «μεταλλίκι», ἦταν ὁ τυχερότερος τῆς χρονιάς στὸ σπίτι. Μὰ καὶ στὰ ζῶα νὰ ἔπεφτε, εἶχαν κι' αὐτὰ τὴν τύχη τους. Τὸ βράδυ μαζεῦόνταν στοὺς Βασιλῆδες πὺν γιόρταζαν, πηγαίνοντας δῶρα διάφορα. Μέχρι τῶν Φώτων, συνεχίζοντο τὰ γλέντια κι' οἱ συντροφιάς μὲ πολὺ κέφι.

Ἄποκρηες — Πιτεροδευτέρα

Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἔχει καὶ τὴ διάθεσι τῆς κραιπάλης, τῆς ἀθυροστομίας καὶ τοῦ ξεφαντώματος χωρὶς φραγμούς. Τὸ κρασί στάθηκε ὁ ξελευθερωτῆς τούτης τῆς διαθέσεως, πὺν μὲ δύναμι θεϊκῆ ἀνοίγει σὰν κλειδί

εις ψυχές. Τὸ ἔκαμε Θεός, τὸν εἶπε Βάχχο καὶ πέρα ἀπ' τῆς Λυδίας καὶ τῆς Φρυγίας τὰ μέρη τὸν ἔφερε στὸν τόπο αὐτόν. Κι' ὁ Θεὸς στάθηκε στὴ Θράκη κι' ἔμεινε πολὺ ἐκεῖ κι' ὕστερα κατέβηκε στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα καὶ σταμάτησε στὴν Ἀττική. Σὰν ἔφθασε ὁ Θεὸς τοῦ κρασιοῦ βαμμένος στὸ πρόσωπο μὲ τὴ τρυγία (τὸ κατακάθι τοῦ κρασιοῦ), κρατῶν στὰ χέρια του σταφύλια καὶ κρατῆρα μὲ κρασί, στεφανωμένος μὲ κλαδιὰ ἀμπελιοῦ, μασκαρεμένος ἐπάνω σ' ἀμάξι, γυροῦσε στὰ χωριά τῆς Θράκης τραγουδώντας τραγούδια, γεμάτα ἀπ' τὴν ἠδονικὴ κραιπάλη τοῦ κρασιοῦ. Ἦταν ὁ Θεὸς πὺν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον σὲ φέρνει κοντὰ στις μυστικὲς πηγὲς τῆς φύσης καὶ σὲ συμφιλιώνει καὶ σὲ ταυτίζει μαζί της. Κι' οἱ Θραῖκες ἐμεγάλυναν τὸν Βάχχο ὅσο μπορούσαν πιότερο, μιὰ πού ἡ θεία του δύναμι ἔλαμψε στὸν κόσμο. Πολλὰ γι' αὐτὸν αὐτοσχεδίασαν, τελετὰς τοῦ ἀφιέρωσαν καὶ πλῆθος ἐθίμων τοῦ τότε καιροῦ ἐπηρεάσθησαν ἀπ' αὐτὴ τὴ νέα λατρεία. Τί κι' ἂν πέρασαν χιλιάδες χρόνια, τί κι' ἂν ἤλθαν θρησκείες πνευματικώτερες, μὲ σκοπὸ νὰ βγάλουν τὴν ψυχὴ ἀπ' τὸ κατακάθι, ἡ λατρεία τοῦ Βάχχου ἔμεινε ἔστω καὶ μέσα σὲ διαφορετικὰ κάπως

Πομπή πτεροδῶν (καρναβάλιου).

Καρναβάλις
14

πλαίσια. Λείψανα τῶν Βακχικῶν ἐορτῶν σ' ὅλο τὸν χριστιανικὸ κόσμο εἶναι

κι' οί γιορτές τῆς Ἀποκρηῆς καί τοῦ Καρνάβαλου. Καί τὸ Σαμμάκοβο ἐπι-
 ρεασμένο ἀπ' τὶς παλιῆς Θρακικῆς παραδόσεις διετήρησε αὐτὸ τὸ Διονυσια-
 σμό. Ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, οἱ γιορτές τοῦ κρασιοῦ καί τοῦ γλεντιοῦ ἄρ-
 χιζαν μὲ τὸ ἀνοιγμα τοῦ Τριωδίου. Τὸ ἴδιο συνέβαινε στὸ Σαμμάκοβο κα-
 θὼς καί στὴν Τρουλιά. Τὸ πρᾶγμα ἄρχιζε μὲ «γειτονέματα» καί φαγοπό-

Ἄσκαυλος (Γκάϊντα).

1) Φυσολάτης. 2) Ζαμάρα (αὐλός). 3) Τσιρίλος (βαρύφωνο). 4) Ἄσκι.

τια, μὲ εὐθύνες ἱστορίες καί ἐλευθεροστομίες, μὲ μασκαρέματα παράξενα.
 Ὑπῆρχε ἡ καλὴ προαίρεσις καί τὸ κέφι. Τὸ ἀποκρηάτικο γλέντι ξεκινοῦσε
 ἀπὸ χαμηλὰ καί ἔφθανε σὲ κρεσέντο τὴν δευτέρα ἡμέρα τῆς Τυρινῆς. Ἡ
 Βακχικὴ αὐτὴ ἑορτὴ ὑπῆρξε γνήσιο γέννημα καί θερέμμα τοῦ Σαμμα-

κοβιοῦ, πὸν χωρὶς ὑπερβολὴ δὲν συνέβαινε ἄλλοῦ ἀπαράλλακτη. Ὁλη ἡ Θράκη ἤξερε γιὰ τὴν Πιτεροδευτέρα του, γιὰ τὴν ἀποκλειστικότητα αὐτῆ τοῦ τόπου, ὅπως γινώριζαν πὸς τ' Ἀναστενάρια γίνονταν στὸ Ὅργας, στὸ Κωστή καὶ σὲ μερικὰ ἄλλα χωριά καὶ πὸς οἱ Χούχουτοι ἦταν ἡ σπεσιαλιτέ τοῦ χωριοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Ἡ γιορτὴ χωριζόταν σὲ δυὸ μεγάλα κομμάτια, στοὺς Πιτεράδες καὶ στοὺς Σειμένηδες. Καὶ τὰ δυὸ ἦσαν μασκαράδες, οἱ πρῶτοι ὅμως ἦσαν ἐλευθερόστομοι καὶ ξέφραγοι, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἦσαν σοβαροί, λεβέντες καὶ συμμαζεμένοι.

Πιτεράδες.— Τίποτε δὲν θυμᾶμαι νὰ περίμεναν μὲ τόση ἀνυπομονησία οἱ μεγάλοι κι' οἱ μικροί, ὅσο τὸ νὰ ἔλθῃ ἡ Πιτεροδευτέρα. Καιρὸ πολὺ πιὸ μπροστὰ ἐτοιμαζόντουσαν γιὰ νὰ γλεντήσουν. Τὰ παιδιὰ, βάζοντας τὶς μαννάδες τους νὰ ψαχουλέψουν, εὔρισκαν παραῖξενα παληὰ ἐνδύματα. Οἱ ὄμιλοι πὸν θὰ σχηματίζαν τὴν μασκαροπαρέλασι συνεσκέπτοντο πὸς θὰ παραταχθῶν, τί θὰ ποῦν, ποιὸν θὰ κοροϊδέψουν, ποιὸς θὰ ἀναλάβῃ τὸν ἕνα καὶ ποιὸς τὸν ἄλλο ρόλο, ἀπὸ ποῦ θὰ ξεκινήσουν καὶ ποῦ θὰ καταλήξουν. Μὲ ἐξαιρετικὴ ποιητικὴ διάθεσι καὶ ἐλευθερόστομοι, πλημμυρισμένη ἡ ζωὴ τους ἀπὸ δεισιδαιμονίες καὶ παραδόσεις, πιστοὶ τηρηταὶ τῶν ἐθίμων καὶ ἀρκετὰ εἰρωνες, εὔρισκαν διέξοδο σὲ τούτη τὴν γιορτῇ. Ἡ κουβέντα τους ἦταν γλαφυρὴ καὶ ἐκφραστικὴ, παραστατικὴ καὶ γεμάτη χάρι. Τὰ τραγούδια καὶ τὰ δίστιχα, τὰ σκώμματα καὶ τὰ δηκτικὰ πειράγματα, ἔδειχναν τὴν κατ' εὐθειαν ἀπ' τοὺς παληοὺς Βακχουμένους Θραῖκας καταγωγὴ τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθιμα, πὸν ἐγίνοντο κατὰ τὴν Πιτεροδευτέρα, ἔχουν μεγάλη λαογραφικὴ ἀξία καὶ θᾶξιζε ἡ ἀπὸ κάθε πλευρὰ τους μελέτη. Μαζεύονταν λοιπὸν καὶ μ' ἐπικεφαλῆς ἀνεγνωρισμένους κωμικοὺς ἔφτιαχναν τὴν πιὸ κεφάτη καὶ ζωντανὴ γιορτὴ τοῦ χρόνου. Οἱ πιὸ φημισμένοι κωμικοί, οἱ ἄσσοι τῆς Πιτεροδευτέρας ὑπῆρξαν ἀθάνατοι μὲς τῇ ψυχῇ τῶν Σαμμακοβλήδων: ὁ Θεγόφιλος Μάντι, ὁ Πουσκέφτης Μαλακὸς κι' ὁ Δημήτρης Λέφας. Κι' οἱ τρεῖς ἦσαν ἀπαράμιλλοι γελωτοποιοί, ὄχι μόνο στὴ γιορτῇ αὐτῇ, μὰ σὲ κάθε περίστασι. Εἶχαν πρῶτα-πρῶτα τὸ χάρισμα τῆς ἐτοιμολογίας καὶ χίλια δυὸ ἐκφραστικὰ μέσα γιὰ νὰ κάμουν τὸν ἄλλο νὰ γελάσῃ. Τοῦτο τὸ ἔθιμο, τὸ ἀνήγαγον σὲ καθαρὴ τέχνη, μὲ γνήσια ποιητικὴ κωμικὴ διάθεσι. Μὰ τί εἶναι ἡ Πιτεροδευτέρα κι' ἀπὸ ποῦ πῆραν τὸ ὄνομα οἱ Πιτεράδες; Πιτεράς, θᾶλεγε κανεὶς, εἶναι ἐκεῖνος πὸν ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτερα. Στὰ παληὰ χρόνια, οἱ βακχούμενοι ἄλλαζαν τὸ πρόσωπό τους μὲ τὸ κατακάθι τοῦ κρασιοῦ, στὰ μετέπειτα χρόνια, οἱ μασκαράδες ἐσκόνιζαν τὸ πρόσωπο μὲ πίτερα γιὰ ν' ἀλλάξῃ. Τὰ χρησιμοποιοῦσαν σὰν ἕνα εἶδος πούδρας, πὸν βάζουν οἱ σημερινοὶ κλόουν. Ἀπ' αὐτῇ τὴν συνήθεια πῆρε τ' ὄνομα Πιτεράς. Στὰ τελευταῖα χρόνια ὅμως δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πίτερο γιὰ μακιγιάζ, ἀλλὰ φοῦμο καὶ λευκόσκονη κι' ἄλλα χρώματα καὶ βαφές. Σὰν ξημέρωνε ἡ Πιτεροδευτέρα, χωρὶς βροχές, χιόνια καὶ ἄερα, ἄρχιζε ἡ γιορτῇ, τὰ

νταβούλια καὶ τ' ἄλλα θορυβώδεια ὄργανα. Τὰ παιδιά πετάγονταν στοὺς δρόμους, τὰ σκυλιὰ γάυγιζαν κ' ὁ ἀποκρηάτικος πανζουρλισμός, οἱ διάφοροι ὄμιλοι ξεκινοῦσαν πιά γιὰ νὰ προσφέρουν ξεκαρδιστικὰ γέλια μὲ τὰ κατώματά τους. Ἄλλοι παρουσίαζαν τὸν ἀρκουδιάρη μὲ τὶς ἀρκουῖδες του, τὸν μοντέρνο κουρέα μὲ τὰ ξυράφια του, τοὺς λιμανιώτας ἀχθοφόρους, τὴν νυφικὴ πομπὴ καὶ τὸν γάμο τοῦ Κουτρούλη, τοὺς Σεϊμένηδες καὶ τὴν μαύρη Σκούφια. Τούτῃ ἢ τελευταία ἦταν μιὰ ὀλιγομελὴς παρέα. Τὸ μεγαλύτερο ρόλο τὸν ἔπαιζε ἡ «γρηγιὰ». Ντυμένη γεροντικὰ μὲ μιὰ μαύρη σκούφια ἐπανελάμβανε ἓνα τραγοῦδι ποῦ ἔξυμνοῦσε τὴν παλιὰ σκούφια (ἦταν ἀρκετὰ σόκιν). Ἡ ἐπανάληψις εἶχε τὸ πιὸ μεγάλο γοῦστο. Ἄφηνε μιὰ ἀπαίσια φωνὴ καὶ ἔκαμνε τέτοια τσακίσματα, ποῦ ἡ θεὰ μόνο σ' ἔκαμνε ν' ἀναλυθῆς σὲ γέλια.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ τραβοῦσε ἦταν ἡ νυφικὴ πομπή. Οἱ Πιτεράδες ὅπου μιλοῦσαν σὲ στίχους, βαμμένοι στὸ πρόσωπό τους εἶχαν φτιάξει μάσκες ποῦ δὲν μπορούσες νὰ τοὺς γνωρίσης. Φοροῦσαν τὰ πιὸ ἀπίθανα παλιὰ ροῦχα καὶ ἦσαν τόσο ἀστεῖοι. Σὰν ξεκινοῦσαν ἀπ' τὴ πλατεία ἄκουγες ἀπὸ χιλιάδες στόματα ξεφωνήματα χαρούμενα. Τὰ παιδιά τσίριζαν καὶ τραγουδοῦσαν τὸν Πιτεράδικο σκοπὸ τοῦ «Ντιλιντιντί, μωρέ, ντιλιντιντί». Μπροστὰ—μπροστὰ πῆγαινε ἓνας ντυμένος μ' ἓνα μακρὸ ροῦχο μὲ μιὰ ζώνη. Στὸ δεξιὸ χέρι κρατοῦσε ἓνα μακρυνκόνταρο μὲ κρεμασμένο ἓνα κουρέλι βουτηγμένο σὲ βρωμόνερα. Ἡ σφούγγια, τὸ κουρέλι ἔβγαζε στὰ φόρα ὅτι κακὰ στραβὰ ὑπῆρχαν. Τοὺς ἔδιδε τὸ δικαίωμα νὰ ποῦνε ὅ,τι δήποτε, ὅπως τὸ ἀμάξι στὸν ἀρχαῖο καιρὸ γιὰ νὰ ψαλθοῖν «τὰ ἔξ ἀμάξης». Στὴ ζώνη του εἶχε ἓνα ξύλινο μαχαίρι καὶ στὸ ἀριστερὸ χέρι κρατοῦσε ἓνα κέρατο βωδινό, τὸ βούκινο καὶ καλοῦσε μ' αὐτὸ γιὰ ξεφάντωμα. Αὐτὸς ἦταν ὁ Πρόβodos. Πίσω ἀπ' αὐτὸν ἐρχόταν ὁ κουνουνᾶς, ποῦ γύρω στὴ μέση του, εἶχε κρεμάσει κουνούνια βραχνά, βαρυφωνα, δξύφωνα, γλυκώχα. Ἦταν ἐπιδέξιος χορευτῆς καὶ σὰν ἐκινεῖτο ἓνας φοβερὸς ἤχος ἔβγαине. Στὴν κεφαλὴ του ἔφερε τραγῆσια κέρατα. Ἦταν ὁ ξωτικὸς ὁ κουνουνᾶς, ὁ τραγοκέρατος. ποῦ σκοπὸς του ἦταν ἡ χλαλοή. Ἔλεγε πειράγματα ἦταν ὁ φαρμακογλώσσης. Τρίτος ἐρχόταν ὁ γκαϊταντζῆς, ποῦ ἔδιδε τὸ ρυθμὸ στὴν κίνησι. Ὅ,τι ρυθμὸ ἐπέβαλλε αὐτὸν οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν. Αὐτὸς ἦταν τὸ χορικό, ποῦ τὸ τραγουδοῦσαν μικροὶ—μεγάλοι. Πίσω ἀπ' τὸν γκαϊταντζῆ ἐρχόνταν δυὸ-τρεῖς κοντοστούπηδες ποῦ στὸ κεφάλι τους φέρανε κάτι κάνιστρα μὲ φτηνοχόρταρο καὶ μέσα εἶχανε δῶρα τοῦ γάμου. Κουρέλια μοναχά. Μὲ τὰ πανέρια στὴν κεφαλὴ μοιάζαν σὰν κωμικὲς καρνατίδες. Αὐτὴ ἡ πανεροπαρέα ἦταν τὰ Μποχτσαλίκια καὶ τὸ πιὸ κωμικὸ σημεῖο τῆς νυφικῆς παρατάς. Νὰ ὁ γαμπρὸς κ' ἡ νύφη μὲ τὸν παράγαμπρο. Ὁ γαμπρὸς, κακοντυμένος μὲ μουστάκια δυὸ πῆχες, δεῖγμα τοῦ ἀνδρισμοῦ του καὶ στὸ χέρι ἓνα χοντροκομπόλογο φτιαγμένο μὲ καρούλια, ποῦ σήμαινε πόσο δυνατὴ εἶναι ἡ σπονδυλικὴ του

στήλη. Δίπλα του ἡ νύφη, σεμνή καὶ χαμηλοθώρα. Ἄνδρας κι' αὐτὴ μὲ γυναικεῖα ροῦχα, μὲ στήθια φκιαστὰ σὰν γανοχωρίτικα κυδώνια. Τὸ πρόσωπο βαμμένο καρικατουρίστικα, κορδωμένη καὶ τουρλώνοντας τὰ πισινὰ της σιγανοπερπατοῦσε. Ἄπ' τὸ χέρι τὴν κρατᾷ ὁ παρὰ γαμπρός. Νυμφοπερπατεῖ δίπλα του καὶ κάθε τόσο λυποθυμοῦσε ἀπὸ ντροπῆ. Κι' ἐκεῖνος κάθε τόσο ἔβγαζε μιὰ στιμμένη λεμονόκουπα κι' ἔδινε νὰ μυρίση γιὰ νὰ συνέλθῃ. Γύρω ἦσαν καὶ τὰ πεθερικά. Πίσω ἀπ' τὴ νύφη καὶ τὸ γαμπρὸ ἓνα γαϊδούρι φορτωμένο τὰ προικιά. Ράκη καὶ (ξεξυγαρισμένα) μαξιλάρια κρέμονταν ἀπ' ὄλες τὶς μεριές καὶ δίπλα στὸ γαϊδούρι, ἓνας καμπούρης πήγαινε μὲ μιὰ ξεσκονίστρα καὶ φώναζε στὸν κόσμον : «Πίσω μασκαράδες, σκόν(ι)σετε τῆς νύφης τὰ προικιά, πὺν τὸ φῶς τῶν ματιῶν της ἔχυσε νὰ τὰ κεντήσῃ». Ἀκολουθοῦσαν ἀκόμη μερικοί, ἓνας γιατρὸς μὲ σκυλίσιο πρόσωπο, ἓνας σάτυρος καὶ πίσω ἓνας ἄλλος χορευτῆς, ὁ τραγέλαφος, μὲ κέρατα ἀπὸ ἐλάφι ἐπάνω σ' ἓνα τραγῆσιο κεφάλι. Καθ' ὅλη τὴ διαδρομὴ ἡ πομπὴ καλοῦσε τὸ πλῆθος νὰ παρευρεθῆ στὴν τελετῆ, πὺν θὰ γινόταν στὴν πλατεῖα. Στὸ δρόμο τοὺς κερνοῦσαν. Ἐπιναν τόσο πολὺ πὺν πολλὲς φορὲς κυλιόνταν στοὺς δρόμους καὶ ξεφωνοῦσαν αἰσχρολογίες. Ἀλλοίμονο κανεὶς ἢ καμμιά ἂν παρεκτρέπετο κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον. Τοῦ εἶχαν στιχουργήσῃ τὰ σχετικά τους. Κι' ἂν ἦταν ἄνδρας τοῦψελναν ὅτι καλὰ θᾶκανε νὰ φύγῃ ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κόσμου κι' ἂν ἦταν γυναῖκα τῆς φώναζαν νὰ κρυφτῆ στὸ σπίτι χρόνια ὀλόκληρα. Τέτοια σκωπτικά, χυδαῖα τραγούδια σώζονται πολλὰ, τὰ εἶχαν δὲ φτιάξει ὁ Πουσκέφτης (παραφθορὰ τοῦ ἐπισκέπτης), Μαλακὸς καὶ Θεγόφιλος Μάντι. Ἄμφότεροι πέθαναν μεταξὺ 1906 καὶ 1908. Ἐπίσης τέτοια τραγούδια ἔφτιασε κι' ὁ κορυφαῖος λαϊκὸς ποιητῆς Γιώργης Γκόρες. Στὸ τέλος ἔφταναν ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εἶχαν ξεκινήσει. Μπροστὰ σὲ μιὰ πλατεῖα κατάμεστη ἀπὸ κόσμον, οἱ κορυφαῖοι ἀρχίζουν ἢ νὰ πρωτολέν' ἢ νὰ ἐπαναλάβουν ὅ,τι εἶχαν πῆ. Ὁ καμπούρης ἀνέβαινε σ' ἓνα τραπέζι, ἀκουμοῦσε ἐπάνω στὴ γκλίτσα του κι' ἀπάγγελνε γιὰ τὶς γυναῖκες :

Σᾶς παρακαλῶ, γυναῖκες,
νὰ μὲ βάλετε στὴ μέση
νὰ φιλήσω ὅποιά μ' ἀρέσει.
Σὰ φιλήσω κοριτσάκι,
τὸ χαρίζω ἓνα φλουράκι.

Σὰ φιλήσω παντρεμένη
τὴν πληρώνω τὴν καημένη.
Σὰ φιλήσω καμμιά χήρα
τύχη πῶχει ἢ κακομοῖρα...

Κι' ὁ Πουσκέφτης καὶ μὲ τὴν λύρα πεζοτραγουδοῦσε :

Τὸ λεμόνι ἔνε ἓνα
ἔλα κόρη πέ τὰ μένα...
Τὰ λεμόνια ἔνε δύο,
λαχταροῦσα νὰ σὲ διῶ...

τὰ λεμόνια ἔνε τρία,
μαῦρα μάτια μαῦρα φρούδια,
τὰ λεμόνια τέσσερα
βάσανα ποσ' ἔσυρα...

τὰ λεμόνια ἔνε πέντε
τὰ καλὰ κορίτσια φαίνονται...
τὰ λεμόνια ἔνε ἕξη
νέος βγῆκε νὰ διαλέξη
(τώρα θέλει νὰ παντρεύη).
Τὰ λεμόνια ἔνε ἑφτά,
ἄς τὰ εἶπαμε κι' αὐτὰ
τὰ λεμόνια ἔν ὄχτῳ
τᾶπαμε γιὰ χωρατὸ
τὰ λεμόνια ἔν ἑννιά

Ἐνῶ ἕνα σωρὸ ἄλλοι ἔλεγαν τὰ πειραχτικά τους δίστιχα, γιὰ νὰ νοιώ-
σετε πάνω-κάτω, μὲ τὸ συμπάθειο, θὰ παραθέσουμε δυὸ-τρὶα στιχάκια, τὸ
ὀλιγώτερον ἀχαμνά :

Τὸ Σταθί, τὸ Σταθί
δὲν βρῆκε τόπο νὰ σταθῆ,
ἔκανε δυὸ λουντριγιὰ καρβούν'
καὶ τὶς τσορμπατζῆδες γοῦλ'
ἂ τὶς κάν' σουργκούν'...

Ἐστερα ἀπ' τὰ τραγουδισμένα σκώμματα ὁ ἔξαρχος ἄρχιζε νὰ προφη-

τεύη, νὰ δέεται καὶ νὰ εὔχεται:
«Τὸ στάρι νὰ γίνη ἕνα μπόγι.
Τὸ χιόνι νὰ πλακώση τὴ γῆ
νὰ σεντονιάση. ὦ! ω! ω!
Θανατικὸ νὰ μὴν εὔρη τις
(κο) κότες. Ἄ! α! α! Πνεύ-
ματα κακὰ καὶ Καρκαντζέλοι,
γκρεμιστῆτε ἀπὸ δῶ. Ἐλάτε
διψασμένα καὶ καλοκρεατωμέ-
να ἐλάφια. Φάτε πιέστε, πιέ-
στε κρούσταλο ἀπ' τὴν πηγὴ
νερό, χορτάστε κι' ὁ Θεὸς μα-
ζί μας». Μετὰ ἄρχιζε ἡ τελε-
τὴ τοῦ γάμου, τοῦ «Κου-
τροῦλ' ὁ γάμος», ὁ ὁποῖος ἐ-
ξελίσσετο σὲ κρασοκραιπάλη.
Οἱ ἄνδρες ἐκυλιῶντο πιά κα-
τὰ γῆς ἀπ' τὸ κρασί καὶ ἀπ' τὰ
γέλια ποὺ προκαλοῦσαν τὰ
χονδρότατα ἄστεια. Ἔτσι μ' αὐτὸ τὸν τελικὸ Διονυσιασμὸ τέλειωνε ἡ τε-

γύρεψα γυναῖκα νιά,..
τὰ λεμόνια ἔνε δέκα
πῆρα ὄμορφη γυναῖκα...
τὰ λεμόνια ἔνδεκα
περπατεῖ σὰν πέρδικα...
τὰ λεμόνια δώδεκα
περπατεῖ ἀρχόντικα...
τὰ λεμόνια δεκα τρία
τὰ βυζιά της κρούα—κρούα.

Ὁ Γιωργῆς τὸ Κοτρωνὶ
γάλα τὸ μ... πολὺ
καὶ πὲ τὴ διαστρεμνιάντ'
γ... καὶ τὴν πεθερά τ'.
Καὶ ὁ Διμηνιάκος μὲ τὸ μέστι
εἶδε τὴ Γονὴ καὶ χέ...

Τοῦ Κουτούλη ὁ γάμος.

αὐτὸ τὸν τελικὸ Διονυσιασμὸ τέλειωνε ἡ τε-

λειτή τῶν Πιτεράδων. Πρὶν ἀσχοληθοῦμε μὲ τοὺς Σεϊμένηδες, νὰ ποῦμε δυὸ κουβέντες γιὰ τὴν προέλευσι τοῦ πιτεράδικου θέματος. Κατοικοῦσε ἄλλοτε ἓνας χαζὸς τύπος καὶ ἔμενε κοντὰ στὸ «Κουτούλι». (βρούσι). Λεγόταν Θανάσης Κουτούλης καὶ τὸν εἶπαν ἔτσι γιατί ἦταν κουτός. Ἐπίστευε ὅτι τοῦ ἔλεγαν. Ἦταν 25 χρονῶν, μὲ μέτριο ἀνάστημα, μὲ πρόσωπο ποῦ ἔλαμπε ἀπὸ ἀγαθότητα. Ὅλοι τὸν πείραζαν, καλοπροαίρετα καὶ τὸν συμπονοῦσαν. Κάποτε, παραμονὲς Πιτεροδευτέρας, μιὰ συντροφιά βρῆκε τὸν Κουτούλη καὶ πιάσαν τὴν κουβέντα: «Ρὲ Κουτροῦλ' τί κάνς;». «Καλά, καλά», ἀπήντησε αὐτός. Τότε τοὺς ἦλθε μιὰ φαεινὴ ἰδέα. «Κουτροῦλ' θὰ σ' ἀρραβωνιάσ' με». «Ἀλήθεια;» ρώτησε. «Ναὶ σοῦ βρήκαμε καὶ τὴ νύφ'». «Δὲ μὲ παίρνουσι μένα». «Νά, χαζέ, θὰ σὲ κάν(ου)με νύφη καὶ θὰ σὲ πάρουν τὰ παλληκάρια». Καὶ τὸ πίστεψε καὶ ἐδέχθηκε νὰ γίνῃ ἡ νύφη. Τὴν Πιτεροδευτέρα ἔντυσαν τὸν Κουτροῦλ' μὲ νυφικά, τοῦ ἔβαψαν τὰ μάγουλα. Ἡ ἐμφάνισίς του ἦταν κωμικωτάτη. Ὁ κόσμος γέλασε πολὺ. Τὸ βραδάκι σὰν ἔφθασαν στὸν τόπο ποῦ θὰ γινόταν ὁ γάμος, ἔμαθαν ποιὸς ἦταν. Τὸν Κουτροῦλη βέβαια δὲν τὸν ξαναχρησιμοποίησαν, ὅμως τὴν παρατά τοῦ γάμου καὶ τ' ἄλλα ποῦ ἐπακολουθοῦσαν, τὰ διετήρησαν.

Σεϊμένηδες.— Τὸ ἄλλο σκέλος τῆς Πιτεροδευτέρας, ἦταν οἱ Σεϊμένηδες, μὰ καὶ τὸ τελείως ἀντίθετο. Οἱ Πιτεράδες δὲν ἦσαν σοβαροί. Οἱ Σεϊμέ-

Οἱ Σεϊμένηδες.

νηδες ἦσαν φρόνιμοι καὶ δὲν ἔλεγαν ἀχαμνά. Οἱ πρῶτοι χόρευαν ἄτσαλα, οἱ δεύτεροι μὲ χάρι. Οἱ μασκαράδες σέρνονταν κάτω καὶ δημιουργοῦσαν ἔκτροπα. Οἱ Σεϊμένηδες τ' ἀντίθετο, ἦσαν καθαροί, κρατοῦσαν τὴ θέσι τους καὶ δὲν ἐπέτρεπαν τίποτε τὸ παράλογο. Ἐθνικὰ τοὺς ἔβλεπε ὁ λαὸς τοῦ Σαμμακοβιοῦ. Σεϊμένης θὰ πῆ εὐζωνας. Ἦταν ἓνα εἶδος εὐζωνικό. Φοροῦσαν ἓνα ἄσπρο μὲ πτυχωτό, σὰν φουστανέλλα. Στὸ ἐπάνω μέρος ἔφεραν καμιζόλες μὲ κάτασπρα φαρδυὰ μανίκια, γελεκάκια κεντημένα πολύχρωμα καὶ μπλέττες ραβδωτὲς στὶς πλάτες. Στὰ πόδια ἄσπρες περισκελίδες καὶ τσερβούλια. Στὴ μέση δερμάτινη ἀρματοθήκη ἀπὸ τελατίνι, μὲ χρυσὰ κουμπιὰ

καὶ γεμάτη ἀπὸ μαχαίρια δίκωπα, στιλέττα, κουμποῦρες ἀσημοκαπνισμένες κ' ἀπὸ ἓνα καμπυλωτὸ γιαταγάνι, σκαλισμένο μὲ συντέφι καὶ πετράδια. Στὸν ὄμο πάλι κρεμοῦσαν τὰ σουλιᾶτα, τοῦ παλῆοῦ καιροῦ τουφέκια, σισανέδες καὶ καριοφύλια. Στὴν κεφαλὴ φοροῦσαν κόκκινο φεσάκι στραβὰ μὲ πλουμιστὸ τσεμπέρι. Αὐτὲς οἱ λεβεντοφορεσιὲς ἦσαν οἱ Σεϊμένηδες. Ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βοσκοί, γεαροὶ καὶ λεβέντες. Αὐτὲς τὶς φορεσιές, ὅσοι δὲν εἶχαν τὶς ἐδανεῖζοντο. Μαζεύονταν σὲ μιὰ πλατεῖα, ἔπαιρναν μιὰ γκαίντα ποῦ εἶναι ὁ πανάρχαιος θρακιώτικος ἄσκαυλος καὶ ἡ ὁποία ἔπαιζε τὸ ρυθμὸ τοῦ «ντιλιντιτί». Γυρνοῦσαν στοὺς μαχαλάδες καὶ στοὺς καφενέδες καὶ χόρευαν. Ἔπιναν κρασί καὶ ἔτρωγαν μὲ τὰ χέρια τὸ τουλουμοτούρι καὶ τοὺς μεζέδες. Τούτῃ τὴν ἑβδομάδα τὸ τυρὶ ἔπρεπε νὰ φαγωθῆ, νὰ μὴ μείνῃ στοὺς κάδους, γιατί σὲ λίγο μπαίνει ἡ σαρακοστή. Κι' ἂν τύχαινε νὰ συναντηθοῦν οἱ Σεϊμένηδες μὲ Πιτεράδες, οἱ πρῶτοι ἀποτραβιοῦνταν γιὰ νὰ μὴ μπερδευτοῦν καὶ λερωθοῦν. Τὸ λεβέντικό τους παράστημα, ὁ χορὸς τους κ' ὁ ρυθμὸς τῆς γκαίντας ποῦ ἦταν τελείως διαφορετικὸς κ' ὅταν τὸν ἄκουγες καταλάβαινες τὴν διαφορὰ, ἔκανε πολὺ ἀγαπητοὺς τοὺς Σεϊμένηδες. Ἀφοῦ πιά γύριζαν ὅλα τὰ σοκκάκια ἔφθαναν στὸ Διοικητήριον. Ἐκεῖ ἔστηναν χορὸ πρὸς τιμὴν τῶν Τούρκων χωροφυλάκων κ' ἀφοῦ ἔδειχναν τὴν λεβεντιά τους εὔχονταν στὸν Σουλτάνο: «Πατισαχμιζ μὲν γιασασαὶν ντοβλε-τιμίζ» ἔφευγαν πάλι χορεύοντες. Κουνώντας ἓνα πολύχρωμο μαντήλι ἄλλαζαν ἀμέσως τὸ ρυθμὸ κ' ἀπὸ «ντιλιντιτί» τρεπόταν στὸ «Μαύρη εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά». Τότε πιά ὁ κόσμος χάλαγε ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Ἔτσι τέλειωνε κ' ἡ παράτα τῶν Σεϊμένηδων. Ἡ Πιτεροδευτέρα ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς τελευταίας ἑβδομάδας τῶν ἀπόκρου. Καὶ ἔξακολουθοῦσαν νὰ γλεντοῦν καθ' ὅλη τὴν ἑβδομάδα. Ἔπρεπε δὲ νὰ καθαριστοῦν τὰ ἀρτύσιμα φαγητά. Κι' ἂν δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ φᾶνε τὰ μοίραζαν στοὺς ἀπόρους. Ὁ τελευταῖος μεζὲς τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς ἦταν τὸ αὐγὸ. Μισὸ αὐγὸ ἔτρωγαν γιὰ νὰ κόψουν τὴν ὄρεξί τους γιὰ τὸ Πάσχα.

Μιὰ χρονιά ἔφθασε στὴν Κωμόπολι καινούριος δάσκαλος, (διευθυντῆς τῆς Σχολῆς), ὁ Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος ἀπὸ τὸ Διδυμότειχο. Δὲν ἤξευρε τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου κ' ὅταν τὰ μαθητοῦδια ρώτησαν: «Δάσκαλε, τὴν Δευτέρα θάῃωμε μάθημα», ἐκεῖνος εἶπε πὼς ἀσφαλῶς θὰ εἶχε μάθημα. Τὴν παραμονὴ τῆς Πιτεροδευτέρας, τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς, στὸν καφενέ, ὁ Δημήτριος Λέφας (περίφημος Πιτεράς), ποῦ γνώριζε τὴν διαταγὴ τοῦ κῆρ Ἀριστοτέλη, τοῦπε: «Δάσκαλε, τριακόσιες μέρες διαβάσεις τὰ παιδιὰ μας καὶ τὰ μαθαίνεις γράμματα, μὰ μιὰ μέρα στὸ χρόνο τὰ σχολιαροῦδια σου, ἀνήκουνε σὲ μένα». «Πὼς συμβαίνει αὐτὸ κῆρ Λέφα;» ἐρώτησε ἔκπληκτος ὁ δάσκαλος. «Αὔριο θὰ τὸ μάθης», εἶπε ὁ Πιτεράς. «Ἄερολογίες, Λέφα», ἦταν ἡ ἀπάντησις τοῦ δασκάλου. Τὴν ἐπομένῃ σὰν ξημέρωσε, τὸ χιόνι εἶχε πληθύνει γιατί τὴν νύχτα εἶχε ρίξει κ' ἄλλο. Ὁ Δάσκαλος σηκώθηκε πῆγε

στό σχολειό. Σὲ λίγο ἄρχισαν νᾶρχωνται οἱ μαθηταὶ περίλυποι, μὲ μισή καρδιά. Μπᾶ σὲ καλὸ τοῦ Δάσκαλου. . . δὲ ζήτησε νὰ μάθῃ τί γίνεται ἐδῶ Πιτεροδευτέρα ; Ὁ κὺρ Ἀριστοτέλης ὄρθιος δίδασκε κι' ἔγραφε στὸν πίνακα. Τὰ μάτια ἦταν ἐδῶ, μὰ τὰ μυαλά ; Ἡ ἡσυχία ἦταν ἀνησυχαστική. Τὰ παιδιὰ κάτι προαισθάνοντο. Κάποια στιγμή, κάτω ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ Ξενοκρατείου Σχολείου, ἀκούστηκαν δυὸ-τρία κουδουνάκια κι' ὕστερα πιὸ πολλά. Ὁ δάσκαλος πρὶν καταλάβῃ τί γινόταν, εἶδε τὰ παιδιὰ, σὰν μαρουτί παρπαξε φωτιά νὰ γίνωνται μπουχὸς καὶ νὰ χάνωνται. Σὰν τὰ κατσίκια πῆδησαν πάνω ἀπ' τὰ θρανία καὶ πολλὰ στὴ βιάση τους ἔσκισαν ρούχα καὶ τσιτάνια καὶ πολλὰ τραυματίστηκαν στὶς σκάλες. Ὁ Παπαγιαννόπουλος κι' οἱ ἄλλοι δάσκαλοι ἔμειναν ἀναυδοί, σὲ μισὸ λεπτὸ πεντακόσιοι μαθηταὶ ἐξηφανίσθησαν. Γιὰ μιὰ στιγμή συνῆλθε ὁ κὺρ Ἀριστοτέλης κι' ἔσπευσε στὸ παράθυρο κι' εἶδε τὸν Δημήτρην τὸν Λέφα ντυμένο μὲ κουρέλια καὶ κουδούνια, μὲ μιὰ καπελαδούρα σὰν περικεφαλαία καὶ μιὰ τεράστια ἐπιγραφή μπρὸς καὶ πίσω ποῦγραφε «Ρ ο μ β ι ν σ ὶ ν» νὰ χορεύῃ παίζοντας ὄργανο καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸν ὄλα τὰ παιδιὰ νὰ πηδοῦν καὶ νὰ φωνάζουν μὲ οὐρανομήκεις ἰαχὲς «ντιλιντιντί μωρὲ ντιλιντιντί». Τότε γύρισε ὁ δάσκαλος στὸ γραφεῖο, πῆγε μπροστὰ στὸ πρόγραμμα καὶ μὲ κόκκινο μολύβι ἔγραψε ἀπὸ πάνω «Πιτεροδευτέρα». Κατάλαβε πὼς αὐτὴ ἦταν γιορτὴ πανάρχαια καὶ δὲν μπορούσε αὐτὸς νὰ κάμῃ ἀλλιώτικα. Τὴν ἄλλη μέρα συναντήθηκαν οἱ δυὸ τους, δάσκαλος καὶ Λέφας. Ὁ δεύτερος εἶπε στὸν πρῶτο. «Τ' ὄμαθες δάσκαλε ;» Κι' ἐκεῖνος καλόκαρδος βάζοντας τὰ γέλια εἶπε : «Νενίκηκάς με Λέφα ! . .».

Μ' αὐτὰ πού γράψαμε νοιώθει ὁ ἀναγνώστης πὼς μέσα σὲ θλιβερὲς μέρες δουλείας ζοῦσαν οἱ «κατὰ παράδοσιν» πανάρχαιες τελετὲς τῶν Θρακιωτῶν, πού τὶς κληρονόμησαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Ὁ φανταχτερός τους νοῦς εὔρισκε ὄλα τὰ μέσα νὰ δώσῃ μιὰ ξεχωριστὴ μορφή σὲ τούτη τὴν Παράτα, τὴν δικιά τους γιορτὴ. Κυριακὴ πιὰ βράδυ. Τὸ σούρουπο πλακώνει. Ἡ μαύρη νύχτα φτάνει. Πᾶνε ὄλοι σπίτια τους, διαλύονται. Ἀρχίζει ἡ Σαρακοστὴ ἡ νηστεία καὶ ἡ δουλειά. Φύγανε τὰ πονηρὰ πνεύματα. Τ' ἀγαθοποιὰ πνεύματα σκορπίστηκαν παντοῦ καὶ πλάκωσε ἡ γαλήνη.

Σαρακοστὴ

Σὰν ἔμπαινε ἡ Σαρακοστὴ καὶ χτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὸ ἔσπερινὸ κι' ἄρχιζε τὸ πρῶτο «Κύριε τῶν Δυνάμεων», ἔπεφταν στὴ νηστεία καὶ στὴν προσευχή. Καὶ τὴν κρατοῦσαν τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ. Τίποτε δὲν μπορούσε νὰ τοὺς κάμῃ ν' ἀρτυθοῦν, μήτε κι' ἡ ἀρρώστεια. Προτιμοῦσε ὁ ἄρρωστος νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ χαλάσῃ τὴ νηστεία. Μόλις ἔπεφτε ἡ νύχτα τῆς τελευταίας Κυριακῆς, οἱ νοικοκυρὲς ἔπλεναν καλὰ τὰ σκεύη γιὰ νὰ φύγῃ κάθε ἀρτύσιμο. Καθαρίζαν τὸ σπίτι ἀπὸ κάθε τί πού μπορούσε νὰ τοὺς

θυμῆσι τὶς ἀποκρῆς. Τότε ἔμπαιναν στὴν ἡμερησία διάταξι οἱ ἑλῆες, ὁ χαλβᾶς, ὁ ταραμᾶς καὶ οἱ ἄλλες νηστησιμοτροφῆς καὶ ἔκαναν τὴν ἐμφάνισί τους οἱ ποταμοκαραβίδες ποὺ ἦσαν ἄφθονες καὶ φθινές. Ζωντανὲς караβίδες ποὺ τὶς ἔβραζαν μ' ἄλατι καὶ ἔπερναν τοῦ πορτοκαλιοῦ τὸ χρῶμα. Ἐδεσμα νοστιμώτατο, ποὺ μπροστά τους ξεχνοῦσες τὸ κρέας. Κοντὰ σ' αὐτὲς ἦταν κι' οἱ βολίτοι καὶ τὰ μανιτάρια. Οἱ βολίτοι ἦσαν μικρότερα μανιτάρια, ποὺ τᾶψηναν στὴ χάβολη μὲ λίγο ἀλατοπίπερο. Τὰ μεγάλα μανιτάρια πάλι τὰ ξέριαναν γιὰ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστή. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὅλοι οἱ Θρακιῶτες, ἔφτιαχναν τὴν τσιμιρικά ἢ πιπεράλας, μὲ καθουρντισμένο λιναρόσπορο καὶ καλαμπόκι ἄλεσμένο κι' ἀνακατεμένο μὲ ἄλατι καὶ κοκκινοπίπερο. Τοῦτο τὸ φαγητό, πάμφθινο καὶ πρόχειρο, ἦταν ἡ κυριώτερα σαρακοστιανὴ τροφή τῶν παιδιῶν, ποὺ τῶτρωγαν μὲ πολὺ ὄρεξι λῆς κι' ἦταν μαυροχάβιαρο. Ὅλοι νῆστευαν, πῆγαιναν στὴν ἐκκλησιὰ κι' ὅλοι πάλι τὸ Μεγαλοβδόμαδο θὰ μετελάμβαναν. Ὅλα τοῦτα, τὸ κοινὸ γλέντι κι' ἡ κοινὴ νηστεία, μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐθίμων τους ἔκαναν τοὺς Σαμμακοβλήδες ἀγαπημένους καὶ ἀδελφωμένους.

Πασχαλιά.

Τὸ Πάσχα, γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἡ μεγαλύτερη θρησκευτικὴ γιορτή. Μαζὶ μὲ τὸ ἀναγάλλιασμα ποὺ προσφέρει ἡ φύσι μὲ τὴν Ἐνοσίχθους ἔρχεται κι' ἡ χαρὰ τῆς Ἀναστάσεως. Ὁ ἑορτασμός ἔπαιρνε ἕνα ἰδιαιτέρου πνευματικὸ χρῶμα. Ἀπ' τὴν Κυριακὴ τῶν Βατίων ποὺ ἀρχίζει ἡ ἑβδομάδα τῶν παθῶν, οἱ Σαμμακοβίτες ἔσπευδαν στὴν ἐκκλησιὰ καὶ μὲ μεγάλη κατάνυξι παρακολουθοῦσαν τὰ Πάθη. Ἡ νηστεία καὶ προσευχὴ ὅλης τῆς Σαρακοστῆς ἔκανε τὶς ψυχὲς εὐαίσθητες καὶ σὰν ἔφθανε ἡ Μεγάλῃ Πέμπτη μὲ τὸ Σταύρωμα καὶ ἡ Μεγάλῃ Παρασκευὴ μὲ τὸν ἐπιτάφιον οἱ γυναῖκες ἔκλαιγαν κι' οἱ ἄνδρες δάκρυζαν μὰ πὺ πολὺ γιὰ αὐτὲς τὶς μέρες ἔβλεπαν τὰ πάθη τὰ περασμένα, τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μελλούμενα τῆς Θράκης. Ἀπ' τὴν Μεγάλῃ Δευτέρα ἀρχίζει τὸ πεντακαθάρισμα τῶν σπιτιῶν. Ὅλος ὁ γυναικόκοσμος τρίβει, γυαλίζει, σφουγγαρίζει, πλένει. Τὴν Μεγάλῃ Πέμπτη στρώνουν τὰ σπίτια γιὰ (νὰ πρέπουσ') νὰ τὰ εὐπρεπίσουν, μὲ τὰ ντιβανοσκεπάσματα, τὰ χαλιά, τὰ στρωσίδια, τὰ τραπεζομάντηλα καὶ τὶς ὄμορφες κουρτίνες. Αὐτὲς τὶς δουλειές, τοῦ στρωσίματος, τὶς ἀνελάμβανον τὰ κορίτσια, ἐνῶ οἱ μαννάδες ἦταν ἀπασχολημένες στὸ βάζιμο τῶν αὐγῶν. Γι' αὐτὸ τούτῃ ἡ μέρα λέγεται καὶ Κοκκινοπεύτη. Πρῶτῃ—πρῶτῃ θὰ κατεβῆ στὸ κοτέτσι καὶ τ' αὐγὸ ποὺ θὰ γεννήσουν οἱ κόττες αὐτὴ τῇ μέρᾳ τὸ παίρνουν, τὸ σημαδεύουν μὲ χρῶμα (μουτζιόνου) γιὰ νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ τ' ὀνομάζουν μεγαλοπεφτιάτικο. Τὸ βάζουν κι' αὐτὸ σὰν τ' ἄλλα, κόκκινο κι' ὅταν μπαίνουν τὰ παιδιὰ στὸ σπίτι, τοὺς κάνουν σταυρὸ μ' αὐτὸ στὸ πρόσωπο λέγοντας: «Καλῶς ἦρτες Πασχαλιά, πὲ τὰ κόκκινα τ' αὐγά». Τὸ

βάζουν ὕστερα στὰ εἰκονίσματα καὶ μένει ἐκεῖ μέχρι τὴν Κοκκινόπεφτη τῆς ἐπομένης χρονιάς μαζί με λουλούδια ἀπ' τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων. Ἄμα τ' αὐτὰ γίνονται πέντε ἢ ἕξι, τὰ πηγαίνουν στὸ ἀμπέλι καὶ κεῖ, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χτήματος, τὰ παραχώνουν. Ἡ Μ. Παρασκευὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τίποτε δὲν κάνουν, ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ σιγοκλαῖνε. Τὸ Σάββατο τὸ Μέγα, ζυμώνουν τὶς κουλοῦρες (κουλούκια) καὶ τὰ λαμπροκουλουράκια, ἐπάνω δὲ στὰ κουλούκια κεντοῦν ἓνα σωρὸ κεντήδια μετὰ τὸ ψαλίδι. Τότε οἱ ἀρραβωνιασμένοι ἀνταλλάσσουν κουλοῦρες, οἱ νιόπαντροι στέλνουν στοὺς ἀναδόχους κι' ὁ τόπος μοσκομυρίζει. Οἱ ἄνδρες πάλι θὰ φροντίσουν γιὰ τ' ἀρνί, νὰ τὸ σφάξουν καὶ νὰ τὸ ἐτοιμάσουν γιὰ ψήσιμο. Στὴ γιορτὴ αὐτὴ τῆς χαρᾶς γιὰ τὴν Ἀνάστασι δὲν ἔλειπε ὁ ἀμνὸς ἀπὸ κανένα Ἑλληνικὸ σπίτι, πλούσιο ἢ φτωχό. Παρὰ τὸν ξενικὸ ζυγὸ, οἱ Ἕλληνες πανηγύριζαν ἐλεύθερα, διότι οἱ Τουρκικὲς Ἀρχὲς δὲν ἔφεραν προσκόμματα στὴ διατήρησι τῶν ἐθίμων. Ὑπῆρχε ἕξ ἄλλου γι' αὐτὸ μπουγιουρτί (Διάταγμα) κι' ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ προνόμια τῶν σκλάβων. Ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως πανηγυριζόταν μετὰ ἰδιαίτουσα αἴγλη στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτη. Ἀπὸ τὴν ἐβδομάδα τῶν Βαΐων ἐρχόταν ὁ Μητροπολίτης Βιζύης καὶ παρέμεινε ἐπὶ ἓνα μῆνα. Κατὰ τὴν Μεγάλῃ ἐβδομάδα λειτουργοῦσε μετ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐνοριακοῦ Κλήρου κι' ἡ ἐκκλησία ἔλαμπε ἀπὸ τὰ φῶτα καὶ τὰ χρυσοποικίλτα ἄμφια. Τὴν βραδύα ὅμως τῆς Ἀναστάσεως τὰ πράγματα ἐγένοντο μεγαλοπρεπέστερα. Σ' αὐτὸ συνέβαλλε κι' ἡ ψυχικὴ διάθεσι τοῦ λαοῦ. Ἀπ' τ' ἀπόγευμα ἡ ἐκκλησία ἐστολιζέτο μετὰ μυρτιὰς καὶ πρασινάδες, μετὰ πολύχρωμες κορδέλλες καὶ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ σημαίαν στὸ κωδωνοστάσιον. Τὰ λάβαρα καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα καλοφυλισμένα λάμπανε ἔτοιμα γιὰ τὸ βράδυ. Σ' ὅλους φαινόταν ἡ μέρα χρόνος ὡς ποὺ νὰ κτυπήσουν οἱ καμπάνες. Ἦταν κι' ἡ νηστεία ὅλου τοῦ Σαραντάμερου, ὅπου τὰ στομάχια εἶχαν ἀδειάσει καὶ περιμέναν νὰ δεχθοῦν τὰ φαγητὰ ποὺ εἶχαν στερηθῆ. Καμμιά φορὰ ὅμως χτυποῦσε κι' ἡ καμπάνα τοῦ Στρατηλάτη χαρούμενα. Ἀμέσως τὰ στενὰ καὶ τὰ κλιτερύμια γέμιζαν ἀπὸ κόσμον μετὰ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι. Κανεὶς δὲν ἔμεινε στὸ σπίτι, ἐκτὸς ἀπ' τὶς «γορηγιές». Ἡ ἐκκλησιὰ κατάφωτη ἀπ' τὰ λαμπαδόκερα μόνον, ἔφεγγε ὡς ἔξω, ἡ δὲ ἀρμονία ἀπ' τὶς ψαλμωδίας πλημμύριζε τὴν ψυχὴν μετὰ συγκίνησι. Κάποτε ὁ κατηλανάφτης ἔσβυνε τὰ κερία καὶ τὰ καντήλια, σημαδί πως σὲ λίγο θὰ ἀναστήσουν. Μόνον ἓνα φωτάκι μπροστὰ στὸν ἄδειον σταυρὸ ἔλαμπε. Μια σκιὰ χρυσοπυρμένη πηγαίνει κοντὰ, ἀνάβει τὸ κερί, δίδει φῶς στὶς ἄλλες χρυσοπυρμένες σκιὰς, στοὺς ἱερεῖς κι' ὕστερα βγαίνει στὴν Ἁγία Πύλη νὰ φωνάξῃ τὸ: «Δεῦτε, λάβετε φῶς». Τί μεγαλοπρέπεια ἦταν ἐκεῖνη καὶ τί ἀρχοντιά. Σὲ λίγο τὸ φῶς τριπλοπλημμύριζε. Οἱ παπάδες κινοῦνται πρὸς τὰ ἔξω μαζί μετὰ τὶς λαμπάδες καὶ τὰ ξεφτέρια. Ἀνεβαίνουν στὴν ἐξέδρα. Σιγὴ ἀπλώνεται γιὰ ν' ἀκουσθῆ τὸ Εὐαγγέλιον. Κι' ὅταν πιά ὁ Μητροπο-

λίτης ὑψώνοντας τὸ Σταυρὸ ἐξήγγελλε τὸ «Χριστὸς Ἄνέστη» οἱ ἤχοι τῶν καμπάνων σὰν μαχαίρια ἔσκιζαν τὴν νυχτερινὴν σιγαλιά. Χαρμόσυνοι ἤχοι ἀντιλαλοῦσαν παντοῦ τὸ γεγονός. Κύματα τὰ φῶτα ἐκινουῦντο σὲ δοξολογία. Οἱ πυροβολισμοὶ καὶ τὰ βαρελόττα κροτοῦσαν κ' ὄλα τὰ λαμπαδηφόρα πλήθη ἔφαλλαν τὸ Χριστὸς Ἄνέστη. Τὰ μικρὰ σὲ μιὰ γωνιά τσοῦγκριζαν τ' αὐτὰ τους. Σὰν ἔμπαιναν μέσα ὁ Δεσπότης μὲ τοὺς ἱερεῖς, ὅλοι ἀκολουθοῦσαν τὴν λειτουργία καὶ μόνο σὰν τέλειωνε, τὸ πλήθος ἀπεχώρει γιὰ τὰ σπίτια. Γέμιζαν τότε τὰ σοκάκια ἀπὸ τὸ ἅγιο φῶς τῶν λαμπάδων. Ὅλη ἡ οἰκογένεια μὲ τοὺς προσκεκλημένους καθόταν στὸ νυχτοπασχαλινὸ τραπέζι, ν' ἀρτυθῆ, νὰ πασχάση. Τὴν ἄλλη μέρα πάλι ἀπ' τὸ πρωτὶ ἀκούγονταν οἱ εὐχές, οἱ φωτιές π' ἀνάβαν καὶ σὲ λίγο ἡ μυρωδιὰ τοῦ ἀρνιοῦ ἀπλωνόταν κ' ἔμπαινε γαργαλιστικὰ μέσα στὶς μύτες. Ἦταν ἡ μέρα τῆς ἀγάπης. Μὲ τὴν ἴδια ἐπισημότητα γινόταν κ' ἡ δευτέρη Ἀνάστασις, ἡ Ἀγάπη. Ὅλοι μὲ τὰ γιορτινά τους καὶ τὶς λαμπάδες τους κατέφθαναν στὴν ἐκκλησία. Κι' ὕστερα τὸ γλέντι ποὺ εἶχε ἀρχίσει συνεχιζόταν. Μέσα δὲ κρυφόκαιγε μιὰ ἄλλη Ἀνάστασις.

Ἅγιος Γεώργης — Χώρση

Τὸ βράδυ τοῦ Ἀϊ-Γιωργιοῦ, πέρα ἀπ' τοὺς δρόμους ἀκούγονταν χαρούμενες παρέες μὲ τὶς βωδάμαξες νὰ κατεβαίνουν κ' ἐκείνοι ποὺ ἦσαν στὸ χωριὸ σὰν τοὺς ἄκουγαν ἔλεγαν : «Νὰ μὲρ' ἔρχονται ἀπ' τὴ Χώρση». Χωριὸ ἦταν, γιὰ πανηγύρι ἡ Χώρση ; Ἦταν ἡ γιορτὴ τῶν ποιμνίων δυὸ φορὲς τὸ χρόνο, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὴν ὀνόμαζαν Χώρση, δηλαδὴ χώριση, γιὰτὶ κατ' αὐτὴν ἐγένετο τὸ χώρισμα, τὸ μέτρημα καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ζώων. Ὁ ἀρχιποιμένας ἔδινε στὸ ἀφεντικὸ λογαριασμό. Ἡ προετοιμασία γινόταν μέρες πρὶν μπροστὰ καὶ λάβαιναν μέρος ὅλοι οἱ κάτοχοι κοπαδιῶν. Γινόταν εἰδοποιήσι στοὺς βοσκοὺς καὶ τσοπάνηδες, νὰ μαζευτοῦν στὴν ὀρισμένη τοποθεσία ποὺ διάλεγαν, μαζὶ μὲ τὰ ποιμνιά τους. Τὴν ἡμέρα τῆς χώρσης κατέφθαναν στολισμένοι καὶ καθαροὶ καὶ τὰ πρόβατά τους φορεμένα «γκερντανάτα» κουδούνια, ἀκολουθούμενα ἀπ' τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ τσαπράζια στὸ λαιμό. Στὴ γιορτὴ αὐτὴ ἦσαν προσκαλεσμένοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τσοπάνηδων καὶ ἀφεντικῶν καὶ κάποιο ὀρφανὸ κορίτσι «γιὰ γοῦρι καὶ χαίρι». Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, θὰ ξεκινουῦσαν ἀπ' τὸ χωριὸ μὲ τὶς βωδάμαξες στολισμένες μὲ κιλίμια κ' ὀμπρέλλες κόκκινες καὶ γαλάζιες. Οἱ ἄνδρες πάλι, καθάλλα στ' ἄλογα μὲ τὶς κουμποῦρες, στὴ ζώση καὶ τὰ δίκανα στὸν ὄμο προπορεύονταν δοκιμάζοντας ἀπ' τὸ φλασκάκι τὰ διάφορα κρασιά καὶ εὐχόμενοι : «Ἄιντε ὀγουρλίδικα, νὰ πᾶμε μὲ καλό». «Ἀμὴν ὁ Ἁγιώργης βοήθειά μας, νὰ μᾶς τὰ χιλιάση». Σὰν ἔφθαναν τοὺς γινόταν θερμὴ ὑποδοχὴ κ' ὁ ἀρχηγὸς διέταξε ν' ἀρχίσῃ ἡ σφαγὴ τῶν ἀρνιῶν. Τὸ πρόσταγμα ἐξετελεῖτο ἀμέσως καὶ δὲν πέρ-

ναγε πολλή ώρα, όπου απ' τὰ κλώνια τῶν δένδρων κρέμονταν καλογδαρμένα τ' ἀρνιά. Τότε ὁ ἀρχισέλιγκας, μὲ τοὺς νοικοκυραίους κύτταζαν τὰ σκώτια τῶν σφαγμένων γιὰ νὰ σχηματίσουν μιὰ ἰδέα πού θὰ τοὺς βοηθοῦσε στὸ μαντικό «ξέταμα» τῆς πλάτης τοῦ ζώου. Οἱ γυναῖκες κερνοῦσαν καὶ μετὰ ἔβγαζαν τὰ τεφτέρια κι' ἀρχιζε ἡ «Χώρ'ση». Οἱ ἴδιες πάλι φρόντιζαν γιὰ τὴ μαγειρική καὶ κάθε μιὰ προσπαθοῦσε νὰ κάμη κάτι τὸ ἐξαιρετικό σὲ γλυκὸ ἢ σὲ γιαούρτι ἢ σὲ ριζόγαλο ἢ σὲ σαλάτες. Στόλιζαν τὸ τραπέζι πὺ θάτρωγαν. Τὰ παιδιὰ ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν σκαρφαλώσει στὸ μαντρί γιὰ νὰ γνωρίσουν τὰ «ταμένα» δηλαδή αὐτὰ πού τ' ἀφεντικά τοὺς εἶχαν τάξει κι' ἦταν πιά δικὰ τους. «Νὰ τὸ ὀλόασπρό μου κατσικάκι», ἔλεγε τὸ ἕνα. «Νὰ καὶ μένα τὸ ἀρνάκι μ' μὲ τὴν κόκκινη οὐρά, φώναζε τ' ἄλλο». Καὶ τὸ τρίτο παιδί μὲ κρυφὴ χαρὰ ἔλεγε θαυμάζοντας. «Νὰ καὶ μένα ὁ τράγος μὲ τὸ μεγάλο κουδούνι, πῶς μὲ γνώρισε καὶ μὲ κυττάζει;... Κι' οἱ ἄνδρες μπροστὰ στὴ μάντρα μὲ τὰ τεφτέρια στὰ χέρια, ἔβραζαν τὸ «εὐλογητό», κερνοῦσαν τὰ φλασκιά ἀπὸ χέρι σὲ χέρι κι' εὐχόντουσαν. «Ἄϊντε καὶ τοῦ χρόνου νὰ χιλιάσουν» κι' ἀρχιζε ἡ καταμέτρησις. Τόσα τραγιὰ εὐνουχισμένα, τόσο μὴ, τόσα κριάρια, τόσες προβατίνες, σαγμάλια, στεῖρες, σβυστάρες, τσουκλιά, σεσέκια, δυὸ ἑτῶν, μαργιές καὶ τελευταῖα πιά, τὰ νιογέννητα ὀλάκια (ἀμνοί), τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ σημαδευτοῦν. Ἐκεῖνα πού ἦσαν σημαδεμένα δεξιὰ τἄλεγγαν «μουτρούκι», τὰ ἀριστερὰ «τσαλητρί». Κάθε νοικοκύρης εἶχε τὸ δικό του σημάδι ὡς π.χ. τὸ κόψιμο τοῦ αὐτιοῦ. Στὰ δὲ κερατοφόρα σημάδευαν μὲ καμμένο σίδερο τ' ἀρχικά γράμματα τοῦ κατόχου, στὰ κέρατα. Ὁ νοικοκύρης σημείωνε στὰ βιβλία του κι' ὁ ποιμένας τράβαγε τρέσες στὴν τσέτουλα πού εἶχε. Ἔτσι οἱ δυὸ τους ξεκαθάριζαν τοὺς λογαριασμοὺς κι' ἂν ἔβγαينه ἔλλειμμα, τότε ὁ ἀρχιβοσκὸς δικαιολογοῦσε τὸ «πρᾶγμα». «Ζωντανὸς βιός, ἀφεντικό», ἔλεγε, κοιτάζοντας τὴν τσέτουλα «αὐτὸ τὸ σφάξαμε γιὰτὶ ἀρρώστησε, τ' ἄλλο τῷφαγε ὁ λύκος, νὰ καὶ τὸ σουμάδι, ἄλλο ἔπαθε κλέκα, ἄλλο τσαρτμὰ κι' ἄλλο τὸ τσίπσε τὸ φίδι κι' ἐν ἄλλο ἔφαγε κουρμπατσίκι καὶ ψόφσαν». Ὁ νοικοκύρης σὰν ἔμενε εὐχαριστημένος ἀπ' τὸν ποιμένα τὸν καλοκάρδιζε μὲ δῶρα, μαλλιά, τυριά καὶ βουτύρατα. Ἄν ὄχι, τὸν ἔδιωχνε ἀπ' τὴν ὑπηρεσία του. Μετὰ τὴν «Χώρ'ση» ὅλοι ἀδελφωμένοι κάθονταν στὸ τραπέζι. Ὅτι μποροῦσε νὰ πέψη ὁ Θεὸς, ἦταν ἐπάνω σ' αὐτὸ, μ' ἐπικεφαλῆς τὰ ψητά, τὸ δὲ κρασί κελάριζε ἀπ' τὰ φλασκιά καὶ τὰ κανάτια κι' ἀρχιζαν τὰ σκουντρίσματα τῶν ποτηριῶν. Παντοῦ κυριαρχοῦσε εὐθυμία κι' ἡ ἀνοιξιὰτικὴ ζωντάνια ἀναβε τὴν καρδιά. Σὰν τέλειωνε τὸ φαγητὸ καὶ γδύνονταν τὰ κόκκαλα ἀπ' τὶς σάρκες, ὁ ἀρχιποιμένας ἀρχιζε τὸ «ξέταμα» τῆς πλάτης καὶ πρόλεγε τὰ μελλούμενα. Ὅλοι τὸν ἀκουγαν μὲ προσοχὴ καὶ φόβο. Ἀέχαστο θὰ μείνη τοῦτο. Κάποτε εἶπε ὁ ἕνα κάτοχο ποιμνίου, πῶς τὰ πρόβατά του θὰ φύγουν ἀπ' τὰ χέρια του. Κι' αὐτὸ ἐθεωρήθη ὑπερβολή. Μὰ τὸν ἴδιο χρόνο φιλονίκησε μ' ἕναν

Τουῦρκο ἀξιωματικὸ (μουζαλίμη) καὶ τὸν τραυματίσε, με ἀποτέλεσμα νὰ κατασχεθῆ τὸ κοπάδι ἀπ' τὸ Τουρκικὸ Δικαστήριον, γιὰ τὴν περιθάλαψη τοῦ τραυματισθέντος. Σὰν τέλειωνε τὸ «ξέταμα» ἄρχιζαν τὰ παιχνίδια. Προσπαθοῦσαν κ' ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, νὰ ρίξουν κλῶνον δένδρον γιὰ νὰ σκεπᾶσιν τὰ φαγητά, πὺν τὸ θεωροῦσαν καλὸ σημάδι. Τ' ἀπόγευμα γινόταν ἡ διανομὴ τοῦ περίφημου «Χοσμερί». Ὅλοι ἔτρεχαν καὶ δοκίμαζαν κ' ἐπινοοῦσαν τὴν νοικοκυρὰ πὺν τ' ὄφτιαξε. Τὸ «Χοσμερί» παρασκευάζετο: Φρέσκο ἀνάλατο τυρὶ σὲ ἀρκετὴ ποσότητα, τὸ ἄφιναν νὰ ξυνίση λίγο κ' ὕστερα τὸ ἔτριβαν σὲ μικρὰ τεμάχια, σὲ χάλκινα δοχεῖα, πὺν ἡ φωτιά σιγὰ—σιγὰ τ' ἔλυωνε καὶ τὸ τσιγάριζε. Κατόπιν ἔριχναν κ' ἀνάλογη ζάχαρι καὶ τ' ἀνακάτωναν. Ὅσο ψηνόταν τόσο νοστιμώτερον γινόταν. Παρ' ὅλο ὅτι ἦταν νόστιμο δὲν μποροῦσες νὰ φᾶς πολὺ, τὸ μπουχτιζες. Μετὰ ἀκολουθοῦσε ὁ χορὸς τὸ «κιοτσέκι» συνοδευόμενος ἀπὸ φλογέρα, ποιμενικὸς χορὸς. Μετὰ ἐρχόταν ὁ συρτὸς καὶ στὸ τέλος χόρευαν τὸν «πηδηχτό». «Κλέφτες μῆχαν στὸ μαντρὶ καὶ μᾶς κλέψανε τὸ ἀρνί». Σὰν ἄρχιζε νὰ πέφτη τὸ σούρουπο, μάζευαν τὰ πράγματα στὰ ἀμάξια κ' οἱ βοσκοί, τὰ βοσκοπούλα, με σφυρίγματα ὠδηγοῦσαν τὰ κοπάδια στὴ στάνη. Ὅλοι τριγύρω θεωροῦσαν τὸ θέαμα. Τόσες χιλιάδες γιδοπορόβατα σκαρφάλωναν πρὸς τὴν κατοικίαν τους. Οἱ γέροι κ' οἱ νοικοκύρηδες ἔδιναν συμβουλὲς στὰ τσομπανόπουλα, πὺν νὰ βόσκουν τὰ ζῶα, πῶς νὰ προλαμβάνουν τὶς ἀρρώστειες καὶ τοὺς ἔδιδαν λογιῆς—λογῆς φάρμακα: Σουλογμένι γιὰ τὰ σκουλήκια, σκαρπὶ γιὰ τὸν τσαρτμά, ἀμμοσίδερο γιὰ τὴν σπλήνα. Τοὺς χάριζαν διάφορα δῶρα χάντρες, φλογέρες, σελαχλίκια, μαχαίρια, κουμποῦρες, μαρουῦτι καὶ καφούλια.

Πρωτομαγιά.

Στὸ Σαμμάκοβο ἡ Πρωτομαγιά ἦταν ἓνα θαῦμα τῆς φύσεως, με τὰ γύρω καταπράσινα κ' ἀνθισμένα, οἱ βασινιῆς οἱ ζουμπουλακιῆς, τ' ἀγριολούλουδα καὶ τὰ δένδρα. Αὐτὴ τὴν ἡμέραν δὲν μποροῦσες νὰ μείνης στὸ σπῆτι, κ' οἱ ἄδρες πῆγαιναν στὶς γεωργικὰς ἀσχολίαις τους. Μὰ οἱ γυναῖκες; Γι' αὐτὰς ἀκόμη δὲν εἶχε ἀρχίσει ἡ δουλειά. Ἔτσι λοιπὸν ἡ Πρωτομαγιά κατήντησε νὰ εἶναι καθαρῶς γυναικεία γιορτή. Ἡ γυναῖκα εἶναι σὰν τὴν φύσιν. Μὲ τὶς μαγιατικὰς μυρωδιὰς οἱ Σαμμακοβίτισσες πλάνταζαν μεσ' τὸ σπῆτι. Ἔτσι λοιπὸν πρῶτ'—πρῶτ' πέρνουν τὸ δρόμον γιὰ τὰ λειβάδια καὶ τὶς μυριολουλουδισμένους βουνοπλαγιὰς. Ἄλλες με τὸ φαγὶ τους γιὰ νὰ μείνουν ἕως τὸ βράδυ, ἄλλες χωρὶς αὐτό, γιὰ νὰ γυρῶσιν τὸ καταμεσήμερον. Στὴν ἐξοχὴν ξάπλωναν στὰ χορτάρια καὶ κυλιόντουσαν σὰν παιδιὰ. Μάζευαν μυρωδάτα λουλούδια, γιὰ νὰ τὰ βράσουν καὶ μ' αὐτὰ νὰ λούσουν τὰ μαλλιά τους, πίστευαν δὲ πῶς ἔτσι δὲν θὰ πέφταν. Ἀφοῦ ἔπαιζαν, διασκεδάζαν καὶ ἐπλένοντο ἀπ' τὶς πηγὰς με τὰ λουλούδια στὸ χέρι γύριζαν στὸ χωριό. Ἀκόμη καὶ τὶς γορὲς τὶς ἔπιανε ὁ ἀνοιξιάτικος ἐνθουσιασμός καὶ τραγου-

δοῦσαν ἐρωτικά τραγούδια. Κι' ὅταν ἄκουγαν οἱ ἄνδρες τίς γυναῖκες τους σὲ τόσο ἀδρὸ Διονυσιασμό, ἔλεγαν: «Ἄχ Μάη μ' τὶ κάν'ς στὶς γυναῖκες καὶ δὲν κρατιοῦνται πιά;»

Κλειδωνας

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μουρτιανός.

Ὁ «Ἀγιάννιτ'ς» (ὁ Ἰούνιος) εἶχε εἴκοσι τρεῖς καὶ τὴν ἄλλη μέρα ξημέρωνε ἢ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Γιάνν' τοῦ Πρωτογόνατου. Ὅλα τὰ «νιούτσκα» (τὰ νιάτα) κάτι φτιάχνανε. Εἶχαν μαζέψει λουλουδάκια, ἀγρία ἢ καὶ τοῦ κήπου κι' εἶχαν κάμει μιὰ ἀνθοδέσμη, ἓνα μπουκετάκι καὶ στὴν ἄκρη του δένανε δακτυλίδι (τ' ἀγόρια) ἢ σκουλαρίκι (τὰ κορίτσια) κι' ἄλλοι πάλι κάτι ἀσημικὸ γιὰ νὰ ἀναγνωρίσουν πὺρ εὐκόλα τὸ «ριζικάρι» τους. Ἀφοῦ ἐτοίμαζαν κάμποσα ἔστελναν ἓνα μικρὸ ἀγόρι, μὲ μιὰ ὀλοκαίνουργια μπακίρα (χάλκινο δοχεῖο), στὴ βρύση γιὰ νερό. Ἐπρεπε νὰ μὴ μιλήσῃ σὲ κανένα, μήτε ν' ἀποκριθῇ. Καὶ τὸ νερὸ ποὺ κουβαλοῦσε τόλεγαν «ἀμίλητο». Τ' ἀμίλητο νερὸ τ' ἀδειάζαν σ' ἄλλο δοχεῖο, τοποθετοῦσαν σ' αὐτὸ τίς ἀνθοδέσμες τὸ σκέπαζαν μὲ μιὰ ὀλοκάθαρη πετσέτα καὶ τ' ἄφιναν σὲ μιὰ γωνιὰ γιὰ τὸ πουργὸ τ' Ἁγίου Γιαννιοῦ. Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς ἀνάβανε φωτιὲς στοὺς δρόμους κι' ἄρχιζαν τὰ πηδήματα φωνάζοντας. «Ξέβα κακόχρονε, σ' ἔμπα (ἔμβρα) καλόχρονε*». Τρεῖς φορὲς ἔπρεπε νὰ τὸ πηδήξουν, μὲ τούτη τὴν κουβέντα ποῦχε τὴν ἔννοια: ὅπως γυρίζει ὁ χρόνος, ἔτσι νὰ γυρίσῃ κι' ἡ τύχη τους καὶ νᾶναι καλὴ. Μὲ τὴν φωτιὰ καὶ τὰ πηδολογήματα ξυπνοῦσαν τὰ αἵματα κι' ἄκουγες τὰ στριγγλίσματα τῶν γυναικῶν ποὺ φοβόντουσαν νὰ πηδήξουν μιὰ τόσο μεγάλη φλόγα. Κάποτε καταλάγιαζε ὁ σαματᾶς κι' ὁ κόσμος πῆγαινε γιὰ ὕπνο. Τὰ ξημερώματα, τὰ κοριτσόπουλα μαζεύνοντουσαν στὸ σπίτι ποὺ ἦταν φυλαγμένος ὁ «κλειδωνας». Σὰν γινόταν ἡ συναξίς, πῆγαιναν στὸ πὺρ εὐρύχωρο δωμάτιο, κάθονταν τρυγίρω ἐνῶ σὰν σὲ ἱεροτελεστία σηκωνόταν μιὰ κοπέλλα, ξεσκέπαζε τὸ μπακίρι κι' ἔλεγε:

Ἄνοίγουμε τὸν κλειδωνα νὰ βγῆ ἡ Χαριτωμένη
νὰ φέρῃ τὴν ἀγάπη μας ποῦναι ξενητεμένη».

Τότε ἓνα μικρὸ ἀγόρι ἢ κορίτσι ἀπὸ γονεῖς ἐν ζωῇ, τραβοῦσε ἓνα μπουκετάκι, τὸ «ριζικάρι» κάποιος ἢ κάποιου καὶ μὲ τὸ τράβηγμα μιὰ κοπελλιὰ ἔλεγε ἓνα πλεγέτι (στιχάκι), αὐτὸ ἦταν τὸ μυστικὸ τῆς κάθε «Κίτκας» (ἀνθοδέσμης). Αὐτὰ τὰ στιχάκια ἦταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρωτικά. Μετὰ τὸ στιχάκι, κύτταζαν τίνος εἶναι τὸ μπουκέτο, ἂν ἦταν παροῦσα ἔχει καλῶς,

* Σ' ἄλλα γειτονικά χωριά ἔλεγαν:

«Ἐξω φύλλοι, ποντικοί,
μέσα ἥλιος καὶ χαρὰ
καὶ καλὴ νοικοκερά...»

ἂν ὄχι, κι' ἀσφαλῶς θὰ ἦταν ἀρσενικός ὁ ἀπὼν, θὰ τοῦ τῶστελναν μαζί με τὸ στιχάκι πὸν τοῦ βγῆκε. Παραθέτομε μερικά :

«Ὅλο τὸν κόσμον γύρισα νὰ βρῶ γλυκὸ σταφύλι,
δὲν βρῆκα ποῖο γλυκύτερο ἀπ' τὸ δικό σου χεῖλι»

«Βασιλικὸν ἐφύτευσα ἀπάνω στὸν ἀσβέστη,
γιὰ νὰ περῶ ἢ ἀγάπη μου νὰ λήη Χριστὸς Ἰανέστη».

«Βασιλικὸς πλατύφυλλος με τὰ σαριάντα φύλλα,
Σαριάντα σ' ἀγαπούσανε καὶ πάλι ἐγὼ σὲ πῆρα».

«Ἀπὸ μικρὴ σ' ἀγάπησα μεγάλη δὲ σὲ πῆρα,
Ἔχω ἐλπίδα στὸ Θεὸ γιὰ νὰ σὲ πάρω χήρα».

«Ἀγαπημένο μου πουλί, πείσματα μὴ μοῦ κάνεις,
γιατ' ἔχω δύστυχη καρδιά, πεθαίνω καὶ με χάνεις».

«Μὲ φίλησες κι' ἀρρώστησα, φίλαμε γιὰ νὰ γιάνω,
καὶ πάλι μεταφίλαμε μὴ πέσω καὶ πεθάνω».

«Ἀγάπα, ἀγάπα ὁμορφες, με πῆραν τὸ νοῦ μου,
με πῆραν καὶ τὸ ὕπνο μου πὸν εἶχα κι' ἐκοιμούμου».

«Ὅσ' ἀστρα εἶν' στὸν οὐρανὸ ἓνα ναι πὸν σὲ μοιάζει.
πὸν βγαίνει τὸ πουργὸ πουργὸ κι' ὅλα τ' ἄλλα σκεπάζει».

«Ὅσ' ἀστρα εἶν' στὸν οὐρανὸ ἄνθη στὴ γῆ σπαρμένα,
Ἔγω πατῶ τα κι' ἔρχομαι, κόρη μου, γιὰ τὰ σένα».

«Ἡ ἀγάπη σου εἶν' ψεύτικη σὰν τοῦ Μαρτιοῦ τὸ χιόνι».
πὸν τὸ χειμάζει ἀποβραδὺς κι' ὡς τὴν αὐγὴ τὸ λιώνει».

«Ἀλημονῶ καὶ χαίρουμαι, θυμοῦμαι καὶ λυποῦμαι
τοῦ κόσμου τὰ πουλιά ναι ἴδῶ καὶ τὸ δικό μου ποῦναι».

«Ἡμέρα ἢ σημερινὴ δὲν μοιάζει σὰν τὶς ἄλλες,
γιατ' εἶδα τὸ πουλάκι μου κι' ἔχω χαρὲς μεγάλες».

«Δὲν εἶχα ντέρτι στὴν καρδιά κι' ἀπόκτησα μαράζι...
τοῦ καραβιοῦ τὴν ἄγκυρα νὰ ρίξης δὲν τὸ βγάξει».

«Ἦμουν στὴν Πόλι Βασιλιᾶς, στὸν Γαλατᾶ Βεζύρης,
εἰς τὰ χορίτσια Ἐπίτροπος, σὶς χῆρες νοικοκύρης».

«Ἐλα, πουλί μου ἔλα
καὶ γλήγορα νὰ πᾶς,
νὰ μὴν σὲ δοῦν γειτόνοι καὶ ποῦν πὼς μ' ἀγαπᾶς».

«Ἄσπρη κατάσπρη δὲ φελᾶς σὰν πατημένο χιόνι,
μαυρουδερὴ καὶ νόστιμη σὰν τὸ γλυκὸ πεπόνι».

«Ἄλλοίμονο δὲ βρίσκειται στὴ Ρούμελη βοτάνι,
καμμιὰ ὡς δεκαοχτὼ χρονῶν τὸν πόνο μου νὰ γιάνη».

«Διαμάντι δαχτυλίδι
φορεῖς στὸ χέρι σου
κι' ἡ βέρρα γράφει ἀπάνω
νὰ γίνω ταῖρι σου».

«Τὰ μάτια χαμηλώνεις καὶ βλέπεις μὲ τὸ φῶς,
πολλοὶ στὰ λόγια σέ ἔχουν
μὰ δὲν ἤξεύρω ποιός».

«Αὐτὰ τὰ μαῦρα μάτια
κι' ὁ ἄσπρος σου λαιμὸς
μὲ ἰκάμαν νὰ τὸν καῦμένο
νὰ περπατῶ τρελλός».

«Ἐλα κοντά μου ἔλα
μελαχρinoῦλα μου,
νὰ σβύσης τὸ γιανγκίνι (πυρκαϊὰ) πῶχει ἡ καρδοῦλα μου».

«Ἡ νύχτα ἡ ἀποψινὴ νὰ γίνη ἄλλη τόση
νὰ τραγουδῶ τοὺς φίλους μου ὥσπου νὰ ξημερώση».

«Εἶδα τὴν Μαύρη θάλασσα, θαρρῶ ἴταν πανηγύρι
κι' ἐκείνη ἦταν ἔχιδνα, φαρμακεμένο φίδι».

«Ἄδαμαντένιος ὁ Σταυρὸς κρέμεται στὸ λαιμό σου,
ἄλλοι φιλοῦνε τὸ Σταυρὸ κι' ἐγὼ τὸ μάγουλό σου».

Ὅσπου νὰ ποῦν ὅλων τὰ μικροτράγουδα, εἶχε ξημερώσει. Πρὶν τελειώ-
σει κἂν ὁ κλειδωνας, ὁ λαὸς εἶχε ἤδη φτάσει στὸ πανηγύρι, κοντὰ στὸ ἐγ-
καταλελειμμένο χωριὸ Μουρτάτη ὅπου ὑπῆρχε ἓνα ἀγίασμα, (πηγὴ) ποὺ
ἦταν ἀφιερωμένο στὰ γενέθλια τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου κι' ἐπειδὴ ὁ Ἅη
Γιάννης ἦταν στοῦ Μουρτάτη, τὸν εἶπαν Μουρτατιανό. Τὸν ὠνόμαζαν ἀκό-
μη καὶ «πρωτογόνατο» γιατί στὸ εἰκόνισμα τῆς Συνάξεως τῶν Ἁγίων ἦταν
κοντὰ στὸ γόνατο τοῦ Χριστοῦ. Σὰν ξεκινούσε ὁ λαός, ἦταν μιὰ χαρὰ νὰ
βλέπης τ' ἀμάξια μὲ τὶς κορδέλλες καὶ τὰ λουλούδια. Ὅλα τὰ εἶχαν ἐτοιμά-

σει καὶ τῶρα ξένοιαστοὶ ἀπολίμβαναν τὴν πρωϊνὴ αὔρα. Καβάλλα σὲ πολυχρομοστολισμένες μοῦλες, μαζί μὲ τὰ ὄργανα καὶ τὰ «διολιὰ» (βιολιά), καὶ τραγουδῶντας κατέφθαναν στὴν πανήγυρι. Ὁ λαὸς τοὺς περιέμενε καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸ τοὺς ὑποδεχόταν. Σὲ λίγο ἔφθανε κι' ὁ Παπᾶς, ὁπότε ἄρχιζε ἡ λειτουργία γύρω ἀπὸ τὸ εἰκόνημα τοῦ Ἁγίου. Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας μιὰ κι' οἱ ψαλτάδες ἦσαν τὰ πουλιὰ καὶ τὰ θροῖσματα τῶν φύλων, οἱ πανηγυριῶτες διεσκορπίζονταν κάτω στὰ βαθύσκιωτα δένδρα, στρῶναν τὰ κιλίμνια καὶ ἄπλωναν τὰ νοστιμομαγειρευμένα φαγητὰ καὶ καλόπιωτα κρασιά. Συνήθειο τὸ εἶχαν νὰ κοπιάσῃ ὁ Παπᾶς, νὰ εὐλογήσῃ καὶ νὰ τοιπήσῃ κάτι. Μετὰ τὴν εὐλογία τοῦ Παπᾶ ἄρχιζαν τὰ ὄργανα καὶ τὸ κέφι. Μετὰ τὸ φαγητό, μικροὶ καὶ μεγάλοι μὲ τὴν φόρα ποὺ τοὺς ἔδινε τὸ κρασί, ἔκαναν πανζουρλισμό. Στὶς πλαγιὲς μὲ τὶς δροσερὲς βρῦσες καὶ τὰ ὀλοκάθαρα νερὰ ἀντιλαλοῦσαν τὰ γέλια καὶ τὰ τραγούδια. Κατὰ τὶς 4 τ' ἀπόγευμα οἱ πανηγυριῶτες πλένονταν καὶ ξεκινοῦσαν γιὰ τὸ Σαμμάκοβι. Ἐκεῖ στ' ἄλῶνια ἔξευαν καὶ στήνανε χορό. Μέχρι νὰ σουρουπώσῃ κρατοῦσε τὸ γλέντι καὶ σὰν ἔπεφτε ἡ νύχτα μιὰ—μιὰ οἰκογένεια ἀποχωροῦσε κουρασμένη, χαρούμενη, στὸ σπιτικό της γιὰ ἀνάπαυσι. Στ' ἄλῶνια ἔμεναν ἀκόμη μερικοὶ ντεληχανλῆδες, θερμοαῖμα νιαῖτα, ποὺ τὸ ποδολογοῦσαν ὥσπου κι' αὐτῶν τὸ αἷμα καταλάγιαζε.

Τοῦ Ἁγίου Ἑλίου.

(Πανήγυρις τοῦ προφήτου Ἁλίου τοῦ Θεσβίτου).

Ἐχομε πῆ κι' ἄλλοῦ πὼς γύρω ἀπ' τὸ Σαμμάκοβο ὑπῆρχαν παλαιότερα κι' ἄλλα χωριά ποὺ ἐγκαταλείφθησαν. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν κι' ὁ Ἁγίου Ἑλίου, ὅπως τὸν ἔλεγον. Σὲ πολλὰ μέρη, βρέθησαν θεμέλια σπιτιῶν, πιθάρια, σκευὴ, ἀκόμη καὶ χρήματα. Ὁ τόπος περιτριγυρίζετο ἀπὸ διάσος αἰωνοβίων βαλανιδιῶν, ὅπου στὶς φλοῦδες τοὺς ἦσαν χαραγμένα ὄπλα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, σταυρωτὲς σπάθες μὲ τ' ἀρχικὰ τῶν ὀνομάτων καπεταναίων. Τὰ δένδρα, ἡ χλόη, τὰ μυροβόλα λουλούδια, τὰ κελαϊδήματα τῶν πουλιῶν, ἔδιδαν τὴν ἐντύπωσι μαγευτικοῦ ὄνειρου. Ἐκεῖ κοντὰ ὑπῆρχε κι' νὰ ἐπαληθό, μισογκρεμισμένα ἐκκλησιδάκι. Πάνω δὲ σ' αὐτὸ ἐκτίσθηκε, μετὰ τὴν ἴδρσι τοῦ Σαμμάκοβιου, ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἁλίου. Γύρω ἀπ' τὴ Μονὴ ἦσαν τ' ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ κι' οἱ κάτοικοι τοῦ Σαμμάκοβιου, τὴν ἀνοιξι μὰ προπάντων τὸ καλοκαίρι, τὶς Κυριακὲς, μὲ τρόφιμα πηγαινάν οἰκογενειακῶς ἐκδρομὴ. Αὐτὸ τὸ μέρος τὸ γοητευτικὸ δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ ἀνεκμετάλλευτο. Ἐπρεπε ἐκεῖ ὅλο τὸ χωριὸ μιὰ μέρα νὰ πανηγυρίζῃ. Ἐτσι μέσα στὶς πανηγῦρεις ἦταν κι' ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Ἑλίου κι' εἶχε τόση ὁμορφιά, πάντοτε ὥστε εἶχε φημιστῆ, ποὺ στὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου κατέφθαναν κι' ἀπὸ τὰ γύρω χωριά γιὰ νὰ συμμετάσχουν. Καὶ ἐδῶ μετὰ τὴν ἀπόλυσι τῆς λειτουργίας, τὸ πάρσιμο τοῦ ἀντίδωρου καὶ τὴν προσκύνησι τῆς εἰκόνης τῶν τῶν

ναν στὸ φαγητό. Χαρά τους ἦταν νὰ φιλοξενήσουν μουσαφίρηδες νὰ τοὺς ἔχουν στὴν συντροφιά. Οἱ θερμοάιμοι βάζαν στὸ σημάδι τὸ κλαδί πὺν ἦταν ἀπὸ πάνω τους καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ρίξουν ἓνα κλωνί νὰ σκεπάσῃ τὸ τραπέζι. Οἱ πυροβολισμοί, τὸ κελάρισμα τοῦ κρασιοῦ, τὰ γέλια καὶ τ' ἀστεῖα ἔδιδαν μιὰ εἰκόνα πὺν δύσκολα μπορεῖς νὰ ἐκφράσῃς μὲ λόγια. Μετὰ τὸ λουκούλειο γεῦμα οἱ γεροντότεροι ἀποτραβιοῦνταν καὶ ξαπλωμένοι στὴ χλόη, ἀπολάμβαναν τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσης. Οἱ νέοι καὶ νέες πάλι ἔστηναν χορὸ μὲ τὴν συνοδεία τῆς λύρας ἢ τοῦ λαλήματος καὶ τοῦ νταουλιοῦ καὶ τῆς γκαΐντας. Οἱ κατέχοντες ἀμπέλια στὴν περιοχὴ τοῦ Προφήτου Ἡλία πηγαινάν σ' αὐτὰ καὶ κόβανε τὸ πρῶτο σταφύλι τῆς χρονιάς, ἦταν 20 Ἰουλίου ἀκόμη καὶ τῷ φερναν στὸ μοναστήρι, νὰ τὸ βλογήσῃ ὁ Παπᾶς κι' ὕστερα νὰ τὸ μοιράσουν ρόγα—ρόγα γιὰ νὰ δοκιμάσουν. Κι' ὅταν μέσα στὸ δάσος ἀρχίζε νὰ σουρουπῶνῃ ὁ λαὸς γύριζε στ' ἄλώνια. Χορεύαν καὶ σχημάτιζαν τὸ σχῆμα τοῦ σαλιγκαριοῦ μέσα στ' ἄλώνι. Ἦταν ἀργὸς καὶ σὰν τὴν σοῦστα αὐτὸς ὁ ὁμορφοχορὸς. Πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος, τὸ τούμπανο χτυποῦσε τὸ σκοπὸ τῆς πάλης. Ἀμέσως πεταγόταν μισόγυμνος ὁ παλαιστής πὺν μὲ τσαλίμνια προκαλοῦσε ἓναν ὅποιον δῆποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ ἀναμετρηθῇ μαζί του. Πεταγόταν ὁ ἀντίπαλος μισόγδυτος κι' αὐτὸς κι' ἀρχίζε μὲ ἐπιβλητικότητα ἢ πάλη. Τὸ ἄθλημα ἦταν εὐγενικὸ καὶ τὸ πρῶτο καὶ μοναδικὸ στοιχεῖο ἢ δύναμις. Κρατοῦσε μέχρι πὺν ὁ ἥλιος εἶχε τελείως χαθῆ κι' ὁ νικητὴς σηκωνόταν στὰ χέρια· τίς πιὸ πολλές φορὲς ὅμως ἐκηρῦσσοντο κι' οἱ δύο ἰσόπαλοι. Ἔτσι, μ' αὐτὸ τ' ἀγώνισμα τέλειωνε τὸ ἀγαπημένον πανηγύρι τοῦ Ἁγ' Ἐλιᾶ, πὺν οἱ Σαμμακοβιανοὶ τοῦχαν βγάλη τὸ παρακάτω τραγοῦδι :

Σαμμακοβιοῦ τὸ Τσουτσουρκί,
τί ὁμορφιά πὺν ἦταν ἐκεῖ...
Κολομπουργιοῦ νεράκι;
καὶ στ' Ἁγ' Ἐλιᾶ τὴν ἐξοχὴ
μικρὸ Μοναστηράκι.

Στὸν Ἁγ' Ἐλιᾶ...
στὸν ἴσκιό τῆς βαλανιδιάς
πολλὲς φωτιὲς καπνίζουν
ξερόκλαδα τῆς σταφυλιάς
τ' ἀρνιὰ στὶς σοῦβλες κοκκινίζουν
τὴν κνίσσα τους παντοῦ σκορπίζουν.

Τοῦ Ἁγ' Ἐλιᾶ
τὸ Μοναστήρι λειτουργεῖ,
μ' εὐλάβεια καὶ χάρι...
Παπᾶς τὰ πλήθη εὐλογεῖ,
καθεὶς ἀντίδωρο θὰ πάρῃ
μὴν πέσῃ ψίχουλο στὴ γῆ.

Στὸν Ἁγ' Ἐλιᾶ...
βαροῦν κλαρῖνα καὶ βιολιά,
νταούλια τυμπανίζουν...
τὰ ὄπλα ἀπ' τὴ σκοποβολὴ
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν
μαραοῦτ' ἄερα, γῆ... γεμίζουν.

Στὸν Ἄγ' Ἐλιᾶ...

τὸ γλέντι ἀνάβει μὲ χαρὰ
χορός, τραγούδια κι' εὐθυμία...
καὶ τὸ τιμποῦσι μιὰ φορὰ
ὄλους τοὺς φέρνει κατ' εὐθεία
στὸ κέφι καὶ στὴν εὐτυχία.

Στὸν Ἄγ' Ἐλιᾶ...

Τραπέξι στρώνουν κατὰ γῆς
πλούσιοι καὶ φτωχοὶ νὰ φᾶνε...
καὶ νοικοκύρηδες θὰ ἰδῆς
πτωχοὺς μὲ τσότρες νὰ κερᾶνε
κι' ἀδέλφια ὄλοι... νὰ γλεντᾶνε.

Ὅμοιαι πανηγύρεις ὡς ἡ τοῦ Ἁγίου Ἐλιᾶ (Προφήτου Ἡλιοῦ) καθ' ἕκα-
στον ἔτος καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ τιμωμένου Ἁγίου, ἐλάμβανον χώραν τῆς
«Παναγίας τῆς Σαρακίνας», τοῦ «Ἁγίου Γιάννη Σταφυλᾶ» καὶ τῆς «Ἐπι-
φάνειας τοῦ Σταυροῦ» εἰς τοποθεσίας ὅπου ὑπῆρχον Ἁγιάσματα, μετὰ τοπι-
κῶν πανηγύρεων, χορῶν καὶ διασκεδάσεων, λαϊκῶν τῶν οἰκογενειακῶν συγ-
κεντρώσεων μὲ γενναῖον φαγοπότην καὶ οἰνοποσία, δὲν εἶχον δὲ μεταξύ των
οὐσιώδεις παραλλαγὰς, διότι ὁ βασικὸς σκοπὸς των ἦτο μᾶζι μὲ τὸν τιμώ-
μενον Ἁγίον καὶ ἡ ψυχαγωγία καὶ τὸ ξεφάντωμα τῶν συρροόντων πιστῶν.

ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΤΙΚΟΙ ΕΥΘΥΜΟΙ ΤΥΠΟΙ

Δὲν ξέρω τόπο πού νὰ μὴν ἔχη τὸν τρελλό του, τοὺς ἀνθρωπίνους εὐ-
θυμοὺς τύπους. Λίγη σοφία παραπάνω ἢ λίγη κουζουλάδα καὶ χαζομάρα
κι' ἀμέσως ξεχωρίζει ἀπ' τοὺς ἄλλους συντοπίτες καὶ γίνεται τύπος. Γύρω
ἀπ' αὐτοὺς ὑπάρχουν πολλὰς εὐθυμίας ἱστορίες, πού τις ἔλεγαν στὰ φαγοπό-
τια γιὰ νὰ γελάσουν. Πολλὰς φορὰς αὐτὲς οἱ ἱστορίες δείχνουν πὼς οἱ τύποι
αὐτοί, πού ὁ τόπος τοὺς λείπει παλαβοῦς, στὴν πραγματικότητα εἶναι θυμώ-
σοφοι γι' αὐτὸ καὶ τοὺς κοροΐδεψαν μὲ τὸ παρανόμι τοῦ χαζοῦ. Κοντὰ
στοὺς λειψοὺς στὰ μυαλά, εἶναι κι' ἄλλοι φημισμένοι γιὰ τὴν ζωντάνια καὶ
τὸ κέφι πού ἔδιναν σὲ γλέντια. Εἶναι οἱ μουζικάντηδες, οἱ ποιητὰδες, οἱ
τραγουδιστὲς κι' οἱ κωμικοί, οἱ τζουτζέδες, τοῦ τόπου. Αὐτοὶ πού ἔκαναν
τις ψυχὰς τοῦ λαοῦ νὰ σκιρτήσουν ἀπὸ κέφι καὶ νὰ ψυχαγωγηθοῦν μένον
στὴν αἰωνιότητα, γίνονται ἀθάνατοι. Εἶναι πῶς γνωστοὶ ἀπὸ κείνους πού
διέπραξαν κάτι τὸ σοβαρὸ καὶ σπουδαῖο. Οἱ παλιοὶ λέν' ἕνα σωρὸ ἀνέκδο-
τα γιὰ τοὺς Σαμμακοβίτικους τύπους ἔχουμε μαζέψει κάμποσα μᾶζι μὲ
μερικὰ κωμικὰ συμβάντα πού ἔγιναν στὰ παλὰ χρόνια. Ἐκδέτοντάς τα νο-
μίζομε πὼς βοηθοῦμε στὴ κατανόησι τῆς ψυχολογίας τοῦ τόπου.

Δημήτρης Τσίτσας.— Περὶ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ περασμένου
αἰῶνα, δάσκαλος στὸ Σαμμακόβο ἦταν ὁ Δημήτρης Τσίτσας. Ποῦ σπούδασε
ποῦ γεννήθηκε εἶναι δύσκολο νὰ ποῦμε. Διετέλεσε δάσκαλος χρόνια στὸν
τόπο μας καὶ ἦταν πολὺ ἀγαπητὸς διαβασμένος καὶ μορφωμένος. Μιὰ μέρα
ξεστόμισε μιὰ παράξενη θεωρία στοὺς μαθητὰς. Μιλοῦσε γιὰ τὴν πρόοδο
τῶν ἐπιστημῶν καὶ σὲ μιὰ στιγμή, γύρισε καὶ τοὺς εἶπε: «Παιδιά μου ἡ
ἐπιστήμη μιὰ μέρα θὰ κἀνη θαύματα. Δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ διῆτε ἀμάξια νὰ

περπατοῦν χωρίς βώδια... μὰ ἔτσι μόνα τους». Τὰ μαθητοῦδια σὰν τ' ἄκουσαν στριφογύρισαν στὶς θέσεις τους, κύτταξε τὸ ἓνα τ' ἄλλο καὶ μερικά χασκογέλασαν. Τὸ βράδυ μὲ γέλια εἶπαν στοὺς γονεῖς τους γιὰ τ' ἀμάξια ποὺ θὰ πηγαίνουν χωρίς βώδια. «Χωρὶς βώδια θὰ πηγαίνουν τ' ἀμάξια; ποιὸς τῶπε αὐτό;» ρώτησαν οἱ γονεῖς, φοβούμενοι γιὰ τὰ μυαλὰ τῶν παιδιῶν τους. «Ὁ δάσκαλος μᾶς τῶπε». Τὴν ἐπομένη μαζεύτηκαν οἱ γονεῖς νὰ σκεφθοῦν τί νὰ κάνουν. Τότε ὁ δάσκαλος πληρωνόταν ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα. Ἡ συνεδρίασι ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀπολύσῃ ὡς «ἀπολέσαντα τὸ λογικὸ του». Τὴν ἀπόλυσί του δέχτηκε μὲ στωϊκότητα. Μόνο ἓνα δάκρυ τοῦ ξέφυγε ὅταν ἔμαθε πὼς αἰτία ὑπῆρξε ἡ γνώμη ποὺ τὸν θεώρησε ἀνισόρροπο. Σὰν μαθεύτηκε πὼς ὁ δάσκαλος τρελλάθηκε, ἄρχιζαν νὰ τὸν εἰρωνεύονται. Κι' αὐτὸς κλείσθηκε στὸν ἑαυτό του. Γιὰ νὰ ζήσει κατεγίνετο μὲ τὸ ἀμπέλι καὶ τὸ χωράφι του καὶ κάθε πρωὶ μὲ τὸ ζεμπίλι στὴ ράχη καὶ τὴ δικέλα στὸν ὦμο πήγαινε στὰ χωράφια σὰν σὲ περίπατο. Ἐκεῖ στὴν ἐξοχὴ ἔκανε ὅση δουλειὰ μπορούσε καὶ τὸ βράδυ γύριζε νωρὶς μὲ τὴν δικέλα πάντα στὴν πλάτη. «Μὰ γιατί δὲν τὴν ἀφίνης δάσκαλε, στ' ἀμπέλι γιὰ νὰ μὴν τὴν κουβαλᾷς;». «Ἐ... εἶναι ὁ μόνος συντροφός μου, σ' αὐτὴ βασίζω τὰ γεράματά μου». Τὶς Κυριακὰς συνήθιζε νὰ πηγαίνει στὸ καπηλιὸ καὶ πιὸ πολὺ τὸ χειμῶνα γιὰ νὰ πιῇ κανένα ζεστό «πόντις» ἀπὸ κονιάκ καὶ ζᾶχαρι ἢ καμμιά «μποζοῦ» ἀπὸ κρασί καὶ πετιμέζι ἢ λίγο ρούμι Τεργέστης, γιὰ νὰ ζεσταθῇ. Καθόταν κοντὰ στὴ σόμπα ἢ στὸ μαγκάλι γιατί ἦταν καὶ μεγάλος, θὰ εἶχε πατήσει τὰ 75 καὶ κάποτε ἔτσι ὅπως ἔτρεμε, τὰ γένια του πάνω ἀπ' τὸ μαγκάλι ἦταν σὰ φουσερὸ καὶ βοηθοῦσαν ν' ἀνάψουν τὰ κάρβουνα. Οἱ χωρικοὶ τὸν κερνοῦσαν γιατί ἦταν γραμματιζούμενος καὶ τοὺς ἔλεγε πολλὰ καὶ τοὺς συνεβούλευε, μὰ καὶ γιατί τοὺς ἔδιδε μὲ τὸ θέμα ποὺ ἄνοιγε ἀφορμὴ νὰ γελάσουν. Καμμιά φορὰ θυμόντουσαν τὴ φοβερὴ θεωρία ποὺ τὸν μετέτρεψε ἀπὸ σκαπανέα τῶν γραμματίων σὲ σκαπανέα τῆς γῆς καὶ μὲ εἰρωνεία τὸν ρωτοῦσαν: «Ἐ... δάσκαλε δὲν μᾶς λὲς πὼς θὰ ξεκινοῦν τ' ἀμάξια δίχως βώδια;» Κι' αὐτὸς ἀμέσως ἄρχιζε: «Σεῖς καὶ ἐγὼ δὲν θὰ τὰ διοῦμε... ἀμὲ αὐτὸ δῶ τὸ μωρὸ κι' ἔδειχνε τὸ ἐφτάχρονο τοῦ κάπελα, θὰ τὰ δῆ! Κι' ὄχι μόνον ἀμάξια χωρὶς βώδια, ἀλλὰ θὰ ὀμιλοῦν στὴν πόλι καὶ θὰ ἴκοῦς ἀπὸ δῶ. Θὰ ταξιδεύουν πολιτεῖες μὲ ἀνθρώπους στὸν οὐρανό, μὲ θέατρα καὶ μουσικὰς. Θὰ ἀφίνουν καὶ θὰ παίρνουν ἐπιβάτες...» Καὶ τότε πιά ὁ καθένας ἔβραζε τὸ δάκτυλο στὰ χεῖλη, σημειοὶ νὰ μὴν τὸν ἐνοχλοῦν, γιατί «ἦρτε ἡ ὥρα ποὺ τὸν πιάνει ὁ ἔξω ἀπὸ δῶ». Κι' ἐκεῖνος ὁ δυστυχὴς κουνούσε τὸ κεφάλι του, ἔβγαζε τὸ μαντήλι καὶ σκούπιζε τὸ δάκρυ. Πέθανε ὁ καϋμένος ἔρημος μὲ τὸν τίτλο τοῦ «τρελλοῦ Δασκάλου». «Ποῦ εἶσαι καϋμένε Δάσκαλε νὰ δῆς πόσο ἐπαλήθευσαν οἱ προφητεῖες σου!!!..».

Ὁ Γιαννιὸς ὁ Τσιρελένιος.— Ὁ Γιαννιὸς ἦταν ἓνα χονδροκαμωμένο γερὸ παλληκάρι. Δὲν ἦταν ψηλός, μὰ εἶχε κάτι πλάτες σὰν ἀθλητῆς.

Ζούσε στὸ Σαμμάκοβο τότε πού ἤκμαζε ὁ τόπος κι' ἔρχονταν караβάνια ζῶα κι' ἀγωγιάτες ἀπὸ μακρυνές χώρες γιὰ ν' ἀγοράσουν καὶ νὰ μεταφέρουν στὰ μέρη τους τὸ περίφημο Σαμμακοβίτικο σίδηρο. Πολλὰ προήρχοντο ἀπὸ τὴν Ρουμανία. Ἄπ' αὐτοὺς ἔμαθε ὁ Γιαννιός, πὼς ὁ ἀδερφός του εἶχε ἀποκατασταθῆ μὲ πολλὰ χρήματα στὸ Βουκουρέστι. Πράγματι ἀνακάλυψε τὸν ἀδελφό του, ὁ ὁποῖος ἦταν τελείως ἀντίθετος τοῦ Γιαννιοῦ. Ὁ ἕνας ἄξεστος, ἀγράμματος, ἀπλοϊκὸς καὶ λίγο χαζοῦτσικος, ὁ ἄλλος ἔξυπνος, μορφωμένος, ἐμπορικότατο πνεῦμα, πονηρὸς κι' ὄχι μεγάλης καλωσύνης. Μόλις εἶδε τὸν ἀδελφό του, τί νὰ κάμη, κάπου ἔπρεπε νὰ τὸν τακτοποιήσῃ. Στὸ ἐμπόριο πού ἤκμαζε, ἀπεκλείετο, στὰ γράμματα ὑστεροῦσε. Σκέφτηκε γιὰ νὰ μὴ μείνῃ ἀργός, μὰ καὶ νὰ δικαιολογητῆ τὸ φαγητὸ κι' ὁ μισθὸς πού τοῦ χορηγοῦσε, τὸν ἔβαλε νὰ μεταφέρει τοῦβλα, πού εἶχαν περισσέψει ἀπὸ τὸ χτίσιμο ἐνὸς σπιτιοῦ πού εἶχε φτιάξει Ὁ Γιαννιὸς δὲν στενοχωρῆθηκε. Μετέφερε κατὰ εἰκοσάδας τὰ τοῦβλα. Κοντὰ σ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ τοῦ ἀνέθεσε νὰ περιποιητῆ μιὰ βουβάλα, ρουμανικῆς ράσας τὴν ὁποία εἶχε γιὰ τὶς ἐμπορικῆς ἐκθέσεις, πού ἐγίνοντο τότε. Ἡ βουβάλα εἶχε γεννήσει ἕνα εὔρωστο καὶ ζωηρὸ ζωντανό. Ὁ Τσιρελένιος λοιπόν, σὰν μικρό, τὸ ἔβαζε στὸν ὦμο του καὶ τὸ ἀνέβαζε στὸν ἐξώστη τοῦ τρίτου πατώματος. Μὰ τὸ βιδέλο μεγάλωνε κι' ὑστερα ἀπὸ καιρὸ ἐγίνε σωστὸ βουβάλι. Ὅμως αὐτὸς συνέχιζε νὰ τὸ ἀνεβοκατεβάζῃ. Ἐπὶ τριάμισυ χρόνια τὸ βουβάλι ἦταν στὴν πλάτη τοῦ Γιαννιοῦ, πού τὸ πηγαινοέφερε δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα. Μὲ τὴν ἐξάσκησι αὐτὴ ἐγίνε φοβερὸς στὴν ἄρσι βαρῶν, ἀλλὰ ὁ ἀδελφός του ὅταν εἶδε ὅτι ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔκανε τίποτε τοῦ εἶπε: «Πάρε ἀδελφέ μου τὰ μισθὰ σου καὶ τράβα στὴν Πατρίδα, νὰ βρῆς ἐκεῖ τὴν τύχη σου, ἢ Ρουμανία δὲν σὲ σηκώνει». Ὁ Γιαννιὸς σὰν ἔφθασε στὸ Σαμμάκοβο ἀγόρασε ἕνα ἄλογο κι' ἕνα μουλάρι κι' ἐγίνε ἀγωγιάτης. Μετέφερε κι' αὐτὸς ἄπ' τὸ Σκοπὸ κρασιά κι' ἄλλα πράγματα. Οὐδέποτε εἶδαν πιὸ γερὸ μὰ καὶ πιὸ ἀπλὸ ἄνθρωπο. Ἐγίνε τύπος πού τὸν πείραζαν γιὰ τὴ δύναμί του. Μποροῦσε νὰ σηκώσῃ δυὸ ἄσκιὰ πού ζύγιζαν 100—120 ὀκάδες γεμάτα κρασί. Στὸ δρόμο σὰν συναντοῦσαν τουφάνια (θύελα μὲ πολλὰ χιόνια) ἢ μέρη μὲ καθίζησι, ἔβαζε τὸ σβέγκο του κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ ζῶου κι' ὅπως ἦταν φορτωμένο τὸ σήκωνε σὰν νὰ ἦταν γερανός. Ὅλοι ἔμεναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα κι' αὐτὸς τραγουδοῦσε ἕνα τραγούδι βλάχικο ἄπ' τὴ Ρουμανία πού μόνος του τὸ καταλάβαινε. Ἀγόραζε τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια στὰ κοντουροῦ καὶ τὰ καλλιεργοῦσε μονάχος σκάβοντας εὐχερέστατα καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια καὶ μὲ δυὸ δικέλλια. Ἐλέγε δὲ μερικὰ μὲ ἀπλότητα πού ἔκανε τοὺς Σαμμακοβίτας νὰ γελοῦν. Τὴν ἄνοιξι ἔσκαβαν καὶ τὴν νύχτα μὲ τὸ φανὸ τ' ἀμπέλια. Ὅλοι ἔπαιρναν τὸν Γιαννιὸ γιὰ τὴ διπλὴ δουλειὰ πού ἔκανε κι' αὐτὸς μιὰ φορὰ τοὺς εἶπε: «Ἐ .. παιδιὰ ἐγὼ θὰ κρατῶ τὸ φανάρι νὰ σᾶς φέγω». Κάποτε τοῦ κάμανε προξενιὰ τὴν κόρη τοῦ Λαγοῦ καὶ θὰ τοῦ ἔδιδαν

τριακόσια γρόσια προΐκα. Κι' ἐκεῖνος πού νόμιζε πὼς θὰ τοῦ ἔδιδαν τὰ γρόσια χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν κόρη εἶπε: «Καλὰ βρὲ παιδιὰ τὰ τρακόσια γρόσια... μὰ καὶ τοῦ Λαγοῦ τὴν κόρη;» Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀπλότης του ἔμειναν παροιμιώδεις καὶ τ' ὄνομά του «ὁ Γιαννιὸς ὁ Τσιρελένιος» συνώνυμο τοῦ γίγαντος.

Ἄ Γέρο—Ἀργύρης ὁ Σουρβῆς.— Ὁ Ἀργύρης ὁ Σουρβῆς ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀλλόκοτους τύπους κι' ὁ πιὸ φημισμένος τεχνίτης τῆς περιοχῆς. Εἶχε κάμποσες λόξες μὰ καὶ πολλὰ προτερήματα πού τὸν ἔκαμαν νὰ ἐκτιμᾶται. Ἦταν ἄριστος καὶ σπάνιος στὴν τέχνη του. Πελεκοῦσε μυλόπετρες ἀπὸ γρανίτη καὶ τοποθετοῦσε ἐγκαταστάσεις μύλων, διωχέτενε νερὰ ἀπὸ ἀπίθανα μέρη καὶ τὰ ἐκυθίστα χρήσιμα στοὺς συγχωριανούς. Κατασκεύαζε φράγματα γιὰ νὰ συγκρατήσῃ ὀρηκτικὰ ρεύματα ποταμῶν. Τεράστιοι βράχοι ἐτοποθετοῦντο μὲ καλὴ ἐφαρμογὴ πού νόμιζες οἱ βραχώπετρες ἦσαν σακκιά γεμάτα βαμβάκι. Ὁ λαὸς θαύμαζε τὴν τέχνη του. Κι' αὐτὸς ἔλεγε: «Κάθε τέχνη παιδιὰ μ' ἔχ καὶ τὸ χού της (τὸ χουί της) τὸν τρόπο της». Ὁ θαυμασμὸς αὐτὸς ἔβγαине ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἐργαλείων. Τοῦ Σουρβῆ τὰ ἐργαλεῖα ἦσαν μία ἄξινα, ἓνα σκεπάρνι, ἓνα ἀριδί (βαριδί), ἓνα πριγιόνι, μιὰ δυὸ σμίλες, ἓνα σφυρὶ καὶ κάμποσες σφήνες. Μὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἐργαλεῖο ἦταν τὸ μυαλό του. Ἦταν ψηλὸς στυγνὸς γέρος, μὲ τὴν σερβέτα στὸ κεφάλι, πού ἡ ἄκρη κρεμόταν στὴν πλάτη του. Ὅμως ἔξω ἀπ' τὴν ἐκτίμησι πού εἶχαν γιὰ τὴν τέχνη του ἐθεωρεῖτο ὡς θεότρελλος. Περπατοῦσε στὸ δρόμο καὶ μονολογοῦσε* ἔκανε χειρονομίες λὲς καὶ δίπλα του ἦταν συνεργεῖον ἐργατῶν καὶ τοὺς ἔδιδε διαταγὲς γιὰ κάποια σοβαρὴ δουλειά. Φώναζε δυνατὰ τίς διαταγές: «Σὺ θὰ πιάσης τὴν μαναβέλλα καὶ θὰ σ'κώσης ψύχα (λίγο), γιατί παιδίμ' τρίχα μόλις χρειάζεται. Καὶ σὺ θὰ στρίψῃς τὸ παλαμ'δί καὶ θὰ βάλῃς μπρός». Μιὰ φθινοπωρινὴ βραδύα, πῆρε τὸ σπίτι του φωτιά. Οἱ φλόγες μεγάλωναν καὶ κινδύνευαν καὶ τὰ γύρω σπίτια. Οἱ καμπάνες χτύπησαν δυνατὰ καὶ ξεσήκωσαν τὸν κόσμον πού ἀλλόφρων πετάχθηκε κι' ἄρχισαν ὅλοι νὰ κουβαλοῦν νερό, γιὰ νὰ σβύσουν τὴν φωτιά ἢ νὰ τὴν περιορίσουν. Καὶ σὰν συνῆλθαν ἀπὸ τὴν ἐκπληξι καὶ τὸν μικροπανικό, καινούργια κατάπληξι τοὺς χτύπησε. Ὁ Γέρο—Σουρβῆς στεκόταν μπροστὰ στὴ φωτιά μ' ἓνα σκεπάρνι στὸ ζωνάρι του, ἀτάραχος σὰν νὰ μὴν συνέβαινε τίποτε κι' εἶχε ἀπλώσει τὰ χέρια του καὶ πυρῶνόταν. Οἱ γεροντότεροι φώναξαν: «Βρὲ ζουρλέ, δὲν βλέπεις τὸ σπίτι σου πού καίγεται κι' ἀντὶ νὰ τὸ γλυτώσης στέκεσαι καὶ πυρῶνεις;» Κι' ἐκεῖνος γύρισε, μ' ὅλη τὴν ἀπάθεια πού τὸν διέκρινε καὶ εἶπε: «Σᾶς νὰ μὴ σᾶς μέλλ', αὐτὸ νᾶναι γερὸ καὶ χτύπησε μὲ τὸ δεξιὸν του χέρι τὸ σκεπάρνι ποῦχε στὸ ζωνάρι, αὐτὸ θὰ τὸ κάν' καλλίτερο». Ἦταν δὲ πολὺ πεισματάρης καὶ προσβαλλόταν μὲ τὸ τίποτε. Ἔτσι κάποτε ἓνας πρῶχοντας ὁ Τακίος, τὸν πῆρε ἀρχιτεχνίτη στὴν κατασκευὴ ἑνὸς ἐργοστασίου κοπῆς ξύλων, κοντὰ

στοῦ Νικολῆ τὸ γεφύρι. Ἡ δουλειὰ προχωροῦσε κανονικὰ καὶ μάλιστα ὁ Σουρβῆς εἶχε φτιάξει κάτι τὸ πρωτοφανές γιὰ τὴν ἐποχὴ. Εἶχε κατασκευάσει ἓνα νεροπρίονο μὲ δώδεκα πριγιόνια, τὰ ὁποῖα ἔκοβαν ἓνα μεγάλο κορμὸ σὲ 13 ταυτοχρόνως σανίδες δουλεύοντας μονάχα μιὰ στήμη. Ὁ ἰδιοκτήτης παρακολουθοῦσε μὲ θαυμασμό τὴ νέα ἐγκατάστασι, μὰ καὶ μὲ φόβο μήπως ἀλλάξη γνώμη ὁ ἀρχιτεχνίτης καὶ σταματήσει. Γι' αὐτὸ φρόντιζε νὰ ἐξυπηρετῇ τὸν Σουρβῆ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ. Ἐνδιαφερόταν γιὰ τὶς τροφές τους καὶ τὶς κουβαλοῦσε μὲ τὸ μουλάρι του. Μιὰ μέρα φεύγοντας τ' ἀφεντικὸ ὁ Γέρο—Σουρβῆς τὸν σταμάτησε. «Γιὰ ποῦ ἀφεντικό;» «Νὰ πάγω νὰ φέρω τροφίμα, γιατί βλέπω πὼς τελειώνουν». «Ἵραια, τότε μὴν ξεχάσης νὰ πάρης καὶ γιὰ μένα δυὸ δεκάρες κίμινο». «Καλὰ παπποῦ, ἔννοια σου...» εἶπε κι' ἔφυγε. Τὸ βράδυ γύρισε φορτωμένος. Ὁ Γέρο·Σουρβῆς τὸν πλησίασε. «Μ' ἔφερες τὴν παραγγελία μου;» «Ἄμάν... ξεχάσα παπποῦ» Ὁ Γέρος δὲν εἶπε τίποτε, ἀμέσως ὅμως μάζεψε τὰ ἐργαλεῖα του μέσ' τὸ ζεμπίλι καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ χωριό. «Γιὰ ποῦ παπποῦ Ἄργυρη;» ρώτησε. «Νὰ πάγω νὰ πάρω κίμινο». «Βρὲ παπποῦ Ἄργυρη, συγγνώμη, μὴ κοπιάζης, αὔριο θὰ πάγω νὰ σὲ φέρω μισὴ ὀκᾶ». Ὁ Γέρος ἀναψε τὸ λουλέ του κι' ἔφυγε γιὰ νὰ πάη νὰ πάρη κίμινο. Δύο χρόνια ἔκαμε νὰ γυρίσῃ καὶ ἡ δουλειὰ ἔμεινε ἡμιτελής, παρ' ὅλες τὶς παρακλήσεις, γιὰ δυὸ χρόνια. Τέλος ἄρχισε πάλι τὴν κατασκευὴ καὶ ἀποτέλειωσε τὸ ἐργοστάσιο ποῦ εἶχε μεγάλη φήμη, γιὰ τὴ βιομηχανικὴ του ἐγκατάστασι, τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἦταν στενὰ συνδεδεμένες ἡ τρέλλα μὲ τὴ σοφία. Κάποτε πάντρεψε τὴν κόρη του. Λίγο πρὶν ἀπ' τὸ γάμο, τὴν πῆρε ἰδιαιτέρως καὶ τῆς εἶπε: «Ἄκου κορίτσι μ' μεῖς αὔριο θὰ σὲ παντρέψ'με. Μεῖς αὔριο θὰ σὲ στεφανώσ'με. Αὔριο κορίτσι μ' θὰ πᾶς στὸν ἄνδρα σ'. Ὅσα ἔμαθες καὶ ξέρεις καὶ συνήθισες ἀπὸ δῶ σὲ μᾶς, νὰ τὰ στοχῆσης (ξεχάσης). Καί... μὲ τὸν ἄνδρα σου ν' ἀρχίσετε μιὰ δικιά σας ζωὴ». Αὐτὴ τὴ συμβουλὴ τῆς ἔδωκε φιλῶντας τὴν. Σὲ λίγο διάστημα μετὰ τὸ γάμο, ἡ κόρη του κουβαλήθηκε στὸ σπίτι του. «Τί συμβαίνει μωρή;» τὴν ρώτησε. «Νὰ μάλωσα, πὲ τὴν πεθερὰ μ' κι' ὁ ἄνδρας μ' μ' ἔδειρε». «Ἄ ἔτσι ἔ, ὥστε σ' ἔδειρε ὁ ἄνδρας σ;» εἶπε καὶ σηκώνει τὴ χέρα του καὶ τῆς κοπανᾷ δυὸ χαστούκια στὴ μούρη, ἠχηρὰ. «Ἄντε πᾶνε τώρα στὸν ἄνδρα σ' τὸν κερατᾶ καὶ πέστου πὼς ὁ πεθερός του ἔδειρε τὴ γυναῖκα τ' νὰ διοῦμε πὼς θὰ τότε φανῇ». Πράγματι αὐτὴ ἔφυγε ἀπ' τὴ λωλάδα τοῦ πατέρα της καὶ πῆγε στὸν ἄνδρα της. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ἔζησαν εὐτυχισμένα. Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Γέρο·Σουρβῆς πιά ἐλόξευε. Ἄρχισαν νὰ μὴν τοῦχουν ἐμπιστοσύνη ὅτι θὰ τελειώσῃ ὅτι ἄρχιζε κι' ὅταν πέθανε ἡ γορὰ του, πῆγε ἔξω ἀπ' τὴν κωμόπολη πρὸς τὴν Σαράκινα καὶ βάλθηκε νὰ καλλιεργῆ ἓνα μέρος ποῦ μόνο βράχους ἔβγαζε. Ἐπέμεινε, ἔφαγε τὰ λεφτά του καὶ πέθανε μὲ τὴν προσπάθεια νὰ κάμῃ ἓναν

ἀγωνα τόπο, γόνιμο. Οἱ συμπολίτες ἀφιέρωσαν στὸ ὄνομά του τὸ χωράφι κι' ἔμεινε ἔτσι «Τοῦ Σουρβῆ ὁ Ἀτσαῖς» (ἐκχερσωμένο χωράφι).

Ὁ Θύμιος. Ὑπηρέτης τοῦ κύρ - Δούκα.— Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὸν Θύμιγο (Εὐθύμιο) ποὺ ἦταν ὑπάλληλος στὸ φημισμένο ξενοδοχεῖο τοῦ κύρ Δούκα. Ὑπῆρξε ὁμορφος, εὐσταλής καὶ καθαρὸς, φιλάρεσκος ὅμως κι' ἡ φιλαρέσκειά του φαινόταν ἀπὸ ἓνα σωρὸ πράγματα. Ἀπ' τὸ κινικᾶτο (κατακόκκινο) ζωνάρι του, ἀπ' τὰ δαχτανωτὰ τσεπκένια (γιλέκα) κεντημένα μὲ γαϊτάνι, ἀπ' τὸ ρολόγι μὲ τὴν μακρυνὰ ἀσημένια ἄλυσίδα μπροστὰ στὸ στήθος του, ἀπ' τὸ φέσι του κατακόκκινο μὲ τὴν χρυσαφιά φούντα του, τὰ γεμενιά (ὑποδήματα) πάντα γυαλισμένα σὰν καθρέπτῃς. Δὲν ἦταν καλὲ ὑπηρέτης αὐτός, ἦταν τοῦ Ρήγα ὁ γυιὸς. Εἶχε δυὸ ἐλαττώματα, τὸ ἓνα ἀπ' τὴ φύσι καὶ τ' ἄλλο ἀπ' τὴν ψυχὴ του. Ἦταν κωφάλαλος καὶ φαντασμένος. Θεωροῦσε τοὺς ἄλλους κατωτέρους καὶ ὅτι ὑπερεῖχε ἀπὸ κάθε συγχωριανό του. Ὅμως ἐφημιζετο γιὰ τὴν καθαριότητα καὶ τὴν περιποίησι τῶν ζώων. Τὸν προτιμοῦσαν οἱ ἀγωγιάτες γιὰτὶ ξεύρανε πὼς μόνος του θὰ τάγιζε θὰ πότιζε καὶ θὰ κτένιζε τὰ ζῶα τους. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἦταν ἔξυπνος κι' ἔμμεϊτο τὰ καμώματα τοῦ καθενὸς τοὺς κτίστας μὲ τὴν ἔντονη τεμπελιά. Ἀγαποῦσε τὰ ὄργανα, τὶς διασκεδάσεις καὶ τὰ πανηγύρια. Μέσα στὸ συμφωνητικὸ μὲ τ' ἀφεντικό του εἶχε καὶ τὸν ἐξῆς ὄρο: Κάθε χρόνο τ' Ἀη Γιωργιοῦ νὰ καβαλλᾷ τὸ ἄτι τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ νὰ γυρῶζι στὸ χωριὸ μὲ ὄργανα καὶ μὲ νταβούλια μὲ ἔξοδα τοῦ ἀφεντικοῦ. Κι' ὁ Δούκας εἶχε δεχθῆ γιὰτὶ ἦταν εὐχαριστημένος ἀπ' τὴ δουλειά του. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Θύμιγος ἔκαμνε ἰδιαίτερη περιποίησι στὸ μαῦρο ἄλογο διότι τ' Ἀη Γιωργιοῦ θὰ τὸ καβαλλίκευε. Λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὴν γιορτῆ, ὁ Θυμίγος πῆγε στὸ σταῦλο νὰ φροντίσῃ τὰ ζῶα. Ὁ κύρ Δούκας περαστικὸς μπῆκε νὰ δῆ τί κάνει καὶ βρέθηκε μπροστὰ στὸ Θυμίγο, νὰ εἶναι ξαπλωμένος μέσα σ' ἓνα παχνὶ τῶν ζώων, νὰ παίζῃ μὲ τὸ ψηκτρὶ καὶ νὰ βγάξῃ ἄναρθες φωνές σὰν νὰ προσπαθοῦσε νὰ κτενίσῃ ἄλογο κι' αὐτὸ δὲν στεκόταν. Ὁ ξενοδόχος δὲν εἶπε τίποτε, μὰ τ' Ἀη Γιωργιοῦ ἔκαμε κάτι γιὰ τιμωρία του. Σὰν ξημέρωσε, ὁ Θυμίγος μὲ τὰ γιορτινά του σέλωσε τ' ἄλογο ποὺ λαμποκοποῦσε ἀπ' τὰ χαλινὰ μέχρι τὴ σέλα καὶ τὸ καβάλλησε. Μπροστὰ πῆγαιναν τὰ ὄργανα ποὺ πληρωμένα ἀπ' τὸν Δούκα, εἶχαν πάρει τὴν διαταγὴ: «Θὰ πάρετε τὸ Θυμίγο καὶ θὰ τὸν περάσετε ἀπ' ὄπου ἤθελε κι' ἀπ' τὴν ἀγαπητικιά του ἀκόμη, μὰ δὲν θὰ παίζουν τὰ ὄργανα, ἀλλὰ θὰ προσποιοῦνται ὅτι παίζουν». Ὁ κόσμος συγκεντρωμένος, μόλις ἀπέλυσε ἡ ἐκκλησία παρακολουθοῦσε αὐτὴ τὴν παράτα. Ὁ Θυμίγος εἶχε βγάλει ἓνα ἄσπρο μαντήλι τῶδεσε στὸ λαιμό του καὶ καθόταν στὴ σέλα τ' ἄλογου σὰν στρατηγὸς ποὺ γυρῶζει ἀπὸ σπουδαία νίκη, μπροστὰ δὲ οἱ ὄργανοπαῖχτες ποὺ ἔκαμαν παραῖξενα καμώματα. Ὁ κλαρινοπαίχτης φούσκωνε τὰ μάγουλά του χωρὶς νὰ βγῆ ἦχος, ὁ βιολιτῆς ἔσεργνε τὸ δοξάρι μὰ δὲν ἀκουμποῦσε τὶς χορδές, ὁ κιθαρῶδὸς κουνοῦσε

τὸ χέρι μὰ ἢ κιθάρα νεκρὴ καὶ τὸ νταούλι κι' αὐτὸ ἄψυχο. Ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ γελᾷ καὶ μὲ σφουρίγματα ἔπαιρνε μέρος σ' αὐτὸ τὸ γλέντι. Τὸ ἄτι χοροπηδοῦσε ἅπ' τὴ φασαρία κι' ὁ Θυμῖγος εἶχε ἐνθουσιασθῆ. Ὅλη μέρα γύριζε μὲ τὰ βουβὰ ὄργανα. Ἄραγε κατάλαβε ποτὲ τί τοῦ ἔπαιξε ὁ ἀφεντικός του; Κανείς δὲν γνωρίζει. Ὅμως αὐτὸς ἔδειξε πὸς εἶχε γλεντήσει μὲ τὴν ψυχὴ του.

Ντανιῆς Κωνσταντ'νῆς.— Ὁ μακαρίτης Dadis (Κωνσταντ'νῆς) Κωνσταντίνης ὑπῆρξε ἓνας ἐξαιρετος σιδηρουργὸς καὶ τεχνίτης. Εἶχε ὅμως ἓνα κακὸ ἰδίωμα. Ποτὲ δὲν ἦταν εὐχαριστημένος μὲ τὶς ἀποφάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου. Πάντα μάλωνε μὲ τοὺς συμβούλους καὶ μὲ τὸν Πρόεδρο. Συζητοῦσε μ' ἐπιμονή, ρωτοῦσε κάθε λεπτομέρεια καὶ ἤλεγχε, ἔτσι πὸς εἶχε κανταντήσει «κουνούπι» τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Σὰν πετύχαινε κανένα τοῦ ἄλλαζε τὸν ἀδόξαστο ἀπὸ τὶς φωνές. Γι' αὐτὸ κι' αὐτοὶ μὸλις τὸν θεωροῦσαν ἀπὸ μακρὰ ἄλλαζαν δέκα σοκκάκια. Ὁ κόσμος ἔκαμνε γλέντι, μὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ συμβουλίου εἶχαν ἀπηυδῆσει. Τότε ὁ Πρόεδρος σκέφθηκε κάτι γιὰ νὰ τὸν συμμορφώσῃ. Μιὰ μέρα τὸν κάλεσε ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄκου κύρ· Κωνσταντῆ, σὺ βλέπω ἔχεις μυαλὰ τετραγωνικά, γνωρίζεις τὰ πράγματα καὶ σοῦ ἀρμόζει ἢ τιμητικὴ θέσι τοῦ συμβούλου. Εἶσαι κατάλληλος ὄχι μόνον τὶς ὑποθέσεις τοῦ χωριοῦ νὰ λύσης, μὰ κι' ὅλου τοῦ κόσμου. Λοιπὸν θὰ σὲ ψηφίσωμε. Δέχεσαι;» «Πολὺ εὐχαρίστως», εἶπε ὁ Dadis. Ἔτσι λοιπὸν τὴν ἐπομένῃ ἔφτασε ὁ διορισμός. Ὁ Κωνσταντῆς τὶς πρῶτες μέρες μυῖγα δὲν κόνευε στὸ σπαθὶ τοῦ κατὰ τὰς συνεδριάσεις. Μὰ σὺν τῷ χρόνῳ ὅταν ἄρχισαν συμβούλια ἐξεπίτηδες βέβαια, συνεδριάσεις κόντρα συνεδριάσεις ὁ Κωνσταντ'νῆς ἔχασε τὸ μπούσουλα. Τί πρᾶγμα ἦταν αὐτό; Οἱ δουλειές του πῆγαιναν κατὰ διαβόλου καὶ ἔχασε τὴν ἡσυχία του, πάνω στὴ δουλειὰ ἐρχόταν ὁ κλητήρας: «Κύρ· Κωνσταντ'νῆ σὲ καλοῦν σὲ συνεδρίασι». «Μὰ πρὶν ἀπὸ λίγο γύρισα ἀπὸ κεῖ». «Δὲν ξέρω κύρ· Κωνσταντ'νῆ μου ἴσως κάτι ἔκτακτο νὰ συμβαίη». Τὰ παράταγε πάλις ὁ Dadis καὶ δρόμο γιὰ τὸ συμβούλιο. Ἀπηύδησε. Ἔχασε τὴν τακτικὴ του, τὴν ἡσυχία του. «Τί μὲ χρειάζοταν ἐμένα ν' ἀναμιχθῶ στὰ δημοτικὰ πράματα; θὰ φύγω». Τραβᾷ γραμμὴ στὸν Πρόεδρο καὶ ζητᾷ τὴν ἀπαλλαγὴ του ἅπ' τὰ καθήκοντα τοῦ συμβούλου. «Ἄ ὄχι κύρ· Κωνσταντ'νῆ, ὑπέγραψες καὶ πρέπει νὰ ὑπηρετήσης τὴν πατρίδα σου τοῦλάχιστον ἓνα χρόνον», εἶπε μὲ χαμόγελο καὶ κακεντρέχεια ὁ Πρόεδρος. «Ἄμὰν κύρ πρόεδρα χάθηκα· σὲ παρακαλῶ, ἔγκρινε τὴν ἀπόλυσί μου». «Καλὰ κύρ· Κωνσταντ'νῆ θὰ σὲ ἀπολύσω, τοῦ εἶπε, μὰ ὅταν συναντᾷς σύμβουλο δὲν θὰ τοῦ ξαναγίνης κουνούπι». «Σὰ μὲ ξαναδιῆτε... ταμγκᾷ (σφραγίδα) νὰ μὲ πατήσετε...» Ποτὲ δὲν ξανάκανε ἐρώτησι ἢ ἔλεγχο σὲ σύμβουλο. Κι' ὅταν τὸν πείραζαν ἔλεγε: «Ὅποιος δὲν ἄκ'σε δράκου φωνή, πλαλεῖ νὰ τὴν ἀκούσῃ, κι' ὅποιος τὴν ἄκουσε φεύγει νὰ μὴ τ'νὲ ξανακούσει».

Κωνσταντῆς Λύκος.— Ἐκατὸ χρόνια καὶ πάνω ὁ Γέρο - παμποῦς ὁ Κωνσταντῆς Λύκος, κρατοῦσε τὰ σκῆπτρα στὸ τραγούδι κι' ἦταν πάντα ὁ πρῶτος κι' ὁ καλύτερος στὶς συντροφιές. Καὶ δὲν ἦταν μόνον αὐτὸς τραγουδιστῆς, μὰ καὶ ὁ γυὸς του ὁ Γιώργης Λύκος ποὺ κόντευε κι' αὐτὸς τὰ ἐννενηντα. Ὁ γέρο - Λύκος κοντοκαμωμένος τραγουδοῦσε μὲ κέφι κι' ἀρμονία καταπληκτικὴ καὶ μὲ ξεχωριστὴ χάρι. Ὅταν τραγουδοῦσε εἴτε στὰ νειάτα εἴτε στὰ γεράματά του, αὐτὸς ὁ φημισμένος καλλίφωνος οἱ ἄλλοι ἔπαναν ἀπὸ σεβασμὸ καὶ διατηροῦσαν σιγὴ γιὰ ν' ἀκούσουν τοὺς τεχνικοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ τραγουδιοῦ. Καθισμένος πάντα ἀνάμεσα σ' ἐκλεκτὴ συντροφιά, μὲ τὸ γυιὸ του κοντά, ἔτσουζαν τὸ ἐξαίρετο μαῦρο πηχτὸ κρασί, τὸν «Μπογιαμά». Ἡ συντροφιά ἀπετελεῖτο ἀπὸ

Ὁ Κωνσταντῆς Λύκος.

καμιὰ δεκαριά γέρους ποὺ συγκεντρώνονταν στὸ καπηλιὸ γιὰ νὰ πιοῦν σὲ πῆλινες κανάτες νὰ φάνε τὰ ζαχαδίσια ἢ γουρουνίσια κρέατα, ποὺ ἡ κνίσσα τους καταμαύριζε τὸ ταβάνι καὶ ν' ἀκούσουν τὸν Γέρο - Λύκο. Πρὶν ἀρχίση ἔβγαζε τὴ «σερβέτα» ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ τὴν τοποθετοῦσε μὲ χάρι στὸν ἀριστερό του ὤμο. Ἀγαποῦσε πολὺ τὸ κάστρο τῆς Μουργιάς.

Ἔνε καλὸν τὸ Κάστρο τῆς Μουργιάς,
μέσα νερὸ δὲν ἔχει,
κι' ἂν ἔχει εἶναι λιγοστό,
οἱ δράκοι τὸ κρατᾶνε...

Πολίτε (ἀπολύστε) Δράκοι, τὸ νερὸ
νὰ πιοῦν οἱ διψασμένοι
καὶ νὰ πλυθοῦν οἱ ἄπλυτοι
οἱ λεροφορεμένοι...

Σὰν ὄνειρο τὸν θυμᾶμαι πολὺ παλιά. Κάποτε, ἔτσι σὲ συντροφιά, λίγο

πρὶν πεθάνῃ, ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ. Πῆρε ψηλὰ τὸν τόνο προσπάθησε πολὺ. Σιγοκατάπινε, ἔπαιρνε βαθειὰ ἀναπνοή, « Ὁρέ... οἱ Δράκοι τό... κρατᾶνε » κι' ἀνέβαζε ἀκόμα πιδὸν πολὺ κρατῶντας σὲ διάρκεια τὴν ἀναπνοή του. Μὰ σὲ μιὰ στιγμή τὸκοψε κι' εἶπε. « Ἄχ βρέ βλογημένα νειάτα » καὶ γύρισε στὸ παρακαθήμενο ἔνεννητάχρονο γυιό του, τὸν κέντησε μὲ τὸν ἀντίχειρά του καὶ τὸν παρακάλεσε : « Βόθα, μπρὲ γυιέ μ' κούταβε, νὰ βγάλ' μ' τὸ τραγούδ' πέρα... ποιὸς ξέρ' (θ)ὰ εἶμαι γερὸς νὰ ξανατραγουδήσω ; Ὁ γυιὸς του ἀπάντησε. « Μῆτε μέλλ' με, μῆτε δρέμ' με (δὲν δίνω σημασία) σὺ ποῦ πῆρες τὸν ἀμανέ τόσο ψηλά, βγάλτον καὶ πέρα ». Κι' ὁ γέρο - Λύκος ἀντλοῦσε δύναμι ἀπ' τὸ κρασί. Τραβᾷ μιὰ γερὴ ρουφηξιά κι' ἔβγαλε μόνος μὲ τὸ ἀηδονόλαλο λαρύγγι του τὸ τραγούδι. Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες πέθανε καὶ ἐκηδεύθη ἀπ' ὄλους τοὺς γερόντους ποῦ τοὺς εἶχε τόσο ψυχαγωγῆσει. Τὸ φέρετρο τὸ ἔφεραν τὰ τρισέγγονά του, κι' αὐτὰ τὸν πῆγαν στὴν τελευταία του κατοικία. Οἱ Σαμμακοβίτες πιστεύαν πὸς κατετάχθηκε στὶς οὐράνιες χορωδίες.

Ὁ Λυρατζῆς Παναγιώτης Γκόρες ἢ Πάντης.— Ἄν ὁ Γέρο - Κωνσταντῆς ὁ Λύκος ἦταν τραγουδιστής, ὁ Παναγιώτης Γκόρες ὁ Πάντης ἦταν τὸ καύχημα τῆς περιοχῆς Βιζύης Γεννήθηκε στὸ Σαμμακόβο. Μικρὸς ἀνακάλυψε πὸς ἀγαποῦσε τὴν μουσικὴ κι' ὅταν φύλαγε τὸ περιβόλι τοῦ θείου του Κυριαζῆ Κουτσούμπα ἀπὸ τοὺς κλέφτες, ἔκαμε λύρα μὲ χλωρὰ ξυλαράκια κι' ἀντὶ χορδῆς ἔβαζε κλωστὲς ἀπὸ φλοῦδα δένδρου ἢ καλαμιὰ ἀπὸ σιτάρι γιὰ νὰ βγάξῃ ἤχους. Στὸ σχολεῖο δὲν πῆγε ποτέ. Γι' αὐτὸ ὄλοι ἀπορροῦσαν πὸς ἔμαθε νὰ στιχορρογῇ μὲ τραγούδια. Σὰ μεγάλωσε ἔγινε τραγουδιστής, καλὸς μουσικός, περίφημος λυρατζῆς καὶ ἐξαίρετος στιχοπλόκος λαϊκῶν τραγουδιῶν. Ἦταν εὐφρέστατος καὶ ἐτοιμολόγος. Τὸ κέφι του ὑπῆρξε παροιμιῶδες, γι' αὐτὰ τοὺς δὲ τὰ χαρίσματα ἔγινε γνωστότατος καὶ παντοῦ τὸν καλοῦσαν καὶ δὲν γινόταν πανηγύρι χωρὶς αὐτόν. Ὅταν συγχωριανοὶ πῆγαιναν σὲ πανηγύρι ἢ διασχέδασι, στὴν πρώτη τσέργα ἔβαζαν τὸν Πάντη, ὁ ὁποῖος ἔπαιζε τὴ λύρα καὶ τραγουδοῦσε κι' ἀντιλαλοῦσαν τὰ βουνά. Γύρω ἀπ' τὸ πρόσωπο τοῦ Πάντη διηγοῦντο διάφορες εὐθυμες ἱστορίες. Κάποτε ὅμως ἔπαθε κάτι, ποῦ ὅταν τὸ ἔμαθαν γελοῦσαν γιὰ καιρό. Μιὰ μέρα ὁ Γκόρες κατέβηκε στὴ Θυνιάδα γιὰ καμμιά δουλειὰ γιατί εἶχε ἀναπαραδιές. Ἦταν ὁ καιρὸς ποῦ φόρτωναν τὰ κάρβουνα καὶ ἐχρειαζόντο ἀχθοφόροι. Εἶδε λοιπὸν τὰ τσουβάλια τῶν πενήντα ὀκάδων, ἔμαθε πὸς τὰ ἀχθοφορικά, ἦταν 50 παράδες τὸ τσουβάλι κι' ἄρχισε νὰ κουβαλᾷ σακκιά. Σὰν φορτώθηκε τὸ καράβι πῆγαν ὄλοι νὰ πληρωθοῦν. Πῆγε κι' ὁ Πάντης. « Πόσα τσουβάλια μετέφερες ; » « 75 ἕως 100, ἀπῆντησε ». « Τὰ σουμάδια σου ». « Τὰ σουμάδια μου; (σημάδια) ποιά σουμάδια μου ; » « Γιὰ κάθε τσουβάλι ποῦ ἀδειάζεις ἔπρεπε νὰ πέρνης ἕνα σουμάδι ἀπ' τὸν ἐπόπτη, τὰ πῆρες ; » « Ὁχι ». « Ἐ τότε πὸς νὰ πιστέψουμε ὅτι κουβάλησες τόσα τσουβάλια ». Ἐ-

μεινε για μιὰ στιγμή ἐμβρόντητος καὶ διαμαρτυρήθηκε. Μὰ κανεὶς δὲν τὸν πίστεψε. Ἀπευθύνθηκε στοὺς ναῦτες, στενοχωρήθηκε κι' ἐκεῖνοι τὸν προσκάλεσαν στὸ μαγειρεῖο τοῦ πλοίου νὰ φάγη ἕνα πιάτο φαγητὸ τοῦλάχιστον γιὰ τὸν κόπο του. Πράγματι ὁ Πάντης, μουντζουρωμένος κάθησε στὸ τραπέζι καὶ δούλεψε τὸ κοντάλι ὅσο καλά εἶχε δουλέψει ἀχθοφόρος. Ἀφοῦ ἔφαγε, ἄρχισε νὰ νοιώθῃ ὅτι τὸ καράβι κουνιόταν. «Μωρὲ παιδιά μ' γιατί κουνιέται;». «Μπάρμπα βρισκόμαστε στὸ πέλαγος τοῦπε κάποιος». Πράγματι ὁ καπετάνιος εἶχε διατάξει τὴν ἀνέλκυσι τῆς ἀγκύρας καὶ τὸ ξεκίνημα. Πετάγεται ὁ Γκόρες ἐπάνω νὰ δῆ. Πέρα ἡ ἀκτὴ κι' ἀπ' τὰ βορειανατολικά μεγάλη μαυροῖλα πλάκωσε. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ τὸ καράβι ἄρχισε νὰ

Ἄ Πάντης (δημόδοκος).

μερόνυχτι βάσταξε τὸ κακὸ καὶ τὸ καράβι ἐφέρετο σὰν καρυδότσουφλο πάνω στὰ κύματα. Καμμιά φορὰ τὴν τρίτη μέρα, ἡ τρυκυμία κόπασε κι' ὁ καπετάνιος ἀγνάντευε τὶς ἐκβολὲς τοῦ Δούναβι. «Δόξα τῷ Θεῷ βγήκαμε σὲ σελαμέτη». «Ποῦ;» ρώτησαν μὲ μιὰ φωνὴ οἱ ναῦτες. «Στὸ πατάμι». Κι' ἐννοοῦσε τὸ Δούναβι. Ὁ Γκόρες σὰν ἄκουσε ποτάμι νόμισε πὼς εἶναι ὁ Θελοπόταμος ἢ ὁ Πλησιὸς τῆς πατρίδος του κι' ἔτρεξε νὰ βεβαιωθῆ. «Στὴ Ντούνα (Δούναβι) βγήκαμε» εἶπε ὁ καπετάνιος. «Τί στὴν Ντούνα; Δὲν

χοροπηδᾷ στὰ κύματα τῆς Μαύρης θάλασσας. Τὸ πλοῖο, παρὰ τὴν καλὴ διάθεσι τοῦ καπετάνιου νὰ μπῆ ξανά στὸ λιμάνι καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ τὸν Γκόρε στάθηκε ἀδύνατο. Ἡ θάλασσα φούσκωνε καὶ ὁ βοριάς τὸ παρῆσσε στὴν καρδιὰ τῆς Μαυροθάλασσας ποὺ θρασομανοῦσε κατὰ τοῦ παραβιοῦ. Σφύριζαν τὰ σχοινιά, ξεσχίστηκαν τὰ πανιά, τὰ κατάρτια ἔγιναν θρύψαλα καὶ τὸ φορτίο τῆς κουβέρτας ἔπεσε στὴ θάλασσα. Ὁ Πάντης δεμένος σὲ μιὰ γωνιά περιμένε τὸ πνίξιμο σ' αὐτὴ τὴ Μαυροθάλασσα, ἔσορισμένη νᾶναι. Δυό

ἔχει σημασία καπετάνιε, ἀμὰν βγάλε με ὄξω νὰ πατήσω στεργιὰ κι' ἔννοια σου, ζητιανεύοντας θὰ πάγω στὰ παιδιά μ'». Πράγματι ὁ καπετάνιος τὸν ἔβγαλε, τοῦδωσε λίγα χρήματα καὶ γύρισε μὲ τὰ πόδια ἀπ' τὰ Βουλγαρορουμανικὰ σύνορα στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε σὰν ἔμπαινε σὲ καράβι ρωτοῦσε. «Τί καιρὸ θ'ἄχ'με σήμερα ;» Οἱ συντοπίτες ὅταν τὰ διηγῆθηκε, τὸν δούλεψαν, μὰ ἐκεῖνος τόσο χάρηκε πὺ γλύτωσε, πὺ τὸ γλέντησε κι' αὐτὸς τὸ πάθημά του. Στὰ 1921 στὸν τόπο μας εἶχε διορισθῆ Ἰατρὸς ὁ κ. Ἄγγελος Ἀναστασιάδης. Μιὰ μέρα σὰν τὸν πρωτοεἶδε ὁ Γκόρες, τὸν πλησίασε λέγοντας : «Ἀσφαλῶς σεῖς θὰ εἴσθε ὁ Γιατρὸς πὺ περιμέναμε». Ὁ γιατρὸς ἀπήντησε καταφατικὰ καὶ κείνος εἶπε : «ἐμένα μὲ γλέπ'ς » «Νὰ σὲ ἰδῶ ἀπὸ τί πάσχεις ;» «Δὲν πάσχω ἀπὸ τίποτες, μὰ κάτι ἄλλο θέλω νὰ σᾶς πῶ» εἶπε ὁ Πάντης, «ἐμένα πὺ μὲ γλέπ'ς εἶμαι βγαλμένος ἀπ' τὸ σκολεῖο, νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι θὰ βρῆς σ' αὐτὸ τὸν τόπο κούτσουρα... Νὰ ἔτ' ὁ δάσκαλος μ' ἐπιασε ἀπ' τ' αὐτί καὶ μ' ἔβγαλε ὄξω καὶ νὰ τὸ ξέρ'ς ὅτι εἶμαι βγαλμένος ἀπ' τὸ σκολεῖο» τῶπε κι' ἔσκασε στὰ γέλια μαζί μὲ τὸν γιατρό. Ἀπὸ τότε γίνηκαν δυὸ καλοὶ φίλοι καὶ πάμπολες φορὲς φορὲς πῆγαινε ὁ Γιατρὸς ν' ἀκούσῃ τὸν Πάντη νὰ στιχουργῆ καὶ νὰ τραγουδῆ. Μερικὰ ἀπ' τὰ πῶ διαδεδομένα τραγούδια του :

Ἄχ! μάννα μου ἐγὼ εἶμαι νταγῆς (παλληκαρᾶς)
 ἐγὼ εἶμαι ὁ νιασμένος,
 ἐγὼ εἶμ' ὁ δράκος τοῦ νεριοῦ
 κι' ἄλλοι θὲ νὰ τρέχ'ν νὰ πλιαλιοῦ (νὰ φροντίζουν γιὰ μένα).

Σαράντα κλέφτες εἴμαστε, σαράντα πολεμάρχοι,
 ἐστήσαμε τὶς ἄρτες μας (ὄπλα) καὶ ποῖος νὰ τὶς πηδῆξῃ.
 Τοῦ Ρούντη ὁ γυιὸς τὶς πηδῆξε κι' ἔγινε πρωτοκλέφτης.

Ἔκαμαν καὶ τὸν ὄρκο τους, ὄρκο κομιτισμένο :

στὸ δρόμον ὅπου πῆγαιναν πουλὶ νὰ μὴ γλυτώσῃ.

Μιὰ Ρωμηοποῦλα ἀντάμωσαν, ὄμοσφη Ρωμηοποῦλα,
 μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ κι' ὁ ἄνδρας τῆς καταπόδι,
 καὶ τὸ παιδί τῆς ἄρπαξαν, στὴ σούβλα τὸ περνᾶνε
 καὶ στὸ μπαμπᾶ του τῶδωσαν αὐτὸς γιὰ νὰ τὸ ψήσῃ
 εἶπανε καὶ στὴ μάννα του γιὰ νὰ τοὺς τραγουδῆσῃ.

—Καὶ τί τραγούδι νὰ σᾶς πῶ ν' ἀρέσῃ ἢ ψυχὴ σας,
 πὺ τὸ μωρό μου ψήνεται ;

Ἐννῆὰ χρόνια στὴ μάννα μου, ἐννῆὰ χρόνια δὲν πῆγα
 κι' ἄλλα ἐννῆὰ νὰ μὴν πάγω νὰ εἶχα τὸ μωρό μου.

—Πές μου κόρη μ' τὴ μάννα σου, πές μου καὶ τὸ μπαμπᾶ σου.

— Ἡ μάννα μ' εἶναι Βενετιά, μπαμπᾶς μου ἀπ' τὴν Προῦσσα
 ἔχω καὶ πρῶτον ἀδελφὸ πὺ εἶναι πρωτοκλέφτης.

—Γιὰ δὲ μὲ λὲς νιφάδα μου ποῦς' ἀδελφὴ δική μου ;
 Τὸ παιδί τότες ἄρπαξε καὶ σιὸ γιατρὸ τὸ πάγει
 —Γιατρέ μου, γιάτρευες πολλοὺς σφαγμένους καὶ καμένους,
 γιὰ γιάτρευε καὶ τὸ μωρὸ καὶ ὅσα θέλεις πάρε.
 —Ἐγὼ καμένους γιάτρευσα, σφαγμένους δὲ γιατρεύω,
 γιὰτ' ἔχυσε τὸ αἷμα του καὶ βγῆκεν ἡ ψυχὴ του.

Ἄρχηνισε γλυκύτατή μου γλῶσσα
 νὰ μᾶς ἐπῆς παράπονα καμπόσα,
 ἐσὺ νὰ λὲς κι' ὁ κόσμος νὰ θαμάζει
 πὲ ποῦ τὸ πῆρε ἢ κόρη τὸ μαράζει
 νὰ μὴν τὸ πῆρε ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη ;
 βασιλικὸ γιατρὸ νὰ πῆτε νᾶρτη
 Βασιλικὸ γιατρὸ μὴν πῆτε κ' ἔρτη
 τί δὲν γειανίσκει τὸ ἰδικό μου ντέρτι.
 Ἄγάπην ἐγὼ εἶχα μπιστεμένη
 στὰ φύλλα τῆς καρδιάς περιπλεγμένη,
 ἐπέρασα ἀπὲ τὸ μαχαλᾶ της,
 νὰ κλείψω ἄν μποροῦσα μιὰ ματιά της
 τὴ λέω ἀγάπη μ' γειά σου, γειά σου,
 μὲ λέει περπάτα στὴ δουλειά σου.

Μετὰ τὸ δεύτερο διωγμὸ τοῦ 1922 βρέθηκε πάμπτωχος καὶ κουτσός, ὅπως ἦτο στὴν Ἀλεξ]πολι μαζί μὲ συγχωριανούς του. Εἶχε μαζί του τὸ μοναδικὸ ποῦ τ' ἀπέμεινε, ἓνα γαῖδαρο, ποῦ τὸν εἶχε φορτώσει μικροπράγματα. Τσακισμένος ἀπ' τὴν κούρασι ἔδωσε τὸ γαῖδαρο κοντὰ στὸ σταθμὸ καὶ πῆγε νὰ φάγη. Μὰ ὁ γαῖδαρος ὅμως λύθηκε καὶ περνωῶντας ἀπ' τὰ σίδερα ἢ ταχεῖα ἀμαξοστοιχία τὸν κομματίασε. Ὁ Πάντης σὰν τῶμαθε ἔτρεξε κι' ἔκλαιε τὸ ζῶο του, τὴν περιουσία του, μὲ τὰ πράγματά του. Οἱ πατριῶτες τὸν ρωτοῦσαν. «Τί ἔπαθες Πάντη; τί ἔπ'κες; (ἔκαμες)». Κι' ἐκεῖνος διασκεδάζων μὲ τὸν πόνο του καὶ μὲ τὸ κέφι ποῦ τὸν διέκρινε ἔλεγε: «Πέρασε τὸ τραῖνο πὲ πάν' στὸ γαῖδαρο μ' ἔπ'κε ντόνε δυὸ κομμάτια, ἄμ' δὲν ἔπαθε καντίποτε». Ὁ γέρο - Πάντης, μακρονὰ ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους πέθανε σὲ ἡλικία 57 χρόνων στὸ χωριὸ Ντάροβα τῆ Μακεδονίας.

Νικόλας Καμμένης.— Ἕνας ἐξαιρετὸς τύπος γιὰ κρασοπαρέα Πάντα κεφάλτος, καὶ χαριτολόγος. Ὅπου γλέντι κι' αὐτός, ὅπου «πατηροντι» αὐτὸς ὠδηγοῦσε. Τὸν εἶπαν κωμικό. Κι' ἔτσι ἦταν. Κάθε τί ποῦ ἔκανε, κάθε τί ποῦ ἔλεγε γινόταν ἀντικείμενο συζητήσεως καὶ κεφιοῦ. Ὁ Νικόλας ἦταν παντρεμένος μὲ πολὺ μελαχροινὴ γυναῖκα, ποῦ τὴν ἔλεγε κασιβέλλα (τσιγγάνα). Μιὰ μέρα ἐρχόταν ἀπ' τὸ χωράφι φορτωμένος τὸ δισάκι του. Στὸ

δρόμο συνήντησε τὴ γυναῖκα του. «Γιὰ ποῦ μωρὴ γυναῖκα;» «Νά, πάγω ν' ἀγοράσω ἀδράχια πὲ τὶς κατιβέλλες». «Γρήγορα πίσου, τί πᾶς νὰ κάνης;» «Γιατί μπρὲ ἄντρα;» ρώτησε μὲ ἀνησυχία. «Ἄ (θὰ)νεκατευτῆς μὲ τὶς κατσιβέλλες, κι' ἐγὼ ὕστερα τούλια (πῶς) ἀσὲ ποδιαλέξω ἀπ' αὐτές».

Στάθης κι' ὁ παπποῦς ὁ Καλογιάννης.— Ἄλλος τύπος ποῦ ἔκαμε τὸν κόσμο νὰ γελά, ἦταν ὁ Στάθης ὁ Χασάπης. Μιὰ μέρα πῆγε στὸ Στάθη ὁ παπποῦς ὁ Καλογιάννης γιὰ νὰ τοῦ χαλάση ἓνα μετζιντιέ (25 γροσίων). «Κάνε με μπρὲ παιδί μ' Στάθη αὐτὸ τὸ μετζιντιέ τέσσερα τσεγρέκια» (ἦταν τὸ τέταρτο τοῦ μετζιδιέ) εἶπε ὁ παπποῦς στὸ Στάθη, ὁ ὁποῖος ἐκείνη τὴ στιγμή ἐτιμάχιζε κρέατα πάνω στὸ πικόρμι (χονδρόξυλο). Ὁ Στάθης βάζει τὸ μεζιδιέ πάνω στὸ πικόρμι καὶ μὲ δυὸ κτυπήματα τὸν ἔκανε τέσσερα κομμάτια. «Πᾶρε παπποῦ!!!». Ὁ γέρο Καλογιάννης ἔμεινε ἀναυδος. «Μπρ' ἄμ Στάθη, ἐγὼ σὲ εἶπα νὰ τὸ χαλάσης καὶ νὰ μὲ δώσης τέσσερα τσεγρέκια». «Ἰσα-ἴσα αὐτὸ ἔκανα. Νά, μῆτε ἓνα λειψό, τέσσερα τσεγρέκια...».

Ὁ γέρο Καλογιάννης πῆγε νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ ροῦχα του καὶ καθὼς ἦταν σφιχτός, ἄρχισε κανγαῖ. Ἐκεῖνος ὅμως ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα μετζιντιέ καὶ τοῦ τὸν ἐνεχείρισε μὲ χαρούμενα παταγῶδη γέλια γιὰ τὸ ἀστεῖο.

Δημήτρης Παπαστέφανος.— Ἦταν μισοκακόμοιρος, χλωμός, ἀδύνατος καὶ κοντός, σὰν κακοβαλμένος καλόγηρος. Πάμπτωχος, δὲν τοῦ ἔδινε κανεὶς σημασία καίτοι ἀρκετὰ γραμματιζούμενος κι' ἤξευρε βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ψαλτικὴ. Δὲν σκέφτηκαν ποτὲ νὰ τὸν βάλουν στὴ θέσι τοῦ ψάλτου. Ὡσπου μιὰ μέρα χάθηκε ξαφνικά. Ρώτησαν, βρὲ τί ἔγινε ὁ Παπαστέφανος; Ὑστερα ἀπὸ ὀκτὼ χρόνια, σὰν φάντασμα, φανερώθηκε. Οἱ Σαμμακοβίτες σταυροκοπήθηκαν καὶ τὸν ρώτησαν τί ἔγινε τόσα χρόνια. Τοῦς εἶπε μιὰ ἱστορία, ἀληθινὴ ὅπως ἀπεδείχθη, μὰ καὶ τρομερὰ παράξενη. Τόσο γέλασε ὁ κόσμος μὲ τὸ πάθημα ποὺ συμπάθησε τὸν κὺρ Δημήτρη καὶ γιὰ νὰ μπορέση νὰ ζήση καὶ νὰ διηγῆται τὸ «δραῦμα του», τὸν ἔκαμαν ψάλτη καὶ παιδονόμο τοῦ σχολείου. Λοιπὸν ὁ Δημήτρης ὁ Παπαστέφανος γύριζε ἀπ' τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, μονάχος, ξυπόλυτος μὲ τρύπια παπούτσια στὸ χέρι, τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ λήσταρχος Καπετὰν Ἀναστάσης, εἶχε αἰχμαλωτίσει τοὺς Γερμανοὺς διπλωμάτας γιὰ λύτρα, σταματῶντας μιὰ ἀμαξοστοιχία κοντὰ στὸ σταθμὸ Σινεκλή. Εἶχε ἀποσταλῆ πολὺς στρατὸς ψάχνοντας γιὰ τὸν ληστή. Ἐκεῖ κοντὰ στὸ χωριὸ Μπεϊμπουνὰρ περιέδραξαν τὸν Παπαστέφανο γιὰ ὕποπτο καὶ τοῦ ἔκαμαν ἔρευνα. Βοήθηκαν ἐπάνω του ἓνα γράμμα ὅπου, κάποιος ἀπ' τὶς Σαρ. Ἐκκλησιές ἔστειλε σὲ συγγενῆ του ποὺ ἔγραφε καὶ τὰ ἐξῆς:

«Στείλε με παρακαλῶ, μὲ κανένα ἀγωγιάτη 100 βρακωτούς...». «Βρακωτούς»; Αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι συνθηματικὸ καὶ γιὰ νὰ τ' ἀνακαλύψουν ἄρχισαν νὰ χτυποῦν, νὰ ὁμολογήσῃ. «Βρέ, βρακωτοὶ εἶναι οἱ τσίροι, οἱ λι-

παροί, πὸν χώνουν οἱ γυναῖκες στὰ βρακιά τους καὶ στὶς φαριδιές τσέπες τους κλεφτάτα ὅταν δουλεύουν στὴ θάλασσα. Αὐτοί, δὲν ξεραίνονται γι' αὐτὸ τοὺς κάνουν καπνιστοὺς.

Δημ. Παπαστέφανος

Τέτοιους θέλει ὁ ἄνθρωπος κι' ὄχι ληστής». Μὰ ποιὸς τὰ πίστευε. «Γιατί ἐρχόσουν μονάχος; Τί θὰ πῆ βρακωτός»; Καὶ δόστου ξύλο. Τὸν μελάνιασαν. Μέσα στὴν ἀπελπισιά του ἀπ' τὸ ξυλοκόπημα, γιὰ νὰ σταματήσουν, ὁ καῦμένος ὁ Δημήτρης φώναξε: «'Αμὴν μὴ μὲ δέρνετε ἄλλο καὶ εἶμαι ὅποιος θέλετε, εἶμαι ὁ καπετὰν Ἀναστάσης !..». Μόλις τ' ἄκουσαν ἔστειλαν τηλεγράφημα στὸ Σουλτάνο, ὅτι συνελήφθη ὁ λήσταρχος Τσατάλ Σακαλῆς. Ὁ Σουλτάνος διέταξε νὰ τὸν φέρουν μπροστά του μὲ εὐγένεια καὶ προστασία στρατιωτῶν. Τὸν κουβάλησαν στ' ἀνάκτορα καὶ τὸν παρουσίασαν

στὸν Σουλτάν Ἀβδουλ Χαμίτ. Μπῆκε ὁ Παπαστέφανος σκυφτός, χλωμός, ἀξιοθρήνητος. Δυὸ αὐλικοὶ τὸν κρατοῦσαν ἀπ' τὶς ἀμασχάλες. Σὰν τὸν εἶδε ὁ Χαμίτ, τοὺς διαβολόστειλε ὅτι δὲν εἶχε μούτρα γιὰ λήσταρχος. Μ' ὄλον τοῦτο καταδικάσθηκε σ' ὀκτὼ χρόνια εἰρκτὴ στὶς φυλακὲς τῆς Σινώπης. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ χρόνια γύρισε στὴν πατριδα ὅπου διηγεῖτο τὴν ἱστορία. Πέθανε ψάλτης τῆς ἐκκλησιᾶς μας.

Ἡ Ἑλένω κι' ὁ Τζιλβὲς τῆς.— Μέσα στὰ τόσα εὐθύμα πὸν δείχνουν τὴν νοστοροπίαν τῆς τότε ἐποχῆς καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς, εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο: Ἡ Ἑλένω ἦταν κόρη ἑνὸς εὐπόρου Σαμμοκοβίτου. Ὁμορφη καὶ νεωτὴ ἀλλὰ ἄγρια σὲ ζητήματα ἠθικῆς. Τὴν ἀρραβώνιασαν μ' ἕνα καλὸ παλληκάρι. Μιὰ μέρα χειμωνιάτικη ὁ Τζιλβὲς (ἀρραβωνιαστικός) πὸν πῆγε νὰ γειτονέψη στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του χρειάσθηκαν ξύλα γιὰ τὸ τζάκι καὶ κατέβηκε ἡ Ἑλένω νὰ κόψη. Πῆγε μαζί της κι' ὁ ἀρραβωνιαστικός τῆς. Σὰν βρέθηκαν μόνοι, νόμισε ὁ Τζιλβὲς πὸς βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν φιλήσῃ. Τὴν ἄρπαξε λοιπὸν ἀπὸ τὸ μπράτσο μὰ δὲν πρόλαβε. Αὐτὴ περιαδράχνει ἕνα ξύλο καὶ τοῦ τὸ καταφέρει στὸ κεφάλι καὶ τὸν ξαπλώνει χάμω. Ἄν δὲν ἔτρεχαν οἱ σπιτικοὶ νὰ τοῦ παράσχουν βοήθειες θὰ πῆγαινε ἀναυλα στὸν ἄλλο κόσμο. «Μῶρ' Ἑλένω πὸς τῶκαμες αὐτό;» «Γιατὶ νὰ

μὲ πιάση τὸ μπράτσο ;» «Νὰ κι' ἐγώ». Σὰν τῷμαθε ὁ τόπος βούηξε. Ὁ γαμπρὸς ἔξαφανίσθηκε καὶ κανένας δὲν ἤθελε γιὰ νύφη τὴν Ἑλένκω. Ἐμεινε δὲ παροιμιώδης ἡ ἔκφρασις. «Ὁ Τζιλβὲς τῆς Ἑλένκως».

Οἱ Πρῶτες Ἐφημερίδες στὸ Σαμμάκοβο.

Ὅταν πρωτοῆλθαν οἱ ἔφημερίδες στὸν τόπο μας τὶς ἀγόρασαν οἱ τσορ-μαπατζῆδες κι' οἱ γραμματιζούμενοι. Στὴν κεντρικὴ πλατεία στὸν καφενὲ ἀπολαμβάνοντας τὸν ἀνοιξιὰτικο ἥλιο, διάβαζαν τὰ νέα τῆς Πόλης. Δυὸ χωρικοὶ ποὺ πέρασαν ἀπὸ κεῖ, εἶπαν μεταξύ τους. «Γῆτε, γῆτε (ἰδῆτε), οἱ τσορμαπατζῆδες π'ἔβγαλασ' τὰ κάμ'σα τους (πουκάμισα) τους, καὶ στεγνώνουντα. «Ποῦλ'λα βραχοῦ (ποὺ ἤθελαν βραχῆ)» Εἶπε ὁ δεύτερος. Δὲ γλέπ'ς ψειρίζονται μὲ τὰ γυαλομάτια (ψειρίζουν μὲ τὰ ματουάλια).

Δημήτρης Γιώργαρος.— Ὁ Δημήτρης Γιώργαρος ὑπῆρξε ἓνας ἀπ' τοὺς πιὸ ἀκραιφνεῖς πατριώτας. Ἀπὸ μικρὸς φανερώθηκε πὼς εἶχε ψυχὴ λεβέντικη κι' ἀτρόμητη. Ἦταν χαρακτήρας ἀτίθασπος μὰ φιλότιμος καὶ φιλεύσπλαχνος. Στὰ παιδικὰ του χρόνια δὲν ἤθελε τὸ σχολεῖο δὲν χόρευε τοὺς μαυροπίνακες, ὅπως ἔλεγε. Στὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, σὲ ἡλικία 24 χρόνων, ἐφυγάδευσε πολλοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰ ἐργατικά τάγματα ὅπου δούλευαν καταναγκαστικά. Διέσωσε Ἑλληνας, Ἀρμένιδες, Ἑβραίους, ἀκόμα καὶ Τούρκους ποὺ εἶχαν πέσει σὲ δυσμένεια μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Διήρχετο συχνὰ τὰ Βουλγ. σύνορα μεταφέροντας τοὺς λιποτάκτας, μὰ οὐδέποτε συνελήφθη. Κάποτε συνήντησε πέντε συμπατριώτας του τὸν Χοράλαμπο τὸ Γιωργάκη κ. ἄ. ποὺ λιποτάκτησαν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ στρατὸ καὶ τοὺς παρώτρυνε νὰ μὴ σταθοῦν στὸ Κωστή ἢ στὸ Προδίβο, ἀλλὰ νὰ πᾶνε βαθειὰ στὴν Βουλγαρία. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τὸν ἄκουσαν καὶ προδοθέντες ἀπὸ Βούλγαρο, παρεδόθησαν στοὺς Τούρκους καὶ ἐξετελέσθησαν. Διὰ νὰ μὴ συλληφθῆ, ὁ Γιώργαρος, ἐγκατεστάθη τὸ 1918 στὸν Πύργο Βουλγαρίας, ὅπου συνεταιρίσθηκε μ' ἓνα Βούλγαρο, μέλος τῆς «Κοπεράτσια» καὶ ἐνεργοῦσαν λαθρεμπόριο καὶ μαύρη ἀγορὰ εἰς βάρους τοῦ Βουλγ. Κράτους, μὲ ἀποτέλεσμα ἐντὸς ὀλίγου νὰ θησαυρίσουν. Τότε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1920, ἀρχὰς τοῦ 1921, διέλυσε τὸν συνεταιρισμὸ, ἔβγαλε διαβατήριο ἀπ' τὸ Ἑλλην. Προξενεῖο Πύργου καὶ μὲ τὴν οἰκογένειά του ἔφθασε στὸν Πειραιᾶ. Μόλις ἀπεβιβάσθη γονάτισε καὶ φίλησε τὸ Ἑλληνικὸ χῶμα ποὺ τόσο νοσταλγοῦσε. Ὅμως μόλις ἐξῆλθε τοῦ περιφράγματος συνελήφθη, διότι τὸν ἐξέλαβον γιὰ Βούλγαρο κι' εἶχε χονδρὴ προφορὰ καὶ ἐνεκλείσθη οἰκογενειακῶς σὲ μιὰ καρβουναποθήκη. Μὲ τὴν ἐντύπωσι ὅτι ἔπιασαν Βούλγαρο οἱ Ἑλλην. ἀρχὲς τὸν ἄφησαν γιὰ λίγες μέρες χωρὶς στρωμνὴ, τροφὴ κι' ἀκόμη χωρὶς νερό, ἐφυλάγετο δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν ἀπ' τὸ φόβο μήπως δραπετεύσῃ. Ἐκεῖ ἀπὸ τὶς στερήσεις καὶ τὸ ἀνθυγιεινὸ περιβάλλον, πέθανε τὸ μονάκριβο ἀγοράκι του καὶ ἡ γυναῖκα του ἀρρώστησε βαρεῖα ἀπὸ ὑγρὰ πλευριτίδα. Παρὰ τὰ

παρακάλια καὶ τὰ κλάματα, κανείς δὲν τὸν λυπήθηκε. Ὅταν πῆραν ὅμως τὸ μικρὸ νὰ τὸ θάψουν καὶ ἡ θέσις του χειροτέρευσε, τότε βγήκε στὸ παράθυρο κι' ἄρχισε νὰ φωνάζει ἀπελπισμένος. «Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ νὰ μᾶς γλυτώσῃ; Βοήθεια!!!». Κάποτε κάποιος διαβάτης ἄκουσε καὶ πλησίασε τοὺς σκοποὺς νὰ ρωτήσῃ. «Γιατί φωνάζει ὁ ἄνθρωπος αὐτός;» «Εἶναι Βούλγαροι καὶ μήπως μᾶς ἔφεραν μολυσματικὴ νόσο τοὺς ἔχουμε καραντίνα» εἶπαν οἱ στρατιῶτες. «Βρὲ πατριώτη, δὲν εἴμαστε Βούλγαροι, Ἕλληνες εἴμαστε, Ρωμιοί, βόγγηξε ὁ Γιώργαρος». Ὁ διαβάτης αὐτὸς κατήγγειλε τὸ ζήτημα, ἀφοῦ ἐξιστόρησε τὰ διαδραματιζόμενα εἰς βάρος τοῦ Γιώργαρου. Πράγματι τὴν ἐπομένῃ ἔφθασε ἰατρός ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε ὅτι εἶναι ὑγιέστατοι καὶ Ἕλληνες. Μόλις ἐλευθερώθηκε ἔφυγε γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη κι' ἀπὸ κεῖ γιὰ τὸ Σαμμάκοβο, ὅπου ἀπέθανε καὶ ἡ σύζυγός του. Ὁ Γιώργαρος βαρέως ἔφερε αὐτὸ τὸ φοβερὸ πού τοῦ συνέβη. Αὐτὸ ἔγινε μαράζι στὴν ψυχὴ του. Ἀπογοητεύθηκε, ἔκλαιγε συνεχῶς καὶ διηγεῖτο τὸ δράμα. Τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1922 ἀπεβίωσε καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ μαρασμό. Πρὶν πεθάνῃ μιά μέρα εἶπε σὲ κάποιον πού τὸν ἐπεσκέθη. «Ἄχ! φίλε μου... πάσχισα νὰ θυσιασθῶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα... καὶ ἡ Ἑλλὰς μὲ θυσίασε, μὰ μὲ ποιὸ τρόπο; ἔτσι ἄχαρα κι' ἄσκοπα, δὲν τὸ ἤξευρα, δὲν τὸ περίμενα, δὲν τὸ λπίζα!!!».

Καπετὰν Ἀναστάσης.

Σὲ κάθε ἐποχὴ ἐκτιμῶνται περισσότερο καὶ ἀναζητοῦνται τὰ χαμένα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς πού ὁ κόσμος σκύβει δουλικὰ τὸ κεφάλι στὸν δυνάστη, τὸ θάρρος κι' ἡ παλληκαριὰ εἶναι ἀρετὲς πού ἰδιαίτερα συγκινοῦν καὶ ἠλεκτρίζουν. Κι' ὅταν βρεθοῦν ἄτομα, πού νᾶχουν πράξεις μὲ ἀρετὲς ἔστω κι' ἂν ὑπάρχουν καὶ ἄλλες γεμάτες ἀπὸ ἀτοπήματα καὶ ὄχι τόσο ἀμεμπτες, ἐν τούτοις ἡ λαϊκὴ φαντασία ἐξεγείρεται καὶ πλέκει τὸ τραγούδι, τὸ θρῦλο, τὸ μῦθο. Ἐνας τέτοιος θρῦλος, ὅπου ἡ πραγματικότητά ὑφαίνεται μὲ μυθιστορηματικὰ στοιχεῖα πού ἡ ἱστορία δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸ παραμῦθι εἶναι τοῦ Καπετὰν Ἀναστάση, πού ἔγινε τὸ δίδαγμα, ὁ παιδικὸς φίλος, τὸ ἀγαπημένο παραμῦθι τῶν Ἀνατολικοθρακιωτῶν. Μ' αὐτὸν μεγάλωσα κι' ἐγώ, ἀνέκαθεν μοῦκανε τὴν πιὸ μεγάλη ἐντύπωσι. Ἐχω σκοπὸ νὰ σᾶς τὸν διηγηθῶ καὶ μάζεψα ὅσα στοιχεῖα μπορούσα, ἀπὸ παλιὰς παραδόσεις, ἀφηγήσεις ἀνθρώπων πού ἔζησαν στὴν ἐποχὴ του καθὼς καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς ἀστυνομίας δοσμένα ἀπὸ τὸν κ. Δ. Παπαγιαννάκο.

Ἡ καταγωγὴ του.— Ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ, πάνω ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, ἀντάρτης σπουδαῖος ζοῦσε στὴν περιοχὴ τῆς βορείου Πελοποννήσου. Ὄνομάζετο Παναγιώτης Σωτηρόπουλος. Εἶχε γεννηθῆ στὰ Καλάβρυτα καὶ μεγάλωσε μέσα στὶς φλόγες τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ 1821. Ὅταν ὅμως ἡ Ἑλ-

λάδα ἔγινε ἐλεύθερο κράτος κι' οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν κι' ἡ γαλήνη μαζί με τὴν νομιμότητα, ἦλθαν νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸν τόπο, ἡ κυβέρνησις διέταξε οἱ κάθε λογῆς ἐπαναστάτες, ἀντάρτες, καὶ ληστές, νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους νὰ ζήσουν εἰρηνικά. Πολλοὶ τὸ δέχτηκαν σ' ἄλλους ὅμως κακοφάνηκε. Ἦταν ψυχρὸς μεγαλωμένες στὴν ἀντάρα πῶς μπορούσαν τώρα νὰ ζήσουν στὴ γαλήνη; Ἔτσι ἀντὶ νὰ παραδοθοῦν, τράβηξαν σ' ἄλλα μέρη ὅπου βαστοῦσε ἀκόμη ἡ Τουρκία γιὰ νὰ συνεχίσουν. Ἄλλοι πῆγαν στὴν Ἡπειρο, ἄλλοι στὴν Μακεδονία. Ὁ Παναγιῆς ἀπ' τὰ Καλάβρυτα βρέθηκε στὴν

Α. Θράκη περὶ τὸ 1843. Ἐγκαταστάθηκε στὴν κωμόπολι Πέτρα. Ἐκεῖ τὸ περιβάλλον ἦταν τόσο ἥσυχο, οἱ ἄνθρωποι ἀφοσιωμένοι στὶς δουλειές τους, πού ἀναγκάσθηκε ν' ἀλλάξει γνώμη κι' ἀπὸ ἀντάρτης νὰ γίνῃ ἥσυχος ζωέμπορος. Κανένας δὲν θυμᾶται νὰ μᾶς πῆ ἂν παντρεύτηκε ἐκεῖ ἢ στὴν παλιὰ Ἑλλάδα. Τὸν ἴδιο χρόνο με τὸν ἐρχομὸ γέννησε ἓνα γυιὸ πού τὸν βάφτισαν Ἀναστάσιον. Γύρω στὴν καταγωγὴ του ἔχουν λεχθῆ πολλά. Ἄλλοι λέγουν ὅτι κατήγετο ἀπ' τὴν Κούταλη τοῦ Μαμαραῶ, ἄλλοι ὅτι ἦταν Σαρακατσᾶνος κι' ἄλλοι ἀπλῶς ὅτι ἦτο Ἕλλη. Τὸ πιθα-

Ὁ Καπετὰν Ἀναστάσης.

νότερο εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ ἐπίσημα χαρτιά. Τὰ πρῶτα γράμματα τᾶμαθε στὴν Πέτρα με μεγάλη φιλομάθεια καὶ νοημοσύνη. Γι' αὐτὸ σὰν τέλειωσε τὸ Σχολαρχεῖο, τὸν ἔστειλαν νὰ σπουδάσῃ στὴν Ἀθήνα νομικά. Τότε στρατολογήθηκε, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του καὶ ἐξεγυμνάσθη ἴσως δὲ νὰ ἦταν καὶ ἀξιωματικός. Στὴν Ἀθήνα ἔμεινε δέκα χρόνια κι' ὅταν τέλειωσε σπουδὲς καὶ στρατιωτικὲς ὑποχρεώσεις γύρισε 30 χρόνων στὴν Πέτρα.

Ὁ Ἀντάρτης.— Πῶς ἔγινε ἀντάρτης δύσκολο μπορούμε νὰ ποῦμε, γιὰτι καμμιά πηγὴ δὲν συμφωνεῖ με τὴν ἄλλη. Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς διηγήσεις

ἐνῶ γιὰ τὴν καταγωγή του μιλᾶνε ἀφηρημένα, στὴν αἰτία πού τὸν ἔκανε ἀντάρτη εἶναι ὅλες σίγουρες. Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα προσπαθήσαμε μελετώντας ὅλα τὰ στοιχεῖα, νὰ βγάλουμε μιὰ κρίσι τὴν ὁποία, ἂν καὶ προσωπική, θὰ παρουσιάσω σὰν τὴν πιὸ πραγματικὴ χωρὶς νὰ ἀποσιωπήσω καὶ τίς ἄλλες. Ὅταν ἐγύρισε στὴν Πέτρα τὸ 1873, φαίνεται ὅτι ὁ πατέρας του εἶχε πεθάνει κι' ἔτσι ὁ Ἄναστάσης ἀνέλαβε τὴν ἐργασία του, μὲ τὴν μόρφωσι δὲ πού εἶχε τὴν ἀνέπτυξε ἐμπορευόμενος μὲ τὴν Κων]πολι, τὴν Βουλγαρία καὶ τὴ Θράκη. Τὸ ἐμπόριο τῶν ζώων ἄφηνε κέρδη καὶ ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ἕνας καλὸς νοικοκύρης, εἶχε δὲ μιὰ περίοπτο θέσι μέσα στοὺς συμπολίτας του. Ἦταν ἕνα εἶδος ἀρχηγοῦ τῶν ὁμογενῶν τῆς περιοχῆς. Μὰ αὐτὸ δὲν ἄρρεσε στὸν Τοῦρκο διοικητὴ Ἰδρις Πασᾶν. Τῷ 1883 ὅταν γύρισε ἀπὸ ἕνα ταξεῖδι ὁ Ἄναστάσης, πῆγε στὸν καφενὲ νὰ ξαποστάση καὶ νὰ ἰδῆ τοὺς συμπατριῶτες. Ἀλέναντί του καθόταν κι' ὁ Ἰδρις κι' ἄκουγε μαζί μὲ ἄλλους Τουρκαλάδες, καθὼς κι' ὁ Σεῖζης του. Μιλῶντας, φαίνεται ὅτι ἔθιξαν ζητήματα πού δὲν συνέφεραν τὴν διοίκησι. Καὶ τότε ὁ Ἰδρις Πασᾶς, πού ἀπὸ καιρὸ τὸν ἔτρωγε τὸ σαράκι γιὰ τὸν Ἄναστάση καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἐξευτελίση, σηκώνεται καὶ τὸν κτυπᾷ μὲ τὸν βούρδουλα στὸ πρόσωπο. Ἡ διήγησις λέγει «δαρεῖς παρ' αὐτοῦ». Ὁ Ἄναστάσης πού ἦταν τότε σαράντα χρονῶν καὶ σὰν Καλαβρυτινὸς εὐέξαπτος καὶ ἐκδικητικὸς ξεσηκώθηκε κι' ἡ ψυχὴ του ἀντάρτισε. Αὐτὸν νὰ χτυπήση δημοσίᾳ τὸ «χαϊβάνι ;» Βέβαια ἐκείνη τὴ στιγμὴ συγκρατήθηκε διότι σκέφθηκε ὅτι θὰ κατέληγαν σὲ μαχαιρώματα καὶ σὲ ἀναταραχὲς πού θὰ ἐπέσυραν κακὰ γιὰ τοὺς ὁμογενεῖς. Εὐπνήσε ὅμως τὸ αἷμα τοῦ πατέρα του τοῦ ἀντάρτη, τὸ μῖσος τοῦ Ἑλληνα γιὰ τὸν δυνάστη κι' ἀπεφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἰδρις. Ἀμέσως τὴν ἄλλη μέρα μάζεψε κάμποσους ἀπὸ τοὺς καλύτερους Σαρακατσάνηδες πού τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν, πῆρε μαζί γιὰ παλληκάρια τοὺς Λιάκο, Χρῆστο, Μῆτρο, Θάνο καὶ Σταῦρο, γίνηκε ἀρχηγὸς καὶ τραβήξε κατὰ τὰ βουνὰ τῆς Στραντζας μὲ τὴν ἐπωνυμίαν Καπετὰν Ἄναστάσης. Ὅπως εἶπα, ὑπάρχουν διαφορετικὲς ἐκδοχὲς γιὰ τὴν αἰτία τοῦ ξεσηκωμοῦ του. «Ὁ Ἄναστάσης χρημάτισε ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ ὑποπέσας ὅμως σὲ σφάλμα, δραπέτευσε ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἤλθε στὴν Κων]πολι, ὅπου συνεταιρίσθη μὲ κάποιον Τοῦρκο ἔμπορο καὶ ἴδρυσαν ἕνα κατάστημα ἀποικιακῶν. Χάρης τῆς εὐφυΐας του ἡ ἐπιχειρήσις σὲ τρία χρόνια εἶχε πολλὰ κέρδη. Τότε ὁ Ἄναστάσης θέλησε νὰ τὴν διαλύσῃ γιὰ νὰ φτιάξῃ δικιά του ἐπιχειρήσι. Ὅμως ὁ Τοῦρκος ἠρνήθη τὰ δικαιώματά του καὶ τὸν ἐξεδίωξε μὲ τίς λέξεις «Σιχτιρ Γκιαβούρ». Ὁ Ἄναστάσης ἔφυγε, ὠρκίσθηκε ὅμως νὰ τὸν ἐκδικηθῆ. Ὑστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον διωργάνωσε συμμορία μὲ κάποιον Ἰωάννη Καφεπῶλη ἐκ Στραντζης (γνωστὸν ὡς Στραντζα Χιρσιζί), ὡς κλεπταποδόχον. Τότε ὁ Ἄναστάσης κατέβηκε στὸ ὑποστατικὸ τοῦ συνεταιροῦ του ὡς πλούσιος ζωέμπορος καὶ παρουσιάστηκε στοὺς φύλακες τοῦ κτήματος, κάτι φανατικούς Ἀρβανίτες οἱ ὁποῖοι τὸν ὑπέδε-

χθησαν καὶ τὸν περιποιήθησαν. Εἶπε ὅτι ἤθελε ν' ἀγοράσῃ 200—300 μεγάλα ζῶα, ἰδίως ἀγελάδες καὶ ἐμέτρῃσε 500 χρυσᾶς λίρας εἰς τὸν ἀρχιφύλακα νὰ τὰς μεταφέρῃ εἰς τὸ ἀφεντικό, μὲ τὴν παράκλησι νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν. Ὁ Τσιφλικοῦχος κατέφθασε τὴν ἐπομένη τρίβοντας τὰ χέρια του γι' αὐτὴν τὴν ἐπιτυχίαν. Ὅταν συνητήθησαν προέβησαν εἰς τὴν συμφωνίαν. Ὁ πρῶν συνεταιρὸς εἶχε μανίαν στὸ κυνήγι καὶ μόλις ἀντίκρουσε κατὶ λαγωνικὰ πού εἶχε φέρεϊ ὁ Ἀναστάσης μαζί του ξετρολλάθηκε. Τότε ὁ Ἀναστάσης πρότεινε νὰ πᾶνε κυνήγι. Ὁ Τσιφλικοῦχος ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὴν πρόσκλησι καὶ ἐξῆλθον γιὰ νὰ κυνηγήσουν. Ἐκεῖ εἶχε καταστρωθῆ τὸ σχέδιον ἀπαγωγῆς τοῦ πρῶν συνεταιροῦ. Πράγματι τὴν ὥραν πού κυνηγοῦσαν κι' οἱ ὑπῆρξαι εἶχαν ἀπομακρυνθῆ ὁ Τσιφλικοῦχος βρέθηκε μπροστὰ στὰ παλληκάρια τοῦ Ἀναστάσης. Ἐδέθησαν καὶ οἱ Ἀρβανίτες ὑπῆρξαι τοῦ ἀφεντικοῦ, ὁ δὲ Ἀναστάσης παρουσιάσθη μὲ τὴν πανοπλίαν του καὶ ζήτησε νὰ τοῦ στείλουν ἐντὸς 24 ὥρῶν 8 χιλιάδες χρυσᾶς λίρας. Τὸ σημεῖωμα τὸ ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ Τσιφλικοῦχος. Πράγματι τὴν ἐπομένη τὸ ποσὸν τῶν ὀκτῶ χιλιάδων λιρῶν διωχετεύετο στὰ θυλάκια τῆς συμμορίας. Τότε ὁ Ἀναστάσης τοῦ χάρισε τὸ ἄλογο καὶ τὰ λαγωνικὰ λέγοντάς του: «Βέη σὲ τὰ χαρίζω γιὰ νὰ μὲ θυμᾶσαι. Πρόσεξε τοῦ λοιποῦ ἀδικίαν νὰ μὴ κάνῃς γιατί δὲν θὰ μοῦ γλυτώσης». (ἔλέγετο ὅτι τὸ ἀφεντικό ἀπὸ τὴν συμφορὰ του ξεψύχησε). Ἡ ἐκδοχὴ ὁμως αὐτὴ ἔχει ἀρκετὰ κενά. Ὁ Ἀναστάσης διὰ λόγους κοινοῦ συμφέροντος ἔγινε θυλῶς. Ποιὸς ἄνθρωπος ἔστω καὶ Τοῦρκος, δέχεται ὡς συνεταιρὸ ἕναν ἄγνωστο ἀπένταρον καὶ λιποτάκτη; Ὁ Τοῦρκος δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ μετὰ ἀπὸ ἕνα ἔτος; Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἐκδοχὴ αὕτη κρίνεται ὡς μὴ βάσιμος».

Δευτέρα ἐκδοχὴ.— Εἰς τὴν διήγησιν τοῦ κ. Κ.Ξ. οὐδόλως ἀναφέρεται ἡ αἰτία πού τὸν ἔκαμε ἀντάρτη, λέγεται μόνον ὅτι εἰς τὴν περιφέρειαν Φιλιππουπόλεως ἐσχημάτισε ληστοσυμμορία καὶ εἰσέβαλε εἰς τὰ δάση τῆς Θράκης, στὴν περιοχὴ τοῦ Σαμμακοβίου καὶ ἐκεῖ ἔδρασε.

Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ παραμυθιοῦ ἐνὸς Πετρινοῦ.— Αὕτη κρίνεται ὡς ἡ πλέον ἀσύστατος. Ἀναφέρεται ὅτι «ἐκάκωσε» μὲ τὴν πεθερὰ του καὶ ἐσκότωσε ἄνευ λόγου τὸν γυναικάδελφον τὸν «Γκαϊνὴ» του. Αὐτὰ ἐστάθησαν αἱ αἰτίαι νὰ γίνῃ ἀντάρτης. Μὰ τότε ὁ καπετὰν Ἀναστάσης θὰ ἦταν ἕνας κοινὸς φρονιᾶς ἀδικαιολόγητος στὴν κρίσιν τοῦ νόσμου ὁπότε δὲν θὰ ἤρωοποιεῖτο. Ἔτσι ἡ μόνη λογικὴ ἐκδοχὴ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποία ἀνεπτύξαμε.

Ἡ δρᾶσις του.— Ὅταν πιά ἀπεφάσισε νὰ ζῆσῃ σὺν ἀντάρτης, τὸ 1883, ἔπρεπε νὰ σκεφθῆ μὲ ποῦ τὸν τρόπο θὰ κατώρθωνε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα. Βέβαια ἦταν ἔξυπνος καὶ τολμηρός, ἀλλὰ χωρὶς τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων βάσει ἀκριβῶν πληροφοριῶν θὰ ἀποτύγχανε. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα ἦταν νὰ ὀργανώσῃ τὴν ὀμάδα του, πού ὑπῆρξε πάντα μικρὴ σὲ ἀριθμὸν, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἔμπιστα παλληκάρια, πίσω δὲ ἀπ' αὐτὴ ὑπῆρχε δίκτυον

ἀπὸ κατασκόπους, καταδότας καὶ κλεπταποδόχους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἕλληνες, ὅμως ὑπῆρχαν καὶ Τούρκοι ἔμπιστοι. Στὴν ἀρχὴ θὰ χρησιμοποιοῦσε τὴν ἀρκετὴ περιουσία του. Ὅμως τὸ ἔργο ποὺ ἀνέλαβε ἦταν τεράστιο, τὰ δὲ ἔξοδα συντηρήσεως μεγάλα. Ἔτσι λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ ληστεύῃ. Ἀφοῦ ἔλυσε τὰ σπουδαιότερα προβλήματα ἄρχισε τὴ δρᾶσι. Ἡ πρώτη του δουλειὰ ἦταν νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἰδρίς Πασᾶ. Ἀπὸ τοὺς πληροφοριοδότας ἔμαθε ποῦ μποροῦσε νὰ τὸν συλλάβῃ. Ὅχι βέβαια ὅταν ἐξήρχετο μὲ σωματοφύλακας, γιατί ἀσφαλῶς ὁ Πασᾶς μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ Ἀναστάση θὰ ἔνοιωθε τί τὸν περιμένε. Ἐκεῖ ποὺ χαλάρωνε ἢ ἐπίβλεψις ἦταν τὸ σπίτι του, τὸ διοικητήριον καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισε νὰ τὸν κτυπήσῃ. Ἐνα βράδυ χωρὶς φεγγάρι, μὲ πέντε παλληκάρια μπῆκε στὴν Πέτρα καὶ τράβηξε γραμμὴ στὸ διοικητήριον. Κανένας δὲν φαντάσθηκε ὅτι θὰ εἶχε τόσο θράσος γι' αὐτὸ τὸ διοικητήριον βρέθηκε νὰ εἶναι ἀφύλακτο σχεδόν, μὲ ἕναν κοιμισμένο σκοπὸ στὴν θύρα. Ἀνενόηλη λοιπὸν ἡ συντροφιά εἰσηλθε, ἔδεσε τὸν σκοπὸ καὶ ἔσπευσε στὸν κοιτῶνα τοῦ φίλου μας Ἰδρίς. Τὸν σήκωσαν, τοῦφραξάν τὸ στόμα πρὶν καλοξυπνήσῃ καὶ δεμένον σὰν λουκάνικον τὸν τράβηξον στὰ βουνὰ τῆς Στραντζας ὅπου τὸν ἐξετέλεσαν κι' ἔτσι ξεπλύθηκε ἡ προσβολή. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή τοῦτος ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ὁ φόβος τῶν Τούρκων καὶ τὸ καμάρι τῶν ὁμογενῶν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι λήστευε. Μάλιστα ληστεύει κι' ἀρπάζει ὁ ἀντάρτης, γιατί ἄλλοιῶς δὲν θὰ μπορέσῃ ν' ἀνταποκριθῇ στὸν προσορισμὸ του. Δὲν τὸν κυβερνοῦν ὅμως κατώτερον ἔνστικτα κι' ἔχει τὸν ἱπποτισμὸ τοῦ ἀγωνιστή, ὅσο κι' ἂν οἱ μικρόχαροι φωνάζουν, ὅτι τοὺς ἔκαμε κάποια ζημία. Τὸ κύριον ἔργο του εἶναι ὁ ἀγὼν ἐναντίον Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Γι' αὐτὸ στὰ μάτια τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης εἶναι μιὰ ἡρωϊκὴ μορφή καὶ γι' αὐτὸ τοῦ εἶναι συγχωρεμένες ὅλες οἱ ἀδυναμίεις. Εἶναι πολὺ δύσκολο, μέσα σ' ἕνα βιβλίον μὲ πλατύτερον ὀρίζοντα νὰ καταναλώσῃς χρόνον καὶ γὰρ ἕνα μόνον κεφάλαιον, παρ' ὅλον ποὺ μᾶς ἐλκύει τὸ θέμα καὶ θὰ θέλαμε νὰ γράψωμε κάθε λεπτομέρεια. Ὅταν μαθεύτηκε στὴν Θράκην καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμη τὴν πρωτεύουσαν τὴν Κων]πολιν, τὸ τόλμημα τοῦ καπετὰν Ἀναστάση, ἔγινε μεγάλος θόρυβος. Ἡ Τουρκ. κυβέρνησις ἀνησύχησε κι' οἱ Ἕλληνες ζώη-ρεψαν. Ἀμέσως διετάχθησαν στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα νὰ τὸν καταδιώξουν. Δὲν πέτυχαν τίποτε. Σὰν πέρασε καιρὸς καὶ τέλειωσαν τὰ χρήματα οἱ δὲ ἀνάγκες αὐξήθησαν, ἀπεφάσισε νὰ ληστεύῃ. Ἡ πρώτη ληστεία ἔγινε στὴν Τρουλιᾶ ὅπου κατοικοῦσαν 350 φαμίλιες Ἑλληνικῆς καὶ μετὰξὺ αὐτῶν μερικοὶ πλούσιοι χωριανοί. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς λεγόταν Κωνστ. Τζάρτος. Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης ἔστειλε τοὺς «Γιατὰκηδῆς» του (κατασκόπους) νὰ μάθουν γιὰ τὸ μελλοντικὸ πρῶτον θῦμα καὶ πληροφορήθηκε ὅτι εἶχε μεγάλη περιουσία σὲ ζῶα καλῆς ράτσας. Εἶχε δυὸ γιουζούς. Ὁ μικρότερος ὁ Γιώργης, συνήθιζε νὰ πηγαίνει τὰ γελᾶδια καὶ τὰ πρόβατα γιὰ βοσκή. Ὁ καπε-

τάνιος παραλούθησε τις κινήσεις και τις συνήθειές του, αφού βεβαιώθηκε, ότι δὲν θὰ ἔκαμε μεγάλη ἀδικία ζητώντας γιὰ λύτρα 200 λίρες, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν τραβήξε στὸν ἐρημικὸ τόπο «Καφούρι». Ὁ λήσταρχος ἔστειλε τὴν ἐξῆς ἐπιστολή: «Κύριε Τζάρτο, μὲ τὸ καλὸ νὰ δεχθῆς τὴν ἐπιστολή μας καὶ σὰς παρακαλοῦμε νὰ ἐτοιμάσετε 200 λίρες χρυσὲς καὶ νὰ μᾶς τις στείλῃς εἰς τὸ δάσος τοῦ «Γλαμπυροργιάκου» καὶ πρόσεχε μὴν ἰδῆ κανεὶς τὸ μέρος, γιὰτὶ ὁ γυιὸς σου πάει χαμένος. Ἡ διαταγὴ μου σὰς παρακαλῶ νὰ τελειώσῃ σὲ 5 μέρες, γιὰτὶ ἅμα λήξῃ ἡ προθεσμία νὰ μὴ λογαριάζῃς τὸ παιδί σου μεταξὺ τῶν ζώντων. Ὅσο γιὰ τὴν ὑγεία του μὴ σκέπτεσαι καθόλου, εἶναι πάρα πολὺ καλὰ». Τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ ἔστειλε μὲ τοὺς τυχαίως διερχομένους ἐκ τοῦ δάσους μουλαράδες πού ἐπιφορισθῆκανε νὰ τὸ παραδώσουν στὰ χέρια τοῦ Τζάρτου. Αὐτὸς μόλις διάβασε τὸ γράμμα καταταράχθηκε κι' ἔτρεξε ἀμέσως στὴν Ἀστυνομικὴ ἀρχή. Τούτῃ ἡ ἀρχὴ δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ σταματᾷ τοὺς πρωϊνοὺς ἐργάτας, νὰ τοὺς ἐπιστρατεύῃ γιὰ νὰ βγοῦνε στὰ δάση νὰ κυνηγήσουν τὸν καπετὰν Ἀναστάση, ὁ ὁποῖος τοὺς πῆρε χαμπάρι κι' ἔστειλε εἶδησι στὴν ἀρχὴ νὰ παρατήσουν τὰ γελοῖα μέτρα καὶ ν' ἀφήσουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πᾶνε στὶς δουλειές των. Ὅσο γιὰ τὸν καϋμένο τὸν Τζάρτο, αὐτὸς ἦταν στὰ καρφιά ὅσο ἔβλεπε τὴν ματαιοπονία τῆς καταδιώξεως. Ἀναγκάστηκε τότε νὰ ζητήσῃ παράτασι προθεσμίας καὶ κατώρθωσε πουλώντας ἀγελάδες νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸ ποσὸν πού τὸ ἔστειλε στὸν τόπο πού τοῦ ὥριζε. Ἀμέσως τὸ παιδί ἀπελευθερώθηκε. Ὅταν γύρισε, μαζεύτηκε τὸ χωριὸ νὰ μάθῃ τὰ βασανιστήρια πού τραβήξε κι' ἀντὶ γι' αὐτὰ εἶδαν ἓνα παιδί ἐνθουσιασμένο νὰ διηγῆται πῶς πέρασε. Τοὺς μίλησε γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ληστῶν, γεμάτη γλέντια, τραγούδια, πῆτες καὶ ψητὰ, ἀκόμη κι' ἀγάπη καὶ κατανόησι, γιὰ τὴν γενναιοδωρία τοῦ καπετὰν Ἀναστάση μὰ καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη πού τοῦ εἶχαν οἱ τσοπάνηδες καὶ οἱ κυρατζῆδες. Μάλιστα ἔλεγε ὅτι τοῦ ἔστειλαν κρασί γιὰ πεσκέσι, ὅμως αὐτὸς τοὺς ἔκανε δῶρα πού ἀξίζαν περισσότερα. Δὲν πρόλαβε νὰ κρυώσῃ ἡ πρώτη ἐντύπωσις ὅταν ἔμαθαν πὼς στὸ Σκεπαστό, ὁ Ἀναστάσης ἀπήγαγε τὸν Ἀλέξανδρο, γυιὸ τοῦ Κωνσταντῆ τσορμπατζῆ καὶ ζητοῦσε 500 λίρες αὐτῇ τῇ φορᾷ. Οἱ ἀρχεὺς ξανάρχισαν τὶς παληές τους ἐνέργειες γιὰ νὰ βροῦνε τὸν ἀρχιλήσταρχο. Ὅταν ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ εἶδε ὅτι δὲν γίνεται τίποτε ἔστειλε κι' αὐτὸς τὶς 500 λίρες. Τὸ παιδί κι' αὐτὸ μὲ τὴ σειρά του ἐξύμνησε τὴν εὐγένεια τῶν ληστῶν καὶ τὴν γενναιοδωρία τους.

Ἡ ληστεία τοῦ Express.—Εἶχαν περάσει δυὸ χρόνια ἀπὸ τότε πού βγῆκε στὸ βουνὸ ὁ Ἀναστάσης. Τὸ πηγούνι του ἦταν πάντα ξυρισμένο, ἀλλὰ στὶς παρεῖες εἶχε γενειάδα μακρὰ καὶ οἱ ἄκρες τῆς ἔπερναν στροφῆ πρὸς τὰ πάνω. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ὠνομάσθηκε Τσατὰλ Σακαλλῆς, πού τούρικα θὰ πῆ «περισκελιδογενειοφόρος». Τίποτε δὲν ἔχει διασωθῆ ὅσον ἀφορᾷ τὴν περιγραφὴ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεώς του, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γένεια του.

Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἦτο μᾶλλον ψηλός, γεροδεμένος μὲ μάτι γεμᾶτο καλωσύνη, μὲ φωτεινὸ πρόσωπο καὶ καλοὺς τρόπους. Τὰ συμπεραίνομε ἀπὸ τὸ ἐξῆς : Κανένas ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνέλαβε δὲν εἶπε ἐναντίον του, ἐκτὸς ὅτι τὸν ἔκλεψε, οὔτε ὅτι τοῦ φέρθηκε βάνουσα. Μέσα στὰ δύο χρόνια εἶχε κάμει κάμποσες ληστείες. Εἶχε ληστέψει καὶ ἓνα πλούσιο Βούλγαρο ὀνόματι Διάκογλου, μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀπαγωγῆς κι' εἶχε εἰσπράξει 1000 λίρες. Ὅμως δὲν τοῦ βάσταξε ἡ καρδιά νὰ πέρνη ὅλο ἀπὸ Ἑλληνες, ἔστω καὶ πλουσίους. Ἐπρεπε νὰ βάλῃ χερί στοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ εἶχε ἰδρῦσει τακτικὸ Ταχυδρομεῖο, ἐλάμβανε δὲ καθημερινῶς ἐφημερίδας καὶ ἐπιστολάς ἐκ Κων]πόλεως συνεννοούμενος ἔτσι μὲ τοὺς ἐκεῖ κατασκόπους του. Κατήριζε σχέδια καὶ βλέποντας τὴν ἀνικανότητα τῶν Τουρκ. ἀρχῶν, ἀπεφάσιζε μεγαλεπήβολα ἔργα παραμερίζοντας τίς μικροεπιχειρήσεις. Ἔτσι λοιπὸν σχεδίασε τὴν περίφημη ληστεία τοῦ Ἐξπρές. Μέσα στὶς διηγήσεις ποὺ ἔχομε ὑπάρχουν δύο ληστείες τραίνων. Ἡ μία λέγει ὅτι ἀπήγαγε ξένους διπλωμάτας (Γερμανοὺς καὶ Γάλλους), ἡ ἄλλη ὅτι ἀφῆρεσε μόνο χρήματα. Ἐπίσης διαφέρουν στὴν τοποθεσία καὶ στὸ ζήτημα τοῦ χρόνου, γι' αὐτὸ μᾶς ὀδηγοῦν στὰ ἐξῆς δύο συμπεράσματα : Ἡ ὁ καπετὰν Ἀναστάσης διέπραξε δύο ληστείες τραίνων, τὴ μιὰ τὸ 1885 καὶ τὴν ἄλλη τὸ 1893 ἢ ἔγινε μία ληστεία μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀπαγάγῃ τοὺς διπλωμάτας καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ χρήματα. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι τὸ δεύτερο, διότι ἂν εἶχε κάμει δύο, κάπου θὰ ἀνεφέρετο. Ἐμεῖς θὰ μιλήσωμε καὶ γιὰ τίς δύο, γιὰτὶ κάποια θὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ, ἡ φάλαγξ τῶν κατασκόπων ἔκαμε τὸ θαῦμα της. Ἀπεφασίσθη νὰ ληστευθῇ ὁ πλούσιος ὁμογενὴς Ράλλης ποὺ διέμενε εἰς Κων]πολιν. Ἐπρεπε νὰ τὸν ἀπαγάγουν. Μὰ τὸ πρᾶγμα ἦταν δύσκολον μέσα στὴν πρωτεύουσα. Τότε κάποιος ποὺ παρακολουθοῦσε τὸν Ράλλη ἔμαθε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ μὲ τὸ τραῖνο γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ἡ πληροφορία διωχετεύθηκε στὸν Ἀναστάση, ὁ ὁποῖος ἀμέσως καλεῖ ληστρικὸ συμβούλιο, ὅπου ἐξέθεσε στοὺς συνεργάτας του τὸ σχέδιο ποὺ εἶχε καταστρώσει. Πληροφορήθηκε τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἔφευγε ὁ Ράλλης καὶ γιὰ τὸ τραῖνο τί ὥρα ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Πόλι. Ὑπολόγισε τὸ χρόνο ποὺ θὰ ἔκανε μέχρι στὸ σημεῖο ὅπου θὰ ἐγίνετο ἡ ἀπαγωγή. Τὸ « Ἐ ξ π ρ ἔ ς Ν α σ ι ο ν ἂ λ Ε ὕ ρ ὠ π α » ἔφευγε βράδυ. Ἔτσι λοιπὸν περὶ τὰ τέλη Μαΐου 1885, μιὰ νύχτα σκοτεινιασμένη κατέβηκαν στὸ σιδηρ. σταθμὸ τοῦ Σινεκλῆ. Εἶχαν προμηθευθῇ ἐργαλεῖα καὶ μ' αὐτὰ ξεβιδώσανε σιδηροτροχιὰς τῆς γραμμῆς. Ἡ ἀφαίρεσις ἔγινε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ καὶ νὰ σταματήσῃ τὸ τραῖνο χωρὶς νὰ ἐκτροχιασθῇ καὶ σημειωθῶν θύματα. Πράγματι λίγο μετὰ τὰ μεσάνυχτα τὸ ἔξπρές κατέφθασε στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ ὀδηγὸς ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν βλάβη καὶ κατῴρθωσε νὰ σταματήσῃ τὴν ἀμαξοστοιχία. Μόλις σταμάτησε πήδηξαν μέσα καὶ ψάξαν νὰ βροῦνε τὸν Ράλλη. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἦταν πουθενὰ καὶ

γιὰ νὰ μὴ πάη χαμένη ἢ ἀπόπειρα ἀπήγαγαν δύο Γερμανοὺς διπλωμάτας καὶ κατ' ἄλλους, δύο Γάλλους καὶ ἓνα Γερμανό, πού τοὺς μετέφεραν στὰ κρουσφήγετά τους ἐφίππους. Ὅσον ἀφορᾷ γιὰ τὸν Ράλλη, ἐμάθανε ὅτι τὴν τελευταία στιγμή ἀνέβαλε τὸ ταξίδι κι' ἔτσι γλύτωσε. Οἱ ὄμηροι ὠδηγήθησαν στὰ βουνὰ τῆς Σαρακίνας ὅπου τοὺς κράτησε 40 μέρες κι' ὄχι μόνο 8 ὅπως λέγει ἡ μιὰ ἄποψις. Μόλις ἔφθασε στὸ λημέρι του ὁ Τσατὰλ Σακαλλῆς ἔστειλε τὸ γράμμα πού ζητοῦσε τὰ λύτρα. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἐσώθηκε, ὅμως, ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα καταλαβαίνομε πὼς τὸ ποσὸν πού ζητοῦσε τῶν 20 χιλιάδων εἰκοσοφράγκων, δηλ. 400 χιλιάδων φράγκων, θὰ ἐμετροῦτο ἀπὸ τὸν Τραπεζίτη Σαρ. ἐκκλησιῶν Ἰωάννη Σύρμα. Τὸ ποσὸν ἦταν τόσο μεγάλο πού ἐλέγετο ὅτι φορτώθηκε σὲ δυὸ ἄσπρα ἄλογα. Ὅμως πρὶν πάη ἡ ἐπιστολὴ στὴν κυβέρνησι ὁ Σουλτάνος εἶχε μάθει τὸ συμβὰν καὶ διέταξε νὰ σταλοῦν στρατεύματα πρὸς καταδίωξι καὶ σύλληψι τῆς ληστοσυμμορίας. Τοῦ κάκου ὅμως. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸν θυμὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπλήρωσαν ἀθῶοι. Πολλοὺς ἐξυλοκόπησαν καὶ ἄλλους ἐνέκλεισαν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Σινώπης ὡς ὑπόπτους. Τρία συντάγματα πεζικοῦ καὶ 400 ἵππεῖς ἀλώνισαν τὴν Θράκη χωρὶς ἴχνος νὰ βροῦν. Ἀναγκάστηκε ἡ κυβέρνησις νὰ καταβάλλῃ τὰ ζητούμενα στὸν Ληστή. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶχε διεθνῆ ἀντίκτυπο. Οἱ Διπλωμάται ὅταν ἐπέστρεψαν στὴν πατρίδα τους ἐπὶ ἡμέρας ἐξεθείαζον τὸν καπετὰν Ἀναστάση, μὲ σκίτσα παρίστανον τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς πού ἔκαμαν κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ ψήσιμο τῶν ἀρνιῶν στὶς σοῦβλες. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τοῦ ἥρωος τοῦ Σινεκλή διεφημίσθη εἰς ὅλη τὴν Εὐρώπη. Τὰ ἀνακτοβούλια τῶν Μ. Δυνάμεων, βλέποντας τὴν ἀνικανότητα τῆς Τουρκ. κυβερνήσεως νὰ περιφρουρήσῃ τὴν ζωὴ καὶ περιουσία τῶν ξένων καθὼς καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ἔκαμαν πρότασι νὰ ἀποσταλῇ Διεθνῆς Ἀστυνομία. Καὶ τῆς ὠρίζετο διὰ τελεσιγράφου ὅπως ἐντὸς ὀρισμένου διαστήματος ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν. Ὁ Σουλτάνος καταπτοηθεὶς ἀπὸ τὸ τελεσίγραφον ἔστειλε πολυάριθμο στρατὸ στὴν Θράκη ὑπὸ τὸν Ἐδὶπ Πασᾶν. Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης μόλις ἐπληροφορήθη τὰ ἐναντίον του μέτρα, ἐπέρασε εἰς τὴν Βουλγαρία μεταφέρον καὶ ἄφθονο χρυσὸν διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ ἕως ὅτου ἠρεμήσουν τὰ πράγματα. Ἡ ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς ληστείας λέγει τὰ ἑξῆς: Τὸ τραῖνο δὲν ἦταν τὸ Νασιονὰλ Ἐξπρὲς ἀλλὰ τὸ Ἐξπρὲς Ταχυδρομεῖον Ἀδριανουπόλεως—Κων]πόλεως, τὸ ὁποῖον θὰ περνοῦσε μέσῳ ὀλοκλήρου τῆς Α. Θράκης. Ἡ ἀφαίρεσις τῶν σιδηροτροχιῶν ἔγινε εἰς τὸ Μπαμπᾶ—Ἐσκῆ καὶ Δουλπέντερε. Ὅταν ἐσταμάτησε οἱ λησταιὶ πήδησαν στὸ βαγόνι τοῦ ταχυδρομείου καὶ ἀφῆρσαν περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας λίρας καὶ δέκα ἑξ χιλιάδας μετζίτια ἀργυρᾶ. Μετὰ ἀνεχώρησαν ἀνενόχλητοι.

Ἡ σύλληψις τοῦ Λαμὰτ Πασᾶ.—Σὰν πέρασε κάμποσος καιρὸς κι' οἱ Τοῦρκοι χαλάρωσαν τὴν ἐπιτήρησί τους, ὁ Ἀναστάσης ἐπανῆλθε μὲ μερικὲς μικροεπιχειρήσεις, ὅμως τὸ δύσκολο τὸν τραβοῦσε. Ἀπεφάσισε αὐτὴ

τὴν φορὰ νὰ κυπήσῃ τὴν ἴδια οἰκογένεια τοῦ Σουλτάνου Χαμίτ, πού εἶχε γαμπρὸ τὸν περίφημο Ἀχμέτ Δαμάτ Πασᾶ, ἄνθρωπο μορφωμένο καὶ διπλωματικώτατο. Αὐτὸν εἶχε δεξιὸ χέρι ὁ Σουλτάνος καὶ τὸν ἀγαποῦσε. Αὐτὸν τὸν Δαμάτ Πασᾶ θέλησε νὰ ἀπαγάγῃ ὁ Ἀναστάσης. Ἐββαλε ἀνθρώπους νὰ μάθουν γιὰ τὶς κινήσεις του καὶ ἐπληροφορήθη ὅτι τώρα τὴν ἀνοίξει (ἦταν τὸ ἔτος 1892), θὰ πῆγαινε στὸ ἀγρόκτημα τοῦ Σουλτάνου παρὰ τὴν Ἀσκὸν γιὰ ἀνάπαυσι. Μιὰ Ἀπριλιάτικη νύχτα μπήκε ὁ Ἀναστάσης μὲ τὰ παλληκάρια του στὸ ὑποστατικό, ἄρπαξε τὸν Δαμάτ καὶ ἔγινε καπνός. Κανεὶς δὲν πῆρε χαμπάρι. Τὸν μετέφερε μὲ δεμένα μάτια στὸ χωριὸ Σοφίδες, σὲ μιὰ ἀπομονωμένη καὶ ἐτοιμόρροπη οἰκία. Δίπλα ἦταν ἓνα τζαμί κι' ἓνα ρυάκι. Ὁ Δαμάτ ἄκουγε τὸ κελάρισμα τοῦ ρυακιοῦ καὶ κάθε πρωτὴ τὴν παραπονιάρικη φωνὴ τοῦ Μουεζίνῃ. Τὴν φύλαξι του τὴν ἀνέλαβε ἓνα παλληκάρι, ὁ Σταμάτης, ὁ ὁποῖος περιποιήθηκε τὸν Δαμάτ καθ' ὅλη τὴν ὀμηρία του μὲ εὐγένεια. Ὁ Σουλτάνος μόλις ἔμαθε τὸ νέο κατόρθωμα τοῦ Σακαλλῆ ἔστειλε ἀπειράριθμο στρατό, ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ πράξῃ τίποτε. Ἐτσι ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ τὰ λύτρα. Κατ' ἄλλους ἦσαν 3 χιλιάδες λίρες, κατ' ἄλλους 10 χιλιάδες, ὃ καὶ πιθανώτερον. Ὁ Δαμάτ ἀπελύθη μόλις εἰσεπράχθη τὸ ποσόν. Αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶχε τὴν ἐξῆς συνέχεια: Ἀργότερα ὁ Σταμάτης κατέβηκε στὴν Τυρολόη μετῃμφισμένος γιὰ ν' ἀγοράσῃ φυσιγγία ἀπὸ τὸ κατάστημα ἑνὸς Ἑβραίου, πού τὸν ἀνεγνώρισε καὶ εἰδοποίησε τὴν ἀστυνομία ἢ ὁποία τὸν συνέλαβε. Ὁ Σταμάτης ὠμολόγησε καὶ ἀμέσως κατόπιν διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου ὠδηγήθη ἐνώπιόν του. Τὸν ἐρώτησε πολλὰ γιὰ τὸν Ἀρχιληστή, αὐτὸς δὲ τὰ ἐξιστόρησε λεπτομερῶς. Μετὰ τὴν ἀνάκρισι ὁ Χαμίτ θέλησε νὰ τὸν σκοτώσῃ. Ἐπενέβη ὅμως ὁ γομβρός του, μίλησε γιὰ τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰ καὶ τὴν καλὴ συντροφιὰ πού τοῦ ἔκαμε καὶ ζήτησε νὰ τοῦ δοθῇ χάρις. Ὅχι μόνον χάρις ἐδόθη ἀλλὰ προσελήφθη μισθωτὸς γιὰ νὰ τοὺς ὠδηγήσῃ εἰς τὴν σύλληψι τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ὅμως εἶτε διότι ὁ Σταμάτης δὲν ἠθέλησε, εἶτε διότι ἡ τακτικὴ τοῦ Ἀναστάσης ὑπῆρξε ἰδεώδης, τίποτε δὲν προέκυψε ἀπ' αὐτὴ τὴ συνεργασία. Γιὰ τὸν Σταμάτη ὑπάρχει κι' ἡ ἐξῆς ἱστορία, ἢ ὁποία εἶναι ἀληθινή: Ὅταν ὁ Σταμάτης ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ζωὴ τοῦ κλέφτη, κατέβηκε στὸ Σαμμάκοβο καὶ παρεδόθη στὸν ἀστυνόμο μὲ τὸν ὄπλισμό του. Ὁ ἀστυνόμος τὸν ἄφισε νὰ γυρίξῃ ἐλεύθερος καὶ ὄπλισμένος. Ἡ πόλις τοῦ εἶχε παραχωρήσει δωμάτιο στὸ ξενοδοχεῖο καὶ φαγητό. Γυροῦσε καὶ διασκέδαζε τρώγοντας καὶ πίνοντας. Ὅλα ἐγίνοντο γιὰ νὰ μάθουν κάτι γιὰ τὸν καπετάνιο του. Σκὸ δρόμο τὰ μικρὰ τὸν ἔπερναν ἀπὸ πίσω. Φοροῦσε πανώβρακο, ζώνη μαύρη, τσαρούχια μὲ γκέττες, στὸ κεφάλι τάκια Ἀλβανικὴ, γιλέκο καὶ ἀντερί. Τὰ ὄπλα του ἦταν ἓνα μαρτίνι (αὐτὸ τὸ πῆρε ἡ ἀρχὴ) ἓνα περίστροφο μὲ ἀσημένιο χεροῦλι (μπελετζίκι), γιαταγάνι μεγάλο μὲ λουρὶ περασμένο ἀπ' τὸν ὄμο, τρεῖς παλάσκες φυσιγγία, δύο γιὰ τὸ μαρτίνι κι' ἓνα γιὰ τὸ

περίστροφο. Ἀφοῦ δὲν ἔμαθαν τίποτε, τὸν ἔστειλαν στὴν Ἀδριανούπολι καὶ τὸν ὑπέβαλαν σὲ πλάγια ἀνάκρισι. Ὁ πρόων ληστής ὅμως συνέχισε τὰ ἴδια καὶ ὅταν κατάλαβαν πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ἀποσπάσουν ὁμολογίες τὸν ἄφρισαν ἤσυχο.

Ἡ τακτικὴ του.— Πρὶν τελειώσουμε, θὰ ποῦμε μερικὰ γιὰ τὴν τακτικὴν του. Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης ἔδρασε δέκα χρόνια, ἡ βάσι δὲ τῆς τακτικῆς του ἦταν ληστροικὴ. Δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν διαφοροετικὴ. Ὅμως ἂν κανεὶς τὴν ἐξετάσῃ θ' ἀντιληφθῆ ὅτι διαφέρει ἀπ' τὴν καθ' αὐτὸ ληστεία. Κατὰ πρῶτον ὁ σκοπὸς δὲν ὑπῆρξε κατώτερος. Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης ἦταν ἀντάρτης δὲν ἦταν κλέφτης. Ὑπῆρξε ὁ προστάτης τοῦ τόπου. Ποτὲ δὲν ἐπέπραξε ἔμπορο συνοδεύοντα τὴνπραμάτεια του. Ἐσέβετο τὰς κυβερνητικὰς Ἀρχὰς ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ἐπιτίθεται ὅταν εὗρισκετο ἔστω καὶ ἓνας μόνον χωροφύλακας. Συνελάμβανε πάντα ὡς δμήρους τοὺς μέλλοντας νὰ ληστεύσῃ μὲ τέχνασμα. Πλούσιος πού ἢ περιουσία του ξεπερνοῦσε τὶς 1000 λίρες ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ καταβάλλῃ τὸ ἓνα τέταρτο αὐτῆς εἴτε μὲ τὸ καλὸ εἴτε διὰ τῆς βίας. Ἐνας ἔμπορος ἢ σιφλικοῦχος ὅταν συνελαμβάνετο μία φορὰ δὲν ἀπληλλάσσειτο καὶ παρακολουθεῖτο ἡ πορεία τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν κερδῶν του. Κι' ἂν διεπιστώνετο ὅτι οἱ δουλειῆς πῆγαιναν καλὰ μετὰ ἀπὸ δύο ἢ τρία χρόνια τὸν συνελάμβανε πάλι. Ἔτσι ὁ Ἰωάννης Ἀθανασιάδης ἐξ Ἀγίου Στεφάνου ἀνθρακῆμπορος συνελήφθη τρεῖς φορὰς καὶ τοῦ ἀφήρσαν τρεῖς χιλιάδας χρυσᾶς λίρας. Κάποτε εἶχε συλλάβει τὸν Δούκα Εὐκλείδη καὶ τὸν Λάσκαρη Εὐσταθίου, μετρίους νοικοκυραίους ἀπ' τὸ Σαμμάκοβο. Τὸν παρεκάλεσαν, τοῦ εἶπαν πὼς ἦσαν φτωχοὶ βιοπαλαισταὶ κι' ἐκεῖνος ἀφοῦ τὸ ἐξακρίβωσε τοὺς ἀπελευθέρωσε. Εἶχε ἀκόμη πολλὰ ἀνθρωπιστικὰ συναισθήματα. Προστάτεψε τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τοὺς μικροληστὰς. Ἔδιδε χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν ζῶων διὰ τὰς γεωργικὰς ἀσχολίας των. Καὶ εἰς ἄλλους ἀποδείξει διὰ τὴν ἀγορὰν σίτου ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ὅπου ἔγραφε: «Δώσατε στοὺς ἐπιφέροντας τὴν παροῦσαν μου 100 κιλὰ σίτου. Ἀναστάσης». Ἡ ὑπογραφή του ὑπῆρξε ὁ τρόμος τῶν ἐμπόρων. Τιμωροῦσε ὅσους κατεχρῶντο τὸ δίκαιο τοῦ πτωχοῦ. Ὁ ἀνεφοδιασμὸς ἀπὸ τρόφιμα ἐγένετο μὲ παράξενον τρόπο. Διέταξε: «Πηγαίνετε στὸ τάδε δέντρο καὶ θὰ βρῆτε ζεστὴ πῆττα κι' ἓνα ψημένο ἀρνὶ νὰ φάμε». Πῆγαιναν κι' εὗρισκαν ὅτι ὁ ἀρχιληστής τοὺς εἶχε ετοιμάσει. Αὐτὴ τὴν τακτικὴν τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς ομάδος ἐξηκολούθησε καθ' ὅλη τὴν διάρκειαν τῆς δράσεώς του χωρὶς ποτὲ νὰ μάθῃ κανεὶς. Πράγματι κατώρθωσε νὰ μὴ ματώσῃ ρονθοῦνι ἐκτὸς δυὸ τριῶν περιπτώσεων πού ἀναγκάσθηκε ἐκ τῶν πραγμάτων. Κι' αὐτὸ οὐδόλως εἶναι βέβαιον. Ἡ μία περίπτωσις εἶναι ὁ φόνος τοῦ γιου τοῦ Βουλγάρου ἐμπόρου Ἀναγνώστη Διάκογλου. Εἶχε ἀπαγάγει τὸ παιδί καὶ ζήτησε τὰ λύτρα. Ὅμως ἂν καὶ τρεῖς φορὰς τὸν εἰδοποίησε, ὁ Διάκογλου ἠρηνήθη μὲ τὴν φράσιν «γιὸ θὰ κάμω κι' ἄλλον». Ἔτσι ἐπάνω στὴν ὀργὴν του, κατέσφαξε τὸ παιδί καὶ

ἀπέστειλε τὸ πῶμα στὸν ἄσπλαχνο πατέρα μαζί με ἕξη λίρας διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ταφῆς. Ὁ δεύτερος φόνος διεπράχθη κατὰ τοῦ Βουλγάρου Ἰωάννη Γρανδέλη (ἢ Γραντέλη) διότι εἶχε τὴν ἀναίδεια νὰ ὑβρίζῃ τὸν Καπετάνιο, νὰ τὸν συκοφαντῇ καὶ νὰ κολακεύεται διαλαλώντας ὅτι θὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι. Παρ' ὅτι εἰδοποιήθηκε κάμποσες φορὲς ἐκεῖνος συνέχιζε. Ἀποτελεσμα ἦταν νὰ τὸν συλλάβῃ, νὰ τὸν τεμαχίσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ πεσκέσι στὶς ἀρχές. Ὁ τρίτος ἢ μᾶλλον πρῶτος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ φόνος τοῦ Ἰδρὸς πασαῦ. Ὁ καπετάν Ἀναστάσης ἔδρα μόνο ἀπ' τὴν ἀνοιξὶ μέχρι τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ φθινοπώρου. Τὸν χειμῶνα διεχειμαζεε στὰ μεγαλύτερα κέντρα τοῦ «Πέραν» στὴν Κων]πολι, ἐνῶ οἱ ὀπαδοὶ του ἔμεναν στὰ χωριά τῶν κλεπταποδόχων. Κάποτε ἀπὸ κάποιο ὀπαδό του, ὁ ὁποῖος συνελήφθη, ἐπροδόθη ὅτι εὐρίσκετο εἰς Κων]πολιν καὶ ἔζη εἰς πλούσια κέντρα. Κατόπιν αὐτοῦ συνελήφθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ δικαστήριον Πέτρως, ὅπου ἀθωώθηκε καὶ ἀπελύθη. Τοῦτο κατωρθώθηκε ἀπὸ τὴν ἐλπίδει τοῦ διαβατηρίου του, τὸ ὁποῖον ἐπιστοποιεῖ ὅτι ἦτο ἔμπορος περιοδεύων. Εἰς τὴν ἀθώωσι συνετέλεσε ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἄσφογος ἐμφάνισις του.

Τὸ τέλος του.— Ὅταν ὁ Σουλτάνος ἔλαβε τὸ περίφημο τελεσίγραφο περὶ διεθνοῦς ἀστυνομίας, ἀπέστειλε ἰππεῖς καὶ πεζοὺς διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Τσατὰλ Σακαλλῆ. Ἐπλημμύρισε ὁ τόπος ἀπὸ κόκκινα φέσια κι' ὡς ἦταν φυσικὸ ὁ καπετάν Ἀναστάσης ἔφυγε γιὰ ἄγνωστο κατεύθυνσι. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι μετέβη στὴν Βουλγαρία. Μία διήγησις λέγει ὅτι ἔζησε στὸν Πύργο χωρὶς νὰ ἔξασκῇ ἐπάγγελμα. Τὰ χρήματα τὰ εἶχε κρύψει κι' ὅταν ἐχρειαζέτο πῆγαινε στὰ βουνὰ τῆς Σαρακίνας ἔπερνε τὸ ποσὸν ποῦ ἤθελε. Ἐκεῖ ἔζησε 20 χρόνια. Εἶχε φθάσει πιά τὰ ἑβδομήκοντα ὁπότε τῷ 1913, ἐπῆγε ὁ Κωσταντῖνος Κουδρος ἐκ Σαρακίνας εἰς τὸν Πύργον καὶ τὸν βρῆκε. Τὸν ἔπεισε νὰ γυρίσῃ στὴν Θράκη καὶ νὰ μαζέψῃ τὴν συμμορία του ποῦ σκοπὸ θὰ εἶχε τὴν δρᾶσι ἐναντίον Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Εὐπνησε μέσα του τὸν παλιό του ἑαυτὸ καὶ πρὶν τὸ καλοκαταλάβει κι' αὐτὸς ἀκόμη, βρέθηκε πάλι στὰ παλιά του λημέρια. Παρ' ὅλα τὰ χρόνια του τίποτε δὲν τὸν ἐπτώσῃ. Ἐδρασε πράγματι ἕνα ὁλόκληρον χρόνον παράλληλα με τὸν Θεοδωράκη Ἀμπατζῆ, ἕνα σπουδαῖο καπετάνιο. Ὅμως ξημέρωσε κάποτε κι' ἡ μέρα τοῦ τέλους. Ἦταν Φεβρουάριος τοῦ 1914. Εὐρίσκοντο ὅλοι στὴν Σαρακίνα. Ἐκεῖ, στὸ φαγητὸ θέλησε νὰ μαλώσῃ ἕνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του, τὸν Εὐλάμπιον Θεοδώρον Κατσαγούνη. Ἡ ὥρα ὁμως ἦταν ἀκατάλληλη γιὰ παρατηρήσεις καὶ ὁ Εὐλάμπιος λόγῳ τοῦ εὐἔξαπτου χαρακτήρος του δὲν ἤθελε νὰ τίς δεχτῇ. Φιλονίκησαν κι' ἔτσι ὅπως κράταγε τὸ ὄπλον ὁ Εὐλάμπιος πυροβολεῖ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ τὸν χτύπησε ἄσχημα. Οἱ Τούρκοι, στὸ ἄκουσμα τοῦ πυροβολισμοῦ ἔτρεξαν, ἐνῶ οἱ ἀντάρτες πανικόβλητοι καὶ φιλοτομαράδες ἔφυγαν κι' ἄφησαν τὸν καπετάν Ἀναστάση ἡμιθανῆ. Οἱ Τούρκοι σὰν τὸν ἔπιασαν δὲν τὸ πίστευαν ὅτι πράγματι

τὸν εἶχαν στὰ χέρια. Τὸν ἀνέκριναν τραυματισμένο καὶ ζητοῦσαν νὰ μάθουν γιὰ τοὺς κλεπταποδόχους, γιὰ τοὺς κατασκόπους καὶ γιὰ τὸν ἀγῶνα του, αὐτὸς ὅμως τίποτε δὲν εἶπε. Στὸ τέλος κάλεσαν τὸν γιατρὸ Κῦρκο Κύρκου νὰ τὸν συνεφέρει γιὰ νὰ συνεχισθῇ τὸ μαρτύριον. Ὁ ἀνθρωπιστὴς ὅμως γιατρὸς, ἔκαμε στὸν καπετὰν Ἀναστάση μιὰ ἔνεσι καὶ τοῦ χάρισε τὴν εὐθανασίαν.

ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τὸ ρηγόπουλο

Ἐν' ἔμορφο ρηγόπουλο, ἐν ἄξιο παληκάρι
 μιὰ κόρη ἔμορφη ἀγαπᾷ καὶ ἡ κόρη δὲν τὸν θέλει
 καὶ ἐξόδευε στὴν πόρτα τῆς ἐνὶ πύργους λογάρη
 τοὺς ἔξῃ πύργους μάλαμα τοὺς τρεῖς μαργαριτάρι
 στὰ μάτια δὲν τὴν κύτταζε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδε
 μιὰ Κυργιακὴ μιὰ λαμπρινὴ μιὰ ἐπίσημο ἡμέρα
 ἄλλαξε καὶ στολίσθηκε στὴν ἐκκλησιὰ πηγαίνει
 τὴν κόρη συναντάωσε στὴν ἐκκλησιὰ πὺ ἐμβγαίνει
 τοῦ νιοῦ καρδιά συχνοκτυπᾷ τὴν κόρη συντυχαίνει
 Κόρη μ' ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ καὶ θέλω νὰ σὲ πάρω
 καὶ ἡ κόρη ἐπιλογήθηκε καὶ τὸν ἐσυντυχαίνει.
 Μὰ εἰς τὴν γῆ πὺ περπατῆς τὴν ἐκκλησιὰ πὺ μπαίνει
 μὰ τὸ σταυρὸ πὺ προσκυνῶ ἐνένα δὲν σὲ παίρνω.
 Εὐθὺς ὀπίσω γύρισε στὸ σπίτι του νὰ πάγη.
 Στὸ δρόμο ὅπου πῆγαινε στὴν στράτα πὺ περπάτει
 πὺ διαμιγιάς ἀντάωσε μάνα καὶ θυγατέρα
 ἡ μάνα ἦταν πέρδικα ἡ κόρη περιστέρα
 ἡ μάνα ἐπιλογήθηκε στὴν κόρη τῆς καὶ λέγει.
 Βλέπεις κόρη μ', αὐτὸ τὸ νιὸ πῶς πάγει θλιβομένα ;
 Μιὰ κόρη ὤμορφη ἀγάπησε καὶ ἡ κόρη δὲν τὸν θέλει
 μόνον ἄς τὴν μαγεύσουμε αὐτὸν τὸν νιὸ νὰ πάρη.
 Τὴν μάγευσαν ὡς τὸ πρωτὶ καὶ ἄπ' τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ
 σὺρε ξένεμ' στὸ σπίτι σας πάγε στὴν κάμαρά σου
 καὶ ἄναψε τὸ κανδήλι σου καὶ βάλε ὀλίγο λάδι
 καὶ ἄφησ' τὴν πόρτα ἀνοικτὴ ναρθῇ καὶ αὐτὴ τὸ βράδυ.
 Ποιὸς εἶδ' ἀμάξι στὸ γιαλὸ καράβια σὲ λιβάδι
 ποιὸς εἶδε κόρη ἔμορφη νύκτα μὲ φεγγάρι.

Ἡ καλογορηγιά

Καλογορηγιά τραγουδῆσε ἐψὲς βράδῳ στὴν κλίνη
καὶ ἔμαρνανε ἐνιά χωργιά καὶ δεκαπέντε κάστρα
καὶ μάρανε τὸν Κωνσταντῆ ἀπ' ἀψηλὰ πὺν κάντου.
Βρὲ πιάνε αὐτὴ πὺν τραγουδεῖ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Ἡ Καλογορηγιά σὰν τ' ἄκουσε βαργιά τὴν κακοφάνει
τὸ ράσο τῆς πετροβολᾷ καὶ τὸ σταυρὸ τῆς λέγει.
Σύρε ράσομ' στὴν ἐκκλησιὰ σταυρέμ' στὸ ἅγιο βῆμα
καὶ σεῖς κομπολογάκια μου εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸ μνῆμα
τί γὼ τώρα θὰ πανδρευθῶ τὸν Κωνσταντῆ θὰ πάρω
Καὶ ὁ Κωσταντῆς μετάνιωσε καλογορηγιά νὰ πάρη
θέλω νὰ τὸν καταραστῶ καὶ πάλι τὸν λυποῦμαι
μόνον ἄς τὸν καταραστῶ καὶ νὰ μὴν τὸν λυποῦμαι
δέκα μαχαίρια νὰ βρεθοῦν νὰ κάτσουν στὴν καρδιά του
ὄλοι γιατροὶ Τοῦρκοι, Ρωμηοὶ ὄλοι νὰ μαζευσθοῦνε
καὶ γὼ διαβάτης νὰ γινῶ πεκῆ γιὰ νὰ περάσω
καλημερονό σας γιατροὶ καλῶς τὰ πολεμᾶτε
κι' ἄν κόβουν τὰ νιστέργια σας κόφτετε μὴ λυπᾶσθε
καὶ γὼ ψιλὸ πανὶ φαίνω σαρανταπέντε πήχεις
τὶς δέκα βάζω γιὰ φαντὸ τὶς δεκαοκτῶ γιὰ φτύλια
καὶ τάχα τὰ ἐπίληπα νὰ δένουν τοὺς γιαράδες
Μωρὴ ἄνομη μωρὴ ἄπιστη ἐβρέθησας θυγατέρα
ἄν ἠθέλης γιὰ νὰ κριθῆς κρίση γιὰ νὰ μὲ κάμης
κριτὴ δὲν ἔχει νὰ μὲ πᾶς κριτὴ γιὰ νὰ μὲ κρίνεις
μόνο μὲ καταράστηκες διπλὰ νὰ μὲ παιδεύεις.

Ὁ Ἰωάννης ὁ ξενιτευμένος.

Μαῦρα μου χελιδόνια καὶ ὀλόασπρά μου πουλιά
ἐσεῖς ὅταν περνᾶτε ἀπὸ τὴν Ἀραπιά
φέрте μου καλαμάρι φέρτε με καὶ χαρτιά
νὰ γράψω στὰ φτερά σας καὶ στὰ φτερούγια σας
δυὸ λόγια δυὸ μαντάτα τρία μηνύματα
νὰ πᾶτε τὴν καλὴ μου καὶ τὴν γυναῖκα μου
νὰ μὲ τὴν χαιρετᾶται γιὰ νὰ παντρευεῖται
καὶ γὼ ἔδῳ πὺν ἦρα καὶ γὼ παντρεύτηκα
πῆρα γυναῖκα χήρα κεῖναι καὶ μάγισσα
μαγεύει τὴν θάλασσα καὶ δὲν κυματεῖ
καὶ μάγευσε καὶ μένα καὶ δὲν μπορῶ νὰρθῶ
σὰν τάκουσε ἡ καλὴ του καὶ ἡ γυναῖκα του

μαῦρα ροῦχα ἔβαλε γίνεται καλογραῖα
 μπῆκε μεσ' τὸ καράβι βγήκε στὴν Ἀρμενία
 ρωτᾷ τοῦ Ἰωάννη τὰ σπίτια τοῦ Γιάννη τὰ τσαρσιά
 ὁ Γιάννης πάγει στὴν Πόλι εἶναιπραματευτῆς
 πάγει γιὰ νὰ ψουνίση τῆς μόδας τὸ βλατι
 νὰ μὲ τὸν χαιρετᾷτε ὅταν ἔρχεται
 ἦρτε μιὰ καλορηγιούδα μνειὰ κοντοχαμαδῆ
 κοντιλοδακτυλοῦσα καὶ ποτηρόχειλη.

Οἱ τρεῖς ἄρχοντες.

Τρεῖς ἄρχοντες ἐκάθονταν σ' ἓνα ἀργυρὸ τραπέζι
 ὁ ἓνας ἐπαινέθη τ' ἄσπρα του κι' ὁ ἄλλος τὰ φλουριά του
 ὁ τρίτος ἐπαινέθηκε πῶχει ὤμορφη γυναῖκα
 καὶ τὸν ἐβαρυσίξανε τριῶ χρονῶ χαράτσι
 Πούλησε μύλους δώδεκα ἀμὲ τοὺς μυλωνάδες
 πάλι δὲν ἐτελείωσε τρύγιο χρονῶ χαράτσι
 πούλις' ἀμπέλια ἀτρύγητα ἀπὸ τοὺς τρυγητάδες
 ἀκόμη δὲν τελείωσε τρύγιο χρονῶ χαράτσι
 πέρνει ὁ κοντὸς τὴν ἔμορφη καὶ πάγει νὰ τὴν πουλήση
 τὸν δρόμο ὅπου πῆγαινε τὴν στράτα πὺ περπάτει
 Γενίτσαρος τὸν ντάμωσε μέσα στὸ σταυροδρόμι
 ποῦ πᾶς κοντὲ μ' τὴν ἔμορφη; Πάγω νὰ τὴν πουλήσω
 Πές με τήνε τὸ ξοδῶ ντης κι' ἐγὼ νὰ τὴν γοράσω
 Τῶνα τὸ χεῖλι χίλια ἔχει καὶ τ' ἄλλο δυὸ χιλιάδες
 καὶ τὸ λιγνόν της τὸ κορμὶ ἀμέτρητο λογάρι.

Ἡ Μανωλάκης

Μπρὲ Μανώλη Μανωλάκι μπρὲ καλὸ παιδί
 τί καλὴ γυναῖκα πέχεις κι' ὤμορφο παιδί
 πὺ τὴν εἶδες πὺ τὴν ἄκουσες καὶ τὴν ἄρεσες.
 Μεσ' τὸ γκιουλ μπαχτσὲ τὴν εἶδα καὶ τὴν ἄρεσα.
 Γκιουργκιουρλί σαλιβάρι φόργιε κι' ἄσπρο λιμπατέ.
 Καὶ γκερντάνι στὸ λαιμὸ της κείνο μ' ἔκαψε.
 Καὶ ὁ Μανώλης μεθυσμένος καὶ τὴν ἔσφαζε
 Τὸ ταχὺ ταχὺ σηκῶθει καὶ τὴν ἔκλαψε.
 Σήκω πάπια μ', σήκω χήνα μ' σήκω κι' ἄλλαξε
 Τὰ χρυσά σου ροῦχα βάλε καὶ σιργιάνισε.

Ἡ βλάχα

Ἀφήνω γειὰ μπρὲ γιὰ τοὺς φίλους μου

καὶ γειὰ τοὺς ἀδελφούς μου
 Καὶ γὼ πάγω, πάγω στὰ Γιάννενα
 πάγω καὶ γὼ στὰ Γιάννενα
 Στοῦ Μπεϊόγλου τὸ χάνι
 ποῦναι ἢ βλάχα ἢ κιαρὰ
 ἢ βλάχα ἢ ξακουσμένη
 πῶχει τὰ χίλια πρόβατα
 τὰ πεντακόσια γίδια
 Λύκος νὰ φάγη τὰ πρόβατα
 καὶ ἢ ἄλεποῦ τὰ γίδια
 Καὶ μιὰ μεγάλη ἀρρώστεια
 νὰ εὔρη τὸν τσοπάνο
 νὰ μείνη ἢ βλάχα μοναχιά
 νὰ πᾶ νὰ τὴ φιλήσω.

ἜΘ κυνηγός

Σηκώνουμε ὁ καῦμένος σὰν παραπονεμένος
 βάζω τὰ ἄρματά μου πάγω νὰ κυνηγῶ
 ἐκεῖ βλέπω ἕναν πύργο ποὺ ἔλαμπε σὰν τὸν νῆλιο,
 πουλὶ κάθονταν πάνω καὶ γλυκοκελαῖδεῖ
 καὶ στὸν κελαιδισμό του μὲ φάνηκε κι' λέγει
 χαρῆτε ἐσεῖς οἱ νέοι ποὺ ἔχετε τὸν καιρὸ
 χαρὰν χαρὰν χαρῆτε καιρὸν μὴν καρτερεῖτε
 κι' ὁ καιρὸς περνᾷ καὶ πίσω δὲν γυρνᾷ.

ἜΗ Χιώτισσα

Κάτου στὸ γυαλὸ κάτω στὸ περιγιαλί
 πλύνουν χιώτισες κοντὲς παπαδοπούλες
 μὲ μιὰ Χιώτισσα κοντὴ παπαδοπούλα
 ἔπλυνε τοῦ ἀντροῦ της τὸ μαντήλι
 ποὺ τὸ ἔπλυνε καὶ τὸ ἀσπροσαπουνοῦσε
 γέρθηκε ἄνεμος. Μαγίστρος ντερμουντιάνα
 καὶ κροσήκωσε τὸ γύρω φουστάνον ντης
 καὶ κροφάνηκε τ' ἄσπρο ντης τὸ ποδάρι
 ναῦτες τῶδανε μεσ' ἀπ' τὸ καράβι
 λάμνετε παιδιὰ λάμνετε παληκάρια
 γιὰ νὰ φθάσουμε αὐτὸ ποὺ λάμπ' ἐμπρός μας
 κι' ἂν εἶναι μάλαμα νᾶναι τοῦ ριζικοῦ μας
 δὲ γίναν μάλαμα δὲ γίναν τοῦ ριζικοῦ μας
 ἦταν κοπελιά τοῦ караβοκυροῦ μας.

Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ μηλιά

Δὲν σοῦ τὸ εἶπα ποταμὲ νερὸ μὴν κατεβάσης
καὶ σὺ νερὸ κατέβασες μιὰ θάλασσα γιομάτη
κατέβασες καὶ μιὰ μηλιά τὰ μῆλα φορτωμένη
καὶ κάτου στή ρίζα της ἀντὶ κλίμα χε φυτευμένο
κάνει τὰ σταφύλια κόκκινα καὶ τὸ κρασί μωσχάτο
πίνουν το ἄντρες καὶ μεθοῦν κορίτσια κι' ὁμορφαίνουν
πίνουν το καὶ οἱ ἄσχημες καὶ ροδοκοκκινίζουν
ὡς τὸ ἔπινες καὶ σὺ μανὲ μένα νὰ μὴ μὲ κάμεις
τί μέσα ποῦ μὲ ἔκανες κάνα καλὸ δὲν εἶδα
στὴν ξενητεία γυρίζω ξένοι πλύνουν τὰ ροῦχα μου
ξένοι τὰ σαπουνίζουν πλύνοντα μιὰ ἔλημοσιὰ
Δυὸ τῆς πετροβολοῦντα πάρε ξένε μ' τὰ ροῦχα σου
πᾶνε τὸ δρόμο ποῦρτες
ἔδῳ δὲν εἶναι μάνα σου οὔτε καμμιὰ ἀδελφή σου
οὔτε καμμιὰ ἑξαδέλφη σου οὔτε καμμιὰ δική σου.

Τὸ ψαρόπουλο

Ἐγὼ με τοῦ ψαρὰ ὁ υἱὸς μὰ τάστρι μὰ τὸν οὐρανὸ
καὶ πῆγα νὰ ψαρέψω μαῦρα μάτια νὰ διαλέξω
χτυπῶ τὴν πρώτη καμακιά βοήθησε ἡ Παναγιά
καὶ πιάσα δυὸ ψαράκια ἔδωσε ὁ Θεὸς λαυράκια
ἔσχισα τὶς κοιλίτσες τοὺς εἶχαν καῦμὸ οἱ καρδίτσες τοὺς
καὶ βγῆκαν τρεῖς κοπέλες ἔδωσε ὁ Θεὸς ὠραίες.
Ἡ μία ἦταν μὲ τὸν Γαλατᾶ κράτει τὸ νοῦ της δυνατὰ
ἡ ἄλλη ἀπ' τὸ νεοχόρι τοῦ Χατζῆ Γιαννάκη κόρη
ἡ τρίτη ἡ μικρότερη ἦταν ἡ ὠμορφότερη
ἦταν καὶ ἀπ' τὴν Πόλι καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι
καὶ τὴν ἀγάπησα κι' ἐγὼ νὰ τὴν πάρω δὲν μπορῶ
καὶ τὸ σπῆτι της δὲν ξεύρω γιὰ νὰ πάγιο νὰ τὴν εὔρω
Παίρνω τὸ δρόμο τὸ δρομὶ γιὰ τὴν ἀγάπη μου γλυκὴ
δρομὶ τὸ μονοπάτι βάσανα ποῦχει ἡ ἀγάπη
καὶ τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε στὴν κόρη ποῦ μὲ τρέλαινε
καὶ τῆς ἀγάπης τὴν πόρτα σὰ νὰ ἤξευρα καὶ πρῶτα
καὶ τὶς γειτόνισες ρωτῶ ποῦ εἶναι ἡ ἀγάπη π' ἀγαπῶ
εἶναι ἀπάνω καὶ κοιμᾶται καὶ κανέναν δὲν θυμᾶται
τηρῶ τὰ παραθύρια της βάφει σουρμὶ τὰ χεῖλη της
βλέπω στὸ ἡλιακὸ της κόβει τὸν βασιλικὸ της.

Ἡ Ἀρετὴ καὶ ὁ γέρος

Ἕνας γέρο - γέρο καλόγερος εἶχε θυγατέρα τὴν Ἀρετὴ
 στὸ νερὸ τὴν στέλνει μὲ τὸ σταμνὶ
 ἦταν τὸ πηγάδι πολὺ βαθὺ
 καὶ τὸ παραστάμνι πολὺ βαρὺ
 ἴδρωσε ἢ κόρη καὶ πύρωσε
 καὶ στεγνοσπογγύσθη καὶ ὠμόρφηνε
 Ἀγόρι τὴν εἶδε τὴν ἄρесе
 στέλνει προξενητὲς τῆ μάνα της
 καὶ προξενητάδες τὸν κύριον του

Κόρημ' ὁ υἱός μου σ' ἀγαπᾷ καὶ ντρέπεται νὰ σὲ τὸ πῆ
 Σὰν ντρέπεται γιὰτ' ἔρχεται στὴν πόρτα μας καὶ στέκεται
 Πές του νὰ μὴν ντρέπεται συχνὰ πυκνὰ νὰ ἔρχεται
 πές του νὰ ἔρθη τὸ πρωτὶ νὰ πιοῦμε τὸν καφέ μαζί
 ἂν θέλῃ ἄς ἔλθῃ τὸ κεντὶ νὰ φᾶμε καὶ τὰ δυὸ μαζί
 ἂν θέλῃ ἄς ἔλθῃ τὸ βραδὺ νὰ φᾶμε σουρόνια σαπί.

Ἡ Ροδοστιανὴ κοπέλα

Μωρὴ Κασαμπαλίδησα Ροδοστιανὴ κοπέλα
 ἔννια τὰ περιστέρια σου κράτα τὰ περιστέρια σου
 μὴν ἔρθουν στὴν αὐλὴ μου
 καὶ φάγουν τὸ σιτάρι μου καὶ πιοῦν καὶ τὸ νερό μου
 καὶ πάρουν καὶ στὰ νύχια τους τὸ χῶμα τῆς αὐλῆς μου
 τὸ γῶ τὸ χῶμα θέλω το καὶ τὸ νερὸ κρατῶτο
 νὰ κάμω ἓνα γκιουὺλ μπαξέ νὰ κτίσω ἓνα σαράγι
 νὰ βάλω νιοὺς νὰ βάλω νιές νὰ βάλω παληκάρια
 νὰ βάλω καὶ μιὰ νιόνυμφη μιὰ νιοστεφανωμένη.

Τὸ φραγκάκι

Θέλω νὰ πάγω στὴ Φραγκιά Τζιβανήμ' τ' ἀηδόνι Τζιβανήμ
 νὰ πάρω ἓνα Φραγκάκι, τὸ πουλί μου τ' ἀηδονάκι
 νὰ κάθουμαι νὰ τὸ ρωτῶ πῶς πιάνεται ἢ ἀγάπη
 Ἀμὲ τὸ μάτι πιάνεται στὰ χεῖλη κατεβαίνει
 κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴν καρδιά ριζώνει καὶ δὲν βγαίνει.
 Καὶ ρίζωσε καὶ φύτρωσε καὶ κάμε ἓνα λεμόνι
 ὅποιος τὸ κόψῃ κόβεται κι' ὅποιος τὸ φάῃ πεθαίνει
 κι' ὅποιος τὸ καλομοσχισθῇ ἀγάπη δὲν χορταίνει
 ἄς τῷτρωγες καὶ σὺ μανέμ μενὰ νὰ μὴ μὲ κάμεις
 καὶ μέσα πού μὲ ἔκαμες κανὰ καλὸ δὲν εἶδα

στήν ξενητειά γυρίζω
 Ξένες πλύνουν τὰ ρούχα μου ξένες τὰ σαπουνίζουν
 πλένουν τα μιὰ πλένουν τα δυὸ στίς τρεῖς πετροβολοῦντα.
 Πάρε ξένεμ' τὰ ρούχα σου πάρε τὸ δρόμο ποῦλθες
 ἔδῳ δὲν εἶναι ἡ μάνα σου οὔτε καμιὰ ἀδελφή σου
 οὔτε καμιὰ ἑξαδέλφη σου οὔτε καμιὰ δική σου.

Ἡ θυγατέρα τῆς χήρας

Στὰ ψηλά τὰ παράθυρα κάθονταν δυὸ μαῦρα φριδία
 καὶ χοράτευαν κι' ἔλεγαν γιὰ μιᾶς χήρας θυγατέρα
 ποὺ φόργε τὰ λερωμένα καὶ τὰ λεροφορεμένα.

Τὰ λειβάδια πρᾶσινίζουν καὶ τὰ μάτια μου δακρῦζουν
 γιὰ μιᾶς χήρας θεγατέρα ποὺ φορεῖ τὰ λερωμένα καὶ τὰ λεροφορεμένα
 ρίξτα κάτω τὰ καῦμένα κι' ἔλα βραδυ μετὰ μένα
 καὶ σὰν δῆς κακὸ πὲ μένα νὰ μὲ κόψη τ' ἄξιναρι νὰ μὲ κάμη μίλια μέλια
 μίλια μέλια καὶ μισέλια καὶ κάμποσα κοματσέλια
 νὰ μὲ ρίξη στὸ ποτάμι νὰ μὲ πάρη τὸ ποτάμι
 νὰ μὲ πάγει στὰ κύματά του στὰ κλωθογυρίσματά του.
 Κεῖ ποὺ πλύνουν οἱ Κουρτέσες οἱ λιγνὲς οἱ λιγνομένες
 νὰ μὲ πάρη μιὰ πὲ κείνες νὰ μὲ κάτση στήν ποδιά της
 νὰ μετρήσω τὰ κομπιά της καὶ τὰ κομποθηλικά της.

Τὸ πράσινο δενδρὶ

Ποιὸς εἶδε πράσινο δενδρὶ δαχτανοφρούδα καὶ μικρὴ
 νᾶχη ἀσημένια φύλλα μαῦρα μάτια μαῦρα φρούδια.
 Καὶ στὴ κορυφὴ μαλάματα κοράσια μὲ τὰ κλιάματα
 στὴ ρίζα κρύα βρύση ποιὸς νὰ πιῇ καὶ νὰ γεμίση.
 Σκύφτω καὶ γὼ νὰ πιῶ νερὸ φιλῶ τὸν ἄσπρο της λαιμὸ
 νὰ πιῶ καὶ νὰ γιομίσω καὶ νὰ μὴ τὸ λησμονήσω.
 Ἔχασα τὸ μαντήλι μου καῦμὸ ποῦχαν τὰ χεῖλη μου
 τὸ χρυσοκεντημένο μιὰ χαρὰ ἦταν τὸ καῦμένο.
 Ὅπου μοῦ τὸ κεντήσανε καὶ μοῦ τὸ τραγουδήσανε
 τρία πάρθενα κοράσια σὰν τοῦ Μᾶη τὰ κεράσια.
 Ἡ μιὰ ἦταν πὲ τὸ Γαλατᾶ κρατεῖ τὸ νοῦ της δυνατὰ
 ἡ ἄλλη πὲ τὸ Νιοχώρι τοῦ Χατζῆ Γιαννάκη κόρη.
 Ἡ τρίτη ἡ μικρότερη ἦταν ἡ ἔμορφώτερη
 ἦταν καὶ ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι.
 Καὶ τὴν ἀγάπησα καὶ γὼ νὰ τὴν ἐπάρω δὲν μπορῶ
 καὶ τὸ σπίτι της δὲν ξεύρω γιὰ νὰ πάγω νὰ τὴν εὔρω.

Πέρνω τὸ δρόμο τὸ δρομὶ τῆς ἀγάπης γλυκὴ
 δρομὶ τὸ μονοπάτι βάσανα π' ἔχει ἡ ἀγάπη.
 Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε στὴν κόρη πὸν μὲ τρέλανε
 καὶ στῆς ἀγαπῶς τὴν πόρτα σὰ νὰ ἤξευρα καὶ πρῶτα.
 Καὶ τῆς γειτόνισσες ρωτῶ ποῦνε ἡ ἀγάπη π' ἀγαπῶ
 εἶναι ἀπάνω καὶ κοιμᾶται καὶ κανέναν δὲν θυμᾶται.
 Τηρῶ στὰ παραθύρια τῆς βάρφη σουρμὶ τὰ φρούδια τῆς
 βλέπω στὸν ἡλιακὸ τῆς κόβει τὸ βασιλικὸ τῆς.

Τὸ ποντίκι καὶ τὸ καντήλι

Πάγει τὸ ποντίκι καὶ κλέβει τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφεγγε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 ἄγναν τήλι ντήλι ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 πάγει καὶ ἡ γάτα καίπνιξε τὸ ποντίκι
 πὸν ἔκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ὕφαινε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 πῆγε καὶ ὁ σκύλος καὶ ἔσκισε τὴ γάτα
 ποῦπνιξε τὸ ποντίκι ποῦφαγε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφαινε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 πῆγε καὶ τὸ ξύλο καὶ σκότωσε τὸ σκύλο
 πὸν ἔπνιξε τὴ γάτα ποῦπνιξε τὸ ποντίκι
 ποῦκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφαινε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 πῆγε καὶ ὁ φοῦρνος καὶ ἔκαψε τὸ ξύλο
 πὸν σκότωσε τὸ σκύλο
 πὸν ἔπνιξε τὴ γάτα
 πὸν ἔπνιξε τὸ ποντίκι
 ποῦκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφεγγε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι
 πάγει τὸ ποτάμι καὶ ἔσβυσε τὸ φοῦρνο
 πὸν ἔκαψε τὸ ξύλο πὸν σκότωσε τὸ σκύλο
 πὸν ἔπνιξε τὴ γάτα πὸν ἔπνιξε τὸ ποντίκι
 πὸν ἔκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφαινε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι.
 Πάγει καὶ ὁ βόκος κι' ἔπνιξε τὸ ποτάμι
 πὸν ἔσβυσε τὸ φοῦρνο πὸν ἔκαψε τὸ ξύλο
 πὸν σκότωσε τὸ σκύλο πὸν ἔπνιξε τὴ γάτα
 πὸν ἔπνιξε τὸ ποντίκι
 πὸν ἔκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφαινε καὶ κέντα ἡ κόρη τὸ μαντήλι

Πῆγε καὶ ὁ λύκος κι' ἔφαγε τὸ βόκο
 πὸν ἔπιδε τὸ ποτάμι πὸν ἔσβυσε τὸ φοῦρνο
 πὸν ἔσβυσε τὸ ξύλο πὸν σκότωσε τὸ σκύλο
 πὸν ἔσχισε τὴ γάτα πὸν ἔπιδε τὸ ποντίκι
 πὸν ἔκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πῆγε καὶ τὸ τουφέκι καὶ σκότωσε τὸ λύκο
 πὸν ἔφαγε τὸ βόκο πὸν ἔπιδε τὸ ποτάμι
 πὸν ἔσβυσε τὸ φοῦρνο πὸν ἔκαψε τὸ ξύλο
 πὸν σκότωσε τὸ σκύλο πὸν ἔπιδε τὴ γάτα
 πὸν ἔφαγε τὸ ποντίκι
 πὸν ἔκλεψε τὸ φυτίλι πὸ μέσα στὸ καντήλι
 πὸν ἔφαινε καὶ κέντα ἢ κόρη τὸ μαντήλι.

Τὸ λαμπρὸ φεγγάρι

Τὸ φεγγαράκι τὸ λαμπρὸ πὸν μ' ἔφεγγε καὶ περπατῶ
 πάγω στὴν πόλι π' ἀγαπῶ
 πῶχει τὰ σπίτια τ' ἀψηλὰ τὰ παραθύρια μὲ γυαλιὰ
 νὰ διῶ τὴν κόρη π' ἀγαπῶ
 σὲ σπίτι πῶς λυγίζεται πῶς στραβοφακίλιζεται
 πῶς τὴν ἐδέσθη ἢ μάνα της μ' ἕνα κλωνὶ βασιλικό.

Ἡ θυγατέρα τῆς πανδρεῖᾶς

Θυγατέρα σὲ πανδρεῖῶ σὲ σπιτονοικοκυρεῖῶ
 καὶ σὲ πέρονω μπερμεράκι ἄξιο παλληκαράκι.
 Ἄχ νενὲμ δὲν τὸν ἐθέλω φαρμακεῦμαι πεθαίνω
 ὅλη μέρα μπερμπερίζει καὶ τὸ βράδυ μουρμουρίζει.
 Θυγατέρα σὲ πανδρεῖῶ σὲ σπιτονοικοκυρεῖῶ
 καὶ σὲ πέρονω κουνδουράκι ἄξιο παλληκαράκι.
 Ἄχ νενὲμ δὲν τὸν ἐθέλω φαρμακεῦμαι πεθαίνω
 ὅλη μέρα ντάκα ντούκα καὶ τὸ βράδυ ψωμὶ βοῦκα.
 Θυγατέρα σὲ παντρεῖῶ καὶ σὲ σπιτονοικοκυρεῖῶ
 καὶ σὲ δίνω μπακαλάκι ὄμορφο παλληκαράκι.
 Ἄχ νενὲμ δὲν τὸν ἐθέλω πέφτω κάτω καὶ πεθαίνω
 ὅλη μέρα στὸ ποδάρι σὰν Γιαννιώτικο μουλάρι.
 Θυγατέρα σὲ πανδρεῖῶ σὲ σπιτονοικοκυρεῖῶ
 καὶ σὲ πέρονω Ντεκμεντζάκι ἄξιο παλληκαράκι.
 Ἄχ νενὲμ τώρα τὸ βυῆκες μέσα στὴν καρδιά μου μπῆκες
 ὅταν κάτση στὴν κουβέρτα εἶναι ὁ νοῦς του στὴ γυναῖκα
 ὅταν πιάση τὰ κουπιά του εἶναι ὁ νοῦς του στὰ παιδιὰ του
 καὶ ὅταν πάγει σὲ ταξεῖδι μου φέρνει καὶ φκιασίδι.

Καὶ ὅταν ἔλθει ἀπὸ τὴν Πόλι θὰ μοῦ φέρει ὠρολόγι
ὅταν πάγει γιὰ τὴν Προῦσα θὰ μοῦ φέρει καὶ τὰ λούσα.

‘Ο κυνηγός

Μιὰ μέρα ἦταν σχόλη καὶ δὲν εἶχα δουλειὰ
παίρνω τὸ τουφέκιμ καὶ πάγω γιὰ πουλιά.
Δὲν βοῆκα μόν βοῆκα μιὰ μηλιά
τὰ μῆλα φορτωμένη καὶ ἄπάνω κοπελιά.
Ἐγὼ τὴν ὀμιλοῦσα κείνη δὲν μοῦ μιλά
κόβει ὠραῖο μῆλο καὶ μὲ πετροβολᾷ.
Πάγω νὰ σώσω μῆλο πιάνω τὸ χέρι της
βοήθα Παναγιά μου νὰ γίνω ταῖρι της.

‘Ο ξενιτευμένος καὶ ἡ μαυροφορεμένη

Μανὲ τὸ θαῦμα ποῦγινε ἐψὲς σ’ αὐτὴν τὴν γειτονίτσα
φοροῦσε ἡ μάνα κόκκινο κι’ ἡ θυγατέρα μαῦρο
Καὶ ἡ γειτονιά τὴν ἐρωτᾷ καὶ τὴν βαρुξετάζει
κόρημ’ γιὰ δὲ στολιζέσαι κόρημ’ γιὰ δὲν ἀλλάξης ;
Καὶ τί καλὸ νὰ θυμηθῶ νὰ στολιστῶ ν’ ἀλλάξω,
ποῦ ὁ ἄνδρας μου ξενιτεύθηκε τώρα δώδεκα χρόνια.
Στὶς Ἀλεξάνδρας τὰ βουνὰ τὰ πυκνοφυτεμένα
καὶ μ’ ἄφησε μωρὸ παιδί γέννηκε παληκάρι.
Στὸ παραθύρι στάθηκε στὴ θάλασσα κυτάζει
βλέπει καρᾶβια ποῦρχονται Τούρκικα καὶ Ρωμέικα.
Τὸν καπετάνιο ἐρωτᾷ καὶ τὸν караβοκῶρη
μὴν εἶδατε μὴν ἀκούσατε τὸν ἰδικό μου πατέρα.
Καὶ ὁ καπετάνιος τὸ ἄπαντᾷ μὲ μάτια δακρυσιμένα
παιδί μου τὸ μπαμπάκα σου παιδί μου
τὸν μπαμπᾶ σου μὴν τὸν περιμένεις
τί προ πολλοῦ ἐτάφη στὶς Ἀλεξάνδρας
τὰ βουνὰ τὰ πυκνοφυτεμένα.

‘Ο ἐρωτευμένος

Μάνε τὴν κόρη ποῦ εἶδα ἐψὲς στῆς ἐκκλησιάς τὴν πόρτα
κι’ ἄς τὴν ἐφίλου μιὰ βραδυὰ κι’ ἄς βγῆ καὶ ἡ ψυχὴ μου.
Σῶπα νιγιέμ νιγιούτσιεμ καὶ γὼ νὰ σὲ δρουνιάσω
γυναικάς ροῦχα φόρεσε κορτσίτικα φακιδόλια.
Πᾶγε καὶ στὴν πόρτα της καὶ στάσου στὴν αὐλὴ της
καὶ χτύπησε τὸ κρῖκελο ποῦναι στὴ θύρα ἄπάνω.
Καὶ κείνη θὰ ξεβῆ νὰ σὲ ἰδῆ καὶ νὰ σὲ ἐρωτήση

κι' ὄλα ποιὸς εἶναι κάτου πὸν βροντᾶ τὸν κρίκελο πὸν παίζει.
 Ἡ μάνα μου μὲ ἔστειλε ξόμπλια νὰ μὲ μάθης
 κόρημ' τί ὄρα εἶν' αὐτὴ καὶ τὰ ξόμπλια νὰ μάθης.
 Σύρε ξένημ στοὸ σπίτι σας σύρε καὶ ἔλα αὖρη
 ἢ μάνα μου παρήγγειλε πίσω νὰ μὴ γυρίσω
 Σύρετε δοῦλες νοῖξετε τὴν κόρη ν' ἀλθῆ ἀπάνω
 καλησπερνῶ σας λυγερὴ καλῶς τὴν κόρη τὴν καλή.
 Σύρετε δοῦλες στρῶστε τὴν τὴν κόρη νὰ πλαγιασῆ
 ἢ μάναμ, μὲ παρήγγειλε μόνη νὰ μὴ πλαγιασῶ.

Ἡ Καπετᾶν Λευτέρης

Ἐνα Σάββατο βράδου, μινὰ Κυριακὴ πρωτὶ
 σκοτώσαν τὸν Λευτέρη μέσα στοὸ μπακαλῆ,
 Τοῦρκοι τὸν ἔσκοτώσαν Ρωμνοὶ τὸν θάψανε
 καὶ δυὸ Ἀρμενοποῦλες κείνες τὸν κλάψανε.
 Κρίμα Λευτέρη κρίμα πὸν σὲ σκοτώσανε
 οἱ Καρακατσαναῖοι πὸν σὲ προδώσανε,
 κρίμα Λευτέρημ, κρίμα, κρίμα τὸ μπόγι σου,
 πὸν ἔκαμες ρεζίλι ὄλο τὸ σόϊ σου,
 κρίμα Λευτέρημ κρίμα, Λευτέρημ κρίμα, κρίμα στὴ λεβεντιά,
 πὸν ἄφησες γυναῖκα μὲ δυὸ μωρὰ παιδιὰ.
 Δὲν λυποῦμαι τὴ γυναῖκα οὔτε καὶ τὰ παιδιὰ
 λυποῦμαι τ' ἄρματά μου πὸν δὲν τὰ χάρηκα.
 Λευτέρημ' τ' ἄρματά σου τὰ δώσανε φωτιά,
 τὰ κάμανε καμπάνα μέσ' τὴν Ἁγιά Σοφιά.

Ἡ Καλαματιανὴ

Δώδεκα χρόνια φυλακὴ κόρη Καλαματιανὴ
 στὰ σίδερα βαλμένος, πῶς τὰ ὑπέφερα ὁ καυμένος.
 Κανεὶς δὲν ἦρτε νὰ μὲ ἰδῆ κόρη Καλαματιανὴ
 ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου συγγενεὶς κι' ἑξαδέλφους μου
 Μόνον ἢ κόρη π' ἀγαπῶ κορίτσι Καλαματιανὸ
 ἐπιστολὴ μὲ στέλνει καὶ χρυφὰ μὲ παραγγέλνει.
 Στείλε με τὸ μαντήλι σου καὶ μὸ ποῦχαν τὰ χεῖλη σου,
 ἄχ στείλε μέ το νὰ τὸ πλύνω μὲ τὰ δάκρυα πὸν χύνω.
 Κόρημ' ποῦ θὰ βρῆς τὸ νερό, κορίτσι Καλαματιανό,
 ποῦ θὰ βρῆς τὸ σαποῦνι, Καλαματιανὸ μαρμποῦνι.
 Βάζω τὰ δάκρυγιὰμ' νερό, κορίτσι Καλαματιανό
 τὸ φτύσμα μου σαποῦνι, Καλαματιανὸ μαρμποῦνι.

Ἡ Καλήνου

Καλήνου μεθυσμένη μέσ' τὴ λάσπη τυλιγμένη
 Καλήνου, Καλήνου, Καλήνου, ντηλμπέρ Καλήνου,
 ντηλμπέρ Καλήνου,
 ρίξε τὰ μαλλιά σου πίσου νὰ τὰ πλέξη ἡ ἀδελφή σου
 τὰ μαλλιά σου κι' ἄν τὰ ξαίνεις δυὸ φανέλλες νὰ μὲ κάμεις
 τὰ μαλλιά σου τέλι, τέλι, ἡ καρδιά μου σένα θέλει,
 τὰ μαλλιά σου κι' ὁ λαιμός σου μ' ἔφεραν στὸν ὄρισμό σου
 ρίξε τὰ μαλλιά σου πίσου νὰ σὲ ἰδοῦν νὰ σ' ἀγαπήσουν
 τὰ μαλλιά σου πίσω, πίσω, θέλω νὰ σὲ ἀγαπήσω

Ἡ Ἑλένη

Ἑλένη ἔλεος ζητῶ, Ἑλένη εὐσπλαχνίσου
 τὸ τέλος μου ἐκόντεψε Ἑλένη τὰ νειάτα μου λυπήσου.
 Δὲν μὲ λυπᾶσαι ἀλύπητη Ἑλένη ποῦμαι παληκαράκι
 Εἶμαι μικρὸ κι' ἀνήλικο Ἑλένη, καινούργιο τῆς ἀγάπης,
 ἀγαπημένο μου πουλὶ Ἑλένη πείσματα μὴ μὲ κάμεις.
 Π' ἔχω δύστυχη καρδιά πεθαίνω καὶ μὲ χάνεις,
 ἀγάπα με νὰ σὲ ἀγαπῶ Ἑλένη. Θέλε με νὰ σὲ θέλω,
 γιατί θὰ ἔλθῃ ἓνας καιρὸς νὰ θέλῃς νὰ μὴ θέλω.
 Εἶμαι στὴν Πόλι βασιλὲς Ἑλένη, στὸ Γαλατᾶ βεζύρης,
 εἰς τὰ κορίτσια ἐπίτροπος Ἑλένη, στὶς χῆρες νοικοκύρης.
 Ἀγάπα-ἀγάπα ἔμορφες Ἑλένη μοῦ πήρανε τὸ νοῦ μου
 μὲ πήρανε τὸν ὕπνο μου Ἑλένη ποῦ εἶχα καὶ δὲ κοιμοῦμαι
 ἀγάπησα καὶ τὸ πῆρε Ἑλένη ἓνα κομματί χιόνι,
 κεῖνο μὲ τὸ ζηλεύσανε οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ γειτόνοι.
 Ἀλημονῶ καὶ χαίρομαι Ἑλένη θυμοῦμαι καὶ λυποῦμαι.
 Τοῦ κόσμου τὰ πουλιὰ εἶναι δὲ Ἑλένη καὶ τὸ δικό μου ποῦναι
 Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποῦβαλες Ἑλένη ἐγὼ θὰ σὲ τὰ βγάλω
 νὰ σὲ φορέσω κόκκινα κ' ὕστερις νὰ σὲ πάρω.
 Αὐτὸ τὸ ἄχ δὲν τόξερα Ἑλένη ποτές νὰ τὸ φωνάξω
 καὶ τώρα ὥρα δὲν περνῶ νὰ μὴν ἀναστενάξω.

Τὸ λεμονάκι τὸ μυρωδάτο

Λεμονάκι μυρωδάτο κι' ἀπ' τὸ περιβόλι ἀφραῖτο
 μὴν παραμυρρίζεις τόσο θὰ σοῦ κλέψω νὰ νυκτώσω
 στάσου, στάσου, παληκάρι ὥστε νᾶβγῃ τὸ φεγγάρι,
 ὅποιος θέλει νὰ φιλήσῃ θέλει νὰ χασομερίσῃ
 θέλει κι' ἄσπρα νὰ ξωδιάσῃ καὶ νὰ μὴ τὰ λογαριάσῃ.

Πὰ μὲ κλέψεις πὰ μὲ πάγεις κάτου στὰ βαθειὰ νερὰ
 ποῦναι τὰ νερὰ δροσάτα καὶ τὰ δένδρα φουντωτά.

Εἰς τοὺς ἀρραβωνιασμένους

Ἄκοῦς τὸ τί σὲ μήνυσε ἡ ἀρραβωνιαστικιά σου
 νὰ πᾶς νὰ πάρης τὸ φιλι μὴ βρέξη μὴ χιονίση,
 ἐγὼ ὅταν βρέχει περπατῶ κι' ὅταν χιονίσει τρέχω
 κι' ὅταν κατέβει ὁ Δούναβις ὁ βάθιος μου περνατόν
 πέρνατον βάθωμ πέρνατον νὰ σ' ἀγοράσω τούλι
 νὰ βάλω καὶ στὸ τούλι σου φούντες μαργαριτένιες
 νὰ σὲ ἀρντίσω τὴν νταῖ σαράντα πέντε φοῦχτες
 ποιὸς εἶναι τοῦ Διαβόλου ὁ υἱὸς νᾶρθη νὰ μὲ τὴν πάρη
 νὰ παίζουμε μὲ μαχαιργιὲς κι' ὅποιος νικήση ἄς πάρη.

Ἡ μοναχοκόρη

Μνια μάνα μνια καλή μάνα μὲ τις καλὲς τις μάνες
 ποὺ εἶχε τοὺς ἐννια τοὺς γιουὺς τὴν Ἄρετή μονάχη
 Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε νύκτα μὲ τὸ φεγγάρι
 καὶ στὸ χρυσὸ Αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της,
 προξενητάδες βγήκανε πὸ μέσα πὸ τὴν Πόλι
 ρωτοῦν καὶ ξαναρωτοῦν ποῦ νὰ βροῦν τέτοια κόρη
 ἐδῶ ποὺ καταλήξαμε ἐδῶ ἔχει τέτοια κόρη
 ἐδῶ ἔχει τέτοια λυγερὴ ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα
 κάνε μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια

Τὸ ἀλφάβητον

- A.— Ἄλφα θέλω νὰ ἀρχίσω στὸ χορὸ νὰ τραγουδήσω
 B.— Βῆτα βέβαιον σοῦ λέγω μὴ μὲ τυραννῆς καὶ κλαίω
 Γ.— Γάμα γίνομαι κομμάτια γιὰ τὰ δυὸ σου μαῦρα μάτια
 Δ.— Δέλτα δὲν σὲ φανερώνω τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο
 E.— Ἐψιλὸν μου τ' ὄνομά σου καὶ γλυκὸ εἶν' τὸ φίλημά σου
 Z.— Ζήτα ζώνομαι τὰ φεΐδια γιὰ τὰ δυὸ σου μαῦρα φρύδια
 H.— Ἡτα δὲν σὲ φανερώνω τῆς καρδούλας μου τὸν πόνο
 Θ.— Θῆτα θέλω νὰ σὲ πάρω μὲ παπᾶ καὶ μὲ κουμπάρο
 I.— Ἰερὸ εἶν' τόνομά σου καὶ γλυκὸ τὸ φίλημά σου
 K.— Κάπα κάμε τὸν σταυρό σου δόξαζε καὶ τὸν Θεό σου
 Λ.— Λάμδα λεμονάκι ἀφράτο κι' ἀπ' τὸ κῆπο μυρωδάτο
 M.— Μῆ παραμυρίζεις τόσο καὶ μὲ κάμεις νὰ νυκτώσω
 N.— Νέα εἶσαι ὠραιότατη καὶ γιὰ σένα ὁ νοῦς μου ἐχάθη
 Ξ.— Ξένος εἶσαι καὶ κοιμᾶσαι καὶ κανένα δὲ φοβᾶσαι

- Ο.— "Ομικρόν μου τ' ὄνομά σου καὶ γλυκὸ τὸ φίλημά σου
 Π.— Πρέπει νὰ σὲ καμαρώσω τῆς μανούλας σου τὸν πόνο
 Ρ.— Ρόδον εἶσαι καὶ μυρίζεις καὶ ἔμένα δὲν φοβίζεις
 Σ.— Σὲ φοβάμαι νὰ σὲ πάρω νὰ μὴ πάρης τὸ κουμπάρο
 Τ.— Ταῦτα θέλω νὰ σοῦ γράψω γιὰ νὰ σὲ γλυκοαρπάξω
 Υ.— Ὑψηλὸν μου κυπαρίσι μαραμένη κρύα βρούσι
 Φ.— Φεύγω φεύγεις καὶ κοιμᾶσαι καὶ ἔμένα δὲν θυμᾶσαι
 Χ.— Χύνω δάκρυα γιὰ σένα καὶ εἶναι σκλαβιά γιὰ μένα
 Ψ.— Ψάρι εἶσαι νὰ σὲ φάγη μὲ κρασί σὲ τὸν κουμπάρο
 Ω.— Ὠραία εἶσαι καὶ κοιμᾶσαι καὶ ἀναμνήσεις δὲν θυμᾶσαι.

Χαρισμένο στὴ γενέτειρά μου

Σαμμακόβι ἀγαπημένο μου πεντάμορφο χωριό μου
 σὲ σένα στέλνω ἀδιάκοπα τὸν κάθε λογισμό μου.
 Κι' ὄλα ποθεῖ ἡ καρδούλα μου τὸ δροσερό σου ἀγέρι
 βάλσαμο καὶ παρηγοριὰ στὰ στήθη μου νὰ φέρη.
 Πότε τ' ἄγιο χῶμα σου μ' ἀγάπη θὰ πατήσω
 στὰ κρυσταλλένια σου νερὰ τῆ δίψα μου νὰ σβύσω.
 Στοῦ δάσους σου τὸν δροσερὸ τὸν ἴσκιο νὰ πλαγιάσω
 καὶ μυρωμένα λούλουδα στὰ πλάγια μου νὰ μᾶσω
 Σ' ἔσὲ νὰ πῶ τοὺς πόνους μου καὶ τὰ παράπονά μου,
 σὲ σὲ τὰ τόσα μυστικά πού ἔχω στὴν καρδιά μου.
 Τοῦ διωγμοῦ τῆ μοναξιά, τὶς πίκρες, τὰ φαρμάκια
 καὶ νᾶρθω ὡς τὴν ἀνοιξι γυροῦνε τὰ πουλάκια.
 Τῆς ἐκκλησιᾶς μας τῆς μικρῆς ν' ἀκούσω τὴν καμπάνα
 νὰ σμίξω μὲ συντρόφους μου καὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς μου
 Νὰ ἰδῶ στ' ἀμπέλια λυγερὲς κοπέλες νὰ τρυγοῦνε
 νὰ ἰδῶ λεβέντες στὸ χωριὸ νὰ γλυκοτραγουδοῦνε
 Στ' ἀγαπημένο μου χωριὸ κάμε καλὴ Παρθένα
 ναρθῆ τὸ κάθε του παιδί πού βρῖσκεται στὰ ξένα.
 Κάμε καὶ μένα στὸ χῶμα του γρήγορα νὰ γυρίσω
 κι' ἐκεῖ πού ἐγεννήθηκα ἐκεῖ νὰ ξεψυχίσω.

Τὴν ἱερὰ σκιά τῶν 18 σφαγέντων

«Ἐστὶν δίκεης ὀφθαλμὸς ὡς τὰ πάνθ' ὄρα»

Ἐκεῖ ψηλὰ σ' νοροσειρὰ
 τοῦ Αἴμου πυκνὰ δάση
 ἀκόμη σκόρπια βλέπει τὰ ὀστιά
 διαβάτης σὰν περάση.

Νομάρχου φόνου τὸν υἱὸν
 τρεῖς Βούλγαροι ἐπροβῆκαν
 λόγον θὰ δώσουν στὸν Θεὸν
 τόσους νεκροὺς π' ἀφῆκαν.

Τέτοια μνιά μέρα μαύρη θλιβερή
 ὥρα σκοτεινιασμένη
 ἔσβυσε φλόγα ἀπ' τὸ κερί
 στιγμή φαρμακωμένη.

Μάρτυρας ὁδήγουν δέκα ὀκτώ
 πισθάγκωνα δεμένοι
 μὲ συνοδεία ἑκατὸ
 βαδίζαν χλωμιασμένοι

Κάμπτοντες ἀνωφερῆ
 τοῦ Σκεπαστοῦ τὸν δρόμον
 λυσοῦσαν τὰ αἰμοχαρῆ
 καὶ ἐνεποιοῦν τρόμον.

Βάσκανας πάλι ὀφθαλμὸς
 τῆ Θράκη ἀποσπᾶνε
 μὰ θάρτει ἡ ὥρα καὶ ὁ καιρὸς
 πίσω πάλι νὰ πᾶμε.

Τὸ παράπονο τοῦ πρόσφυγος

ὦ Θεέ! φιλανθρωπίας
 τῆς ζωῆς τῆς εὐσπλαχνίας
 Μεγάλη χάρι Σοῦ γυρεύω
 καὶ θερμῶς Σὲ ἱκετεύω
 τὸ Πανίσχυρό Σου χέρι
 στὴ Πατρίδα νὰ μᾶς φέρη.

Προπατόρων μας τὸ τόπο
 πού θεμέλιωναν μὲ κόπο
 τῶν Ὀδρύσων καὶ Κικόνων
 διὰ μέσου τῶν αἰώνων
 μὲ τὸ πρῶτο ἀξινάρι
 ἔμπηξαν στὴ γῆ λιθάρι.

Λογίσματα καὶ μὲ σπρωξιᾶς
 ὑποκοπάνου γδοῦποι
 ῥόπαλα καὶ ὕβρισιές
 βαρναλοῦσαι αὐται.

Σκυλιά!!! κι' ἂν μᾶς λογχίσητε
 λιοντάρια θὰ φυτρώσουν!
 τὸ αἷμα αὐτὸ πού χύνεται
 σᾶς θὰ ξεπληρώσουν.

Δὲν ἄργησε καὶ βλάστησαν
 γενναῖα παλληκάρια
 μὰ τί τὸ θέλεις ἄδικα
 τοὺς ἔσφαξαν σὰ κριάρια

Ὁμορφη τῆ Θράκη κτίσαν
 καὶ λουλούδια ἐβλαστῆσαν
 τὰ συμφέρα καὶ τὰ πάθη
 τὸ μοιραῖο καὶ τὰ λάθη
 σαρώσαν τόσο κοσμάκη
 ἐξετόπισαν τῆ Θράκη.

ὦ Θεὲ Πανάγαθέ μου
 δέησιν εἰσάκουσέ μου
 Τὸ Πανίσχυρό Σου Χέρι
 στὴ Πατρίδα νὰ μᾶς φέρη.
 Ἄκουσε τῆ δέησί μας
 βγαίνει μέσα ἀπ' τῆ ψυχὴ μας.

Μιά πανδρεμένη

Ἄγαπῶ μιὰ πανδρεμένη, μ' ἔδωσε βασιλικὸ
 καὶ μὲ φίλησε στὸ στόμα, κανενὸς νὰ μὴν τὸ πῶ

Ἄγαπῶ μιὰ πανδρεμένη, ἔσπασα τὰ τζάμια της
 δυὸ ὄρες στῆς νυχτός, τὸ λέγει εἰς τὸν ἄνδρα της.

Ἄγαπῶ μιὰ πανδρεμένη, λυπηθῆτε με,
σῦρτε στὸ καλὸ διαβῆτε καὶ ἀφῆστε με.

Ἄγαπῶ μιὰ πανδρεμένη, εἴκοσι ὀχτῶ χρονῶ
σὰν τῆ δῶ ἀναστενάζω, σὰ μωρὸ παιδί θρηνώ.

Ξέρω γὰρ τί μᾶς χωρίζει, τὸ στεφάνωμα
ἀπ' τὰ ὅλα γίναμ' ταῖρι καὶ παράνομα.

Εἰς μνήμην τῶν ἀδικοσφαγόντων 18

Πρὸ μνημείου τῶν Ἑρῶων
εὐλαβῶς γονυπετῶ
δέσμην ἀνθη καταθέτω
εἰς τὰς χεῖρας ποῦ κρατῶ.

Εἶναι τέτοια σὰν κ' ἐκεῖνα
ὅταν φύτρωσαν ἐκεῖ
μὲ ἀθῶο ἦσαν βαμμένα
αἷμα των ποῦχε χυθῆ.

Ἀντιλαλοῦν ἔτι τοῦ Σίρμπου αἱ
κλυτῖαι

Τὰ δέντρα τριζοβολοῦν
σὰν τὸ Διάκο ὀβελία
ἔμελλε νὰ φονευθοῦν.

Ἡ σκιά των ἀναμένει
τοὺς δικοὺς ἀναζητεῖ
φεῦ ἢ τύχη τᾶχει φέρει
σὲ ξένους τόπους τοὺς κρατεῖ.

Θάρθη μέρα θάρθη χρόνος
πάλι μὲ καιροῦς
τῆς γλυκειᾶς πατρίδος πόνος
ἐπιστεύσει τοὺς χρησμούς.

Ἐσηκωμὸς τοῦ Σαμμακοβίου

Ἡμέρα ἢ Παρασκευὴ Τετάρτη Σεπτεμβρίου
ποῦ ἔγενε ὁ σηκωμὸς τοῦ μικροῦ Σαμμακοβίου
Στὴν ἄκρα ὅταν βγήκασι ἕξι ἑφτά χιλιάδες,
μνιά μὲ τὴν ἄλλη ἔλεγαν «Ἐλάτε ἀδελφάδες
ἐλάτε ἀδερφάδες μας νὰ ἀποχαιρετιστοῦμε
γιατὶ πὲ τώρα καὶ ἐξῆς δὲν θὰ ἀνταμωθοῦμε».
Χωρὶς πατέρες τὰ παιδιά, χωρὶς ψωμί στὸ δρόμο,
πολλὲς γυναῖκες πέθαναν χωρὶς κανένα πόνο.
Στὸ Σκεπαστὸ ὅταν πήγαμε εἴχαμε μνιὰν ἐλπίδα,
ἴσως καὶ μᾶς ἐπιστρέψουνε καὶ πᾶμε στὴν πατρίδα.
Πατρίδα μας πατρίδα μας πολυαγαπημένη,
καὶ ἀπὸ τώρα καὶ ἐξῆς στὰ μαῦρα φορεμένη.

Ἐκπατρισμός

Τυρολόη τῆ 10 Σεπτεμβρίου 1915.

Παρασκευὴ ἐξημέρωσε ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξη,
 κι' ἡ τύχη θέλησε μὲ μᾶς τοὺς δυστυχεῖς νὰ παίξη.
 Σάββατον ἐξημέρωσε μέρα συννεφιασμένη,
 καὶ ὅλοι, ὅλοι εἴμεθα γλωμοὶ καὶ μαραμένοι.
 Κυριακὴ ἐξημέρωσε μέρα φαρμακερὴ,
 καὶ ναρκωμένοι εἴμεθα μεγάλοι καὶ μικροί.
 Δευτέρα ἐξημέρωσε δὲν ἔμεινεν ἐλπίδα
 νὰ μᾶς ἀφήσουν πιά στιγμή μὲς τὴν γλυκεῖα πατρίδα.
 Τρίτη σὰν ἐξημέρωσε, ἄχ! τί νὰ πρωτοκλάψω,
 ἄχ! τί νὰ πρωτοθυμηθῶ, ἄχ! τί νὰ πρωτογράψω.
 Στὴν ἄκρα πού μᾶς βγάλανε, Θεέ ἐλεημοσύνης.
 μᾶς ἀναψαν μὲς τὴν καρδιὰ πὺδ φοβερὸ καμίνι.
 Κρατῆσαν ἄνδρες δεκαοχτῶ μὲ γέλασμα μεγάλο,
 καὶ ἀπ' αὐτὸ χειρότερο στὸν κόσμον δὲν εἶδ' ἄλλο.
 Ὡρα φρικτὴ, ὦρα κακιὰ, ὦρα καταραμένη,
 ἀνδρόγυνα ἐχώρισαν παιδιὰ κι' ἠλικιωμένοι.
 Ἄλλ' εἶθε γρηγορώτερα νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ,
 ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ ὑπομονὴ νὰ δώσῃ.
 Τὴν ὦρα πού μᾶς βγάζανε τ' ἀμάξια μας στὴν ἄκρα,
 τὰ σπίτια μας ἐβλέπαμε μὲ δακρυσμένα μάτια.
 Ἄρα γε θὰ γυρίσουμε γιὰ νὰ τὰ ξαναἰδοῦμε,
 ἢ εἰς τὸ μέρος πού μᾶς πᾶν, τὸν τάφο μας θὰ βροῦμε;
 Μὰ κι' ἀπ' αὐτὰ χειρότερα ἦταν ἡ ἐκκλησία,
 τὴν ὦρα πού ἐφεύγαμε ἐγένισε θηρία.
 Ἄκόμα δὲν προφθάσαμε στὴν ἄκρα γιὰ νὰ βγοῦμε
 καὶ τί ἀκοῦμε; τὰ θεριὰ καμπάνα μᾶς χτυποῦνε.
 Θεέ μου δός ὑπομονὴ καὶ δύναμιν εἰς ὅλους,
 λυπήσου τα, σπλαχνίσου τα καὶ τὰ μικρὰ στοὺς δρόμους.
 Γιατὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἄνδρες, μικροί, μεγάλοι,
 στὸν δρόμον ὅλοι εἴμεθα μαζί καὶ ἀνεμοζάλη.
 Τὴν εἴχαμε γιὰ βοηθό, αὐτὴ μᾶς βοηθοῦσε,
 στὸν δρόμον πού πηγαίναμε αὐτὴ μᾶς ὠδηγοῦσε.
 Ἐβράδυνασεν, ἐνύκτωσεν κι' ἀκόμη περπατοῦμε,
 ἀλλὰ καὶ τοῦτοι πού μᾶς πᾶν, ὅλοι μας ἀγνοοῦμεν.
 Τέλος ἐπερπατήσαμεν ἀκόμη λίγην ὦρα,
 καὶ βλέπομεν ἀπὸ μακρὰ τὰ σπίτια φέγγουν ὅλα.
 Ὁ Σκεπαστὸς εἶν' πώφεγγε, ἀλλ' ὅταν εἶχε μάθη,

πὼς τὸ Σαμμάκοβο περνᾷ τὸ φῶς του εἶχε χάσει.
 Ἔξω ἀπὸ τὸν Σκεπαστὸν μᾶς λὲν νὰ κοιμηθοῦμε,
 ἀλλ' ἀπ' αὐτὸν δὲν ἄφησαν οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε.
 Πρωτὶ πάλιν μᾶς σήκωσαν τὸν δρόμον περπατοῦμε,
 μὲ κόπους καὶ μὲ βάσανα Βουνάρ—Χισάρ περνοῦμε.
 Μικροὶ μεγάλοι τρέξανε στὴν ἄκρα γιὰ νὰ βγοῦνε,
 νὰ ἴδοῦν τὸ ξακουστὸ χωριὸ νὰ πληροφορηθοῦνε.
 Βγῆκαν γυναῖκες καὶ παιδιὰ διὰ νὰ μᾶς θρηνήσουν,
 ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπέτρεψαν οὔτε νὰ μᾶς μιλήσουν.
 Βουνάρ—Χισάρ ἀφήνουμε δρόμον πολὺν περνοῦμε,
 τὰ πόδια μας ἀρχίσανε πάλι νὰ σταματοῦνε.
 Τέλος μᾶς σταματήσανε λίγο ψωμι νὰ φᾶμε,
 καὶ πάλι μὲ τὰ δάκρυα στὸ δρόμο μας νὰ πᾶμε.
 Περνοῦμε δρόμον ἀρκετὸν τὰ πόδια μας θρηνοῦνε,
 ὥρα τρίτη τῆς νυκτὸς μᾶς ἄφησαν νὰ κοιμηθοῦμε.
 Γιὰ στρῶμα εἶχαμε τὴν γῆ, τὰ χόρτα μαξιλάρι,
 τὸν οὐρανὸ γιὰ πάπλωμα τὸν χάρο νὰ μᾶς πάρη.
 Πρωτὶ πολὺ μᾶς σήκωσαν πάλιν οἱ τζανταρμάδες,
 τ' ἀμάξια ἐχωρήσανε εἰς τέσσερες μαχαλάδες.
 Γιὰ νὰ τὰ βάλλουν στὴ σειρά τ' ἀμάξια ὅλα θέλουν
 μεγάλη ζάλη γίνεται πολλὰ κακὰ θὰ φέρουν.
 Πάλιν τ' ἀμάξια ἤρχισαν ὅλα νὰ προχωροῦνε,
 γυναῖκες καὶ πολλὰ παιδιὰ ἤρχισαν νὰ πατοῦνε.
 Ἄλλη γυναῖκα φώναζε, ἄλλο παιδί θρηνοῦσε,
 ἄλλο ἀμάξι ἔσερνε πόδι καὶ προχωροῦσε.
 Μητέρα γύρευε παιδί καὶ τὸ παιδί μητέρα,
 πικρὸς φωνὲς κάθε στιγμή γεμίζαν στὸν ἀέρα.
 Μιὰ μητέρα δύστυχη εἶχε παιδί στα στήθη,
 τὴν πῆρ' ὁ ὕπνος ὁ γλυκὸς καὶ αὐτὴ ἀπεκοιμήθη.
 Τ' ἀμάξι ἐπροχώρησε κι' αὐτὴ ἔπεσε κάτω,
 ἀμέσως δὲ τὸ τέκνον της βρῆκε τὸν μαῦρον τάφο.
 Θεέ μου δός ὑπομονή εἰς τοὺς ἀμαξάδες,
 γιὰτ' εἶν' θεργιὰ καὶ δὲν ἀκοῦν οὔτε τοὺς τζανταρμάδες.
 Ἀρχίσανε ὅμως καὶ αὐτοὶ ξύλο νὰ τοὺς τραβοῦνε,
 καὶ τὰ ἀμάξια καὶ ἐμᾶς πάλι νὰ σταματοῦνε.
 Τέλος δὲ πάλιν βάλανε τ' ἀμάξια στὴν σειράν των,
 τὸν δρόμον πάλι πήραμε γυναῖκες καὶ παιδιὰ.
 Ἀπ' ὀθωμανικὰ χωριὰ πὸ μέσα μᾶς περνοῦνε,
 ὅλοι μᾶς σιργιανίζουνε καὶ μᾶς περιγελοῦνε.
 Τέσσερες νύχτες περάσαμε μέσα στὴν ἐρημία,

τὴν πέμπτη νύχτα λέγουν μας, θὰ πᾶμε εἰς πολιτεία.
 Τὴν πέμπτην νύχτα, ἦταν σωστό, φθάναμεν εἰς Τσορολοῦ,
 ὅμως φορικτὴ διαταγή, ἔρχεται ἀπ' ἄλλου.
 Τὸν δρόμο μας ἀλλάξαμε σ' ἔρημον τόπον πᾶμε,
 καὶ ὥρσ τρίτη τῆς νυκτὸς μᾶς ἄφησαν νὰ φᾶμε.
 Κι' ἀφοῦ λιγάκι φάγαμε πέφτουμ νὰ κοιμηθούμε,
 μὲ πίκρες καὶ μὲ βάσανα τὰ σπίτια μας ξεχνοῦμε.
 Πρωτὶ πάλι μᾶς σήκωσαν, μᾶς βάλαν στὴ σειρά,
 καὶ λὲν ὅτι τὸ βράδυ θὰ πᾶμ' εἰς Ἡρακλεία.
 Μιὰ μέρα ἐπεράσαμε χωρὶς χωριὸ νὰ ἴδοῦμε,
 σταμάτησαν τὰ πόδια μας δρόμο νὰ περπατοῦμε.
 Τὸ βράδυ-βράδυ φθάσαμε τέλος στὴν Ἡρακλεία,
 ἀλλὰ κ' ἐκεῖ Θεέ μου, ἐκεῖ εἶχε πέντε χωριά.
 Περάσαμεν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ δρόμον περπατοῦμε,
 μᾶς φέρουν εἰς Σουλτὰν τσιφλικ ὅπου καὶ σταματοῦμε.
 Στὴν ἄμμο μᾶς ἀπλώσανε σιτὸ κῦμα τῆς θαλάσσης,
 τρομάξεις τὸ ἀπέραντο νερὸ νὰ τὸ περάσης.
 Θάλασσα π' ὅλα τὰ νερὰ καὶ τὰ ποτάμια πίνεις,
 πῆ μας καὶ μᾶς τὰ δάκρυα πλατύτερη νὰ γίνης.
 Δυὸ τρεῖς ἡμέρες εἴμεθα στὴν ἄμμο ξαπλωμένοι,
 καὶ σ' ἀποθῆκες ὕστερα ἐμβήκαμ' οἱ καῦμένοι.
 * Ἄλλους πῆγαν στ' Ὀμούρ τσιφλικ μὲ μαῦρα-μαῦρα δάκρυα,
 καὶ ἄλλοι βρῆκαν γιὰ σπίτια τους στὴν ἔρημη Ἡράκλεια.
 * Ἄλλ' εἶθε ὁ παντοδύναμος νὰ μᾶς ἐλευθερώση,
 μικρῶν μεγάλων καὶ ἄμοιρων καρδιές νὰ ἡμερώση.
 Γιατὶ εἶν' μεγάλος Θεὸς κι' αὐτὰ ποῦ μελετᾶμε,
 πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶναι.
 * Ὀλίγα μόνον ἔγραφα τ' ἄλλα τὰ ἔχω θάψη,
 ἴσως καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ κανένας θὰ τὰ γράψη.
 * Ἄν τὰ παρεξηγήσατε ἐμὲ δὲν θὰ μὲ βλάβη,
 ἂν ἤμην τελειόφοιτος θὰ τ' ἄγραφα μὲ τάξι.
 * Ἐγὼ τώρα σᾶς χαιρετῶ καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώση,
 εἰς ὅλους μας ὑπομονὴ κι' ὅλους νὰ μᾶς γλυτώση.
 Σουλτὰν τσιφλικ σ' ἀφήνουμ εἴθ' ἔρημο νὰ γίνης,
 διότι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν γνωστὸ θὲ νὰ μᾶς μείνης.
 Κατοίκους δὲν στερέωσες καὶ οὔτε θὰ στερεώσης,
 ἂν τῶν πρωτοκατοίκων σου τὸν ἴδρω δὲν πληρώσης.
 Καθήσαμεν εἰς Ἡρακλεία πενήντα ὀκτὼ ἡμέρας.
 διαταγὴ μᾶς ἔρχεται χωρίσαμε ὁ καθένας.

Ἄφήσαμε τὴν Ἡρακλειὰ γλυτώσαμε τὴν πείνα,
 ἔξω ἀπ' τὴ Τσόρλου φθάσαμε μᾶς κάμαν καραντίνα.
 Ἄλλους τοὺς πᾶν στὴν Ἡρακλειὰ καὶ ἄλλους στὴν Τσορλοῦ,
 ἄλλους εἰς τὸ βαπόρι καὶ στ' ἄγνωστο μὰ ποῦ ;
 Θεέ μεγαλοδύναμε βοήθησέ μας ὄλους,
 βοήθα νὰ γλυτώσουμε ἀπ' τοὺς ἐρήμους δρόμους.

Συρτός

Στὸ Σαμμακόβ χορεύουν
 στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ
 Ξανθιὲς καὶ μαυρομάτες
 καὶ κείνη π' ἀγαπῶ.

Ἔχει στὰ χεῖλι βάμα
 στὸ μάγουλο ἑλιά
 καὶ ἀναμεσοῦ στὰ στήθη
 χρυσὴ πορτοκαλλιά.

Ποὺ κάνει πορτοκαλλία
 κ' ὄλα μυρίζουνε
 κ' ὄλα τὰ παλληκάρια
 τὴν τριγυρίζουνε.

Τὴν λέγω ἔλα ἔλα
 κείνη χαμογελᾷ
 κόβει ἓνα μῆλο
 καὶ μὲ πετροβολᾷ.

Σαμμακοβιανὴ Ἀνθολογία

Ἄδόμενα

Φέτο τὸ καλοκαιράκι
 κυνηγοῦσα ἓνα πουλάκι
 κυνηγοῦσα λαχταροῦσα
 νὰ τὸ πιάσω δὲν μποροῦσα.

Ἔριξα τὰ ξοβεργά μου
 ἦρθε τὸ πουλὶ κοντά μου
 ἦρθε τὸ πουλὶ κοντά μου
 στὴ ψυχὴ στὴν ἀγκαλιά μου.

Τώρα θέλω νὰ πετάξω
 καὶ στοὺς οὐρανοὺς νὰ φτάξω
 τοὺς Ἀγγέλους νὰ κατεβάσω
 καὶ τὴν θάλασσα ν' ἀδειάσω.

Νὰ τὴν κάνω περιβόλι
 πιὸ καλύτερο ἀπ' τὴ πόλι
 νὰ φυτεύσω μηλιὲς
 λεμονιὲς πορτοκαλλιὲς.

Τὴν Δευτέρα τὶς φυτεύω
 καὶ τὴν Τρίτη τὶς κλαδεύω
 τὴν Τετάρτη κάνουν φύλλα
 καὶ τὴν Πέμπτη κάνουν μῆλα.

Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ
 πάγη κλέφτης νὰ τὰ πάρη
 κλέφτη... μὴ κλέφτης τὰ μῆλα
 μὴ κλωνοκοπᾶς τὰ φύλλα.

Γιάντες

Τὰ χεῖλη της θαρρεῖς γελοῦν
 τὰ μάτια της λὲς κλαῖνε
 τὰ νιάτα της μοσχοβολοῦν
 Τριανταφυλλιὰ τὴν λένε.

Κοντὰ μου τρέχει μὲ χαρὰ
 μὲ γιάντες εἰς τὰ χέρια
 μὲ δυὸ ματάκια φλογερὰ
 σὰν τ' οὐρανοῦ τ' ἀστερία.

Καὶ λέγει «Τράβα μιὰ φορὰ
κ' ἀπὸ τοὺς δυὸ ὅποιος χάσει»
θὰ τὸ φωνάξῃ φανερὰ
στὸν κόσμον νὰ γελάσῃ.

«Τραβῶ καί... μέτρα ἂν μπορεῖς»
τῆς λέγω τὰ κομμάτια
«Τὸ ξέυρω μ' ἀπαντᾶ θαρρεῖς».

Καὶ δυὸ ὀλόμαυρες ματιές
τὰ μάτιαμ' ἀντικρούζουν
μὲ διαπερνᾶνε οἱ σαϊτιές
τὰ στήθη μου ξεσχίζουν.

Σὰν εἶδε πὼς πολὺ πονῶ
μὲ δίδει τὴν καρδιά της
κ' ἐγὼ τὸ γιάντες λησιμονῶ
πετῶ στὴν ἀγκαλιά της.

Τὸ δῶρο πέρνω μὲ φιλιὰ
τὸ στήθος μου σπαράζει
κ' ἡ πονηρὴ Τριανταφυλλιά
σ' ἐγέλασα φωνάζει.

«Σὲ γέλασα» μὲ σιωπὴ
ἐπῆρες τὴν καρδιά μου
χωρὶς τὸ στόμα σου νὰ πῆ
τὸ ξέυρω στὰ φιλιὰ μου.

Γεωργίου Βιζυηνοῦ

(Ἀπὸ τὴν πλουσίαν συλλογὴν του, γραφὲν εἰς Σαμμάκοβον)

Ἦλθαν τὰ νέφη τοῦ βορῆ
τ' ἀλόγατα καβάλλα
καὶ ξεπεξέψανε βαρεῖα
στὰ ὄρη τὰ μεγάλα.

Καθένα σὲ κορφὴ κοντὰ
ὄχρωμέν' ἀχνίζει
καθένα ἀστράφτει καὶ βροντᾶ
καὶ πόλεμον ἀρχίζει.

Ρίχναν γιὰ σκάγια τὴ βροχὴ
γιὰ βόλια τὸ χαλάζι
καὶ πλήμμυρα στὴν ἀρχὴ
καὶ τὰ σπαρμέν' ἀρπάζει.

Βγαῖν ὁ γεωργὸς ἀντὶ σπαθὶ
μ' ἓνα τσαπὶ φτυάρι
ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ
σ' ὀρμητικὸ χειμάρι;

Στρέφει τὰ μάτια στὰ ψηλὰ
καὶ τὸ Θεὸ κυττάζει
τὸ δάκρυ του κατρακυλᾷ
βοήθεια φωνάζει.

Κι' ὁ Θεὸς ποὺ τὸν πονεῖ
γιὰ τὴ καλὴ καρδιά του
γνέφει τοῦ ἥλιου νὰ φανῇ
νὰ πᾶ βοήθειά του.

Ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ συννεφιά
κι' ὁ ἥλιος ἀπ' τὴν ἄλλη
τῆς ἱριδος ἢ ὁμορφιά
στὸ μεταξὺ προβάλλει.

Βάλτε ἐχθροὶ τοὺς κεραυνούς...
τὰ ὅπλα σας στὴ θήκη
γιατ' εἴμ' ἐγὼ στοὺς Οὐρανούς
ἢ παλαιὰ συνθήκη.

Ποὺ ἔγραψε ὁ Δημιουργὸς
μὲ χρώματα ποὺ μένουν
γιὰ νὰ τὰ βλέπ' ὁ γεωργὸς
νὰ ξεύση τί σημαίνουν.

Τὸ κόκκινο εἶναι κρασί
τὸ κίτρινο σιτάρι
τὸ πράσινο ἢ περισσὴ
ἐλιά ποὺ θὲ νὰ πάρῃ.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΕΚΕΙΝΗΣ
ΕΙΣ ΚΑΘΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Οἱ δύο σύντροφοι.

Μιά φορά κι ἕναν καιρὸ ἦσαν δύο σύντροφοι πού ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸ φιλικὰ, συντροφικὰ δουλεύανε σὲ παντοπωλεῖο καὶ σὲ ἐμπορικὸ συγχρόνως καὶ στὰ κλωθογυρίσματα τοῦ χρόνου ἐπλούτισαν ὅπωςδήποτε ἀποχτήσαντες λίγη περιουσία. Ὁ ἕνας ἐκ τῶν δύο βαρέθηκε ἀπ' τὴν συνεχῆ ἐργασία τόσων ἐτῶν καὶ ἀποφάσισε ν' ἀποτραβηχτῆ ἀπ' τὴ δουλειά, ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ θεοφοβούμενος ἀποφάσισε στὸ τέλος νὰ κάμη καὶ καμμιά βόλτα ἐκεῖ κάτω στὴν Ἱερουσαλήμ στοὺς Ἀγίους Τόπους γιὰ νὰ πάρη κι' αὐτὸς τὸ βάπτισμα τοῦ Χατζῆ. Μιά ὥραία ἡμέρα πέρνοντας τὴν ἀπόφασιν πλησιάζει τὸν γέρο σύντροφό του καὶ τοῦ λέει καθαρὰ νὰ ξεκαθαρίσουν τοὺς λογαριασμοὺς καὶ νὰ μοιραστοῦνε τὰ κέρδη, γιατί τὸ ἔχει ἀποφασίσει νὰ τραβήξῃ γιὰ τὸ Χατζηλίκι καὶ νὰ ἡσυχάσῃ στὰ γεράματά του. Ὁ σύντροφός του μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση ἔκαμεν τοὺς λογαριασμοὺς, καθάρισε τὰ βιβλία καὶ παρέδωσε στὸν χωρισθέντα σύντροφο τὸ ἀναλογοῦν κέρδος. Ὁ Χατζῆς, ἄς τὸν ποῦμε ἔτσι γιὰ εὐκολία, σὰν πῆρε τὰ λεπτὰ στὸ χέρι κάθησε καὶ τὸ ἔστρωσε στὴ σκέψη. Σὲ ποιὸν νὰ παραδώσῃ τὰ χρήματα ἢ ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀσφαλέστερα γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν. Μιά ἰδέα τρελλή καὶ φωτεινὴ ἀνάλαμψε στὸ μυαλό του κι' ἀμέσως τὴν ἔβαλε σ' ἐνέργεια. Ἀγόρασε ἕνα πῆλινο πιθαράκι κι' ἀφοῦ γέμισε τὸ βυθὸ του μὲ τὰ χρήματα τὰ κερδισμένα, τὰ ἐπάνω χεῖλην του τὰ σκέπασε μὲ μέλι καὶ τράβηξε κατ' εὐθεῖαν στὸν σύντροφο καὶ παρέδωσε τὸ πιθάρι στὰ χέρια του μὲ τὴν παρακλήσιν ὅπως κατὰ τὸ γύρισμα πάρεν πίσω τὸ πιθάρι. Εὐχαρίστως δέχτηκε ὁ σύντροφός του νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν διευκολύνῃ στὴ μικρὴ αὐτὴ ἐκδούλευσιν καὶ μάλιστα τὸν εὐχάρηθη ἐπὶ πλέον καὶ «καλὸ ταξίδι καὶ στὸ γυρισμὸ Χατζῆς». Ὅσο γιὰ τὸ πιθάρι νὰ ἦτανε σίγουρος ὅτι θὰ ἦταν πάλι σῶο καὶ ἀβλαβὲς στὴν κατοχὴ του. Μὲ τὸ καλὸ λοιπὸν ἀνεχώρησε ὁ γέρος γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἕνα ἱερὸ καθήκον, συγχρόνως δὲ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἀγίους Τόπους, πού ἦτανε αὐτὸς ὁ πόθος του. Δὲν πέρασαν λίγες ἡμέρες καὶ ὁ ἐναπομείνας σύντροφος ἀπὸ περιέργεια τράβηξε τὸ πιθάρι καὶ ἀπεφάσισε νὰ γευθῆ ὀλίγον μέλι μὲ τὴν ἀπλουστάτη σκέψη ὅτι τὸ μέλι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἔξαφανισθῆ, διότι ἐπὶ τέλος μποροῦσε νὰ τὸ συμπληρώσῃ μὲ νεοαγορασμένο. Βάζει λοιπὸν χέρι στὸ πιθάρι ἀρχίζοντας ἀπ' τὰ χεῖλη. Σὲ δυο-τρεῖς ἡμέρες ὅμως τὸ μέλι ἄρχισε νὰ ὑποχωρῆ καὶ ν' ἀφίνη τόπο καὶ μέρος γιὰ τὰ νομίσματα πού κρυμμένα βρισκόνταν στὸ βάθος τοῦ πιθαριοῦ. Χάρηκε πολὺ ὁ σύντροφος σὰν εἶδε τέτοιον θησαυρὸ καὶ μὴ χάνοντας τὴν εὐκαιρίαν ἀδειάζει τὸ πιθάρι ἀπ' τὸ βαρὺ καὶ περιττὸν φορτίον του καὶ τὸ γεμίζει μέλι. Κατόπιν αὐτοῦ κάνοντας καὶ τὴ σκέψη, πὼς μέλι πῆρα

μέλι θὰ δώσω, γιατί δὲν ξέρω ἂν ἦσαν μέσα χρήματα, ἔμεινε μὲ ἥσυχη τὴ συνείδηση ἔξακολουθώντας χωρὶς τύψη τὴν ἐργασίαν του. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου νᾶσου κι' ὁ Χατζῆς γύρισε ἀπ' τοὺς Ἀγίους Τόπους. Τράβηξε κατ' εὐθείαν στὸν φίλο καὶ τοῦ ζήτησε τὴν ἐπιστροφή τοῦ πιθαροῦ. Δὲν χάνει ὁ πρῶν συντροφος κατ' ὀλοκληρίαν τὸν καιρὸ καὶ χαρούμενος καὶ μὲ μειδιάματα φιλοφροσύνης καὶ ἐξυτηρητήσεως παραδίνει τὸ πιθαράκι στὰ χέρια τοῦ Χατζῆ μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἦτανε σὲ πολὺ καλὰ χέρια πεσμένο τὸ πιθαράκι. Ὁ Χατζῆς ἀφοῦ τὸν εὐχαρίστησε τράβηξε μὲ λαχτάρα σπίτι του κι' ἀφοῦ ἀναπαύτηκε δυὸ τρεῖς ἡμέρες, ἀπεφάσισε ν' ἀνοίξη τὸν θησαυρὸ του μὲ χαρὰ. Μὰ ἀφοῦ σὲ λίγο ἀνασκάλεψε καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς πιδὸ κάτω θᾶταν ὁ κρυμμένος θησαυρὸς του, ἔφθασε τελικῶς στὸν πυθμένα χωρὶς νὰ βρῆ τσεντέσιμο. Ἄρχισε λοιπὸν καταγανακτισμένος καὶ θυμωμένος νὰ καταφέρεται ἐναντίον τοῦ τέως συντρόφου του καὶ μάλιστα νὰ στενοχωρῆται ὅσο δὲν χωροῦσε. Σηκώνεται καὶ τραβάει γιὰ τὸν συναδέλφου καὶ διηγώντας του τὸ συμβὰν ἀπαιτεῖ νὰ τοῦ καταβληθῆ τὸ ποσὸν πὸν ἐκλάπη, ἀλλὰ ματαίως προσεπάθει ὁ δύσμοιρος πρῶν συντροφός του νὰ τὸν πείσῃ λέγοντας μάλιστα μὲ ἀναίδεια πρὸς αὐτὸν ὅτι πιθάρι μὲ μέλι παρέλαβε καὶ πάλι πιθάρι μὲ μέλι τοῦ παραδίδει. Τοῦ κάκου τοῦ ἔκανε ὁ ἄλλος ὄρκους καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσῃ πὼς τὸ πιθάρι περιεῖχε καὶ χρήματα. Ἄλεφασίσθη λοιπὸν ὅπως τὸ ζήτημα λυθῆ διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ, ὅπως καὶ ἔγινε. Τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν τράβηξαν κατ' εὐθείαν στὸ Δικαστήριον τῆς Μηδείας καὶ ἐνώπιον πυκνοῦ ἀκροατηρίου, πὸν μόλις συγκρατοῦσε τὰ γέλια του διευτυπώθησαν καὶ ἐξιστορήθησαν ὅλα τὰ διατρέξαντα μὲ τὴν ἀκρίβειαν ἢ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς Σαμμακοβίτας. Ὁ καθεὶς μὲ τὰς ἀπόψεις του. Ὁ εἷς ὅτι παρέλαβε πιθάρι γιοματὸ μέλι καὶ τὸ ἐπέστρεψε σῶον καὶ ἀβλαβὲς ὅπως ἦταν κι' ὁ ἄλλος ὅτι περιεῖχε τὸ πιθάρι καὶ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἀνῆκε εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ὁποῖον ἐκλάπη. Μετὰ πολύωρον ἐξονυχιστικὴν διαδικασίαν βγῆκε ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου, διὰ τῆς ὁποίας ἠθώωνετο ὁ πρῶτος, ὁ καὶ τὰ χρήματα κλέψας καὶ ἐλύετο τὸ ζήτημα διὰ τοῦ δικαστηρίου μόνον. Ἐφυγε λοιπὸν ὁ σύντροφος κατευχαριστημένος ἀπ' τὸ διπλό του κατόρθωμα, τρίβων τὰς χεῖρας του ἀπὸ τὴν χαρὰν διὰ τὸ κέρδος πὸν ἀπέκτησε τόσον παρανόμως καὶ διὰ τὴν διπλὴν ἦταν τοῦ τέως συντρόφου του, ὅστις καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς κατεστραμμένος ἐκάθητο κλαίων τὴν μοῖραν του εἰς τὸ προαύλιον τοῦ δικαστηρίου, ἐνώπιον περιέργων θεατῶν. Σὲ μιὰ στιγμὴ ἀντιλαμβάνεται κάποιος νὰ τὸν χτυπᾷ στὶς πλάτες μὲ μιὰν ἥρεμον καὶ ἀπλὴν φωνὴν νὰ τοῦ λέγῃ: «Ἐλα καὶ ὅλα θὰ διορθωθοῦν, θὰ τὸν κανονίσουμε μιὰ χαρὰ τὸν φίλο πὸν θὰ τὸ φυσᾷ καὶ δὲν θὰ κρυώνῃ». Ἐλαμψαν τὰ μάτια τοῦ φτωχοῦ Χατζῆ καὶ μὲ τεντωμένο αὐτὶ περίμενε ἄκουση τὴν λύση τοῦ αἰνιγματικοῦ προβλήματος πὸν τὸν τυραννοῦσε σὲ

ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς καταστάσεώς του. «Θ' ἀγοράσης μιὰ ἀρκούδα», τὸν συνεβούλευσε, «θὰ τὴν συνηθίσης δὲ νὰ ὑποκλείνεται καὶ νὰ κουνᾷ τὴν οὐρὰ ἀπὸ τὴν χαρὰ της στὸ ἀντίκρουσμα τῆς φωτογραφίας τοῦ συντρόφου σου, πὺ θὰ τὴν κρεμάσης στὸν τοῖχο τῆς κάμαρας πὺ θὰ ἔχης καὶ τὴν ἀρκούδα, μᾶλλον ν' ἀγοράσης ἕναν πίθηκο πὺ θά'ταν εὐκολώτερο ὅταν τοῦ λὲς δεῖξε μου τὸν πατέρα σου νὰ πετιέται στὴ φωτογραφία καὶ νὰ κουνᾷ ὄλος χαρὰ στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ συντρόφου σου. Τώρα σὰν συνηθίση καλὰ τὸ γύμνασμα αὐτὸ δὲν ἔχεις νὰ κάμης τίποτε ἄλλο ἐσύ, ἀλλὰ σὰν παλὸς φίλος πὺ εἶσαι τοῦ συντρόφου σου θὰ περάσης ἕνα πρῶτ' ἀπ' τὸ μαγαζί του καὶ θὰ τοῦ παραγγείλῃς μιὰ ὀκᾶ κρέας κι' ἐπειδὴ ἐσὺ θὰ βιάζεσαι δῆθεν, θὰ τὸν παρακαλέσης νὰ στείλῃ τὸ κρέας στὸ σπίτι σου μὲ τὸ παιδί του καὶ θὰ κρατήσης τὸ παιδί κοντὰ σου ὥσπου νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ τὸ γυρέψῃ ὁ πατέρας του. Ἐσὺ μόλις τὸν ἰδῆς θὰ τοῦ εἰπῆς ὅτι ὁ γυιὸς του γίνηκε μαῖμοῦ. Ἐκεῖνος δὲν θὰ τὸ πιστέψῃ καὶ θὰ βρεθῆτε μπλεγμένοι στὰ δικαστήρια, ὁπότε τὸ δικαστήριο στίς ἀποδείξεις ἐπάνω πὺ θὰ τοῦ προσαγάγῃς θὰ πεισθῆ κι' ἔτσι θὰ κρατᾷς ἐσὺ τὸ γυιὸ του κι' αὐτὸς τὰ λεπτά του, νὰ δοῦμε μετανοεῖ ἢ δὲν μετανοεῖ. Ἔτσι καταστρώθηκε τὸ σχέδιο κι' ὁ Χατζῆς ἀφοῦ ἀγόρασε μιὰ μαῖμοῦ ἄρχισε νὰ τὴν γυμνάζῃ μπροστὰ στὴ φωτογραφία τοῦ συντρόφου του, ὥσπου ἤλθε μιὰ μέρα καὶ τοῦ ἔλεγε: «Δεῖξε μου παιδί μου ποιὸς εἶναι ὁ μπαμπᾶς σου;». Κι' ἔβλεπες τὴν μαῖμοῦ νὰ πηδᾷ στὴν φωτογραφία κι' ἀπ' τὴν χαρὰ της νὰ κουνᾷ πόδια, χέρια καὶ οὐρὰ. Κατόπιν τράβηξε στὸν σύντροφό του, πὺ ὄλος χαρὰ τὸν ὑποδέχτηκε. Παράγγειλε μιὰ ὀκᾶ κρέας καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸ στείλῃ μὲ τὸ παιδί του στὸ σπίτι του καὶ τράβηξε ἡσυχος ἐπιστρέψας στὸ σπίτι ὅπου παραμόνευε τὴν προσέλευσι τοῦ παιδιοῦ. Δὲν ἄργησε νὰ φανῆ τὸ παιδί καὶ μόλις τὸ εἶδε ἔκανε πὺς τοῦ ἔπερνε τὸ κρέας καὶ τὸν τράβηξε μέσα στὸ σπίτι καὶ τὸν κλειδωσε σὲ μιὰ κάμαρα. Τοῦ κάκου περίμενε ὁ σύντροφος τὸ γυρισμὸ τοῦ παιδιοῦ του καὶ γεμᾶτος ἀνησυχία τράβηξε στοῦ Χατζῆ τὸ σπίτι, χτύπησε μιὰ δυὸ φορὲς τὴν πόρτα καὶ μόλις φάνηκε ὁ Χατζῆς τοῦ εἶπε: «Βρὲ σύντροφε, πὺ εἶναι τὸ παιδί μου, δὲν γύρισε ἀπ' τὴν ὥρα πὺ σοῦ ἔστειλα τὸ κρέας;». «Σύντροφε», τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Χατζῆς, «μὲ μεγάλη μου λύπη σὲ πληροφοροῦ πὺς τὸ παιδί σου μετεβλήθηκε σὲ μαῖμοῦ κι' ἂν θέλῃς νὰ πιστέψῃς στὰ λόγια μου, ἔμπα μέσα στὴν κάμαρη καὶ διές τον μὲ τὰ μάτια σου». Στὴν ἀρχὴ ὁ συνάδελφος νόμιζε ὅτι τὸν πείραζε, μὲ στὸ τέλος καταγανάκτησε καὶ στενοχωρημένος τοῦ λέει: «Ἄφησε συνάδελφε τ' ἀστεία καὶ δὲν γίνονται τόσο χοντρά, δῶσε πίσω τὸ παιδί ἄλλοιῶς θὰ σὲ μηνύσω. Κάνε ὅτι σοῦ ἄρέσει» ἦταν ἡ ἀπάντησι τοῦ Χατζῆ. Τέλος, βρεθῆκανε κι' οἱ δύο τους στὸ δικαστήριο, πὺ ἐπέμενε ὅτι ὁ Χατζῆς δὲν εἶχε δίκην. Ὁ Χατζῆς παρουσιάζει γιὰ ἀπόδειξι καὶ τὴν μαῖμοῦ καὶ σὰν τῆς εἶπε: «Παιδί μου ποιὸς εἶναι ὁ πατέρας σου;» ὄλοι εἶδαν

νά πηδᾶ στὸ συνάδελφό του καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάζη κουνώντας τὴν οὐρὰ καὶ δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ τὸν δικαιώσουν, ὅπως κι' ἔγινε. Μὰ δὲν τὸ χωροῦσε τὸ κεφάλι τοῦ συντρόφου πὼς ἦταν δυνατὸν τὸ παιδί του νὰ εἶχε μεταβληθῆ σὲ μαῖμοῦ καὶ στὸ δρόμο πιά μὴ μπορώντας περισσότερο τοῦ λέει: «Δώσ' μου τὸ παιδί μου σὲ παρακαλῶ» κι' ὁ Χατζῆς: «Καλὰ ἐσὺ πὼς μ' ἔκανες νὰ πιστέψω ἐγὼ πὼς τὰ χρήματά μου μετεβλήθησαν σὲ μέλι, ἔτσι πρέπει νὰ παραδεχθῆς καὶ τῆ δική μου ἄποψη». Τελικὰ ἀγαπηθῆκανε, ἐπιστρέψανε ὁ εἷς τοῦ ἄλλουνοῦ τὰ πράγματα (χρήματα καὶ τὸ παιδί) καὶ ζῆσαν χαρούμενοι.

Ἁ παπᾶς, ἡ κόρη του καὶ οἱ τρεῖς νέοι γειτόνοι.

Ἐνας παπᾶς, τὸν παλιὸ καιρὸ, εἶχε μιὰ πανέμορφη κόρη καὶ δὲν μποροῦσε μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν πείση νὰ παντρευθῆ. Ἦταν ἀδύνατο τὸ πρᾶγμα. Ἀντίκρου ἀπ' τὸ σπίτι του καθόντανε τρεῖς νέοι ρωμαλέοι καὶ ὑγιέστατοι μὲ τὴν οἰκογένειά τους. Ἀποφάσισε λοιπὸν ὁ παπᾶς νὰ ρίξη πρὸς τὰ ἔκει τὰ δίχτυα του καὶ χωρὶς νὰ χάση καιρὸ προτείνει μιὰ μέρα στὴν κόρη του νὰ πάη μ' ἓνα ἀπ' τὰ τρία παλληκάρια στὰ χωράφια νὰ θερίσουν. Ἡ κόρη μὲ χαρὰ δέχτηκε κι' ἀφοῦ μῆνυσαν τὸ μεγαλύτερο ἀγόρι νὰ ἔλθῃ ἐτοιμάστηκαν ὅλα, μὲ φαγητὰ καὶ πιωτὰ καὶ ξεκίνησαν τὸ πρωτὶ μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου γιὰ τὰ χωράφια. Φτάσαν αὐτοῦ καὶ στρωθῆκανε μὲ τὴν καρδιά τους στὴ δουλειά. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ παπᾶς τρίβοντας τὰ χέρια του μὲ ἀνυπομονησία περίμενε τὸ γυρισμὸ τῶν νέων γιὰ νὰ μάθῃ τὰ κατορθώματα ποῦ θὰ γινόνταν στὰ χωράφια. Περίμενε καὶ τὸ βραδάκι ἐτοίμασε ἑλκλεκτὰ φαγητὰ καὶ τοὺς περίμενε ἀπὸ λεπτὸ σὲ λεπτό. Σὲ μιὰ στιγμή φτάσανε καὶ στρωθῆκανε στὸ τραπέζι. Οἱ ἀπαντήσεις ποῦ ἔδινε τὸ παιδί στὸν παπᾶ, τὸν ἔκαναν νὰ καταλάβῃ πὼς τίποτε τὸ σπουδαῖο δὲν ἔγινε στὸ διάστημα ὀλόκληρης τῆς ἡμέρας. Μετὰ τὸ φαγητὸ τοῦ πλήρωσε τὸ μεροκάματό του καὶ ἀφοῦ τὸν εὐχῆθηκε τὴν καλὴ νύκτα τοῦ ἔδωσε δρόμο. Τὸν ἀνίκανο καὶ ἀνίδεο ἔλεγε μέσα του: «Ντίπ ντουβᾶρι γιὰ τὸ Θεό». Τὴν ἄλλη μέρα δοκίμασε τὴν τύχη του μὲ τὸν μεσαῖο νέο κι' ἴσως ἔβγαине τίποτε ἀπ' αὐτόν. Τί τὰ θέλης κι' αὐτὸς τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Γύρισε ἄπρακτος. Φουῦρκα εἶχε πιᾶσει τὸν παπᾶ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Τέλος πέρνει πιά τὴν τελειωτικὴ ἀπόφασιν νὰ στείλῃ τὴν κόρη του μὲ τὸν μικρότερο, ποῦ σὰν μικρὸς κάτι θὰ ἔκοβε τὸ μυαλό του. Τὸ πρωτὶ πετοῦνε τὸ δισάκι τους στὸν ὄμο καὶ τραβᾶνε γιὰ τὰ χωράφια. Κολατσιζοῦν καὶ σὲ λίγο ἀρχίζοῦν τὴν δουλειά, ἀλλὰ ἡ ζέστη ὅσο πήγαινε καὶ μεγάλωνε κι' ὁ νέος ἀπ' τὸν ἰδρωτὰ ἔγινε μούσκεμα, ἔβγαλε καὶ πέταξε μακρὰ τὰ ροῦχα του κι' ἔμεινε μὲ τὸ πουκάμισο ποῦτανε κοντό. Στὸ σκύψιμο λοιπὸν βλέπει ἡ νιά κάτι νὰ κρέμεται στὸ κάτω μέρος τοῦ πουκαμισοῦ τοῦ νέου. Ἀπὸ περιέργεια τὸν πλησιάζει καὶ τὸν ρωτᾷ: «Δὲ μοῦ

λές σὲ παρακαλῶ παλληκάρι μου, τί εἶναι αὐτὸ ποῦ κρέμεται μέσ' τὴν που-
καμίσα σου ;». «Μπασακτοῆς (σταχυά)», τῆς ἀπαντᾷ ὁ νέος, «γιά νὰ μα-
ζεύη τ' ἀπομεινάρια τῶν σταχυῶν». «Ὡραία τὸ σκέφτηκες αὐτὸ νὰ τὸν
πάρης μαζί σου γείτονα, τ' ἄλλα σου ἀδέλφια δὲν φρόντισαν νὰ τὸν φέρουν
μαζί τους. Συνεχίζοντας τὸ θέρισμα ὁ νιὸς κι' ἡ νιά διψάσανε καὶ τραβή-
ξανε στὴν κρύα πηγὴ νὰ ποτιστοῦν καὶ νὰ δροσιστοῦν. Σὲ λίγο λέει ἡ νιά
στὸ νιό: «Πότισε γείτονα τὸν μπασακτοῆ σου, καθὼς εἶναι τώρα ζέστη».
Καὶ ὁ νέος δροσίστηκε καὶ ζήτησε νὰ δείξη τὸν μπασακτοῆ καὶ τῆς νέας
κι' ἔτσι δροσίζοντας τὸν δικό του, δροσίζε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τῆς
νέας τὸν μπασακτοῆ. Τὸ βράδυ σὰν γυρίσανε πίσω, ὁ παπᾶς μὲ πλάγιες
ἔρωτήσεις κατάλαβε περὶ τίνος πρόκειται καὶ σὲ τί χρῆσιμευε ὁ μπασακτοῆς
ὑποσχέθηκε δὲ στὴν νέα νὰ τῆς ἀγοράσῃ τὸ μπασακτοῆ μαζί μὲ τὸν κτή-
τορά του. Κι' ἔτσι ὁ μικρότερος νέος τῆς γειτόνισσας σὲ λίγο ἔγινε ὁ σύ-
ζυγος τῆς κόρης τοῦ παπᾶ, ποῦ ἡ χαρὰ του ἦταν ἀπερίγραπτη, διότι κα-
τώρθωσε νὰ παντρεύῃ ἐπὶ τέλους τὴν κόρη του.

Ὁ Μυλωνᾶς κι' ἡ ἄλεποῦ.

Κάποιος μυλωνᾶς, ποῦ εἶχε τὸν μύλο σ' ἓνα ρυάκι κοντά, δὲν μπο-
ροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ καθόλου ἀπ' τὴν ἐνόχληση ποῦ τοῦ ἔκανε ταχτικώτατα
κάποια πονηρὴ ἄλεποῦ ποῦ κατέβαινε ἀπ' τὰ γύρω μέρη καὶ τοῦ ρήμαζε
κυριολεκτικῶς τ' ἄλευρι. Μιὰ ἡμέρα ἀποφάσισε μὲ τὰ πολλὰ ν' ἀγοράσῃ
μιὰ παγίδα νὰ τὴ στήσῃ στὸ ἔξω μέρος τοῦ μύλου, νὰ τὴν πιᾶσῃ καὶ νὰ
τὴν σκοτώσῃ τὴν γρουσοῦζα. Τὴν στιγμή ποῦ ἔσκαβε τὸ λάκκο νὰ ἐμφα-
νίζεται κι' ἡ ἄλεποῦ ἀπ' τ' ἀντικρυνὸ βουναλάκι καὶ σὰν εἶδε ἀπησχολη-
μένον τὸν μυλωνᾶ στὸ σκάψιμο, τὸν ρώτησε ποιὸς ἦταν ὁ λόγος κι' ἔσκαβε
λάκκο καὶ πῆρε τὴν ἀπάντησι πὼς πέθανε ὁ γυιὸς του κι' ἀπεφάσισε νὰ
τὸν θάψῃ στὸ λάκκο. Τὸν συλλυπήθηκε ἡ κακομοῖρα ἡ ἄλεποῦ, μὰ ἐνδό-
μυχα χαιρότανε γιατί ἦταν βραδάκι, θὰ κατέβαινε καὶ ξεσκάβοντας τὸν
λάκκο θὰ εὑρίσκε τροφὴ σωστὴ γιὰ μᾶσσημα. Μὰ «ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀν-
θρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει» καὶ τὸ βραδάκι ἡ ἄλεποῦ μας πιάνεται μὲ
τὰ τέσσερα μέσα στὸ λάκκο καὶ στὴν παγίδα. Χίλιες προσπάθειες νὰ φύγῃ
ἦταν μάταιες καὶ τὸ πρῶτ' σὰν τὴν βρῆκε ὁ μυλωνᾶς ἀποφάσισε νὰ τὴν
καθαρίσῃ, μὰ μόλις τὴν πλησίασε νὰ τὴν σκοτώσῃ ἄρχισε τὰ μιξοκλάμματα
καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τοῦκανε ἓνα μεγάλο καλὸ κατώρθωσε νὰ γλυ-
τώσῃ ἀπ' τὸ βέβαιο θάνατο. Μὰ κράτησε ἡ ἄλεποῦ τὸ λόγο της. Σ' ἐκεῖνο
τὸν τόπο κοντὰ βρισκόταν μιὰ μεγάλη πόλη κι' εἶχε μάλιστα καὶ βασιλεῖα
καὶ κατὰ σύμπτωσιν ὁ βασιλεῖας εἶχε κόρη γιὰ παντρεῖα καὶ ζητοῦσε κα-
τάλληλο γαμπρὸ νὰ τὴν παντρεύῃ. Δὲν χάνει λοιπὸν καιρὸ ἡ ἄλεποῦ κι' ἀ-
μέσως βρίσκεται σὰν προξενήτρια στὸ παλάτι κι' ἀρχίζει νὰ ἐγκωμιάζῃ
μπροστὰ στὸ βασιλεῖα τὰ σπουδαιότατα προσόντα ποῦ εἶχε ὁ δικὸς της γαμ-

πρὸς μὲ κοπάδια πρόβατα πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες, μὲ σπίτια καὶ πρὸ πάντων παλάτια πού θὰ τὰ ζηλεύανε καὶ βασιληάδες ἀκόμα. Ὁ βασιληᾶς παρασύρθηκε ἀπ' τὰ λόγια τῆς καὶ τὴν παράγγειλε νὰ φέρῃ τὸν γαμπρὸ νὰ τὸν ἰδῇ καὶ προσωπικῶς ὁ βασιληᾶς καὶ νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὰ τόσα πολλὰ καὶ καλὰ προτερήματά του. Τότε δὲν χάνει καιρὸ ἢ ἀλεποῦ καὶ τραβάει στὸν μυλωνᾶ, χαιρετιοῦνται καὶ τοῦ ἐξιστορεῖ τὰ συμβάντα καὶ ὅτι γίνεται γαμπρὸς τοῦ βασιληᾶ, μονάχα νὰ εἰτοιμασθῇ γιὰ νὰ παρουσιαστῇ αὐριο στὸ παλάτι τοῦ βασιληᾶ καὶ προσωπικῶς. Τὸν ἐδίδαξε ἀκόμα τοὺς τρόπους καὶ τὰ φερσίματα πού θὰ μεταχειριζόταν ὁ μυλωνᾶς μπροστὰ στὸν βασιληᾶ. Τί νὰ κάμῃ ὁ μυλωνᾶς, μιὰ πού μπλέχθηκε στὰ δίχτυα τῆς πονηρῆς ἀλεποῦς, ἔβαλε τὰ καλύτερα μυλωνιάστικα ροῦχα, τὸ καλὸ πουκάμισο καὶ καβαλλώντας ἓνα παληάλογο τὴν ἄλλη μέρα ξεκίνησε νὰ συναντήσῃ τὸν βασιληᾶ βρίζοντας ἀπὸ μέσα του χίλιες φορὲς τὴν τύχη του πού συνάντησε τὴν ἀλεποῦ. Ἄμα φτάσανε λίγο ἔξω ἀπ' τὴν πόλη, κατεβαίνει τὸν μυλωνᾶ ἀπ' τ' ἄλογο τὸν κυλᾶ δυὸ-τρεις φορὲς στὸ βοῦρκο καὶ στὴ λάσπη δίνει μερικὲς κλωτσιᾶς τ' ἄλογο πού ἐξαφανίστηκε καὶ τρέχει νὰ εἰδοποιήσῃ στὸ βασιληᾶ πὼς ὁ νέος γαμπρὸς ἔπεσε στὰ νερὰ καὶ στίς λάσπες, νὰ στείλουνε ροῦχα καὶ στρατὸ νὰ τὸν ὑποδεχτοῦνε γιὰτὶ πραγματικὰ ἦταν ντροπὴ νὰ πατήσῃ σ' ἑνὸς βασιληᾶ τὸ σπίτι ἕνας κακοντυμένος ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια. Τὰ πέρνει ὅλα ὅσα γράψαμε πάρα πάνω κι' ἓνα βασιλικὸ ἄλογο μαζί μὲ μερικοὺς στρατιώτας, φτάνει στὸν μυλωνᾶ, τὸν ἐξαναγκάζει ν' ἀλλάξῃ ροῦχα καὶ νὰ καβαλλικέψῃ τ' ἄλογο καὶ νὰ τραβήξουν γιὰ τὸ παλάτι. Μόλις τὸν ἀντίκρουσε ὁ βασιληᾶς μὲ μεγάλη εὐγένεια τὸν καλοσωρίζει, τὸν πέρνει στ' ἀνάκτορά του, τοῦ προσφέρει τὰ καλλίτερα κεράσματα, πού οὔτε καὶ στὸν ὕπνο του δὲν τὰ εἶδε ὁ κακόμοιρος μυλωνᾶς, ἔμεινε δὲ κατενθουσιασμένος ἀπ' τὰ λόγια τοῦ μυλωνᾶ τόσο πολὺ καὶ ὁ ὁποῖος πηγαινε βέβαια μὲ τὸ πρόγραμμα τῆς ἀλεποῦς, ὥστε ἀποφασίστηκε οἱ ἄρραβῶνες νὰ γίνουν μαζί μὲ τοὺς γάμους. Φάγανε, γλεντήσανε, ἀφοῦ πρῶτα κάνανε ἓναν ονειρεμένο γάμο σὲ πλούτη καὶ σὲ μεγαλεῖα καὶ τελικὰ ἀφοῦ μείνανε μιὰ-δυὸ μέρες στὰ πεθερικὰ στ' ἀνάκτορα, ἀποφάσισαν νὰ τραβήξουν μὲ τὸ καλὸ στ' ἀνάκτορα τοῦ γαμπροῦ. Τάγμα ὀλόκληρο διατέθηκε γιὰ τὴν περιφρούρηση καὶ γιὰ τὴν τιμητικὴ συνοδεία στὸ καινούργιο βασιλικὸ νυφικὸ ζευγάρι. Τραβοῦσε πάντα μπροστὰ ἢ ἀλεποῦ ξανοίγοντας δρόμο καὶ πείθοντας τοὺς βοσκοὺς νὰ λένε στὰ στρατεύματα πού ἔρχονταν πὼς εἶναι τὰ πρόβατα τοῦ μυλωνᾶ καὶ τωρινοῦ βασιληᾶ. Ἔτσι καὶ γίνηκε. Κάθε στρατιώτης πού ρωτοῦσε τοὺς τσοπάνους ἐάνῃσαν τοῦ μυλωνᾶ (βασιληᾶ) τὰ πρόβατα ἔπερνε καταφατικὴ ἀπάντησι. Σὲ λίγο, σὲ κάποιον ὕψωμα διακρίνουν ἓνα ξωτικὸ παλάτι πού τὸ κρατοῦσε κάποια Κυρά. Τρέχει ἢ ἀλεποῦ τὴν προκάνει καὶ τὴν πείθει νὰ τὴν ρίξῃ μέσα στὸ πηγάδι γιὰ νὰ μὴ τὴν ἰδοῦν τὰ στρατεύματα πού τάχα ἐρχόντουσαν ἀπὸ πίσω γιὰ νὰ τὴν

πιάσουν νὰ τὴν δέσουν καὶ νὰ τὴν πᾶνε στὸ βασιλεῖα. Τὴν πείθει καὶ δίνοντάς της μιὰ τὴν πετάει μέσ' στὸ πηγάδι. Μόλις φθάσανε στὸ παλάτι μπροστὰ τὰ στρατεύματα σάστισαν πού ἔβλεπαν τέτοια μεγαλεῖα καὶ γιὰ νὰ εὐχρηθοῦν στὸ ἀνδρόγυνο τὸ βασιλικὸ νὰ ζήσουν πολλὰ χρόνια οἴχθανε κι' ἀπὸ μιὰ πέτρα μέσα στὸ πηγάδι κι' ἔτσι σκοτώσανε καὶ τὴν Κυρὰ τοῦ παλατιοῦ κι' ὁ μυλωνᾶς ἔζησε καλὰ κι' ἡμεῖς καλλίτερα.

Ὁ Γιάννης ὁ μπακίλης κι' ἡ γειτόνισσά του ἡ χήρα.

Μιά φορὰ κι' ἓνα καιρὸ ἦταν σὲ κάποιο χωριὸ ἓνας μπακίλης πού λεγόταν Γιάννης κι' ἀντίκρου ἀπ' τὸ μπακίλικό του βρισκόταν κάποια γειτόνισσα μὲ τὸν ἄνδρα της πολὺ ὁμορφη καὶ πού ὁ Γιάννης τὴν ὀρέγονταν. Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς κι' ὁ ἄνδρας τῆς γυναίκας πέθανε καὶ τὸν θάψανε μὲ τὸ καλὸ κι' ἔμεινε ἡ χήρα πολὺ νέα. Τώρα ὁ Γιάννης ἔσπαζε τὸ κεφάλι του καὶ σκεφτόταν μὲ τί τρόπο θὰ μπορούσε νὰ καταφέρει τὴ χήρα γιὰ νὰ τὴν κἀνὴ ὀλότελα δική του. Ἡ χήρα πού ἀγαποῦσε πολὺ τὸν ἄνδρα της εἶχε συνήθειο πιά κάθε πουργὸ πρωῖ-πρωῖ χαράματα νὰ τραβᾷ στὸ λάκκο (στὸν τάφο) τοῦ ἀνδρός της καὶ νὰ κλαίη σκουίζοντας τ' ὄνομά του. Ὁ κατεργάρας ὁ Γιάννης δὲν χάνει καιρὸ καὶ πηγαίνει κι' ἀνοίγει ἓνα λάκκο πίσω ἀπ' τὸν τάφο τοῦ ἀνδρός της καὶ τὸν γεμίζει μὲ κλαδιὰ πολλὰ τόσο μαστορικὰ πού γελοῦσε καὶ τὸ προσεκτικώτερο μάτι. Ἡ χήρα συνέχιζε τακτικώτατα νὰ τραβᾷ κάθε πρωῖ γιὰ τὸ νεκροταφεῖο καὶ νὰ κλαίη τοῦ ἀνδρός της τὸ χαμό. Ὁ Γιάννης μας λοιπὸν μιὰ μέρα ξυπνᾷ πολὺ νωρίτερα ἀπ' τὴν χήρα καὶ τραβᾷ καὶ κρύβεται στὸ λάκκο πίσω ἀπ' τὸ μνήμα τοῦ ἀνδρός τῆς χήρας. Σὲ λίγο καταφθάνει κι' ἡ χήρα μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο καὶ ταπεινὰ ἀρχινᾷ τὰ κλάμματα καὶ νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ λέγει: «Κι' ἐμένα πού μ' ἄφησες ἀντρούλη μου;» καὶ σὲ λίγο ἀκούει μιὰ χαμηλὴ φωνὴ ν' ἀπαντᾷ: «Στοῦ Γιάννη τοῦ μπακίλη ἀντίκρου». Ἀπόρησε ἡ χήρα καὶ σταυροκοπήθηκε. Τί μήπως ἄκουσε ἀλλοιώτικα, μήπως παράκουσε καὶ ἀντιλήφθηκε αὐτὰ τὰ λόγια; Δὲν μπόρεσε ἡ κακομοῖρα νὰ τὸ ἐξηγήσῃ καθόλου. Τὴν ἄλλη μέρα συνέβησαν τὰ ἴδια καὶ ἐπαναλήφθηκε αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἀρκετὲς φορὲς. Τότε νομίζοντας ὅτι ἦταν θέληση τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρός της καὶ θεϊκὴ συνάμα, σηκώνεται καὶ τραβᾷ στὸν Γιάννη τὸν ἀντικρυνὸ μπακίλη καὶ τοῦ ἐξιστορεῖ τὸ παραμῦθι πού ὁ ἴδιος μὲ τὸ κατεργαρίστικο μυαλό του γέννησε, λέγοντάς του πὼς αὐτὸ κι' αὐτὸ κι' ὅτι μὲ διατάζει ὁ νεκρὸς νὰ ἔλθω κοντὰ σου καὶ νὰ γίνω δική σου. Ὁ Γιάννης ὅμως σὰν ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια κόρωσε κι' ἀναψε κι' ἐγινε ἔξω φρενῶν: «Τί λὲς βρὲ κυρὰ μου; Ἐμένα πού μὲ βλέπεις εἶμαι ἄντρας παντρεμένος μὲ φαμελιὰ ὀλόκληρη, ταιριάζουν τέτοια πράγματα σὲ μένα καὶ σ' αὐτὴ μου τὴν ἡλικία;» Ἐπειτα μαλακώτερα καὶ γλυκύτερα πρόσθεσε: «Ἐλα πάλι θὰ σὲ πάρω κοντὰ μου κι' ἄς τρῶς μιὰ μπουκιὰ ψωμί. Ἐξερ

το καλά όμως, τὸ κάνω γιὰ χατήρι τοῦ πεθαμένου καὶ συχωρεμένου φίλου μου!».

Σὰν ψέμματα καὶ σὰν ἀλήθεια παραμύθια.

Μιά φορὰ καὶ ἓνα ζαμάνι ἦταν ἓνας τσοπάνος σὲ κάποιο χωριό. Δούλεψε δέκα χρόνια κατὰ σειρά κι' ἄμα συμπλήρωσε τὰ δέκα εἶπε τ' ἀφεντικοῦ του νὰ τοῦ δώσῃ τὸ λογαριασμό του καὶ νὰ πάῃ νὰ βοῆ τὴν τύχη του. Ἐπ' ἀφεντικό του τὸν πλήρωσε γιὰ τὰ δέκα χρόνια δουλειᾶς 10 γρόσια. Ὁ τσοπάνος, ἓνας ἀθῶος καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, πῆρε τὰ 10 γρόσια καὶ τράβηξε νὰ βοῆ τὸ κισμέτι του. Ἐφτασε σὲ μιὰ χώρα πού ὑπῆρχε κόσμος πολὺς, μαγαζιά γεμάτα ἐμπορεύματα, ἀλλὰ δὲν ἤξερε τί ἦσαν αὐτά. Περνώντας ἀπὸ ἓνα ψιλικιτζιδικο, εἶδε νὰ πουλοῦν μέσα σὲ ἀνοιχτὰ κασόνια χῆμα καὶ μὲ τὴ σέσουλα. Ἐπλησίασε καὶ ρώτησε: «Ἐἶναι αὐτὰ δῶ μέσα στὰ κασόνια;» «Αὐτὸ πιπέρ, αὐτὸ στίψ, αὐτὸ σοδα, αὐτὸ θυμιάμα». «Καὶ τί τὰ κάνουν αὐτά;» «Νὰ τὸ πιπέρ τὸ βάζουν στὸ φαγί, τὸ θυμιάμα τὸ κιάγουν στὸ Θεὸ κι' ὅτι ζητήσουν τοὺς τὸ δίνει». «Ἄ... νὰ π' αὐτὸ δῶμ' καὶ μένα μπάρμπα». Κι' ἔβγαλε τὰ δέκα γρόσια καὶ τὰ ἔδωσε. Τοῦ γέμισε ἓνα μεγάλο χουνὶ σουβλερὸ καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε. Ὁ τσοπάνος ἐτράβηξε πάνω στὸ πιὸ ψηλότερο βουνό, ἄναψε μιὰ μεγάλη φωτιά κι' ἔρριξε τὸ θυμιάμα ἐπάνω. Ἡ καπνία ἀνέβηκε μέχρι τὰ ἑπτὰ οὐράνια. Φαίνεται ὁ καλὸς Θεὸς μοσκήστικε τὸ θυμιάμα, εἶδε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φωτιά καί... κατέβηκε μπροστά του σὰν γέροντας: «Τί θέλεις καλόπαιδο νὰ σὲ χαρίσω γι' αὐτὴ τὴ θυσία π' ἔκανες;» Ὁ ἄπλὸς τσοπανάκος μὲ μιὰ ἀθῶα ψυχὴ ἐτραύλισε: «Θέλω μιὰ καλὴ γυναῖκα... παλλοῦ...». «Ἄ...» ἔκανε ὁ καλὸς Θεός. «Πολὺ δυσεύρετο πράμα μὲ ζητήσες. Γιὰ νὰ σὲ πῶ νὰ καταλάβῃς οἱ καλὲς γυναῖκες μέσα σὲ οὐλο τὸν ντουνια εἶναι τρεῖς... Μνιὰ αὐρι θᾶναι πεθαμέν', ἡ ἄλλη εἶναι παντρεμέν' κι' ἡ τρίτη πόψα ἀρραβωνιάζεται. Μὰ σὺ τράβα ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ δρόμο καὶ θὰ μπῆς σ' ἓνα χωριό, ὅπου βραδυστιῆς ἐκεῖ νὰ πλαγιάσῃς». Κι' ἔγινε ἄφαντος. Ὁ τσοπάνος πῆρε τὴν κάλπα του, τὴν τσάντα του, τὸ ραβδί του, πάγη καὶ πάγ' δρόμο πέρνει δρόμο ἀφήνει. Μόλις ἐσκοτείνιασε ἔφθασε σ' ἓνα ὁμορφο χωριό. Κανένα δὲ γνώριζε. Ποῦ νὰ πᾶ ποῦ νὰ πᾶ, βοῆκε μιὰ αὐλὴ (ὑπόστεγο) κι' ὅπως ἦταν κουρασμένος πλάγιασε πλάγι στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ κοιμήθηκε. Κεῖνο τὸ βράδυ γινότανε στὸ σπίτι προξενειά γιὰ τὸ κορίτ' τοῦ σπιτιοῦ μ' ἓνα πλούσιο παλληκάρι. Μὰ οἱ προξενητάδες ἐγύρευαν τράχωμα πολλὰ φλουριά κι' ὁ πατέρας ἐδυσκολεύετο νὰ τὰ βοῆ γιὰ νὰ δώσῃ, ὥσπου τόσο θύμωσε πὺν τοὺς ἔδιωξε κακὴν κακῶς. Ἡ κόρη ἄρχισε νὰ κλαίῃ: «Μὴ κλαῖς κορίτσι μου», τῆς εἶπε ὁ μπαμπᾶς. «Αὐρι, ὅποιον συναντήσω πρῶτ' πρῶτ' μπροστά μου, θὰ σὲ τὸν δώσω γιὰ ἄνδρα σου» (ἔτσι τὸν φώτισε ὁ Θεός). Καί... μόλις τὸ πρῶτ' κατέβηκε τὴ σκάλα, ἀνοιξε τὴ πόρτα καὶ... βλέπει

Ένα μαντρόγαλο ξαπλωμένο πέρα-πέρα νὰ κοιμᾶται. Πῆγε, τὸν κτύπησε μὲ τὸ ποδᾶρ' τὸν ξύπνησε: «Σήκω ἅπᾶν», τὸν εἶπε. Αὐτὸς σηκώθηκε, τὸν πέρνει ἅπ' τὸ χέρι καὶ ἀνεβαίνουν τὰ σκαλιά: «Ἐλα. . . θυγατέρα, νὰ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔνε τὸ κισμέτι σου (τύχη), ἀπὸ σήμερα ἔνε ἄνδρας σου κι' αὐτὴ ἔνε γυναῖκα σου», τὸν εἶπε. Σὲ λίγες μέρες ἔγινε ὁ γάμος. Ἐν τῷ μεταξὺ πεθερὸς καὶ πεθερὰ πέθαναν. Μὰ ὁ τσοπάνος γιὰ δουλειὰ καὶ οἰκογένεια μερχαμπάρ. Ἰδέα δὲν εἶχε καὶ ἡ γυναῖκα του ποτὲ δὲν τοῦ εἶπε γιὰ δουλειά. Δούλευε αὐτὴ καὶ τὸν τάγιζε, ἀλλὰ τὰ ἔτοιμα φεύγουν καὶ σὲ λίγο ἔμειναν νηστικοὶ καὶ ἔλεεινοί. Ἡ γυναῖκα του σὲ λίγο καιρὸ εἶδε ὅτι ὅλα τελείωσαν. Ἄνοιξε τὸ σεντούκι της καὶ ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἓνα (τσεβρὲ) χρυσοκέντητο ἐργόχειρό της, πού τὸ κέντησε ἡ ἴδια γιὰ πολλὰ χρόνια. Καλεῖ τὸν προκομμένο ἄνδρα της καὶ τοῦ λέγει: «Αὐρι κάτω στὴ χώρα γίνεται παζάρι, παγαίνουν κόσμος πουλᾶν καὶ ἀγοράζουν, πάρε κι' ἐσὺ αὐτὸ τὸ ἐργόχειρό μου (τσεβρὲ) καὶ πᾶνε νὰ τὸν πουλήσης. Πρόσεξε ὅμως ἓνα πρᾶγμα μὴ τὸ ξεχάσης. Δὲ θὰ πῆς τιμὴ ἂν σὲ ρωτήσῃ κανεὶς ἀγοραστής, παρὰ μόνο θὰ τοῦ πῆς ὅτι: ὅσο εἶναι ἡ ἀξία του». Μαζὶ μὲ ἄλλους κατέβηκε κι' αὐτὸς στὸ παζάρι. Ἐκεῖ τὸ τριγυροῦσε δεξιὰ-ἀριστερά, μὰ κανένας δὲν τὸν ρώτησε. Κεῖ ὅπως πού γυροῦσε τὸν σταμάτησε ἓνας ὄβρηγιὸς (Ἐβραῖος): «Πόσο τὸ πουλᾶς;» τὸν ρώτησε. «Νὰ ὅσο ἔνε ἡ ἀξίγια του», εἶπε. «Νὰ σὲ δώσω 5 γρόσια α α». «Ὅσο εἶναι ἡ ἀξίγια του» ἔλεγε. «Ἐ, νὰς' δώσω δέκα α α», τοῦ ἔλεγε. «Ὅσο ἔνε ἡ ἀξίγια του», ἀπαντοῦσε ὁ τσοπάνος. Ὁ Ἐβραῖος θάμβωσαν τὰ μάτια του ὅταν τὸ καλοκύταζε. Κεμῆλιο—θησαυρὸς ὀλόκληρος. «Νὰ σὲ δώσω ω ω 1 φλουρί». «Ὅσο ἔνε ἡ ἀξίγια του». «Νὰ σὲ δώσω 2—5—10—20—50». Καὶ κάθε τόσο αὐτὸς συνήχισε τὸ συνηθισμένο τροπᾶριο. «Ὅσο ἔνε ἡ ἀξίγια του». Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀξία του ἦταν ἀμύθητη—κολοσσιαία. Παράστηνε τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, τὴ στεριά, πόλεις, χωριά, τὴ θάλασσα μὲ τὰ ψάρια, θησαυρὸς πραγματικὸς ἀνεκτίμητος. «Ἐ, νὰ σὲ δώσω 200—300—500—1000 φλουριά;». Ἄλλὰ αὐτὸς κρατοῦσε τὸ συνηθισμένο σκοπὸ. «Ὅσο ἔνε ἡ ἀξίγια του». «Νὰ σὲ δώσω ἓνα ἑκατομύριο; 2—3—5» κ.λ.π., μὰ αὐτὸς τὸ χαβῦ του, ὥσπου βράδυσσε κι' ἄρχισε νὰ διαλύεται τὸ παζάρι καὶ νὰ φεύγῃ ὁ καθεὶς στὸ μέρος του. Ὁ τσοπάνος κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ξεκίνησε ἄπραχτος νὰ πάγῃ σπῆτι του. Ὁ ἔξυπνος ὅμως Ἐβραῖος κατάλαβε πού ἦταν ἀνισόροπος καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, νὰ βρῆ, νὰ γνωρίσῃ τοὺς συγγενεῖς του κι' ἅπ' αὐτοὺς νὰ τὸ ἀγοράσῃ. Ὁ τσοπάνος μπροστὰ καὶ ὁ Ἐβραῖος (Βριγιὸς) κατόπι. Τὸν παρακολουθοῦσε νὰ μὴ χάσῃ ἓνα τέτοιο ἐργόχειρο ἀμυθῆτου ἀξίας, τὸ ὁποῖο πάσῃ θυσίᾳ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀγοράσῃ. Στὸ δρόμο πηγαίνοντας ὁ τσοπάνος μὲ ἓναν ἄλλο καβάλλα στὸ γαῖδαρο, εἶδε τὸ ἐργόχειρό του στὰ χέρια του: «Ἐ, (ἀρχαντὰς) κάμνε (τράμπυ) ἀλλαγὴ νὰ σὲ δώσω τὸ γαῖδαρο καὶ νὰ μὲ δώσης αὐτὸ πού βαστᾶς;». Καὶ τὸ ἔδωσε

καὶ πῆρε τὸ γαῖδαρο. Ὁ Βριγιὸς ποὺ παρακολουθοῦσε πιάνει τὸν ἀγοραστή, κάνει συμφωνία μαζί του καὶ ἀγοράζει τὸ ἐργόχειρο σὲ πολὺ ἐξευτελιστικὴ τιμῆ. Ἄλλὰ ὁ Ὁβριγιὸς κάνει χίλιες δυὸ σκέψεις, θέλει νὰ μάθῃ ἀπὸ ποῦ τὸ πῆρε τὸ ἐργόχειρο, ποιὸς τοῦ τὸ ἔδωσε, ἴσως εἶχε καὶ ἀνώτερα νὰ τ' ἀγοράσῃ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοὺς σπιτικούς. Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν παρακολουθεῖ. Δὲ βάσταξε ὅμως πολλὴ ὥρα καὶ νὰ ἄλλος ἔξυπνος στὸ δρόμο, ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του ἓνα πλουμιστὸ πετεινό. Λέγει στὸν τσοπάνο: «Ἔ... πατριώτ' κάνμε τράμπα; νὰ σὲ δώσω τὸ πετεινὸ νὰ μὲ δώσης τὸ γαῖδαρο;». Δέχτηκε, πέρνει τὸ πετεινὸ καὶ δίνει τὸ γαῖδαρο. Τώρα ὁ Ἐβραῖος κατάλαβε ὅτι ἦταν ἀνισόρροπος. Μὰ κεῖ ποὺ πῆγαιναν τὸν πλεύρισε ἄλλος μάγκας μὲ ἓνα πλατύγυρο ψαθένιο καπέλλο στὸ κεφάλι: «Ἔ, πατριώτ' μὲ δίνης τὸ πετεινὸ νὰ σὲ δώσω τὸ καπέλλο αὐτό;». Δέχτηκε, ἔδωσε τὸν πετεινὸ καὶ πῆρε στὸ κεφάλι του τὸ ψαθένιο καπέλλο. Ὁ Ἐβραῖος ὄλο καὶ παρακολουθεῖ αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ τρίβει τὰ χέρια του ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Δὲν βάδισαν ὅμως ἀρκετά, διαβαίνοντας ἓνα γεφύρι κάτω του ποὺ περνοῦσε ὀρητικὸ ποτάμι, ἐφύσηξε δυνατὸς ἀέρας καὶ τὸ πλατύγυρο καπέλλο τοῦ τσοπάνη ἔκανε φτερά κ' ἔπεσε μέσα στὸ ρέμα καὶ χάθηκε. Ὁ πονηρὸς τότε Ἐβραῖος ἔβγαλε τὸ χρυσοκέντητο ἐργόχειρο καὶ πάγει τὸν πιάνει ἀπ' τ' αὐτὶ: «Ρὲ ζουρλέ, γι' αὐτὸ σ' ἔδωσα ἑκατομμύρια καὶ δὲ μὲ τόδωσες καὶ τὸ ἔδωσες καὶ τὸ ἀντάλλαξες μ' ἓνα παλιογαῖδαρο». «Ἔ, εἶπε ὁ τσοπάνος, τόση ἦτο ἡ ἀξία του...». «Καλὰ, ἔπειτα ἄλλαξες τὸ γαῖδαρο μὲ ἓνα πετεινὸ. Τόση ἦταν ἡ ἀξία του. Καὶ καλὰ... τὸν πετεινὸ τὸν ἄλλαξες μὲ καπέλλο καὶ τὸ καπέλλο τὸ πῆρε ὁ ἄνεμος. Δὲν μοῦ λὲς βρὲ χαμένε, πὼς θὰ πᾶς σπίτι σου; Τί θὰ πῆς σὲ κείνην ποῦ σὲ τὸ παρῆδωσε; Πὼς θὰ τὸ δικαιολογήσης νὰ μὴ σὲ διώξ' ἀπ' τὸ σπίτι;» «Τί; εἶπε ὁ τσοπάνος. Θὰ μὲ διώξ... μόνο αὐτὸ δὲν γίνεται...». «Ἐγὼ... ἂν δὲ σὲ διώξ' ὅλη μου τὴν περιουσία θὰ σὲ τὴ χαρίσω, ἀλλὰ... ἂν σὲ διώξ' θὰ πάρω τὴν γυναῖκα σου σκλάβα μου», εἶπε ὁ Ἐβραῖος (μὲ σκοπὸ νὰ τὴν πάρῃ σκλάβα του νὰ τοῦ κεντᾷ τέτοιου εἴδους ἐργόχειρα). «Δέχεσαι;». «Δέχομαι!» εἶπε ὁ τσοπάνος. «Ναί, ἀλλὰ θὰ πάrouμε μαζί μας καὶ τὸ Καδῆ νὰ βρεθῆ μάρτυς» (νὰ στερεώσῃ καλλίτερα τὴ δουλειὰ του ὁ πονηρὸς Ἐβραῖος). Πέροντας λοιπὸν καὶ τὸν Καδῆ καὶ ἀφοῦ ἐξηγήθηκαν ἀμφοτέροι ξεκίνησαν τώρα καὶ οἱ τρεῖς γιὰ τὸ σπίτι τοῦ τσοπάνου. Ἡ γυναῖκα του ὅταν τοὺς εἶδε τοὺς ὑπεδέχθη μὲ καλωσύνη καὶ πρὸ παντὸς τὸν ἄνδρα της. Τοὺς καλοσῶρισε καὶ πρόσφερε καθίσματα νὰ ἀναπαυθοῦν, χωρὶς καμμιά ταραχὴ τῶν ξένων προσώπων. Ὁ Ἐβραῖος τότε ρώτησε τὴν γυναῖκα: «Αὐτὸ τὸ ... ἄνδρα σου εἶναι;». «Ναί, ἄνδρα μου εἶναι, εἶπε ἡ γυναῖκα. Καλὸ ἄνθρωπο». Ἐπειτα βγάζει τὸ ἐργόχειρο καὶ τὸ ἔδειξε. «Αὐτὸ δικό σου εἶναι;» «Ναί», εἶπε ἡ γυναῖκα τοῦ τσοπάνου. «Δὲν ξέρεις, τοῦ ἔδωσα 20 ἑκατομμύρια νὰ τὸ ἀγοράσω... καὶ δὲ μὲ τόδωσε καὶ

τὸ ἀντάλλαξε μὲ ἓνα ψωριάριο γαῖδαρο». «Τόση ἦταν ἡ ἀξία του, εἶπε ἡ γυναῖκα. Ἐγὼ τὸν παρήγγειλα ὅση εἶναι ἡ ἀξία του». «Μὰ καλὰ τὸ γαῖ-
 δούρι τὸ ἄλλαξε μὲ ἓνα πετεινό!» εἶπε ὁ Βριγιός. «Πολὺ καλὰ ἔκανε γιατί
 μᾶς χρειαζόνταν ἓνας πετεινὸς νὰ μᾶς ξυπνᾷ». (Ὁ Καδῆς ὄλο καὶ ἔγραφε
 τὸ ὅτι ὁμιλοῦσαν). «Μὰ καλὰ τὸν πετεινὸ τὸν ἄλλαξε παρακάτω μὲ ἓνα ψά-
 θινο καπέλλο». «Πολὺ καλὰ ἔκανε, χρειαζόταν νὰ μὴν τὸν καίη ὁ ἥλιος»,
 ἀπήντησε ἡ συνετὴ γυναῖκα. Ὁ Ἐβραῖος τὰ χρειάστηκε. Σὰν τί γυναῖκα
 εἶναι αὐτὴ, εἶπε καθ' ἑαυτὸν. Βασίζεται ὅμως στὴν τελευταία κατηγορία
 καὶ λέγει μὲ ψυχικὸ πόνο: «Μὰ καλὰ κυρὰ καὶ τὸ ψαθαῖο περνώντας ἀπὸ
 γεφύρι ὁ ἄνδρας σου τοῦ τὸ πῆρε ὁ ἀέρας καὶ χάθηκε μέσα στὸ ὀρηκτικὸ
 ποτάμι». «Αὐτὸ κύριέ μου εἶναι σφᾶσμα δικό μου, πὺ ξέχασα νὰ τοῦ δώ-
 σω μιὰ κορδέλλα νὰ τὸ δέση στὸ λαιμό του. Ὁ Καδῆς τὸν ἄρπαξε τότε
 ἀπ' τὸν γιακᾶ καὶ τοῦ λέγει: «Μουσικό. . . ἔ χ α σ ε ς». Καὶ κάνει τὰ συμ-
 βόλαια παραδόσεως ὀλοκλήρου τῆς περιουσίας του στὸν τσοπάνο καὶ ὑπέ-
 γραψαν ἐπίσημο παραχωρητήριον ἀπάσης τῆς περιουσίας τοῦ Ἐβραίου.
 Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἐβραῖος δὲν ἔπεσε ἔξω. Τὸ ἐργόχειρο πουλήθηκε σὲ μυθικὴ
 ἀξία στὴν πόλι στὸ παλάτι κάποιου βασιληᾶ. Ὁ τσοπάνος, κάτοχος πλέον
 μεγάλης περιουσίας καθόταν καί. . . ἀπολάμβανε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ μὲ
 τὴ φρόνησι τῆς ἐξαιρέτου καὶ σπανίας γυναικός, πὺ ἦταν ἡ μία ἀπὸ τίς
 τρεῖς στὴν ὑφήλιο.

Ἄγ. Νικόλας, ὁ Προφήτης καὶ ὁ Χωρικός.

Στὰ παλιὰ χρόνια ζοῦσε ἓνας χωριάτης πὺ γιῶρταζε μὲν πάντοτε μὲ
 μεγάλ' εὐλάβεια τὸν Ἄγ. Νικόλα, διάβαζε τὸ τροπάρι. «Κανόνα πίστεως. . .
 καὶ εἰκόνα πραότητος», μὰ τοῦ Ἄγ. Ἐλιᾶ, πάγαινε στὸ χωράφ' καὶ ἐργα-
 ζόταν. Μιὰ μέρα περνοῦσε ὁ Ἄγ. Νικόλας μὲ τὸν Προφήτη Ἥλια καὶ εἶδαν
 στὸ χωράφι τοῦ χωρικοῦ νὰ κυματίζει στὸν ἀέρα τὸ σιτάρι μὲ μεστωμένα
 στάχυα. «Τί μεγαλεῖο σιτάρι πὺ θὰ γίνη αὐτὸ τοῦ χωρικοῦ.» «Εἶναι κα-
 λός, εὐσεβής», εἶπε ὁ Ἄγ. Νικόλας. «Ναὶ ἀπεκρίθη ὁ Προφήτης Ἥλιος,
 θὰ δῆς τί ἔχει νὰ θερίση. θὰ τοῦ στείλω ἀστραπὴ καὶ χαλάζι νὰ τὸ κατα-
 στρέψω, νὰ μάθη νὰ σέβεται, νὰ εὐλαβῆται καὶ τὸν Προφήτη Ἥλια,» εἶπε.
 Λογοφέρανε μιὰ μικρὴ συζήτησι γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, μὰ ὁ Ἄγ. Ἐλιᾶς
 δὲν ἀστειευόταν. Μόλις χωριστήκανε τρέχει ὁ Ἄγ. Νικόλας στὸ χωρικὸ πὺ
 τὸν προστάτευε καὶ τοῦ λέγει. «Κάνε ὅτι κάνεις νὰ πωλήσης τὸ σιτάρι σου
 στὸν παπᾶ τῆς Ἐνορίας τοῦ Προφήτου Ἥλιου, γιατί θὰ ρίξη χαλάζι καὶ
 θὰ καταστραφῇ. Ὁ χωρικός πῆγε, βρῆκε τὸν παπᾶ τῆς Ἐνορίας Προφήτου
 Ἥλιου καὶ τὸν κατέπεισε ὅτι εἶχε μεγάλη ἀνάγκη καὶ ἀναγκάζετο νὰ τὸ
 πωλήσῃ πρὶν τοῦ θέρους. Συμφώνησαν τὴν τιμὴ πῆρε τὰ λεφτὰ καὶ τὴν
 ἄλλη μέρα ξέσπασε θεομηνία, κακό, ἀστραπές, κατακλυσμὸς, χαλάζι καὶ τὸ
 χωράφι καταστράφηκε ἐντελῶς. Τὴν ἄλλη μέρα περνοῦσαν πάλι ὁ Ἄγ. Νι-

κόλας μὲ τὸν Προφήτη Ἡλία. «Βλέπεις, λέγει ὁ Προφήτης Ἡλίας τί τὸ ἔκανα τὸ χωράφι τοῦ χωρικοῦ;». «Ἄ! εἶπε ὁ Ἄγ. Νικόλας, τὸ χωράφι δὲν εἶναι τοῦ χωρικοῦ, εἶναι τοῦ παπᾶ τῆς Ἐνορίας σου. Τὸ πούλησε ὁ χωρικός, ἔλαβε ἀνάγκη πρὶν λίγες μέρες καὶ πῆρε τὰ λεφτά». «Πῶ.., πῶ.. εἶπε ὁ Προφήτης Ἡλίας, μιὰ πού ἔκανα τὸ κακὸ θὰ τὸ ἐπαναφέρω πρὸ καλλίτερο». Κουβέντιασαν λιγάκι καὶ ἀπεχωρίσθησαν. Ὁ Ἄγ. Νικόλας πάγη στὸ χωρικό καὶ τοῦ λέγει: «Πᾶνε πλέρω τὸν παπᾶ καὶ πάρε πίσω τὸ χωράφι σου, γιατί θὰ γίνῃ ἀνώτερη ἐσοδεία». Τρέχ' ὁ χωρικός στὸν παπᾶ καὶ τοῦ λέγει: «Πάτερ, λυπήθηκα γιὰ τὴν καταστροφή τοῦ χωραφιοῦ πού ἔγινε καὶ ἤλθα νὰ πάρω πίσω τὸ χωράφι μου. Ἄλλὰ τὰ μισὰ λεφτά θὰ σὲ δώσω γιατί τὰ ξώδιασα. Εἶχα μεγάλη ἀνάγκη». Ὁ παπᾶς κατευχαριστημένος παρέδωσε τὸ καταστραφέν χωράφι στὸ χωρικό. Μιὰ εὐνοϊκὴ βροχὴ πλούσια πότισε τὴ γῆ καὶ τὸ καταστραμμένο σιτάρι ἄρχισε νὰ ζωογονῆται καὶ νὰ ἀπολύῃ νέους βλαστοὺς μὲ καρποφόρα στάχυα καὶ σὲ λίγα χρονικὸ διάστημα ἄρχισαν νὰ χουσίζουν καὶ βαρικοποῦσαν μεστωμένα. Ἐν τῷ μεταξὺ περνᾶνε πάλι ὁ Ἄγ. Νικόλας καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας. «Βλέπεις Ἄγ. Νικόλα τὸ χωράφι τοῦ παπᾶ πὼς προόδευσε καλλίτερα ἀπὸ πρὶν;» «Ναὶ εἶπε ὁ Ἄγ. Νικόλας, ὁ χωρικός λυπήθηκε τὸν κακόμοιρο παπᾶ καὶ τοῦ πῆγε πίσω τὰ λεφτά καὶ νὸ χωράφι εἶναι τοῦ χωρικοῦ». «Ἐπομονὴ εἶπε ὁ Προφήτης Ἡλίας, θὰ τὸν τιμωρήσω ὅπως τοῦ ἀξίζει, θὰ ξεπατώσω τίς στιβάδες (θυμωνιές) ν' ἀλωνίζῃ ὅσο θέλει καὶ νὰ καρπωθῇ ἓνα μόνο κιλό.» «Κακὴ δουλειά», εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἄγ. Νικόλας, καὶ ἀμέσως πάγη στὸ χωρικό. «Ἄκου, τοῦ λέγει. Ὅταν θὰ ἀλωνίζῃς νὰ μὴ θέτῃς περισσύτερο ἀπὸ ἓνα δεμάτι.» Ὁ χωρικός ἄρχισε νὰ ἀλωνίζῃ κάθε δεμάτι, ἔπερνε καὶ ἓνα κιλό. Γέμισε τῆς ἀποθήκης καὶ ἔκτισε καὶ καινούργιες. Περνώντας καὶ πάλι ὁ Ἄγ. Νικόλας μὲ τὸν Προφήτη Ἡλία, ρώτησε ὁ Προφήτης Ἡλίας. «Τί πολλὲς ἀποθήκες ἔκτισε ὁ χωρικός;» «Εἶναι γεμάτες σιτάρι εἶπε ὁ Ἄγ. Νικόλας.» «Τί; Πῶς ἔτσι;» Ἠρώτησε ὁ Προφήτης Ἡλίας. «Ὅταν ἀλώνιζε, ἀλώνιζε ἓνα, ἓνα δεμάτι καὶ ἀπὸ κάθε δεμάτι ἔπερνε ἓνα κιλὸ σιτάρι. Ἄ!... Ἄγ. Νικόλα, ἐσὺ τὸν πληροφοροῦσες καὶ τὸν προστάτευες μὰ στάσου ἐγὼ τὸν χωρικό θὰ... τὸν διορθώσω..». Ὁ Ἄγ. Νικόλας βλέποντας τὸ πραγματικὸ θυμὸ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ πάγη στὸ χωρικό καὶ τοῦ λέγει: «Ἀὔριο τοῦ εἶπε ν' ἀγοράσῃς μιὰ μεγάλη λαμπάδα ἴσα μὲ τὸ μπῶτι σου καὶ ἓνα μικρὸ κερί καὶ θὰ πᾶς στὴν Ἐκκλησία τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ν' ἀνάψῃς τὴν μεγάλη λαμπάδα στὸν Ἄγ. Ἐλιᾶ καὶ τὸ μικρὸ κερί σὲ μένα,» τὸν συμβούλεψε ὁ Ἄγ. Νικόλας. Τὴν ἐπομένη ὁ χωρικός μὲ τὴν μεγάλη λαμπάδα καὶ τὸ μικρὸ κερί τὸν ἀντάμωσαν μετεμφιεσμένοι ὁ Ἄγ. Νικόλας καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας. «Ποῦ πᾶς;» τὸν ρώτησαν ὁ Ἄγ. Νικόλας καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας. «Νὰ πάγω αὐτὴ τὴ λαμπάδα νὰ τὴν ἀνάψω στὸν Προφήτη Ἡλία πού μὲ εὐεργέτησε τὸ χωράφι

μου. Κατεστράφη ἐντελῶς καὶ ἡ μεγάλη του χάρι μὲ τὰ ἔδωσε διπλά...» «Τὸ μικρὸ κερὶ γιὰ ποιὸν εἶνε;» «Α! αὐτὸ εἶνε γιὰ τὸν Ἅγ. Νικόλα...» ἀπήντησε ἀφελῶς καὶ τράβηξε τὸ δρόμο του. «Ε... λοιπὸν Ἥλία, βλέπης ὅτι ἀδίκως τὸν κατατρέχεις τὸ χωρικό;» Ἄπὸ δῶ καὶ πέρα τελείωσε ἡ ὑπόθεσις χωρικοῦ ὅπου ὁ Προφήτης Ἥλιος κατεπραῦνθη καὶ τὸν ἄφησε ἡσυχο μὰ καὶ ὁ χωρικός ἔλαβε ὕστερα τὰ μέτρα του γιὰ τὸν Προφήτη Ἥλία.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΕΙΣ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΗΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ

Τῆς ἔχτρας τὰ κακά.

Καποτὲ κι' ἓνα καιρὸ γήνταν δυὸ πλούσιοι γειτόν'. Ὁ ἓνας γεῖχε τρία παλλκάρια. Ὁ ἄλλος γεῖχε ἓνα κορίτσ' μονάχῳ. Ὁ ἓνας τὸν ἄλλονε οἱ πλούσιοι λογιάζανται πὲ τῆ γκόχ' τοῦ ματιοῦ ντους. Δουλεύγανται, μάχανται, ἓνας τὸν ἄλλονε. Τὸ γήφερε ὁ διάβολος καὶ γάψε τὸ ἓνα παλλκάρ' τῆ ἐνοῦ τὸ κορίτσ' τ' ἄλλουνοῦ. Τὸ παλλκάρ' φοβούντου τὸν μπαμπά ντου. Λόγιαζε ὁ μπαμπᾶς τὸ παιδὶ καὶ τήγγντου. «Μπρὲ παιδίμ', λέγει ντο, τ' ἔχ'ς;» «Δὲν ἔχω τίπτα», λέγ' τὸ παλλκάρ'. «Ἐχ'ς, λέγ' κάτι καὶ χάλασες». «Μπρὲ μπαμπᾶ, λέγ', γαπῶ τὸ κορίτσ' τῆ γείτονά μας». «Μπρὲ τί γεῖπες, λέγ', αὐτηνοῦ τῆ κερατὰ τὸ κορίτσ' γαπᾶς, τῆ ἔχτροῦ μας». Κατέβασ' ἄστρα πὲ τὸ οὐρανὸ, δὲ γήθελε νὰ τὸ κοιτᾶζ' στὰ μάτια. Τὸ παιδὶ πέθαινε πὲ τὸ καημό ντου. Πέρασε κανεῖνα δυὸ μῆνες. Τὸ δεῦτερο παλλκάρ' γάψε τὸ κορίτσ'. Τὰ γίδια, τὸ γεῖπε στὸ μπαμπᾶ τ' χιόνια πὲ τὸ οὐρανὸ κατέβασε. Δὲ ντο φῆκε νὰ τνὲ πάρ'. Πέθαινε καὶ κεῖνο. Τὸ δλόμικρο γύστερα τὰ γίδια γάψε τὸ κορίτσ'. Ὁ μπαμπᾶς πού κήηκε πὲ τὰ δυὸ παλλκάρια γεῖχε τὸ διάβολο μέσα ντου. Λέγ' τὸ παιδί του: «Ἄ σὲ φήσω νὰ τὸ πάρσ', ἀλλὰ τὸ λόγο πού ἂ σὲ πῶ, κεῖνον ἂ ποίσ'». «Καλὰ μπαμπᾶ, λέγ'. Ἐγκασι τὴν ἀρρεβῶνα γύστερα. Γῆρτε ὁ καιρὸς νὰ στεφανωθοῦ. Ἐγκασι καὶ τῆ στεφάνωσ'. Γῆρτε ἡ ὥρα νὰ πλαγιάσ' τ' ἀντρόγγυνο». Πάει ὁ μπαμπᾶς καὶ λέγ' τὸ παιδί: «Θυμᾶσαι τὸ καιρὸ πού σὲ γεῖπα τὸ λόγο αὐτόνε: ὅ,τι σὲ ὀδηγήσου ἐκεῖνο ἂ ποίσ'»; Τὸ παιδί: «Ἄ ποίσω, μπαμπᾶ, τὸ λόγο, λέγ'. «Ἄ πεῖς λέγ' ὅτι τὸ κορίτσ' δὲ γήντου παρθένα». Βαρὺ τὸ ἤσκουντου τὸ παιδί, ἀλλὰ γεῖχε δῶσ' τὸ λόγο στὸ μπαμπᾶ τ' καὶ νεγκάστηκε νὰ πῆ ψέμματα, ὅτι τὸ κορίτσ' δὲ γήντου παρθένα. Ἐκεῖνο τὸ χωριὸ γεῖχε τ' ἀντέτ' ὅποιο κορίτσ' δὲ γήντου παρθένα, ἔβασασι ντο πὰ σ' ἓνα γαῖδαρο τσιπλιάτκο ἀνάποδα, βάστα τὴν οὐρὰ τοῦ γαῖδουριοῦ, ἔπαιζᾶσι τὰ τσαλγκιὰ μπροστὰ καὶ γήφερνάσι τρεῖς φορὲς τὸ χωριὸ. Τελευταίγια ἤλα πᾶσι στῆ μπαμπᾶ τὸ σπῖτ'. Ἐβγαλάσι τὸ κορίτσ' πᾶ στὸ γαῖδαρο, γύρσασ' τὸ χωριὸ καὶ πῆγασι στῆ μπαμπᾶ τὸ σπῖτ'. Ὁ μπαμπᾶς κοιμούντου. Ἄρκεψε κι' ἔκλαιγε τὸ κορίτσ' πὲ πᾶν' τὸ κεφάλ' ντου καὶ τὰ δάκρυα ἐπεφτάσι πὰ στὸ πρόσωπο. Γήλεγε τὸ κορίτσ'. : Ἐῦπνησε, μπαμπᾶ, νὰ δεγῖς πού μὲ γύρσασ' τὰ κοπίσω, μὲ

γείπασι πὼς δέ γήμνα παρθένα. Πιστεύ'ς ἐσὺ πὺ μὲ γεῖχες μονάκριβ' ;»
 'Ο μπαμπὰς ταράχκε πὲ τ' αὐτὰ τὰ λόγια, λογιάζ' τὸ κορίτσ'. «'Ω παι-
 δάκι μ', λέγ' ὁ μπαμπὰς, δὲν πειράζ'.» Παρηγοροῦσε τὸ κορίτσ'. Τὸ κορίτσ'
 πὲ τὸ καημό ντου πέθανε. Καὶ τὸ παλλκάρ' χτίκιασε πὲ τὸ καημό ντου,
 γιατί νὰ πῆ ψέμματα καὶ πέθανε καὶ κεῖνο. Πόμενε κι' ὁ ἕνας ἔχτρος κού-
 βουλ'ς κι' ὁ ἄλλος ἔχτρος κουρβούλ'ς. Ἔπρεπε.

Καημός Σαμμακοβιανός.

Δὲν παραγνωρίζουν οἱ Σαμμακοβιανοὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς λευτεριάς καὶ
 ἀνεξαρτησίας πὺ χαίρονται ἐδῶ στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, μακρὰ ἀπὸ τὴν
 κακιὰ γειτονιὰ ἐχθρικῶν τότε λαῶν. Ὁ καημός τους ὅμως γιὰ τὸν τόπο
 πὺ γεννήθηκαν, ἀνατράφηκαν, μεγάλωσαν καὶ ἐδημιούργησαν οἰκογένειες,
 γιὰ τὰ ἀγαθὰ πὺ ἄφησαν ἐκεῖ καὶ ἀναγκάστηκαν ἐκπατρισμένοι νὰ γυρί-
 ζουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ πεινασμένοι, μέχρις ὅτου γίνῃ ἡ ὀριστικὴ
 τους ἐγκατάστασι καὶ ξαναορίσῃ ὁ παλῆος ρυθμὸς τῆς ἡσυχῆς ἀγροτικῆς
 τους ζωῆς, εἶναι πολὺ μεγάλος. «'Αχ πατριδα μ', γλυκεῖα πατριδα, ἀναφω-
 νεῖ μὲ μεγάλο πόνο ὁ Σαμμακοβιανὸς Νικόλας Μαλτέζης, πὺ γεννήθηκα
 καὶ ἀνατράφηκα καὶ πὺ σύνομ' τῶρα. Γεῖχα τὸ σπίτι μ' καὶ τὰ καλά μ'
 καὶ τῶρα ἄρκεψαμ' πὲ τὴν ἀρχή. Ἐδῶ πλιαλιῶ κι' ὁ νοῦς μου ντρέχ στὸ
 χωριό. Νουνίζω τ' ἀμπέλια πὺ κουβανιούσαμ' πὲ τίς κοῦφες τὰ σταφύλια,
 λογιάζω τίς βρούσες καὶ τὰ πουγάδια. τῆ Βελίκα ντὸ ποταμὸ πὺ ψάρευγαμ
 πὲ τὰ πλεμάτια, τὰ νόστιμα ψαρέλλια, τίς πέστροβες καὶ τίς καραβίδες κι'
 ἐτρωγάμε ντα καὶ μόσκιζε ὁ στόμας μας, τὰ κουριά πὰ στὸν Γκράντο, τὰ
 κουνιά πὺ ἔβγαζαμ' τὸ σίδερο, πὲ τὰ μουχάνια, τίς σκάλες τοῦ Ἄη Παύ-
 λου καὶ τῆς Νιάδας⁽¹⁾, πὺ φόρτωνάσι τὰ καΐκια. Ἄλλος γήντου ἐκεῖ ὁ
 κόσμος κι' ἄλλος ἐδῶ. Σκομίστηκαμ' σὲ γούλ' τὴν Ἑλλάδα κι' ἐδῶ στὸ
 Τσαμπάζ' πόμενε ὁ Χουρδᾶς⁽²⁾, τῆ Σαμμακοβιοῦ. Καλὸς κι' ὁ τόπος τοῦ-
 πος τοῦτος, ἀλλὰ ἂ μᾶς φᾶ τὸ κουνούπ' καὶ γοῖ ἀρρώστιας. Τί τὰ ποί-
 σουμ' τὰ στάγια, ἅμα δὲν ἔχουμ' τὴν ὑγεία μας. Τὸ Ἑλληνικὸ ἔπκε μας
 πολλὰ ὡς τὰ τῶρα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θέλ' κόμ' ἂ γίνουσ'. Τὰ παιδιὰ μας ἂ

Τῆντου, παρτ. τοῦ τῆζουμαι=λοιώνω, Ἄντέτ' (τὸ) λ.τ.=συνήθεια, συ-
 νών. ἀντέτ, Ἦλα=συμφυρμὸς ἀπὸ τὸ ἤθελα νά... Λογιάζομαι πὲ τὴ κόχ' τῆ
 ματιοῦ=βλέπω ἐλθρικά, ἔχω ἐχθρικές διαθέσεις. Κατεβάζω ἄστρα πὲ τὸν οὐ-
 ρανό=εἶμαι πολὺ ὀργισμένος, χαλάω τὸν κόσμον=κατεβάζω χιόνια πὲ τὸν οὐ-
 ρανό. (1) Νιάδα εἶναι ἡ ἀρχαία Θύνη, Θυνιάς (Πλίν. ΙΥ, 45. Πτολεμαῖος Γ.
 ια' 4 Στράβων ΙΒ, γ, 3). (2). Ἔτσι ἀποκαλοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των οἱ Σ.
 τῶν Σχοινηῶν, ἐπειδὴ ὅσοι ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ προέρχονται ὅπο τὴν πιὸ
 φτωχὴ ἀγροτικὴ τάξη. Ἐπίσης προσονομάζονται σβόλια (τὰ) (ἀσβόλη—καπνιά,
 στάχτη) καὶ Dadia (τὰ) ἀπὸ τὸ ὄνομα Dadis (ὁ) — Dadi (τὸ) = Κωνσταντῖνος.
 Ὄνομα συνηθισμένο στὸ χωριό.

ζήσουσι σ' αὐτὸ τὸν ντόπο, ἀλλὰ χωρὶς ἔργα, ἐφέντη μ', κακιὰ ζωὴ ἂν ἔχουσι».

Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι στὸ Σαμμάκοβο.

«Γήντου κάποτε κείνα τὰ χρόνια μιὰ γυναίκα Βουργάρα βαρεμέν' (ἔγκυος) καὶ πὲ ἓνα μῆνα καὶ γύστερα ἔλα γεννήσ'. Οἱ Βούργαρ' γήθειλάσ' νὰ σκοτώσου τὸ γιατρὸ τῆ χωριοῦ μας τὸν Κύρκο. Γουλνοὺς τοὺς καλοὺς ἀθρόπ' γήθειλάσι νὰ τὶς ξεκάνου. Τί ἂ ποίσουσι τώρα. Πιάνου τῆ μαννίτσα (1) τῆ Βουργάρα καὶ λέσι ντηνε: «Πᾶνε στὴ γιατροῦ καὶ πέτντονε νᾶρτ' νὰ ξεγεννήσ' τῆ γυναίκα. "Α δὲν πᾶς ἂ σὲ σφάξουμ'». Γῆ μαννίτσα γῆξαιρέ ντο πού ἡ γυναίκα δὲ γήντου στὸ καιρό ντης κόμα. Ἄλλὰ τί ἂ ποίσ'; Ντρέχ' πὲ τὸ φόβο ντης καὶ βρίσκ' τὸ γιατρό: «Γιατρέ, λέγ' ντονέ, τῆ τάδε ἡ γυναίκα ἔλα γεννήσ' καὶ νὰ νέρτς νὰ τνὲ ξεγεννήσ'ς. Ὁ γιατρὸς κατάλαβε τί γήθειλάσι οἱ Βουργάρ', ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανῆ πού σκιάζοντου. «"Α πάγω», λέγ'. Παίρν' τὸ πιστόλ' ντουζών' ντο στὴ μέσ' ντου πὲ τὸ ζουνάρ' κι' ἔρκεται στὸν γκιαβενέ. Ἐμεῖς γεῖμεστε κλεισμέν' μέσα. Βροντᾶ τὰκ-τὰκ τὸ γυαλὶ πὲ τὸ γκιαβενέ καὶ μὲ γενεύγ' νὰ ξέβω ὄξω. Γὼ κατάλαβα πού κάτι ντρέχ' καὶ ξέβκα ὄξω. «Ἀκλούθει με», λέγ' ὁ γιατρὸς. Πήραμ' τὸ δρόμο, πήγαμ' στῆς Βουργάρας τὸ σπὶτ'. Χτύπησε τῆ θύρα ὁ γιατρὸς καὶ πὲ τὸνα τὸ χέρ' κρατοῦσε τὸ πιστόλ' ντου καὶ πὲ τ' ἄλλο τὸ θερμοόμετρο. Ἐνοιξε ἡ μαννίτσα κι' ἔδωκέ ντηνε τὸ θερμοόμετρο νὰ τὸ βάλ' στὴ Βουργάρα. Πῆρε ἡ μαννίτσα τὸ θερμοόμετρο, ὁ γιατρὸς κεῖ τὸ πιστόλ' μπροστά. Ἐγὼ πῆγα πὲ τῆ χαρασμάδα τῆ παραθυριοῦ πῶξω πὲ τὴν ἄλλη μεριά καὶ φηκριοῦμου νὰ δγιῶ τί ἂ γέν'. Ἄν ἐγίνοντου τίπτα, ὁ γιατρὸς ἂ πυροβολοῦσε, ἂ φώναζα ἐγὼ κι' ἔλα γίν' τσακωμὸς καὶ μεγάλο κακὸ ἀνάμεσα τὶς Ἕλλην καὶ τὶς Βουργάρ'. Γουλ' ἂ πέθνησκάσι γιὰ τὸ γιατρὸ τῆ χωριοῦ μας. Γὼ κεῖ στὴ χαρασμάδα φηκριοῦμου. Κούγου πὲ μέσα: «Μὴ ντὸν χτυπήστε, γιὰτί ἂ γέν' μεγάλο κακὸ, μὴ ντὸν χτυπήστε. Μή η η η», φωναζάσι. Γήντους τὰ κορίτσια τοῦ σπιτιοῦ καὶ γήλεγάσι τὶς κομιτατζῆδες νὰ μὴ χτυπήσου τὸ γιατρό, γιὰτί ἂ πιάνουντου γοῖ Ἕλλην' πὲ τὶς Βουργάρ'. Καὶ πὲ τὶς φωνές ντους κράτησάσι ντους. Δὲν ἐτολημσάσι νὰ χτυπήσου. Ὁ γιατρὸς πῆρε τὸ θερμοόμετρο πὲ τῆ μαννίτσα, μήτε κακονά, μήτε τίπτα. Πήραμ' πάλ' τὸ δρόμο πὲ τὸ γιατρὸ καὶ διάβκαμ'. Θέλω ἂ σὲ πῶ ὅτι πὲ τὶς Βουργάρ' δὲν εἴμαστε καλά. Τσακωνόμαστε πολλὲς φορὲς κι' ἐδερονάμε ντους. Γεῖμεστε παλλκάρια πὲ καρδιά. Κεῖν' γήθειλάσι νὰ μᾶς ξεκάνου, ἀλλὰ δὲν γίνκε ὁ σκοπὸς ντους. Τώρα ἡ μοῖρα μᾶς ἔρριξ' ἐδῶ. "Α δουλέψουμ' καὶ ἂ ζήσουμ'».

(1). Μαννίτσα=μαμμή.

Οἱ γυναῖκες στὸ Σαμμακόβι.

«Οἱ γυναῖκες στὸ χωριό μας, οἱ καλύτερες, λέγει ἡ παλῆὰ Σαμμακοβιανὴ Χρυσῆ Φιτλά, δὲν ἐδούλευγάσι, μήτε στὸ νερὸ δὲν πῆγαινάσι. Τὰ κορίτσια δούλευγάσι μέσα στὰ σπίτια μντιμντέλλες καὶ νταντέλλες, κεντούσασι πετσέτες, μαξιλάρες, σεντόνια, ἔφκιανάσι πανιά, μακάτια, μεσάλες πὲ τὸ λάκκο καὶ πὲ γοῦλες τὶς ἄλλες σπιτίσιες δουλειὲς ἔκανάσι. Κάντανε γοῦλο στὸ σπὶτ' μέσα. Δὲν ἤφινάσι νὰ νὰ πᾶ νὰ γειτονέψου σὲ σπὶτ' ποὺ γεῖχε παλλκάρια. Σὲ σπὶτ' ποὺ δὲν γεῖχε παλλκάρ' πῆγαινάσι νὰ γειτονέψου, ἀλλὰ πὲ ἓνα παιδέλλ' ἢ κορισόπλο κοντά. "Ἄμα ἦντου κανένα παλλκάρ' πὲ κάτ' τὸ σπὶτ' κλειούσασι τὰ κανάτια πὲ τὰ παναθύρια γιὰ νὰ μὴ δγιοῦ τὸ παλλκάρ'. Στὴν ἐκκλησιά, στὴν ἀντίχαρα, στὸ γάμο δὲν ἐπῆγαινάσι τὰ κορίτσια. Μόνο στὰ κνιάσματα ποὺ κνιάζασι τὴ νύφ'. Στὴν ἐκκλησιά πῆγαινάσι νὰ κοινωνήσου πὲ τὶς μάννες νυχτούτσικα καὶ πὲ τὶς μπαμπάδες. Κεῖ ἔλα φυλάει θειά ἢ συγγενὴς νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' νὰ γειτονέψ' ἄμα γῆ-θελέ ντο. Χρονιατκο ξέβγαινάσι στὸ πανηγύρ' στὸν "Ἀη Γιάνν'. Γεῖχαμε καὶ γυναικίτικη γιορτὴ τὴν πρωτομαγιά. Μονάχες μας μεῖς, γεῖχαμε τὸ λεύτερο, χόρευγαμ' καὶ γλεντούσαμ' καλύτερα πὲ τὶς ἄντρ'. "Ἄμα εἶχε ξένο στὸ σπὶτ' τὸ κορίτσ' δὲ κάντανε στὸ τραπέζ'. "Ἄμα γῆντου χορὸς στὸ χωριὸ ἔλα πάρ' ἢ μάννα τὸ κορίτσ' νὰ πᾶ νὰ χορέψ'. Στὸ χορὸ ἐπιανάσι γοῖ ἄντρ' γοῦλ' μπροστὲ καὶ κατὰ πόδ' ἀρχινούσασι γοῖ γυναῖκες γοῖ παντρεμένες καὶ γύστερα τὰ κορίτσια συνυβασμένα καὶ λεύτερα. Τὰ κορίτσια χόρευγάσι τὶς μεγάλες γιορτές. Τὸ Πάσχα, τ' "Αγιασματιοῦ, τ' "Ἀη Γιαννιοῦ. Στὰ σπίτια μαζεύγανται πολλὰ κορίτσια καὶ χόρευγάσι, τραγουδουσάσι κι' ἔτρωγάσι. "Ἐκανάσι καὶ νυχτέρια ποὺ δούλευγάσι. Τότες μαγέρευγάσι σὲ μιὰ μπακίρα φασόλια ποὺ γύφερνάσι γοῦλες πὲ τὰ σπίτια ντους ἔβγανάσι ντὰ στεγνὰ καὶ ἔτρωγάσι ντα πὲ τὸ ἄλας. Παλλκάρια δὲν πῆγαινάσι κεῖ. "Ἀδερφὸς ἢ ξαδερφὸς γεῖχε τὸ λεύτερο νὰ πᾶ. Τὰ παλλκάρια ἔκανάσι μονάχα ντους νυχτέρια. Τὰ κορίτσια παντρεύγονταν μὲ προξενιά. Δέκα ἐφτά δεκαοχτῶ χρονῶ τὸ κορίτσ' γῆντου σὲ ἡλικία κι' ἔλα συνυβαστῆ. "Ἐλα κάτσ' ὡς ἓνα χρόνο συνυβασμένο νὰ ποῖς' τὸ χουσμὲτ' ντου τῆ προῖκα ντου καὶ γύστερα ἔλα κἀν' τὴ χαρὰ ντου. "Ἄμα συνυβάζοντου ἓνα κορίτσ' κι' ἔλα γειτονέψ' τὸ συνυβαστκό ντου, ἔλα πὰ ἢ μάννα ἢ γῆ ἀδερφῆ τῆ παλλκαριοῦ νὰ πάρ' τὸ κορίτσ' γιὰ τὸ γειτόνεμα. Τὸ παλλκάρ' πάλε ἄμα ἔλα γειτονέψ' ἤπαιρνε τὸ γκαϊνῆ ντου ἢ τὸν φίλον ντου νὰ πᾶ νὰ γειτονέψ'. Τὸ κορίτσ' ποὺ δὲν παντρεύγοντου καὶ γίνουντου μεγάλο, δὲν ἤπαιρνε

Μντιμντέλλες = ταντέλλες μεταξωτές, μακάτια (τά) = καναπόσκουτα (λ. Τουρκ.). "Αγιασματιοῦ = ἡ γιορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. "Ἐλα = ἤθελε. Συνυβασμένα = ἀρραβωνιασμένα. γκαϊνῆς ὁ γυναικάδερφος.

παλλκάρ'. Στο χωριό μας ὅμως τὰ κορίτσια δὲν ἔμνεισκάσι, παντρεύουνταν λήγορα».

Πῶς ἔγινε ἡ Τουρκιά.

«Καποτὲ κι' ἓνα γκαιρὸ ἦταν ἓνα βασιλὲ καὶ γεῖχε μιὰ θυγατέρα. Λέγει ντονε ἓνας: «Γῆ θυγατέρα σ' ἂ ποίσ' παιδί». «Ποῦ τὸ ξαίρ'ς; λέγ' ντονε ὁ βασιλὲς». «Τὸ ξαίρω ἐγώ, λέγ'». «Ἐγὼ ἂ τὴν ἀποκλείσω, λέγ' ὁ βασιλὲς, σὲ μιὰ κάμαρα νὰ μὴ ντηνε δεγῆ ψυχῆ». Γι' ὅστερα πόκλεισέ ντηνε καὶ κάντου. Φωνάζ' μιὰ μέρα τὸν ὑπηρέτ' ντης καὶ λέγει τὸν πατέρα ντης νὰ τνε στείλῃ ἓνα σκυλάκι νὰ γλεντίζ'. Στέλνει ντηνε ὁ βασιλὲς ἓνα σκυλάκ'. Κάντου κάντου ἔπαιζε, ἔβανέ ντο στὰ μπούτια της κι' ἔμεινε βαρεμέν' πὲ τὸ κουταβέλ'. Ἐμαθῆ ντο ὁ βασιλὲς, πιάν', κάν' ἓνα σεντούκ', βάνει ντην μέσα καὶ πολεῖ ντο μέσ' τῆ θάλασσα. Δῶ τὸ σεντούκ' νὰ ξέβ', κεὶ νὰ ξέβ', ξέβκε στὴν ἀκροθαλασσιὰ, στὴν Κόκκιν' Μηλιὰ. Ξέβκε πὲ τὸ σεντούκ', ἔκανε τὸ παιδί ἀγοράκ', κάθσε κεὶ κ' ἔγινε τὸ παιδί δεκαοχτῶ χρονῶ. Μιὰ μέρα πῆγε στὴ βρῦσ' γῆ μάννα. Πιάν' κι' ἔπκε φερετζὲ μαῦρο καὶ περικόφτ' τὸ παιδί μέσ' τὸ νερὸ καὶ γεῖπε ντο νὰ πλαγιάσ' μαζί ντης. Τὸ παιδί δὲ γῆξαιρε καὶ πλάγιασε μαζί ντης. Γι' ὅστερα γεῖπε το στὴ μάννα του, ὄντε πῆγε στὸ σπῖτ' κι' ἔλλαξε. «Γιατί, παιδί μ', λέγει ντο κείνη, ὅπου τνε βρεῖς πάλι μὴ τνε φῆνεις». Ἐτσι ἔπκε πὲ τῆ μάννα ντου τὸ παιδί κι' ἄλλα παιδιὰ κι' ἄλλα παιδιὰ καὶ δὲν γῆξαιρε ποὺ γεῖναι μάννα ντου. Πὲ κείν' τῆ φαμίλια ἔγινε γῆ Κόκκιν' Μηλιὰ καὶ γούλ' ἡ Τουρκιά. Ὁ ντουρβάς ντης ἔνε σκαλωμένος κεὶ στὴν Κόκκιν' Μηλιὰ καὶ κεὶ ἂ πάγ' ὁ Τοῦρκος. Πὲ σκυλλέλ' ἔγινάσι καὶ λέγαμέ ντους σκύλ'».

Ἡ κακὸς λόγος.

«Καποτὲ κι' ἓνα γκαιρὸ γήντου μιὰ γυναῖκα καὶ γεῖχε ἓνα παιδί κοπέλ'. Δουλεγγάσι καὶ ζουσόσι. Στὸ μεταξύ, ἓνα χειμῶ, κακὸ χειμῶ καιρὸ, πέρασε μιὰ ἀρκουδα πὲ κεὶ καὶ γήντου βραδ' καὶ κρύος καιρὸς καὶ βρόντξε τῆ θύρα καὶ γεῖπε: «Μπάστε καὶ μένα μέσα νὰ γκεσιντίσω καὶ γὼ πόπα δῶ». Γῆ γυναῖκα ἔνοιξε τῆ θύρα, γεῖχε στια λίγ' πολλῆ κι' ἔζησε ὡς τὸ πουρνὸ γῆ ἀρκουδα. Κάθσε δυὸ τρεῖς μέρες, γιατί γήντου φουρτούνα, βροχῆ, κακὸ. Πάει κι' ἓνα κορίτσ' κεὶ λέρα ποὺ γήντου γιὰ νὰ πάρ' τὸ παλλκάρ' κείνης τῆς γυναίκας. Ὅντε πῆγε τὸ κορίτσ', κόμ' δὲ σέμπκε, γεῖπε: «Τί βρωμεῖ; βρωμαρκουδα ἔναι δῶ;». «Σῶπα παιδί μ', λέγει ντο ἡ Μπάμπω, θὰ σὲ κούσ'». «Λήγορα, λέγ' τὸ κορίτσ', βγάλτε τῆ βρωμαρ-

Ναὶ = οὔτε, μπούτια = μηρά, σκέλια, βαρεμένη = ἔγκυος, πολεῖ = ἀπολνᾶ, τατί = δὲν πειράζει, ντουρβάς (δ) = ἐδῶ σημαίνει τὴν πρώτη κατοικία, τὴν κοιτίδα.

κούδα, βρωῶμσε τὸ σπὶτ' μας». Σκώθηκε γῆ ἀρκούδα καὶ πηγαίν'. Μπροστὲ νὰ διαβαίν' γεῖπε στὸ κορίτσ': «Ἐπαραε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπσέ με στὸ κεφάλ', γιατί ἅμα δὲ μὲ χτυπήσ'ς ἂ σὲ φάγω». Τὸ κορίτσ' δὲ γήθελε νὰ χτυπήσ'. «Χτύπησέ με, λέγ' ἡ ἀρκούδα, γιατί ἅμα δὲ μὲ χτυπήσ'ς ἂ σὲ φάγω». Πῆρε τὴν τσεκούρα καὶ χτύπησέ ντη στὸ κεφάλ' κι' ἔκανε γιὰρὰ μεγάλονα. Πῆρε γῆ ἀρκούδα καὶ διάβκε. Ἄγάπα κι' ἄκουγε: Πέρασ' ἕνας χρόνος κι' ἔτρεξ' γῆ ἀρκούδα δῶ καὶ κεῖ. Γιατρεύκε ὁ γιαρὰς ντης. Στὸ χρόνο μέσα τὸ κορίτσ' πάντρεψε καὶ πῆγε καὶ πῆρε τὸ παλλκάρ. Ἡ ἀρκούδα πῆγε πάλ' κεῖ. Βρόντζε τῆ θύρα, ξέβκε ἡ γιαιγιά καὶ γεῖπε ντην: «Πόψε, λέγ' ἡ ἀρκούδα, ἂ γκεισιντίσω καὶ γῶ δῶ πέρα, βρέχ' ὁ Θεγός». «Ἄ σὲ βάλω πὲ πίσου τῆ θύρα, λέγ' ἡ γριά, νὰ μὴ σὲ δγιεῖ ἡ νύφη μ', καὶ ἂ σὲ μανίσ'». Πῆγε τὸ βράδ' τὸ κορίτσ', γεῖδε τὴν ἀρκούδα καὶ φέρθηκε ντηνε καλά. Ἡ ἀρκούδα γεῖχε μαζί ντης χαρίσματα πολλὰ καὶ ἔδωκε τῆ Μπάμπω, γιατί φχαριστήθηκε. Λέγ' γύστερα τῆ νύφ': «Ψείρισέ με δῶ ψείριασα». Κεῖ πὸν τὴν ψείριζε γεῖδε τὸ γιὰρὰ πὸν ἔγιανε. «Ἐδῶ γήντου γιαρὰς, λέγ' ἡ ἀρκούδα, ἔγιανε:». «Ὁ γιαρὰς ἔγιανε, λέγει, ἀλλ' ὁ λόγος πὸν μὲ γεῖπες, βρωμαρκούδα, δὲν ἔγιανε». Γιὰ χατήρ' τῆς πεθρῶς ντης χάρσε ντην τῆ ζωῆ καὶ δὲν ἔφαγέ ντε. Ἐλα τῆ φάγει. Ὁ γιαρὰς περνᾶ, ὁ καλὸς λόγος μὲν'».

Ἡ κακιὰ καὶ ἡ καλὴ γυναῖκα.

«Καποτὲ κι' ἕνα γκαιρὸ γεῖχε ἕνα κορίτσ' καὶ ἕνα παλλκάρ', πὸν γήντας ἀδέρφια. Γῆ ἀδερφῆ πολὺ περασπίζουντου τὸν ἀδερφό, νὰ νιφτῆ, νὰ περνᾶ καλά. Πάει μνιὰ γριὰ στὸ παλλκάρ' καὶ λέγει ντο: «Μὴ παιδί μ' γῆ ἀδερφῆ σου τόσο νὰ σὲ ὑπερασπίζεται. Νὰ νίβγεσαι μονάχος, μονάχος νὰ καθαρίζεσαι, γιατί πολλὰ γίνουνται». Γύστερα πὲ τὰ λόγια κεῖνα ὁ ἀδερφὸς πῆρε τὸ κορίτσ' καὶ τῶκλεισε μέσα σ' ἕνα νοντὰ καὶ πῆγαινέ ντο φαγητὸ κι' ἔτρωγε. Παντρεύτηκε γύστερα κεῖνος καὶ γῆ γυναῖκα του δὲν ἤξερε ὅτι γεῖχε κεῖ μέσα κλεισμένο τὸ κορίτσ'. Μονάχος ντου πῆγαινέ ντο νερό, φαγητό. Μνιὰ μέρα ὅμως γῆ γυναῖκα λέγ': «Ἄς νοῖζω τοῦτο τὸ νοντὰ νὰ δγιῶ τί ἔχ' δῶ μέσα». Λογιάζ' ἕνα κορίτσ' κίτρινο καναρί. «Τί γεῖσε; λέγ'». «Ἐγὼ γεῖμαι ἡ ἀδερφῆ, λέγει τὸ κορίτσ'». Παιρνεῖ το γῆ γυναῖκα τὸ ὑπερασπίζεται. Παγαινέ ντο φαγητὸ ἔτρωγε, πάχυνε, ἔγινε ὁμορφο. Τόλλαξε, ἔβαλέ ντο καλὰ φουστάνια πὸν γείχασι τῆ γῆ πὲ τὰ χόρτα, τῆ θάλασσα πὲ τὰ ψάρια, τὸν οὐρανὸ πὲ τ' ἄστρα. Ἐλλαξέ ντο ταχτικὰ καὶ ἔστελέ ντο ἀντίκρυς πὸν γεῖχε ἕνα παλλκάρ' τὸ σπὶτ' ντου πὲ ἕνα κρυφὸ παρεθύρ'. Κεῖ φοραλίζε καὶ διάβαινε. Μνιὰ Μπάμπω στῆ παλ-

Κοπέλ. = ἀγόρι, γκεισιντίζω = διανυκνερεύω, κούσ' (κούγι) = ἀκούσει, γιαρὰς = πληγῆ, μανίζω = μαλώνω, ἔλα = ἤθελα.

λκαριού τὸ σπὶτ' γεῖδε ντο καὶ γεῖπε στὸ παλλκάρ'. «Πιάσε ντο σύ, λέγει ντην, τὸ παλλκάρ'». Γῆ Μπάμπω φύλαξε κι' ἔπιασέ ντο. Στάθηκε κεῖ τὸ κορίτσ', πῆγε τὸ παλλκάρ', γεῖδε ντο καὶ ἀρραβώνιασέ ντο. Πῆγε καὶ γῆ νύφ' πὲ τὸ κορίτσ', γνωρίστκασι καὶ ἔπκασι τὶς γάμ'. Τὴν ἡμέρα πὸν γίνονταν τὸ ντουγούν' πῆγε κι' ὁ ἀδερφὸς πὲ τὸ κορίτσ'. Τότε ἡ γυναίκα ντου γεῖπε ντου πὸν ἔναι γῆ ἀδερφή του, θαμάχκε ντο, χάρκε πολὺ, γεῖπε καλὰ λόγια τῆ γυναίκα ντου, πὸν τόσο καλὴ γήντου. Γύστερα γοῦλ' μαζὶ ἔζησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ. Καποτνὸς ἔν' ὁ μῦθος κι' ἔλα πεῖ τί ἔναι οἱ καλὲς οἱ γυναῖκες καὶ τί οἱ κακές».

Πῶς ἐδιάλεξε τὴ νύφη.

«Καποτὲ γεῖχε ἔνα παλλκάρ' καὶ ἔτρεξε γοῦλα τὰ χωριά νὰ εὔρ' μνιάνε νύφ' μνιὰ καρδιὰ καὶ μνιὰ ψυχὴ νὰ ἔχου. Τελευταίγια πάει σὲ μνιὰ πόρτα καὶ βροντᾶ καὶ βγαίν' ἔνα κορίτσ'. Ρωτᾶ ποιὸς ἔνε. «Θέλω ρεπεσέ, λέγ' τὸ παλλκάρ' κορακιστικά». «Καὶ γὼ θέλω πὲ σένα ρεπεσέ, λέγ' τὸ κορίτσ'». «Αὐτὴ ἔνε γιὰ τὰ μένα, λέγ' τὸ παλλκάρ'». Γύστερα συνιβάστηκασι καὶ τὸ παλλκάρ' διαβαίν' στὸ χωριὸ ντου. Γῆρε τὸ Πάσχα. Τὸ παλλκάρ' γῆθελε νὰ στεῖλ' πὲ τὸ δοῦλο ντου τὰ μπαξίσια στῆ συνιβαστικιά ντου. Γιομάζ' μνιὰ βούργια κρασί. Δῶκε ντονε τριάντα ἔνα φλουρί, δῶκε ντονε κι' ἔνα κουλίκ' κι' ἔνα πετνὸ καὶ γεῖπε ντονε κορακιστικά: «Νὰ πῆς στῆ συνιβαστικιά μ': Τριάντα μνιὰ μέρα σύρν' ὁ μήνας καὶ τὸ φεγγάρ' μπιτούγκο καὶ τὸ λιαλιὸν' τῆ σπιτιοῦ ἔναι ὁ πετνὸς καὶ τῆς γίδας τὸ μπατζάκ' τσίτα-τσίτα, κόρδα-κόρδα». Τὸ γεῖπε τὸ τσιράκ' νὰ ντὰ πῆ κορακιστικά. Τὸ τσιράκ' στὸ δρόμο ἔφαγε τὸ μισὸ κουλίκ', γῆπτε τὸ μισὸ κρασί καὶ φκαιρῶσε ἡ βούργια, ἔφαγε καὶ τὸ λιαλιὸν' ἡ σπιτιοῦ. Πῆγε στὸ κορίτσ' καὶ γεῖπε κορακιστικά, χωρὶς νὰ ξαίρ' τί ἔλα πῆ. Καθίζ' τὸ κορίτσ' καὶ μετροᾶ. Βγάζ' φλουριά εἴκοσ' ὀχτώ. Τρία γεῖχε κλεμμένα τὸ τσιράκι, εἴκοσ' ὀχτώ πόμνασι. Λογιάζ' τὸ κουλίκ' μισό, ὁ πετνὸς δὲ φάνκε ντίπ, τὸ κρασί φκαιρῶμέν' ἡ βούργια. Λέγ' πάλε τὸ κορίτσ' κορακιστικά: «Ἄσπασμὸς στ' ἀφεντικό σ', εἴκοσ' ὀχτώ μέρες σύρν' ὁ μήνας καὶ τὸ φεγγάρ' μισὸ καὶ τὸ λιαλιὸν' τῆ σπιτιοῦ μήτε φάνκε, μήτε ἀκούστηκε καὶ τῆς γίδας τὸ μπατζάκ' λυμάτια καὶ πλεμάτια. Ἄν ἀγαπᾶ τὴν πέρδικα, μὴ δεῖρ' τῆ γουρούνα. Τὸ παλλκάρ' κατάλαβε γοῦλα καὶ θάμαξε τὸ κορίτσ' πὸν γήντου ἔξυπνο. Γύστερα πῆγε καὶ πῆρε τὸ κορίτσ' καὶ ζήσανε καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ».

Ντουγούν' (τὸ) = ὁ γάμος, καποτνός, = παλαιός, βούργια (ἡ) = προβιά, μπιτούγκο (τὸ) = ὀλόκληρο, φκαιρώνω = ἀδειάζω, ἔλα ποῦ = ἤθελε νὰ εἰποῦν.

Πῶς παντρεύτηκασι τὰ κορίτσια.

«Καποτὲ κι' ἓνα γκαιρὸ γήντας τρία κορίτσια καὶ δὲν ἔπαντρεύοντους. Γεῖπε ἡ μνιά: «Ἐγὼ ἂ πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ νὰ διγοῦμ' γιατί δὲν παντρευοῦμαστε.» Στὸ δρόμο πὸν πήγαινε γηῦρε μνιά μηλιά καὶ ρώτησέ ντηνε: «Ποῦ πᾶς ;». «Πᾶ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιατί δὲ παντρευοῦμαι». «Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγ' ἡ μηλιά, γιατί κάνω μῆλα καὶ πέφτου». «Ἄ ρωτήσω, λέγ' τὸ κορίτσ'». Γύστερα πάει μακρὸν καὶ βροῖσκ' μνιά πέτρα καὶ κρέμουντον. Μῆτε πάν', μῆτε κάτ', μῆτε στὸ Θεγὸ, μῆτε στὴ γῆ: «Ποῦ πᾶς κορίτσ', ρώτσε ντο ἡ πέτρα;» «Πάγω νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιατί δὲν παντρευοῦμαι». «Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγ' ἡ πέτρα γιατί κρέμουμε'». «Ἄ ρωτήσω, λέγ'». Πάει πολὺ μακρὸν βροῖσκ' ἓνα ποταμὸ: «Ποῦ πᾶς, κορίτσ' μ' ; λέγει ντο». «Γιὰ νὰ ρωτήσω τὸ Θεγὸ, γιατί δὲ παντρευοῦμαι». «Ρώτσε καὶ γιὰ μένα, λέγει ντο, γιατί εἶμαι ὁ μισὸς θολὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος». «Ἄ ρωτήσω», λέγει ντονε καὶ διαβαίνει. Πῆγε τὸ κορίτσι γηῦρε τὸ Θεγὸ σ' ἓνα μπαλκάν' μέσα καὶ ρώτσέ ντονε: «Γιατί δὲν παντρευοῦμαστε ;». «Γιατί τὸ προῦ πὸν σκώνεστε, λέγ' ὁ Θεγός, κατορεῖτε ἀντίκρου στὸ γῆλιο». «Γηῦρα κεὶ μιὰ μηλιά καὶ ρωτᾶ, γιατί κάνει μῆλα καὶ πέφτου:». «Νὰ σκωθῆ ἡ ρίζα ντης, λέγει ὁ Θεγός, νὰ πάρ'ς κείνα πὸν ἔχει πὲ κάτ' τὰ φλουριά, καὶ γύστερα δὲ ἂ πέφτου τὰ μῆλα». «Γηῦρα καὶ μνιά πέτρα, λέγ' καὶ ρωτᾶ γιατί κρέμται;». «Νὰ περάσ'ς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός, καὶ νὰ ντῆς πῆς: Θέλ'ς νὰ σκοτώσ'ς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο στέκ'ς ψηλά». «Γηῦρα, λέγ' κι' ἓνα ποταμὸ καὶ ρωτᾶ γιατί ἔναι ὁ μισὸς θολός;». «Νὰ περάσ'ς πὲ πέρα, λέγ' ὁ Θεγός καὶ νὰ πῆς: Θέλ'ς νὰ πνίξ'ς ἄνθρωπο γιὰ τὰ κείνο εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος». Γύρσε τὸ κορίτσ' στὴ μηλιά τὸ γεῖπε κείνο πὸν γῆλεγε ὁ Θεγός καὶ πῆρε τὸ πιθαρέλλ' πὲ τὰ φλουριά. Ἡ μηλιά ἔκανε μῆλα. Πῆγε γύστερα στὴ πέτρα, πέρασε πὲ πέρα καὶ εἶπε: «Σὺν θέλ'ς νὰ σκοτώσ'ς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσ' ἀψηλά». «Ἄχ νὰ μὴν τὸ ξαίρω νὰ σκοτώσω σένα, λέγ' ἡ πέτρα». Πῆγε στὸν ποταμὸ καὶ γεῖπε ντονε. «Σὺν θέλ'ς νὰ πνίξ'ς ἄνθρωπο, γιὰ τ' αὐτὸ εἶσαι ὁ μισὸς θελὸς κι' ὁ μισὸς καθάριος». «Ἄχ νὰ τῷξαιρα νὰ πνίξω σένα», λέγ' ὁ ποταμός. Γύρσε τὸ κορίτσ' σπῆτι ντου καὶ μετὰ τὰ φλουριά πὸν πῆρε παντρεύκασι γοῦλες γοῖ ἀδερφές. Ἡ μηλιά ἔκανε μῆλα, ἀνθιζε καὶ τράνευγε. Ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πέτρα πόμνασι ἔτσι καταπὼς γήντου πὲ τὸ κακὸ ντους. Θελὸς ὁ ποταμὸς, κρεμασμέν' ἡ πέτρα.

Ὁ λύκος καὶ ἡ μπάμπω.

Καποτὲ κι' ἓνα γκαιρὸ γήντου ἓνας παπποῦς καὶ μνιά μπάμπω καὶ γεῖχασι ἓνα γουρουνέλλ'. Ὁ παπποῦς γοῦλ' μέρα γῆλεγε τὴ μπάμπω: «Ἄιντε, μπάμπω, ἂ σφάξομ' τὸ γουρουνέλλ'». Ἡ μπάμπω γῆλεγε: «Ἄ

πάρομ' λάδ' και μπεζιρ' ἃ λείπομ' τὸ γουρουνέλλ' στὸ γκῶλο ντου και τότες ἃ τὸ σφαξομ'». Πῆρε ἡ μπάμπω λάδ' και μπεζιρ' ἔλλειψε τὸ γουρουνέλλ' κι' ἔσφαξαν ντὸ φτωχό. Τώρα λέγ' τὸν παπποῦ: «Ἐσφαξαμ' τὸ γουρουνέλλ', δόντια πὸν δὲν ἔχομε ;». «Ἄιντε νὰ πᾶμε στὶς ἀκρανιὲς νὰ βάλμε ἀκρανίτικα δόντια. Νὰ πάρμε κι' ἄχερο νὰ ρίχνμε νὰ μὴ χάσμε τὸ δρόμο». Τὸ δρόμο πὸν πηγαίνασ', ἔχυνάσι και τ' ἄχυρο, γηύρασι ἓνα λύκο: «᾽Ω καλῶς στὸ συμπέθερο», λέγ' ἡ μπάμπω. «᾽Ω καλῶς στὴ συμπεθέρα», λέγ' ὁ λύκος. «Συμπέθερε, λέγ' ἡ μπάμπω, μὴν πάρ'ς τ' ἄχερο—τ' ἄχερο και πᾶς και φᾶς τὸ γουρουνέλλ'. Πᾶμε μεῖς νὰ βάλουμ' δόντια». «Δὲν πάγω, δὲν πάγω, λέγ' ὁ λύκος». Ἄμα πῆρε τ' ἄχερο—τ' ἄχερο, πῆγε κι' ἔφαγε τὸ γουρουνέλλ'. Ἡ μπάμπω ἔμελέ ντηνε και νεγκάζουντου νὰ διαβῆ, γιατί φοβούντου τὸ λύκο μὴ φάγ' τὸ γουρουνέλλ'. Πήγασ' πάλ' στὸ σπὶτ'. Τὸ γουρουνέλλ' φαγωμένο: «᾽Ω συμπέθερε, λέγ', ἔφαγες τὸ γουρουνέλλ'». «Ἐφαγά ντο, λέγ' ὁ λύκος, ἄμα δάγκα και σὺ ἓνα ποδαρέλλ'». Ἐδάγκασε και λέγ' τὸ λύκο: «Ἐ συμπέθερε, ἔτσι ποφάγαμε ἃ κάνουμε και τὰ κασακούσκα». Βρίσκ' ἓνα τσουβάλ'. Λέγ' ὁ λύκος: «Σέμπα, σὺ συμπεθέρα πρώτη. Κούνσέ ντην, λέγ' ὁ λύκος». «Ἄιντα, ἐγὼ ἃ ξέβω τώρα, λέγ' ἡ μπάμπω, σέμπα και σὺ συμπέθερε, νὰ χωνέψ' τὸ γουρουνέλλ'». Μπαίνει ὁ λύκος μέσα, πιάν' ἡ μπάμπω δὴν' καλὰ-καλὰ τὸ σάκκο, παίρν' μνιὰ ὀξάγκα και καταπιάνται τὸ λύκο, ποῦ σὲ πονεῖ, ποῦ σὲ τρώγ', δὲς και πάρ' λόυρα: «᾽Ωλελε δά, συμπέθερα, λέγ' ὁ λύκος, κατούρσα μέσ' στὸ τσουβάλ'». «Τατί, λέγει ντονε ἡ μπάμπω κι' ὁ παταμὸς κοντὰ ἔναι ἃ τὸ πλύνομ'». «Δῶκε ντου, δῶκε ντου, σκότωσε τὸ λύκο». Ἐτσι λέγ' ὁ καποτνὸς ὁ μῦθος. Πονηρὸς ὁ λύκος, ἀλλὰ και ἡ γριὰ κακιὰ και πονηρή.

Τῆ βασιλεὲ τὰ πάθη.

«Κάποτε κι' ἓνα γκαιρὸ εἶχαμ' ἓνα παραγιὺ
και κουβάνιε μας νερὸ μέσ' τὸ τρύπιο τὸ καζάν'
κι' ἔφκιανάμε ραμαζάν'. Κούτε;

Μνιὰ φορὰ ἓνας βασιλεὲς γήντου σ' ἓνα βασίλειο μεγάλο κι' ὅπου ἔφκιανε πόλεμο νικοῦσε. Μνιὰ χρονιὰ πιάστηκε σὲ πόλεμο πὲ ἓνα ἄλλο βασίλειο και νίκησέ ντο. Ἀγάπα κι' ἄκουγε: «᾽Ο βασιλεὲς πιάστηκε αἰχμάλωτος. Ἡ γυναίκα ντου ἤξερε και σγουράφιζε. Σ' ἓνα σπὶτι πὸν δούλευγε ἔκαν' ἓνα στόλισμα. Γεῖδε ντην μιὰ γειτόνσσα. Τὸ εἶδε κι' ἄλλος τὸ κέντησμα και ρέχτηκε ντο και γόρασέ ντο κι' ὄλα. Γήστερις ἔμαθέ ντο ἓνας καπετάνιος στὰ καράβια και γήθελε κι' αὐτὸς νὰ σγουραφίς' τὸ καράβ' ντου.

᾽Οξάγκα (ἡ) = ξύλο πὸν περνοῦν στὸ λεβέτι ἡ ἄλλο δοχεῖο γιὰ νὰ τὸ σηκώσουν δυὸ ἄνθρωποι. Τατί = δὲν πειράζει, μπεζιρ = τὸ λινόλαδο.

Κίνσε και πήγε μονάχος ντου και γείδε τή βασίλισσα πού γήντου πολὺ ἔμορφ'. Πῆρε ντη και πήγασι νὰ σγουραφίς' τὸ καράβ' ντου. Σὰ ντήν ἐπῆγε μέσ' τὸ καράβ' δὲ γήθελε νὰ ντήνε βγάλ' ὄξω ὕστερα και τν' ἐκράτησε μέσα γιὰ νὰ ντήν πάρ' γυναίκα πὲ τὸ ζόρ'. Γήντου νόμος πού δὲ μπορούσε με τὸ ζόρ' νὰ τν' ἔχ' γυναίκα. Περικάλεσέ ντην, ἐπλάνεψέ ντην, δὲν ἐδέχονταν. Ἔβαλέ ντη μέσα σὲ μικρὸ σεντούκ' και παιδευγέ ντηνε γιὰ νὰ γέν' γυναίκα του, ἀλλὰ πὲ κανεῖνα ντρόπο δὲν ἔστρεγε. Ἡ βασίλισσα γείχε δυὸ παιδιὰ, τὸνα τριῶ και τᾶλλο πέντε χρονῶ. Πήγασι στὸ σπίτ' και δένε γηῦρασι ντὴ μάνα ντους. Τρέχου σαστισμένο και γυρεύγου τὴ μάνα ντους. Ὁ βασιλῆς, χωρὶς βασιλαιο πού γήντου γύρζε δῶ και κεῖ και ὄλο γύρευγε δουλειά. Πῆγε, γύρσε, δένε γηῦρε δουλειά. Πῆγε στὸ σπίτι, δένε γηῦρε οὔτε τὰ παιδιὰ ντου, οὔτε τὴ γυναίκα του, κᾶν κανεῖνα. Τρέχ' ἐδῶ, τρέχ' ἐκεῖ, ρωτᾶ τις γειτόν', κανεῖνας δὲν τις γείδε. Ὁ καπετάνιος πῆρε τὸ καράβ' ντου πὲ τὴ βασίλισσα μέσ' τὸ σεντούκ' και διάβκε. Ὁ βασιλῆς γηῦρε κάποτε τὰ παιδιὰ ντου και ρώτσέ ντα γιὰ τὴ μάνα ντους: «Ποῦ εἶναι, παιδιὰ μ' ἢ μάνα σας;». Τὸ μικρὸ παιδι ἐκλαιγε, τὸ μεγάλο δὲ γήξαιρε. Πέρν' τὰ δυὸ παιδιὰ ὁ βασιλῆς και πᾶει. Φτάν' σ' ἓνα μέρος πού γείχε ποταμὸ μεγάλονε. Γήθελε νὰ περάς' τὸ παιδιὰ πέρα πὰ στὸν ὄμο. Φήν' τὸ ἓνα τὸ παιδι πὲ δῶθε πὲ τὸ ποταμὸ και πέρν' τ' ἄλλο, νὰ ντὸ περάς' πὲ πέρα μεργιά. Ὅντε πῆγε στὴ μέσ' τὸν ποταμὸ γύρσε και λόγιασε γιὰ τ' ἄλλο τὸ παιδι. Ξέβκε μνιὰ ἀρκουδα, πῆρε τὸ παιδι και διάβκε. Ἔχασέ ντα, φωνάζ', σαστίζ', πολεῖ τὸ παιδι μέσ' στὸν ποταμὸ και πὰ γιὰ τᾶλλο τὸ παιδι. Ἀγάπα κι' ἄκουγε: Διάβκε μονάχος, χωρὶς τὰ παιδιὰ και πῆγε σ' ἄλλο βασιλαιο. Τρέχ', κλαίει και χολοσκάν'. «Τί γήντου αὐτὸ πῶπαθα γῶ. Νὰ χάσω τὴ γυναίκα μ', νὰ χάσω τὰ παιδιὰ μ'». Πῆγε σ' ἓνα μεγάλο χωριὸ κι' ἐκλαιγε και χολόσκανε μονάχος του. Γηῦρε ἓνα μαγειριό. Γεῖπα ντου: «Πὲ ποῦ εἶσαι; ποῦ τρέχ'ς;». Γήντου κακοφρούσλος και δὲν ἔπερνέ ντον κανεῖνας σπίτι ντου. Ὁ μάγερας δῶκε ντονε κι' ἔφαγε και πλάγιασε. Ἀγάπα κι' ἄκουγε: Τὸ βασιλῆ πῆρε ντονε ὁ μάγερας νὰ πλύν' τὰ ταλέρια και τις τετζέρδες. Πόμνε κεῖ χρόνια πολλὰ. Στὸ ἴδιο μέρος γήντου ἓνας ἄλλος βασιλῆς και πέθανε. Γεῖχασι ἓνα ζακόν. Ἀμα ἔλα βάλου βασιλέ, μαζεύουνταν ὁ κόσμος γούλ' και πελούσασι τὸ περιστέρια κι' ὅπου πηγαῖναι νὰ κάτσουν, κείνονε ἔφκειανάσι βασιλέ. Ὁ ξένος βασιλῆς κάντανε στὸ μαγειριὸ μονάχος ντου. Τὰ περιστέρια τὰ πολιούσασι χάνανται και πήγαινάσι και κάθανται πὰ στὸ βασιλέ, στὸ μαγειριό. Φύλαγάσι ὁ κόσμος γούλ' και πέρα. Μνιὰ μέρα δὲν ἐπήγασι σὲ κανένα, διαβαίνασι και κάθανταν στὸ μαγειριό. Τὴν ἄλλ' τὴν μέρα πόμνε ἓνα τσιράκ' στὸ μαγειριὸ και γείδε τὰ περιστέρια πού πήγασι πὰ στὸ βασιλέ. Ἀμα τὸ βράδ' γήλεγάσι πού πήγασι τὰ περιστέρια, ἤκσε τὸ παιδι και λέγ': «Τὰ περιστέρια γούλ' ἡμέρα σήμερα κάθανται πὰ σ' αὐτὸ τὸν ἀνθρωπο. Τὴν ἄλλ' τὴν μέρα πολυκά ντα

τὰ περιστέρια καὶ πήγασι πάλε σὲ κείνονε. Ὁ νοικοκύρς τὴ μαγειριοῦ ἔβαλε τὸ παιδί καὶ φύλαγε καὶ γεῖδε τὰ περιστέρια. Τὸ βράδ' πάλε τὸ παιδί γεῖπε ὅτι γήρτασι τὰ περιστέρια ξανά. Ὁ τσορμπατζῆς φωνάζ' τότε τὸ σκλάβο τὸ βασιλὲ μέσ' τὸν ὄντα: «Ἐσένα ἂ σὲ ποίσοιμ' βασιλέ, ἄμα αὔρι ἔρτου τὰ περιστέρια. Σὺ ἂ μὲ κάν'ς καὶ μένα βεζύρ'». Ὁ βασιλὲς δὲν πίστευγε καὶ γεῖπε: «Ἄ σὲ ποίσω βεζύρ'». Παίρνει ντου ὁ τσορμπατζῆς καὶ πά ντονε στὸ λουτρό, ξουρίζ' ντον, λάζ' ντον καὶ ἔπκε ντονε ὄμορφο. Ὅντε μαζώκχασι ὁ κόσμος γοῦλ' καὶ πολυκάσι τὰ περιστέρια ἑκατσάσι πὰ στὸν ὄμο ντου. Ἔπκᾶ ντονε βασιλέ, ἔβαλε καὶ τὸν ἄλλο βεζύρ'. Τὸ βασιλείο ἄρκεψε νὰ πλουταίν' καὶ μικροῖ-μεγάλ' γηλεγάσι γιὰ τὸ βασιλέ. Ἀγάπα κι' ἄκουγε: Ὁ καπετάνιος ταξιδεύ', φέρν' τροφίματα γιὰ τὸ στρατὸ καὶ κάν' ἄλισβερίσι μὲ τὸ βασιλέ. Ἔναι φίλ', πρῶτ' ἄρκατάσδες. Ἡ γυναίκα 'κόμα δέκα ἐφτὰ χρόνια τώρα δὲν ἔστρεγε νὰ παραδοθῆ στὸν καπετάνιο. Τὸ παιδί πὸν πῆρε ντο γῆ ἄρκουδα, ἔσωσά ντο γοῖ καρακατσαναῖοι καὶ βάστισά ντο ἄρκουδόπλο. Τ' ἄλλο τὸ παιδί πὸν πῆρε ντο ὁ ποταμὸς γλύτωσάντο γοῖ ψαράδες καὶ γηλεγά ντο ψαρόπλο. Ἐγινάσι τὰ παιδιὰ μεγάλα καὶ πήγαινάσι στὸ στρατό. Γήντανε φρουρὰ στὸ βασιλὲ τὸ παλιό' καὶ δὲν ἤξαιράσι πὸν γήντας ἀδέρφια. Ἐτρωγάσι μαζί. Ὁ βασιλὲς γήθελε νὰ κάμ' μεγάλο τσουμπούς' καὶ κάλεσε γούλους. Γήντου κι' ὁ καπετάνιος κεῖ. Γεῖπε ντον ὁ βασιλὲς νᾶρτ'. Κεῖνος δὲ γήθελε, γιὰτὶ δὲ γήθελε νὰ φῆσ' τὸ σεντούκ' πὲ τὴ βασίλσσα. Ὁ βασιλὲς ἐπέμνε, τότε ὁ καπετάνιος λέγ': «Ἐχω ἓνα ἄμανὲ καὶ ἂ βάλ'ς φρουρὰ νὰ τὸ φυλάγ'». «Ναί, λέγ' ὁ βασιλὲς». Ἐβαλάσι τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια νὰ φυλάγου τὴ μάννα ντους. Ἡ διασκέδασ' γήντου μεγάλ'. Κούγει διασκέδασ' λέγ' τὸ ἓνα τὸ παιδί: «Καὶ μένα ὁ μπαμπᾶς μου γήντου βασιλὲς». «Καὶ γώ, λέγ' τ' ἄλλο, ὁ μπαμπᾶς μου βασιλὲς». Τὸ ἓνα τὸ παιδί γεῖπε σι' ἄλλο γοῦλ' τὴν ἱστορία καὶ γνωρισάσι τὰ παιδιὰ τῶνα τ' ἄλλο, πὸν γήντας ἀδέρφια. Γῆ βασίλσσα πὲ τὸ σεντούκ' ἤκσε καὶ φώναξέ ντα; «Ἐγὼ γεῖμ' μάννα σας». Νοίγου τὸ σεντούκ', βγάνου τὴ μάννα τους καὶ γεῖδα ντηνε. Γνωρισάσι τὴ μάννα τους, πήγασι στὸ βασιλὲ γεῖπα ντόνε γοῦλα. Ὁ βασιλὲς θάμαξε, πῆρε τὴ γυναίκα ντου καὶ τὰ παιδιὰ ντου καὶ διάταξε νὰ κρεμάσνε τὸ καπετάνιο. Ἐξησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ. Γῆ-μουν καὶ γώ κεῖ κι' ἔφαγα στὴ σούγλα φακῆ».

Ἡ τίμια πῶγινε βασίλσσα.

«Καποτὲ κι' ἓνα γκαιρὸ γήντασι δυὸ ἀδέρφια. Ὁ ἓνας πάντρεψε, ἔκατσε τρεῖς μῆνις σπὶτ' καὶ γύστερα πῆρε ντονε στρατιώτη. Ὁ ἄλλος ὁ μι-

Ρέκχε (ἀόρ.) τοῦ ῥέγομαι = ἐπόθησε, κακοφρούσλος = κακοφορεμένος, ταλέρια = πιάτα τοῦ τοιγάρου, ἄλισβερίσι = δοῦναι-λαβεῖν, ἄρκατάσδες = φίλοι, τσουμποῦσι = διασκέδασι.

κρὸς ἔμνε κεῖ καὶ γεῖπε ντονε ὁ μεγάλος: «Λόγιαζε τὴ γυναῖκα μ' καὶ τὰ ζευγάρια, ὡς ποὺ νὰ πελυθῶ». Ὁ μικρὸς πόμνε, πάγαινε στὴ δουλειὰ τρεῖς πέντε μέρες, ἀλλὰ γύστερα τὸν σέμπκε ὁ διάβολος καὶ γήθελε νὰ πᾶ μὲ τὴ νύφ' ντου. Ἐκεῖν' λέγει ντονε: «Ἐγὼ τὴ ἀντριουῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ». Αὐτὸς γύστερα φοβούνται, γιατί τὸ χωριὸ γεῖχε τὸ ζακόν', ὅποιος πιάνουντου σὲ τέτοια, ἔβαζά ντονε μέσα σ' ἓνα γκοῦτο καὶ φαίντου μόν' τὸ κεφάλ'. Πῆγε στὸ καρακόλ' καὶ γεῖπε ὅτι γὴ νύφ' ντου μπάζ' τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλονα καὶ πῆγε κι' ἓναν κι' ἔβαλέ ντονε μέσ' τὸ ντουλάπ'. Γὴ νύφ' δὲ γεῖχε χαμπάρ'. Γύστερα πῆγασ' γοῖ τζανταραμάδες καὶ γεῖπασι: «Γιατὶ σὺ μπάζ'ς τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλονα:». Αὐτὴ χαμπάρ' δὲ γεῖχε. Νοίγου τὴ μεσάντρια καὶ βγάζου τὸν ἀνθρωπο πὲ μέσα καὶ λέ ντονε: «Σὺ τί γυρεύ'ς δῶ;». «Μ' ἔμπασ' αὐτὴ, λέγ' κείνος». Παίρουν τὴ γυναῖκα, πηγαίνου στὰ μνήματα, φκειάνουν ἓνα γκοῦτο καὶ χώνου ντηνε ὡς τὸ λαιμό. Κεῖ κοντὰ γεῖχε ἓνα κάστρο. Ἐβρεχε. Τὸ βράδν πηγαίνασι οἱ κλέφτες νὰ μπατεντίσνε καὶ γιὰ τὰ κείνο ὁ καπετάνιος ἔβανε ἓνα σκοπό. Κεῖ ποὺ φύλαγ' ὁ σκοπός, κούν' ποὺ ἔκλαιγε ἡ γυναῖκα καὶ λὲ τὸ καπετάνιο, ὅτι κούγεται μιὰ φωνή. Πέρν' ὁ καπετάνιος τὸ ντουφέκι ντου, πάει κεῖ στὰ μνήματα καὶ λογιάζ' τὴ γυναῖκα ποὺ γήντου ὡς τὸ λαιμὸ στὸ χῶμα. Λέει δὰ ὁ καπετάνιος: «Τί γυρεύ'ς δῶ πέρα;». «Μ' ἔρριξαν λέγ' δῶ ἰφτριά, ποὺ ἔμπαζα ξένους στὸ σπít'». Βγάζει ντην ὁ καπετάνιος, παίρνει ντηνε μαζί του καὶ πάει ντηνε στὴ καλύβα του. Δὲ γήθελε. Γεῖπε ντηνε νὰ τήνε πάρ' γυναῖκα. «Τ' ἀντριουῦ μ' τὸ ψωμί δὲ ντὸ πατῶ», λέγ'. Κείνος πῆρε ντηνε ὡς δούλα γιὰ νὰ πλύν' ντὸ παιδί ντου, νὰ τὸ λούζ', νὰ τὸ λάζ'. Ὁ καπετάνιος λούρα ἔτρεχε ὀχτῶ μέρες καὶ φῆκε τὴ γυναῖκα κεῖ πέρα κι' ἓνα σκοπό. Ὁ σκοπὸς τὴν ἄρεσε καὶ γήθελε νὰ τὴν ἀπατήσ'. Κεῖν' γήλεγε: «Τ' ἀντριουῦ μ' τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ» καὶ δὲ παραδόθηκε. Ὁ σκοπὸς φοβούνται μήπως τὸ γήλεγε στὸ καπετάνιο, πέρν' τῆς γυναῖκας τὸ σπαθὶ καὶ κόφτ' τὴ καπετάνιου τὸ παιδί. Γύστερα πὲ ὀχτῶ μέρες γύρσε ὁ καπετάνιος. Ἐπκέ ντονε καφὲ ἡ γυναῖκα, ἀμα τὸ παιδί δὲν σκώθηκε. Πάει ὁ καπετάνιος λογιάζ', τὸ παιδί σφαγμένο. Ὁ σκοπὸς γεῖπε: «Ἐγὼ δὲν ξαίρω. Αὐτὴ γεῖχε τὸ παιδί μαζί ντης». Λογιάζ' γύστερα ὁ καπετάνιος τὰ σπαθιὰ καὶ τῆς γυναῖκας τὸ σπαθὶ γεῖχε αἵματα. Μάνισε καὶ δίνει ντηνε πενήντα λίρες καὶ διώχνει ντην. Ἡ γυναῖκα πῆρε καὶ πῆγε σ' ἓνα χωριό. Γηῦρε μιὰ γριὰ καὶ λέγει ντηνε. «Ἐχει μέρος νὰ πλαγιάσω καὶ γώ;». Ἡ γριὰ γεῖπε ντηνε: «Τόπο ἔχω, ἀμὰ νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιουῦμε δὲν ἔχω». Βγάζ' παράδες ἡ γυναῖκα καὶ παίρνου ψωμί καὶ τρῶσι. Τὸ χωριὸ γεῖχε ἓνα ἀνθρωπο, Τσίτσο τότε γηλεγάσι καὶ δὲν ἐπλήρωνε τὰ χρῆ καὶ πῆγασ' νὰ τὸν κρεμάσου. Κεῖ ποὺ τὸν ἐπηγαίνασ' ρωτᾶ ἡ γυναῖκα: «Ποῦ τότε πᾶσι αὐτόν;». «Πᾶ νὰ τὸν κρεμάσου, λέει ντηνε, γιατί δὲν πληρών' τοὺς φόρους». Λέγ' κείν': «Ἄν πληρώσ' ἄλλος πολυέται αὐτός;». «Πολυέται, λέσι». Πληρών' τὰ χρῆ ντου.

‘Ο Τσίτσος πήγε γύστερα καὶ τὸ εἶπε ντὴν μάννα ντου. Σκώθηκε τὸ πρῶτὴ γῆ γυναίκα καὶ διάβαινε στὴ Νιάδα. Μέσα στῆ Σουλεϊμάν—Ἐφέντη γείχε ἓνα δέντρο μεγάλο μὲ παχὺ γῆσκιο καὶ ἔκατσε πὲ κάτ’ γιὰ νὰ ξεποσταθῆ. Γίδρωσε κι’ ἔπλωσε τὰ ποδάρια ντης. ‘Ο Τσίτσος ἀκλουθοῦσε μαζί ντης. Σὰ γεῖδε τῆ ποδάρια ντης γῆθελε νὰ κάν’ τὴν ἐπιθυμία ντου. Κεῖν’ γεῖπε ντονε. «Τ’ ἀντριοῦ μ’ τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ». Σκώθηκε καὶ πήγαινε στὴ Νιάδα κι’ ὁ Τσίτσος κατὰ πόδ’. Στὴ Νιάδα γείχε καίκια καὶ φορτωνάσ’ καρβούν’. ‘Ο καπετάνιος γεῖδε τὴ γυναίκα καὶ τὴν ἄρεσε καὶ γεῖπε στὸν Τσίτσο: «Τί γυναίκα ἔναι;». «Δικὴ μ’ ἔναι». «Πουλεῖς ντηνε». «Πουλῶ ντηνε». Πληρών’ ὁ καπετάνιος πενήντα λίρες καὶ γοράζ’ ντηνε. Βάντηνα μέσ’ τὸ καίκ’ καὶ διάβαινε γιὰ τὴν Πόλ’. ‘Οντε πήγασι μέσα ἀνοιχτά, ὁ καπετάνιος γῆθελε νὰ ποῖσ’ τὴν ἐπιθυμία του. «Ἐγὼ τ’ ἀντριοῦ μ’ τὸ ψωμί δὲν τὸ πατῶ», λέγ’ κεῖν’. ‘Ο καπετάνιος μάνισε καὶ πετροβολᾷ ντηνε στὴ θάλασσα. Καὶ γείχε πλεμάτια πὸν τσακωνάσι τσίρους καὶ σκάλωσε πὰ στὰ πελάτια. Λογιάζου ντηνε οἱ ταλιατζῆδες καὶ παίρνου ντηνε καὶ βγάζου ντηνε ὄξω. Πήγα ντηνε σὲ κεῖν’ τὴν πόλ’ κεῖ. Καταλαχῶς πέθανε ὁ βασιλῆς στὴν πόλ’ κεῖ καὶ γείχασι τὸ ζακόν’ νὰ μαζώντε ὁ κόσμος, πετούσασ’ ἓνα πουλέλ’ καὶ σ’ ὅποιο ἔλα κάτσ’ τὸ πουλέλ’ πάν’ κείνος γῆντου βασιλῆς. Κεῖ πὸν μαζώκχασι ὁ κόσμος, καταλαχῆς τὸ πουλέλ’ ἔκατσε στὸν ὄμο τῆς γυναίκας. ‘Ο κόσμος δὲν τὸ δέχχασι νὰ ἔνε ἡ γυναίκα βασίλισσα. “Ἄλλο κλῆρο ἔπκασι καὶ πάλε τὸ πουλέλ’ πὰ στὸν ὄμο τῆς γυναίκας ἔκατσε. Γύστερα ἔγινε ἡ γυναίκα βασίλισσα. “Ἐπκε ἓνα μοναστήρ’ μεγάλο νὰ πηγαίνου κουτσοί, στραβοὶ νὰ γιανίσκου, ὄντας ἠλεγάσι τὴν ἀλήθεια. Πήγασι πολλοὶ ἠλεγάσι τὴν ἀλήθεια καὶ ἔγιανάσι. ‘Ο ἀντράδερφός ντης τυφλώθηκε καὶ πήρε ντονε ὁ ἀδερφός ντου, ὁ ἀντρας ντης καὶ πήγε ντονε στὸ μοναστήρ’. Γῆ γυναίκα γεῖδε ντους καὶ γνώρισέ ντους. Δὲ ντοὺς δῶκε γνωριμιά. ‘Ο ἀντράδερφος γεῖπε πολλὰ καὶ γεῖπε καὶ γιὰ τὴ νύφ’ ντου καὶ ἔγιανάσι καλὰ τὰ μάτια ντου. ‘Ο ἀντρας ντης ἄκουγε καὶ γεῖπε: «Ἀλήθεια μπρὲ ἀδερφέ, τῶκανες αὐτό;». «Ἀλήθεια», λέγ’ τὸν ἀντρα ντης ἡ γυναίκα, κρατεῖ ντονε ἐκεῖ, ἀλλὰ χαμπὰρ’ δὲ γείχε. Τυφλώθηκε καὶ τῆ καπετάνιου ὁ σκοπὸς καὶ γῆρε κεῖ. Γεῖπε λόγια πολλὰ καὶ δὲν ἔνοιξάσι τὰ μάτια ντου. Γῆ βασίλισσα γεῖπε: «Πὲ κι’ ἄλλες ἀλήθειες, νὰ νοῖξου τὰ μάτια σου. Γεῖπε τότε γιὰ τὸ σφαιμὸ τοῦ παιδιοῦ. “Ἐνοιξάσι τὰ μάτια ντου. ‘Ο καπετάνιος γῆντου κεῖ καὶ ἤκσε: «Σὺ τῶκοφες τὸ παιδί, λέγει ντονε». «Ἐγὼ, λέγ’ κείνος». “Ἐπιασέ ντον καὶ τὸν ἔκοψε. Καταπόδ’ πήγε κι’ ὁ Τσίτσος στραβός. Γεῖπε καὶ κείνος γοῦλα πὸν ἔπκε πὲ τὴ γυναίκα καὶ ἔνοιξάσι τὰ μάτια ντου. Γύστερα πήγε καταπόδ’ κι’ ὁ καπετάνιος στραβός, γεῖπε τὴν ἀλήθεια, γοῦλα πὸν ἔπκε τὴ γυναίκα. “Ἐνοιξάσι τὰ μάτια του. Γοῦλα καλὰ ἔγινασ’. Τὸ βράδ’ ἔστρωσάσι γοῖ δούλες τῆς βασίλισσας. Γῆ βασίλισσα γεῖπε ντες νὰ πλαγιάσου μὲ τὸν ἀντρα πὸν κράτσε μαζί. Κεῖνες γῆθελάσ’ νὰ κά-

νου τὴν ἐπιθυμία ντους μαζί ντου. Κεῖνος γεῖπε : « Ἐγὼ τῆς γυναίκας μ' τὸ ψωμί δὲν ντὸ πατῶ ». Ἐμαθὲ ντο ἡ βασίλισσα τὸ πουργό. Φωνάζ' ντονε ἡ βασίλισσα στὸ νοντά ντης καὶ γεῖπε ντου : « Σὺ πού γεῖχες γυναίκα, γνωρίζ'ς τνα ; ». « Ὀντας δγιῶ τὰ σημάδια γνωρίζω ντηνε, λέγει. Γεῖχε στὸν ἀφαλὸ ντης λόῦρα τρεῖς τρίχες μαῦρες ». Ξεγυμνώθηκε γῆ βασίλισσα καὶ λέγει ντου : « Αὐτὲς ἔναι γοὶ τρίχες ; ». « Αὐτὲς ἔναι », λέγει ἐκεῖνος. Γεῖπε ντον τότε ἡ βασίλισσα : « Καὶ σὺ παλλκαρῶς βρόθηκες καὶ δὲν παραδόθηκες καὶ γὼ δὲν παραδόθκα. Γιὰ τὰ σένα ἔπαθα πολλά. Τώρα γεῖμαι δική σ' καὶ σὺ δικός μ' ». Γύστερα ἐξησάσι καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ ».

Τὸ ἄξιο μπαξεβανόπουλο καὶ ἡ βασιλοπούλα.

Καιποτὲ κι' ἔνα γκαιρὸ γήντου ἕνας γέρος μπαξεβάν'ς. Ὁ μπαξὲς του γήντου ἀντίκρου στὴ βασιλὲ τὸ παλάτ'. Γεῖχε ἕνα παιδί πολὺ ὕμορφο, ἀλλ' ἀγρόμματο. Τῇ βασιλὲ ἡ θυγατέρα πῆγαινε καὶ πότιζε τ' ἀλογό ντης πὲ τὸ πηγὰδ' τῇ μπαξέ. Ἄρεσε τὸ παιδί. Φωνάζ' ντο καὶ λέγ' ντο : « Ἐγὼ ἂ σὲ δώσω παράδες νὰ πᾶς νὰ σπουδᾶς'ς ὅ,τι θέλω ἐγὼ ». Ἐστεργε τὸ παιδί, πῆγε στὰ γράμματα καὶ γύρσε γούλα τὰ σκολειά. Γύστερα ἔστειλέ ντο καὶ ἔμαθε κι' ἔπαιξε γούλα τὰ τσαλγκιά. Ἐμαθε καὶ κουμαρτζῆς. Ἄμα σπούδασε δῶκε ντο παράδες καὶ ἔπκε ἀντίκρου στὸ δικό ντης τὸ παλάτ' ἕνα μεγάλο σπὶτ' καλὸ σὰ ντὸ παλάτ'. Τὰ στρωσιδία καὶ τὶς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ γεῖχε ντα πάρ' ἡ βασιλοπούλα. Λέγει ντο γύστερα τὸ παιδί : « Ἄ κἀν'ς ἕνα τσιμπούσ' καὶ ἂ καλέσ'ς γουλνοὺς τοὺς δικούς μου ». Ἐπκε τὸ παιδί τὰ φαγητά του καὶ κάλεσε τὸ βασιλὲ πὲ γούλ' τοὺς συγγενεῖς ντου. Πῆρε τοὺς συγγενεῖς ὁ βασιλὲς καὶ πῆγε. Ἐφαγάσι, ἤπιασι κι' ἔπαιξε τὸ παιδί τὸ τσαλγκί ντου. Ὁ βασιλὲς ἄμα μπίτσε τὸ τσιμπούσ' διάβκε κατενχαριστημένος. Τῇ βασιλὲ τῇ κόρη τῇ γυρευγάσι ἄλλα βασιλόπουλα νὰ παντρευτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔστεργε. Γαποῦσε τὸ μπαξεβανόπουλο, μὰ φοβούντου νὰ τὸ πῆ στὸ μπαμπά ντης. Δὲν ἔστεργε νὰ παντρευτῆ μὲ τὰ παλλκάρια πού ντε γηρευγάσ'. Ρωτᾶ ντηνε ὁ βασιλὲς, γιατί δὲν στέργ'. Λέγει ντον ἡ κόρη : « Ἄν μὲ πάρ' αὐτὸ τὸ παιδί πού ἔναι ἀντίκρου στὸ παλάτ' μας στέργω, ἂν δέ, δὲ παντρεύουμ' ». Μάνισ' ὁ βασιλὲς καὶ δὲ γῆθελε νὰ παντρέψ' τὸ κορίτσ' : « Πῶς νὰ πάροουμε τὸ μπαξεβανόπουλο ἐμεῖς βασιλικὰ οἰκογένεια, γεῖπε ὁ βασιλὲς. Λέγει ντον ἡ κόρη : « Ἄ τὸ δοκιμάσ'ς πὲ γούλα τὰ βασιλόπουλα κι' ἂν ἔναι ἄξιοι σὰν αὐτόν, τότε παίρνω ὅποιον σὺ θέλ'ς ». Καλᾶ ἕνα βεζυρόπουλο ὁ βασιλὲς, καλᾶ καὶ τὸ μπαξεβανόπουλο. Λέγει ντους καὶ τὶς δυὸ μαζί :

Γκοῦτος = λάκκος, καρακόλ' = ἡ ἀστυνομία, μεσάντρια = ἡ ντουλάπα, μπαπρεντζῶ = κοιμῶμαι, περνῶ τῇ βραδυά μου, ἰφτιρά = μὲ συκοφαντία, πλεμάτ' = τὸ δίχτυ, Νιάδα = ἡ ἀρχαία Θυνιάς, ταλιατζῆς = ὁ φαρᾶς, ἀπὸ τουρκ. λέξη ταλιάνη = ἰχθυοτροφεῖο, καταλαχῆς = κατὰ τύχη.

«Ἄ σᾶς δώσω ἓνα παμπόρ' τὸ γκαθεινά κι' ὅποιος γυρίσ' τὴν οἰκομέν' κι' ἔρτ' πρῶτος ἂ τὸ κᾶνω γαμπρό». Πήρασ' τὰ παπόρια κι' ἔκανάσι τὸ γῦρο. Τὸ βεζυρόπλο ἔχασε τὸ παμπόρ' ντου. Στὴν ὀλοκαταποδνὴ σκάλα ἀνταμώθηκασι γοῖ δυὸ καὶ γνωριστήκασι. Γεῖπε τὸ βεζυρόπλο ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' ντου. Τὸ μπαξεβανόπλο γεῖχε κι' ἄλλο παμπόρ' γορασμένο. Λέγει ντο τὸ βεζυρόπλο: «Δῶσε με καὶ μένα τὸ ἓνα παμπόρ' γιὰ νὰ μὴ ντροπιαστῶ». «Ἄ σὲ δώσω, λέγ' τὸ μπαξεβανόπλο, ἀλλὰ ἂ σὲ βάλω μνιὰ βούλα στὸ γκῶλο». Ἔστερξε τὸ βεζυρόπλο, πῆρε τὸ παμπόρ' καὶ κίνσε πρῶτο καὶ γύρσε στὸ βασιλέ. Ὁ βασιλὲς ἄμα τονε γεῖδε, εἶπε τὴ κόρ' ντου: «Γεῖδες κόρ' μου, ποὺ ἔναι αὐτὸς γιὰ σένα καὶ ὄχι τὸ μπαξεβανόπλο;». «Ἄς ἔρτ', λέγ' ἡ βασιλοπούλα, γῆ ὠρισμένη ὦρα κι' ἄμα δὲν ἔρτ' θὰ παντρευτῶ αὐτόνε». Γῆρτε ἡ ὠρισμένη ὦρα καὶ γῆρτε καὶ τὸ μπαξεβανόπλο. Ρωτᾶ ντο ὁ βασιλὲς γιὰτὶ ἄργησε. «Γῆρτα στὴ κανονισμέν' ὦρα, λέγ' τὸ μπαξεβανόπλο καὶ τὸ παμπόρ' ἐγὼ δῶκα ντονε, τὸ δικό ντου ἔχασέ ντο». Γιὰ νὰ φανῆ ὅτι ἔχασε τὸ παμπόρ' ντου τὸ βεζυρόπλο γεῖδασι τὴ βούλα καὶ πίστεψε ὁ βασιλὲς. Ἔγινε ὁ γάμος γύστερα τῆ μπαξεβανόπλου πὲ τὴ βασιλοπούλα. Τὸ βράδ' ποὺ πηγαϊνάσι νὰ πλαγιάσου ἡ βασιλοπούλα γεῖπε τὸ μπαξεβανόπλο: «Τί ἦσου καὶ τί σὲ ἔπκα. Νὰ πάρ'ς τὴ βασιλὲ τῆ κόρ'». Μάνισε τὸ μπαξεβανόπλο καὶ διαβαῖν' χωρὶς παραδες. Πῆγε στὴ θάλασσα, βρῆκε ἓνα καπετάνιο καὶ λέγει ντονε: «Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ πάρ'ς μαζί σου». Ἔστερξε ὁ καπετάνιος πῆρε ντο μαζί ντου. Μέσ' τὸ παμπόρ' ὁ καπετάνιος ἔπαιξε κουμάρ' κι' ἔχασε τὶς παραδες ντου, ἔχασε καὶ τὸ παμπόρ'. Τὸ παιδὶ ρώτηξέ ντονε τί ἔπαθε καὶ γεῖπε ντο, ὅτι τὰ ἔχασε γοῦλα. «Δὲν ἔχ'ς τώρα, λέγ' τὸ παιδί, κανὰ παρὰ νὰ μὲ δώσ'ς καὶ μένα νὰ παίξω;». Βρῆκε ὁ καπετάνιος ἓνα παρὰ, δίνει ντονε τὸ παιδὶ καὶ παίξ'. Κέρδισε τὶς παραδες καὶ τὸ παμπόρ' μαζί καὶ δῶκε ντα γοῦλα τὸν καπετάνιο. Λέγει ντο ὁ καπετάνιος: «Τί καλὸ θέλ'ς νὰ σὲ ποίσω;». Τὸ παιδὶ γεῖπε: «Νὰ μὲ πᾶς σὲ μνιὰ πολιτεία, νὰ μὲ παραδώσ'ς σ' ἓνα βασιλὲ καὶ νὰ πῆς ὅτι γεῖμαι βουβός». Πῆγε ντο ὁ καπετάνιος, δῶκε ντο σ' ἓνα βασιλὲ καὶ γεῖπε ντον ὅτι ἔναι βουβός. Ὁ βασιλὲς ἄρεσέ ντο καὶ γῆθελε νὰ τὸ ποίσ' νὰ συντυχαίν'. Γεῖπε ὅτι ὅποιος ποίσ' τὸ παιδὶ νὰ συντύχ' ἂ τὸν δώσ' πολλοὺς παραδες. Ὅποιος πήγαινε νὰ τὸν κᾶν' νὰ συντύχ' καὶ δὲν μπορούσε σὲ ὄχτῶ ἡμέρες θὰ τὸν κρεμοῦσε. Ἡ βασιλοπούλα γύρευγε τὸ παιδὶ καὶ δὲ μπορούσε νὰ τὸ βρῆ. Πῆγε σὲ μνιὰ πολιτεία καὶ πῆρε ἓνα χᾶν' πὲ τὸ νοίκ'. Ἔβαλε μνιὰ φωτογραφία τῆ παλλαριοῦ στὴ θύρα τῆς σκάλας κι' ἔβαλε κι' ἓναν ἄνθρωπο καὶ κάντανε καὶ φύλαγε τὴ φωτογραφία. Γεῖπε τὸν ἄνθρωπο: «Ὅποιος ἔρτ' καὶ λογιάζ' ντην βαθειά, ἂ τὸν φέρ'ς σὲ μένα». Ἀπὸ καιρὸ πέρασε πὲ κεῖ ὁ καπετάνιος ποὺ γεῖχε τὸ παμπόρ' καὶ καλογεῖδε τὴ φωτογραφία. Γεῖδε τὸν ἄνθρωπο καὶ πῆγε ντονε στὴ βασιλοπούλα. Ἡ βασιλοπούλα ρώτηξέ ντονε: «Ποῦ γνωρίζ'ς τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔναι φωτογραφι-

σμένος;». «Γνωρίζ' ντον, λέγ' ὁ καπετάνιος, ἔναι βουβὸς καὶ βρίσκεται σ' ἐνοῦ βασιλὲ τὸ παλάτ'». «Ἄς εἶναι καὶ βουβός, λέγ' ἡ βασιλοπούλα, πὲ με νὰ πᾶ νὰ τόνε βρωῶ, γεῖπε στὸν καπετάνιο. Σκόνεται ἡ βασιλοπούλα καὶ πῆγε στὴ βασιλὲ τὸ παλάτ'. Ρώτηξε ἂν γείχασι ἕνα βουβὸ καὶ γεῖπε ὅτι μπορούσε νὰ τόνε κἀν' νὰ συντυχαίν'. Ἔστερεξε ὁ βασιλὲς μὲ προθεσμία ὀχτὼ μέρες. Ἄμα δὲν τὸν ἔκανε νὰ συντύχ' ἅ τὴν κρεμοῦσε. Πῆγε στὴ κάμορα τῆ βουβοῦ ἡ βασιλοπούλα, γνώρισέ ντονε καὶ ἀγκαλιασέντονε. Κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Γῆρτε ἡ ὀλοκαταποδνὴ ἡμέρα καὶ κεῖνος δὲ μιλοῦσε. Πῆρα ντὴ βασιλοπούλα καὶ πῆγαινάσι νὰ τὴ κρεμάσου. Ἄμα πῆγασι στὴ κρεμάλα πῆρε καὶ τὸ βουβὸ παλλκάρ' πέντε κούφια καρῦδια καὶ πῆγαινα μαζί ντους. Ἄμα ἐδένασι τὸ σχοινὶ στὸ λαιμό, νοίγ' τὸ πλῆθος καὶ πηγαίν' μπροστὰ στὸ βασιλέ, συντυχαίν' καὶ λέγ': «Πάρ' αὐτὰ τὰ πέντε κούφια καρῦδια, βασιλέ μου καὶ χάρσε τὴ ζωὴ ντης σὲ μένα». Ἐβγαλοῖσι τότε τὸ σχοινὶ πὲ τὸ λαιμό ντης καὶ γεῖπε ντην τὸ παλλκάρ': «Τόσην κακία ἔχ'ς σὺ πού μὲ γεῖπες ὅτι μ' ἔπκες βασιλὲ ἀπὸ μπαξεβάν'. Μὲ πέντε κούφια καρῦδια χάρσε ὁ βασιλὲς τὴ ζωὴ σ'». Πῆρε ντους γῆστερα ὁ βασιλὲς στὸ σπὶτ' ντου καὶ δῶκε ντους ὅ,τι γεῖχε ταμένο γιὰ κεῖνο πού ἔλα ποίσ' τὸ παλλκάρ' νὰ συντύχ' καὶ κράτησέ ντους στὸ παλάτ' ντου. Ἐζήσανε καλὰ καὶ μεῖς κόμ' καλὰ».

Τὰ τρία ἀδέρφια.

«Καποτὲ κι' ἕνα καιρὸ κεῖνα τὰ χρόνια, γεῖχε ἕνας ἄνθρωπος τρία παιδιά. Καὶ τὰ τρία δουλευγάσι στὸ σπὶτ' τῆ μπαμπᾶ, ὡς ὅτου ἔγινασ' μεγάλη. Ὁ ἕνας ὁ μεγάλος γήντου κουβαρδᾶς, γῆπαιρνε παράδες ξόδευγε. Γεῖδε ὁ μπαμπᾶς πού ξόδευγε ὅλο τὸ βιό ντου καὶ χῶσσε ντονε. Δῶκε ντονε τριάντα λίρες. Κεῖνος ἔτρεξε δῶ, κεῖ, ἔφαγε τίς λίρες. Καντίρτσε γῆστερα τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφό ντου καὶ περικαλοῦσε ντον νὰ πᾶ μαζί ντου. Πᾶ κι' αὐτὸς καὶ γυρεύ' πὲ τὸ μπαμπᾶ τ' παράδες. Δῶκε κι' αὐτόνε τριάντα λίρες. Πῆγασι καὶ ἔφαγᾶς τίς παράδες. Πόμνασι πάλ' ἔτσ'. Γῆθελασ' νὰ πάρου καὶ τὸν ὀλόμικρο τὸν ἀδερφό ντους, ἀλλὰ ὁ μπαμπᾶς πολὺ τόνε γαποῦσε καὶ δὲν ἄφινέ ντονε. Καντίρτσά ντονε καὶ πῆρα ντονε μὲ τριάντα λίρες. Ἐφαγασι τίς παράδες γούλους. Δουλειὰ δὲ γείχασι νὰ δουλεύγου. Γῆρτε ὁ θέρος. Ὁ μικρὸς γεῖχε καμπόσους παράδες. Μὲ τίς παράδες γόρσσε ἕνα συγγριμά. Παγαίνου σ' ἕνα χωριό, δὲ γηξαίρασι νὰ δουλεύγου, ἔδιωξά ντους. Πείναςάσ', παράδες δὲ γείχασι, ροῦχα δένε γείχασι. Πῆρασ' τὸ δρόμο καὶ παγαινάσι. Πᾶσι καὶ βρίσκου χωράφ' ἀθέριστο, καμινιὰ δεκαριὰ κιλῶ, λέγ' ὁ ἕνας: «Νὰ τὸ θερίσουμ' τὸ χωράφ' καὶ ἅ νέρτ' ὁ τσομπαρτζῆς νὰ μᾶς φέρ' καὶ ψωμί. Καταλιάνται καὶ θερίζου τὸ χωράφ'. Γῆστερα λόγιασασ' τὸ δρόμο καὶ γῆρκοντου ἕνας πὲ τ' ἄλογο: «Μπρέ, λέσι, ἔρκετ' ὁ τσορμπατζῆς καὶ μᾶς φέρν' ψωμί». Πᾶ ὁ τσορμπατζῆς ἐκεῖ.

«Καλημέρα παιδιά». «Καλημέρα τσορμπατζή». «Τί γυρεύετε δῶ, ποιὸς γεῖπέ σας νὰ θερίστε τὸ χωράφ ;». «Γύρταμε, λέσι νὰ δουλέψουμ' γιὰ νὰ φᾶμε». Ὁ τσορμπατζῆς γήντου δράκος καὶ σκότωνε τὸν κόσμον καὶ ἔτρωγε ντους. «Παιδιά, τ'ς λέγ', πόψε νάρτητε σὲ κείνο τὸ σεράγ', ἃ νέχω ψωμὶ νὰ φάτε». Κινησάσι τὰ παιδιά, πήγασι στὸ σπίτι κι' ἐφαγάσι ψειροῦκ', τὶς ἔβαλε νὰ πέσουν ὁ τσορμπατζῆς γιὰ νὰ τ'ς σφάξ' τὴ νύχτα πὲ τὴ δράκαινα μαζί. Ὁ ὀλόμικρος γήντου ἔξυπνος. Κατάλαβε πὼς δὲ γήντουσι καλοὶ ἀθροῶν'. Οἱ ἄλλ' δὲν ἐπιστευγάσι καὶ ἐπλαγιασάσι καὶ κοιμούνται σὰ σκρόφες. Ὁ μικρὸς δὲν ἐκοιμούνται. Πῆγε ἡ δράκισσα καὶ γεῖδε πὲ τὴ τρύπα τὸ μικρότερο παιδί πὰ στὴ στρώσ'. Λέγ' ντο τὸ δράκο : «Γουῦλ' κοιμήθκασι, ἕνας δὲν κοιμήθηκε». Κούντσε ὁ μικρὸς τ' ἀδέρφια του καὶ λέγει ντα : «Σκωθῆτε ἃ μᾶς σκοτώσου καὶ ἃ μᾶς φᾶσι». «Σῶπα μπρὲ ἀγροικε, λέσι ντον οἱ ἄλλ', πέσε καὶ κοιμοῦ». Πῆγε ξανὰ ἡ δράκισσα. Γεῖδε ντηνε καὶ οἱ ἄλλ' πὲ τὴ τρύπα, πὸν λόγιαζε κρυφά. Ὁ δράκος καὶ ἡ δράκισσα ἐκοιμήθκασι. Γύστερα σκώθκασ' καὶ οἱ τρεῖς καὶ ἀνοιξάσ' τὴ θύρα καὶ κατέβκασι τὴ σκάλα καὶ διάβκασι. Ὁ ὀλόμικρος γύρσε πίσω στὶς δράκ'. Γεῖχασ' μνιὰ διαμαντόπετρα καὶ τὶς ἔφεγγε. Δὲ γεῖχασ' γκαζ'. Κλέφτ' τὴ διαμαντόπετρα ὁ μικρὸς καὶ διαβαίν'. Δὲ ντόνε ἐνοιωσάσι. Διάβκασι τ' ἀδέρφια καὶ πέρασάσ' τὰ σύνορα τῆ δράκ'. Σκώνται ὁ δράκος, λογιαζ', δὲ γλέπ' τὴν πέτρα. Πέφτ' κατὰ πόδ' νὰ τ'ς ἐσώσ', ἀλλὰ γεῖχασι περάσ' τὰ σύνορα. Ἄγάπα κι' ἄκουγε : Πήγασι τὰ παιδιά στὸν ντόπο ντους κι' ὁ κόσμος γεῖδε τὴ διαμαντόπετρα. Τόμαθε κι' ὁ βασιλὲς καὶ τὶς φώναξε καὶ τὶς γεῖπε : «Ποῦ γηύρατε τὴ πέτρα, καὶ πόσο θέλτε νὰ μὲ τὴ δῶστε ;». Λέγ' τὸ παιδί τὸ ὀλόμικρο : «Ἄ σέ τνε δώσω τὴ διαμαντόπετρα καὶ ἃ μὲ ποῖσ' ἕνα βελόν' τρεῖς πῆχες». Ἐπκε ντο ὁ βασιλὲς καὶ πῆρε τὴν πέτρα. Ὁ μικρὸς πῆρε τὸ βελόν' καὶ πᾶ στὴ δριάκ' τὸ σπῖτ'. Ὁ δράκος καὶ ἡ δράκισσα δὲ γήντου κεί. Νέβκε ὁ μικρὸς πᾶ σιὸ ταβάν'. Τὸ ταβάν' γεῖχε τρύπες καὶ πὲ μέσα τὴ τρύπα, ἄμα γύρντασι γοῖ δράκ' καὶ πλαγιασάσι ἄρκεψε νὰ κεντᾶ πὲ τὸ βελόν'. «Τί ἔνα κεί, λέσι γοῖ δράκ'». «Ψύλλοι ἃ ἔνα». Ἐρριξάσι πὲ πάνω ντους τὸ πάπλωμα καὶ κοιμήθκασι, γιὰ νὰ μὴ τὶς κεντοῦ οἱ ψύλλ'. Κατέβκε τὸ παιδί πὲ τὸ ταβάν', πῆρε τὸ πάπλωμα καὶ διάβκε. Πῆγε πάλι σιὸ χωριό. Γεῖδε ντο ὁ βασιλὲς καὶ πλήρωσέ ντο καὶ πῆρε τὸ πάπλωμα. «Μπορεῖς, λέγ', νὰ μὲ φέρ'ς καὶ τὸν ἴδιο ;». «Μπορῶ, λέγ' τὸ παιδί». Γύρσε καὶ πάει πίσω πάλε. Ὁ δράκος γεῖχε ἕνα ἄλογο καλό. Πῆγε τὸ παιδί σι' ἀχούρ, νοίγ' καὶ μπαιν' μέσα. Τὸ ἄλογο γνώρισε πὸν δὲ γήντου ὁ τσορμπατζῆς ντου καὶ χλιμίντρεσε. Κατέβκε ὁ δράκος κι' ἔπιασε τὸ παιδί. Ἐβαλε τὸ καζάν' νὰ βράζ' νὰ τὸ σφάξου, νὰ τὸ φᾶσι. Ἐδσε ντο τὸ παιδί ὁ δράκος καὶ πῆγε νὰ φωνάξ' ἕνα φίλο ντου νὰ τὸ φᾶσι μαζί. Ἡ δράκισσα ἔκοβε ξύλα πὲ ἕνα τσεκούρ' πὸν δὲ γίντου κοφτερό. Λέγ' τὸ παιδί τὴ δράκισσα : «Λύσε με μένα νὰ κόψω τὰ ξύλα». Ἐλυσέ ντο ἡ δράκισσα.

Κεῖ πῶκοφτε τὰ ξύλα γεῖπε τῇ δράκισσα : «Μάζω τὰ τσάκνα πὲ δῶ». Καμποῦρσε ἡ δράκισσα νὰ πάρ' τὰ τσάκνα, σηκών' τὸ τσεκούρ', δῶκε ντην μνιὰ στὸ κεφάλ' καὶ πόμνε κεῖ. Πιάν' τ' ἄλογο καὶ λέγει ντο : «Νὰ σωπαίν'ς τώρα, γιατί ἄ σὲ σκοτώσω». Νέβκε ντο, δῶκε ντο κοσῆ, πέρασε τὰ σύνορα καὶ πῆγε στὸ χωριό ντου. Συργιάντζε τ' ἄλογο μέσ' τὸ μείντάν' καὶ ἔμαθῆ ντο ὁ βασιλῆς. Φώναξέ ντο πάλε καὶ ρωτᾷ ντο : «Ποῦ τὸ γηῦρες τὸ ἄλογο ;». Γεῖπε στὸ παιδί : «Πᾶς ἄ φέρ'ς τὸν ἴδιο, τὸν λέγ' ;». «'Α μὲ δώσ'ς μνιὰ φορεσιὰ ροῦχα δράκικα κι' ἓνα τσεκούρ'», λέγει ντον. «Δῶκε ντον ὁ βασιλῆς. Πῆγε στὴ δράκου τὸ σπὶτ' πῶξω κι' ἀρκινᾷ καὶ κόφτ' ξύλα πὲ τὸ κουρί. Βρίσκει ντο ὁ δράκος καὶ λέγει ντο : «Τί φκιάν'ς κεῖ ;». «'Εμαθα, λέγ', πὸν κλέψας τῇ φίλου μ' τῇ δράκ' τῇ γυναίκα, τὸ ἄλογο καὶ ἄ πούσω ἓνα σεντούκ' ἄ τὸν βάλω μέσω νὰ βροῦμε τῇ γυναίκα ντου καὶ τ' ἄλογο». «'Εγὼ γεῖμ' ὁ φίλος σ'», λέγ' ὁ δράκος. Γνωρίστικασ' κι' ἔπκασ' τὸ σεντούκ' μαζί, ἔβαλε τὸ δράκο στὸ σεντούκ', φορτώθηκε ντον καὶ πῆγε στὸ βασιλέ. Γεῖπε ντου : «Αὐτὸς ἔναι, βασιλέ, ὁ δράκος». Κατάλαβε τέλος ὁ δράκος, τινάχτηκε, ἔξβκε πὲ τὸ σεντούκ' καὶ χτύπησε πολὺ κόσμο. Στρατιῶτες πὸν γήντου γύρου σκοτωσάσι τὸ δράκο κι' ὁ βασιλῆς ἔπκε γαμπρὸ τὸ παιδί. 'Αγάπα κι' ἄκουγε : Κάλεσε πολλοὺς στὸ ντιουγούν'. Γήμα καὶ γὼ κεῖ καὶ μὲ δώκασ' μνιὰ σούβλα φακή.

ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΑΙ ΑΣΤΕΙΑ

1) Δάρκανε δυὸ Σαμμακοβλήτες ἄγροικοι μνιὰ φορὰ καὶ πήγασι στὸ χοκιμάτ (δικαστήριον). Ρωτᾷ ὁ κατῆς τὸν κατηγορούμενο : «Γιατί ἔδρες τὸν ἄλλονα ;». «Δὲν τὸν ἔδρα, τοῦ ἀπαντᾷ». «Πὲ τί τονε χτύπησε ;» λέγ' ὁ κατῆς. «Πὲ τὸ ξύλο ἀμῶ τὸ ἱμάν' τ'» (τὴν πίστη του). «Πόσο χρονῶ γεῖσαι ;». «Πὲ τὸ Ξαφενειῶ τῆς θειᾶς συνομιλιὰ» (συνομιλικὸν) εἶμαι.

2) Ἕνας Τοῦρκος ντάμωσε ἓνα Σαμμακοβλή στὸ κάκαρο, στὸ Καρμαν-μπαῖο καὶ ρωτᾷ ντονε : «Μποῦ γιὸλ Γκιντὲρ Σαμμακοβᾶ ;» (πάει στὸ Σαμμακόβο αὐτὸς ὁ δρόμος ;). Τὸν ἀπαντᾷ ὁ Σαμμακοβλής : «Ντούρ, (στέκα) ἀγᾶ, ἄ σὲ τὸ πῶ. Πὲ δῶ ἄ πάρ'ς κακαρωτῆ βίγνα μονοπατῆ, Ροκοκοῦ ἀμπέλ' σούρτζες μέσ' στὸ Σαμμακόβ'». Ὁ ἀγᾶς καντίποτα δὲ κατάλαβε. (Ἀπόδειξις ὅτι δὲν ἤξευραν πολλὰ Τοῦρκικα).

3) Ἕνας Σ. ἔκοψε καὶ γιόμισε τ' ἀμάξι τ' ξύλα πὲ τὸ βουνὶ καὶ γύρσε νὰ πᾶ στὸ χωριό. Τὸν νταμών' ἓνας Τοῦρκος καὶ λέγ' ντονε : «Σάπ' γιολν-

Καντιρτίζω λ.Τ. = πείθω, συγκριμᾶς (ὁ) = τὸ δρεπάνι, ψειρούκ' (τό) = εἶδος σούπας ἀπὸ ψιλοτριμμένα ζυμαράκια πὸν βράζονται σὲ νερὸ (στὴν Πελοπόννησο τριφτάδες). Σκρόφα (ἡ) = γουρούνα λ. Λατ., δῶκε κοσῆ = ἔφυγε γρηγόρα (κοσῆ = φευγάλα) ἀπὸ τὸ ρ. κοσεῦω = τρέχω γρηγόρα.

ντάν (μέριασε νὰ περάσω). Ὁ Σαμμακοβλῆς πού δὲ γήξερε Τούρκικα, ὅπως γοῦλ' στὸ χωριό μας, τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἐγὼ τώρα τᾶκοφα, ἀγᾶ, δὲν σάψασαι».

4) Ἕνας Σαμ. ντάμωσε δυὸ Τρουλιανούς (κατοίκους τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ Τρουλιά). Νούνισ' ὁ Σ. νὰ μασκαρευτῆ (νὰ πειράξη τοὺς Τρουλλιανούς κι' ἄρκεψε νὰ μαζών' κουκουζέλλες (καρποὶ τοῦ δένδρου μεσές, εἶδος βαλανδιᾶς). Ρωτοῦσι οἱ Τρουλλιανοί: «Τὰ τίς ποίσεις αὐτές;». «Γῆρτε κατ'κ' στῆ Νιάδα καὶ γυρεύ' κουκουζέλλες νὰ φορτώσ'», λέγ' ὁ ἄγροικος Σ. Οἱ Τρουλλιανοὶ ἄρκεψάσι καὶ μαζεργάσι κουκουζέλλες. Φορτωσάσι πᾶ στ' ἀμάξι ντους, τίς πήγασι στῆ σκάλα στῆ Νιάδα καὶ ρωτηξάσι ποῦ ἔναι τὸ κατ'κ', πού γοράζ' κουκουζέλλες. Ποῦποτε κατ'κ'. Πόμνασι οἱ Τρουλλιανοὶ πὲ τίς κουκουζέλλες στ' ἀμάξι: «Ἔ, μπρὲ Σαμμακοβλή, λέσι τί ἔπκες μας». «Ἄ, μὰ γειτόν', ἐφέντη μ'».

5) Μνιά φορὰ γήντου ἔνα ἀντρόγυνο. Ὁ ἄντρας καμμιά φορὰ δὲν πήγαινε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ γυναίκα ντουγούζντιξέ ντονα (παρακινούσε) τὸν ἄντρα ντάϊμα (συνεχῶς). Πὲ τὸ πολὺ τὸ ντουγούντισμα πῆγε. Ἐλλαξε, ἔβαλε τὸ πανωβράκι του, τὸ ἄντερι καὶ σαλατάρκα ντου καὶ πῆγε στὴν ἐκκλησιά. Κεῖ πού πήγαινε νὰ νάψ' τὸ κερὶ γλύστησε κι' ἔπεσε. «Ἐγὼ καλὰ δὲ σκυλορχόμουνα ἐδῶ, κείν' ἢ σκυλογυναίκα μ' ἔκανε καὶ γῆρτα», λέγ'. Πόλκε ἢ ἐκκλησιά καὶ ρωτοῦσα ντονε ὁ κόσμος ὄξω: «Τί γεῖδες δὰ σήμερα, Καλογιάνν', ποῦ πῆγες στὴν ἐκκλησιά;». «Ἄμ τί νὰ δγιῶ δά; Γεῖδα ἕναν πὲ δῶ, ἕναν πὲ κεῖ πού τρώγουντα σὰν ἀφοὶ τὰ σκυλιά⁽¹⁾. Γεῖχε καὶ μικρά, μόν' ἦντας τὰ μοναφίκια⁽²⁾. Γεῖδα καὶ τὸν παπᾶ μὲ τὸ μαντάγερε (τὸ ἱερό) καὶ μὲ τὸ μαντατσαούσ' (θυμιατὸ) στὸν ὄμο καὶ καίεις με—καίω σε, καίεις με—καίεις σε, γῆρτε νὰ καπουνίσ' καὶ μένα. Γεῖπα ντονα: «Τί μοῦ καπουνίζ'ς δὰ παπᾶ; Δὲ σὼν' στὸ κουγὶ πού καπουνίζουμ; μὲ καπουνίζ'ς με καὶ δῶ πέρα;».

Σημ.— Τερματίζεται ἡ Ἱστορία Σαμμακοβίου καὶ τῶν πέριξ Ἑλλήν. Κοινοτήτων. Ἐὰν παραμένῃ λαογραφικὴ ἢ ἄλλη τις ἀνέκδοτος ὕλη δὲν ἀποκλείεται νὰ περιληφθῇ εἰς προσεχεῖς ἐκδόσεις.

1. Παραφθορὰ ἀπὸ τὴν παροιμία φράση πού λέγεται στὴν Πελοπόννησο: «Σὰν τὰ σκυλιά στὸ ἀφρί», = οἱ ψαλτάδες. 2. Ἡ λέξις μοναφίκια λέγεται ἐδῶ μὲ τὴ σημασία διαβολιάρικα, διαβολόπαιδα, οἱ κανονάρχου.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ

(ΕΥΔΗΜΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΣ)

Υ Π Ο

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΥ

ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ

(ΕΥΔΗΜΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΣ)

Ὁ διακεκριμένος συνάδελφός μας καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μέλος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Ἀναστάσιος Γιαννακόπουλος, παρορμηθεὶς ἐκ πατριωτικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν γενέτειράν του Αὐδήμιον, ἐκ προσωπικῶν δὲ ἀναμνήσεων καὶ μὲ ἀξιεπαινον φιλοπονίαν, κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ, καταρίσῃ καὶ ἀποστείλῃ τὴν κάτωθι δημοσιευομένην ἱστορίαν τῆς σημαντικωτάτης ταύτης Θρακικῆς κωμοπόλεως, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἐγράφη μέχρι τοῦδε. Ἡ σύνταξις τῶν «Θρακικῶν», προθύμως καὶ μετ' εὐχαριστιῶν, προβαίνει εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐργασίας. Ὁ κ. Γιαννακόπουλος διὰ τῆς δημοσιευομένης πραγματείας του, παρέχει μίαν ἀκόμη ἀπόδειξιν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα μας Θράκην ἀφοσιώσεως καὶ ἀσιγᾶστου νοσταλγίας του.

Εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κοτζάμπουρου καὶ τῆς κωμοπόλεως Γάνου εἶναι τὰ στενὰ τοῦ Γάνου. Ἀπὸ τὸ μικρὸ μοναστηράκι, πού εἶναι στὴν ἄκρῃ τοῦ Γάνου (Νικιῳτίσα) ἕως τὸ Κοτζάμπουρον εἰς τὴν πλαγιά τοῦ ὁποίου εἶναι κτισμένη ἡ γραφικὴ κωμόπολις Κούμβαον, ὁ παραλιακὸς δρόμος εἶναι ἄλλοῦ στενοῦ καὶ ἄλλοῦ τελείως ἀδιάβατος γιὰ τὸ κῆμα κτυπᾷ τοὺς βράχους. Οἱ βράχοι αὗτοι ἀποτελοῦν τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους, τὸ ὁποῖον ἀπ' ἐκεῖ προχωρεῖ πρὸς τὰ Β.Δ. μέχρι τῆς ὑψηλοτέρας του κορυφῆς Πακατσάκ-Τεπε (Πακατσάκι) (1), ἐκεῖθεν δὲ ἐκτείνεται πρὸς Νότον. Διὰ νὰ μεταβῆ κανεὶς ἐκ Γανοχώρων εἰς Ραιδεστόν διὰ ξηρᾶς θ' ἀκολουθήσῃ τὸν παραλιακὸν δρόμον ἀπὸ Γάνου μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ ἀπ' ἐκεῖ μέσον Αὐδημίου θ' ἀνεβῆ στὸ ὑψηλὸ μονοπάτι «Δερβένι» ἢ «Τσελεπῆ-γιολοῦ», θὰ περάσῃ μέσα ἀπὸ τὸ Νεοχώρι πρὸς τὸν κάμπο, ἀφίνοντας δεξιὰ του πρὸς τὴν θάλασσαν τὰς κωμοπόλεις Κούμβαον καὶ Πάνιδον. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι Ἀγ. Γεωργίου ἕως τὸ Κούμβαον, ὁ παραλιακὸς δρόμος εἶναι ἄβατος, διακοπτόμενος ὑπὸ βράχων. Εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο διάστημα σχηματίζονται τρεῖς κοιλάδες, ἡ μὲν πρώτη ἀρκετὰ μεγάλη εἶναι ἡ τῆς τοποθεσίας Ἀγ. Βασίλειος Αὐδημίου, ἡ δευτέρα εἶναι ἡ τῆς Ἀγ. Ἄννης Νεοχωρίου καὶ ἡ τρίτη, πολὺ μικροτέρα, ἡ τοῦ Ἀγ. Νικολάου Κουμβάου. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ ἡ κοιλάς μεταξὺ τῶν βράχων Βαρδαλάκου καὶ Γάνου, ὅπου ἡ τοποθεσία Πλατάνι, εἰσχωροῦσα εἰς ἀρκετὸν βάθος ἐντὸς τοῦ ὄρους. Εἰς περιπτώσεις μεγάλων τρικυμιῶν, πάντοτε καὶ μέχρι τοῦ 1884, πού ἀνετινάχθησαν δι' εἰδικῶν ἐργα-

1. Μπακατσάκ = Τούρκ. λέξις μπακάριμ = βλέπω.

τῶν Μαυροβουνίων οἱ βράχοι τοῦ Βαρδαλάκου καὶ ἐσχηματίσθη βατὸς δρόμος, οἱ διαβάτες ἀκολουθοῦσαν τὸν δρόμο δεξιὰ τοῦ Πλατανιοῦ, ἀνηφορικὰ πρὸς τὰ ἀμπέλια τοῦ Αὐδημίου, τὰ εἰς τὴν τοποθεσίαν Καγκέλια καὶ μέσου τοῦ δάσους τῆς Ἁγ. Κυριακῆς καὶ τῶν τοποθεσιῶν Μεσοῦς καὶ Σάρα, περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὸ Αὐδῆμι. Τὸ Αὐδῆμι εἶναι κτισμένο στὴ μεγάλη ρεμματιὰ μεταξὺ τοῦ δάσους Κουρί, τῶν ἀπέναντι τοῦ δάσους ὑψωμάτων πρὸς τὸ δρόμο τῆς Δρυμῶνας καὶ τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς ξηροβούνου, ὅπου τὸ ἐξωκκλήσι Ἁγ. Ἀθανάσιος, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ὁποίου πρὸς Βορρᾶν καὶ εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος εἶναι τὸ ἐξωκκλήσι Ἁγ. Ἡλίας, παρὰ τὸ ὅποιον λέγεται ὅτι ἦτο τὸ φρούριον Προφήτης Ἡλίας. Τὸ φρούριον τοῦτο κτισθὲν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐδέσποζε τῆς κωμοπόλεως Εὐδήμου Πλάτανος πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος μέσου τῶν στενῶν τοῦ Γάνου ἔφερε πρὸς τὸν κάμπον τῆς Ραιδεστοῦ. Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν, ὅτι τὸ χωρίον Εὐδήμου Πλάτανος ἔκειτο εἰς τὰ στενὰ τοῦ Γάνου καὶ ὅτι κατεστράφη ὑπὸ τῶν Καταλανῶν εἰς τὰς ἐπιδρομάς των κατὰ τῆς Θράκης, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1304—1308. Ἀλλὰ εἰς ποῖον σημεῖον τῶν στενῶν ἦτο κτισμένος ὁ Εὐδήμου Πλάτανος; Παρὰ τὰ ἐρωτηματικὰ καὶ τὰς ἀμφιβολίας ὀρθότερα εἶναι ἢ παραδόσις, ὅτι ἡ τοποθεσία, ἢ φέρουσα τὸ ὄνομα Ἁγ. Βασίλειος ἦτο ὁ Εὐδήμου Πλάτανος, διότι καὶ ἴχνη ἐκκλήσιων καὶ οἰκιῶν εὐρέθησαν ἐκεῖ καὶ ὁ τόπος παράλιος, μὲ μέγαλον ὀρίζοντα καὶ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἐστραμμένος εἶναι ὁ καταλληλότερος πρὸς οἰκισμὸν. Ὅταν τὸ Αὐδῆμι ἐκτίσθη εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν του ὑπὸ τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Εὐδήμου Πλάτανου, προὔπηρχε εἰς τὴν τοποθεσίαν αὐτήν, κατὰ τὴν παράδοσιν, φυλάκιον τοῦ δρόμου τῶν στενῶν. Ἡ τοποθεσία ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Εὐδήμου Πλάτανου καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς κατέφυγαν ἐκεῖ καὶ ἔκτισαν τὴν νέαν πατριδα των, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσαν τὸ ἴδιον ὄνομα «Εὐδήμου Πλάτανος». Διότι, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Καταλανῶν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι πάλιν τὸν Εὐδήμου Πλάτανον κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους. Ἡ νέα τοποθεσία ἦτο ἀσφαλεστέρα κατὰ πολὺ, οὐχὶ μόνον τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν πέριξ κωμοπόλεων καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀπεῖχε μόνον εἴκοσι λεπτά, χωρὶς νὰ φαίνεται καὶ δάση εἶχε καὶ νερὰ ἀφθονα. Τὸ δὲ ὄνομα Εὐδήμου Πλάτανος φαίνεται ὅτι διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου μετεβλήθη εἰς Εὐδήμιον καὶ διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου εἰς Αὐδήμιον ἢ Αὐδῆμι, ὡς κοινῶς λέγεται. Οἱ Τοῦρκοι κατόπιν τὸ ὠνόμασαν Οὐτσακ-ντερέ, ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὄσας πόλεις ἢ χωρία κατακτοῦσαν, ἐὰν μὲν τὰ ὀνόματά των ἦσαν εὐκολοπρόφερα, τὰ ἀφιναν μὲ τὴν ἰδικὴν των προφορὰν ὀλίγον συγκεκομμένα ἢ παρεφθαρμένα, ὅσα δὲ ἦσαν δυσκολοπρόφερα δι' αὐτούς, τοὺς ἔδιναν ἄλλην ὀνομασίαν λαμβάνοντες ὑπ' ὅσιν τὰς πέριξ συνθήκας ἢ τὸ σχῆμα κ.τ.λ. Ἀ.χ. τὸ Γάνος τὸ ἀφῆκαν Γκανόζ, τὴν Χώραν = Χόρα, τὸ

Μηλιό = Μελέν, τὸ Μυριόφυτο = Μερέφτε. Τὸ Εὐδήμιον Πλάτανος δὲν ἦτο φαίνεται εὐκόλο γι' αὐτοὺς καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν Οὐτσμάκ—ντερέ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ δύο ποτάμια ποὺ χωρίζουν τὸ χωριὸ εἰς τρεῖς συνοικίας ἢ διότι ὅταν ἔβροχε πολὺ καὶ κατέβαινε γοργὰ τὸ ποτάμι, ὡς πεταχτὸ ρέμμα (*). Ἡ μετατροπὴ τοῦ ὀνόματος ἀπὸ Εὐδήμιον Πλάτανος εἰς Εὐδήμιον καὶ Αὐδήμιον θὰ ἔγινε βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, διότι ἂν ὅταν πῆγαν οἱ Τούρκοι ὠνομάζετο Αὐδήμι, θὰ ἦτο εὐκόλον γι' αὐτοὺς νὰ τὸ ὀνομάσουν Ἀβτίμ. Ἡ παράδοσις, ὅπως διεσώθη καὶ μετεδόθη ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους, διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Εὐδήμιον Πλατάνου, δὲν ἀνέφερε περὶ Καταλωνῶν, ἀλλὰ περὶ Ἀλγερίνων πειρατῶν, οἱ ὅποιοι πέρασαν μὲ τὰ πλοῖα των ἕνα ἀπόγευμα καὶ εἶδαν τὶς γυναῖκες νὰ χορεύουν στολισμένες μὲ φλουριά καὶ ἄλλα χρυσαφικὰ — ἦτο κάποια γιορτὴ — ἐτράβηξαν στὰ ἀνοιχτὰ καὶ ὅταν νύκτωσε καλὰ ἐβγήκαν καὶ ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ χωριοῦ, τὸ ἔδῃωσαν, τὸ ἔκαψιν καὶ ἐπῆραν καὶ σκλάβους. Οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸν κρότον τῶν τυμπάνων ξύπνησαν, πῆραν τὰ παιδιά των καὶ μέσα στὸ σκοτάδι οἱ περισσότεροὶ ἔφυγαν στὴν ἀνηφοριὰ πρὸς τὸν Ἁγ. Ἡλία καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατέβηκαν μέσα στὴ ρεμματιὰ, ποὺ εἶναι τὸ σημερινὸ χωριό. Εἶναι πιθανόν, ὅπως λέγεται καὶ μερικοὶ νὰ ἔφυγαν πρὸς τὸ Δερβένι καὶ πίσω ἀπ' ἐκεῖ νὰ ἔκτισαν τὸ Νεοχώρι, τοῦ ὁποῖου ἡ τοποθεσίᾳ ἐπίσης εἶχε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀσφαλείας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οἱ περισσότεροὶ ὅμως μετέβησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ σημερινὸν Αὐδήμι. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐν τῇ παραδόσει ὑπάρχει σύγχυσις καὶ ὅτι οἱ γεροντότεροι διηγούμενοι τοιαῦτα γεγονότα μὲ τὰς λέξεις κουρσάρης καὶ πειρατῆς, ἐννοοῦσαν ὡς τοιοῦτους τοὺς Ἀλγερινοὺς πάντοτε, διότι τούτων εἶχαν συνήθως πρόσφατον τὴν ἀνάμνησιν. Καὶ ἡ ρίμα ποὺ διεσώθη: «Τάμπουρ-τούμπουρ τὰ νταβούλια, τὰ παιδιά μέσ' στὰ σακκούλια», συγγέεται μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ παιδομαζώματος. Ἡ ἱστορία λοιπὸν τοῦ σημερινοῦ Αὐδημίου πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ 1310. Ἄλλὰ ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι ὑποθετικὴ γιὰ πολλὰ χρόνια, διότι ἡ παράδοσις δὲν διέσωσε τίποτε μέχρι τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 χρόνων, ὁπόθεν ἀνατρέχοντες εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν προπάππων μας καὶ τῶν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σωζομένων ἐγγραφοῦν ἰδιωτικῶν ἢ ἐπισήμων, δυνάμεθα νὰ δώσωμεν μίαν εἰκόνα, τὴν τελευταίαν, 100 ἢ 120 ἐτῶν. Ἄλλως τε καὶ τῶν περισσοτέρων χωριῶν ἢ κωμοπόλεων τῆς Θράκης, ὅσα δὲν ἦσαν κέντρα Μητροπόλεων ἢ Διοικήσεων ἢ δὲν ἦσαν κτισμένα εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα, ἡ ἱστορία των χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων, διότι οὔτε κώδικας εἶχαν οὔτε ἀρχεῖα, ἐκτὸς σημειώσεων τινων, αἱ ὁποῖαι ἐσώζοντο εἰς τὰς σελίδας τῶν Ψαλτηρίων τῆς Ὀκταήχου καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Καὶ οἱ σημειώσεις αὐτῆς

(*) Οὐτσμάκ = τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ ρήματος πετῶ, ντερέ = ποτάμι.

ἀνεφέροντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς σεισμούς, πυρκαϊάς, πλημμύρας, μεγάλα ψύχη κ.λ.π. Τώρα ἐπειδὴ καὶ τὸ σύγχρονον Αὐδῆμι ἀνήκει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν οἱ κάτοικοί του δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς μίαν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἓνα Νέον Αὐδήμιον, κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων πόλεων καὶ χωρίων μικροτέρων ἀκόμη, ἀλλ' ἐσκορπίσθησαν καὶ κατώκησαν μονομερῶς μὲν εἰς Θεσσαλονίκην, Ἀθήνας, Καβάλαν, Δράμαν, Αἰδηψὸν κλπ., ὁμαδικῶς δὲ εἰς Καϊλάρια καὶ Νέαν Μηχανιώνα, ἐνόμισα καλὸν νὰ γράψω τὴν παροῦσαν μελέτην, ἣ ὁποία ἀποτελεῖ ἀναμνηστικὴν περιγραφὴν τοῦ χωριοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη, μίαν ἱστορικὴν ἀνακατάταξιν σύγχρονον, ἀλλὰ καὶ φθάνουσαν εἰς ὅσον τὸ δυνατόν παλαιότεραν ἐποχὴν ἐπιτρέπουσιν αἱ ἀναμνήσεις μας. Ὅλη ἡ Θράκη, ὡς γνωστόν, κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων]πόλεως. Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν καὶ τῆς πρωτευούσης ἤρχισεν ἡ διοργάνωσις ὅλων τῶν κατακτηθέντων μερῶν πολιτικῶς, ἀφοῦ ἐκκλησιαστικὴ τοιαύτη ὑπῆρχε. Καὶ ἐκκλησιαστικῶς μὲν ὑπήγετο τὸ Αὐδῆμι εἰς τὴν Μητρόπολιν Γάνου, ἣτις ἦτο ἐκ τῶν παλαιότερων Μητροπόλεων, μετονομασθεῖσα κατόπιν εἰς Μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας, πολιτικῶς δὲ εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Περιστασίας καὶ μετὰ τὸ 1878 (1) εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Μυριοφύτου, τῆς ὁποίας ἦτο καὶ τὸ ἀκρότατον ὄριον πρὸς τὴν διοίκησιν Ραιδεστοῦ. Τὸ Αὐδῆμι χωρίζεται ἀπὸ τὰ δύο ποτάμια, εἰς τρεῖς συνοικίας ἢ μαχαλάδες, ὅπως ἐλέγοντο. Ἐπάνω Μαχαλᾶς, Κάτω Μαχαλᾶς καὶ Πέρα Μαχαλᾶς. Ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ποτάμια τὸ μὲν ἓνα πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸ Δερβένι καὶ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Προφήτη Ἥλίου εἶναι ξηροπόταμος. Τὸ καλοκαῖρι τελείως ξηρὸς καὶ τὸν χειμῶνα λόγῳ τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων ἔχει ἀρκετὸ νερό. Λέγεται δὲ Ρεματάκι. Τὸ ἄλλο κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Πάτο (2) καὶ δέχεται νερὰ ἀπὸ ὅλες τὶς πλαγιὰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἔχει ὀλόχρονα νερὰ, ὀλιγώτερο τὸ καλοκαῖρι καὶ ἄφθονο τὸν χειμῶνα. Ὅσακις δὲ ἔβρεχε κατέβαζε μεγάλες καὶ μικρότερες πέτρες μὲ τόσῃν ὀρμῇν, ὥστε ἀλλάζοντας τὸ νερὸ κοίτη πολλὰς φορὰς ἔκανε μεγάλες ζημιὰς στὰ σπίτια πού ἦσαν στὶς δύο ὄχθες του. Τὰ νερὰ τῶν δύο ποταμῶν συνηγνῶντο, μπροστὰ στὸ νερόμυλο τοῦ Λαμπαδαρίου καὶ ἀπ' ἐκεῖ διπλᾷ πλέον ἔτρεχαν, ἔχοντας ἀπ' τὰ ἀριστερά τους τὰ σπίτια τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶχαν μπροστὰ τους περιβόλια μὲ φράχτες καὶ ἐγλύτωναν τὶς ζημιὰς. Ἐτσι τὰ νερὰ ἀπ' ἐκεῖ τραβοῦσαν καὶ χύνονταν στὴ θάλασσα μετὰ τοῦ μοναστηριοῦ Ἁγ. Γεώργιος καὶ τοῦ ἐξωκκλησίου τῶν Ἁγ. Θεοδώρων ἀνάμεσα ἀπὸ δάσος αἰωνοβίων πλατανίων. Στὸ μεγάλο ποτάμι, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὸν Πέρα Μαχαλᾶ ἀπὸ τὸν

1. Ὅτε τὸ Μυριοφύτον προήχθη εἰς Ὑποδιοίκησιν (Καϊμακαμλίκι). 2. Ὑπωρείας τῆς κορυφῆς τοῦ Ἱεροῦ Ὁρους.

Ἐπάνω Μαχαλᾶ εἰς 2—3 σημεία ἐτοποθετοῦντο τὸν χειμῶνα μεγάλες σαινίδες χρησιμεύουσαι ὡς γεφύρια. Μία μεταξὺ τοῦ νεφυμύλου τοῦ Στρατηγάκη Βαχάρογλου καὶ τῆς οἰκίας τοῦ Ἰωάννου Λαμπαδαρίου, μία ἀνάμεσα στὸ νερόμυλο τοῦ Ἀργυράκη καὶ τῆς οἰκίας τοῦ Πρωτοψάλτη καὶ ἡ ἄλλη μπροστὰ στὸ νερόμυλο τοῦ Λαμπαδαρίου. Ἡ τελευταία ἐξυπηρετοῦσε τὰ παιδιά τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ γιὰ τὸ σχολεῖο, ἡ δὲ μεσαία καὶ ἡ κυριώτερα τὰ παιδιά τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, δεδομένου ὅτι τὸ σχολεῖο ἦτο στὴν ἀρχὴ τοῦ Πέρα Μαχαλᾶ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ δάσους Κουρί. Ὅταν ὅμως κατέβαζε ξαφνικὰ πολὺ νερὸ παρεσύροντο τὰ γεφύρια. Τὸ πρῶτο νερὸ ποὺ κατέβαινε μὲ ὀρμὴ καὶ μεγάλη βοῆ οἱ χωριανοὶ τὸ ἔλεγαν «κεφάλι» καὶ ὅταν ἦταν ἀφθονο καὶ γέμιζε ὅλην τὴν κοίτη τὸ ἔλεγαν «Ντούμπανους». Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ λέξις Ντούμπανους εἶναι παραφθορὰ τοῦ Δούναβις, διότι ἦτο ξακουστὸς ὁ Δούναβις παντοῦ ὡς μεγάλος ποταμός. Χαρακτηριστικὴ τῆς ἐννοίας ποὺ εἶχεν ἡ λέξις αὕτη εἶναι καὶ τὸ ἔμμετρον, ποὺ ἀπετείνεται πρὸς τοὺς ἀρραβωνιασμένους, ὅταν τὸ σπίτι τῆς μνηστῆς των εὐρίσκετο εἰς τὸν ἀπέναντι τοῦ ἰδικοῦ των μαχαλᾶ :

«Τρέξε νὰ πάρης τὸ φιλί, πρὶν βρέξη, πρὶν χιονίση,
πρὶν κατεβάση ὁ Ντούμπανους καὶ πάρη τὸ γεφύρι».

Πόσοι κάτοικοι διεσώθησαν καὶ πῆγαν στὴν νέα τοποθεσία καὶ ἔκτισαν τὸ Αὐδῆμι εἶναι ἄγνωστον. Σὲ ποῖο μαχαλᾶ ὅμως ἐγκατεστάθησαν πρῶτα; Ἐάν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὰ πολὺ παλαιὰ σπίτια ποὺ σώζονται εἰς ὅλο τὸ χωριό, ἀπὸ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν τρόπον τοῦ συνοικισμοῦ (στενοὶ δρόμοι, ρύμες κλπ.), πρέπει νὰ παραδεχθῆ ὅτι καὶ εἰς τοὺς τρεῖς μαχαλάδες ταυτοχρόνως ἔγινε ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὰ σημεία, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ἀσφαλέστερα. Πάντως ἡ ἀρχὴ θὰ ἔγινε πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, ὡς Ἀνατολικο-μεσημβρινὸν κατόπιν εἰς τὸ μεταξὺ Ἀγ. Μαρίνης καὶ Ἀγ. Παρασκευῆς μέρος τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ ὡς μεσημβρινόν, καὶ ἔπειτα εἰς τὸν Πέρα Μαχαλᾶ, ὅστις ἐκτείνεται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ δάσους Κουρί. Ἡ τοποθεσία τῆς παλαιότερας τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Μεταμορφώσεως εἶναι ἀπόδειξις τῶν ἀνωτέρω. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ δύο ἐξωκκλήσια, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν καλλιτέραν τοποθεσίαν τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ, ὁ Ἀγ. Νικόλαος καὶ ἡ Ἀγ. Παρασκευὴ ἦσαν ἐκεῖ πολὺ πρὶν κτισθῆ τὸ χωριό (1) καὶ στὴν ἀρχὴ ἴσως αὐτὰ μετεχειρίσθησαν ὡς ἐκκλησιᾶς οἱ πρῶτοι κάτοικοι πρὶν κτισθῆ ἡ Μεταμόρφωσις. Ἡ τοποθεσία αὕτη ὀνομάζεται Ἀβλαή ἢ Ἀβλαγή. Εἶναι τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ. Μεγάλῃ πλατεΐα, εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἔχουσα τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν μὲ δύο μεγάλα δένδρα Τσικουδιᾶς ἢ Κακαδιᾶς ὅπως τὶς ὀνομάζουν στὸ Αὐδῆμι καὶ εἰς τὸ κάτω τὸν Ἀγ. Νικόλαον.

1. Λέγεται ὅτι ἐκεῖ ἐμόναζον ἀναχωρηταί.

Εἶναι ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὅτι ἐὰν δὲν προϋπῆρχαν τὰ δύο ἐξωκκλήσια ἡ τοποθεσία τῆς Ἀβλαῆς δὲν θὰ ἔμενε χωρὶς σπίτια, διότι εἶναι ἡ καλλιτέρα τοῦ Κάτω Μαχαλά. Τὸ Αὐδῆμι μετὰ τῆς περιοχῆς του κεῖται ἐντὸς τῆς μεγάλης κοιλάδος τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους. Τῆς περιοχῆς αὐτῆς σύνορα εἶναι πρὸς βορρᾶν ἡ κορυφὴ τοῦ Πακατσάκ-τεπέ (ῦψ. 920 μ.) καὶ οἱ χαμηλότερες κορυφές του ἔξω τῶν ὁποίων πρὸς τὸν κάμπο εἶναι τὸ Σχολάρι, πρὸς νότον ἡ Προποντίς καὶ ἡ περιοχὴ Πλατάνι, ὅπου χωρίζεται ὁ μερᾶς τοῦ Γάνου, πρὸς Ἀνατολὰς ἡ Προποντίς καὶ ἡ σειρὰ τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Ἀγ. Ἄννης μέχρι τοῦ Δερβενίου, ἔξω τοῦ ὁποίου χωρίζεται ὁ μερᾶς τοῦ Νεοχωρίου καὶ πρὸς δυσμὰς ἡ σειρὰ τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους, ἔξω τῆς ὁποίας χωρίζονται οἱ μεραδες Γεντιτζέ-κιοῖ καὶ Γάνου. Ὅλη ἡ περιοχὴ του ὅμως εἶναι ὄρεινὴ καὶ βραχώδης. Τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς δάση καλύπτονται ἀπὸ βαλανιδιές, τὰ δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ χαμόδενδρα. Μεταξὺ ὅμως τοῦ δρόμου ποὺ πάγει πρὸς τὸ Σχολάρι καὶ τοῦ Πακατσάκ εἶναι καὶ τὸ μεγάλο δάσος ἀπὸ Φιλύρες. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ τίς ρεματιές ἔχει πλατάνια καὶ λεῦκες. Ὀνομαστὸ εἶναι τὸ δάσος πλατανιῶν, ποὺ ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου Ἀγ. Γεώργιος καὶ τοῦ ἐξωκκλησίου τῶν Ἀγ. Θεοδώρων, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὸ τοπίον γραφικότητα, ἡ ὁποία κάνει τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν νὰ εἶναι μοναδικὴ εἰς ὅλην τὴν Θράκην. Σκληρὰ ἀγωνισθῆκανε καὶ ἐκοπίασαν οἱ κάτοικοι τοῦ Αὐδημιοῦ, ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ γιὰ νὰ καλλιεργήσουν τοὺς τόπους ποὺ εἶχαν στὴ διάθεσή τους καὶ νὰ μποροῦν νὰ ζήσουν. Ἐκατοντάδες χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ γίνουν τὰ ἀμπέλια στὰ πλάγια τῶν βουνῶν καὶ στὰ μακρυνά. Τὰ ἐπίπεδα καὶ τὰ κοντινὰ ἐκαλλιεργήθησαν ἀμέσως βεβαίως, ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἀρκετὰ νὰ θρέψουν τοὺς κατοίκους. Χωράφια γιὰ σιτηρὰ ἦσαν πολὺ ὀλίγα, ὅπως καὶ κῆποι μὲ λαχανικά. Στὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια ἐκτὸς τῆς ἀμπέλου, μὲ ὄρεξιν καὶ ἐπιτυχία ἐκαλλιεργήθη καὶ ἡ μουριά ἢ συκαμινιά ὅπως τὴν ἔλεγαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ χωράφια σιγὰ-σιγὰ ἔγιναν ἀμπέλια καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη. Τὸ τελευταῖο ἄλωνι ἐλειτούργησε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1886. Ἀπὸ τῆς καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν γιὰ τὸ Αὐδῆμι ὅτι εἶναι Χαρμανσίζ-κιοῖ, δηλ. χωριὸ χωρὶς ἄλωνι. Ἰγνη τοῦ παλαιοῦ μεγάλου ἄλωνιοῦ σώζονται μόνον δεξιὰ τοῦ δρόμου ποὺ ὀδηγεῖ στὰ χαλάσματα, στὴ γωνία τοῦ δρόμου τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, ὅπου τὸ σκιάζει καὶ ἡ μεγάλη βαλανιδιὰ ποὺ οἱ χωρικοὶ τὴν ὀνομάζουν Δενδράκι. Τὸ Αὐδῆμι ἀπεῖχε ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος, ὅπου τὸ μοναστήρι Ἀγ. Γεώργιος, μόνον 20 λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἄλλ' ἢ διασκευὴ τοῦ ἐδάφους ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὔτε τὸ χωριὸ νὰ βλέπη τὴ θάλασσα, οὔτε ἀπὸ τὴ θάλασσα νὰ φαίνεται τὸ χωριό. Ἐκτὸς σπιτιῶν τινῶν ποὺ ἦσαν εἰς τὰ ὑψηλὰ τοῦ Ἐπάνω Μαχαλά. Αὐτὰ ἔβλεπαν ἕνα τρίγωνο θαλάσσης, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰ πλοῖα ποὺ ἔπλεαν ἀπὸ πολὺ ἀνοι-

χτά, ἐφαίνοντο αὐτὰ τὰ ὀλίγα σπιτάκια καὶ ἐπροδίδετο ἡ ὑπαρξίς χωριοῦ εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ἐν ὃ Ἐυδῆμου Πλάτανος, ἐπὶ τῆς παραλίας κείμενος, ὠφελεῖτο ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἄγνωστον. Τὸ Αὐδῆμι ὅμως ἢ δὲν ἠθέλησε ἢ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὴν θάλασσαν ὅσον ἔπρεπε διὰ νὰ ἔχη πόρους περισσοτέρους, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀρκετὴ γῆ. Καὶ εἰς τὴν νεωτέραν του ἱστορίαν ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1850—1860 ἐν ἡ δύο ἱστοιόφωρα ἀνήκοντα ἄγνωστον εἰς ποίους προύχοντας, τὰ ὁποῖα ἐταξείδευαν εἰς Ἄλεξάνδρειαν μὲ κρασιά καὶ ρακιά καὶ τοῦτο μαρτυροῦν καὶ δύο μεγάλα μαγαζιά ποῦ ἦσαν κτισμένα εἰς τὴν παραλίαν, πλησίον τῶν Ἀγ. Θεοδώρων. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ τελευταία δοσοληψία τοῦ Αὐδημιοῦ μὲ τὴν θάλασσα, διότι κατόπιν μὲ τοὺς συχνοὺς Ρωσοτουρκικοὺς πολέμους ἐπειδὴ πολλὰκις λιποτάκτες στρατιῶτες Τοῦρκοι κατέβαιναν στὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ ὅπου εὗρισκαν ἀπόμερα βάρκες τὶς ἔπερναν καὶ περνοῦσαν στὴν Ἀνατολή, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ βρίσκωνται βάρκες, ὅπου δὲν ἦτο συστηματικὸ χωριό. Διὰ τὴν ἀλιείαν τὸν μὲν χειμῶνα εἶχε δύο ταλιάνια τὸ ἓνα στὸν Ἀη Βασίλη καὶ τὸ ἄλλο στὸν Ἀη Γιώργη, τὸ δὲ καλοκαίρι ἔφερναν ἄφθονο ψάρι οἱ συστηματικοὶ ψαράδες τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τῆς Κούταλης ποῦ ψάρευαν μὲ τοὺς γρίπους εἰς τὰ παράλια τῶν Γανοχώρων. Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία ἐγένετο πάντοτε μέσον Γάνου καὶ ἦταν πολὺ ἀρτιαὶ στὰ παλαιὰ χρόνια. Οἱ καφετζῆδες, οἱ μαπαλάηδες καὶ οἱ ὑφασματέμποροι τοῦ Αὐδημιοῦ καὶ γενικῶς ὅλοι οἱ χωριανοὶ ὅτι ἐχρειάζοντο τὸ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Ραιδεστό, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχαν τακτικὴν συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς μὲ τὰ μουλάρια. Ἡ Ραιδεστός, ὡς γνωστόν, πρὶν ἢ γίνῃ ὁ σιδηροδρόμος τῆς Ἀν. Ρωμυλίας ἦτο ὁ σπουδαιότερος λιμὴν εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς δι' ὅλην τὴν Θράκην μέχρι Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ κατόπιν ὅσον καὶ ἂν ἔχασε πάλιν διετήρησε μέγα μέρος τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως διὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης. Θυμᾶμαι ἀπὸ τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν μὲ τὴν φαντασίαν τῶν παιδιῶν τοῦ Αὐδημιοῦ, ὅτι ἡ Ραιδεστός ἦταν καλλίτερη καὶ ἀπὸ τὴν Πόλη, διότι ἐκεῖ συχνὰ ἐπήγαιναν οἱ γονεῖς μας καὶ μᾶς ἔφερναν τόσα καλὰ πράγματα, ἐνῶ στὴν Πόλη ἐταξείδευαν σπανιώτατα. Γιὰ νὰ ἐκθειάσουν τὰ καλὰ τῆς Ραιδεστοῦ εἶχαν καὶ μία ἔμμετρο ρίμα, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅλην καὶ ἡ ὁποία ἄρχιζε μὲ τὰ ἑξῆς: «Λεβάντες καὶ πομάδες πωλοῦν στὸ Ροδοστό». Ὅταν ὅμως ἐπυκνώθη ἡ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Κων]πολιν, οἱ Αὐδημιῶτες—πάντοτε μέσου Γάνου—τακτικὰ πηγαινοήρχοντο ἐκεῖ. Ἡ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μὲ τὰ τροχοφόρα ἀτμόπλοια (ρεμουλκα), ἐγένετο κατὰ τὴν ἑξῆς διαδρομὴν: Κων]πολις - Ραιδεστός—Γάνος, Χώρα, Μυριόφυτον, Μαρμαρᾶς, Κούταλη, Ἀρτάκη, Περίστασις - Μυριόφυτον, Χώρα, Γάνος, Ραιδεστός, Κ]πολις καὶ ἡ διάρκεια ὅλης τῆς διαδρομῆς ἦτο δύο 24ωρα καὶ μία νύκτα, ἦτοι ἐξήκοντα ὥρες. Τὸ Αὐδῆμι λοιπὸν ὅπως διεμορφώθη μὲ τὰ χρόνια

εἶχε χαρακτηῆρα καὶ μεσογειακὸν καὶ παραλιακόν. Ἐν καὶ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ διοικητικῆς του ζωῆς ἦτο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ παράλια Γανόχωρα, ἰδίως μὲ τὸ Μυριοφύτον διοικητικῶς καὶ τὴν Χώραν ἐκκλησιαστικῶς, ἢ ἐμπορικῆ του ὁμως ζωῆ τὸ ἔφερεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ χωριά τοῦ κάμπου καὶ ἐκτὸς τῆς Ραιδεστοῦ ὅταν ἔκαναν εἰσαγωγὴν ὄλων ὄσων τοὺς ἐχρειάζοντο. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ζήσουν ἔκανε τοὺς Αὐδημιώτας νὰ ἐξοπλωθοῦν εἰς ὄλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Θράκης μέχρι καὶ τῆς Ἐν Ρωμυλλίας, εἴτε ὡς πλανόδιοι ἐμπορευόμενοι (γιαλιτζῆδες), εἴτε ὡς ἐγκατεστημένοι τοιοῦτοι, ὅπως εἰς Ἄσκόν, Μήδειαν, Πύργον, Τιροβοταζίκ, Σαμμακῶβ, Γέναν, Σκοπόν, Σαρ. Ἐκκλησίες, Μπουνάρ-Χισάρ, Χαριούπολιν, Μπαμπᾶ-Ἐσκί, Λουλὲ-Μπουργάζ, Ἀδρ]πολιν, Ἀγγιῆλον καὶ Στενήμαχον. Τὸ Αὐδῆμι εἶχε 400 σπίτια (χανέδες). Κατὰ τὰ ἐπίσημα κυβερνητικὰ γραπτὰ οἱ Τοῦρκοι, χανέδες ἐννοοῦσαν οἰκογένειες καὶ εἰς τὰς στατιστικὰς των ἐλογάριαζαν μέσον ὄρον ἐπὶ ἅτομα κατὰ χανέ. Μὲ αὐτὸν τὸν λογισμὸν τὸ Αὐδῆμι ἔπρεπε νὰ ἔχη 2.800 κατοίκους. Αὐτὴ ἢ ἀναλογία ὁμως κατὰ χανέ ἦτο ὑπερβολικὴ καὶ τὸ ἀνώτατον ὄριον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι περισσότερον τῶν πέντε ἀτόμων, ὥστε τοῦ Αὐδημιοῦ ὁ πληθυσμὸς ἐκυμαίνετο μεταξὺ 1.800—2.000 κατοίκων. Τὰ σπίτια ὄλα ἦσαν ξύλινα καὶ σκεπασμένα μὲ κεραμύδια. Κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸ ἡμισυ τὰ ἔκτιζαν μὲ πέτρες, οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀφθονες ὅπως φαίνεται εἰς τὰ πολὺ παλῆὰ σπίτια, τὰ πυκνὰ καὶ μὲ στενοὺς δρόμους διὰ νὰ δύνανται νὰ βοηθοῦνται μεταξὺ των εἰς περιπτώσεις κινδύνου. Ἦσαν ὄλα τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ σχεδόν, χωρὶς πολλὰ παράθυρα καὶ μὲ χειμωνιάτικα δωμάτια μὲ τζάκι. Αὐτὰ τὰ δωμάτια ἢ δὲν εἶχαν κανένα παράθυρο ἢ ἐφωτιζόντο ἀπὸ μικρὸν φεγγίτη. Κατόπιν ἄρχισαν φαίνεται νὰ κτίζονται τὰ μεγάλα ἀρχοντόσπιτα ἄλλου ρυθμοῦ, πάντοτε ὁμως μὲ τὰ χειμωνιάτικα δωμάτια σκοτεινὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ τὰ νεώτερα. Ἐκκλησίες εἶχε τρεῖς, μίαν διὰ κάθε μαχαλᾶ, ἢ Μεταμόρφωσις διὰ τὸν Κάτω Μαχαλᾶ, ἢ Παναγία διὰ τὸν Ἐπάνω καὶ ὁ Ἁγ. Ἰωάννης διὰ τὸν Πέρα Μαχαλᾶ. Τὰ σύνορα ὁμως τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἦσαν ὅπως χώριζαν τὸ χωριὸ τὰ δύο ποτάμια, διότι ἢ μὲν Μεταμόρφωσις ἦταν κτισμένη εἰς τὴν νότιον περιοχὴν τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ καὶ εἶχε ἀπ' ἐκεῖ ἀρκετοὺς ἐνορίτας, οἱ ἐπισημότεροι δὲ τοῦ Πέρα μαχαλᾶ ἐκκλησιάζοντο εἰς τὴν Παναγίαν ὡς πλησιεστέραν. Μετὰ τὴν ἀποτέφρωσιν τῆς Παναγίας, κατὰ τὴν πυρκαϊᾶν τοῦ 1889, ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ, οἱ μὲν πρὸς βορρᾶν ἐκκλησιάζοντο εἰς τὸν Ἁγ. Ἰωάννην, οἱ περισσότεροι ὁμως εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐποικισμοῦ τοῦ χωριοῦ σ' ἐκείνη τὴ θέσῃ. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα καὶ ἀπὸ τὰ ὑλικά ποῦ ἦταν κτισμένη. Στὸν ἄμβωνα, κάτω ἀπὸ τοὺς Εὐαγγελιστάς, ἦτο ζωγραφισμένη μία εἰκόνα, ἢ ὁποία σὲ χρυσοῦ πλάισιο εἶχε μιὰ δωδεκάκοπο λέμβο

(σαντάλα) χωρίς επιγραφήν. Ἡ παράδοσις ἔλεγε ὅτι μ' αὐτὴ τὴν σαντάλα ἔφεραν ἀπὸ τὴν Πόλιν τὶς μογιᾶς καὶ τὸ χρυσὸ (γιαλντίζι) ποῦ ἐξωγράφισαν τὶς εἰκόνες. Νεωτέρα ἦτο ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου καὶ πῶ νεωτέρα ἢ τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ Μητρόπολις, τρόπον τινά, διότι ὁσάκις ἤρχετο ὁ Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας ἐκεῖ ἐγένετο ἡ λειτουργία. Ἦτο πραγματικῶς μεγάλη καὶ ὠραία ἐκκλησία καὶ εἰς περιβλεπτον θέσιν. Ἐώρταζε τὴν 26ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν τῆς Συνάξεως τῆς Θεοτόκου. Τότε ἐώρταζαν στὸ Αὐδῆμι καὶ οἱ Μαρῖες, Παναγιώτηδες καὶ ἄλλες καὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶχαν σχέσιν μὲ τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ κήκε στὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1889 μαζί μὲ ἄρκετὰ σπίτια τοῦ Ἐπάνω μαχαλά. Ἡ φωτιά εἶχε ἀφορμὴν τὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ τότε Μουχτάρη (δημάρχου) Βαρυθύμου Χ' Σταύρου καὶ εἶχε τεθῆ ὑπὸ κακούργου χειρὸς μὲ σκοπὸν τὸ κάψιμο τοῦ σπιτιοῦ του ποῦ ἦταν ἐκεῖ πλησίον. Εἶχε δὲ ἐξαπλώσει λόγῳ τοῦ ἀνέμου καὶ κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν τῶν κατοίκων καὶ ὑλικῶν θυσιῶν, ἐκ μέρους τοῦ Ζήση Ἀργυράκη ἐσταμάτησε πρὸ τῆς οἰκίας τούτου. Ἐκτὸς τῶν τριῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, ἀνατολικῶς τοῦ χωριοῦ, στὴ βουνοπλαγιά ὀλίγον ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Οἰκονόμου Εὐέλπη ἦτο τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου. Στὴν τοποθεσία αὐτὴ ἦτο τὸ ἕνα φυλάκιον, πρὶν ἢ κτισθῆ τὸ χωριό. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τότε ὑπῆρχε ἀγίασμα ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν ἐποικισμόν τοῦ χωριοῦ ἐκαλύφθη καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησοῦλα ἀργότερα. Τὸ ὅτι δὲν εἶναι πολὺ παλαιά, φαίνεται ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσιον, τὰς εἰκόνας καὶ τὴν διαρρύθμισιν. Τὸ ἀγίασμα ἀνέβλυζε συνεχῶς ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ τὸ νερό του εἶχε ἕλαφρὰ μυρωδιὰ θείου. Εἰς τὸ ἐξωκκλήσι αὐτὸ πῆγαιναν τὰ παιδιὰ τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα καὶ ἔτρωγαν τὶς κουλοῦρες μὲ τὰ κόκκινα αὐγά ποῦ τοὺς ἔκαναν οἱ μητέρες τους. Κρεμοῦσαν δὲ καὶ δύο καμπάνες, μία ξύλινη καὶ μία σιδηρένια, ἐκ περιτροπῆς καὶ κατὰ διαλείμματα τὶς χτυποῦσαν μὲ τὸ σκοπὸ: «Τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ, τὸν Ἀδάμ, Ἀδάμ, Ἀδάμ». Ἄλλη ἐκκλησία ἦταν ἡ τοῦ μοναστηρίου Ἁγ. Γεωργίου στὴν ὁμώνυμη τοποθεσία κοντὰ στὴ θάλασσα, ποῦ ἦταν ἀρκετὰ παλαιά καὶ εἶχε μέσα ἀγίασμα, τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτο εὐγενεστο μὲ δροσερώτατο νερό. Ἡ ἐκκλησοῦλα αὐτὴ ἦταν κτισμένη στὴν ἀκρογιαλιά, ὀλίγα μέτρα μακρὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁλίγον ὑψηλότερα ἦσαν κτισμένα τὰ δωμάτια τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας πηγὴ μὲ ἄφθονο καὶ ὠραῖο νερό⁽¹⁾. Ἐπειδὴ ἐν συνεχείᾳ θὰ περιγράψωμε τὰ ἀκάλυπτα ἐξωκκλήσια, ἀρχίζομε ἀπὸ τοὺς Ἁγ. Θεοδώρους, μιὰ ποῦ βρισκόμαστε στὴν παραλία. Τὸ ἐξωκκλήσι τῶν Ἁγ. Θεοδώρων εὐρίσκεται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ

1. Περὶ τοῦ μοναστηριοῦ ἀρκετὰ ἔγραψε εἰς τὴν «Συζήτησι» ὁ κ. Εὐστρ. Ζήσης.

ἐπάνω στο δρόμο πού πηγαίνει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Αὐδημιοῦ στο Γάνο. Πλησίον ἔχει καὶ πηγὴν μὲ ἄφθονο καλὸ νερὸ πού βγαίνει ἀπὸ τὴν βᾶσι τοῦ βουνοῦ. Μέσα ἀπὸ τὴν κοιλάδα πηγαίνοντας στο χωριό, ἅμα στρέψωμε τὸ βλέμμα ψηλὰ πρὸς τὰ ἀριστερά μας θὰ ἰδοῦμε νὰ ἀσπρίζη ἕνας βράχος καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸν πολλὰ δένδρα. Ἐκεῖ εἶναι τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Ἁγ. Κυριακῆς, εἶναι καὶ αὐτὸ ἀκάλυπτον, σκεπάζεται ἀπὸ αἰωνόβια πλατάνια, ἔχει πηγὴ μὲ νερὸ καὶ μάνδρα διὰ τὰ ποιμνία. Ἐπὶ τοῦ βράχου πού φαίνεται, ὑπάρχει μικρὴ πλατεῖα καὶ στὴν κατηφοριὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς σπηλιᾶς, διότι ὁ βράχος ὅλος εἶναι μία σπηλιά. Μέσα σ' αὐτὴ ζοῦσε κάποιος ἀσκητής, ὁ ὁποῖος ἐσυντηρεῖτο ἀπὸ ἐλεημοσύνην τῶν διαβατῶν, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ 1875. Εἰς τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν, ἣ ὁποία εἶναι στὴ μέση τοῦ δρόμου, μεταξὺ Πλατανιοῦ καὶ Αὐδημιοῦ, ἦτο τὸ δεύτερο φυλάκιο. Ἀνερχόμενοι στο χωριὸ δεξιὰ, πρὶν ἢ φθάσωμε στο Νεκροταφεῖο, εἰς ἀρκετὸ ὕψος, εἶναι τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγ. Κων]νίνου καὶ Ἐλένης, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ μερικὲς πέτρες καὶ γύρω ὀλίγα δένδρα. Ὅπως αὐτὸ ἔτσι εἶναι καὶ τὰ ἐξωκκλήσια τοῦ Ἁγ. Κηρύκου πρὸς βορρᾶν τοῦ χωριοῦ, τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος στὴν παλαιὰ τοποθεσία τοῦ Εὐδήμου Πλατάνου καὶ τοῦ Προφήτη Ἡλία ἀνατολικῶς τοῦ χωριοῦ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τὸ Αὐδήμι εἶχε ἄλλα πέντε ἐξωκκλήσια. Δυὸ στίς ἄκρες τοῦ χωριοῦ καὶ τρία ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ. Ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τὸ ἕνα ἦτο βορειοανατολικῶς τοῦ Ἐπάνω Μαχαλᾶ στο δρόμο πού πήγαινε στὰ χωράφια ἦτο στο ὄνομα τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ εἶχε εἰς τὴν περιοχὴν του μικρὸν Νεκροταφεῖον. Τὸ ἄλλο ἦτο νοτιῶς τοῦ χωριοῦ, στὴ συνέχεια τῶν τελευταίων σπιτιῶν τοῦ Κάτω Μαχαλᾶ στο ὄνομα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Στὴ θέσι αὐτὴ ἦτο καὶ τὸ μεγαλύτερο Νεκροταφεῖο. Στο βάθος πρὸς τὸ βουνὸ ἦτο ἕνα πολὺ μεγάλο πλατάνι καὶ δίπλα του μιὰ βρύση, ἣ ὁποία εἶχε τὸ καλλίτερο νερὸ τοῦ χωριοῦ. Ἡ βρύση αὐτὴ ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1870—75 μὲ δαπάνην τῶν ἀδελφῶν Μητροπολιτῶν τῶν Μετρῶν Ἀνθίμου καὶ τῆς Θεο]νίκης Ἀθανασίου, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὸ Αὐδήμι καὶ ἦσαν τῆς οἰκογενείας Σαρακόγλου. (Στὴν πρόσοψι τῆς βρύσης ἦτο ἐντειχισμένη μεγάλη πλάκα ἀπὸ μάρμαρο μὲ ἐπιγραφὴ πού ἀνεφέρετο τὸ ἱστορικὸν τῆς δωρεᾶς). Τὰ ἄλλα τρία ἐξωκκλήσια ἦσαν μέσα στὴν περιοχὴ τοῦ Κάτω μαχαλᾶ. Τὸ ἕνα στο ὄνομα τῆς Ἁγ. Μαρίας ἀνατολικῶς μπροστὰ στο σπίτι τοῦ Ζαφειράκη Οἰκονόμου, τὰ δὲ ἄλλα δύο στο κέντρον τῆς πλατείας Ἀβλαγῆ, ὅπως καὶ ἄλλου ἔχω γράψει. Τὸ μὲν τοῦ Ἁγ. Νικολάου πρὸ τῶν οἰκιῶν Ἀναστασιάδου, Δαδακαρίδου καὶ Γιαμᾶ, τὸ δὲ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς πρὸ τῶν οἰκιῶν τοῦ Στρατῆ Πλιάτσικα καὶ ἀδελφῶν Κουλᾶ. Τὰ δύο αὐτὰ τελευταῖα ἐξωκκλήσια δὲν ἦσαν μικρὰ καὶ πρόχειρα, ἀλλά, ἂν καὶ ἀκάλυπτα, καλοκτισμένα ἀπὸ τρεῖς πλευρὲς καὶ μὲ χώρισμα ἱεροῦ βήματος. Δι' αὐτὸ ἐξέφρασα τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτὰ, ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας των ὑπῆρχαν

ἐκεῖ πρὶν κτισθῆ τὸ χωριὸ καὶ ἡ διαρρῦθμισίς των ἐγένετο ἔτσι ὥστε στὰ πρῶτα χρόνια νὰ χρησιμεύσουν καὶ ὡς ἐκκλησίαι πρὶν κτισθῆ ἡ τῆς Μεταμορφώσεως. Εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ δύο ἐξωκκλήσια, τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης των ἐγένετο τακτικὴ λειτουργία, ὑπὸ ὄλων τῶν ἱερέων (Μονοκκλήσια).

Νερόμυλοι.

Τὸ Αὐδῆμι εἶχε πέντε νερομύλους. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος τοῦ χωριοῦ στὴν ἀριστερῇ πλευρᾷ τῆς ρεματιᾶς ἦτο ὁ μύλος τοῦ Στρατηγάκη Βαχάρογλου, λίγο πῶ κατῶ στὴν ἴδια σειρᾷ ἀντίκρου στὸ σπίτι τοῦ Πρωτοψάλτη ἦταν ὁ μύλος τοῦ Ἀργυράκη Ζήση, στὴν δεξιὰ πλευρᾷ ἐκεῖ πὺ ἐσμιγαν τὰ δύο ποτάμια καὶ στὸ δρόμο πὺ πήγαινε γιὰ τὸ σχολεῖδ ἦταν ὁ μύλος τοῦ Παντελῆ Λαμπαδάριου, ἀριστερᾷ πάλι καὶ στὸ τέλος τοῦ Κάτω μαχαλᾷ ἦταν ὁ μύλος τοῦ Ἀργυροῦ Δαδάκαρου, ὁ δὲ πέμπτος μύλος ἦταν πάλι τοῦ τελευταίου τούτου ἀριστερᾷ, ὅπως διόλου ἔξω τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὴν περιοχὴν Σάρα καὶ ἐκτίσθη τὰ τελευταῖα χρόνια. Οἱ μύλοι αὐτοὶ μέχρι τοῦ 1886 ὅλοι λειτουργοῦσαν, διότι οἱ χωριανοὶ ἔφερναν τακτικὰ ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ κάμπου σιτάρια. Ὅταν ὁμως ἄρχισεν ἡ λειτουργία τῶν μεγάλων ἀλευρομύλων τῆς Θράκης (Μιμίκου — Ραιδεστοῦ, Σταμούλη Σηλυβρίας, Χ' Ἐξηντάρη Μαλγάρων, Παντερμαλῆ Καλ]πόλεως) καὶ προσεφέροντο ἔτοιμα ἄλευρα, τὸ σιτάρι στὸ χωριὸ ἤρχετο λιγοστὸ καὶ οἱ νερόμυλοι τοῦ Στρατηγάκη καὶ τοῦ Δαδάκαρου εἶχαν σχολάσει. Τελευταῖος δὲ πὺ ἐδοῦλενε, ὥσπου ἔφυγε τὸ χωριὸ ἀπ' ἐκεῖ ἦτο ὁ μύλος τοῦ Λαμπαδάριου, λόγῳ τοῦ ὅτι αὐτὸς εἶχε νερὸ χειμῶνα-καλοκαίρι. Καὶ ἓνας νερόμυλος πὺ εἶχε ἀχρηστευθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἦτο στὴν ἄκρη τοῦ Πέρα μαχαλᾷ, κοντὰ στὸν Ἄγ. Ἰωάννη καὶ πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Οἰκονόμου Παπαβασιλείου. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ σημειώσω, ὅτι ἕως τὸ 1886 ἀρκετὰ χωράφια ἐσπεύροντο μὲ σιτάρι στὸ Αὐδῆμι καὶ ἀπόδειξις ἦτο ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἀλωνιοῦ στὴν τοποθεσίᾳ Δενδράκι, πὺ ἀναφέρω ἄλλου, ἐσῶζοντο τὰ ἴχνη δύο ἀκόμη ἀλωνιῶν. Τὸ ἓνα ἦταν στὴ θέσῃ Ἀλώνια, πρὸς βορρᾶν τοῦ χωριοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βαχάρογλου καὶ τὸ ἄλλο πρὸς δυσμάς, ἄνωθεν τῆς τοποθεσίας «Τούρκικα μνήματα», πὺ ἦτο γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «Ἀλωνάκι». Ἀπὸ καταστροφῆς πὺ ἔπαθε τὸ χωριὸ ἢ ἄλλα γεγονότα, διασῶζονται εἰς τὴν μνήμην μας τὰ ἀκόλουθα, ἄλλα μὲν ἐξ ἀφηγήσεως τῶν γεροντοτέρων, ἄλλα δὲ ὡς συμβάντα μέχρι τοῦ 1890 ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως: Πυρκαϊαὶ ἔγιναν τρεῖς. Ἡ πρώτη πρὸ τοῦ 1860 στὴν τοποθεσίᾳ Ἀλώνι καὶ ἔκαψε τὸ σπίτι τοῦ Λογοθέτη καὶ γύρω μερικὰ ἄλλα, ἡ δευτέρα στὸν Κάτω Μαχαλᾷ τὸ 1880 πὺ ἔκαψε τὰ σπίτια τοῦ Κ. Μπαρτζῖκα καὶ Ζ. Χαντζάρα καὶ ἡ τρίτη στὸν Ἐπάνω Μαχαλᾷ τὸ 1899 πὺ ἔκαψε τὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας καὶ ἀρκετὰ σπίτια. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ μεγαλύτερη. Μεγάλῃ καταστροφῇ ἀπὸ

βροχή, ἡ ὁποία ἦτο γενικὴ εἰς τὰ περισσότερα χωριά τῶν Γανοχώρων ἔγινε κατὰ τὸ 1870. Στὸ Αὐδῆμι ἦτο ἐξαιρετικῶς μεγαλύτερη, διότι κατέστρεψε ὅλα τὰ ἀμπέλια ποῦ ἦσαν εἰς τὴν ἀριστερὴν πλευρὰν τοῦ ρεματάκη ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ὡς τὸ Δερβέني, παρέσυρε δὲ ὡς τὴ θάλασσα καὶ πολλὰ ζῶα καὶ σκευὴ οἰκιῶν, ποῦ ἦσαν εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ ἐκείνη τῶν ἀμπελιῶν ὠνομάσθηκε «Τὰ χαλάσματα». Πλημμύρες ἐγένοντο συχνὰ ἀπὸ δυνατὲς βροχές, ἀλλὰ καταστροφὴς ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀναφέρονται μία κατὰ τὸ 1883, ποῦ παρεσύρθη ὁ Καραπατζάκης ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ἐπνίγη καὶ μία κατὰ τὸ 1886 ποῦ παρέσυρε ἓνα χαμόσπιτο ποῦ ἦτο κάτω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Αὐτὸ τὸ ἐχρησιμοποιοῦσαν οἱ γανωτζῆδες, οἱ ὁποῖοι περιοδικῶς ἤρχοντο ἐκεῖ γιὰ γανώματα καὶ οἱ ὁποῖοι ἐσώθησαν. Εἰς ἓνα βιβλίον τοῦ πατρός μου ἦσαν γραμμένες αἱ ἐξῆς φράσεις: «Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1866 ἔκανε τόσο πολὺ κρῦο, ὥστε ἐπάγωσε καὶ τὸ ψωμί. Κατὰ τὸ 1872 ἔρριξε τόσο πολὺ χιόνι, ὥστε ἀπεκλείσθη τὸ χωριὸ ἀπὸ παντοῦ ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα καὶ ἐκινδύνευσε ἀπὸ πείνα. Κατὰ τὸ 1885, τὸν χειμῶνα βρῆκαν παγωμένο, στὸ δρόμο ποῦ ἐρχότανε ἀπὸ τὸ Γενιτζέ-κιοῖ, τὸν Ἀντωνάκη ἀδελφὸ τῆς Χαριτωμένης Ἀναστασιάδου, ποῦ κατέβαινε μὲ τὸ μουλάρι του φορτωμένο σιτάρι. Στὸ δρόμο θέλησε ν' ἀνάψη ἓνα τσιγάρο καὶ καθὼς κάθισε νὰ χτυπήσῃ τὸ τσακμάκι του μὲ τὸ τσιγάρο στὸ στόμα ἐπάγωσε. Τὸ μουλάρι πῆγε στὸ σπίτι καὶ ὅταν εἶδαν οἱ συγγενεῖς του ὅτι αὐτὸς ἀργοῦσε πῆραν τὸ δρόμο καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ Κουρὶ τὸν βρῆκαν μὲ τὸ τσιγάρο στὸ στόμα καὶ τὸ τσακμάκι στὸ χέρι παγωμένο. Τὴν ἀνοιξι, τοῦ ἰδίου ἔτους, στὸ βουνὸ ἐπάνω πηγαίνοντας στὸ Σχολάρι βρῆκαν σκοτωμένο τὸν Καραγεώργη. Πῆγαν τὴ νύχτα ληστὲς στὴ μάνδρα του, τὸν ἐλῆστευσαν καὶ τὸν ἐσφαξαν. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων, οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν στὸ Διδυμότειχο τὸν ἐξ Αὐδημίου καταγόμενον Παπᾶ Οἰκονόμου Εὐέλπιν, ὅστις ἦτο ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ἐκεῖ καὶ εἶχεν ὑποδεχθῆ τοὺς Ρώσους. Ὁ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποθανὼν ἱερεὺς ἄφησε χήραν, τρεῖς θυγατέρες καὶ ἓναν υἱόν. Ὁ ἴδιος ἦτο ἀρκετὰ μορφωμένος καὶ τὸ ἐπίθετο Εὐέλπιν τοῦ τὸ εἶχε δώσει ὁ διδάσκαλός του ὅπως ἐσυνήθιζαν τότε ὅταν κανένα παιδί εἶχε τι τὸ ἐξαιρετικὸν εἰς τὸν χαρακτῆρα του. Ταιαῦτα ἐπίθετα χαρακτηριστικὰ εἶχαμε ἄλλα δύο στὸ Αὐδῆμι, τοῦ Κων]τίνου Οἰκονόμου, ὅστις ὠνομάσθη Εὐθύφρων καὶ τοῦ Εὐστρατίου Ἀντωνίου, ὅστις ὠνομάσθη Φιλαλήθης. Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος ὑπῆρξε καθηγητῆς τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως, κατόπιν διευθυντῆς τῶν Σχολῶν Παιδευτοῦ, ὅπου νυμφευθεὶς κόρην τῆς οἰκογενείας Μαργαριτώφ ἔγινε συντάξαιρος τοῦ ὁμωνύμου Ἐμπορικῆ Οἴκου Ἀδελφῶν Μαργαριτώφ, ὁ δὲ δεύτερος ὑπῆρξε δημοδιδάσκαλος ἐκτὸς τοῦ Αὐδημίου καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία τῆς Θράκης. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τῆς συζύγου του, ἔλαβε τὸ ἱερατικὸν σχῆμα μὲ τὸ

ὄνομα Παπαῦ Εὐγένιος καὶ ἀπέθανε στὴν Κων]πολι στὴν ἐνορία τοῦ Ἁγ. Νικολάου Τριβαλίου ὅπου ἦτο ἐφημέριος. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἐκλεκτοὶ συμπατριῶτες μας ἐφάνησαν ἀντάξιοι τῶν τιμητικῶν ἐπιθέτων των. Ὁ Οἰκονόμος Εὐέλπις εἶχε μίαν τῶν ὠραιότερων οἰκιῶν, εἰς τὰς ὑπάρχειας τοῦ ἐξωκκλησίου Ἁγ. Ἀθανάσιος καὶ πλησίον αὐτῆς κῆπον, ὃ ὁποῖος ἐξετείνετο εἰς τὴν ἄκρα τοῦ δρόμου ποῦ ἦτο τὸ Δενδράκι. Ἡ οἰκογένειά του, μετὰ τὸν θάνατόν του μὴ ἔχουσα ἄλλην περιουσίαν ὑπέφερε οἰκονομικῶς. Ἡ παπαδιά εἰς τὴν ἀπελπισίαν της κατέφυγε καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ τότε δημάρχου Γιαννακοπούλου Ἀντωνίου, ὅστις ἐγνώριζε τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ συζύγου της, ἀλλὰ καὶ τὰ δνόματα τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν, ποῦ εἰσῆλθον εἰς τὸ Διδ]τειχον. Τῆς ἔγραψε ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἐν Κων]πόλει πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας καὶ τὴν προέτρεψε νὰ πάῃ στὴν Κων]πολι νὰ τὴν δώσῃ. Τὸ διάβημα αὐτὸ ἐτελεσφόρησε καὶ μετὰ ἐν ἔτος προσεκάλεσε τὴν ἀπορφανισθεῖσαν οἰκογένειαν ἢ Ρωσικὴ Πρεσβεία καὶ ἐκοινοποίησεν ἰσόβιον σύνταξιν εἰς τὴν χήραν καὶ εἰς τὰς τρεῖς θυγατέρας της μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου των. Πόσιμα νερὰ τὸ Αὐδῆμι εἶχε πολλὰ καὶ βρῦσες ἀρκετῆς ποῦ ἔτρεχε τὸ νερὸ νυχθημερόν. Στὸν Πέρα μαχαλᾶ εἶχε μιὰ βρῦση, κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Παπαῦ Μιχάλη, μία ἄλλη κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Πρωτοψάλτη καὶ μία μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου μου Ἀναστασίου Ἰωάννου, ἢ ὁποία εἶχε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἡ κρήνη αὕτη κτῆμα ἐστὶ ἐμοῦ τοῦ Ἀναστασίου Ἰωάννου. Σήμερον ἐμοῦ, αὐριον ἐτέρον καὶ οὐδέποτε τινός». Ἐκτὸς τούτων, στὴ στενὴ ἀιλὴ τοῦ σχολειοῦ, στὴ βάσι τοῦ κήπου, ὅστις ἦτο ἀμφιθεατρικὸς, ἦταν ἡ βρῦση, τὴν ὁποίαν ἔκτισε ὁ Παντελῆς Λαμπαδάριος καὶ τῆς ὁποίας τὸ νερὸ δι' ἐξόδων του ἐκεῖ μετέφερε. Εἶχε ἐπάνω ἀπὸ τὸν κρονονό της μαρμαρίνη πλάκα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦταν χαραγμένο ὄλο τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀφιερώσεως εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ, ἡμερομηνίαν κλπ. Δυστυχῶς δὲν ἀντεγράφη ἀπὸ κανένα μας ἢ ἀφιέρωσις. Στὸν Ἐπάνω μαχαλᾶ ἦτο μία μικρὴ βρῦση στὸ ρέμα λίγο παρακάτω ἀπὸ τὸν νερόμυλο τοῦ Βαχάρογλου. Ἡ μεγάλη βρῦση, ἢ λεγομένη τοῦ Σαρῆ, μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ Ἀργυράκη Ζήση, ἦτο καὶ ἡ μεγαλύτερη τοῦ χωριοῦ. Λίγο μικρότερη ἀπ' αὐτὴν ἦτο ἡ βρῦση στὸ Ἀλώνι, ποῦ εὐρίσκετο στὴν ὁμώνυμη τοποθεσία, στὸ νότιο τμήμα τοῦ Ἐπάνω μαχαλᾶ. Αὐτὲς οἱ δύο βρῦσες ἐτροφοδοτοῦσαν ὀλόχρονα τὸ χωριό, διότι ποτὲ δὲν ἐστείρευε τὸ ἄφθονο καὶ καλὸ νερὸ τους, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες ἢ ὀλίγο νερὸ εἶχαν ἢ πολλὰς φορὰς ἐστείρευαν. Ἐκτὸς τούτων νερὸ τρεχοῦμενο εἶχαν καὶ ὅλα τὰ κρασομάγαζα. Τὸ Αὐδῆμι εἶχε τέσσαρες πιάτσες (ἀγορές), μίαν εἰς τὸν Κάτω μαχαλᾶ, δύο εἰς τὸν Ἐπάνω μαχαλᾶ καὶ μίαν εἰς τὸν Πέρα μαχαλᾶ. Εἰς αὐτὰς ἦταν καὶ τὰ διάφορα καταστήματα κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα σπίτια. Ἡ πρώτη ἦτο εἰς τὴν Ἀβλαγῆ. Ἐκεῖ ἦσαν τὰ μεγάλα καὶ ἐλαιοβαφῆ σπίτια τοῦ Ἀργυροῦ Δαδάκαρου (κίτρινο),

τοῦ Γεωργίου Ἀναστασιάδη (γαλάζιο) καὶ τοῦ Ζαφειράκη Γιαμᾶ (σκοῦρο κόκκινο). Κάτω στὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν καφενεῖο καὶ μπακάλικο, ἐκτὸς τοῦ Ἀναστασιάδη ποὺ εἶχε καὶ ὑφασματοπωλεῖον. Ἡ δευτέρα ἦτο στὴν τοποθεσία Ἀλώνι, νοτίως τοῦ Ἐπάνω μαχαλᾶ, ὅπου ἦσαν τὰ σπίτια τοῦ Γιαννακοπούλου Ἀντωνίου, τοῦ Γιαννάκου Στοήλη (Κακούλα) καὶ τοῦ Ζήση Ἀργυράκη. Κάτωθεν τῶν σπιτιῶν αὐτῶν ἦτο ἀπὸ ἓνα καφενεῖον. Ἐντὸς τοῦ καφενεῖου Στοήλη ὑπῆρχε καὶ συστηματικὸν κουρεῖον. Ὁ ἴδιος δὲ καθὼς καὶ ὁ υἱὸς του Δημήτριος ἦσαν ἐρασιτέχνη τοῦ βιολιοῦ. Στὴν ἀπέναντι πλευρὰ ἦσαν τὰ καταστήματα Ἀθαν. Χατζῆ καὶ Κ. Δαδακαρίδου καφενεῖον, ὑφασματοπωλεῖον καὶ μπακάλικο καὶ στὴ μέση τῆς πλατείας ἡ βρύση τοῦ Ἀλωνιοῦ, τῆς ὁποίας ἔτρεχε νυχθημερὸν τὸ δροσερὸ νερό. Ἡ τρίτη πιάτσα ἦταν στοῦ Σαρῆ τῆ βρύση, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μεγαλύτερα τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἐτροφοδοτοῦσε μὲ τὸ καθαρὸ καὶ ἄφθονο νερό της, ἐκτὸς τοῦ Ἐπάνω καὶ τὸν Πέρα μαχαλᾶ. Ἐκεῖ ἦτο ἡ οἰκία τοῦ Ἀργυράκη ἐλαιοχρωματισμένη μὲ πράσινο χρῶμα, μὲ καφενεῖον, ὑφασματοπωλεῖον καὶ παντοπωλεῖον τῶν ἀδελφῶν Ζήση καὶ Ἀναστ. Ἀργυράκη. Ἐπίσης, ἐκεῖ πλησίον τὸ καφενεῖον τοῦ Δ. Ταυλαρίου, τὸ κρεοπωλεῖον τοῦ Δίγκα καὶ ὁ φούρνος τῆς Χατζέσας. Ἡ τετάρτη πιάτσα ἦταν στὸν Πέρα μαχαλᾶ, κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Πρωτοψάλτη μὲ καφενεῖον καὶ παντοπωλεῖον. Κάμνω μνεῖαν ὡς ἐλαιοχρωματισμένων τῶν τεσσάρων σπιτιῶν, διότι αὐτὰ διεκρίνοντο μεταξὺ τῶν 400 σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ, ποὺ ὅλα ἦσαν ἀβαφῆ. Εἰς τὰ παλαιὰ ἀρχοντόσπιτα καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα νεώτερα ἐσώζοντο μέχρι καὶ τοῦ 1884 τὰ καφάσια (κατὰ τὸ τουρκ. σύστημα). Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερον ὑφασματοπωλεῖον τῶν ἐκ Ραιδεστοῦ Ἀρμενίων ἀδελφῶν Ἀποστόλ καὶ Ρουπὲν Γαζαροσιάν, τὸ ὁποῖον συστηματικῶς ἐλειτούργησε ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1890, κάτωθι τῆς οἰκίας τῶν ἀδελφῶν Ἀθαν. καὶ Πασχάλη Κων]νου πλησίον τῆς τοποθεσίας Ἀλώνι καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἠναγκασμένον νὰ διακόψῃ τὴν λειτουργίαν του, ἐφ' ὅσον οἱ ἔχοντες ὅμοια καταστήματα Αὐδημιῶτες ἐπεδόθησαν συστηματικώτερον καὶ εἰς τὸ εἶδος αὐτό. Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω μνημονευθέντων καταστημάτων ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερο λεπτοργεῖον (μαραγκοῦδικο) τοῦ Δ. Τζαμιτζῆ, ποὺ ἦτο ἐγκατεστημένο μέσα στὸ σπίτι του εἰς τὸ Β.Α. ἄκρον τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ μνημονεύσω, ὅτι ἐκτὸς τοῦ μαραγκοῦδικου, ποὺ ἐξυπηρετεῖ ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ χωριοῦ τὸ Αὐδῆμι εἶχε καὶ Καλφάδες (πρακτικὸς Ἀρχιτέκτονας) καὶ κτίστας καλούς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον τὰ καινούργια σπίτια οἰκοδομοῦσαν, ἀλλὰ προσεκαλοῦντο δι' οἰκοδομικὰς ἐργασίας καὶ εἰς ἄλλα χωριά. Φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχε καὶ παράδοσις οἰκοδόμων καὶ κτιστῶν στὸ χωριό, διότι ἓνας ἐξ αὐτῶν, ὁ Χριστάκης Στοήλης μεταβάς εἰς Κων]πολιν κατώρθωσε νὰ ἐξελιχθῆ εἰς ἐργολάβον τῶν οἰκοδομῶν τῶν Σουλτανικῶν Ἀνακτόρων.

Σχολεία.

Οἱ Αὐδημιῶτες διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλομουσίαν καὶ φιλομαθειάν των, γι' αὐτὸ ὅταν ἔληξεν ἡ ἐποχὴ τοῦ κρυφοῦ σχολείου ἐφρόντισαν καὶ ἔχτισαν εἰς τὴν καλλιτέραν τοποθεσίαν, πρὸς δυσμὰς τοῦ χωριοῦ καὶ εἰς τὰς ὑψωθείας τοῦ δάσους Κουρί, σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1922. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ μίαν εὐρυχωροτάτην αἴθουσαν καὶ δύο δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευαν ὡς κατοικία τοῦ διδασκάλου, ἂν οὗτος ἐτύγχανε ξένος. Ὁ δὲ κήπος του ἀμφιθεατρικὸς εἰς σχῆμα τριγώνου ἐξετείνετο πρὸς τὸ δάσος καὶ ἐσκιαζέτο ἀπὸ ὑπεραιωνόβιον πλάτανον, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποῖου ὅλοι αἱ τάξεις ἔκαμναν τὰ μαθήματά των κατὰ τὸ διάστημα τοῦ θέρους. Εἰς τὸ προαύλιον εἶχε καὶ βρούση, ἡ ὁποία καθὼς καὶ ὅλη ἡ ἐγκατάστασις τῆς ἤτο δωρεὰ τοῦ ἐκ τῶν παλαιῶν ἀρχόντων Παντελῆ Λαμπαδαρίου. Ἡ ἀφιέρωσις ἐμνημονεύετο εἰς τὴν ἄνωθεν τοῦ κρουνοῦ πλάκαν εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον οὐδεὶς ἀπὸ μνήμης διέσωσε, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἀνέφερα. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ, ἐκτίσθη μετὰ τῶν ἐτῶν 1840—1850. Οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν μὲ τὸ σύστημα πὺν διεδέχθη τὸ Ὅκταῆχι καὶ τὸ Ψαλτήρι εἶναι ἄγνωστοι. Μεταγενέστερα εἶχαν διδάξει ὁ Εὐστρ. Σεπιτέκαρος, ὁ Εὐστρ. Καπίδης καὶ ὁ Φιλαλήθης καὶ οἱ τρεῖς Αὐδημιῶτες, τοὺς ὁποίους διεδέχθησαν οἱ Σπυρίδων Βασιλάτος καὶ Ἀριστείδης Δημητρίου ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ κρυφὸ Σχολεῖο ἦτο ἓνα δωμάτιον πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῆς Μεταμορφώσεως, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο μέχρι τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ χωριοῦ καὶ ὠνομάζετο «Κελλὶ τῆς Ἐκκλησίας». Μέχρι τοῦ 1884 κατοικοῦσε μέσα γέρον καὶ φρενοβλαβῆς, ὁ παλαιὸς διδάσκαλος Εὐστρ. Σεπιτέκαρος συντηρούμενος ἀπὸ τὰς ἐλεημοσύνας τῶν κατοίκων. Πρὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ νέου σχολείου διήρχετο ρυάκιον, τοῦ ὁποῖου τὸ νερὸ ἐτροφοδοτεῖ τὸν νερόμυλον τοῦ Π. Λαμπαδαρίου. Κάτωθι τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς ὑπῆρχε εὐρὺ ὑπόγειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρριπτον οἱ μαθηταὶ τὰ ἀπηγορευμένα βιβλία, ὁσάκις ἤρχετο πρὸς ἐπιθεώρησιν ὁ τότε διαβόητος Ἐπιθεωρητὴς τῶν Σχολῶν Ἀβραάμ Βαπορίδης, ὁ ὁποῖος ἰδιαίτερος κατεδίωκε τὸν «Γεροστάθη» τοῦ Λέοντος Μελά, πὺν εἶχαμε ὡς Ἀναγνωστικόν. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνάγεται καὶ ἡ μαθητικὴ μου ἡλικία (1882—89), τῆς ὁποίας διατηρῶ ζωηρῶς τὰς ἀναμνήσεις ὑπὸ τοὺς ὡς ἄνω μνημονοημένους δύο διδασκάλους Σπ. Βασιλάτον ἐκ Κεφαλληνίας καὶ Ἀριστείδην Δημητρίου ἐξ Αὐδημίου. Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ περιγράψω μίαν εἰκόνα τῆς λειτουργίας τότε τῶν Σχολῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν διδασκάλων αὐτῶν, ἡ ὁποία, εἶμαι βέβαιος, εὐχαρίστως θὰ ἀναγνωσθῇ ὑπὸ ὄλων τῶν συμπατριωτῶν μου καὶ τῶν ἐν τῇ ζωῇ εὐρισκομένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὡς μία καλὴ ἀνάμνησις. Τὸ σχολεῖον ἦτο πολὺ εὐρύχωρον καὶ

φωτεινόν. Ἐφωτίζετο ἔξ Ἀνατολῶν, Δυσμῶν καὶ Νότου μὲ μεγάλα ὑελόφρακτα παράθυρα. Εἰς τὰς δύο πλευρὰς κατὰ μῆκος ἦσαν τὰ θρανία. Ἡ τράπεζα μὲ τὸ κάθισμα τοῦ διδασκάλου ἦσαν ἀριστερὰ τοῦ ἐπερχομένου ἀπὸ τὴν θύραν καὶ δεξιὰ εἰς τὸ βάθος ἦσαν δύο ἡμικύκλια χαραγμένα εἰς τὸ δάπεδον καὶ ἀνὰ εἰς μαῦρος πίναξ εἰς τὸν τοίχον. Ἐκεῖ ἔκαμναν τὸ μάθημα οἱ μικρότερες τάξεις, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερα τάξις ἐτοποθετεῖτο κατὰ τὴν ὄραν τοῦ μαθήματος πρὸ τῆς τραπέζης τοῦ διδασκάλου. Ὅταν πρωτοπῆγα στὸ σχολεῖο θυμᾶμαι ὅτι στὴ γωνία ἐσώζετο ἀκόμη ὁ φάλαγκας, ὄργανον τῆς τιμωρίας τῶν ἀτάκτων καὶ ἀμελῶν μαθητῶν, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ χρῆσις εἶχεν ἀπαγορευθῆ. Ἐσώζετο ὅμως εἰς τὰς καλλιγραφίας καὶ εἰς τὰ διάφορα τετράδια καὶ πινακίδας τὸ ἀμίμητον ἐκεῖνο :

« Ἄρξον χεῖρ μου ἀγαθῆ, γράψε γράμματα καλά,
νὰ μὴ δαρθῆς καὶ παιδευθῆς καὶ στὸ φάλαγκα βαλθῆς ».

Οἱ τάξεις δὲν εἶχαν τὴν ἀρίθμησιν ποὺ ἔχουν τώρα. Πρώτη τάξις ἐλέγγοτο ἡ τῶν μεγαλυτέρων, μαθητῶν τῶν τελειοφοίτων δηλαδὴ. Οἱ ἄλλες ὠνομάζοντο μὲ τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων. Ἀ.χ. ὁ μαθητῆς ἀρχίζε ἀπὸ τὴν τάξιν τοῦ « Ἀλφαβηταρίου », τὰ ὁποῖα εἰς τὸ τέλος εἶχαν καὶ ὀλίγας σελίδας ἀναγνωστικοῦ μὲ μεγάλα στοιχεῖα γραμμάτων. Κατόπιν ἤρχετο ἡ τάξις ὁ « Καλὸς Πατὴρ » ἢ ὁ « Πάππος » ἢ ἄλλου ἀναγνωστικοῦ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ διδασκάλου καὶ ἠκολούθει ὁ « Γεροστάθης » τοῦ Μελεῶ, τὸ ὄραϊον ἐκεῖνο παιδαγωγικώτατον καὶ πατριωτικώτατον, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὸ ἀλησμόνητον ἐκεῖνο Ἀναγνωστικόν, τὸ ὁποῖον μολονότι λυσσωδῶς κατεδίωκε ἡ Τουρκ. Κυβέρνησις, δὲν ἔπαυε νὰ κυκλοφορῆ, νὰ ἐνθουσιάζῃ καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆ γενεὰς ὀλοκλήρους ὅλου τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὸν « Γεροστάθην » καὶ μὲ τὰ λοιπὰ βοηθητικὰ μαθήματα (Ἱερὰ Ἱστορία, Γεωγραφία, Ἀριθμητικὴ, Γραμματικὴ), ὅσοι ἦσαν ἱκανοὶ προήγοντο εἰς τὴν Α' τάξιν, ἥτις ἦτο ἡ ἀνωτέρα καὶ ἡ ὁποῖα εἶχε πρόγραμμα ὄχι μόνιμον, ἀλλὰ ἐναλασσόμενον σύμφωνα μὲ τὰς ἰκανότητας τῶν μαθητῶν. Μόνιμον βιβλίον ἦτο ἡ Χρηστομάθεια Ἄλ. Ραγκαβῆ, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ πλέον. Ἀρχίζαμε μὲ τοὺς Σχολαστικoὺς καὶ συνεχίζαμε: « Αἰσώπιοι μῦθοι », « Λουκιανοῦ ἐνώπιον », οἱ διάφοροι λόγοι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, « Ἴσοκράτους πρὸς Δημόνικον », « Λυσίου κατὰ Ἐρατοσθένους », « Ξενοφώντος », « Κύρου Παιδεία » καὶ « Κύρου Ἀνάβασις » μὲ τὰ ἀνάλογα συντακτικά. Ἡ περίοδος τῆς Ε' τάξεως διαρκοῦσε δύο καὶ τρεῖς χρόνια διὰ τοὺς καλοὺς μαθητὰς, ἕως ὅτου καὶ αὐτοὶ ἐξενητεύοντο ἢ ἀπεσύροντο ἀπὸ τοὺς γονεῖς των. Καὶ ἦτο φυσικὸν τοῦτο, διότι στὸ χωριὸν δὲν ἤμποροῦσε κανένα παιδὶ νὰ μένη στὸ σχολεῖο πέραν τῶν 14 ἢ 15 ἐτῶν. Ἐδῶ ὀφείλω εὐλαβῶς νὰ μνημονεύσω ὅτι ὅλα μου τὰ μαθητικὰ χρόνια τὰ πέρασα ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Ἀριστείδην Δημητρίου, ὁ ὁποῖος διε-

δέχθη τὸν Σπυρ. Βασιλᾶτον εἰς τὰς μεγάλας τάξεις καὶ ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε συνεχῶς ἐπὶ 25 ἔτη στὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ κατήγετο μὲ διακοπὴν ἐν τῷ μεταξὺ 2 ἢ 3 ἔτων, πού ἠναγκάσθη—διὰ κομματικούς μᾶλλον λόγους— νὰ διδάξῃ καὶ εἰς ἄλλα χωριά. Ὁ Ἀριστείδης Δημητρίου ἦτο ὑπότροφος τῆς μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Ἀγ. Ὄρους εἰς τὴν Ριζαρείον Σχολήν, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ λόγῳ κάποιας στάσεως πού ἐγίνε τότε. Τὸν θυμᾶμαι καλά ὅταν ἦλθε στὸ χωριὸ μὲ τὰ καλογηρικά ράσα. Τότε οἱ Αὐδημιῶτες ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν καλλιτέραν διοργάνωσιν τοῦ σχολείου τὸν διώρισαν διδάσκαλον διὰ τὰς μεγάλας τάξεις. Ἄλλως εἶχε καὶ μητέρα καὶ ἀδελφὴν νὰ προστατεύσῃ, διότι ὁ πατήρ του πρὸ πολλοῦ τὸν εἶχε ἀφήσει ὀρφανόν. Ἐβγαλε τὰ ράσα καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον του. Ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν μᾶς ἐδίδαξε καὶ ἀνώτερα Ὀρθοπεδικά, ἀρχὰς Γαλλικῆς καὶ Φυσικῆς καὶ ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι καὶ ἐπὶ ἓνα ἐξάμηνον εἰσήγαγε εἰς τὸ πρόγραμμά μας καὶ τὴν «Γραμματικὴν Δημοτικῆς Γλώσσης» τοῦ Γερακάρη. Τότε στὰ χωριά ὅταν διώριζαν διδασκάλους δὲν τοὺς ζητοῦσαν διπλώματα. Ἀρκεῖ νὰ ἔλεγε ὁ ζητῶν θέσιν ὅτι εἶναι διδάσκαλος. Ἄλλως τε οἱ εἰς τὰ σχολεῖα τῶν διαφόρων περιοχῶν διδάσκοντες ἦσαν γνωστοί, ἀλλ' οἱ καλοὶ διδάσκαλοι ἦσαν ὀνομαστοί. Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐξαιρετικούς, διότι εἶχε ἀνωτέραν μόρφωσιν καθ' ὃ προλύτης τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Ὁ Σπυριδῶν Βασιλᾶτος διωρίσθη διδάσκαλος στὸ Αὐδῆμι κατὰ τὸ 1879 καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1884. Δὲν γνωρίζω ἂν ἦτο ἀπόφοιτος Γυμνασίου. Πάντως ἦτο ἀνθρώπος εὐφυέστατος, ἐργατικώτατος καὶ τύπος ἐνθουσιώδης. Ἠγάπα τὸ ἐπάγγελμά του, ἀλλ' ἦτο καὶ αὐστηρότατος. Εἰς τὸ Αὐδῆμι ἀφῆκεν ἐποχὴν τόσον διὰ τὴν διδασκαλίαν ὅσον καὶ διὰ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐργάσθη πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ σχολικοῦ κτιρίου. Τὸ σχολεῖον εἶχε πολλὰς ἐλλείψεις. Ἀφ' οὗτου εἶχε κτισθῆ ἦτο ἀσοβάντιστο καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς του εἰς θρανία ἦτο ἐλλειπής. Ἡ Κοινότης, ἐκτὸς τῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς ἄλλα ἔξοδα. Ὁ Βασιλᾶτος ἐπωφελοῦμενος τῆς παρουσίας τοῦ Μητροπολίτου Γάνου καὶ Χώρας στὸ χωριό, ὅπου θὰ ἐπεσκέπτετο καὶ τὴν Σχολήν, διοργάνωσε ἑορτὴν μὲ ἔκθεσιν Καλλιγραφικῶν, καθ' ἣν ἕκαστος μαθητῆς θὰ προσέφερε μετὰ τῆς Καλλιγραφίας του καὶ μικρὰν ἀνθοδέσμην εἰς τὸν πατέρα του. Συνέταξε λοιπὸν μικρὰ δίστιχα ἢ τετράστιχα ποιήματα, ἀνάλογα μὲ τὴν ιδιότητα ἢ τὴν χρηματικὴν δυναμικότητα ἐκάστου γονέως. Ἐδίδαξε εἰς τὰ παιδιὰ τὴν σχετικὴν ἀπαγγελίαν, προσεκάλεσε ὅχι μόνον τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ὅλο τὸ χωριὸ νὰ παρευρεθῆ εἰς αὐτὴν τὴν ἑορτὴν. Ἡ συγκέντρωσις ἦτο πρωτοφανὴς γιὰ τὸ χωριό, διότι ὁ Βασιλᾶτος εἶχε κατορθώσει καταλλήλως νὰ μεταδώσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του εἰς ὅλους. Κάθε μαθητῆς προσήρχετο μὲ τὴν σειρὰν πρὸ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς του, ἔδιδε τὴν Καλλιγραφίαν μαζὶ μὲ τὸ μπουκετάκι, ἀπαγγέλλων

συγχρόνως τὸ σχετικὸν ποιηματάκι, τοῦ ὁποῖου ἡ ἔπωδὸς ἦτο ὅτι πρέπει νὰ βοηθήσῃ διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν Σχολῶν. Ὁ μεγαλύτερος μαθητὴς ἀπετάθη μὲ τὸ σχετικὸν ποίημα πρὸς τὸν Μητροπολίτην, ὅστις ἦτο ὁ κατόπιν Πισιδίας Βενέδικτος, ὁ ἀπὸ Προικονήσου, ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Λευίτης, ὅστις ξαφνιάσθηκε βέβαια, διότι τὸ ποίημα ἔκανε μνεΐαν καὶ τοῦ σκοποῦ, ἀλλ' ἔσπευσε πρῶτος νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα τῆς ἔγγραφῆς σχετικοῦ ποσοῦ. Τὸ πρὸς τὸν Δεσπότην ποίημα, τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτον μέρος θυμᾶμαι ἀκόμη, ἀλλὰ μοῦ διαφεύγει τὸ τελευταῖον πού ἔκαμνε νῦξιν τῆς αἰτουμένης συνδρομῆς, εἶχεν ὡς ἑξῆς :

«Ἡ Ὑμετέρα Πανιερότης ἄς λάβῃ τώρα τὴν καλωσύνην
νὰ ρίψῃ βλέμμα εἰς ἓνα φῦλον ἔκκοπὸν ἤδη ἀπὸ μυρσίην
πρὸ πολλοῦ χρόνου πεφυτευμένην εἰς τὸν ὠραῖον μας Ἑλλικῶνα
καὶ τὸ ὁποῖον φέρω ὡς δεῖγμα ὅτι εἶμαι ἄξιος δι' ἀγῶνα».

Ὁ σκοπὸς ἐπέτυχε πλήρως καὶ ἡ ἀνακαίνισις ἐγένετο κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχον ἑλλείψεις τινὲς ἀκόμη, μετὰ ἓν ἔτος ἔδωκε παράστασιν εἰς τὴν Σχολὴν μὲ τὸ δράμα «Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφτες». Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπῆρχε τέτοιο δράμα ἢ ἂν τὸ συνέγραψε ὁ ἴδιος ὁ Βασιλάτος. Πάντως ἡ παράστασις ἐπέτυχε, διότι εἶχε προετοιμάσει τὸ κατάλληλον προσωπικὸν ὑλικόν, προγυμνάσας ὁ ἴδιος τοὺς καλλιτέρους καὶ μεγαλύτερους μαθητὰς καὶ ἐπαφελήθεις καὶ τῆς τάσεως πού εἶχαν οἱ Αὐδημιῶτες διὰ τοιοῦτου εἴδους ἐπιδείξεις. Ὅλο τὸ χωριὸν σχεδὸν προσήλθε καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σκοποῦ καὶ διὰ τὸ καινοφανές, διότι ἡ παράστασις διεξήχθη κατὰ τὸ σούρουπο, κατὰ τὸ ἡμῖσις εἰς τὸν κῆπον καὶ ἔν συνεχείᾳ ἐντὸς τῆς Σχολῆς. Γιὰ πολλὰ χρόνια οἱ Αὐδημιῶτες ἐνεθυσμῶντο αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ Βασιλάτου μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ὁποῖου ἡ διεύθυνσις τῆς Σχολῆς γιὰ πολλὰ χρόνια ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τὸν Ἀριστείδην Δημητρίου μὲ βοηθοὺς ἄλλους διδασκάλους. Ἦλθαν καὶ διδάσκαλοι μὲ νεωτεριστικότερας ἰδέας, ὡς ὁ Δρυτσάκης, ὁ Δρόσος, ὁ Θεοχαρίδης κλπ. Κατόπιν εἶχεν ἰδρυθῆ σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων, ὅστις βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὴν Κοινότητα, κατῴρθωσε καὶ ἴδρυσε ἰδιαίτερον Παρθεναγωγεῖον, ἐπὶ τῶν ἑρειπιῶν τῆς πυρποληθείσης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας καὶ ἔτσι τὸ παλαιὸν Σχολεῖον ἔμεινε ἀποκλειστικῶς Ἀρρεναγωγεῖον. Εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐδίδαξαν ἐκ περιτροπῆς αἱ ἑξ Αὐδημιῶν διδασκάλισσαι Ἀργυρῶ Ἀθ. Ἀράπογλου, Ἀνθῆ Π. Οἰκονομίδου, Γιαννοῦλα Ζ. Ἀργυράκη καὶ μερικὲς ἄλλες ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατ. Θράκης. Δεῖγμα τῆς ἐπιδόσεως τῶν παιδιῶν τοῦ Αὐδημιῶστα γράμματα καὶ τῆς ἐργασίας τῶν διδασκάλων εἶναι ὅτι ἔχουμε παραδείγματα ἀποφοιτησάντων ἀπὸ τοῦ σχολείου τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπῆγαν στὰ μικρὰ χωριὰ τοῦ Κάμπου καὶ ἐδιωρίσθησαν διδάσκαλοι, ὅπως ὁ Μπατσῆς, ὁ Βασίλειος Οἰκονόμου καὶ ἄλλοι. Ἐπίσης καὶ πολλοὶ εἶχον λάβει τὸ

ιερατικὸν σχῆμα καὶ ἐκτὸς τῶν τριῶν ἱερέων, οἱ ὅποιοι ἦσαν πάντοτε ἐντόπιοι καὶ ἄλλοι ὑπηρετοῦν εἰς ἄλλα χωριά τῆς Ἄνατ. Θράκης. Ὀφείλομεν ὁμῶς νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Αὐδημιωτῶν, οἱ ὅποιοι λόγῳ τῆς ἐφέσεως πού εἶχαν πρὸς τὴν μάθησιν στὰ παλαιὰ χρόνια, πολὺ πρὸ τῆς ὀργανώσεως τῶν σχολείων ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ ἐμορφώθησαν εὐδοκίμησαντες, εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὰ γράμματα, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα πού ἐπεδόθησαν, ὡς οἱ δύο ἀδελφοὶ Μητροπολίται τῆς οἰκογενείας Σαράκογλου, ὁ Θεοβίνκης Ἀθανάσιος καὶ ὁ Μετρῶν Ἀνθιμος (1870—75), ὁ Εὐστράτιος Φωτιάδης (Στρατῆς Πασσᾶς) ἰατρὸς διευθυντῆς τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου Κούλεη (Τσενκέκλιοῦ) τοῦ Βοσπόρου καὶ ἰατρὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Χαρεμίου τοῦ Σουλτάνου, ὁ Ζαχαρίας Χατζόπουλος, Στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἀποστρατευθεὶς μὲ τὸν βαθμὸν Συντ/χοῦ εἰς τὸ Χαλέπιον τῆς Συρίας ὅπου καὶ ἀπέθανε ἰδιοτεύων. Οἱ τρεῖς προαναφερθέντες, Οἰκονόμος Εὐέλπης, Παπᾶ Εὐγένιος Φιλαλήτης καὶ Κων/τίνος Εὐθύφρων (Οἰκονομίδης). Ὁ Παναγιώτης Ἀράπογλου, φαρμακοποιός, διατηρήσας τὸ φαρμακεῖον του ἐν τῶν ὠραιότερων φαρμακείων τῆς Σταμποῦλ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἄγ. Σοφίας, μέχρι τοῦ 1914 (1). Ὁ διδάσκαλος Σεργιάδης μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν του, τῶν ὁποίων ὁ μὲν Δημόκριτος ἦτο διδάσκαλος εἰς πολλὰ χωριά τῆς Ἄν. Θράκης (ἰδίως εἰς Μπουναρ-Χισάρ), ὁ δὲ Κων/τίνος εἶχεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν τῶν μεγαλυτέρων ὥρολογιοποιείων (γωνία Γεωργ. Σταύρου καὶ Σταδίου) καὶ εἰς τὸ Ἀμαρούσιον ἴδρυσεν τὸ πρῶτον ἐξοχικὸν ξενοδοχεῖον, τὸ ὁποῖον σώζεται ἀκόμη, δὲν γνωρίζω ὑπὸ ποῖον ὄνομα, ὁ δὲ τρίτος ὁ Ξενοφῶν ἦτο μέχρι πρό τινος ἰδιοκτῆτης δύο βιβλιοπωλείων εἰς τὸ Πέραν τῆς Κων/πόλεως. Ἐκ τῶν ἐπαγγελματιῶν ὀφείλω νὰ σημειώσω τοὺς ἀδελφοὺς Παπαδοπούλου Γεώργιον καὶ Κων/τίνον ἰδιοκτῆτας ἐνὸς τῶν μεγαλυτέρων παντοπωλείων εἰς Βεσίκ τας (διπλοκιδόνιον) τῆς Κων/πόλεως καὶ τὸν Κῶτσον (οὐτίνος μοῦ διαφεύγει τὸ ἐπώνυμον), ὅστις ἦτο ἐκ τῶν καλλιτέρων ἐμπόρων τῆς Στενημάχου, ἀποθανὼν ἐκεῖ πρὸ τῶν διωγμῶν, ἡ δὲ οἰκογένειά του μετὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγκατεστάθη στὸ χωριό. Ἐπίσης ὁ πατὴρ μου Γιαννακόπουλος Ἀντωνίου ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν προαναφερθέντων καὶ ἦτο εἷς ἐκ τῶν τυχόντων καλῆς μορφώσεως, ἀριστος γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Τουρκ. γλώσσης. Συνεπλήρωσε τὰ σπουδὰς του εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἄγ. Γεωργίου τῆς Χώρας (2), ὅπου ἐδίδασκε ἓνας σπουδαῖος ἱερομόναχος, ὁ ἠγούμενος τῆς μονῆς Κύριλλος τὰ ἀνώτερα Ἑλληνικὰ μαθήματα. Συμμαθητῆς του ἐκεῖ ἦτο ὁ κατόπιν Μη-

1. Εἰς τὸ ὁποῖον ἐμαθήτευσα ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν μου εἰς τὴν Φαρμακευτικὴν Σχολῆν Κων/πόλεως. 2. Τὸ Μοναστήριον αὐτὸ ἦτο, ὡς ἀνώτερον Ἐκπαιδευτήριον τῆς περιοχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτουσαν οἱ ἔχοντες ἐφεσὶν ἀνωτέρας μαθήσεως ἀπὸ ὅλα τὰ περίε χωρία.

τροπολίτης Γάνου και Χώρας Πολύκαρπος, τὸν ὁποῖον ἐνθυμοῦμαι ἐλθόντα πρὸς ἐπίσκεψίν μας στὸ σπίτι μας. Ἐτίμησε διὰ τῆς φιλίας του τὸν παλαιὸν ἐν τῇ μονῇ συμμαθητὴν του μέχρι τοῦ 1890, ὅτε ὁ μὲν πατήρ μου ἀπέθανε ὁ δὲ Πολύκαρπος μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βάρνης καὶ ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Ἑλληὴν Μητροπολίτης, τὸν ὁποῖον ἠγάθη ἡ Βουλγ. Κυβέρνησις (διότι τὸν ἐτίμα δι' ἰδιαιτέρας φιλίας καὶ σεβασμοῦ ὁ Φερδινάνδος). Ὁ Γιαννακόπουλος Ἀντωνίου ἐπὶ 30 ἔτη ἐσημείωσε κοινοτικὴν καὶ κοινωνικὴν δρασίαν, ἐθεωρεῖτο ὡς ἐκ τῶν πλέον μορφωμένων, οὐχὶ μόνον τοῦ Αὐδημίου, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας καὶ ἦτο πασίγνωστος εἰς ὅλην τὴν Ἀν. Θράκην σχεδόν, διότι ἐπὶ δύο περιόδους εἶχεν ἀναλάβει τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, κατὰ τὸ τότε σύστημα τῶν τριῶν σαντζακίων, Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ραιδεστοῦ καὶ Καλλιπόλεως. Στὸ σπίτι μας εἶχαμε ἀρκετὰ βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ἦσαν 12 τόμοι μὲ τὸν τίτλον «Χρηστομάθεια Γκαρπολά», βιβλία πολυτιμώτατα. Ἡ «Χρηστομάθεια» αὕτη εἶχε τυπωθῆ στὴν Βενετία καὶ περιεῖχε ὅλους τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Ἐκάστη σελὶς διηγεῖτο εἰς δύο στήλας μὲ τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ μὲ τὰ σχόλια καὶ τὰς σχετικὰς παραπομπάς. Δυστυχῶς ὅλα ἐξηνεμίσθησαν, διότι οἱ ἐκάστοτε διδάσκαλοι πού τὰ ἔπρηναν νὰ τὰ μελετήσουν δὲν τὰ ἐπέστρεφαν. Εἶχαν διασωθῆ δύο τόμοι, τοὺς ὁποίους εἶχα πάρει μαζί μου στὴ Σμύρνη ἀλλὰ ἔμειναν ἐκεῖ. Μαζὶ μ' αὐτοὺς τοὺς δύο τόμους εἶχα διασώσει καὶ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' πρὸς τὸν πατέρα μου, δι' ἧς τοῦ συνίστα νὰ βοηθήσῃ τὸν τότε Μητροπολίτην πρὸς εἴσπραξιν τῶν δικαιωμάτων του, λόγῳ τῆς ἐπιροῆς πού εἶχε. Καὶ αὕτη ὑπέστη τὴν ἰδίαν τύχην, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ ποίους ὄρους ἐφύγαμε ὅλοι μας ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν τὸ 1922. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μαζί μὲ τὰ ἐκκλησ. βιβλία ὑπῆρχε καὶ ἓνας ὀγκώδης τόμος — τύποις Ἑνετίας — περιέχων τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Λόγους τοῦ Ἐπισκόπου Ζακύνθου Ἡλίου Μηνιάτη, βιβλίον σπανιώτατον. Εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα σπίτια τοῦ Αὐδημίου εἶχαν διάφορα βιβλία παλαιὰ καὶ περιοδικά, ὡς ἡ «Κλειὼ» τῆς Λειψίας. Ἡ «Διάπλασις τῶν Παιδῶν» ἦρχετο τακτικὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεώς της, ὅπως καὶ οἱ ἐφημερίδες τῆς Κων]πόλεως. Σὲ πολλὰ δὲ σπίτια εὑρίσκει κανεὶς καὶ τὸν «Ὀνειροκρίτην» καὶ τὴν «Ἀνθολογίαν καὶ τὸ «Ἐρωτικὸν ἐπιστολάριον», ἅπαντα ἐκδόσεως τῶν Ἀθηνῶν, τύποις Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἡ διάλεκτος τοῦ Αὐδημίου δὲν ἦτο μονολιθική, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα χωρὰ κατὰ τὴν προφοράν, ἀλλὰ διέφερεν ὡς πρὸς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδιότυπον, ἐνῶ ἀπὸ Γάνου μέχρι Περιστάσεως εἶχε ἄλλον τόνον. Ὅπως ἡ γλῶσσα οὕτω καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα διέφερον προσομοιάζοντα μᾶλλον πρὸς τὰ τῆς Ἡπείρου καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι, εἰς μακρυνὴν ἐποχὴν πολλαὶ οἰκογένειαι, οἰκειοθελῶς ἢ μὴ, εἶχον μεταναστεύσει ἐκεῖθεν καὶ εἶχον ἀποτελέσει καὶ τὸν καλὸν πυρῆν»

τῆς κοινωνίας τοῦ χωριοῦ. Τὸ συμπέρασμα δὲν εἶναι αὐθαίρετον, διότι αὐτὰ διεδίδοντο καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄποικοι ἐλέγοντο Κακοσουλῶτες. Ἐργατικοί, προκομμένοι καὶ οἰκονόμοι εἶχαν σχηματίσει τὶς μεγαλύτερες περιουσίες καὶ εἶχαν ἐπιβληθῆ. Εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ἀνήκουν καὶ ὅσα ὀνόματα ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀναφέρωμεν ὡς ἄρχοντας τοῦ τόπου. Σύγχρονοι πολιτευόμενοι προύχοντες στὸ χωριὸ μετὰ τοῦ πατρὸς μου ἦσαν οἱ Γεώργ. Ἀναστασιάδης, Ἰωάν. Λαμπαδαρίου, Κων|τίνος Βοσνάκης, Βαρούθυμος Χ' Σταύρου, Παναγ. καὶ Δημήτρ. Οἰκονόμου, Ἀργυρὸς Κωνσταντίνου καὶ τινες ἄλλοι. Οἱ ἄνωτέρω εἶχαν διαδεχθῆ τὸ παλαιὸν συγκρότημα τῶν τσορμπατζήδων τῆς ἀκμαζούσης τότε κωμοπόλεως Αὐδημίου. Τότε ἦτο ἡ ἐποχὴ πού οἱ Μητροπολίται διὰ χειροθεσίας ὠνόμαζαν τοὺς σημαντικώτερους νοικοκυραίους εἰς τὰ τέσσαρα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Εἰς τὸ Αὐδήμι λοιπὸν οἱ τελευταῖοι μὲ αὐτὰ τὰ ἀξιώματα ἦσαν οἱ Λογοθέτης Κων|τίνος, Πρωτοψάλτης Ἀθανάσιος, Λαμπαδάριος Παντελῆς καὶ ὁ Ταυλάριος Εὐστράτιος. Τῆς ὀνομασίας των προηγεῖτο τὸ ἐπίθετον «Ἀρχων». Ὅλο τὸ χωριὸ τοὺς ἐσέβeto καὶ ὅταν περνοῦσαν ἀπὸ τοὺς δρόμους οἱ γυναῖκες πού ἐκάθηντο μπροστὰ στὰ σπίτια, τὰς ἐορτάς, εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ σηκώνονταν μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Ἐκ τῶν τεσσάρων ὁ Ἀρχων Ταυλάριος ἦτο πασίγνωστος, διότι παρῆχε ἀφιλοκερδῶς τὰς ἰατρικὰς του γνώσεις πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ χωριοῦ, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1912 ἐστερεῖτο ἱατροῦ. Τὰς ἰατρικὰς του γνώσεις εἶχε, διότι — κατὰ τὸ λέγειν τῶν χωριανῶν — διάβαζε τὸ γιαιτροσόφι πού εἶχε στὸ σπίτι του. Φαίνεται δὲ ὡς σώφρων καὶ νουνεχῆς τῆς ἐποχῆς του, ἠκολούθει τὸ γνωμικὸν «ὠφελῆειν ἢ μὴ βλάπτειν», διότι οὐδέποτε ὁ ἴδιος ἔδιδε φάρμακα, παρὰ μόνον συμβουλὰς περὶ τοῦ πρακτέου εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1888), οἱ ἀσθενεῖς τοῦ χωριοῦ κατέφευγον εἰς τὸν ὑπὸ τὴν οἰκίαν του διατηροῦντα καφενεῖον καὶ παντοπωλεῖον Ἀντώνιον Γιαμᾶν, ὅστις εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας του εἶχε καὶ ἓνα εἶδος μικροῦ φαρμακείου. Ὁ Ἀντώνιος Γιαμᾶς πλέον εἶχε ἀποκτήσει τὴν φήμην τοῦ ἱατροῦ, ἦτο ἐξυπνότατος καὶ πῆγαινε συχνὰ στὴ Κων|πολι, συνεννοεῖτο ἐκεῖ καὶ μὲ τοὺς φαρμακεμπόρους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠγόραζε τὰ φάρμακα, περὶ τῆς θεραπευτικῆς των ἰδιότητος καὶ μὲ τὸ ἀξίωμα «τὸ ἀγῶγι ξυπνᾶ τὸν ἀγωγιάτη», εἶχε συστηματοποίησιν τὸ ἐπάγγελμα ἱατροῦ καὶ φαρμακοποιοῦ, ὥστε νὰ ἰκανοποιῆται περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ παρὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες δουλειές του, διότι ἐκτὸς τῆς πελατείας τοῦ χωριοῦ εἶχε καὶ τὸ Νεοχώριον, τοῦ ὁποίου ὅλες οἱ γυναῖκες τακτικὰ πῆγαιναν ἐκεῖ τὰ ἄρρωστα παιδιὰ τους. Ἡ ἐγκατάστασις ἐπιστήμονος ἱατροῦ εἰς Γάνον (1892), δὲν ἐπηρέασε καὶ τόσον τὰς ἐργασίας τοῦ Ἀντ. Γιαμᾶ καὶ μόνον ἡ ἐγκατάστασις ἱατροῦ εἰς Αὐδήμιον μετὰ τὸ 1910 τοῦ ἐγχωριοῦ Κων|τίνου Ἀθανασιάδου ἔδωσε λῆξιν εἰς τὸ στάδιόν του αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ἱατρῶν καὶ φαρμακείων ὁ λόγος, ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ μία

παρένθεσις ἄσχετος πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Αὔδημιου. Ἐκ τῆς Παιδεστοῦ μέχρι Καλλιπόλεως εἰς ὅλα τὰ Γανόχωρα, (κωμοπόλεις καὶ χωρία εἴκοσι μετὰ πληθυσμὸν 30.000 κατοίκων) στὰ παλαιὰ τὰ χρόνια, πρὸ τοῦ 1878, ἰατροὶ ὑπῆρχον μόνον στὴν Περίστασι καὶ στὴ Χώρα καὶ οὐδὲν φαρμακεῖον καὶ οἱ κάτοικοι διὰ τοὺς ἀσθενεῖς τῶν κατέφευγον ἀναλόγως τῶν ἀποστάσεων εἰς τὴν πλησιεστέραν τῶν ἐχόντων ἰατρὸν ἐκ τῶν ὡς ἄνω δύο κωμοπόλεων. Τὰ φάρμακα ἐχορηγοῦντο ὑπὸ τῶν ἰδίων ἰατρῶν, καθ' ὃ εἶχον δικαίωμα, ἐλλείψει φαρμακείου. Ὀνομαστοὶ ἦσαν οἱ ἰατροὶ Χριστόδουλος τῆς Χώρας, Φραγκίδης καὶ Παρασκευᾶς τῆς Περιστάσεως. Καὶ τὸ Μυριόφυτον ποῦ ἦτο πολυπληθέστερον ὄλων, ἀπέκτησεν ἐπιστήμονας ἰατρούς, μετὰ τὸ 1878, ὅτε ἀνεκρῦχθη εἰς Ὑποδιοίκησιν, τὸν ἐκ Παιδεστοῦ Ξ. Θεοχαρίδην καὶ τὸν ἐξ Ἡρακλείτης Στ. Κυριακίδην. Κατόπιν ὅμως νέοι ἐπιστήμονες προσετέθησαν εἰς μὲν τὴν Χώραν οἱ Ι. Τσατάλας, Λίβας καὶ Ι. Κοκκίδης, εἰς τὴν Περίστασιν οἱ Φωτιάδης, Ι. Φραγκίδης καὶ Δ. Καζέπης, εἰς τὸ Μυριόφυτον ὁ ἐκάστοτε δημαρχιακὸς ἰατρός, εἰς Γάνον ὁ Α. Κουρτίδης καὶ εἰς Αὔδημιον ὁ προαναφερθεὶς Κων/τίνος Ἀθανασιάδης. Φαρμακεία δὲν ἤδύναντο νὰ στερεωθοῦν, διότι κατεπολεμοῦντο ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἄμεσον συμφέρον ὡς πωλοῦντες αὐτοὶ καὶ τὰ φάρμακα. Ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς φαρμακείου, ὅστις ἠδυνήθη νὰ τὸ μονιμοποιήσῃ καὶ νὰ σταδιοδρομήσῃ στὸ Μυριόφυτον εἶναι ὁ συντάκτης τῆς παρούσης μελέτης Ἀναστάσιος Γιαννακόπουλος, ὅστις τὸ διετήρησε ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1907, μετ' ὃ τὸ μετέφερεν εἰς Σμύρνην, ὅθεν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922 τὸ ἐπανίδρυσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου λειτουργεῖ μέχρι σήμερον. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἐκτὸς τοῦ φαρμακείου του ποῦ ἀφῆκεν ἐκεῖ ὑπὸ ἄλλον φαρμακοποιόν, ἰδρῦθησαν ἐν Μυριοφύτῳ ἄλλα δύο, τὰ ὅποια ὅμως μετὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1912 διελύθησαν, οἱ δὲ φαρμακοποιοὶ μετὰ τὸ 1922 κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἶχεν ἐγκατασταθῆ καὶ εἰς Χώραν φαρμακεῖον ὑπὸ ὄμοχωρίου συναδέλφου, οὗτινος μοῦ διαφεύγει τὸ ὄνομα καὶ τὸ ὅποιον μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1912 ὑπέστη τὴν ἰδίαν τύχην, διότι ἡ Χώρα μετὰ τοῦ Μυριοφύτου ἦσαν αἱ μόναι κωμοπόλεις ποῦ ὑπέστησαν ἐκτὸς τοῦ σεισμοῦ καὶ ὀλοκληρωτικὴν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς καταστροφὴν. Ἡ παρούσα μελέτη, ἀνεξάρτητος τῆς ἱστορίας τοῦ Αὔδημιου, ἂς χρησιμεύσῃ ὡς ἐξιστῶρησις τῆς γενικῆς ἰατρο φαρμακευτικῆς καταστάσεως τῶν Γανοχώρων ἀπὸ τῆς πρὸ τοῦ 1870 ἐποχῆς μέχρι τοῦ ἐκτοπισμοῦ τῆς Ἀν. Θράκης καὶ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπος οὔτε ἐκτὸς τοῦ προγράμματος τῶν «Θρακικῶν». Ἄλλωστε καὶ ὁ γράφων θεωρεῖ καθήκον του τὴν διατήρησιν τῆς μνήμης ὄλων τῶν ὑγειονομικῶν τῶν Γανοχώρων, ἀφοῦ ἡ Θεία Πρόνοια τὸν ἤξιώσε νὰ εἶναι ὁ μόνος ἐπιζών. Προϊόντα τοῦ Αὔδημιου κυρίως ἦσαν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ σπυροτροφία, ἡ ὅποια μετὰ τὸ 1886 ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν χάρις εἰς τοὺς μεταξेमπόρους, οἱ ὅποιοι ἤλθον ἐκ Προύσης καὶ

ἐγκατέστησαν ἐργοστάσια παραγωγῆς μεταξοσπόρων εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν τῶν Γανοχώρων, διότι ἀνεκάλυψαν, ὅτι οἱ μεταξόσποροι τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶχαν τὴν καλλιτέραν ἀπόδοσιν εἰς τὴν Περσίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἰδίως διεξήγετο αὐτὸ τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὸ Αὐδῆμι κατ' ἀρχὰς ἀφίχθησαν οἱ ἀδελφοὶ Πασχαλίδαι, οἱ ὁποῖοι κατοπιν ἀπεσύρθησαν εἰς Ἑρακλείτσαν καὶ τοὺς ὁποίους διεδέχθη ὁ Χριστοδουλίδης διατηρήσας τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν τοῦ στὸ Αὐδῆμι μέχρι τοῦ 1922. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἰδρυθῆ ἡ σηροτροφικὴ Σχολὴ Προύσης ὑπὸ τῆς Τουρκ. Κυβερνήσεως ἐφοίτησαν δὲ ἐκεῖ ἀρκετοὶ νέοι ἀπ' ὅλα τὰ Γανόχωρα, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ Αὐδῆμι, ἐδημιούργησαν ἰδικὰς τῶν ἐργασιῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν μεταξοσπόρων. Γενικῶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἀρκετὸ χρῆμα εἰσέρρειε στὸ χωριό. Ἐκτὸς τῶν δύο εἰδῶν, οἰνοποιία καὶ σηροτροφία, ὑπῆρχε καὶ ἡ οἰκόσιτος οἰκονομία διότι κάθε σπίτι εἶχε τὶς κασίκες του καὶ τὶς ὄρνιθές του. Τὰ πρόβατα καὶ οἱ ἀγελάδες ἦσαν πολὺ ὀλίγα, ἀλλὰ οἱ κασίκες, λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τοῦ ἐδάφους ἦσαν πολυπληθεῖς καὶ εἰς κάθε σπίτι ἀναλογοῦσαν ἀπὸ 2—10. Εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος περιορίζετο καὶ ἡ κρεωφαγία παρέχουσα κρέας 1—2 ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος. Φρούτα παρήγοντο ἀρκετά, ἰδίως κεράσια, βερύκοκκα καὶ ὀλίγα ἀχλάδια καὶ ροδάκινα. Κοινωνικῶς, ὅσο μικρὸ καὶ νὰ εἶναι τὸ χωριό, ἔχει τὰς τάξεις του. Τὸ Αὐδῆμι εἶχε τρεῖς τάξεις : Ἡ πρώτη ἦτο ἡ τῶν μονίμων προυχόντων, οἱ ὁποῖοι κληρονομήσαντες ὄνομα, περιουσίας καὶ ἐργασίας, δὲν εἶχαν ἀνάγκην νὰ ἐκπατρισθοῦν, διότι εἰς αὐτοὺς ἀνήκον τὰ περισσότερα κτήματα καὶ τὰ καταστήματα (παντοπωλεῖα, καφενεῖα καὶ ὑφασματοπωλεῖα) αὐτοὶ δὲ διεξήγαγον καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν κραισιῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ τὸ κυριώτερον, καθὼς καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ἀνθέων φιλύρας, τῶν ὁποίων τὸ δάσος παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους, κατὰ κυριότητα ἀνήκεν εἰς τὸ Αὐδῆμι. Ἐκτὸς τούτου, οἱ τῆς τάξεως αὐτῆς, λόγῳ τῆς δυναμικότητός των ἦσαν καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν συνισταμένην δι' ὅλα τὰ κοινοτικά καὶ κοινωνικά ζητήματα. Ἡ δευτέρα τάξις ἦτο ἡ τῶν Γιαλιτζήδων, ἧτις συνελπῆρωνε τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν τοῦ χωριοῦ, διότι εἶχε τὰς ἐργασίας τῆς ἐγκατεστημένας, ἰδίως παντοπωλεῖα. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κωμοπόλεις τῆς βορείου καὶ τῆς μεσαίας Θράκης ἡ τάξις τῶν καλῶν αὐτῶν νοικοκυραίων εἰργάζετο σκληρά, ἀλλ' ὅλα τὰ σπίτια τοὺς εὐημεροῦσαν. Ἦρχοντο στὸ χωριὸν δυὸ φορὲς τὸ χρόνον, καλοκαίρι καὶ χειμῶνα διὰ νὰ ξεκουράζωνται, ἀπολαμβάνοντες καὶ παρέχοντες τὴν χαρὰν εἰς τὰς οἰκογενεῖας των καὶ τακτοποιοῦντες τὰς ἐν τῷ χωρίῳ ὑποθέσεις των. Γηράσκοντες παρέδιδον τὰς ἐργασίας των εἰς τοὺς υἱοὺς των καὶ ἀπεσύροντο διὰ νὰ ἡσυχάσουν στὸ χωριό, ὅπου ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών των μετεῖχον καὶ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν. Ἡ τρίτη τάξις ἦτο ἡ τῶν ἐργατῶν. Αὐτοὶ κατεγίνοντο εἰς τὰς ἀμπελουργικὰς ἐργασίας μὲ τὸ ἡμερομίσθιον, ὡς τὸ σκάψιμο, τὸ κλάδεμα,

ὁ τρυγητὸς καὶ ὅτι ἄλλο συναφὲς μὲ τὰς λοιπὰς ἐργασίας τοῦ χωριοῦ. Ἐχὼ τὴν ἰδέαν ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ χωριά τὸ Αὐδήμι εἶχε τοὺς ὀλιγωτέρους ἀγραμμάτους, διότι καὶ ἀπὸ τὴν τρίτην αὐτὴν τάξιν τῶν πτωχοτέρων οἱ περισσότεροι ἦσαν φιλομαθεῖς καὶ ὅπως ἔμαθα μετὰ τὸν ἐκτοπισμὸν τοῦ χωριοῦ ὅπου καὶ ἂν ἐπῆγαν ἐφρόντισαν, ὅσον τοὺς ἦτο δυνατόν, νὰ μορφώσουν τὰ παιδιά των. Μὲ ὅλα τὰ καλὰ των οἱ Αὐδημιῶτες ἦσαν καὶ ὀλίγον καυατζήδες καὶ μὲ τὸ παραμικρὸ ἤθελαν νὰ τρέχουν στὰ δικαστήρια. Ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα χωριά ἦσαν οἱ περισσότερον γνωρίζοντες ὅλους τοὺς δικαστικούς ὄρους τουρκιστὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως χαριεντιζόμενοι τοὺς ἔλεγαν «Οὐτσακ-ντερενὶν ἄβοκατλαρί», δηλ. οἱ δικηγόροι τοῦ Αὐδημιοῦ. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ, ἀπότοκος τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ Κράτους διεξήγετο καὶ στὸ Αὐδήμι, ὅπως εἰς ὅλα τὰ χωριά, μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συν|γματος ὑπὸ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου κατὰ τὸ 1908. Ἐκτοτε ὅμως μαζί μὲ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1912 καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ Βαλκ. πολέμου ὅλη ἡ κατάστασις ἀνετράπη καὶ ἐν συνεχείᾳ ἄρχισεν ἡ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν μετανάστευσις, ἀφοῦ λόγῳ τῆς καταστάσεως ὅλες οἱ ἐργασίαι τῶν Γαλιτζήδων διελύθησαν, ὡς ἐκ τῶν Τουρκικῶν καὶ Βουλγ. διωγμῶν, ἡ δὲ πλήρης καταστροφὴ συνεπληρώθη μὲ τὴν κατάστασιν, ἣν ἐδημιούργησεν ὁ πρῶτος Παγκ. πόλεμος. Ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἄν. Θράκης, ἰδίως τὰ κατοικούμενα ὑπὸ ὁμογενῶν εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν. Ἡ κατοχὴ τῆς Ἄν. Θράκης ἀπὸ τῶν Ἑλλ. στρατευμάτων μέχρι Γσατάλτζας τὰ ἀναζωογόνησε, πλὴν φεῦ, ἡ εὐτυχία αὐτῆς ὑπῆρξεν βραχεῖα διαρκέσασα τρία ἔτη. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ Μικρασιατικοῦ μετώπου καὶ τὴν γενικὴν πλέον ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1922, ἀκολουθῶντας τὴν γενικὴν τύχην καὶ μοῖραν εὐρέθη ὅλο τὸ πλῆθος τῶν Αὐδημιωτῶν, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, μετὰ τῶν ὅσων ἠδυνήθη νὰ παραλάβῃ ὑπαρχόντων του, ἀποβιβαζόμενον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου Εὐβοίας παρὰ τὴν Αἰδηψόν. Ἐκεῖ διεσπάρθη ἡ ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ καταναγκαστικὴ ὁμόνοια καὶ ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους, δὲν ἠθέλησαν νὰ μείνουν ὅλοι ἐκεῖ καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἀπαρτίζοντες πάλιν ἓνα χωριό, τὸ «Νέον Αὐδήμιον», ὅπως κατῴρθωσαν νὰ κάμουν καὶ χωριά πολὺ μικρότερα. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοντες ἐγκατεστάθησαν εἰς Θεσ|νίκην, Αἰδηψόν, Δράμαν, Κατερίνην, Βέροιαν καὶ ἄλλαχού, κατὰ τὴν δυναμικότητα καὶ τὰς διαθέσεις των, οἱ δὲ ἐπίλοιποι χωρισθέντες εἰς δύο ὁμάδας ἐγκατεστάθησαν οἱ μὲν εἰς Ν. Μηχανιώνα, οἱ δὲ εἰς τὴν κωμόπολιν Φιλῶτα, τῆς περιοχῆς Καίλαριων, ὅπου συνεχίζουσι τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς εἰς τὰς ἀγροτικὰς αὐτὰς περιοχάς. Ὅπου καὶ ἂν παρέμειναν ὅμως οἱ Αὐδημιῶτες, εἴτε εἰς πόλεις, εἴτε εἰς χωριά ἀξιοποίησαν τὴν ἀγάπην πού εἶχαν πρὸς τὴν μάθησιν καὶ πρὸς τὰ γράμματα. Δικηγόροι, ἱατροί, ὀδοντιατροί, μηχανολόγοι, καθηγηταί, διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ξη|λθον τῶν Γυμνασίων καὶ Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσ|νίκης. Με

ρικοί δὲ εὐρίσκονται καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀμερικῆς, ἀνεξαρτήτως πολλῶν ἐπαγγελματιῶν ποὺ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ πρὸ τοῦ 1922. Ἀποφεύγω νὰ δημοσιεύσω ὀνόματα διὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ μεροληπτῶν, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἐνθυμοῦμαι ὅλους. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ὅμως εἰς τὸ παρὸν σημεῖωμα νὰ μνημονεύσω τοὺς καλοὺς συμπατριώτας μου, οἵτινες ἀπέθανον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ Ξένῃ, ὡς συμπλήρωμα τῶν ὀνομάτων ποὺ ἀνέφερα εἰς προηγουμένας σελίδας τῆς μελέτης μου. Ἀντώνιος Γιαννακόπουλος, λογιστὴς γλωσσομαθέστατος (κάτοχος τεσσάρων γλωσσῶν) ἀπέθανεν ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης, ὅπου εἶχεν ἰδρύσει παραγγελιοδοχικὸν γραφεῖον. Ἀναστάσιος Φιλαλήθης, φαρμακοποιὸς ἐγκατεστημένος ἐν Ρόδῳ, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Θεόδωρος Βαχάρογλου, Συνταρχης, δις προαχθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθία εἰς τοὺς Βαλκαν. πολέμους, ἀπέθανε συνταξιούχος ἐν Θεσ|νίκη. Κων|νος Ἀθανασιάδης, ἰατρὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Τροχιοδρόμων Θεσ|νίκης, ἀπέθανεν ἐν Θεσ|νίκη, ὡς καὶ ὁ Γεώργ. Χατζῆς, ἀνώτερος ὑπάλληλος τῶν Τροχ. Θεσ|νίκης. Ἐπίσης οἱ Ζήσης Ἀργυράκης καὶ Ἀθ. Χατζῆς, ὁ μὲν πρῶτος ἀπέθανεν ἐν Αἰδηψῷ, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Θεσ|νίκη, Δημήτριος Ἀναγνώστου, ἰατρὸς, ἀπέθανεν ἐν Καβάλα, Παπᾶ Ἀβραάμ εἰς βαθὺ γῆρας ἀπέθανεν ἐν Θεσ|νίκη, ἱερεὺς τοῦ αὐτόθι Νεκροταφείου, Θεμ. Παπαδόπουλος, φαρμακοποιὸς ἀποθανὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Αἰγύπτου καὶ Κων|νος Σαρίδης, μηχανικὸς Ἐμπ. Ναυτικοῦ ἀποθανὼν ἐν Πειραιεῖ. Διὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἐγράφησαν ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν κ. Εὐστρ. Ζήσην ἄλλοτε εἰς τὰ «Θρακικὰ» καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη κυκλοφορήσασαν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν «Συζήτησιν». Ἐγὼ θὰ ἀναφέρω μερικά, τὰ ὁποῖα νομίζω ὅτι εἶναι πρωτότυπα καὶ ἀνέκδοτα.

Ἄ Ο Πρωτογόνατος.

Ἐνα ἔθιμον παράρτημα τοῦ κλύδωνα, τὸ ὁποῖον ἀπ' ὄσα Λαογραφικὰ διάβασα δὲν τὸ συνήντησα πουθενὰ καὶ τὸ θεωρῶ καθ' αὐτὸ Αὐδημιώτικο. Εἰς τὰς 23 Ἰουνίου, τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τὸ ἀπόγευμα, τὰ κορίτσια τοῦ Ἐπάνω μαχαλᾶ, παρὰ τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως, ἔπερναν ἕνα κορίτσι 10—14 ἐτῶν, τὸ ἔβαζαν σὲ μιὰ μεγαλύτερη βράκα δεμένη ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, τὸ ἐστεφάνωναν μὲ ἕνα στεφάνι, μὲ πολλὰ κλαδιὰ καὶ ἄνθη καὶ τὸ γύριζαν σὲ ὅλη τὴ γειτονιά κρατώντας το καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, διότι δὲν ἔβλεπε. Περπατοῦσαν σιγά-σιγά καὶ τραγουδοῦσαν μὲ ἰδιαιτέρο σκοπὸ, ὡς ἐξῆς :

Αὐτὸς ὁ Πρωτογόνατος, ὁ καλοριζικᾶτος
 πάγει στὴ βρύση γιὰ νερὸ
 νὰ πιῇ καὶ νὰ γεμίση
 καὶ πίσω νὰ γυρίση.

Καὶ ἡ ἐπωδός :

Τρία πάρθενα κοράσια
σὸν τοῦ Μᾶη τὰ κερᾶσια.

Μετὰ πολλοὺς γύρους κατέληγαν στὸ ἄλώνι, κοντὰ στὸ μεγάλο πέτρινο γουδί, ποῦ ἦτο ἐκεῖ ἀκίνητο καὶ κοινόχρηστο ποῦ κοπάνιζαν τὸ σιτάρι γιὰ πληγούρι. Ἐκεῖ ἀναβαν φωτιές, ἀφοῦ ἐλυτρώνετο καὶ ὁ Πρωτογόνατος καὶ πηδοῦσαν λέγοντας :

Νὰ πηδήξουμε τὸν κακόχρονο,
νὰ πᾶμε στὸν καλόχρονο.

Καὶ κατόπιν ἠκολούθει ἡ γνωστὴ διαδικασία μὲ τὸ ἀμίλητο νερό. (Ἡ προσέλευσις αὐτοῦ τοῦ ἐθίμου εἶναι ἄγνωστος, ὅπως καὶ ἡ ἐξήγησις. Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι κανένα ἀπομεινάρι, ἀπὸ τὰ τόσα ποῦ ἔχει ἡ Θοράκη).

Ἡ ζούβουλη.

Ἦταν ἓνα εἶδος τραμπάλας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ σανίδι δὲν ἀνεβοκατέβαινε, ἀλλὰ ἐγύριζε κυκλικῶς. Στὴ μέση ἦτο ὁ πάσσαλος καὶ στὰ δυὸ μέρη τῆς σανίδας ἐκάθηντο ὅσα κορίτσια χωροῦσαν. Ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὰ δυὸ ἄκρα ἦσαν δυὸ μικροὶ πάσσαλοι, τοὺς ὁποίους κρατοῦσαν δυὸ κορίτσια καὶ ἐγύριζαν ὅλο τὸ συγκρότημα τραγουδῶντας διάφορα τραγούδια, ἐξ ὧν παραθέτω μερικὰ ποῦ ἐνθυμοῦμαι :

Ἄγιὰ Σοφιά μου Τούρκισα
καὶ ζγουραφιὰ Ρωμέϊσα
καὶ πῶς τὸ καταδέχτηκες
καὶ μπῆκε Τοῦρκος μέσα.

Ἐσύ ἴσαι ἓνας ἥλιος φεγγάρι λαμπερὸ μοῦ θάμπωσες τὸ βλέμμα καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἴδιῶ.	Λάμπει τὸ πρόσωπό σου ὡσὰν τὸν ἥλιο κ' ἡ ἐμορφιά σ' ἀξίζει ἓνα βασίλειο.
--	---

Ἀπὸ τὰ παλαιὰ τραγούδια ποῦ τραγουδοῦσαν, ὅταν διασκέδαζαν στὰ μεγάλα σπίτια. Ἡ διασκέδασις ἀρχιζε μὲ τὸ πατριωτικὸν μένος ἐκ μέρους τῶν κοριτσιῶν ποῦ ἀρχιζαν μὲ τό :

Ὁ καιρὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐλευθερίας φθάνει . . . κλπ.

Ἀκολουθοῦσε τό :

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνὰ

καὶ τό :

«Ἔ λυγερόν καὶ κοπτερόν σπαθί μου».

Αὐτὰ ἐψάλλοντο ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Εἰς τὸ Αὐδῆμι δὲν ὑπῆρχε κανεὶς Τοῦρκος καὶ ἔτσι ἡ ἀσυδοσία ἦταν πλήρης. Κατόπιν, ἐκ μέρους τῶν ἡλι-

κιωμένων ἐψάλλοντο Τροπάρια ἐκκλησιαστικά τῆς ἐποχῆς. Ἀκολούθως τὰ ρομαντικά :

«Θὰ πλέξω στεφάνια, σπαρμένα λουλούδια,
θὰ πῶ και τραγούδια γι' αὐτὴν π' ἀγαπῶ».

Ἡ ἐπωδός : «Ἐλα μ' ἐμέ, ἔλα μ' ἐμέ,
γιατὶ ἀποθνήσκω μακρὰν 'πὸ σέ».

«Στὰ μαῦρα ντυμένη, στὰ μαῦρα θὲ νᾶσαι
ἐμὲ θὰ θυμᾶσαι, καὶ πάντα θὰ κλαῖς».

Ἡ ἐπωδός : «Ἐλα κοντὰ κοντοῦλα μου
νὰ γιάννης τὴν καρδοῦλα μου».

«Ἦ ἀργυρὰ πανσέληνος μετρίασε τὸ φῶς σου
εἰς νέφη κρύψου μελανά, διόλου ἀμαυρώσου.
Ἐκείνη πού μ' ὠρκίσθηκε αἰώνιον φιλίαν,
τώρα μὲ ἐγκατέλειψε δίχως καμμιάν αἰτίαν».

Καὶ ὅταν φούντωνε τὸ γλέντι ἄρχιζε ὁ χορὸς μὲ τὸ Βακχικόν :

«Μιὰ ψηλή, μιὰ λιγνή, μιὰ στὰ μάτια γαλανή, ἔχει τὸ βυζὶ λεμόνι, ὅποιος νὰ τὸ ἰδῆ λαβώνει».	«Ἄς τὸ διῶ, ἄς τὸ διῶ, ἄς τὸ 'διῶ καὶ ἄς λαβώσω τὸ χεράκι μ' ἄς ἀπλώσω». «Τὸ χεράκι μ' ἄπλωσα τὴν καρδοῦλα μ' λάβωσα».
--	--

Αὐτὸ τὸ τελευταῖον μοῦ φαίνεται καθαρῶς Αὐδημιώτικο. Πρὸς ἀντι-περισπασμὸν φαίνεται κατόπιν τραγουδοῦσαν χορεύοντας καὶ τὸ ἐξῆς :

«Μαρία λὲν τὴν Παναγιὰ τράλα - λάλα - λάλα - λά. Μαρία λὲν καὶ σένα.	Σὰν ἀρνηθῶ τὴν Παναγιὰ τράλα - λάλα - λάλα - λά. θὲ ν' ἀρνηθῶ καὶ σένα».
--	--

Ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἰδιότυπος καὶ δὲν γνωρίζω ἂν οἱ Αὐδημιῶτες τὸν ἐνθυμοῦνται. Ἄλλ' αὐτοὶ ὅλοι ἢ ὅλες πρέπει νὰ εἶναι ἄνω τῶν 70 ἐτῶν. Ἐξ ὧσων παρηκολούθησα, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀναγινώσκων λαογραφικὰ διαφόρων προελεύσεων, ἐσημείωσα, ὅτι καὶ οἱ παροιμίαι καὶ τὰ διαφορὰ ἦθθ καὶ ἔθιμα τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἔχουν πολλὰς ὁμοιότητας μεταξύ των, ἐνῶ τὰ τῶν Ποντίων, τῶν Κυπρίων καὶ τῶν Δωδεκανησίων εἶναι ἰδιότυπα, ἰδίως τῶν Ποντίων καὶ ὀλίγων μὲ τὰ τῆς Θράκης, συγγενέουν τὰ Ἡπειρωτικά. Γι' αὐτὸ παραθέτω ὀλίγες παροιμίαι, τὶς ὁποῖαι θεωρῶ καθαρῶς Αὐδημιώτικες.

Αὐδημιώτικες παροιμίες.

«Καθανείς μὲ τὸ πχιγγό τ'
κι' ὁ μυλωνᾶς μὲ τὸ νερό τ'».

«Ἄλλος μπὰμ κι' ἄλλος μπούμ
κι' ἄλλος πέρον' τοῦ μπαξίζ'».

«Ἐχομι κι' στν' ἄκρ' ἀμπέλ'
κι' στοῦ Τσανακτῆ χουριό».

«Θάμαγμα μαρὲ Μανώλ'
δὺὸ σταφύλια σ' ἓνα κλίμα».

«Δώδεκα χρόνὸ Μανώλ'ς
εἶπε τοῦ ψωμί μὰμ-μὰμ
εἶπε τοῦ νερὸ τοῦ-τού».

«Ἄνθρωπο ἄπ' ἄνθρωπο
καὶ σκύλο ἀπὸ μάνδρα».

Διάφορα.**Στοὺς Ἀρβανῆτες.**

«Ἀρβανῆτ' κουσκουνῆτ'
δὺὸ καπίστρια στή μύτ'

κι' ἄλλο ἓνα στοῦ τσακάτ'
πὲς τὴ μάνα σ' νᾶρτη κάτ'».

Ὁ παπποῦς χορευόντας τὸ ἐγγονάκι τραμπαλιστὰ λέγει :

«Νάτος, νάτος κι' ἔρχεται
ἀπὸ τὰ πέρ' ἀμπέλια

καὶ φορεῖ καὶ μιὰ μαπαρμποῦτα
μιὰ 'πὸ τὰ βελάνια σκούφια».

Στὰ παιδιά πὺὸ κατοροῦσαν τὴν νύχτα τὰ στρώματά τους :

«Κατρουβίλα Μουσταφέ, τσίσα τσίσα τα παπᾶ
πὺὸν κατρεῖς κι' ἀλέθ' ἢ μύλους
κι' βροντοῦ τὰ κεραμίδια
κι' σαπίζου τὰ σανίδια».

Τραγούδια τοῦ γάμου.

Τὴν προτεραίαν τοῦ γάμου, ὅταν τὰ παλληκάρια κουβαλοῦσαν μὲ τὰ στολισμένα μουλάρια τὴν προῖκα στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης, εἰς ὅλην τὴν διαδρομὴν τραγουδοῦσαν τὸ ἑξῆς ἐπίκαιρον :

Ἐβγάτε ἀπὸ τὰ ψηλά
ξανθὲς καὶ μαυρομμάτες
καὶ ρίξτε τὰ δίχτυα σας
νὰ πιάσετε διαβάτες.

Μὲ ἰδιαίτερον σκοπὸν τονίζοντες ἐκάστην στροφὴν μὲ τὸ (ἀμάν, ἀμάν, βαί-βαί, ἀμάν), λέγω δὲ ἐπίκαιρον, διότι ἄπ' ὅλους τοὺς δρόμους πὺὸν θὰ περνοῦσαν, ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ, ἐφρόντιζαν νὰ πᾶνε σ' ἐκεῖνα τὰ σπίτια καὶ νὰ στέκωνται στὰ παράθυρα. Ἡ προηγούμενη νύχτα τοῦ γάμου ἦτο νύχτα διασκεδάσεως στὰ σπίτια τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Ὡς τὸ

πρωῖ τραγούδια, κεράσματα καὶ χορός. Ἡ τελετὴ αὐτὴ ἀρχίζει μὲ τὸ ἐξῆς τραγούδι :

«Ἐλα Χριστὲ καὶ Παναγιὰ μὲ τὸν Μονογενῆ σου
στ' ἀντρόγυνο πού θὰ γενῆ νὰ δώσης τὴν εὐχὴ σου».
«Γαμπρός εἶναι γαρούφαλο κι' ἡ νύφη καρσοφίλι
κι' ὁ σύντεκνος μαναγουσιά, π' ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλη».

Ἡ ἐπωδός :

«Μάλαμα εἶσαι μάλαμα, δὲν σὲ ταιριάζω μ' ἄλλονα».

Ὅταν ξουρίζεται ὁ γαμπρός :

«Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νὰ τὰ μαλαματώσης
καὶ νὰ ξουρήσης τὸ γαμπρὸ νὰ μὴ τονε ματώσης».

Στὸ ξούρισμα τοῦ κουμπάρου :

«Φέρτε σαπούνη ἀπὸ τὴ Χιὸ
νερὸ ἀπὸ τὴν Πάρο
νὰ μπερμπερέσουν τὸ γαμπρὸ
μαζὶ μὲ τὸν κουμπάρο».

Εἶχα ἀρχίσει αὐτὴν τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τοῦ Αὐδημίου, κατὰ τὸ 1944, ὅτε ἀναγκαστικῶς ἤμουν κλεισμένος στὸ σπίτι, μὲ σκοπὸν τὰς ἀναμνήσεις μου τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς καὶ τὴν ἐτελείωσα μετὰ 15 ἔτη, διότι τὰ χειρόγραφα εἶχαν σκορπισθῆ ἀφ' ἑνός, λόγῳ μετακομίσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου εἶχα περισσότερον διαθέσιμον χρόνον τώρα, παρὰ τὴν ἡλικίαν μου, ὡς ἀποσυρθεῖς τοῦ ἐπαγγέλματος. Κατέληξα νὰ περιγράψω καὶ τὸ σύγχρονον χωριὸ μας μέχρι τοῦ ἐκτοπισμοῦ του, κατ' ἀνάγκην, διότι ἔτσι ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ μὲ τὴν σειρὰν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ τέλος. Θέλω ὅμως νὰ συνοψίσω τὴν ἱστορίαν μὲ τὸν σκοπὸν πού τὴν ἤρχισα. Νὰ ἀποδείξω δηλ. μὲ τὴν μελέτην τῶν ὄσων εἶδα, ἤκουσα καὶ διάβασα, μὲ τὴν συγκέντρωσιν τῶν γνώσεών μου, ὅτι τὸ Αὐδημι ἦταν ἓνα πράγματι ἀρχοντικὸ χωριὸ καὶ εἶδε ἡμέρας ἀκμῆς πρὸ τοῦ 1875. Τὰ μεγάλα ἀρχοντικά σπίτια, οἱ πλουσιώτατες καὶ χρυσοκέντητες φορεσιῆς τῶν γυναικῶν μὲ τὰ πολύτιμα ὑφάσματα, λαχούρια, τσόχες, μεταξωτά, τὰ κοντὰ χρυσοκέντητα φεσάκια, οἱ κεντημένες τραχηλιές, οἱ φοῦστες, τὰ σαλιαμάρακα καὶ τὰ κοντογούνια. Τῶν δὲ ἀνδρῶν, ἰδίως τῶν ἀρχόντων, οἱ βράκες ἢ μᾶλλον τὰ σαλβάρια, ἀπὸ σαντίνι πού γυάλιζε, τὰ τσοχένια γιλέκα καὶ οἱ πολύτιμες γοῦνες τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀψευδῆ τεκμήρια. Αὐτὰ τὰ σπίτια ἦσαν γεμάτα ἀπὸ χαλιὰ καὶ ἀνδρομίδες καὶ τζακόπανα καὶ μαξιλαροθῆκες ἀπὸ ἀναλεχτά, τὰ ὁποῖα ὅλα ὑφαίνοντο εἰς τοὺς ἀργαλειοὺς (κρεβατίνες) τοῦ Αὐδημιοῦ. Μετὰ τὸ 1878 ἀρχισε σιγὰ-σιγὰ ἡ νέα κατάστασις. Οἱ ἄνδρες δειλὰ-δειλὰ

κατ' ἀρχάς καὶ κατόπιν γενικῶς ἐνεδύθησαν μὲ τὰ στενὰ ἢ τὰ Φράγκικα, ὅπως ἐλέγετο ἡ Εὐρωπαϊκὴ φορεσιά, οἱ γέροι ὅμως διετήρησαν τὴν πωλητὰ ἀρχοντικὴ φορεσιά καὶ οἱ ταξειδεύοντες (Γιαλιτζήδες) στὰ χωριά κατὰ τὸ πλεῖστον διετήρησαν τὰ ποτούργια. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ γυναῖκες ἐμιμήθησαν τὴν πρόοδο τῶν φορεμάτων, ἐκτὸς τῶν γεροντισσῶν, πού διετήρησαν τὶς βράκες ὡς τὸ τέλος. Ἐὰν μὲ ὅσα ἔγραψα παρέδωσα χαρὰν τινὰ ἢ εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς συμπατριώτας μου, θὰ εἶμαι εὐτυχής. Τὰ ἔγραψα ὅλα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν, διότι ἐγὼ ἀγάπησα πραγματικὰ τὸ χωριό, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθην καὶ οἱ ἀναμνήσεις μου διατηροῦνται ζωηρὲς μέχρι σήμερον. Οὐδέποτε ἀπέκρυψα τὴν καταγωγὴν μου καὶ κατακρίνω ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καὶ εἶναι πολυάριθμοι αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐὰν μὲν εἶναι ἀπὸ οἰονδήποτε μέρος τῆς Θράκης, ἐρωτώμενοι λέγουν : «Εἶμαι ἀπὸ τὴν Πόλη», ἢ οἱ ἐλθόντες ἐκ Μ. Ἀσίας, λέγουν : «Εἶμαι ἀπὸ τὴν Σμύρνη». Ἐνῶ εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ γηγενεῖς Σμυρνηοὶ καὶ Κων]πολίτες εἶναι πολὺ ὀλίγοι. Τώρα βεβαίως δικαιούμεθα νὰ λέγωμεν ὅλοι, ὅτι εἴμεθα Ἀθηναῖοι ἢ Θεσ]νικεῖς, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ὅφειλω χάριτας εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, τὸν ἀκάματον αὐτὸν καὶ χαλκέντερον Θραῶκα κ. Φίλιππον Μανουηλίδην, ὅστις διὰ τοῦ λαμπροῦ χαρακτῆρος του, τῆς ἰσχυρᾶς του θελήσεως καὶ τῆς φλογερᾶς φιλοπατρίας, κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὸ ἄσβεστον πῦρ τῶν Θρακικῶν ἀναμνήσεων διὰ τῆς ἀνεπιλήπτου μέχρι σήμερον ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν», τὰ ὁποῖα θὰ μείνουν ἔσαεὶ μνημεῖον τῶν ἐπερχομένων γενεῶν καὶ ὅστις ἔδωκε καὶ εἰς ἐμὲ τὴν ἀφορμὴν νὰ γράψω τὴν παροῦσαν περὶ Αὐδημίου μελέτην καὶ μὲ ἐνεθάρυνε τόσον, ὥστε νὰ νικήσω ὅλους τοὺς ἐνδοιασμοὺς πού εἶχα καὶ ἐθεώρουν ἐμαυτὸν ἀκατάλληλον, ὅπως καὶ εἶναι ἡ ἀλήθεια, νὰ τὴν φέρω εἰς πέρας.

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Α) Αί εκδόσεις τῶν «Θρακικῶν»

Κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1959, ἡμερομηνίας τῶν τελευταίων ἐκλογῶν, χρονικὸν διάστημα, ἐπετεύχθη μὲ δραστηριότητα, οἰκονομικὰς θυσίας καὶ πολλοὺς κόπους ἡ ἔκδοσις τεσσάρων Τόμων τῶν «Θρακικῶν», ἐκ 300 ὡς πάντοτε σελίδων ἕκαστος, ἦτοι τοῦ 30οῦ: «Ἱστορία τῆς Θρακίας — Ἀρχαῖοι Χρόνοι», 31ου «Ἱστορία Ἐκπαιδύσεως Διδ[ι]χου», 32ου «Ἱστορία Σαμμακοβίου καὶ τῶν περίξ Ἑλλην. Κοινοτήτων» καὶ τοῦ παρόντος 33ου περὶ «Συνεχίσεως Ἱστορίας Σαμμακοβίου», «Ἱστορία Αὔδημιου» καὶ «Λαογραφικὰ Σουφλίου». Ὡσαύτως κατέστη δυνατόν νὰ συγκεντρωθῇ σημαντικὴ ὕλη διὰ τὴν ἔκδοσιν ἐτέρων δύο περίπου Τόμων, ὧν θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ταχύτερα ἐκτύπωσις καὶ κυκλοφορία. Λόγω τῶν γενικῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἡ διάθεσις ἐπ' ἀμοιβῇ τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων Τόμων ἐμφανίζει δυσχερείας καὶ ὡς ἐκ τῆς προσθέτου κρίσεως, ἦν ἀντιμετωπίζει τὸ βιβλίον. Διετέθησαν ἐν τούτοις, ἐξ ἐκάστης ἐκδόσεως, ἀνά 250 βιβλία εἰς τοὺς συγγραφεῖς, κατ' ἐπικρατήσασαν συνθήειαν, ἕτερα δὲ 150 διανεμήθησαν «τιμῆς ἔνεκεν» εἰς τοὺς διοικοῦντας τὸ Σωματεῖον, τὰς ἐπαρχιακὰς ἐπιτροπὰς, τὰ ἐπίτιμα μέλη καὶ δωρητὰς, μὲ ἐλαχίστας πωλήσεις εἰς βιβλιοπωλεῖα. Οἱ ὑπόλοιποι 100 Τόμοι περίπου ἐξ ἐκάστης ἐκδόσεως ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν ἀποθήκην. Ἡ σημαντικὴ δαπάνη τῶν τεσσάρων ἐκδόσεων ἐκαλύφθη ἀπὸ εἰσφορὰς Ὁργανισμῶν, Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἰδρυμάτων, ἐπετεύχθησαν δὲ αὐταὶ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ συνεχοῦς παρακολουθήσεως μὲ προσωπικὴν ἐπιρροήν. Οὕτω τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον τοῦ Σωματείου παραμένει ἀθικτον. Μὲ τὴν συμπαράστασιν ἐπίσης τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους Νομαρχῶν διετέθησαν πλήρεις σειραὶ «Θρακικῶν» εἰς τοὺς Δήμους καὶ Βιβλιοθήκας Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσ[σ]λονίκης, Ρόδου, Ξάνθης, Κομοτινῆς ἔναντι τῆς ἀξίας των.

Β) Κληροδότημα δι' ἀπόρους κορασίδας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὄσων ἀνεγράφησαν εἰς τὸν 31ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν» (σελῖς 289—290) περὶ τοῦ ὡς ἄνω κληροδοτήματος, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν τελευταίων θελήσεων τοῦ διαθέτου ἀειμνήστου Μητροπολίτου

Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου, μετὰ τὴν προικοδότησιν, διὰ τὸ ἔτος 1957 τῆς Φωτεινῆς Ζήση τοῦ Χουρμούζη, ἀναφέρομεν, ὅτι διὰ τῶν ὑπολοίπων 10.000 ἐκ τῆς εἰσπράξεως τῶν τόκων τῆς πρώτης τριετίας, προεκρίθησαν προικοδοτηθεῖσαι : διὰ τὸ 1958 ἡ Νίκη Πριτσιανάκη καὶ διὰ τὸ 1959 ἡ Αἰκατερίνη Λαγογερίδου, ἐκάστη διὰ ποσοῦ δρχ. 5.000. Ἀμφότεραι αἱ νεάνιδες κατάγονται ἐκ Δελλιωνῶν Σηλυβρίας, πατρίδος τοῦ διαθέτου. Κατὰ τὴν προικοδότησιν τῶν ὡς ἄνω δύο κορασίδων, μὲ τὴν φροντίδα τῆς ἐν Καβάλα Ὑπ[ι]πῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἔλαβε χώραν εἰς Χρυσούπολιν σεμνὴ τελετὴ, τὴν δημιουργηθεῖσαν δὲ ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν, περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἐσχολίασεν ὁ ἐγγχώριος τύπος, ὅστις προσέβη εἰς ἐμπεριστατωμένας δημοσιεύσεις μετὰ φωτογραφιῶν. Περιγραφὴν τῆς τελετῆς ὑπὸ τοῦ «Ταχυδρόμου» Καβάλας τῆς 24-2-1960 παραθέτομεν κατωτέρω, ἀπευθύνοντες εὐχαριστίας πρὸς τὴν ὡς ἄνω ἐφημερίδα, ἥτις πάντοτε εὐγενῶς συντρέχει τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐπιτελούμενον πατριωτικὸν καὶ ἐθνικὸν ἔργον. Ἡ περιγραφὴ αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Μία ὡραία τελετὴ εἰς τὸ Δημαρχεῖον τῆς Χρυσουπόλεως!»

«Εἰς τὸ Δημαρχεῖον τῆς Χρυσουπόλεως ἔλαβε χώραν τὴν περασμένη Πέμπτη μία σεμνὴ τελετὴ. Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης μας κ. κ. Χρυσόστομος ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Προέδρου τῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Λονδίνου Θρακὸς κυροῦ Γερμανοῦ Στρηνοπούλου ἐπροικοδότησε δύο νεάνιδας, καταγομένας ἀπὸ τὴν γενέτειραν τοῦ διαθέτου Δελλιῶνες τῆς Ἀνατ. Θράκης μὲ 5.000 δραχμὲς ἐκάστην. Καὶ αἱ δύο νεάνιδες κατοικοῦν εἰς τὴν περιφέρειαν Χρυσουπόλεως. Ἡ Κατίνα Λαγογερίδου εἰς τὴν Κοινότητα Παραδείσου καὶ ἡ Νίκη Πριτσιανάκη εἰς τὴν Κοινότητα Χρυσοχωρίου. Ὁ Δήμαρχος Χρυσουπόλεως διέθεσεν εὐγενῶς καὶ προθύμως τὸ Δημαρχεῖον. Κατὰ τὴν τελετὴν ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπρόσωπος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν» εἰς Καβάλαν, Ξάνθην καὶ Δράμαν, τὸ ὁποῖον διαχειρίζεται τὸ κληροδοτήμα, τακτικὸς δὲ συνεργάτης μας κ. Κυρ. Βαφείδης (Θρακιώτης), προσεφώνησε τὸν Μητροπολίτην μας ὡς ἐξῆς :

«Σεβασμιώτατε, ἔχω τὴν πολὺ τιμητικὴν ἐντολὴν δι' ἐμὲ τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν» καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Προέδρου τοῦ τέως Ὑπουργοῦ κ. Φιλίππου Μανουηλίδου, νὰ γίνω κατὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν τελετὴν, ὁ διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων των σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ πρόσωπόν Σας. Χάρις εἰς Ὑμᾶς τὸ κῦρος σας καὶ τὸ πολύτιμον ἐνδιαφέρον σας ἡ Ἐπιτροπὴ λειτουργεῖ κανονικῶς καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ προκριθῆ καὶ τετάρτη νεάνις γιὰ τὴν προικοδότησιν. Ἐκ μέρους τῶν Θρακῶν συμπατριωτῶν μου καὶ τοῦ Κέντρου μας Ἀθηνῶν, Σᾶς ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μας καὶ παρακαλῶ, παρὰ τὸν φόρτον τῆς ἐργασίας μὲ τὰ ὑψηλά Σας

καθήκοντα, νὰ συνεχίσητε κατευθύνοντες τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς μας. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα μέρος τῆς δημιουργικῆς Σας πρῶτης, ἡ ὁποία γίνεται ἀμέσως αἰσθητὴ εἰς ὀλόκληρον τὸν Νομόν μας. Συνεχίζετε κτίζοντες καὶ ἀνεγείροντες. Ὁλόκληρος ἡ ζωὴ Σας ὑπῆρξε γόνιμος δημιουργία. Ὅργανοι καὶ πλέον ἐκκλησῖαι, ἐκπαιδευτήρια, μορφωτικὰ ἰδρύματα, τεχνικὲς Σχολὲς ἠυλογήθησαν ἀπὸ Ὑμᾶς. Ἡ Χρυσούπολις πυκνοκατοικημένη ἀπὸ Θραῶκας ἔτυχε τῆς ἰδιαίτερας στοργῆς Σας πάντοτε. Ἄν καὶ οὐδέποτε ἐκάματε διακρίσεις καταγωγῆς, ὡς Ἀρχιποιμὴν τῆς Μητροπόλεώς Σας, ἡμεῖς οἱ Θραῶκες ἔχομε πολλοὺς λόγους νὰ νομίζωμεν ὅτι μᾶς περιβάλλετε μὲ τὴν εὐνοϊάν Σας. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν Δήμαρχον Χρυσουπόλεως κ. Γ. Δεληκάρην γιὰ τὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει τὴν στιγμήν αὐτὴν καθὼς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι εὐηρεσιήθησαν νὰ τιμῆσουν τὴν τελετὴν αὐτὴν. Καὶ εὐχομαι, Σεβασμιώτατε, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, πολλὸ σύντομα νὰ κληθῶμεν ἀπὸ τὸν ῥέκτην κ. Δήμαρχον Χρυσουπόλεως, νὰ εὐρεθῶμεν καὶ εἰς μίαν ἄλλην τελετὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Γυμνασίου Χρυσουπόλεως καὶ τῆς Τεχνικῆς τῆς Σχολῆς καὶ νὰ ἀκούσωμεν καὶ πάλιν, ὅπως πρὸ ὀλίγον τὰ ἐνθαρρυντικὰ καὶ αἰσιόδοξα λόγια Σας γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ ἰδιαίτερος τὸν Νομόν μας».

«Ἀπαντῶν ὁ Μητροπολίτης ἐτόνισεν, ὅτι ὅλα ὅσα ἀνεφέρθησαν ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», ὀφείλονται εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς περιφερείας του καὶ τὴν κατανόησιν, τὴν ὁποίαν εὐρῆκε πάντοτε ἐκ μέρους των. Χάρις εἰς αὐτοὺς τοὺς καλοὺς συνεργάτας, χωρὶς καμμίαν ἐξαιρέσιν, ἐπετεύχθησαν πολλὰ γιὰ τὴν προκοπὴν τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ἡμεῖς προσωπικῶς ἐπιτελοῦμεν ἀπλῶς τὸ καθῆκον μας».

Προσηλθὼν, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ἡ Νίκη Πριτσιανᾶκη καὶ ὁ πατὴρ τῆς Λαγογερίδου, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Σεβ. ἐμέτρησε τὸ ποσὸν τῶν 5.000 δραχμῶν μὲ πατρικὰς συμβουλὰς. Ὁ πατὴρ Λαγογερίδης ἐξέφρασε τὰς θερμὰς του εὐχαριστίας πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον καὶ ἐτόνισε χαρακτηριστικὰ, ὅτι «ἐσσεὶ θὰ ἐνθυμοῦνται μὲ εὐγνωμοσύνην τὸν δωρητὴν Μητροπολίτην κυρὸν Γερμανὸν Στρογγόπουλον». Τὴν τελετὴν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας των ὁ Δήμαρχος κ. Δεληκάρης, ὁ Διοικητὴς τῆς Ὑποδιοικήσεως Χωροφυλακῆς Μοίραρχος κ. Δρακούλης Γούδης, ὁ Γυμνασιάρχης Χρυσουπόλεως κ. Ν. Γκίκας, ὁ Δ/τῆς τοῦ Ὑποκαταστήματος τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης κ. Κων/τῆνος Ζωΐδης, ὁ Δ/τῆς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Χρυσουπόλεως καὶ Ἐφορος τῶν Προσκόπων κ. Παναγιωτόπουλος, γαμβρὸς ἐπὶ ἀνεπιὰ τοῦ ἀειμνήστου δωρητοῦ, μετὰ τῆς δεσποινίδος θυγατρὸς του, ὁ Οἶκον. Ἐφορος κ. Νικ. Ζάννας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Χρυσουπόλεως κ. Γεώργ. Παρίσης, ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Νέστου ἀρχιμανδριτῆς κ. Χρυσάνθος Γιωφῆς καὶ πλῆθος πολιτῶν τῆς Χρυσουπόλεως».

Κατωτέρω παρατίθενται φωτογραφίαι ἀπὸ τὴν τελετὴν τῆς προικοδο-
τήσεως μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην Καβάλας, τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ
Θρακικοῦ Κέντρου καὶ τοὺς παρευρεθέντας ἐπισήμους μετὰ τῶν προικο-
δοτουμένων.

Κατωτέρω παρατίθενται φωτογραφίαι ἀπὸ τὴν τελετὴν τῆς προικοδο-
τήσεως μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην Καβάλας, τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ
Θρακικοῦ Κέντρου καὶ τοὺς παρευρεθέντας ἐπισήμους μετὰ τῶν προικο-
δοτουμένων.

Ἐν συνεχείᾳ τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐφρόντισε δι' ἀλληλογραφίας καὶ προσωπικῶν συναντήσεων μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν Θυατείρων Λονδίνου καὶ Χρυσοστόμου Καβάλας καὶ κατόπιν πολυμήνων διαπραγματεύσεων πρὸς τακτοποίησιν τῶν ἀφορώντων τὰς νέας προικοδοτήσεις θεμάτων, ἐπέτυχε τὴν εἰσπραξίν ἐκ δεδουλευμένων τόκων νέας τριετίας, ποσοῦ ἐπαρκοῦς διὰ τὴν προικοδότησιν ἐτέρων τριῶν κορασίδων τῆς αὐτῆς καταγωγῆς καὶ μὲ τοὺς ἰδίους ὄρους τῶν προηγουμένων, πρὸς χορηγίαν εἰς ἐκάστην ἀνά δοχ. 5.000 διὰ τὰ ἔτη 1960—61, ἔναντι προσκομίσεως ληξιαρχικῆς πράξεως γάμου καὶ σχετικῶν ἀποδείξεων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προέδρου τῆς Ὑποεπιτροπῆς Καβάλας, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων—Νεαπόλεως—Θάσου κ.κ. Χρυσοστόμου, ὅστις, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, θύ καταβάλλη εἰς τὰς δικαιούχους τὰ ὡς ἄνω ποσά. Ἐγένετο ταυτοχρόνως ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία διὰ τὰς ἐπιλεγείσας ὑποψηφίας ἐκ 10 προσώπων, ἅτινα ὑπέβαλον αἰτήσεις μετὰ δικαιολογητικῶν, κατόπιν δὲ ὑποδείξεως 8 προσώπων ὑπὸ τῆς Ὑπ|πῆς Καβάλας, ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ, ἣτις ἔχει καὶ τὴν τελικὴν κρίσιν καὶ ἐκλογήν, ἐξέλεξε τρεῖς κορασίδας τὰς: Ἀνθὴν Θεοφιλίδου, Χαρίκλειαν Κουτσαγγελῆ καὶ Ἀναστασίαν Σιτηνοπούλου. Κατόπιν τῶν δύο σχετικῶν ἀνακοινώσεων τοῦ 31ου καὶ τοῦ παρόντος 33ου Τόμων εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι, παρὰ τὰς παρεμβληθείσας δυσχερείας, κατορθώθη, ἵνα ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀλησμόνητου φίλου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον καὶ ἐξόχου Θρακὸς Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Σιτηνοπούλου, ἐκπληρωθῆ κατὰ γράμμα, σύμφωνα μὲ τοὺς ὄρους τῆς διωθήκης του καὶ θὰ συνεχισθῆ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἐκ τῶν εἰσπραχθησομένων νέων τόκων, ἡ εὐεργετικὴ αὕτη καὶ φιλόφρων προικοδοτήσις.

Γ) Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ἰδρύσιν ἐργοστασίου ζαχαρέως

Διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐν Θράκῃ τευτλοκαλλιέργειας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἐκεῖ ἐργοστασίου ζαχαρέως. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ μέλους τοῦ Δ|κοῦ μας Συμβουλίου κ. Χριστοφόρου Οἰκονόμου, κατηρτίσαμεν ἐμπεριστατωμένον καὶ μὲ πλήρεις στατιστικὰς ὑπόμνημα, ὄπερ ἀψηθύνθη πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς ἀρμοδίους Ὑπουργούς, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ τοὺς Βουλευτὰς Θράκης καὶ τὸ ὅποιον ἔχει ὡς ἑξῆς :

26η Αὐγούστου 1960

Πρὸς τοὺς: Ἐξοχώτατον κ. Κων|τῖνον Καραμανλῆν, Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, Ἀξιότιμον κ. Παναγ. Κανελλόπουλον, Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, Ἀξιότιμους κ. κ. Πρωτοπαπαδάκην, Ὑπουργὸν

Συντονισμοῦ, Ἀδαμόπουλον Ὑπουργὸν Γεωργίας, Μάρτην Ὑπουργὸν Βιομηχανίας καὶ Ροδόπουλον Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.

Ἐξοχώτατε καὶ Ἀξιότιμοι κύριοι Ὑπουργοί,

Ἐνταῦθα

Ἐνα ζήτημα ἐνδιαφέρον τὰ μέγιστα ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἐγκατάστασις ζαχαροποιίας καὶ ἡ παραγωγή τουλάχιστον τῆς ἀναγκαίουσις εἰς τὴν χώραν ζαχαρώσεως. Ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλληνικὴν Θράκην, μὲ τὰς μεγάλας πεδιάδας τῆς καὶ τὰ ἀρίστης συστάσεως ἐδάφη τῆς, ἐνδιαφέρει ἡ ἐγκατάστασις ἐνὸς τουλάχιστον ζαχαροποιείου. Νῦν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἐγκατάστασιν ἐνὸς ζαχαροποιείου ἐν Θεσσαλίᾳ, παρὰ τὴν Λάρισαν καὶ ἐνὸς παρὰ τὰς Σέρρας. Τὸ τρίτον ἐνδείκνυται νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Θράκῃ, ὅπου, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ὑπάρχουν ὅλα τὰ γεωργικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἀποδοτικωτάτην καλλιέργειαν τῶν ζαχαροτεύτων. Ἡ ἐγκατάστασις τοιούτου ἐργοστασίου καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν τεύτων θὰ βοηθήσῃ τὴν οἰκονομίαν τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης, ἡ ὁποία τόσον πολὺ χωλαίνει, ὥστε νὰ ὀρθοποδήσῃ, νὰ ἀνυψωθῇ δὲ τὸ γεωργικὸν καὶ λοιπὸν εἰσόδημά τῆς εἰς σημεῖον εὐημερίας. Ἡ καλλιέργεια τῶν τεύτων θὰ δώσῃ ἐργασίαν, ὄχι μόνον εἰς τοὺς γεωργοὺς τῶν πεδιάδων, αἵτινες θὰ τὰ παράγουν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καπνοκαλλιεργητάς, οἱ ὁποῖοι ἔνεκα τῆς μονοκαλλιεργείας τῶν, δυσκόλως ἐπιτυγχάνουν τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα. Καθ' ὄρισμένας ἐποχάς, ὡς τῶν σκαλισμάτων, ἀραιώσεως καὶ συγκομιδῆς θὰ χρειάζονται πρόσθετοι ἐργατικαὶ χεῖρες, τὰς ὁποίας θὰ προσφέρουν οἱ καπνοκαλλιεργηταί. Διὰ τῶν ὑποπροϊόντων τῆς βιομηχανίας ταύτης, θὰ δημιουργηθῇ κτηνοτροφία μεγάλων ζώων (ἀγελάδων) καὶ θὰ ἐνισχυθῇ ἡ ὑπάρχουσα τοιαύτη τῶν χιλιάδων μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων, θὰ προσδεύσῃ δὲ ἔτι περισσότερον καὶ ἡ σημαντικὴ γαλακτοκομία. Εὐνότητον εἶναι πόσον μεγάλη θὰ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἐργατικῶν χειρῶν. Διὰ τὴν καλλιέργειαν 80.000 στρεμμάτων τεύτων, ὅσα χρειάζονται διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν ἐνὸς ἐργοστασίου, θὰ ἀπασχοληθοῦν 80.000 × 15 ἴσον 1.200.000 ἡμερομίσθια διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου λιγνίτου 90.000 ἡμερομίσθια, ἐξήρῳξιν ἀσβεστολίθων 4.500 ἡμερομίσθια. Τὸ ἐργοστάσιον θὰ ἀπασχολήσῃ 120.000 ἡμερομίσθια καὶ ἡ περιποίησις 12.000 ἀγελάδων 400.000 ἡμερομίσθια, ἥτοι ἐν ὅλῳ 1.184.500 ἡμερομίσθια. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον δεόν νὰ προστεθῇ μέγας ἀριθμὸς ἐργαζομένων εἰς τὰς μεταφοράς. Πᾶς τις ἐννοεῖ πόσον ἡ ἀπασχόλησις αὕτη θὰ ἐνισχύσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς Θράκης, τοῦ ὁποίου τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον εἶναι πολὺ χαμηλόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἔναντι τῶν συνόρων ἀκριτικούς πληθυσμούς, οἱ ὁποῖοι εὐημεροῦν καὶ οὕτω τὸ πεδίον δράσεως τῆς ἀντεθνικῆς προπαγάνδας εἶναι ἐλεύθερον. Ἡ δημιουργία τεσσάρων ζαχαροποιῶν ἐν Ἑλλάδι ἐνδείκνυται διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς καταναλισκομένης ἐν τῷ τόπῳ ζαχαρώσεως. Ἡ ποσότης αὕτη ἀνέρεται, κατὰ

μέσον ὄρον εἰς 90.000 τόννους, θὰ ἀυξηθῆ δὲ ταχύτατα, ὥστε τρία ζαχαροποιεῖα νὰ μὴ εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὸν ὀλίκον ἐφοδιασμόν. Ἐλπίζομεν, ὅτι διὰ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς πιθανῶς ἐν τῷ μέλλοντι ἐλαττώσεως τῶν ἐπιβαρυνόντων τὴν ζάχαριν φόρων, θὰ ἀυξηθῆ κατὰ πολὺ ἢ τοῦ προϊόντος τούτου κατανάλωσις, ὥστε νὰ χρειασθῆ νὰ ἐγκατασταθῶσι περισσότερα ζαχαροποιεῖα. Τὴν ἀνάγκην ἰδρύσεως τοιαύτης βιομηχανίας ἐν Θράκῃ, ἐξήτησαν ἀπὸ τοῦ 1953 ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Θράκης, διὰ τοῦ ἀπὸ 2-2-53 ἐγγράφου του, ὁ Δ]τῆς Γεωργίας, διὰ τοῦ ἀπὸ 22-1-53 ὁμοίου, καθὼς καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς Θρακικὸν Κέντρον. Αἱ ἀποδόσεις πειραματικῶν καλλιεργειῶν Θράκης εἶναι ἐγγεγραμμένα εἰς τὴν σελ. 99 τοῦ συγγράμματος τοῦ εἰδικοῦ Καθηγητοῦ Σ. Παπανδρέου «Τὰ τεύτλα καὶ ἡ ζαχαροποιία», εἶναι δὲ ἀπὸ τὰς καλλιτέρας πρὸς συναντῶνται ἀνά τὴν ὑψήλιον. Τὸ ζήτημα ἄλλως τε τοῦτο ἔχει ἀνακινηθῆ ἐπανειλημμένως διὰ δημοσιευμάτων, προσφάτως δὲ κατόπιν κοινῆς συσκέψεως τῶν Ἐπιμελητηρίων Κομοτινῆς, Ἀλεξ]πόλεως, Δράμας καὶ Καβάλας ὑπεβλήθη μακροσκελὲς ὑπόμνημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἀναπτύσσον ἐκ νέου τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴν ἀνάγκην ἰδρύσεως τοιούτου ἐργοστασίου καὶ εἰς τὴν Θράκην. Ὑπὲρ τῆς τοιαύτης προτιμῆσεως συνηγοροῦν καὶ πρόσφατοι προθέσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως. Ὅπως περιορισθῆ ἡ σιτοκαλλιέργεια εἰς τὰς ὡς ἄνω περιοχάς. Ἡ ἀντικατάστασις συνελπῶς τῆς σιτοκαλλιέργειας, παρέχει πρόσφορον ἔδαφος ἀναπτύξεως τῆς τευτλοκαλλιέργειας εἰς τὴν εὐφορωτάτην ταύτην περιοχὴν, ἣτις θὰ τροφοδοτήσῃ τὸ ὑποδεικνυόμενον τοπικὸν ἐργοστάσιον. Κατόπιν τῶν ὡς ἄνω ἐπιχειρημάτων καὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἡ παραμεθόριος αὕτη περιοχὴ ἐνισχυθῆ καταλλήλως πρὸς τὸν ὄρον τῆς ἀγορτικῆς παραγωγῆς, ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ σπεύσῃ νὰ λάβῃ ἐν προκειμένῳ τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα, ἅτινα θὰ προωθήσουν καὶ θὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς τόπου, δυσκολευομένου σήμερον νὰ ἀνναποκριθῆ εἰς τὰς ἀυξηθείσας ἀγοραστικὰς ἀνάγκας του, λόγω τῆς σημαντικῆς μειώσεως τῆς ἀξίας τῶν γεωργικῶν του προϊόντων. Ἐπὶ τούτοις, ἐκφράζομεν τὰς ἐκ τῶν προτέρων εὐχαριστίας μας καὶ ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν καταβαλλομένων πανταχόθεν προσπαθειῶν διατελοῦμεν,

Μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ
Φ. ΜΑΝΟΥΛΛΙΑΝΣ, (Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου)

Κοινοποιήσις: 1) κ. κ. Βουλευτὰς Θράκης, 2) Ἐμποροβιομηχανικὰ Ἐπιμελητήρια Κομοτινῆς, Ἀλεξ]πόλεως, Δράμας, Καβάλας καὶ Ξάνθης.

Δ) Διαμαρτυρία Θρακικοῦ Κέντρου

Ἐξ ἀφορμῆς ἐπανελημμένων δημοσιευμάτων καὶ σχολίων τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ξένου τύπου, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐσχάτως λαβὸν χώραν 39ον Συνέδριον τῶν ἐν Ἀμερικῇ Σλαβομακεδονικῶν Ὀργανώσεων, περὶ ἐθνικῶν διεκδικήσεων γειτονικῶν μας Χωρῶν τῶν Βαλκανίων, τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἀπηύθυνεν ἔγγραφον πρὸς τὴν ἐν Νέα Ὑόρκη «Πανθρακικὴν Ἐνωσιν», κατὰ ταυτόχρονον σύμπτωσιν μᾶς ἀπεστάλη ἔμπεριστατωμένον δημοσίευμα: «Ἡ Βουλγαρο—Μακεδονικὴ προπαγάνδα» εἰς ὀλοσέλιδον ἄρθρον τῆς 9ης Ὀκτωβρίου τοῦ «Ἐθν. Κήρυκος» Ν. Ὑόρκης. Τὸ ὡς ἄνω ἔγγραφον τοῦ Θ. Κέντρου ἔχει ὡς ἑξῆς:

27η Σεπτεμβρίου 1960

Πρὸς τὴν Πανθρακικὴν Ἐνωσιν Ἀμερικῆς

*Αξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Εἰς Νέα Ν. Ὑόρκην

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀνακινώσωμεν τὰ ἀκόλουθα: Εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν τύπον ἐδημοσιεύθησαν κατ' αὐτὰς διαμαρτυρίαι καὶ δριμύτητα σχόλια ἐναντίον τοῦ 39ου Συνεδρίου τῶν Σλαβομακεδονικῶν πατριωτικῶν ὀργανώσεων, λαβόντος χώραν εἰς τὸ Νητρόιτ τῶν Η.Π.Α. Ἀντιπαρερχόμεθα τὸ γελοῖον καὶ κακόπιστον περιεχόμενον τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Βουλγαρικῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν ὑποκνητῶν τοῦ ἐν λόγῳ Συνεδρίου, ἧ ἀμάθεια καὶ κακοπιστία τῶν ὁποίων ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζουν, ὅτι ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, Σλαῦοι πρόγονοι τῶν Μακεδόνων, ἐξήπλωσαν τὸν ἔνδοξον πολιτισμὸν των!!! εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι τὸ Συνέδριον τοῦτο ἐπετράπη παρὰ τῆς συμμάχου Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, τὸ δέ ἔτι ἐκπληκτικὸν ὅτι ὁ ἐπίσημος Κυβερνήτης τῆς Πολιτείας τοῦ Μίτσιγκαν, πλούσιος βιομήχανος σαπωνοποιίας, υἱοθέτησεν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς συνέδρους, τοὺς ὡς ἄνω ἐξωφρενισμούς. Αἱ αὐταὶ τηλεγραφαὶ καὶ πληροφορίαι ἀναφέρουν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς θὰ ἀντιδρᾶσιν καὶ θὰ ἀναλάβουν τὴν διαφώτισιν τῆς Ἀμερικανικῆς κοινῆς γνώμης. Φρονοῦμεν, ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην ὁμαδικὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων, θὰ πρέπη νὰ συμμετάσχουν καὶ οἱ αὐτόθι Θραῖκες, διὰ τῶν ὀργανώσεών των καὶ ἐπειδὴ φυσικὰ ἢ πρωτοβουλία θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ὑμετέρας Πανθρακικῆς Ἐνώσεως, σᾶς γνωρίζομεν ὅτι τὸ καθ' ἡμᾶς ἐν Ἀθήναις Θρακικὸν Κέντρον τίθεται παρὰ τὸ πλευρόν σας καὶ συμμετέχει ὀλοψύχως, κατὰ τῶν τοιούτων ἀντεθνικῶν ἐπιδιώξεων. Μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχωμεν σχετικὰς σας εἰδήσεις, σᾶς εὐχαριστοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων καί,

Διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ (Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου)

Ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου δὲν περιορίσθη εἰς τὰ ὡς ἄνω βασικά ἐπιτεύγματα, ἀλλ' ἐσυνέχισε τὴν δρασιν της εἰς τὸν φιλανθρωπικὸν τομέα, ἀποστείλασα διάφορα ποσὰ (βοηθήματα) εἰς Σωματεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκη Χαρίσειον Γηροκομεῖον, εἰς ὃ παραμένουν ὡς τροφίμοι ἄποροι πρόσφυγες ἐξ Ἀνατ. Θράκης. Ὡσαύτως, ὅσοι προσέρχονται εἰς τὰ γραφεῖα μας ἀνεργοὶ ἢ ἐπιθυμοῦντες νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν ξένην πρὸς ἀνεύρεσιν ἐργασίας, τυγχάνουν πάσης προστασίας διὰ προσωπικῶν συστάσεων, τηλεφωνικῶς καὶ δι' ἐπιστολῶν πρὸς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς καὶ ἰδιώτας. Πολλοὶ νέοι ἐκ τῶν συστηθέντων Θρακῶν κατέλαβον ἐπικαιροὺς θέσεις εἰς ἀτμόπλοια καὶ γραφεῖα εἰς τὴν ξένην καὶ μᾶς ἐξέφρασαν καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας των.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐδεξιώθη κατ' οἶκον οἰκογενειακῶς τὸν κ. Δημοσθένην Χατζηγιαννάκη, Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀμερικῇ Πανθρακικῆς Ἐνώσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν κ. Ἀθανάσιον Ἀναστασίου Εὐεργέτην τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ἀμφότεροι ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπιτυχῆ σταδιοδρομίαν τοῦ Σωματείου καὶ τὴν συνέχισιν ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» καὶ ὑπεσχέθησαν καὶ διὰ τὸ μέλλον τὴν ἠθικὴν συμπαράστασίν των.

Αὐτὰ ἐν περιλήψει τὰ ἐπιτεύγματα, μὲ ὀγκώδη ἀλληλογραφίαν καὶ προσπάθειαν, ἅτινα ἐν λεπτομερείᾳ θὰ ἀνακοινωθοῦν εἰς λογοδοσίαν προσεχοῦς Γενικῆς Συνελεύσεως.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Υ Π Ο

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ-ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΗ

ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Δ)ΤΟΥ Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

A handwritten signature in black ink, written in a cursive style. The signature is highly stylized and appears to be the name 'Χρήστος Παπασταματίου-Μπαμπάλιτης'.

“ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1932 ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7ῃ Ὀκτωβρίου 1960

**Κύριον Χρῆστον Παπασταματίου—Μπαμπαλίτην
Διτὴν Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου Σουφλίου**

Φίλε Κύριε Συμπατριώτα,

Εἰς Σουφλί

Κατόπιν τῆς δι' ἀλληλογραφίας συνεννοήσεώς μας καὶ ἀφοῦ ἐλάβομεν γνῶσιν τῶν χειρογράφων τῆς πολυμήνου καὶ ἀξιεπαίνου ἀνεκδότου ἐργασίας σας περὶ τῆς Λαογραφίας τῆς πόλεως Σουφλίου, συγχαίρομεν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐμφάνισιν τοῦ τιμῶντος τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλοπατρίαν σας, ἔργου ὑμῶν. Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρακικοῦ Κέντρου, κατόπιν εἰσηγήσεώς μας, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν, ὅπως δημοσιεύσῃ εἰς τὸν 33ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν» ὀλόκληρον ἢ μέρος, ἀναλόγως τοῦ χώρου, τῆς ἐργασίας σας ταύτης, ἣτις συντρέχει τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπὶ 30 ἔτη ἐκδόσεως τοῦ Περιοδικοῦ μας καὶ προσθέτει πολυτίμους σελίδας εἰς τὰ Λαογραφικὰ τῆς Θράκης, μὲ τὰ ὅποια κατ' ἐπανάληψιν ἔχει ἀσχοληθῆ τὸ Θρακικὸν Κέντρον. Πρὸς κὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν, καθ' ἣν αἱ τοιαῦται συγγραφικαὶ μελέται δὲν ἀμείβονται ὑλικῶς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς διαθέσεως ἀναλόγου ἀριθμοῦ βιβλίων, ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ ἔλαβεν ὡσαύτως τὴν ἀπόφασιν, ἐξαιρετικῶς δι' ὑμᾶς, ἵνα μαζὶ μὲ τὰ βιβλία ταῦτα διαθέσῃ τὸ ποσὸν τῶν δισχιλίων δραχμῶν (2.000) πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς μέχρι τοῦδε καὶ τῆς μελλοντικῆς σας ἐπιδόσεως. Ἐπὶ τούτοις,

Διατελοῦμεν μετὰ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν
Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΑΔΗΣ, (Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου)»

Ἐν Σουφλίῳ τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 1960

«Κύριον Φίλιππον Μανουηλίδην

τ. Ὑπουργὸν — Πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Εἰς Ἀθήνας

Τὸ «Λαογραφικὸν ὑλικὸν» τῆς πόλεως Σουφλίου εἶναι πλουσιώτατον καὶ ἡ περισυλλογὴ τούτου ἀποτελεῖ ἐθνικὸν καθήκον. Τοῦτο

Συναισθανθέντες και ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ διδασκ]κοῦ μας σταδίου, ἤτοι ἐπὶ 30ετίαν ἤδη, δὲν ἐφείσθημεν κόπων και θυσῶν διὰ νὰ περισυλλέξωμεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἐρχόμενοι ἀπ' εὐθείας εἰς ἐπαφήν μετὰ τὰ πλέον ἀξιοσέβαστα και ἤρεμα γεροντάκια, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ αἴσιον ἀποτέλεσμα και καταρτίσωμεν συλλογὴν ἐκ ποικίλου λαογραφικοῦ ὕλικου, τὸ ὅποιον θέτω ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ καθ' ὑμᾶς Θρακικοῦ Κέντρου, ἵνα δημοσιευθῇ εἰς τὸ περιοδικόν σας τὰ «Θρακικά». Πάντα ταῦτα τὰ θέματα τῆς Λαογραφικῆς μου ἐρεύνης, εἶναι ἀνέκδοτα και ἡ ἐπεξεργασία των περαιομένη, συνεχίζω δὲ τὴν ἐπεξεργασίαν και ἐτέρων. Ἐπίσης τὰ ἀπὸ τοῦ 1908—1922 ἱστορικὰ γεγονότα Σουφλίου δὲν εἶναι δημοσιεύσιμα πρὸς τὸ παρόν, εἴτε ὡς θίγοντα τὴν μετριοφροσύνην τῶν ἐν ζωῇ ἀτόμων εἴτε δι' ἄλλους σοβαροὺς λόγους. Καθῆκον ἱερὸν ἐθεωρήσαμεν νὰ ἀποστείλωμεν τὸ λαογραφικὸν ὕλικόν μας εἰς τὴν τιμῶσαν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος «Γλωσσικὴν Ἑταιρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ὡς μέτοχοι τῶν ὑπ' αὐτῆς προκηρυσσομένων διαγωνισμῶν, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ἐργασία μας και διὰ νὰ ἀποτελέσῃ μετὰ τοῦ ὅλου λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς χώρας ὕλην εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἐξ ἧς θέλει ἀντλή ἡ λαογραφία τὸ περιεχόμενόν της. Ἐν συνεχείᾳ, κατόπιν τῆς μεθ' ὑμῶν ἀλληλογραφίας, ὡς Προέδρου τοῦ Σωματείου «Θρακικὸν Κέντρον», ὅπερ διὰ τῆς ἐπὶ δεκαετηρίδας φωτεινῆς δράσεώς του τιμᾷ τὴν πατρίδα μας Θράκην, ἐπέτυχα ὅπως τοῦτο περιλάβῃ εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ περισπουδάστου ἐπιστημονικοῦ, ἱστορικοῦ και λαογραφικοῦ περιοδικοῦ του τὰ «Θρακικά» τὴν ἐργασίαν μου ταύτην. Ὅφειλω χάριτας και ἐκφράζω τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας μου πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Θ. Κ., πολιτευτὴν τῆς Θράκης και ἰδιαιτέρως τοῦ Ν. Ἐβρου, κατ' ἐπανάληψιν δὲ Ὑπουργὸν κ. Φίλιππον Μανουηλίδην, καθὼς και τοὺς συνεργάτας του, μετὰ τῶν ὁποίων και ἐκ Σουφλίου φίλος μου κ. Πασχάλης Οἰκονομίδης (μέλος τῆς Δ.Ε. τοῦ Θ.Κ.) διότι μετὰ προθυμίας και διὰ σημαντικῆς δαπάνης ἀνέλαβεν τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὴν δημοσιότητα τοῦ ἔργου μου τούτου, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν κόπων και τῆς εὐλόγου φιλοδοξίας μου. Δὲν παραλείπομεν ἐπίσης νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἀρχικὸν κινητὸν μας ὑπῆρξαν, ἀφ' ἑνὸς αἰ ὥραιαι περὶ Σουφλίου διηγήσεις τοῦ πατρός μου Παπασταματίου—Μπαμπαλιτῆ δημοδ]λου και Ἱερέως ἐν Σουφλίῳ (1867—1934) και τῆς μητρός μου Σταματίας (1875—1954), ἣτις μοι ὑπηγόρευσε πάρα πολλὰ ἄσματα, ἔνια τῶν ὁποίων κατέγραψα εἰς Βυζαντινὴν μουσικὴν. Ἐπίσης διὰ τὴν συμμετοχὴν μου εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς «Γλωσσικῆς Ἑταιρίας» ἔδωκεν ἀφορμὴν κριτικὴ τοῦ σχολιαστοῦ τῆς ἐφημερίδος «Ἐμπρὸς» Ἀθηνῶν τῆς 25-5-57. Κατωτέρω παραθέτω και τὰ δύο ἔγγραφα βραβεύσεως τῆς ὡς ἄνω «Γλωσσικῆς Ἑταιρίας». Ἐπὶ τούτοις ἐκφράζω τὸν θαυμασμὸν και τὰ συγχαρητήριά μου

διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐπιτελούμενον πατριωτικὸν ἔργον, σᾶς
εὐχαριστῶ καὶ πάλιν καὶ διατελῶ,

Μετ' ἔξαιρέτου τιμῆς
ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ — ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΗΣ
Δ/τῆς Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου Σουφλίου

«ΓΛΩΣΣΙΚΗ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου 1958

Ἄριθ. Πρωτ. 141

*Πρὸς τὸν κ. Χρ. Παπασταματίου—Μπαμπαλίτην
Δ/τὴν Γ' Δημ. Σχολείου Σουφλίου*

Εἰς Σουφλί

Ἀξιότιμε κύριε,

Ἀσμένως ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἡ εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγω-
νισμόν τῆς Ἑταιρίας ὑποβληθεῖσα χειρόγραφος συλλογὴ σας ἐκ Σου-
φλίου, ἐκρίθη ἐπαινετικῶς ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἔτυχε
β ρ α β ε ἰ ο υ ἐκ δραχμῶν 800. Συγχαίροντες ὑμῖν ἐπὶ τούτῳ, εὐελπιστοῦ-
μεν ὅτι θὰ συνεχίσητε τὴν εὐγενῆ καὶ ἐθνωφελῆ ταύτην προσπάθειαν.

Μετὰ πάσης τιμῆς

(Ὁ Πρόεδρος) Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ (Ὁ Γραμματεὺς) Ι. ΚΑΛΛΕΡΗΣ»
(Ἀκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ εἰς χεῖρας μου πρωτοτύπου)

Ἐν Σουφλίῳ τῇ 11 Αὐγούστου 1959 Ὁ Δημοδ/λος Χρ. Παπασταματίου-Μπαμπαλίτης

«ΓΛΩΣΣΙΚΗ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Δεκεμβρίου 1959

Ἄριθ. Πρωτ. 150

*Πρὸς τὸν κ. Χρηστον Παπασταματίου—Μπαμπαλίτην
Δ/τὴν Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου Σουφλίου*

Εἰς Σουφλί

Ἀξιότιμε κύριε,

Εὐχαρίστως ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι, ἡ εἰς τὸν ἐφετεινὸν διαγωνισμόν
ὑποβληθεῖσα δευτέρα χειρόγραφος συλλογὴ σας ὑπὸ τὸν τίτλον «Λαογραφι-
κὰ Σουφλίου», ἐκρίθη ἐπαινετικῶς ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς
καὶ ἐτιμῆθη διὰ δευτέρου βραβείου ἐκ δρχ. 1.200. Συγχαίροντες ὑμῖν ἐπὶ
τούτῳ, διατελοῦμεν,

Μετὰ πάσης τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς Ι. ΚΑΛΛΕΡΗΣ

ΤΟ ΣΟΥΦΛΙ

(Σύντομος περιγραφή περί τῶν πρώτων ἀποίκων Σουφλίου).

Πλάϊ στα θολὰ νερὰ τοῦ Ἐβρου, 300 μέτρα δυτικά, 72 χιλ. ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς Ἀλεξ|πόλεως τῆς νύμφης τοῦ Θρακικοῦ Πελάγους, εἶναι κτισμένη κατὰ μῆκος τῆς σιδηρ|κῆς γραμμῆς ἡ πόλις τοῦ Σουφλίου, πού τὰ πόδια της πατοῦνε τίς παρυφές τῆς κατάφυτης ἀπὸ μουριές πεδιάδος καὶ ἡ κεφαλή της φθάνει στὶς ρίζες τῆς ὀροσειρῶς Β. Ροδόπης. Σὰν γνήσια θυγατέρα τοῦ Ὁρφέα, εἶναι γεμάτη ὁμορφιὰ καὶ κάλλη, ἔχοντας παράδοσι τὸ τραγούδι καὶ τὸ χορό. Οἱ φιλοπονότατοι κάτοικοι ἀσχολοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴ σηροτροφία. Ἐφθασε ἐποχὴ πού παρῆγε πάνω ἀπὸ ἓνα ἑκατομ. κιλὰ χλωρὰ κοκκούλια πού τὰ πωλοῦσε μὲ πολὺ καλὲς τιμές, γιὰ νὰ ἀκμάζη καὶ νὰ στολιζέται μὲ σπίτια πελώρια τὰ «μπιτζεκλίκια», (σηροτροφεῖα), μὲ 4 ἑξατάξια Δημοτ. Σχολεῖα, μὲ Γυμνάσιο, δύο ἐκκλησίαι, ὠραιότατο Δημαρχεῖο καὶ ἄλλα Δημόσια καταστήματα, ὥστε νὰ φαίνεται μεγάλη πολιτεία. Πρὸ τοῦ 1914, κατὰ τὴν πλήρη του δηλ. ἀκμὴν, τὸ Σουφλί, εἶχε 14 χιλ. κατοίκους ἀμύγως Ἑλληνας, πού ἂν καὶ μπροστὰ στὴ μύτη τῆς Τουρκίας, ζοῦσε ἐλεύθερο, ἀνεξάρτητο καὶ εὐτυχισμένο. Ποῦ νὰ πατήση πόδι Τούρκικο μὲ κακὸ σκοπὸ στὸ Σουφλί. Ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τὸ ἀπεκάλουν «Κιουτσουκ-Γιουνάν», (μικρὴ Ἑλλάδα). Περιέργον! ἀλλὰ ἀληθέστατον. Σὰν ἀποικοὶ τοῦ Σουλίου, οἱ Σουφλιῶτες ἤρθαν ἐδῶ στὰ πέρατα τῶν σημερινῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωκαν τὸ ἐθνικὸν παρόν. Μετὰ ἀπὸ σειρὰν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ ἐπὶ τέλος ἀφῆθησαν ἐλεύθεροι νὰ ζήσουν ὅπως ἤθελαν. Γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ Σουφλίου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς παράδοσις: «Κατὰ τὰ τέλη τῆς 17ης 100|ετηρίδος 1780—90, μετὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, λίγες οἰκογένειαι τοῦ κατεστραμμένου Σουλίου ἤρθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ, ὅπου ἔμεναν μερικοὶ Τούρκοι τσιφλικοῦχοι μὲ τοὺς ὑποτακτικούς των. Ἐχτίσαν τίς καλύβες των ὅλοι κοντὰ-κοντὰ καὶ εἰργάζοντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ κτήματα τῶν Τούρκων. Ὅμως ἐργατικοὶ καὶ δραστήριοι ὅπως ἦσαν δὲν ἄργησαν νὰ προσδέξουν καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα, ὥστε νὰ ζοῦν ἀνεξάρτητοι. Πρῶτον μέλημά των κατόπιν ἦτο νὰ δώσουν ὄνομα στὸν συνοικισμὸν των καὶ μάλιστα τὸ ὄνομα τῆς δοξασμένης πατρίδος των. Ὅμως οἱ Τούρκοι δὲν ἤθελαν ν' ἀκοῦν τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ οὕτω καὶ τῇ συγκατανεύσει τῶν νέων ἀποίκων ὠνομάσθηκε Σουφλί. Προσετέθη ἓν γράμμα καὶ ἔγινεν ἡ λέξις ὀξύτονος καὶ ἥλλαξε κατὰ τι, δὲν ἠλλοιώθη ὅμως ποσῶς ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ τῶν Σουφλιωτῶν. Ἦτο τόσο μεγάλη ἡ συνοχή των, ὥστε ἀλλοίμονον ἂν τολμοῦσε Τούρκος νὰ τοὺς πειράξῃ ἢ στὴν τιμὴν ἢ στὸν ἐθνισμὸν των. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἡ συνοικία των παρέμει-

νεν ὡς τὰ σήμερα μὲ τὴν ὄνομασίαν «Κακὸ Σούλι». Δὲν εἶχον ὁμως ἀργή-
 σει καὶ τὰ ἐπεισόδια. Ντυμένοι οἱ Σουφλιῶτες μὲ τὴ χτυπητὴ γαλάζια
 βράκα καὶ τὸ «γυράνιου» πουκάμισο μὲ τ' ἄσπρα κουμπιά, λεβέντηδες κα-
 θὼς ἦταν ἕνας κι' ἕνας, γυρνοῦσαν στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, ὄχι σὰν
 σκλάβοι μὰ σὰν ἀφέντηδες. Οἱ Σουφλιωτοποῦλες πάλι μὲ τὰ μακρυνά, ὡς
 τὸν ἀστράγαλο, μεταξωτὰ πουκάμισα, τὰ ἀτλαξένια «καντάνια», πού στὴ
 μέση ἔσφιγγαν μὲ βυζαντινὴ «ζούνα» καὶ στὸ πάνω μέρος ἄφιναν ἀρκετὸ
 καρρέ, ὥστε κάτω ἀπὸ τὸ δαντελωτὸ πουκάμισο νὰ φαίνεται ἕνα πλούσιο
 στῆθος καὶ μὲ τὴ «μαγλίκα» στὸ κεφάλι, πού ἐπλαίσιωνε ἕνα πρόσωπο
 ἀγνό, ὀλοστρόγγυλο σὰν τὸ φεγγάρι καὶ κάτασπρο σὰν τὸ χιόνι, δὲν εἶχαν
 ἀνάγκη νὰ εἶναι κλεισμένες στὰ «καφάσια», καθὼς οἱ Τουρκάλες, μὰ χό-
 ρευαν περὶ φανα κάθε Κυριακὴ στὶς πλατεῖες, λέγοντας γλυκόφωνα τραγού-
 δια καὶ ἐκρηκτικές, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, δὲν ἔκαιγαν μονάχα τοὺς ὁμο-
 φύλους των, μὰ ἔμπαιναν καὶ στὸ μάτι τῶν βαρβάρων, πού γι' αὐτὸ ὠρ-
 γάνωναν ἐπιδρομὰς ἀπαγωγῆς των. Ὅμως ἡ τιμωρία πού τοὺς περιέμενε
 ἦταν πολὺ σκληρῆ. Σοφὰ γεροντάκια καθοδηγοῦσαν τὰ παλληκάρια καὶ κα-
 τέστρωναν στρατηγικώτατα σχέδια ἐκδικήσεως. Ἦκουσα ἀπὸ πολλοὺς γέ-
 ρους νὰ διηγοῦνται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖο περιστατικόν: «Οἱ
 Τοῦρκοι κάτοικοι, κατόπιν ἐνὸς ἐπεισοδίου, ἐκάλεσαν τὸν Δ|τὴν τῆς Τουρ-
 κικῆς Ἀστυνομίας Διδ|χου, ὅστις πάραυτα πῆρε τοὺς «Τζανταρμάδες» του
 του κι' ἦρθε στὸ Σουφλί. Ἀφοῦ συνέλαβε ὅλους τοὺς ζωηροὺς Ἑλλήνας
 παλληκαράδες, τοὺς ὠδήγει αὐθημερὸν εἰς Διδ|χο, πλὴν ὁμως στὸ δρόμο
 νύχτωσαν καὶ παρέμειναν νὰ διανυκτερεύσουν στὸν κάμπο τοῦ «Σαλτί-κιοῖ»,
 σημερινὰ Λάβαρα, 14 χλμ. ἀπὸ Σουφλίου καὶ ἄλλα τόσα ἀπὸ Διδυμοτείχου.
 Πῶς τὰ κατάφεραν, τίς οἶδε, μερικὰ ἀπὸ τὰ παλληκάρια αὐτὰ σηκώθηκαν
 ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ ἀπαρτήρητα ἦλθαν στὸ Σουφλί, ὅπου ἀφοῦ προέβησαν
 εἰς τρομοκρατικὰς ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου πράξεις, διὰ ξυλοδαρ-
 μῶν, λιθοβολισμῶν καὶ ὕβρεων, ἀμέσως ἐπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον καταλύ-
 σεώς των, διὰ νὰ μεταφερθοῦν ἐκεῖθεν εἰς τὰς φυλακὰς Διδ|χου. Κατὰ τὸ
 μεσημέρι τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἕτεροι Τοῦρκοι, ἀπεσταλμένοι ἐκ Σουφλίου ἔφ-
 θαναν εἰς Διδυμοτείχον διὰ νὰ ἀναφέρουν τὰ διατρέξαντα εἰς βάρος των
 ἐπεισόδια τῆς νυκτός. Τόση δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Τούρκου Διοι-
 κητοῦ, διὰ τὸ ἀπίθανον τῆς νέας ταύτης καταγγελίας, ὥστε ἀφοῦ ἀπλευ-
 θέρωσεν ἀμέσως τοὺς συλληφθέντας Ἑλλήνας, ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους κα-
 κῆν κακῶς καταλογήσας εἰς βάρος των τὰ δημιουργούμεγα ἐκάστοτε, τὰ
 ὅποια ἀπὸ σκοποῦ δῆθεν ἐσκηνοθέτου. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλα
 τινά, ὡς ἀλλαγῶν σημειοῦμεν, ὑπῆρξαν ἀφορμὴ νὰ ἐγκαταλείψουν ὀριστι-
 κῶς οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τὸ Σουφλί καὶ νὰ μεταβοῦν οἰκογενειακῶς εἰς
 ἄλλα τούρκικα χωρία, ἐκεῖθεν τοῦ Ἐβρου καὶ δὴ στὸ ὡς ἐκ τοῦ τόπου
 προελεύσεώς των ὀνομασθὲν νέον χωρίον των «Σουφλάρ-κιοῖ», ἐναντι τοῦ

Διδ|χου. Ἐκτοτε, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Σουφλίου παρέμεινε καθαρὸς Ἑλληνικὸς μέχρι σήμερον, ἄνευ τῆς παρουσίας οὐδὲ καὶ ἄλλων ξενικῶν στοιχείων ὡς Ἑβραίων, Ἀρμενίων, Βουλγάρων κλπ. Τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἀναπτυχθοῦν ἦθη, ἔθιμα καὶ γλωσσικὰ ἰδιώματα Ἑλληνικώτατα. Ἀλλὰ περὶ πάντων τούτων, ἀδυνατοῦμεν δυστυχῶς νὰ ἀσχοληθῶμεν λεπτομερῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἔνεκα τῆς πολυσχιδοῦς καὶ ἐπιπόνου ὑπηρεσίας μας, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους ὑγείας. Ἐχομεν ὅμως ἤδη συγκεντρώσει τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα στοιχεῖα, ἅτινα μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπεργασθῶμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Δὲν παραλείπομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐπίσης, ὅτι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως Σουφλίου, πολὺ σπουδαῖον ρόλον ἔπαιξε καὶ ἡ ἐγκατάστασις σιδηρ|κοῦ Σταθμοῦ στὰ 1890, ποῦ ἠρνήθησαν τότε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κορνοφωλιᾶς διὰ νὰ μὴν καπνίζωνται τὰ μωρεόφυλά των ἀπὸ τὶς ἀτμομηχανές καὶ μὲ χαρὰν καὶ προθυμίαν ὅμως εἶχαν δεχθῆ οἱ ἔξυπνοι καὶ διορατικοὶ Σουφλιῶτες». Τὸ Σουφλί σήμερα παρακάζει. Οἱ κάτοικοι μὲ πόνον ψυχικὸν ἀναγκάζονται νὰ μετοικήσουν εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ Νομοῦ Ἀλεξ|πολιν, Διδ|χον, Ὁρестиάδα, ἀλλὰ καὶ πολὺ μακρότερα. ἔκτος τῆς Θράκης, εἰς πόλεις ἄλλων περιοχῶν τῆς πατρίδος, τῆς Μακεδονίας, Στερεᾶς καὶ παντοῦ ὅπου τοὺς εἶναι δυνατόν νὰ κερδίσουν τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν των. Αἰτία; ἡ πενιχρὰ τιμὴ τῶν κουκουλιῶν, λόγῳ ἐπικρατήσεως τῆς φυτικῆς μετᾶξης. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀμπέλια δὲν ἀποδίδουν πόρους, ὡς εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν. Τόσο ἄφθονο ἦτο τότε καὶ τὸ κρασί, ὥστε νὰ λέγεται ὅτι, ὅταν ἔκτιζαν κανένα σπίτι, διὰ νὰ μὴ κοπιάζουν βγάζοντας νερὸ ἀπ' τὸ πηγᾶδι, χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ φτιάξιμο τῆς λάσπης, κρασί. Ἐπίσης καὶ τὸ ἐξῆς χαριτωμένο: Ὅταν τέλειωνε τὸ πετροβολητὸ, κατὰ τὸν ψευτοπόλεμον τοῦ Ἐπάνω μὲ τὸν Κάτω Μαχαλᾶ, οἱ Πάνω Μαχαλιῆτες «Καρακατσέληδες» ἔλεγαν στοὺς ἀντιπάλους των «Καμπιῶτες»: «Νὰ κάθιστιν ρὲ ντούζ (ι) κα κὶ νὰ μὴν ἀνακατώνιστιν, γιατί ἅμα ἀπολύκομιν τὰ κρασιά μας, θὰ σᾶς πνίξομιν ντίμπιντουζ μπιντιβίδκ». Τί πρέπει νὰ γίνη διὰ νὰ ἀνακοπῆ τώρα ἡ παρακμὴ αὐτή; Ὀλιβόμεθα βεβαίως καὶ ἡμεῖς βαθύτατα, ἀλλ' ὑπεκφεύγει παντελῶς τῆς ἀρμοδιότητος καὶ τῶν δυνάμεών μας. Εὐχόμεθα ὅμως εἰς τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ τοὺς ἄρχοντάς μας νὰ ἐξετάσουν σοβαρῶς καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν καὶ νὰ λάβουν τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὶν ἢ εἶναι ἄργά.

Πληροφορίαι τινές περὶ τοῦ οἰκισμού καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Σουφλίου.

Κατωτέρω παρέχομεν συντομωτάτας πληροφορίας, ἐπιπροσθέτως τῶν ὧσων ἀναφέρομεν εἰς τὰ κεφάλαια «Τὸ Σουφλί», «Ἰδιωματισμοὶ Σουφλίου» καὶ «Περὶ τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Σουφλίου», ἐκ τῶν πολυσελίδων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου νεωτέρων σημειώσεών μας. Εἰς

τὴν ὀπισθίαν ὄψιν μιᾶς τριπτύχου εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, Βυζαντινῆς τεχνολογίας, ἀνεγνώσαμεν τὰ ἑξῆς, ὡς πρὸς τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας μας :

Παπο-Νάσης	(ἔτος γεννήσ. περίπου)	1720
X'' Κυριαζῆς (υἱὸς του)	» » »	1755
X'' Μπανάσης	» » »	1815
Χρ. Μπαμπαλίτης	» » »	1836
Παπα-Σταμάτιος	» » »	1867

Συνεπῶς, ὁ ἀναφερόμενος πρῶτος πρόγονός μας ἐγεννήθη πρὸ 240 περίπου ἐτῶν, ἄγνωστον ὅμως ἂν ἐδῶ στὸ Σουφλί, ἢ ἐὰν προήρχετο ἐξ ἄλλης περιοχῆς τῆς Παλ. Ἑλλάδος (!). Βέβαιον εἶναι, ὅτι τὸ Σουφλί ὡς Χριστιανικὸς οἰκισμὸς ὑπῆρχε πολὺ προγενεστερώς. Ἦτοι πλὴν τῶν ἐκ Σουλίου ἀποίκων δεκάδος οἰκογενειῶν, κατώκει ἐντόπιον Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκόμη χρόνων, ἀλλὰ καὶ ἔτι ἀρχαιότερον. Ἐπίσης εἰς τινὰς ἐπιτυμβίους λιθίνας πλάκας, ὑπαρχούσας εἰς τὰ νεκροταφεῖα τῆς πόλεως, ἀνεγνώσαμεν τὰς ἑξῆς ἐπιγραφὰς δηλοῦσας ὡσαύτως καὶ τὸν ἰδιωματισμὸν τῶν κατοίκων Σουφλίου :

1. ΚΙΤΕ Η ΔΟΥΛΛΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΑ 1797

2. (᾽Όνομα δυσανάγνωστον) 1798.

3. (» ») 1800.

4. ΚΙΤΕ Ο ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΙΛΙΣ >ΠΙΡΙΣΤΕΡΑ 1804

Ἐπάρχον βεβαίως καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπιγραφαί, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ χρόνου ἐντελῶς δυσανάγνωστοι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν, ὅτι τὸ Σουφλί εἶναι μὲν νέον ὡς πόλις, καθ' ὅσον ἀλματωδῶς ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐντεῦθεν, μετὰ τὴν κατασκευὴν δηλ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, τὴν ἐγκατάστασιν σταθμοῦ καὶ τὴν στροφὴν τῶν κατοίκων εἰς τὴν σηροτροφίαν, ὅμως ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι, ὡς Ἑλληνικὸς οἰκισμὸς ὑπῆρχεν ἀπὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν. Ἡ ὑπαρξίς δὲ τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, καθ' ἣν οἱ Σουλτάνοι μετέφερον φανατικὸς Μωαμεθανὸς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, μὲ σκοπὸν τὸν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐξισλαμισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ὡς συνέβαινε καὶ διὰ τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Παλ. Ἑλλάδος. Ὁ κ. Γεώργ. Μπρίκας, φαρμακοποιός, τ. βου-

1. Τὸ δισύλλαβον ὅμως «Νάσης», ἀπαντᾶται καὶ σήμερον μόνον ἐν Ἡ-
ἰῶρφ.

λευτής και γερουσιαστής, πατήρ τῶν ἰατρῶν ἀδελφῶν Μενελάου και Ἐποστόλου Μπρίκα, μοι ἐπληροφόρησεν ὅτι, κατέχει ἐπιστολὴν Τούρκου τινὸς γνωστοῦ του, διαμένοντος ἐν Κων/πόλει, ὅστις τοῦ ἔγραψεν ὅτι, ὁμοεθνῆς του περιηγητῆς περιελθὼν τὴν Θράκην, τῷ 1650, εἰς βιβλίον του ἀναφέρει ὅτι, κατερχόμενος ἀπὸ τὸ «Διμότειχον» (Διδυμότειχον) συνήντησε διάφορα χωρία, ὡς τὸ «Σαλί-κιοῖ» (Λάβαρα), «Μάντρα» (1) (Μάνδρα), ἀλλὰ καὶ τὸ «Σουφλί». Ὡς πρὸς τοὺς ἑξ Ἡλείου ἀποίκους τοῦ Σουφλίου, παρουσία καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημ. Μπρίκα, πατρὸς τῆς ἱατροῦ δ]δος Τζούλιας Μπρίκα, μοι εἶπε τὰ ἑξῆς, μετέχοντας τῆς συζητήσεως καὶ τούτου: «Οἱ πρόγονοί μας ἐγεννήθησαν εἰς Ἡπειρον, συγκεκριμένως εἰς Ἄρταν. Ὁ πατέρας μας, ὁ παπποῦς μας καὶ ὁ προπάππος ἐγεννήθησαν ἐδῶ στὸ Σουφλί. Ὁ πατήρ ὅμως τοῦ προπάππου μας, κατὰ τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν ἐγεννήθη εἰς Ἄρταν, περὶ τὸ 1650—70. Ὁ πατήρ μας ὠνομάζετο Ἀπόστολος, ὁ παπποῦς μας Γιώργος, ὁ προσπάππος μας «Τιόλιος» (Ἐπόστολος), αὐτοῦ ὁ πατέρας Ἀργύρης καὶ τοῦ Ἀργύρη ὁ πατέρας Παναγιώτης». Ὁ πατήρ μου Παπα-Σταμάτιος Μπαμπαλίτης, εἰς τὰ «οἰκογενειακὰ χρονικά», τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφῆκε (164 μεγάλοι χειρόγραφοι σελίδες), γράφει αὐτολεξεῖ τὰ ἑξῆς: «Ἡ πόλις Σουφλίου, ἡ μέχρι τοῦ 1912, ἦτο πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ἀκμάζουσα καὶ πυρετωδῶς προοδύουσα, κεῖται ἀμφιθεατρικῶς εἰς τοὺς πρόποδας δύο λόφων, ἦτο τοῦ «Καλαῖτζῆ» καὶ τοῦ «Ἄη-Λιᾶ» (Προφ. Ἡλία), ἔχουσα πρὸ αὐτῆς τὸν ποταμὸν Ἐβρον ἢ «Μαρίτσα». Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ζῶντες ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ καὶ μόνον πόθον ἔχοντες τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἔνωσιν αὐτῶν, τὸ 1912 ἠρίθμων εἰς 14.000. Τὸ Σουφλίον κατὰ τὸ 1650 μ.Χ. εἶχε περὶ τὰς 100 οἰκίας, ἑξ ὧν 50 Ἑλληνικαὶ καὶ αἱ ἕτεραι Τουρκικαί. Ἡ Τουρκικὴ συνοικία ἦτο ἡ σημερινὴ «Σέχ μααλεσί». Μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἐκπόρθησιν τοῦ περιφήμου τότε Σουλίου, ὑπὸ τοῦ περιβοήτου Ἀλβανοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Τεπελενλῆ, μερικαὶ οἰκογένειαι κατὰ τὴν συνθήκην αὐτῶν μετὰ τοῦ Πασᾶ ἔλαβον τὴν πρὸς βορρᾶν πορείαν καὶ διασχίσασαι τὴν Ἀνατολ. Μακεδονίαν καὶ Δ. Θράκην ἔφθασαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἱερέως των Παπαγκίκα μέχρι τοῦ σημερινοῦ Σουφλίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο τότε «Σεῖχ-κιοῖ» καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλην. συνοικίαν τοῦ χωρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δραστήριοι Σουλιῶται ὑπερισχύσαντες, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ διελθόντες τὸν Ἐβρον ποταμὸν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην καὶ ἔκτισαν τὸ μέχρι καὶ σήμερον σωζόμενον Σουφλάρ-κιοῖ, ἀπέχον τρεῖς ὥρας ἐκ Σουφλίου. Ὅθεν οἱ μόλις πρὸ ὀλίγου ἐλθόντες Σουλιῶται, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος αὐτῶν Σου-

1. Καὶ τὰ χωρία ταῦτα εἶχον καὶ ἔχουν πληθυσμὸν Ἑλληνικώτατον, με παλαιοτάτας Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας.

λίου, ἤλλαξαν τὸ ὄνομα τοῦ «Σεῖχ-κιοῖ» εἰς Σουφλί, προσθέσαντες τὸ γράμμα φ, ἵνα μὴ βαρέως ἦχει εἰς τὰ ὦτα τῶν Τουρκ. Ἀρχῶν, τὸ Σούλι, τὸ προξενήσαν εἰς αὐτοὺς τόσας ζημίας καὶ καταστροφάς. Μετὰ τοῦ Παπᾶ-Γκίκα ἦτο καὶ δευτέρα ἐπίσημος οἰκογένεια, ἡ τοῦ Γρίβα. Καὶ ἡ μὲν οἰκογένεια τοῦ Παπᾶ-Γκίκα εἶναι ἡ μετέπειτα ὀνομασθεῖσα οἰκογένεια «Παπαζογλαίων», ἡ δὲ τοῦ Γρίβα, τμημα αὐτῆς παραμένει ὡς εἶχε, τμημα δὲ ὡς οἰκογένεια «Μαναβαίων». Αἱ λοιπαὶ ἐκ Σουφλίου οἰκογένειαι κατώκησαν παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱεροῦ των, ἀποτελέσασαι ἴδιαν συνοικίαν τὴν μέχρι σήμερον «Κακοσουλ' (ι)-μααλεσί». Καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι τὴν ὀνόμαζον οὕτω μέχρι τοῦ 1912, μὴ ἐννοοῦντες τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Σήμερον, ἦτοι τὴν 7 Ἀπριλίου 1925, οἱ κάτοικοι τοῦ Σουφλίου συμποσοῦνται εἰς 7 μόνον χιλιάδας, εὐρισκόμενοι μεταξύ των ἐν μεγάλῃ διαστάσει, κυριευθέντες ὑπὸ ἀπείρου πλεονεξίας, μίσους καὶ ἔχθρας, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ

Τὸ Σουφλί πλημμυρισμένο ἀπὸ τὰ νερά τοῦ Ἔβρου.

ἐκμυστηρευθῆ τι ἢ δανεισθῆ καὶ δανείσῃ, ὄχι εἰς φίλον καὶ συγγενῆ, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐμπιστευθῆ τι εἰς πατέρα καὶ μητέρα. Ἐγγίζομεν εἰς τοὺς ἱεροὺς στίχους τοῦ Ρήγα Φερραίου: «Ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν νὰ σπαράττη, ἀδελφὸς ἀδελφὸν νὰ κτυπᾷ καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον νὰ σφάζῃ, πάντων ἡμῶν ἡ καρδιά δὲν τὸ βαστά. . .». Τοσοῦτον ἐκορυφώθη τὸ μῖσος τῶν Σουφλιωτῶν μεταξύ των. Τὰ αἴτια δὲ θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω, ὡς καὶ διὰ τὰ αἴτια τῆς καταρροακώσεως τῆς ζωῆς χριστιανικῆς θρησκείας μας». Ὁ κ. Δημοσθένης Μούτλιας, πατὴρ τῶν διδ|σῶν Μαίρης, Ἀλκμήνης καὶ Μαργαρίτας Μούτλια, μοὶ εἶπεν ὅτι: «Οἱ μουριῆς ποὺ εἶναι πρὸ τῶν βορείων παρυφῶν τῆς πόλεως, πρέπει νὰ ἔχουν φυτευθῆ πρὸ 200 καὶ πλέον ἐτῶν. Ἀπόδειξις

ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Σουφλίου ἠσχολοῦντο μὲ τὴν σηροτροφίαν πρὸ ἑκατοντάδων ἐτῶν, διατὶ ὄχι ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰσαγόντος ἐκ Κίνας καὶ Ἰαπωνίας τὴν καλλιέργειαν τῆς μετάξης». Δηλαδή, διὰ τὴν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν σηροτροφίαν ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐδῶ οἱ πρόγονοί μας ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Σχετικῶς, ἐπίσης ἀναφέρω ὅτι, ὡς μοι ἐπληροφόρησεν ὁ κ. Παναγ. Ναθαναήλ, γέρον καὶ αὐτὸς 70 ἐτῶν, παλαιὸς διδῆλος εἰς Ἄν. Θράκην, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐλεγκτῆς σηροτροφίας Δ. Θράκης τὴν καλλιέργειαν τῆς μετάξης, ἀνέπτυξαν πρὸ ἑκατονταετίας Γάλλοι εἰδικοί, ἵνα ἐκ τῶν ἐσόδων αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ πολυτίμου προϊόντος, ἀποπληρωθῇ Δημόσιον χρέος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Γαλλικὴν τοιαύτην. Τὸ ὀρθώτερον ὅμως εἶναι, ὅτι οἱ Γάλλοι εἰδικοί γεωπόνοι, μελετήσαντες τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου καὶ ἰδόντες ἐν ἀχρηστία τόσους μωροεοκήπους, ἔξ οὗ προέκυπτεν ὅτι ἤκμαζε καὶ ἄλλοτε ἐδῶ ἡ σηροτροφία, ἐπανεφέρουν ἐκ συμφέροντος ἰδικοῦ των τὸ ζήτημα ἐπὶ τάπητος καὶ ἐνεθάρρουν τὴν καλλιέργειαν τῆς μετάξης εἰς τὴν παρέβριον περιοχὴν Σουφλίου, ὅπου μέχρι σήμερον σχηματίζεται θάλασσα μωρεῶνων. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἀποπληρωμὴ τοῦ Δημοσίου χρέους τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ σημαντικώτατος πόρος ζωῆς νὰ προκύψῃ διὰ τοὺς ἐργατικοτάτους καὶ δραστηριοτάτους Σουφλιώτας. Ἀπὸ τὸν γαμβρόν μου Ἰωάννην Β. Μέρμηγκαν (65 ἐτῶν) ἤκουσα ὅτι: «Εἰς τὸ Μσοχώρ'(ι) (Μεσοχώρι) ὑπῆρχε βρῦση κτιστῆ εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς ὁποίας, ὅταν ἦσαν παιδιὰ, ἐδιάβαζαν τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Ἀνεκαινίσθη τὸ 1821, ἀπὸ Θ. Βογιατζῆν». Σὺν τῷ χρόνῳ τὸ παλαιότατον κτίσμα κατέρρευσεν, ὅμως ἡ μαρμαρίνη πλάκα μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ὑπῆρχεν ἐκεῖ, χωρὶς νὰ γίνῃ φροντὶς οὐδαμῶθεν ὅπως περισυλλεγῇ. Ἦκουσε δέ, ὅτι κάποιος κατόπιν τὴν πῆρε γιὰ νὰ τὴν βάλῃ στὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ του, ὡς βάσιν καὶ οὕτως ἔκτοτε ἐχάθη. Ἐπίσης, μοῦ εἶπεν ὅτι, εἰς θέσιν «Κιόιντερε» κάποιος Γ. Μπαξεβάνης, ἐνῶ κατεσκευάζε πηγᾶδι διὰ τὸν λαχανόκηπόν του, εὗρηκε κτίσμα μὲ μικρὰς κολῶνες καὶ κιονόκρανα, περὶ ὧν εἰδοποιηθεῖσαι αἱ Ἀρχαὶ δὲν ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον, ὁπότε ἐκεῖνος τὰς ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὸ κτῆμα του. Ὑποθέτω ὅτι, ἐὰν ἐγίνοντο ἀνασκαφαὶ θὰ εὗρισκοντο καὶ ἄλλα ἀντικείμενα. Μίαν ἡμέραν δέ, ὁ γαμβρός μου μοῦ ἐπέδειξεν ἐπίσης ἓνα κουτὶ γεμάτο ἀπὸ «ἀντίκις», δηλ. διάφορα νομίσματα Ἀλεξανδρινῆς, Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ἀνεύρισκον οἱ γεωργοὶ εἰς τὰ χωράφια των πέριξ τῆς πόλεως. Ἰδιαιτέρων ἐντύπων μοι ἐπροξένησεν ἀγαμάτιον ἐξ ὀρειχάλκου ἀναπαριστὸν ἔστεφανωμένην κόρην μὲ ἑλληνικὴν κόμμωσιν θαυμασίας τέχνης. Καὶ κάποιος ἄλλος γνωστός μου, ὀνόματι Λεωνίδας Πίττας, εἰς ἐρώτησίν μου, ἀνβρῆκε τίποτε ἀρχαῖα νομίσματα εἰς τὸ χωράφι του κοντὰ στὸ «Παληόκαστρο», μοῦ εἶπεν ὅτι: «Κάθε φορὰ ποὺ ὀργῶνα βρῖσκω πολλά, ἀλλὰ ποιὸς

τὰ δίνει σημασία!». Ὑπεσχέθη δὲ νὰ μοῦ δώσῃ μερικὰ νὰ τὰ ἴδω. Ὁ γέρον Παν. Σδράτσ(ι)κος, μοῦ εἶπε πάλιν, ὅτι: «Στὴ «Μοῦρσα» 1.500 μ. βορ. τῆς πόλεως, ὑπάρχουν χαλάσματα παλαιοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀντικρὺς ταύτης ὕψωμα «Μυδαλιά», κάποιος βρῆκε σκάπτοντας μία κανδήλα καὶ ἄλλα πράγματα, σημεῖον ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε κάποτε ἐκκλησιάκι καὶ τὸ σπουδαῖον ὅτι, ἀπὸ τὴν «Μυδαλιά» ὑπάρχει μυστικὸν ὑπόγειον ὄρυγμα, πὺν ὁδηγεῖ πρὸς βορρᾶν μὲν ἕως τὸ «Παλαιόκαστρον», πρὸς νότον δὲ ἕως τὴν «Γκίμπιρνα» (Βυζαντινὸν καὶ αὐτὸ κτίσμα δυτικῶς χωρίου Λαδιά)». Ἄλλος πάλιν συνομιλητῆς μου, ὁ πάππο· Ἀθανάσιος Τσιομπάνογλου (75 ἐτῶν), μοῦ εἶπεν ὅτι, εἰς τὸ μεγάλο χωράφι του εἰς θέσιν «Γκιριτζῆ» 500 μ. νοτίως τοῦ Σουφλίου, εὗρηκε βαθειὰ στὴ γῆ ἀρχαῖον τάφον μὲ διάφορα εἰδῶλια, τὰ ὁποῖα καὶ δὲν ἐπέιραξε, διότι δὲν τὸν ἠμπούδιζαν κατὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ χωραφιοῦ. Ἐπίσης, ὅτι καὶ νοτίως τοῦ χωρίου «Λαδιά» εἰς θέσιν «Παληοχώρια», πολλοὶ βρίσκουν διάφορα νομίσματα, Ἑλληνικὰ βεβαίως πάντοτε, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι «μπακιρένια» (χάλκινα), ἄνευ ἀξίας δηλαδὴ, τὰ πετοῦν, καθὼς ἕνας εὗρηκε καὶ ὀλόκληρο «τσουκάλι» μὲ τέτοια! Εἰς ἄλλην ἐρώτησίν μου, μοῦ εἶπεν ὅτι στὴν κορυφὴ τοῦ «Ἀντὰ-τεπέ», λόφου ὑψηλοῦ Ν.Δ. 10 χιλιομ. ἐκ Σουφλίου, ὑπάρχουν χαλάσματα ἀπὸ πέτρες, πὺν δείχνουν ὅτι ἦσαν ἐκεῖ ἀρχαῖα κτίσματα. Ἀνατολικώτερον δὲ τούτου ὑπάρχει ὁ λόφος «Ντεμιρ-καπού» (Σιδερένια πόρτα), ὅπου οἱ ἐκεῖ ξυλευόμενοι εὗρισκουν ἐπίσης διάφορα νομίσματα. Ὅτι, ὅλος ὁ λόφος ὑπογεῖως εἶναι χωρισμένος εἰς ὄρυγματα κτιστά, εἰς τὰ ὁποῖα ὁδηγεῖ μία, ὡς ἐκ τῆς ὀνομασίας σιδερένια πύλη, ἄγνωστος ὕμως σήμερα. Περὶ αὐτῆς δὲ ἐνθυμεῖται ὅτι, ὅταν ἦταν πολὺ μικρὸς τοῦ διηγῆθηκεν ὁ πατέρας του τὴν ἐξῆς παραδόσιν: «Ἐνας ξυλοκόπος, ἐνῶ ἔβασκε τὸ ἄλογό του, τοῦτο ἀφηνίασε καὶ τρέχοντας ἐδῶ καὶ κεῖ κατέφυγε στὴ σπηλιά πὺν ἦτο ἡ σιδερένια πόρτα. Ἀφοῦ τὸ ἀνεζήτησεν ἐπὶ πολὺ, τὸ εὔρεν ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὅταν μῆκε μέσα νὰ τὸ πιάσῃ, ἔκπληκτος παρετήρησε μεγάλον θησαυρὸν ἀπὸ διάφορα χρυσὰ ἀντικείμενα καὶ νομίσματα. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ παραλάβῃ τόσα χρήματα μὲ τὰ χέρια, ἐσκέφθη νὰ τὰ φορτώσῃ εἰς τὸ ἀμάξι του. Πῆρε τότε τὸ ἄλογό του καὶ πῆγε νὰ ζέψῃ τὸ κάρρο του. Ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψε ἡ σιδερένια πόρτα εἶχε κλείσει!». Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι, καὶ σήμερα πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὺν ἀναζητοῦν τὸν κρυμμένο θησαυρὸν, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ἡ σιδερένια πόρτα ἔχει τελείως καταχωσθῆ ἀπὸ τὰς κατὰ καιροὺς κατολισθήσεις τοῦ ἐκεῖ ἐδάφους. Ἐξ ἄλλου ὁ φίλος μου πάππο—Δημήτρης Μαλουσάρης, τὸν ὁποῖον τακτικὰ ἐπισκέπτομαι στὸ καφενεδάκι, πὺν ἔχει δίπλα ἀπὸ τὸν λαχανοκήπὸ του εἰς θέσιν «Κιότι-ντερέ», προθυμότητος μὲ ὠδήγησε στὸ σημεῖο πὺν εὐρέθησαν ἐκεῖ κοντὰ οἱ κίονες πὺν εἴπαμε παραπάνω καὶ εἶδα πράγματι ὅτι μὲ τῆς πέτρες τῶν θεμελίων τῶν κτισμάτων εἶναι κτισμένη ἡ στέγνα τοῦ ἄλλοτε λαχανοκήπου Γ. Μπαξεβάνη,

προσθέσας ὅτι τὰ θεμέλια, ὡς εἶδε καὶ ὁ ἴδιος ὡς γείτονας, ἔδειχναν κτίσμα μὲ διάφορα διαμερίσματα. Ὅταν γυρίσαμε πίσω στὸ καφεενεδάκι του μοῦ ἔδειξε καὶ τὴ «Μοῦρσα», τοποθεσία τὴν ὁποία ἀνεφέραμε πάρα πάνω καὶ εἶπεν ὅτι πράγματι ἐκεῖ ἦταν στὰ παλαιὰ χρόνια χωριὸ Ἑλληνικό, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι φαίνεται νὰ συνεπτύχθησαν εἰς τὸ Σουφλί. Ἀπόδειξις ὅτι καὶ τὸ ρέμμα ποῦ περνᾷ ἀπὸ κεῖ κοντὰ καὶ χύνεται στὸν Ἐβρο, ὀνομάζεται «Κιόϊ-ντερίν», δηλ. (τοῦ χωριοῦ τὸ ρέμμα). Ἐπίσης δὲ ὅτι, ἡ παραπλεύρως τοποθεσία γνωστὴ ὡς «ντερίν-ἀσμάκ(ι)», σημαίνει βαθὺ ρέμμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον περνοῦσε κλάδος τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ βαθύτατος μὲ ἀφθονώτατα ψάρια. Τέλος, ὁ κ. Πασχάλης Οἰκονομίδης, ἐξ Ἀνατ. Ρωμυλίας, ἔμπορος, ἐγκατεστημένος ἐπὶ πολλὰ ἔτη στὸ Σουφλί, εἰς σύντομον συνομιλίαν μας μοι ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἡ ἀμφίεσις τῶν Σουφλιωτῶν καὶ Σουφλιωτισσῶν ἀλλὰ καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Σουφλίου, ὁμοιάζουσα καταληκτικῶς μὲ τὴν τοιαύτην τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ὄρεινῆς Θεσσαλίας τῆς Πίνδου, εἶναι πρόδηλον τῆς ἐκεῖθεν προελεύσεως ὄρισμένων οἰκογενειῶν τοῦ Σουφλίου. Θὰ εἶχον νὰ παραθέσω καὶ πολλοὺς ἄλλους συνομιλητάς μου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλαβον πλείστας ὕσας πληροφορίας, ὅμως διὰ θέματα ἀναγόμενα εἰς ἄλλα λαογραφικὰ ζητήματα, περὶ ὧν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐν καιρῷ, συμβουλευόμενοι τὰς κρατηθείσας προχείρους σημειώσεις μας, μὲ τὴν προσθήκην καὶ νέων πληροφοριῶν, ἅς κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν συνεχίζομεν.

Τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Σουφλιωτῶν καὶ τῶν Θρακῶν ἐν γένει, ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μετέπειτα.

Εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτος καὶ σφαλερὰ ἡ γνώμη, ἥτις ἐπεκράτει μέχρι πρό τινος, ὅτι οἱ Θραῖκες ὑπολείπονται τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν περιοχῶν καὶ δὴ τῆς Πελοποννήσου. Καὶ δυστυχῶς οὐδεμία ἱστορία ἀναφέρει τι περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μεγίστην ἐπίσης λύπην προξενεῖ εἰς ἡμᾶς, πρὸ πάντων τοὺς διδασκάλους τὸ γεγονός ὅτι, κατὰ τὴν χρῆσιν ἐν τοῖς σχολείοις τῶν βοηθητικῶν τῆς ἱστορίας, οὔτε κἂν ἀφορμὴν εὐρίσκομεν νὰ ἀναπτύξωμεν εἰς τοὺς μαθητάς μας περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν προγόνων μας εἰς τὴν ἐθνεγερσίαν ἐκείνην, καθ' ἣν πιστεύω ἀκραδάντως, ὅτι οὐδεὶς Ἕλλην οἰασθῆποτε περιοχῆς τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, εἶχε μείνει ἀμέτοχος. Καὶ εἶναι καιρὸς βεβαίως ἵνα γίνῃ εἰδικὸν παρὰ τῷ Σεβαστῷ Ὑπουργείῳ Παιδείας διάβημα, ἵνα ἐπανορθωθῇ τὸ ζήτημα, τουλάχιστον διὰ τοὺς ἐπιγιννομένους. Ὅμως τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Θρακῶν εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος: Ὅταν οἱ Σουφλιῶτες ἠθέλαν νὰ κόψουν τὸ πρῶτον τῆς ἐσοδείας καρπούζι, πεπόνι, ἢ ἠθέλον φάγει τὰ πρῶτα ὄριμα σταφύλια ἔλεγαν: «Ψόφος τς Τούρκ'(οι), σπαθί τς Βουργάρ'(οι)». Μοῦ ἔλεγεν ὁ πατέρας μου, ὅτι οἱ διδάσκαλοι στὰ σχολεῖα

τοῦ καιροῦ ἐκείνου, σχεδὸν φανερά καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κατακτητοῦ, ἐδίδασκον τὰ ἀθάνατα τραγούδια τοῦ Ρήγα: «Ὡς πότε παλληκάρια θὰ ζῶμεν στὴ σκλαβιά. . .», καὶ τό: «ὦ λυγηρὸν καὶ κοπερὸν σπαθί μου. . .», τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι σήμερον τὰ γεροντάκια ὅταν ἔλθουν εἰς κατάστασιν εὐθυμίας τὰ τραγουδοῦν με ἀφάνταστον πάθος! Δὲν θὰ λησμονήσω τὸ γεγονός, καθ' ὃ παρέστην μάρτυς εἰς μίαν συζήτησιν, ὅτε ἤμην 15ετῆς μαθητῆς, δηλ. κατὰ τὸ 1925, ὅτε εἰς Παλαιολαδίτης ὅταν ἠθέλησε νὰ κατηγορήσῃ οὕτω τοὺς Θρακας, ἓνα γεροντάκι τοῦ Σουφλίου τῷ εἶχεν εἶπει: «Γιατί μᾶς τὰ λὲς αὐτά; Σεῖς ποὺ εἰστιν καλοί, δὲ μᾶς ἔμαθιν νὰ βρίζουμεν Χριστὸ καὶ Παναγιά; Σεῖς δὲ μᾶς λέτιν γιὰ τοῦ μπουλσιβικισμοῦ καὶ γιὰ τὴν προυστιχιά; Μεῖς ρέ, εἰμιστιν π' οὐλνους καθαροὶ Ἑλληνις!» Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀγραμμάτου ἐκείνου ἀνθρωπάκου, ἔμεινεν ἀναυδὸς ὁ κατήγορος! Δὲν χωρεῖ λοιπὸν καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἐπὶ αἰῶνας δοῦλος Θρακικὸς λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφθορος, διατηρήσας τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ριζωμένον βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν του. Καθ' ὅλους δὲ τοὺς μετέπειτα πολέμους ἀπεδείχθη γενναϊότατος μαχητῆς καὶ αὐθόρμητος ὑπερασπιστῆς τοῦ πατρίου ἐδάφους, ὀραματιζόμενος μετὰ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν! Καὶ ἔχει νὰ ἀπαροριθμήσῃ ἑκατόμβας θυμάτων χάριν τῆς Ἑλληνικῆς Πατριδος. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἱστορία ἀγνοῖ τόσους καὶ τόσους ἀφανεῖς ἥρωας Θρακας ὀπλαρχηγοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, ἀγνοεῖ ἀκόμη καὶ τὸ ἐξ Αἴνου τῆς Ἄν. Θρακῆς ζεῦγος Βισβίτζη, ποὺ διέθεσεν ὅλην τὴν σημαντικωτάτην περιουσίαν του εἰς τὴν μεγάλην Ἑθνεγεροσίαν, γεγονότα ἅτινα λεπτομερῶς ἀναφέρονται εἰς χρονικὰ ἐκδιδόμενα παρὰ τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» καὶ ἄλλων, ἀλλὰ προκαλοῦντα δυστυχῶς τὸ ἐνδιαφέρον μόνον Θρακῶν ἀναγνωστῶν!. Ἰδοῦ, ἂν θέλετε, ἓνα ἀπτόν περὶ τούτου παράδειγμα, μετὰ τὸ ὁποῖον τελειῶνω τὸ παρὸν σημειώμα μου: «Ὅταν κάποτε ἦλθεν ἓνας προῖσταμένός μου δι' ἐπιθεώρησιν, παρουσίᾳ καὶ τῶν ἄλλων συναδέλφων ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Σχολείου μετὰ ἠρώτησε: «Μὲ τί ἄλλο ἀσχολεῖσθε;». (Ἐκτὸς δηλ. τῶν παιδαγωγικῶν μου ἀσχολιῶν). «Μὲ τὴν «Λαογραφίαν Σουφλίου», ἀπήνησα, ἣτις σημειωθῆτω ἐβραβεύθη δις ὑπὸ τῆς «Γλωσσικῆς Ἑταιρείας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν». Καὶ ἐπέδειξα ταύτην. Οὗτος, λαβὼν τὰ δακτυλογραφημένα φύλλα, ἔρριψε κατ' ἀρχὰς ἐν βλέμμα εἰς τὸ ἐξώφυλλον καὶ εὐθὺς διὰ δύο-τριῶν κινήσεων, ἀναστρέφων διὰ τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς ἀνὰ 10—20 σελίδας, ἐκύλησε τὰ φύλλα ἀπὸ τὴν ἀντίστροφον ὄψιν καὶ οὐδὲν πλέον παρετήρησε, καλὸν ἢ κακόν. Τοιαύτη φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ συμπαράστασις τῶν προῖσταμένων διὰ τὴν «Λαογραφίαν». Φθόνος, ἀδιαφορία, ἢ ἀπαξίωσις. Καὶ ὡς ἐκ τούτου, περισσότερο ἐπιβεβλημένη ἢ διὰ τῶν «Θρακικῶν» ἐμφάνισις τῆς πλουσιωτάτης μετὰ ἐθνικὸν καὶ πατριωτικὸν περιεχόμενον ἱστορίας τῆς Θρακῆς.

Ἡ ἰδιοματικὴ διάλεκτος τοῦ Σουφλίου.

Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι στὸ Σουφλί ὠμιλεῖτο ἢ πιὸ περίεργος διάλεκτος. Ἑλληνικωτάτη βεβαίως, πού δὲν ἔμοιαζε μὲ κανενὸς ἄλλου χωρίου ἢ περιοχῆς τῆς Θράκης. Τὸ Σουφλί, ἂν καὶ νέα σχετικῶς πόλις, δὲν ἔλαβε τίποτε ἀπὸ τοὺς γύρω συνοικισμοὺς. Τουναντίον μάλιστα ἡ δραστηριότης τῶν πρώτων του κατοίκων πολὺ γρήγορα προσεῖλκυσε καὶ ἄλλους οἰκιστὰς ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς Θράκης, διὰ τὰ ἐμφανισθῆ ταχύτατα ὡς ἀξιολογωτάτη πόλις, κέντρον ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς. Δύο δὲ ἦσαν κυρίως τὰ θεμέλια, εἰς ἃ ἐστηρίχθη ἡ ὄντως καταπληκτικὴ πρόοδος στὸ παλαιὸ Σουφλί : 1) Τὸ ἰσχυρὸν ἐθνικὸν Ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ 2) ἡ βαθεῖα θρησκευτικὴ πίστις καὶ ἡ ἄκρα προσήλωσις εἰς ἐθνικὰ ἰδανικά. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθοῦν ἡ φιλεργία, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, ἡ δραστηριότης, ὁ ἄκαμπτος χαρακτήρ, ἡ πάση θυσίᾳ διαφύλαξις τῶν Ἑλληνικῶν ἀξιών καὶ πολλὰ ἄλλα προσόντα, ἅτινα δικαίως ἔδωκαν θαυμασίαν φήμην στὸ Σουφλί. Μοῦ διηγεῖτο ὁ πατήρ μου Παπασταμάτιος—Μπαμπαλίτης (1867—1934), ὅτι ὡς ἐνεθυμεῖτο ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, κατὰ καιροὺς καὶ ἐν καιρῷ νυκτός, Τοῦρκοι μπέηδες ἤρχοντο ἔφιπποι καὶ διήρπαζον ὠραίας Ἑλληνίδας, τὰς ὁποίας διέφθειρον καὶ ἐξηφάνιζον. Πολὺ γρήγορα ὅμως τὸ κακὸν ἔπαυσε οὕτω πως. Μίαν νύκτα, ὁμὰς ἀπὸ τολμηροὺς Σουφλιώτας ἐνεδρεύουσα εἰς τὴν ὁδὸν διαβάσεώς των, συγκεκριμένως εἰς θέσιν «Πηγαδούλια», ἐφόνευσαν ἕναν Τοῦρκον ἔφιππον, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔντρομοι ἐτρόπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Ἐκτοτε, οὐδεὶς πλέον Τοῦρκος ἐνεφανίσθη ποτὲ στὸ Σουφλί μὲ τοιοῦτους σκοποὺς καὶ οὕτω τὸ κακὸν εἶχε παύσει ἐν τῇ γενέσει του καὶ ἅπαξ διὰ παντός. Τὸ ἠρωϊκὸν ὅμως τοῦτο κατόρθωμα εἶχε καὶ ἄλλο εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα. Περίφοβοι οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ ὡς ἐκ τῆς καθημερινῆς πρὸς αὐτοὺς προκλητικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐγκατέλειψαν προοδευτικῶς τὸ Σουφλί, ἐγκαταστάντες εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, εἰς τὸ χωρίον «Ἐντέ-κιοῖ» καὶ ἄλλιοχού, ἐνῶ συγχρόνως καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι ἔσπευδαν εἰς τὸ Σουφλί διὰ τὰ εὐρουν ἐθνικὴν ἀσφάλειαν. Ἐδημιούργησαν λοιπὸν ἰδιαιτέραν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν ζωὴν οἱ Σουφλιῶτες, μὲ πλῆθος δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ θρησκευτικῶν ἐορτῶν καὶ πανηγύρεων, ὅσο καμμία ἄλλη πόλις εἰς Θράκην. Ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς 9ης Μαΐου, μετεῖχον κατ' ἔτος ἄνω τῶν 3 χιλ. χωρικῶν ἐμπόρων καὶ λοιπῶν ἐπισκεπτῶν Ἑλλήνων καὶ Τοῦρκων, ἡ δὲ ἐμπορικὴ κίνησις ἦτο ἐξαιρετικὴ. Ἀληθῶς τότε ἦτο ἐποχὴ διὰ τὸ Σουφλί «πού ἔδεναν τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ λουκάνικα», κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον. Καὶ θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω ὀνόματα Σουφλιωτῶν, πού κατεῖχον περιουσίαν κτηματικὴν καὶ χρηματικὴν, μέχρις 20.000 χρυσῶν λιρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ στολὴ τῶν Σουφλιωτῶν καὶ

Σουφλιωτισσῶν εἶναι ἰδιόρρυθμος. Ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὴν τῶν Σουλιωτῶν καὶ Σουλιωτισσῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, πρᾶγμα ὅπερ ἐνισχύει σοβαρῶς τὴν γνώμην, ὅτι τῶ ὄντι οἱ πρῶτοι ἄποικοι τῆς πόλεως ἦσαν ἐκπαιρισθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Σουλιῶτες. Γλωσσικῶς, κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ἰδιωματισμῶν Σουφλίου, εἶναι ἡ παράλειψις ἀπὸ τὰς λέξεις μερικῶς ἢ ὀλικῶς τῶν φωνηέντων καὶ ἡ δημιουργία ἰδιούτων λέξεων. Ἴδου ἐπὶ παραδείγματι μερικαὶ τοιαῦται :

α) Μὲ μερικὴν παράλειψιν φωνηέντων

πηδούδ(ι)'	παιδάκι	Πουτιόλ'ς	Ἄποστολος
κουρτσούδ'(ι)	κοριτσάκι	Γιώρ'ς	Γεώργιος
γκζανούδ'(ι)	μωρουδάκι	Πουνιώτ'ς	Παναγιώτης
κφατζούδ'(ι)	κουβαδάκι	Ἄργκδάρ'ς	Ἄρκουδιάρης
ματσούδ'(ι)	γατάκι	Κατσικάρ'ς	Γιδοβοσκός

β) Μὲ τελείαν παράλειψιν φωνηέτων

M' K— Kς =	Μοκαίκης	(ἐπώνυμον)
K' K— λης	Κακαλῆς	»
Ξκ' — κου	ἐλλειπές τι εἶδος	
Ξκ' (ι)	τοποθεσία ἔξωθι τοῦ Σουφλίου	
Χζ' (ι)	φόρα, ἐπιτάχυνσις	

γ) Ἰδιότυποι λέξεις

Ἄνασ(ι)καμένου =	συχამερός	ντιούντιους =	θεῖος
Μπάλιαβους	γυμνός	καῖνης	γυναικάδελφος
Κουκουνίρσια	φασόλια	γκτζιούν'(ι)	γουρούνι
Ρουσ(ι)νίτσα	ἄλευρόσουπα	μπασιάρτζιμα	ἐπιτυχία
φέγκους ἢ φέξους	φῶς	ντίμπιντιουζ	ὄλως διόλου, ἐντελῶς

Περιέργως, παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πόλεως καὶ ἄλλων διανοουμένων, ἡ ἰδιωματικὴ αὕτη διάλεκτος τελεῖ εἰσέτι μερικῶς ἐν χρήσει. Κατωτέρω παραθέτομεν, ὡς παράδειγμα, ἓν κατὰ προφορικὴν παράδοσιν διασωθὲν εὐθυμογράφημα τῆς πρὸ 50ετίας διαλέκτου :

« Ἄρκανταςέοι. — Ἦταν δυὸ ἄρκανταςέοι, εἶχαν κ' ἓναν μαρτσόμηλου οὐρτάκ-κουν. Ἄντὰ-σαρρατζίμ, δλειάτς πάηνι καλά, κὶ καζάντζαν σικλέμια τὰ σ(ι)τιάργια. Ἐνας τς γκβαλοῦσι, κὶ γιάλλους ζς ἄλιθι. Ἐνας τς ξινίχτ-τζι στοῦ μήλου κὶ γὶ ἄλλους σπὶτ'(ι) τ'(ου). Ἄμα καταλαχοῦ μιὰ ταχνή, ἄπαν-σζ, γιόμισι κάμπους νιρό, ντίμπιντιουζ. Τώρα τί νὰ κάμουν καημέν'(οι) τς; Ἄκστι κὶ διέτι. Φκιάν'(ει) οὐ ἓνας τς μιὰ φιλούκα μπαμπά-τσ(ι) κ'(ι), φωνάζ'(ει) κὶ τοῦ ντιούντου'(ου) γιὰ γιαρντμ'(ι), συβαίνουν μέσ' στ'(η) φιλούκα κὶ πααίνουν νὰ διοῦν τί κάμιν'(ει) ἄρατῆς' τς. Κεῖ-νους, θάν' τς ἴδγι, ἄρσ'(ι)-μάρσ'(ι), τς φκιάν'(ει) μιὰ μσοῦρα γκιβρέτ'(ι)κα

λουκμάτσια, κί τς τὰ βάν'(ει) μπρουστά τς μαζί μι τ' (κ) ζάχαρ'(ι). "Εφααν τότε καλὰ-καλούτσ(ι)κα, νόστ(ι)μα-νόστ(ι)μα, πῆραν τὰ τσ(ι)φάλια μι τ(α) ἀλεύρα, κί γύρσαν στὰ σπίτια τς». Οὐλοὺν ὑγεία σας φίλοι μου, οὐλοὺν χαρά». Ἡ μετάφρασις του κατὰ λέξιν, ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Οἱ φίλοι.»—Ἦταν δύο φίλοι, εἶχαν καὶ ἕναν νερόμυλο συνεταιρικόν. Λοιπόν, ἡ ἐργασία των πῆγαινε καλὰ καὶ κέρδιζαν σακκιὰ-σακκιὰ, τὰ σιτηρά. Ὁ ἕνας κουβαλοῦσε καὶ ὁ ἄλλος ἄλεθε. Ὁ ἕνας τους ξενουχτοῦσε στὸ μῦλο καὶ ὁ ἄλλος στὸ σπίτι του. Ἀλλὰ κατὰ τύχην μία πρωϊνή, ξαφνικὰ γέμισε ὁ κάμπος νερό. Τώρα τί νὰ κάμουν ; Ἀκούσατε καὶ ἰδῆτε. Κάνει ὁ ἕνας τους μία μεγάλη βάρκα, φωνάζει καὶ τὸ θεῖο του γιὰ βοηθό, μπαίνουν μέσα καὶ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν τί κάνει ὁ φίλος των. Ἐκεῖνος ὅταν τοὺς εἶδε, ἀμέσως τοὺς κάνει μία μεγάλη κούπα μὲ ροδοκόκκινους λουκουμάδες καὶ τοὺς βάζει μπροστά τους μαζί μὲ τὴ ζάχαρι. "Εφαγαν τότε καλὰ-καλούτσικα, νόστιμα-νόστιμα, εὐχομαι εἰς ὅλους ὑγείαν, φίλοι μου, εἰς ὅλους χαράν». Ἀλλὰ παραδείγματα ἰδιωματισμῶν, ἀναγράφομεν εἰς ἕτερον κεφάλαιον τῆς συλλογῆς μας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Παραμύθια Σουφλίου». Ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν λέξεις ἰδιωματικὰς ἐκ τῶν πλέον ἰδιοτύπων, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν.

Ἰδιωματικὰὶ λέξεις Σουφλίου.

Α

Ἄ ; = Πῶς εἶπατε ;

ἄ α = ὄχι.

ἄξ-κιαποῦξ = φράσις λεγομένη ἐπιτιμητικῶς, ὅταν τις δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἐπίκλησιν ἐπιτακτικὴν. ("Ἐκφρασις : «**Ἄξ-κιαποῦξ νὰ σ' γέν'(η)**».

Ἄντρὰς = Ἀνδρέας.

Ἄϊ-Ἄντρὰς = Ἄγιος Ἀνδρέας.

ἄρκδάρ'ς = ἀρκουδιάρης.

ἀφιγκρῶμη = ὠτακουστῶ, ἀφουγγράζουμη.

ἀραλίκ'(ι) = χαραγματιά, σχισμή.

ἀγγρούδ'(ι) = ἀγγουράκι.

ἀμπουρά = στενὸ σοκάκι, γειτονιά.

ἀπκάξου = ἐννοῶ, ἀπεικάξω.

ἀρκαντάσης = φίλος.

ἀκράν'(ι), (τὸ) = συνομήλικος, (ἔκφρ.=Μιτ' αὐτὸν εἵμιστιν ἀκράνια. Ἐέρς ;= Μ' αὐτὸν εἵμεθα συνομήλικοι. Ξεύρεις ;).

ἄλσουσ = ἄλυσσιδα, ἀνηρημένη ἐσωτερικῶς τοῦ τζακιοῦ 0,50 μ. ἄνωθεν τῆς πυρᾶς, φέρουσα ἀγκιστρον διὰ τὸ κρέμασμα κατσαρόλας περιεχούσης διαρκῶς ζεστὸ νερό, διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῆς νοικοκυρᾶς.

ἀρατίκς ουμ. (Ἀνάγνωθι : ἀρατίκς ζουμ = φίλος μου). Ἴδε φαινόμενον ἀναγραμματισμοῦ εἰς Γραμματικὴν μας (ἔκφρ.=Ποῦ σιηρὲ ἀρατίκ'(η) κι σὶ χάλιβα τόσ(η) ὥρα ;).

ἀπιτᾶλ'ς ἢ **ἀχμάκ'ς**=κουτός.

ἀρτρίξου = πλειοδοτῶ, περισσεύω, (ἔκφρ.=Ἐφααμι, χόρτασαμι

κὶ πάλ' ἀρτίοισι τοῦ φαί μας = Ἐφάγαμε, ἐχορτάσαμε καὶ πάλιν ἐπερίσσειε τὸ φαγητό μας). Ἴδε γραμμ. φαινόμε. τονισμοῦ τῆς 4ης πρὸ τῆς ληγούσης συλλαβῆς.

ἀρτομάς = (παιδιά), «τὰ σκαμνάκια».

ἄρα-μάρατς = συγχωρητέος (ἔκφρασ. Ἄ! ντὲ κι σύ! Ἄρα—μάρατς = ἔλα λοιπόν, συγχώρησέ τον).

ἀνακατουσούρα = κανυᾶς, φασαρία.

ἀχτέλ' (ι) = πιάτο ἀπλωτό, ἀβαθές

ἀρμινούδια = χαμομήλι.

ἀπανόξ = ἔξαφνικά.

ἀβλαντίζου = παραμονεύω (ἔκφρασ. : Ἄμα ἀβλάτγμα π' κάμειν φρτό τοῦ κουπαῖ) (κάμειν = κάμνει. Ἄναγραμματισμός).

ἀμσαλάκ'ς = κουτός.

ἀγγλαντίζου = κατανοῶ.

ἀντὰ-σαρατζίμ; = λοιπόν; Ἐλέγετο, κυρίως, κατὰ τὴν διήγησιν τῶν παραμυθιῶν.

ἀνατρνίζου = κατατοπίζω τινά, (ἔκφρ. : Τοὺν ἀνάτρτσα κάῖρ = τοῦ ἔδωκα νὰ ἐννοήση, ἐπὶ τέλους).

ἀραθμῶ = ἐπιθυμῶ διακαῶς, ποθῶ (ἔκφρ. : Ἐ, ρέ, πῶς ἀραθύμσα νὰ φάου σκορδάρ' (ι) = πόσον ἐπεθύμησα νὰ φάγω σκορδαλιά!).

ἀλάν' (ι)-ντουφάν' (ι) = ἄνω κάτω. (ἔκφρ. : Μᾶς ἔκαμι, ἀλάν' (ι) — ντουφάν' (ι).

B

Βούλα = ἀποτύπωμα, σφραγίς.

βλουημένος = εὐλογημένος. ἐπίθ. παραθ. βλουημένους, -μέν(η),

-μένου (ἔκφρ. : Ἐ, ρέ, γκλιότη τοῦ βλουημένου = ὦ! τί ἀφθονία ὑπάρχει!).

βούρτσα = ψήκτρα.

βουλιόμη = βούλομαι, ἐπιθυμῶ.

Γ

Γκιζιαρνῶ = τριγυρνῶ, ἀλητεύω (ἔκφρ. : Τάχα κι γὼ δὲν εἶμαν νιός, δὲν εἶμαν παλληκάρι, τάχα κι δὲ γκιζέριξα νύχτα μὶ τοῦ φεγγάρι!) (ἐπωδὸς ἄσματος).

γκιζιαρτζῆς = περιπλανώμενος.

γκιζιαριῶ = τὸ περιφέρεσθαι ἀσκόπως.

γκιρντιζου = τανύω, μεταφορικῶς : κινδυνεύω. (Ἐκφρ. : Ἄμα τὰ γκέρτσαμι, ἄ! = εἰς πολὺ μεγάλον κίνδυνον ἐφθάσαμε).

γκιντι γὼ σένα = ἔκφρασις χαριεντισμοῦ, δις ἐπαναλαμβανομένη.

γκραντήλας = ψηλέας (ἐκ τῆς λέξεως grand). Μεταφορ. = παληάνθρωπος, (ἔκφρ. : Π' ἀνάθιμά τοῦ γκραντήλα σ').

γλιέπου = βλέπω.

γλυτώνου = σώζομαι.

γκζάν' (ι) (τοῦ = οὐδ.) μωρό. Ὑποκοριστικόν = γκζανουδ' (ι).

γκατζιόλ' (ι) = γαιδούρι.

γκατζιόλα = παιδιὰ τῶν παλαιῶν Σουφλιωτῶν, περιγραφομένη εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς συλλογῆς μας.

γκατζιουλου Σουφλιῶτ' (οι) = παρατσούκλι τῶν Σουφλιωτῶν, διότι χρησιμοποιοῦν πολλὰ γαιδούρια, ἔνεκα τῆς ἐκτροπῆς τῶν κουκουλιῶν. Παλαιότερον, δὲν ὑπῆρχε σπίτι χωρὶς γαιδούρι. Γραφικόν ἦτο, τὸ νὰ ἤκουε κανεὶς πολὺ πρῶτ'

τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν συγχεόμενον μὲ τὸ ὀμαδικὸν ὀγκάνισμα τῶν γαϊδάρων, αἰτούντων τὴν πρωϊνὴν τῶν τροφῆν.

γκούμας = χονδροειδῆς ἄνθρωπος.

γκουλιαφίζου = ρυπαίνω. (Ἐκφρασ.: Μουρῆ, ἄφσις τοῦ γκζάν'(ι) κὶ γκουλιαφσι τοῦ φαί).

γκουντῶ = κατακυλῶ. (Ἐκφρ. παροιμιώδης. Γκουντούσι τέντζι-ρις κὶ βρηκι τοῦ καπάκ'(ι) = ὅμοιος ὁμοίῳ πελάζει καί (').

γκουρλώνου = πνίγω. Μεταφ. ὀικειοποιούμαι τι.

γκιζιούν'(ι) = γουρούνι.

Γκόφιλις = Θεόφιλος (ὄν. κύριον).

γκουλιαβούδ'(ι) = γυμνὸ μωρό.

γιαχνι = κρέας (γενικῶς), ἀρνικό, βωδινὸ κλπ.

γουρανῶ = μπαίνω μέσα στὸ νερό. (Ἐκφρ.: Γουράτσι ρέ, ἄμα σὶ κουτάει).

γανιάζου = θυμώνω. (Ἐκφρασ. συνηθεστάτη παρὰ τοῖς παισίν: «Γάνιαζι ντέ — γάνιαζι ντέ!» καὶ αἰτία τσακωμοῦ αὐτῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν μητέρων των).

γιάτ'κ(ι) = τσιότρα, ξύλ. δοχ. νεροῦ.

γκιμπρίτια = σπίρτα.

γιδρώνου = ἰδρώνω. Ἐκφρασ. μεταφορικῶς: «Δὲ γιδρών'(ει) μένα τοῦ φτί μ' ποὺ τέτοια» = δὲν πολυσκοτίζομαι.

γιέσ(ι)κους = ἀκανθόχοιρος.

γκουντρούλ'(ι) = πυθάρι.

γκάτζιους = γαῖδαρος. (Ἐκφρ.: Ἄνάθιμά τουν, γκάτζιους ξιπατουμένους = γυναικεία ὕβρις, πρὸς ἀναιδῆ ἄνδρα.

γίσκιους ἢ νίσκιους = σκιά.

γίσκιουμα = φάντασμα. (Ἐκφρ.: Τοὺν πάτσι τοῦ γίσκιουμα. (Δεισιδαιμονία) = ἠσθένησε μυστηριωδῶς.

γκιρέν'(ι) = γλυφὸ νερό. Ἐκφρασ.: Αὐτὸ τοῦ καρπούζ'(ι), εἶνι γκιρέν'(ι) μαναχὸ = εἶναι ἐντελῶς ἀγλύκαντο.

γκουπούζ'(ι) = δοχεῖο πῆλινο ποῦ ἔπιναν κρασί.

γειρουσίν'(η) = ὑγεία. Ἐκφρ. παροιμιώδης: Γειρουσίν'(η), βασιλουσίν'(η) = ἡ ὑγεία εἶναι βασιλεία.

γκουλιόκουτους = ἄνευ οὐρᾶς, κολοβός.

γκουλόκνα = καρποὶ τῆς ἀγρίας ροδῆς, ἥτοι αἶ ὠδοῦναι, αἵτινες κατὰ τὴν ὠρίμανσίν των τὸ φθινόπωρον γίνονται κατέρυθροι, τρωγόμεναι ἀπὸ τὰ τσομπανόπουλα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ σχολείου κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ἐδῶ στὸ Σουφλί.

γιᾶλλους, γιᾶλλ'(η) = ὁ ἄλλος, ἡ ἄλλη.

γιά τς = νά τος. Ἐκφρ.: Ποὺν' τς ; Γιά τς = Ποῦ εἶναι τος ; Νά τος.

γκρούντα = εὐμέγεθες τεμάχιον. Ἐκφρασ.: Μάνα! δῶσι μ' μιὰ γκρούντα τυρί !

γκιβριντίζου = ψῆνω τι εἰς σημεῖον νὰ ροδοκοκκινήση. Ἐκφρ.: Γκιβρέτ'(ι) κ'(οι) λουκμάδισ = ροδοκόκκιννοι λουκουμάδες.

1. Γκουντούσι τοῦ φτσοῦδ'(ι), τσιατσιάνσι τοῦ ματσοῦδ'(ι).

γκιμπέριτζμα = ψόφησμα.

γιαμούκ-κον = έλαττωματικό.

Ἔκφρ. : Γιαμ'κ-κου καρπούζ'(ι).

Δ

Διέτι = ἴδετε. (Προφ. δγιέτι).

Διμότ(ι)κου = Διδυμότειχον.

δασκέλια = βήματα.

Ε

Ἔκα = στάσου. (Ἔκφρ. Ἔκα ρέ ! νὰ πιράσου = στάσου νὰ περάσω !)

Ζ

Ζιάπκους ἢ **ζιάπκα** = βάτραχος.

ζιάμπλιακας = βάτραχος. Ὑποκορ. ζιαμπλιακούδ'(ι).

ζουμ = μου. Γραμμ. φαινόμ. ἀναγραμμα]σμοῦ. Ἔκφρ. : **Μπουμπᾶς ουμ** = προφ. μπουμπᾶζουμ = μπαμπᾶς μου. (Ἴδε γραμμικήν μας).

ζάπαρους = θόρυβος, φασαρία. Ἔκφρ. : Ζάπαρους νὰ γίνιτη = φασαρία νὰ γίνεται.

ζάκατον = πρᾶγμα τι.

ζουμπλάκια = καρπὸς ἀναρριχητικοῦ φυτοῦ (εἶδος κισσοῦ), τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν (γλυκῶδεις πτυχᾶς), βάζουν τὰ παιδιὰ στὴ μαστίχα των διὰ νὰ γίνῃ ἐλαστικὴ.

ζμι = ζουμί, ζωμός, χυμός. Ἔκφρασ. παροιμ. : Σιαποῦ κάουρας, κί σιαποῦ τοῦ ζμίτ' ! = ποῦ τὸ καβούρι καὶ ποῦ τὸ ζουμί του.

ζαμάρα = γκάιντα, ἄσκαυλος, μεταφορ. = κοιλία ἐγκύου. (Ἔκφρ. : Φούσκουσι θάματ'(ι)ζα μάρα τς ! = Φαίνεται, πὼς εἶναι ἐγκυος αὐτὴ !)

Θ

Θαμάζου = θαναμάζω. (Ἄορ. θά-

μαζα). Ἔκφρ. : Ἄκσι ρὲ κάτ'(ι) γιὰ νὰ θαμάξ'ς = ἄκουσε κάτι νὰ θαυμάσης.

θὰ ἢ **θὰν** = ὡσάν. Ἔκφρ. : Τί στέκιση αὐτοῦ ρέ, θὰ ντρέκ'(ι) ; = Τί στέκεσαι ἀκίνητος, ὡς στύλος ; **θάματ'(ι)** = ἴσως.

Θανάησ'ς = Ἀθανάσιος. (Ἄναγραμματισμός).

Ι

Ἰκλέκ'(ι) = κλείδωσις ὀστῶν. Ἔκφρ. : Ἄμα μᾶστουρς ! βρῖσκειν τοῦ ἰκλέκ'(ι) !

Κ

Καβραντῶ = ἀρπαζῶ. (Ἄορ. καβράτσα). Ἔκφρ. : Ἄχ ! πὼς μι καβράτσι μέσ'(η) = πὼς μὲ πόνεσαν τὰ ἰσχία. Καβράντα του ρέ, κί θέβγα = ἄρπαξέ το καὶ φύγε.

κουρτζοῦδ'(ι) = κοριτσάκι.

κφατζοῦδ'(ι) = κουβαδάκι.

κφᾶς = κουβᾶς.

κφὸς = κουφός, **κφῆ** = κουφή.

καλπαζανούδα = πιατέλλα ξύλινη σκαλιστὴ ἢ πήλινη ἢ μετᾶλλινη.

κάκου = κυρία ἡλικιωμένη, θεία.

κουκουνίτσια = φασόλια ξηρά.

κάδρου = φωτογραφία.

καϊνῆς = κουνιάδος.

καλή μ' = ἀρραβωνιαστικιά μου, γενικῶς φίλη, ἀγαπητικιά μου.

κουπαρντῶ = κόβω, ἀπελευθεροῦμαι. Ἔκφρ. 1) Κόσια ρέ ! τοῦ γκατζιόλ'(ι), κουπάρτσι = τρέξε βρέ, 2) Κουπάρτσι τοῦ γκζάν'(ι) = ἐγεννήθη, ἀπεβλήθη.

κόσια = τρέχα (προστακτ.).

κόσσα = πλεξοῦδα γυναικείων μαλλιῶν.

κόσα = κοπίδι χόρτου μετά μακρῶς λαβῆς.

κατσικάρ'ς = γιδοβοσκός.

κόχ'(η) = γωνία. Ἐκφρ.: Σὺ νὰ κάτς'ς στὴν κόχ'(η) = ἐσὺ νὰ καθήσης στὴ γωνία.

κόθαρας = μικρόν τι ἐξόγκωμα.

κρανάδες = οἱ συναθροίζοντες κράνα. Μεταφωρ. Οἱ Σουφλιῶτες τοῦ πάνω μαχαλᾶ, ὡς ὄρεινοί.

κράνα = καρποὶ ἐρυθροὶ ἐπιμήκεις μὲ κουκούτσι, ὡς τὰ κεράσια, ἀπαντώμενοι εἰς πολὺ ὄρεινὰς καὶ δασώδεις τοποθεσίας.

καρακατσέληδες = οἱ κάτοικοι τοῦ πάνω μαχαλᾶ Σουφλίου, ἐκ τοῦ «καρακατσιάνηδες».

κούχτιου = παντέρημός τις, τιποτένιος. Ἐκφρ.: Ἄ! ρὲ κούχτιου!

Κ'-τσιους = Κίτσιος, ἐπώνυμον παλαιᾶς ἐν Σουφλίῳ οἰκογενείας, ἐξ Ἡπείρου καταγομένης.

καούν'(ι) = πεπόνι.

κ-τλ'κ'(ι) = σπάνις εἶδος τι νός. Ἐκφρ.: Κ-τλ'-κ-κ'(ι) χροῦνιά! = ἔτος σιτοδείας.

κανανάρα = κρανίον, κεφαλή.

κανκί = φλυτζάνι καφέ.

καύκα = φλυτζάνα τσαϊοῦ.

καύκαλου = ὄστρακον χελώνης.

κάχτρις = τσοῦχτρες, εἶδος μυρμηκῶν.

κμάρ'(ι) = κουμάρι, κανάτα.

κούτιλι (οὐδ. τοῦ) = κεφάλι.

κάνας ἢ **κάνγκανένας**, **κάνγκαμά**, **κάνα** = οὐδέεις, οὐδεμία, οὐδέν.

κάλπ'ς = τεμπέλης.

καλπαζάν'ς = τεμπέλης. Ἐκφρ. Ἐναν κηρὸ κι' ἓνα ζαμάν'(ι), πάντριβαν τὸν καλπαζάν'(η), μέσ'

στοῦ τρύπιου τοῦ καζάν'(ι).

καλπαζανεύουμη = τεμπελιάζω.

κλουνάρια = βέργες μουρηᾶς, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν φύλλων διὰ τὰ κουκούλια, συσκευαζόμενες κατὰ δεμάτια καὶ πωλούμενα πρὸς 1 δρχ. τὸ ἕνα.

καραλαντίζω = ὑπολογίζω.

κόσιαγμα = τρέξιμο.

κουπάι (οὐδ. τοῦ) = κυνηγετικὸς κύων.

κιλέκια = ἀπομεινάρια. Ἐκφρ.: Ἄνάθιμα τὰ κιλέκια σας!

κόπτσ'(ι) = κουμπί.

κ-ἰντίζου = λιανίζω κιμᾶ. Μὴ ὑπαρχόντων μηχανῶν τὸν κιμᾶ ἐλιάνιζαν εἰς ἓνα τεμάχιον ξύλου δροῦς μὲ ἓνα «μπαλτατζοῦδ'(ι)».

κ-ἰντίζου = λυποῦμαι τινὰ διὰ τὴν κατάντια του.

κ-ξ-ντιζου = ξεσταίνομαι. Ἐκφρασ.: Τὰ φύλλα κ'ζτσαν ντίμπιντιουζ = Τὰ φύλλα ἐξεστάθησαν ἐντελῶς, ἀναψαν.

κάιρ = ἐπὶ τέλους. Ἐκφρ.: Ἡρθις κάιρ! = ἤλθες ἐπὶ τέλους!

κουκουριάζω = κάθομαι μὲ λυγισμένα τὰ γόνατα, εἰς ἡμιγόνάτιον (στάσις συνήθης γυναικῶν). Ἡ λέξις συμπεραίνω ὅτι ἔγινε ἀπὸ τὴν τοιαύτην τοῦ πτηνοῦ «**κουκουριάους**», ποὺ σημαίνει κουκουβάγια, ἣτις ὅταν ἴσταται ἀκίνητος, φαίνεται νὰ κουκουριάζη, ὡς νὰ ἔχη λυγισμένα τὰ γόνατα.

κουκουδ'(ι) = στυρί. Μεταφ. ἀνυπόφορος. Ἐκφρ.: Πουλὺ κουκουδ'(ι) μᾶς γίνικς, ἄ! = πολὺ ἀνυπόφορος μᾶς ἔγινες δά!

καρμάνια = ἀχλάδια.

κατσιουρμάς = τὸ ἀθελήτως συλλαμβανόμενον βρέφος. Ἔκφρ.: Μπά! κι ἄλλου γκζάν'(ι) ἔχτιν; Για - γιά, εἶνη κατσιουρμάς!

κατσιαρουμένους = ὁ ἰστάμενος ἢ περιπατῶν μὲ τοὺς πόδας ἐν διαστάσει. Κυρίως ἡ λέξις ἀποδίδεται εἰς κακῆς διαγωγῆς γυναῖκα. Ἔκφρσ.: Ἀνάθιμα τὴν κατσιαρουμέν' τς! = Τὴν παληομεταχειρισμένη!

κατσιαρώνου -ουμη = (οῤημα).

καϊκιώνου = θυμώνω, μένω δυσαρεστημένος.

καλεύρα = ὑποδήματα γυναικεία τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

κόντζια = πάνινα ὑποδήματα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ (ὄρα τί φοροῦσαν οἱ παλιῆς Σουφλιώτισσες).

καυτάν'(ι) = φόρεμα γυναικείο.

Λ

Διαβίδα = κουτάλι φαγητοῦ (λαβίς).

λάβζου = σιωπῶ. Ἔκφρ.: Ἀντιρὸε λούφαζι σύ, νὰ μὴ...!

λάκρους = τράχηλος.

λαπτοίκια = παντοῦφλες.

λαγγίτις = πίττες ἀπὸ σκέτο ζυμαρί, ψηνόμενες εἰς εἰδικὸν σκεῦος, τὸ «σάτσ'(ι)» κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν «40 Μαρτύρων».

λουκμάτσια = λουκουμάδες.

λόξιατα = σκουπίδια. Ἔκφρ.: Τί κάμ'ς ρέ; Ἀφ'ς τα, ἄφ'ς τα! Ρουκώθκι ἓνα λόξιατου στοῦ μάτι μ' κι δὲ μπουρῶ νὰ διῶ.

λαλήματου = κλαρίνο.

λαλητάς = ὄργανοπαίκτης.

Λίτσιους = Χρῆστος. Ἔκφρ.:

Τί κάμ'ς ρέ Λίτσιου!

Δάμπης = Χαραλάμπης.

Δάμπου = Λαμπρινή. (Ὄνόματα ἀπαντώμενα ἐν Ἡπείρῳ, ὅθεν ἡ καταγωγὴ πολλῶν ἐν Σουφλίῳ οἰκογενειῶν.

Μ

Μαλῆ = μάνα, μητέρα. (Ἔκφρσ.: Κόσια μαλήηη = τρέχα μητέρα).

μπούλιου = ἀδελφή, φίλη ἀδελφική, μεγαλυτέρα τὴν ἡλικίαν.

μπάντης = ἀδελφός. (Προφ. Βαδῖς).

μπάφκισ = θαλάσσια ὄστρακα γενικῶς.

Μ' -κ -κς = Μοκαϊκής (ὄνομα ἐπίθετον).

Μόκους = Μόσχος (ὄν. κύριον).

μπαχτσιούδ'(ι) = κηπάριον.

μπασιαρντῶ = ἐπιτυχάνω.

μπασιάρτζμα = ἐπιτυχία. (Σημ. Ἡ λέξις λαμβάνεται καὶ μὲ ἀρνητικὴν σημασίαν. Π. χ. Ἄμα τὰ μπασιάρτσι, ἄ! = Τὴν ἔπαθε ἄσχημα.

μόλα = μεγάλη πέτρα.

μόλια = πετραδάκια.

μαρμάγκαλους = μεγάλη ἀράχνη ἢ μέγα τι ἔντομον. (Ἔκφρ.: Τοὺν πουρπάτσι μαρμάγκαλους = Πέρασε μαρμάγκα καὶ τοῦ ἔπρησε τὸ χέρι, πόδι κλπ.).

μουρη = ἐπίκλησις ἀντὶ «καλέ».

μπόντους = κεντρὶ μελίσις, σφήκας. Μεταφ. = ὁ αὐστηρὸς καὶ βλοσυρὸς τύπος ἀνθρώπου.

μπασιάκους = γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῆ.

ματσιόλα = ξυλοδαρμός. (Ἔκφρ.:

φορ.: Ἐχ'ς νὰ φᾶς ματισιόλα=ἔχεις νὰ φάγης ξύλο!).

μαρτσόμπλους = νερόμυλος εἰς Ἐβρον ποταμόν.

μάτσους=γάτος, **ματσι**=γατί.

ματσούδ'(ι)=γατάκι.

μαστραπᾶς = κύπελο νεροῦ.

μπαμπούρ'(ι) = κανάτα νεροῦ.

μπουλντουρτζίνια = ὀρτύκια.

μουλουγῶ = ὁμολογῶ, φανερώ-
νω τι.

μπιμπέτας (καὶ **ριμπέτας**)=ρέ-
μπελος τύπος, μάγκας. (Ἐκφρ. συ-
νήθης τῶν νεαρῶν κοριτσιῶν : Ἄ!
βρέ, ἠθὰμὰ τοῦ μπιμπέτας = ὕβρι-
στικῶς).

μπουμπνῶ = χτυπῶ δυνατὰ κά-
ποιον. Ἐκφρ.: 1) Θὰ σὶ μπουμπνί-
σου καμμία ἄ! 2) Μπουμπούνξ-
τον ρὲ μιὰ γρουθὰ! (γροθιά).

μιχιούρ'(ι) = σφραγίδα δημο-
σίας Ἀρχῆς. Ἐκφρ. : Τί νὰ τὸν
κάμου ἄπ' ὄχ'(εἰ) τὸν μιχιούρ'(ι),
ὄξαμ!!! = Τί νὰ τὸν κάνω ποῦ
εἶναι στὰ πράγματα! εἶδ' ἄλλως!).

μούσμουλα = εἶδος δαμασκηνῶν
ἀγρίας δαμασκηνέας.

μουσμουλάδεις=οἱ κάτοικοι τοῦ
χωρίου Κορνοφωλέα Σουφλίου (εἰ-
ρωνικῶς)

μούσ(ι)μουλα = καρπὸς τῆς με-
σπιλέας, ἐμβολιαζομένη εἰς ὑποκ.
κυδωνέας. (Προφ. mouchmoula).
Ἐκφρ. : Θὰ μα τ' τῶφαῖς τοῦ
μούσ(ι)μουλου = μοῦ φαίνεται πὼς
παραήπιες, ἐμέθυσες.

μπιτζμένους=μεθύσμενος.

μπουλασιῶ = ἀρχίζω ἐργασίαν
τινά.

μπουχτσιᾶς = δέμα ἔξ ὑφάσμα-

τος πλήρες (Ἵποκορ. μπουχτσιού-
δ'(ι). Μεταφ. = γυναῖκα κοντὴ μὲ
μεγάλῃ περιφέρειαι. Ἐκφρ. : Διέ-
ταντι μουρη! Θὰ μπουχτσιᾶς γίν-
κι! = Ἰδῆτε τὴν πόσον ἐπάχυνε,
ἔγινε δέμα.

μπουλασιῶ καὶ **μπουλασιζω**
= ἀρχίζω μίαν ἐργασίαν, μεταφορ.
=δέρνω, (ἀόρ. μπουλάστσα). Ἐκ-
φρ. : Θὰ σὶ μπουλασίσου ἄ! =Θὰ
σ' ἀρχίσω στὸ ξύλο!

μουλουμουτιῶ=ψιθυρίζω λόγια
ἀκαθόριστα. Ἐκφρ. : Τί μουλου-
μουτᾶς ρὲ αὐτοῦ; — Τοῦτο συνε-
πάγεται ἀφορμὴν παρεξηγήσεων καὶ
διαπληκτισμῶν, συνήθως.

μπουνόβας=βλάκας (καὶ **μπου-
νάκ'ς**). Ἐκφρ. : Ἄ! ρὲ μπουνόβα!
Ἄπτάλ'(η).

ματσιαλῶ = μασῶ.

ματσιαλόσμα (οὐδ. τοῦ)=τὸ μά-
σημα.

μπάτσα = ἐχρεωκόπησα, ἀδυ-
νατῶ νὰ φέρω εἰς πέρας μίαν ἐρ-
γασίαν. Ἐκφρ. : Πάει! Τώρα μπά-
τσαμι μεῖς! = ἐγηγράσαμε.

μπβάλ'(ι)=βουβάλι (μπβάλ'(ι)).

μπβουβαλοπέτσ'(ι)=βουβαλό-
δεσμα.

μουρᾶ = μωρέα, μουριά.

μουρα = καρποὶ μωρέας.

μπουρμπλίθρις =φουσκαλίδες,
πομφόλυγες, λόγια τοῦ ἀέρος. Ἐκ-
φρασ. : Χυ! Μπουρμπλίθρις μᾶς
λιές!

μπαλέτα = μαχαίρι μεγάλο διὰ
τὸ κόψιμο τῶν μωρεοφύλλων, ὅταν
οἱ μεταξοσκώληκες εἶναι πολὺ μι-
κροί.

μπινέλ'(ι) = πηροῦνι.

Μουλιώ = Μαρία (ὄν. κύρ.).

μπλούντα = κάμπια.

μπλάνις = κολιέ, περιδέραιον, τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς ἐγκύου γυναικὸς σχηματιζόμενα σημεῖα.

μπόρτσ' (ι) = χρέος, ὀφειλή.

μουνίσια = χάνδρες.

μπιρντές — 1) κουρτίνα, 2) αἰδώς, 3) ἀμφιβληστροειδῆς χιτῶν ὀφθαλμοῦ. Ἔκφρ. : Πάρθηκι αἰῖρ μπιρντές ἀπὸ τηαῦτήναν = ἔφυγε πλέον ἢ αἰδῶς ἀπὸ τὴν νέαν αὐτήν, ἥτοι ἐξώκειλε.

μπιλιρντίζου = διακρίνω.

μαραφέτ' (ι) = 1) προῶγά τι, 2) τρόπος τις ἐνεργείας, μυστικὸ τῆς δουλειᾶς (μεταφ.) ἀνδρικὸν μόριον.

ματσι = γατάκι (πληθ.) ματσιᾶ.

μπουλγκούρ' (ι) = σπασμένο σιτάρι χρησιμοποιούμενον ἀντὶ γιὰ ρύζι. (Ἔορα περιγραφὴν εἰς κεφ. : Φαγητὰ Σουφλίου).

Μητλιάκ'ς = Δημητράκης (ὄνομα κύριον).

Μάτιους = Σταματίος (ὄν. κύρ.).

Ματάκ'ς = (ὑποκ.) Σταματάκης.

Μάτια = Σταματία.

μάτχια = ὀφθαλμοί.

ματάς = κλαδευτήρι γιὰ τὸ κόψιμο τῶν μωροεδένδρων.

μπουλγκαρι = μανδολίνο.

μαμή = μαῖα.

μπαγ-ρ-ντίζου = κλαίω γοερῶς. Ἔκφρ. : Δὲν ἀκοῦς μουρῆ ; Τοῦ γκζάν' (ι), μπάγρτσι κλαίοντας !

μπουσιαντιδ ἢ μπουσιαντίζου = ξεβιδῶν, ἀπελευθερῶ χώρον τινα, ἀνακουφίζομαι.

μπόσ' (ι)κος = ἄδειος τόπος, ἄμυαλος ἄνθρωπος (καὶ **μπουσιαν-**

τζμένους) = ξεβιδωμένος.

μπάριμ = τοῦλάχιστον.

μέρι = εἰάν πως.

μπουμπλιάτσ' (ι)κα = τὸ ἔντομον βρωμοῦσα.

Ν

Νταῆς = θεῖος, ρωμαλέος, φιλόνομος,

ντιούντιους = θεῖος, μεγάλος τὴν ἡλικίαν.

νονντᾶς = δωμάτιον, αἵθουσα, (ὑποκ.) νουντατζοῦδ' (ι).

νταλνιῶ = μπαίνω μέσα στὸ νερὸ ἢ στὴ λάσπη ἢ γενικῶς μέσα. Ἔκφρ. : Ντάττσι ντὲ θὰ μπουρῆς.

νταλ-ντρ-μάς = καταβολάς.

ντουλαμάς = εἶδος γιλέκου, μέγρος παλαιᾶς ἐνδυμασίας Σουφλιωτῶν, (ὑποκ.) ντουλαματζοῦδ' (ι).

ντουβλέκ' (ι) = πεπόνι.

νά τ'ς ἢ γιά τ'ς = νά τ'τος (δεικτ. ἀντων.).

ντουζντίζου — συγυρίζω.

ντούζ' (ι)κους — ἴσιος, εὐθύς (μεταφ.) φρόνιμος. Ἔκφρ. : 1) Ἄμα ντούζ' (ι)κ' (η), στράτα ἄ ! 2) Ἄ ! σὺ εἶση ντούζ' (ι)κου πηδοῦδ' (ι) = φρόνιμο παιδάκι (εἰρωνικῶς).

ντίμπιντιουζ — ὄλος διόλου, καθ' ὀλοκληρίαν.

ντουσιουντίζου = εἶμαι ἀναποφάσιτος διὰ τινα προῶξιν.

Νιάησ'ς = Ἀθανάσιος (ὄν. κύρ.). Ἔκφρ. : Τί κάμ'ς ρὲ Νιάσ' (η) ;

ντιουντιούκα = σφυρίκτρα. Ἔκφρ. : Ντιουντιούκ τοὺν πααίν' (ει) ἄμα = ἔχει ἀκατάσχετον διάρροϊαν.

ντάμκα = λερωματιά, στίγμα.

νταμκάς = παίγιον παλαιὸν παιζόμενον στὰ νυχτέρια. Ἰδε περι-

γραφὴν «Παιδιαὶ Σουφλίου».

ξιάφ'(ι) = κομπόστα ἀπὸ δαμάσκηνα ἢ ἀπὸ ἀγουρίδες σταφυλῶν. (῾Ορα Περιγρ. «Φαγητὰ Σουφλίου»).

ξιαρίζου = ἐκδιώκω, ἐξορίζω. ῾Εκφρ. : Τοὺν ξιάρσαν θάματ'(ι) ! = φαίνεται πὼς τὸν ἔδιωξαν.

ξώπουτους = ἐξωτερικὸς θόρυβος. (Σημ. ἀλησιμόνητος θὰ μείνη ὁ πάππος Λάμπης Σουλιώτης, πάππος τῆς συζύγου μου, ὡς χρησιμοποιοῦν συχνὰ τὰς λέξεις : «Ρόπουτους—ξώπουτους». Γι' αὐτὸ ἀντὶ ἄλλου χαιρετισμοῦ τοῦ ἐφώναζαν : «Ρόπουτους» καὶ αὐτὸς ἀπήντα : «Ξώπουτους».

ξ'κ-κου = ἔλλειπές τι εἶδος, λειψό. ῾Εκφρ. : Ξ'κ'(ι) νὰ σ' γέν'(η) = μὴν ἀποκτήσης ποτέ (ἀρά).

ξικαχτώ = ἐκοκκίζω ἀραβόσιτον. (Βλέπε χρόνους ρημ. εἰς Γραμμ. ἰδιωμ]σμῶν).

ξιαφρίζου = ἐξάγω τοὺς ἀφρούς βράζοντος φαγητοῦ ἢ γλυκοῦ (μεταφ.) κλέπτω. ῾Εκφρ. : Τὰ ξιάφρτσι οὐλα = τὰ κατέκλεψε.

ξιουρθώνου = ἐξορθώνω, κρημνίζω, προξενῶ βλάβην εἰς τινα, (ἀόρ.) ξιῶρθουσα. ῾Εκφρ. : Πουγάλια βρὲ γκραντήλα. Δὲν κτάειζ'ς καμπόσου τοῦ ξιῶρθουσις τοῦ γκζάν'(ι) ντίμπιντιουζ ! = Σιγὰ βρὲ κρομανταλά, δὲν βλέπεις λιγάκι. Τὸ ἔκανες χάλια τὸ παιδί ὅπως διόλου !

ξλώνου = ξυλώνω, π.χ. τὴν κάλτσα.

ξλώνουμη = ἀναχωρῶ θέλοντας

καὶ μὴ. ῾Εκφρ. : ῾Αἰντι ρέ, ξλώ-νουςαν ἀπ' ἔδου = φύγε ἀπ' ἔδῶ.

ξίστρους = οἰκιακὸν ἀντικείμενον διὰ τὸ ξύσιμο τῆς σκάφης μετὰ τὸ ζύμωμα.

ξιμπλαντάνου = ἀτιμέλητη(ἀρσ. καὶ θηλ.). ῾Εκφρ. : Π' ἀνάθιμα τὴν ξιμπλαντάνου τ'ς !

ξικόλουμα = παληόπαιδο.

Ουλιάν'(ι) = μικρὸ παιδάκι. (πληθ.) ουλιάνια. ῾Εκφρ. : ῾Α ! ρέ ουλιάν'(ι) !

ὄρσι = ὄρισε, ὀρίστε ; = ἀπάντησις εἰς πρόσκλησιν προφορικὴν ὑπὸ τινος.

οὐμπλιές = ἔγνη διαβάσεως ἀνθρώπου, ζῶου ἢ πτηνοῦ (ἐκ τοῦ «ὀπλή»). ῾Εκφρ. : Πῆρι τς οὐμπλιές κὶ βρῆκε τοῦ λαγὸ στοῦν γιατάκ'(ι).

πέγκα = τελεία, σημάδι μελάνης.

πέγκις ἢ νταγκὰς = παίγνιον παιζόμενον στὰ νυχτέρια.

πάππους = παπούς.

πκάμσου = ὑποκάμισο ἀνδρ.—γυναικ. ῾Εκφρ. : δι' ἐκείνους ποὺ λείπουν καιρὸ ἀπ' τὸ σπίτι τους = Πῆγι ν' ἀλάξ'(η) πκάμσου ! = Νὰ χαρῆ τὴ γυναῖκα του.

πατλακῶ = χτυπῶ δυνατὰ (ἐνεργητ.). ῾Εκφρ. : Πατλάκσι τον ρέ μία ! = Δός του ρέ μία !

πατλάκσμα = ἐκπυροσκορότησις. ῾Εκφρ. : Πατλάκσι τοῦ τφέκ'(ι), μαναχὸ τ'.

πατλακούφ'(ι) = χάρτινο παιδικὸ παίγνιον, κατασκευαζόμενον διὰ διπλοτικῆς καὶ ὅπερ ἐκτινασσό-

μενον διὰ τῆς χειρὸς ἐκδιπλοῦται παράγον ἰσχυρὸν κρότον = κροτά-
λιον.

πατλατζιάνια = μελιτζάνες. Ἐκ-
φρασ. : «Πατλατζιάνια, ντουμάτις,
πιπέρια !», (φωνάζει ὁ λαχανοπώ-
λης ὁ «Δημόνδς» καὶ σήμερα ἀ-
κόμη).

πατλάκις = ἔδεσμα προσφερό-
μενον στὰ νυχτέρια, ἐξαιρετικῶς ἀ-
ρέσον στὰ παιδιά. Γίνεται ἀπὸ εἰ-
δικὴν ποικιλίαν ἀραβοσίτου ὀνομα-
ζομένην «Τσιαρκέζικα», καβουρντι-
ζομένου στὸ ντουλάπι τοῦ καφέ ἢ
πάνω στὴ χόβολη ἢ κυρίως σὲ εἰδι-
κὸν σκεῦος ποῦ λέγεται «γκιβ-
γκίρ».

πουρφλίζου = ἐκτινάσσω τὸ πε-
ριεχόμενον τοῦ στόματος ἀπὸ νερὸ
ἢ φαγητό, μετὰ ἀπὸ ἐξαφνικὸν γέ-
λωτα.

πουρτσάλῶ = πιτσιλίζω (οὖσ.)
πουρτσάλσμα. Ἐκφρ. : Θὰ σὶ πουρ-
τσαλίσου ἄ !

προουβουδῶ = (προευδῶ) ἀπο-
στέλλω. Ἐκφρ. : Προυβόδς τουν
χρηιτήματα κὶ ἀποὺν τῆ μένα.

πνακόκουλους = πιατοθήκη.

πηδούδ'(ι) = παιδάκι.

προύφλις = βραστὰ ξερὰ καλαμ-
πόκια προσφερόμενα στὰ νυχτέρια,
μὲ λίγη ζάχαρι, ἐν εἶδει γλυκί-
σματος.

πατειᾶς = κεφαλή ζώου ἢ ἀν-
θρώπου.

πατισιούδ'(ι) = ἀποτσιγάρο, κε-
φαλάκι.

παπισιούδ'(ι) = παπουτσάκι.

πλι = πουλί.

πλούδ'(ι) = πουλάκι (μεταφ.),

παιδικὸν μόριον (ἔκφρασις, ποῦ ἐ-
λέγετο στὰ παιδάκια : «Ρὲ σύ ! γὼ
λέου δὲν ἔχς πλούδ'(ι)». «Ἐχου !».
«Δὲν ἔχς». «Νὰ π' δὲν ἔχου !»).

πιπιτίκις = πασατέμπο (λέξ. πεπ.).

πηδι — παιδί.

πο(ι)κέφαλου (οὐδ. τοῦ) = προσ-
κέφαλο.

πουτούρ'(ι) = παντελόνι, εἶδος
βρόκας.

πέτσιαικας = νυχτερίδα (πληθ.).

πιτσιαικέοι = νυχτερίδες.

πιρόν'(ι) = τὸ πηρούνι (περόνη).

πιρτσιὰ = κτένισμα ἀνδρικῶν
μαλλιῶν πρὸς τὰ ἄνω ἢ πλαγίως.

παπούτο(ι) = ὑπόδημα.

πουγάλια = (ἀπὸ ἀγάλια) σιγά.
Ἐκφρ. : Πουγάλια - πουγάλια.

Πατιάς = Παναγιώτης (ὄνομα
κύρ.) Παναϊώτης ἢ Πουνιώτης = Πα-
ναγιώτης.

Πακάς = Πασχάλης (ὑποκορ.)
Πακαλιούης.

ποῦν' τς = ποῦ εἶναι τος ; Ἐκ-
φρασ. : «Ποῦν' τς ρέ ;». «Γιάτς
ρέ !».

πούλ'(ι) (τοῦ) = γραμματόσημο.

πλιατσ(ι)κόνου = συνθλίβω,
(ἀόρ.) πλιατσ(ι)κουσα, (ὄνομα οὐδ.)
πλιατσ(ι)κουμα.

πασπατεύου = ψηλαφῶ, χαϊ-
δεύω, ψάχνω, (ὄν. οὐδ.) τοῦ πα-
σπάτημα = τὸ χάϊδεμα, τὸ ψάξιμο.
Ἐκφρ. : Τί πασπατεὺς ρὲ αὐτοῦ ;
= Διατί ψάχνεις ;

πάτσα = 1) πάτησα, 2) χαστοῦ-
κι, 3) φύλλον φραγκοσκυῆς.

πυρουμάχους = τὰ ἐντὸς τοῦ
τζακιοῦ καὶ εἰς τὰ ἄκρα, δεξ. καὶ
ἀριστερὰ πεζουλάκια (= ὁ μαχόμε-

νος τὴν πυράν).

παρσιτιά = τὸ πρὸ τοῦ τζακιῶ μέρους (=παρ' ἐστίαν). (Σ η μ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι αἱ λέξεις: πυρουμάχους παρσιτιά, ἀπ' κάτιου κλπ., παρέμειναν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἐκ παραδόσεως, ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἑποχὴν εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν Νεοελληνικὴν).

πνάκ'(ι) = πινάκιον, πιάτο.

παληότσιουλους = παλαιὸν πλάωμα.

πααίνου = πηγαίνω.

πισ(ι)μανεύου = μετανοῶ (ἀόρ.)

πισ(ι)μάνιψα.

πισ(ι)μανλ'κ(ι) = τίμημα διδόμενον ἐπὶ τῇ μεταμελείᾳ συμφωνηθείσης πωλήσεως ζώου ἢ ἀντικειμένου τινός, οἰκίας κλπ.

Πουτιόλς = Ἀπόστολος (ὑποκ.).

Πουτιουλούης = Ἀποστολάκης.

Πουνιῶτς = Παναγιώτης.

Πουνιῶτου = Παναγιώτα.

Πουλιῶνς = Πολυχρόνης.

πάσις = πιέτες γυν. φορέματος.

πούλις = ἐπίχρσοι στιλπνοὶ κυκλίσκοι, ραπτόμενοι εἰς τὰς παρυφὰς γυναικείων φορεμάτων, ἰδίως παρ' Ἡπείρω καὶ παλ. Σουφλίου.

Ρ

Ρουσ(ι)νίτσια = πρόχειρο φαγητὸ μὲ σβολωτὸ ἀλεύρι, πολὺ σὺνηθες στὶς πτωχὰς γεωργικὰς οἰκογένειες εἰς Σουφλίον καὶ τὴν ἐπαρχίαν.

ρουπουτιῶ = κτυπῶ τὴν θύραν ἢ ἀπλῶς δημιουργῶ θόρυβόν τινα (ἀόρ.) ρουπότσα, (ὄν. οὐσ.) ρόπουτους. Ἐκφρ. : Σώπατι γιά! Ρό-

πουτους ἀκούιτη!

ρουσὸλ'(ι) = βυσινάδα.

ῤε σὺ = μωρὲ σὺ! (ἐπίκληση).

ραμάδα = ἀράματα (ἀναγραμμ.).

ρουκῶνον (ρ. ἐνεργ.) = βάζω μέσα.

ρουκῶνονυμη (ρ. μεταβ.) = εἰσχωρῶ, παρεμβαίνω. Ἐκφρ. : Τὶ ρουκῶνιση ρε σὺ; = Διατὶ παρεμβαίνεις εἰς ξένα ζητήματα;

ῤουμπῶνον = βάζω μέσα, ὑπεξαίρω.

ρουσμπότ'(ι) = ἀτέχνως κατασκευασμένο φαγητό, νεροπλύδι.

Σ

Σιασπάλς = ὁ ἀργοκίνητος τῦπος ἀνθρώπου, νωθρός.

σιασπιαλεύουμη = κάμνω μίαν ἐργασίαν μὲ βραδύτατον ρυθμὸν καὶ ἡμιτελῆ.

σιὰμ-ντουνοῦ = μωρεὰ εἰδικῆς ποικιλίας παράγουσα γλυκυτάτους καρπούς. Αὕτη εἶναι ἀκατάλληλος διὰ τὴν ἐκτροφὴν κουκουλιῶν. — (Σιὰμ-ντοῦ-ντοῦ) = ἐκ Σιάμ.

σάτο'(ι) = σκεῦος οἰκιακὸν κυκλικὸν μὲ ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, λαξευτὸν ἐκ λίθου καὶ ἔχον διάμεσον 0,35 μ. Πάνω σ' αὐτὸ ψήγονται οἱ λαγγίτες. (Ἴδε Φαγητὰ Σουφλίου).

σ(υ)κλι = σκυλί (ἀναγραμμ.). Ἐκφρ. : Οὐσ(ι)τ'(ι)! σ(υ)κλι τ' Παπαντών'(η). (Ὁνομαστὸ παρέμεινε τὸ δαγκανιάρικο σκυλί τοῦ Παπα-Ἀντώνη).

σ(ι)κλιδ'(ι) = σκελίδα σκόρδου.

σα-κν-ντιζου = ἀποφεύγω νὰ πλησιάσω.

σιαφαρώνου = κτυπῶ τινα.

σιαμάρ'(ι) = χαστούκι. *Εκφρ.:

1) Θά σὶ σιαφαρώσου καμμία ἄ !

2) Θά σὶ δώσου κανένα σιαμάρ'(ι), ἄ !.

σιαφλιαρώνου = κατασκευάζω τι προχειρῶς, ὅπως-ὅπως (ὄν.οὐδ.). τοῦ σιαφλιάρουμα = ἄτεχνον κατασκευάσμα. *Εκφρ.: *Ἄμα τὰ σιαφλιάρουσι ἄ !.

συνουρίζου = κοροϊδεύω.

σ(υ)λιάρ'(ι) = στυλιάρι πτύου, (μεταφ.) ἄξεστος ἄνθρωπος, ἄκατάριστος. *Εκφρ.: *Ἄμα σ(υ)λιάρ'(ι) ἄ !

σαπισιάν'(ι) = σέσουλα παντοπωλείου, πτύον ἡμικυλινδρικό.

σ(υ)νίκ'(ι) = σκεῦος σιδηροῦν ἢ ξύλινον διὰ τὴν μέτρησιν τῶν δημοτριακῶν καρπῶν ἢ τῶν ὀσπρίων παρὰ τοῖς γεωργοῖς (ὑποκ.) σ(υ)νικούδ'(ι) = μικρὸ σ(υ)νίκι χωρητικότης μεγ. σ(υ)νικιοῦ κιλὰ . . . χωρητικότης μικροῦ σ(υ)νικιοῦ κιλὰ . . .

σ(υ)νίκας = ὁ ἔχων μεγάλην κεφαλήν, κεφάλας.

σιαποῦ = πρὸς τὰ ποῦ ;

σιαδῶ = πρὸς τὰ δῶ.

σιακεῖ = πρὸς τὰ κεῖ.

σκοῦζου = φωνάζω δυνατά.

σιάπκα = τραγιάσκα.

σατ'ρ(ι) = μαχαίρι χονδρὸ μὲ λαβὴν ξυλίνην γιὰ τὸ λιάνισμα τῶν μωρεοφύλλων.

σιουτζιούκια = λουκάνικα (ὑποκ.) σιουτζιουκούδ'(ι).

σουῖās = σουγιάς (ὑποκ) σουῖα-τζούδ'(ι).

συ-νιρ-λ'κ(ι) = καναπές.

σιαλβάρ'(ι) = εἶδος παντελο-

νιοῦ, βράκας.

σαμπάχλαῖ = πρωτ'-πρωτ'.

σαλάτο'(ι) = ἔξοχικὸν κέντρον.

σουργκι = περιπτερον ἐν εἶδει σκηνηῆς, πρόχειρον—λυόμενον, ὅπερ ἐστίγητο κατὰ τὰ «παζάρια», δηλ. λαϊκὰς ἀγορὰς.

στέκα = στάσου.

σικλέμια = σακκιά πλήρη.

σαγάνα = πιατέλλα βαθειά.

σούμπλια = ἔθιμον ἐν Σουφλίῳ ὡς «αἱ ἀγάπαι» τῶν πρώτων χριστιανῶν, καθ' ὃ συγκεντροῦνται διάφορα εἶδη τροφίμων εἰς μίαν αἴθουσαν ἀπὸ κάθε μέτοχον καὶ τρώγονται ἀπὸ κοινοῦ.

σ(υ)νι = οἰκιακὸν σκεῦος διὰ τὸ γεῦμα ἢ μνημόσυνον (ἐκ τοῦ ὅτι κάνουν τὰ κόλυβα στὸ «σ(υ)νι»).

σιδηρουσίν'(η) = σιδερένιο ἢ χάλκινο «σ(υ)νι» διαμέτρου 0,80 μ.

σουφράς = τραπέζι ἰδιότυπο χαμηλό, κυκλικὸ διαμέτρου 1 μ. περιπίου, πέριξ τοῦ ὁποῖου ἐκάθητο σταυροπόδι ὅλοι οἱ συνδαιτημόνες κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ, πάντα σὲ «σκέφαλα». Τὰ μωρὰ ἐκάθητο στὴν ἀγκαλιά τῆς γιαγιάς ἢ τῆς μαμᾶς. Τὸ «σιδηρουσίν'(η)» ἐτίθετο πάνω στὸ σουφρά, ἢ γαβάθα πλήρης φαγητοῦ ἢ ὁ «ταβὰς» καὶ ποὺ ἔτρωγαν ὅλοι μαζί παλαιότερον πρὸ 50ετίας μὲ τὰ χέρια καὶ βραδυτέρον μὲ ξύλινα κουτάλια καὶ πηρούνια.

σιλέκ(ι) = πασιὰ ἀπὸ πόδια μωσαρινα.

T

ταχυὰ = αὔριο.

ταχυὰ 'ποῦ ταχυὰ = μεθαῦριο.

ταχυά του ταχυά = αὔριο πρωί.
τσιουπλάκς = πάμπτωχος.
τσιουμπλιάρς = τσιμπλιάρης, ἀ-
 κάθροτος.

τζιαμπράν' (ι) = σπασμένο πή-
 λινο δοχεῖο, πού πίνουν οἱ κότες
 νερό.

τσιόπα = τὸ ἀσθενικὸ κουκούλι,
 (μεταφορ.) τὸ θῆλυ μωρό.

τσιπίσ' (ι) = τὸ ἀνήλικο παιδί.
 Ἔκφρ. : Ἄ! ρὲ τσιπίσ' (ι)! (περι-
 φρονητικῶς). Φράσις δι' ἀφορμὴν
 παρεξηγήσεων μεταξὺ παιδιῶν.

ταβὰς = ταψί. Χάλκινο σκεῦος
 κασσιτερωμένον οἰκιακῆς χρήσεως,
 μικροῦ βάρους καὶ διαφόρου μεγέ-
 θους (διαμ.), χρησιμοποιούμενον
 διὰ φαγητὰ φούρνου (ὑποκ.) ταβα-
 τζούδ' (ι).

τσιουπλαντίζου = τρώγω προ-
 χειρως, (ἀόρ.) τσιουμπλάντσα.

τζουμάκα = βέργα (πληθ). **τζιου-
 μάκια** = βέργες διαφ. προελεύσεως.
 τζιουμακῶ ἢ τζιουμακίζου = δέρω
 ἀνηλεῶς.

τσακόνω = συλλαμβάνω, πιάνω.
 τσακόνομαι = συλλαμβάνομαι (με-
 ταφορ.) καυγαδίζω, μαλλώνω.

τσιάρδα = σταμνί (ὑποκ.) τσιαρ-
 δούδα.

τσιουτσιουμίκ' (ι) = αἰχμή, τὸ
 αἰχμηρότερον σημεῖον ἀντικειμένου
 τινός. Ἔκφρ. : Τοῦ βάρισα ἴσια
 στοῦ τσιουτσιουμίκ' (ι).

τσιουτσιούλ' (ι) = παιδικὸ μό-
 ριο.

τσιόλ' (ι) = ἐφάπλωμα, κουρέλι.

τσιόλια = ὄ, τι χρειάζεται διὰ νὰ
 κομηθῆ κανεῖς.

τσιούλους = μικρὸν κυλινδρικὸν

λίθινον ἢ ὀπτοπλίνθινον στήριγμα
 ἐφ' οὗ εἶθοντο οἱ δεκάρες, ὅταν
 τὰ Σουφλιωτόπουλα τῆς παλαιᾶς ἐ-
 ποχῆς ἔπαιζαν «ὀμάδες». Τὸ ὀμώ-
 νυμο παιγνίδι «τσιούλους».

τσκάλ' (ι) = τσουκάλι, εἰς τὸ ὀ-
 ποῖον ἔβραζαν οἱ παλιῆς νοικοκυ-
 ρὲς τὰ φασόλια γιὰ νὰ γίνουν πολὺ
 νόστιμα.

τέντζιρις = κατσαρόλα φαγητοῦ,
 (ὑποκορ. τιντζιρούδ' (ι)).

τσιουσμὲς = βρύση. Ἔκφρ. : Τς
 Καντ' νας τσιουσμὲς = Βρύση ἐπὶ
 τῆς δημοσίας ὁδοῦ 1.000 μ. Ν.
 Σουφλίου.

ταχνή = πρωία, ἡμέρα τις.

τσιάτσ(ι)κα = φλυτζάνα.

Τζιαπὸνς = Ἰάπων, κοντὸς τὸ
 ἀνάστημα ἄνθρωπος.

τζιαβαλιασμὸς = φωνασακίες, φα-
 σαρία μεγάλη (ρ. τζιαβαλαντίζου).

τύφλαγκας = τυφλός.

τυφλίτσ = εἶδος τυφλοῦ ὄφρεως,
 δι' ὃν δέχεται ὁ λαός, ὅτι ἀνακτᾶ
 τὴν ὄρασιν μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν
 τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἐ-
 πίσης ὁ τυφλὸς ἄνθρωπος, ὡς καὶ
 ὁ ἀπροσέκτως περιπατῶν, ὁ παρα-
 σύρων διάφορα ἀντικείμενα.

τιζέκα = βῶλος χώματος μεγάλος
 (πληθ. τιζέκια). Ἔκφρ. : Θά σι ἀ-
 πιτάξου καμμιά τιζέκα κι θὰ δγῆς.

Τζιώτζιους = Γιῶργος.

Τζιουτζιουβικς = Γιωργάκης.

Τσιαρκέσδης = Τοῦρκοι πρόσφυ-
 γες ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ρώσων
 ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου, τὸ
 1870 καὶ καταφυγόντες εἰς Ἄνατ.
 Θράκην. Ἦσαν δεινοὶ ἱππεῖς.

τσιακ'ρος = λοξομάτης.

τσιακ'ρ(ι) κέφ'(ι) = ημιμεθυ-
σμένος, ἐν εὐθυμίᾳ διατελών. Ἔκ-
φρασ. : Ἄστουντι αὐτόναν, εἶν' τς
τσιακ'ρ(ι) κέφ(ι).

τίπουντας = τίποτε.

τεβεκέλς ἢ **τιβικέλς** = τεμπέ-
λης, ἀνόητος, βλάκας.

τσιουτσιουλιάνς = ἀδύνατος ὡς
κορυδαλλός.

τσιουτσιουλιάνς ἢ **τσιουρτσου-
λιάνους** = κορυδαλλός.

τσιαράπια = κάλτσες.

τάχαϊά = στ' ἀστεῖα. Ἔκφρ. :
Ἄ! ῥέ, σ' ἔκαμα τάχαϊά = σοῦ ἔ-
καμα ἓνα ἀστεῖο.

τσιατσιανίξου = συνθλίβω (ἀόρ.)
τσιατσιάνσα, (ᾄν. οὐδ.) τοῦ τσια-
τσιάνσμα. Ἔκφρ. : Γκουντούλσι
τοῦ φτσουδ'(ι), τσιατσιάνσι τὸν
ματσουδ'(ι) = κατρακύλησε τὸ βα-
ρελάκι καὶ συνέθλιψε τὸ γατάκι.

ταλαίπουρους = ταλαίπωρος.

τζιαβίδα = μύδι (μεταφ.) γεννητ.
ὄργανον γυναικός, (πληθ.) τζιαβί-
δισ = μύδια.

τατζου = τρέφω, ταγίζω (β'
πρὸς. τοῦ ῥήμ. **τατζεις** = τατζεις)
ἀναγραμματ.

τζιάν-τζιόν-κανένας = ἐντελῶς,
οὐδεις παρῶν.

τσιαλντζιζου — τυροποῖω τὸ γά-
λα (τὸ τσιαλντζιζου, ἔχει καὶ κακὴν
σημασίαν).

Ρ'

Ἰλίκ'(ι) ἢ **μλίκ'(ι)** = μεδούλι,
μυελὸς ὀστέων. Ἔκφρ. : Τοὺν ἔφα-
γε ὡς τοῦ μλίκ(ι) = τοῦ ἔφαγε ὅλα
του τὰ χρήματα.

Φ

Φουκάλ'(η) = σκούπα.

φουκαλῶ = σκουπίζω, (μεταφ.
ἐξαλείφω). Ἔκφρ. : Αὐτὸς τὰ φου-
κάλσε οὔλα = ἔφαγε ὅλην τὴν πε-
ριουσίαν.

φτὸς = 1) αὐτός, 2) κοκκάρι —
κρεμμυδόσπορος.

φέγγους ἢ **φέξους** = φῶς.

φιλούκα = ψαρόβαρκα.

ῥφι = αὐτὶ (πληθ.) ῥφτιά, ὑπο-
κορ. ῥφτουδ'(ι) - ῥφτούδια. Ἔκφρ. :
Διέτουντι ῥὲ πὼς κρέμασι τὰ
ῥφτιά! = Ἰδέτε πὼς παρήκμασε.
(Τῷ ὄντι, χαρακτηριστικὸν τῶν γη-
ρασμένων ζώων εἶναι τὸ κρέμασμα
τῶν αὐτιῶν).

φτσι = βαρέλι (ὑποκορ.) φτσού-
δ'(ι).

φτίτσ(ι) = μανιτάρι (πληθ.) φτί-
τσια.

φαρμπαλάδες = βολὰν γυναι-
κείων φορεμάτων.

φόβιους = φοβερὸς τὴν θεάν.

φουκαρατζίκους = πτωχός.

φάβρικα = ἐργοστάσιον μετα-
ξουργίας. (Εἰς τὸ Σουφλί μέχρι τοῦ
1925 ὑπῆρχον 4 ἐργοστάσια μετα-
ξουργίας ἀπασχολοῦντα περὶ τὰς
800 ἐργατρίας, ἦτοι 1 τοῦ Ἰταλοῦ,
1 τῶν Τζιβραίων, 1 τοῦ Χ'' Σάβ-
βα καὶ 1 τοῦ Τσακίρη. Ἦδη οὐδὲν
τούτων λειτουργεῖ, 1 κατερειπώθη
καὶ τὰ λοιπὰ ἀναμένουν τὴν ἰδίαν
τύχην. Τὸ νέον τοιοῦτον στοιχίσαν
περὶ τὸ 1.700.000 μένει ἀχρησιμο-
ποίητον.

φαβρικουδά = ἐργάτρια ἐργοστ.

φόρα-φορὰ = ἐπιτάχυνσις.

φλουῖσιρου = σφραγίς προσ-

φορᾶς Θείας Λειτουργίας.

Χ

χαβάν'(ι) = γουδί, κοπίδι καπνοῦ λαθραίων σιγαρέττων.

χα-σ'λ'(ι) = χλωρὸ κριθάρι νομῆς.

χάσ(ι)κου = λευκὸ ψωμί. Ἐκφρασ. : "Α! ρὲ πηδιά, πῶς ἀραθύμσα ἔτσι-ιά, νὰ φάου χάσ(ι)κου ψουμί μὶ χαלבάν'.

χλιάρ'(ι) = κουτάλι, (ὑποκορ.) χλιαροῦδ'(ι).

χλιάρα = κουτάλα ξύλ. μεγάλη καὶ νῦν χρησιμοποιουμένη.

χλιαρουμάλαθα = κουταλοθήκη.

χα-ξ'ρκου = ἔτοιμο.

χουχαλίξου = φυσῶ διὰ τῆς ἐκπνοῆς εἰς τι ἀντικείμενον διὰ νὰ θερμοανθῆ, ὡς π. χ. κατὰ τὸν χειμῶνα χουχαλίξου μέσα στὶς κλειστὲς παλάμες.

χαλάτς = ὁ παπλωματᾶς. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ περιγραφὴ τῆς ἐργασίας τοῦ χαλάτση.

χαλιεύου = ζητῶ, ποθῶ. Ἐκφρασ. : Αὐτὸς τὸν χαλιεύει, θὰ ζιστὸ ψουμί. (Μὲ κακὴν σημασίαν).

χίτσ'(ι) = τίποτε ἀπολύτως.

χιτσέινιους = ἀνύπαρκτος. Ἐκφρασ. : Αὐτὸς εἶν' τς, χίτσ'(ι) μὶ χίτσ'(ι) = εὐρίσκεται εἰς ἐλεεινοτάτην κατάστασιν.

(Ἐγγραφον κατὰ διάρκειαν παραθερισμοῦ εἰς Σαμοθράκην).

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΩΝ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγγραφῆ ὀλόκληρος Γραμματικὴ τῶν ἰδιωματισμῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ εἶχε πολλὴν σκοπιμότητα. Κόπος καὶ μόχθος ἄδικος, διὰ τύπους ἰδιωματισμῶν, οἵτινες τείνουν νὰ ἐκλείψουν παντελῶς ἢ τελοῦντες ἐν χρήσει εἰς τοὺς προκεχωρημένης ἡλικίας Σουφλιώτας καὶ ἐκ

χ'ζ(ι) = φόρα, δύναμις, κεκτημένη ταχύτης, πόθος ἡδονῆς ὑπέροτατος.

χζ'-λαν-τῶ = ταχύνω τὸ βῆμα, αὐξάνω τὴν ἔντασιν. Ἐκφρ. : Τὰ κουκούλια μας χζ'-λάν-τσαν κáιρ = μεγάλωσαν καὶ ἤλθαν εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε νὰ τρώγουν μὲ λαυμαργίαν.

χαῖντῶ = κτυπῶ τὰ ζῶα νὰ ἐπιταχύνουν τὸ βῆμα, καταφέρνω μίαν, ἕναν (μὲ κακὴν σημασίαν). Ἐκφρ. : Ἄμα γιὰ μᾶς τοὺν χαῖ-ται τούτους! = Μᾶς τὴν κατάφερε πολὺ ἄσχημα, μᾶς ἐξηπάτησε.

χάιτα = ὁ χασομέρης, ὁ ἀλήτης. Ἐκφρ. : Π' ἀνάθημα τὸν χάιτα σ' = (ὑβρις γυναικεία).

χπῶ = κτυπῶ.

χουιάξου = χτυπῶ = ξεφωνίζω.

χούχλους = 1) κατάστασις βρασμοῦ τοῦ φαγητοῦ, 2) γυναικεῖον αἰδοῖον. Ἐκφρ. : Τοῦ ρίξ' τοῦ ριχνουμιν στοῦ χούχλου.

Ψ

ψ(μ)κέφαλου = μαξιλάρι, προσκεφάλι.

ψλώνου = ὑψηλώνω.

ψουμι = ψομί—ψουμόφκιαρου. Ἐκφρ. παροιμ. : Ποῦ τὸν ἴδιον τοῦ ξύλου, βγαίν'(ει) κὶ ψουμόφκιαρου, βγαίνει κὶ σκατόφκιαρου.

τούτων πάλιν εἰς ὄσους δὲν προσηρομόσθησαν μὲ τὴν ὀρθὴν καὶ ἐν χρῆσει σήμερον Δημοτικὴν γλῶσσαν, ὀμιλουμένην ἀπὸ ὄλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον. Πρὸς κατανόησιν ὄμως ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου, τῶν ὄσων ἐπεμελήθημεν νὰ συλλέξωμεν ἐκ τῶν παλαιῶν λαϊκῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Παλαιοῦ Σουφλίου, ἤτοι : τραγουδιῶν, παραμυθιῶν, αἰνιγμάτων, παιδιῶν, λέξεων, ἤθῶν—ἐθίμων καὶ ποικίλου ἄλλου γλωσσικοῦ ὕλικου, παραθέτομεν τοὺς πλέον ἀπαραιτήτους Γραμματικοὺς τύπους καὶ κανόνας.

Α'. Γενικαὶ παρατηρήσεις.

1. *Αἰπροτάσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον* εἶναι μικραὶ, ὄση καὶ ἡ μόρφωσις τῶν παλαιῶν Σουφλιωτῶν, διότι, ὡς γνωστόν, αἱ μακραὶ καὶ πολὺπλοκοὶ προτάσεις, εἶναι ἴδιον τῶν ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων.

2. *Κύριον χαρακτηριστικὸν* τῶν ἰδιοματισμῶν εἶναι ἡ παράλειψις, ἐν ὄλω ἢ ἐν μέρει τῶν φωνηέντων ἐκ τῶν συλλαβῶν, ὄστε αἱ λέξεις νὰ καθίστανται δυσνόητοι. Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖται : α) ψυχολογικῶς, ἐκ τοῦ ὄτι ὁ ἐπὶ τόσα ἔτη δοῦλος Ἑλλην. λαός, τελῶν ὑπὸ στυγνὴν τυραννίαν, ἤθελε τὴν συνεννόησιν, κατὰ τὸ δυνατόν συντόμως ἐκ τοῦ φόβου τοῦ τυράννου. β) Ἑθνολογικῶς, ἐκ τῆς αἰτίας νὰ γίνῃ δυσνόητος εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ γοιφώδης. γ) Ἐκ τῆς παντελοῦς στερησεως τῆς σχολικῆς παιδείας. δ) Ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς τουρκ. γλώσσης, ἥς ἡ ἐκμάθησις καθίστατο ἀναγκαῖα καὶ ἐπιβεβλημένη.

3. *Ἡ χρῆσις τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ*, π. χ. Τί κάμτιν ; Τί φιαίντιν ; Ποῦ πααίντιν ; —Καλὰ εἴμιστιν. Σπίτ'(ι) πααίνουμιν, κ.λ.π.

Καὶ νομιζομεν, ὄτι ἡ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν συνομιλία εἶναι δεῖγμα εὐγενείας τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων ! Στὸ Σουφλί, ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸ 150ετίας.

4. *Ἡ μεταβολὴ τῶν ἀρθρων* καὶ δὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου : Ἄρσ. οὐ, θηλ. ἡ, οὐδ. τοῦ.

Β'. Κλίσις τῶν ἀρθρων.

	Ἄρσ. ἀρθρ.	Θηλυκ. ἀρθρ.	Οὐδέτ. ἀρθρ.		
	Ἐνικ. ἀριθ.	Πληθ. ἀρ.	Ἐνικ. Πληθ.	Ἐνικ. Πληθ.	
Ἄνομ.	οὐ (ἡ)	οἱ	ἡ	οἱ	τοῦ τὰ
Γεν.	τ'	τοῦν	τς	τοῦν	τ' τοῦν
Δοτ.	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τοῦν	τς	τ'(ἡ)	τς	τοῦ τὰ
Κλητ.	ἔ	ἔ	ἔ	ἔ	ἔ

Παρατηρήσεις.—1) Δασύνω τὴν ὄνομαστ. οὐ τοῦ ἀρσ. ἀρθρου. 2)

Ἐξύνω τὴν αἰτ|κὴν **τοῦν** τοῦ ἄρσενικοῦ καὶ τὴν αἰτ|κὴν **τοῦ** τοῦ οὐδετέρου.
 3) Περισπῶ τὴν γεν. πληθυντικοῦ **τοῦν**, ὄλων τῶν ἄρθρων. 4) Φωνήεντα καὶ δίφθογγοι ἔξ ἄρθρων τινῶν ἐκθλίβονται καὶ δὴ ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ πάντων τῶν ἄρθρων.

Γ'. Κλίσεις ὀνομάτων.

Παραθέτομεν κατωτέρω παραδείγματα κλίσεως ὀνομάτων χωριστὰ τῶν ἄρσενικῶν, θηλυκῶν καὶ οὐδετέρων, εἰς τὸ τέλος δὲ τὰς σχετικὰς παρατηρήσεις :

1) Ἄρσενικὰ εἰς **-ος, -ης, -ας, -ους, -αλς, -ουδς.**

Ἐ ν ι κ ὸ ς ἄ ρ ι θ μ ὸ ς.

Ἄρσενικὰ	οὐ	χοῦρος	οὐ	μπικρῆς	οὐ	πατέρας
Γεν.	τ'	χοῦροῦ	τ'	μπικρῆ	τ'	πατέρα
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τοῦν	χοῦρὸ	τοῦν	μπικρῆ	τοῦν	πατέρα
Κλητ.	ἔ	χοῦρῆ	ἔ	μπικρῆ	ἔ	πατέρα

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς ἄ ρ ι θ μ ὸ ς

Ἄρσενικὰ	οἱ	χοῦροὶ	οἱ	μπικρῆδης	οἱ	πατέρδης
Γεν.	τοῦν	χοῦρῶν	τοῦν	μπικρῆδου	τοῦν	πατέρδου
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τς	χοῦροὶ	τς	μπικρῆδης	τς	πατέρδης
Κλητ.	ἔ	χοῦροὶ	ἔ	μπικρῆδης	ἔ	πατέρδης

Ἐ ν ι κ ὸ ς ἄ ρ ι θ μ ὸ ς

Ἄρσενικὰ	οὐ	ἄθρουπος	οὐ	μπακάλς	οὐ	ἄθρουπούδς
Γεν.	τ'	ἄθρουποῦ	τ'	μπακάλ'(η)	τ'	ἄθρουποῦ
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τοῦν	ἄθρουπου	τοῦν	μπακάλ'(η)	τοῦν	ἄθρουπούδ'(η)
Κλητ.	ἔ	ἄθρουπι	ἔ	μπακάλ'(η)	ἔ	ἄθρουπούδ'(η)

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς ἄ ρ ι θ μ ὸ ς

Ἄρσενικὰ	οἱ	ἄθρωπ'(οι)	οἱ	μπακάλδες	οἱ	ἄθρουπούδδης
Γεν.	τοῦν	ἄθρουπῶν	τοῦν	μπακάλδου	τοῦν	ἄθρουπούδδου
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τς	ἄθρωπ'(οι)	τς	μπακάλδης	τς	ἄθρουπούδδης
Κλητ.	ἔ	ἄθρωπ'(οι)	ἔ	μπακάλδης	ἔ	ἄθρουπούδδης

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα, κλίνονται : οὐ γιατρός, οὐ τιορζῆς = ρά-

πτης, οὐ ἀγέρας = ἀέρας, οὐ ρόπουτους, οὐ φουρνάρας, οὐ κφατζούδς =
κουβαδάκι.

Κλίσεις τῶν θηλυκῶν.

Θηλυκὰ εἰς: -α, -η, -ου, -ουδα.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	ἡ	γάτα	ἡ	καλή	ἡ	μαῖμοῦ	ἡ	κουρτσούδα
Γεν.	τις	γάτας	τις	καλῆς	τις	μαῖμοῦς	τις	κουρτσούδας
Δοτ.	—	—	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τ'(η)	γάτα	τὴν	καλή	τ'(ης)	μαῖμοῦ	τὴν	κουρτσούδα
Κλητ.	ἔ	γάτα	ἔ	καλή	ἔ	μαῖμοῦ	ἔ	κουρτσούδα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	οἱ	γάτις	οἱ	καλές	οἱ	μαῖμές	οἱ	κουρτσούδεις
Γεν.	τοῦν	γατιῶν	τοῦν	καλιῶν	τοῦν	μαῖμιῶν	τοῦν	κουρτσούδων
Δοτ.	—	—	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τις	γάτις	τις	καλές	τις	μαῖμές	τις	κουρτσούδεις
Κλητ.	ἔ	γάτις	ἔ	καλές	ἔ	μαῖμές	ἔ	κουρτσούδεις

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα κλίνονται πολλά, ἐν οἷς, ἡ μέρα, ἡ νύχτα, ἡ ὥρα, ἡ μαμή, ἡ γιουρτή, ἡ πουσιουρτή (= καβουράς), ἡ μπῆ (= βωβή), ἡ γκαβή (= τυφλή), ἡ καμπόρου, ἡ μπάμπου, ἡ μουρμούρου, ἡ ἀρκούδα (αἰτ. τν ἀρκούδα), ἡ πλακδούδα = πλακίδα = θηλυκὸ κοιτῶ-
πουλο, ἡ κασίδα κ.λ.π.

Κλίσεις οὐδέτερων

Οὐδέτερα ὀνόματα σὲ -ι, -ου, -ο, -α, -οὐδ'(ι).

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	τοῦ	πηδι	τοῦ	δέντρου	τοῦ	νιρὸ
Γεν.	τ'	πηδιοῦ	τ'	δέντρου	τ'	νιροῦ
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τοῦ	πηδι	τοῦ	δέντρου	τοῦ	νιρὸ
Κλητ.	ἔ	πηδι	ἔ	δέντρου	ἔ	νιρὸ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	τὰ	πηδιά	τὰ	δέντρα	τὰ	νιρὰ
Γεν.	τοῦν	πηδιῶν	τοῦν	δέντρων	τοῦν	νιριῶν
Δοτ.	—	—	—	—	—	—
Αἰτ.	τὰ	πηδιά	τὰ	δέντρα	τὰ	νιρὰ
Κλητ.	ἔ	πηδιά	ἔ	δέντρα	ἔ	νιρὰ

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	τοῦ	γιῶμα (=τὸ αἷμα)	τοῦ	γκζανούδ'(ι)
Γεν.	τ'	γιουματιοῦ	τ'	γκζανιοῦ
Δοτ.	—	—	—	—
Αἰτ.	τοῦ	γιῶμα	τοῦ	γκζανούδ'(ι)
Κλητ.	ἔ	γιῶμα	ἔ	γκζανούδ'(ι)

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	τὰ	γιώματα	τὰ	γκζανούδια
Γεν.	τοῦν	γιουματιῶν	τοῦν	γκζανιωῖν
Δοτ.	—	—	—	—
Αἰτ.	τὰ	γιώματα	τὰ	γκζανούδια
Κλητ.	ἔ	γιώματα	ἔ	γκζανούδια

*Ἄλλα ὅμοια ὀνόματα : τοῦ καργκί = κουρούνα, τὸ τσαπί, μαλλί, τοῦ τέκνου, τοῦ ἔρμου, τοῦ γκιζαριό, τοῦ κιραμαριό, τοῦ χῶμα, τοῦ στρωῶμα, τοῦ πηδούδ'(ι), τ' ἀθρουπούδ'(ι).

Δ'. Γενικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ὀνομάτων.

1. Ἡ κατάληξις *-ος τῶν ἀρσενικῶν*, ὅσων μὲν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν, φυλάσσειται (π.χ. οὐ λαγός, οὐ γιατρός, οὐ καλός, οὐ γαμπρός), ὅσων δὲ εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ προπαραλήγουσαν μεταβάλλεται εἰς *-ους* (π.χ. οὐ λύκος, οὐ Νίκους, οὐ ἄθρουπους, οὐ πράσινοισ, οὐ γαλάζιοισ κλπ.), εἰς τινὰ δὲ πάλιν τρέπεται εἰς *-ης*, (π.χ. οὐ Γιώργης, οὐ Δημήτρης κλπ.).

2. *Συνήθη ὀνόματα εἰς -ης ἀρσενικά*, ἀποβάλλουν τὸ φωνῆεν καὶ κρατοῦν μόνον τὸ τελικὸν *ς* γυμνόν. Π.χ. Ἀποστόλης = Πουστόλς, Πασχάλης = Πασκάλς ἢ Πακάλς, μπακάλης = μπακάλς, φούρναρης = φουρνάρς κλπ.

3. Ἡ κατάληξις *-αρς*, προσδιορίζει τὸ ἐπάγγελμα. Π.χ. βουϊδάς = βουκόλος, ἀργκδάρς = ἀρκουδιάρης, κατσ'(ι)κάρς = κατσικοβοσκός, ντιουντιουγκάρς, γκδουνάρς, μαϊμάρς = χορευτὴς πιθῆκων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑποδηλοῖ καὶ ἄλλην τινὰ εἰδικὴν σημασίαν, ὡς π.χ. χτικιάρς, μιξιάρς, σαλιάρς, πρικνιάρς κλπ.

4. *Εἰς τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς* ὀνομάτων τινῶν, παρατηρεῖται *ἀναγραμματοσμός*. Π.χ. Θανάης = Θανάσης, ἀνιάης = ἀνιάσης = φίλος συνηθέστερον ὅμως ὁ ἀναγραμματοσμός ἀπαντᾷται εἰς τὰς ὀρηματικὰς καταλήξεις π.χ. ἀπκάειζς = ἀπκάξις = ἔννοεῖς, γλυτώηςς = γλυτώσης, φανερώηςς = φανερώσης κλπ.

5. *Τὰ ὑποκοριστικά* εἶναι ἄρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα, μὲ καταλήξεις: *-ουδς, -ουδα, -ουδ'(ι)*.

Π.χ. *Ἄρσενικά*: ἀθρουπούδς, ἀσπρούδς, γκατζιούδς (= γαϊδουράκος).

Θηλυκά: κουρτσούδα, πλακδούδα, γαϊδρούδα.

Οὐδέτερα: πηδούδ'(ι), γκζανούδ'(ι), ματσούδ'(ι) (= γατάκι).

6. *Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι* χρησιμοποιεῖται ἑπεροβλικὰ ἢ δίφθογγος *-ου* π.χ. τουρτουρούδια = τρυγονάκια, κουκουλούδια = μικροὶ μεταξοκόλληκες, ἀθρουπούδια, κουρτσούδια, ντιούντιους = θεῖος, πούρτσιους = τράγος κλπ.).

7. *Ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ* καὶ τῆς αἰτ|κῆς τοῦ πληθυντικοῦ πάντων τῶν ἄρθρων, ἡ δίφθογγος *-ου* ἐκθλίβεται, π.χ. τ' Γιώργη, τς Μαρίας, τ' πηδιού κλπ.

8. *Διὰ τὴν ὀρθογραφίαν* ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, ἦτοι: Ὅπου ὑπάρχει δίφθογγος, ἡ συλλαβὴ εἶναι μακρὰ καὶ γράφεται μὲ μακρὸν φωνῆν. Π.χ. πηδι = παιδί, ἦτοι ἡ δίφθογγος *-αι* ἀντικαθίσταται μὲ τὸ μακρὸν φωνῆν *-η*. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς ρηματικὰς καταλήξεις, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

9. *Εἰς τὰς ἐκ βραχέων συλλαβῶν* προερχομένας ἄλλας τοιαύτας, τὸ μεταβαλλόμενον φωνῆν εἶναι καὶ πάλιν βραχύ. Π.χ. ἐγῶ = ἰγῶ, ἐσύ = ἰσύ, περδίκι = πιρδίκι(ι).

10. *Τὸ ἐκθλιβόμενον φωνῆν*, ὅταν βοηθῆ εἰς τὴν ὀρθὴν προφορὰν τῆς λέξεως, δέον ἀπαραιτήτως νὰ παρεντίθεται. Τὸ ἀντίθετον θεωρῶ σφάλμα σοβαρὸν — καὶ δυστυχῶς εἰς τοῦτο περιπίπτουν πολλοὶ «Συλλογεῖς λαογραφικοῦ ἔλικου» — διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ ὁ ἀναγνώστης ἄλλης περιοχῆν τὴν προφορὰν ἄλλης τοιαύτης. Π.χ. πηδούδ'(ι), ματσούδ'(ι), κουσ(ι)μιρι (*) = κουσμιρι, πιρδίκ'(ι) = περδίκι, σ(υ)νι = συνι (προφ. = chni), μπόσ(ι)κουσ = ἄδειος (προφ. = μπόσικουσ), πλούδ'(ι) = πλούδι, ὅχι «πλούδ'» ὡς σφάλλουν πολλοί, τοὺς ὁποίους, ἅς μοι συγχωρηθῆ νὰ χαρακτηρίσω ὡς ἄδαεις ἢ τοῦλάχιστον ὡς γράφοντας κατὰ πρόχειρον τρόπον.

Ταῦτα, θεωροῦμεν ἄρκετά, δι' ὃν ἤθελεν ἀσχοληθῆ μὲ τοὺς ἰδιωματισμοὺς Σουφλίου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Θράκης, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, δι' ὃ καὶ προχωροῦμεν εἰς ἄλλο σπουδαῖον μέρος, εἰς τὰ ρήματα.

(*) Κουσ(ι)μιρι = εἶδος φαγητοῦ. Βλέπε περιγραφὴν: «Φαγητὰ Παλαιοῦ Σουφλίου».

Ε'. Ρήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἀπομόνωσιν τῶν καταλήξεων ἀναφέρομεν 4] πλοῦν
παράδειγμα :

		<i>Ἐνεστώς</i>		<i>καταλήξεις</i>	
παίζου	ἀκούου	γλιέπου	χουρέου	-ου	
παίεις	ἀκοῦς (εις)	γλιέπς	χουρέις	-ς	
παίξ'(ει)	ἀκούει	γλιέπ'(ει)	χουρέυει	(-ει)	
παίζουμιν	ἀκοῦμιν	γλιέπουμιν	χουρέουμιν	-μιν	
παίξτιν	ἀκοῦτιν	γλιέπτιν	χουρέῦτιν	-τιν	
παίζουν	ἀκοῦν	γλιέπουν	χουρέούν	-ουν	

Παρατατικὸς

ἔπηξα	ἄγκα	ἴγλιπα	χόριβα	-α	
ἔπηξις	ἄγκις	ἴγλιπις	χόριβις	-ις	
ἔπηξι	ἄγκι	ἴγλιπι	χόριβι	-ι	
*ἔπηξαμιν	ἄγκαμιν	*ἴγλιπαμιν	*χόριβαμιν	-αμιν	
ἔπηξτιν	ἄγκατιν	ἴγλιπτιν	χόριβτιν	-τιν	
ἔπηξαν	ἄγκαν	ἴγλιπαν	χόριβαν	-αν	

Ἀόριστος

ἔπηξα	ἄκσα	εἶδγια	χόριψα	-σα	
ἔπηξις	ἄκσις	εἶδγις	χόριψις	-σις	
ἔπηξι	ἄκσι	εἶδγι	χόριψι	-σι	
*ἔπηξαμιν	ἄκσαμιν	εἶδγιαμιν	*χόριψαμιν	-σαμιν	
ἔπηξτιν	ἄκστιν	εἶδγιτιν	χόριψτιν	-τιν	
ἔπηξαν	ἄκσαν	εἶδγιαν	χόριψαν	-σαν	

Μέλλον (στιγμ.).

θὰ παίξου	θ' ἀκούσου	θὰ δγιῶ	θὰ χουρέψου	-σου	
θὰ παίξς	θ' ἀκούεις	θὰ δγιῆς	θὰ χουρέψς	-ς	
θὰ παίξ'(η)	θ' ἀκούσ(η)	θὰ δγιῆ	θὰ χουρέψ'(η)	-(η)	
θὰ παίξουμιν	θ' ἀκούσουμιν	θὰ δγιοῦμιν	θὰ χουρέψουμιν	-μιν	
θὰ παίξτιν	θ' ἀκοῦστιν	θὰ δγιῆτιν	θὰ χουρέψτιν	-τιν	
θὰ παίξουν	θ' ἀκούσουν	θὰ δγιοῦν	θὰ χουρέψουν	-ουν	

Παρακείμενος

ἔχου παίξ'(ει) ἔχου ἀκούσ'(ει) ἔχου δγιῆ ἔχου χουρέψ'(ει)

(*) Συμβαίνει λέξεις τινές νά τονίζωνται καί εἰς τήν πρό τῆς προπαραλη-
γούσης συλλαβῆν.

ἔχς	παίξ'(ει)	ἀκούσ'(ει)	δγιῆ	χουρέψ'(ει)
ἔχ'(ει)	»	»	»	»
ἔχουμιν	»	»	»	»
ἔχτιν	»	»	»	»
ἔχουν	»	»	»	»

Ἑπερσυντέλικος

εἶχα	παίξ'(ει)	εἶχα	ἀκούσ'(ει)	εἶχα	δγιῆ	εἶχα	χουρέψ'(ει)
εἶχίς	»	κ.λ.π.		κ.λ.π.		κ.λ.π.	
εἶχι	»	»		»		»	
εἶχαμιν	»	»		»		»	
εἶχατιν	»	»		»		»	
εἶχαν	»	»		»		»	

Ρήματα περισπώμενα.

Ἐνεστώδς Παρατατικῶς Ἀόριστος Μέλλον (στιγμ.)

τραβῶ=σύρω	τραβοῦσα	τράβξα	θὰ τραβήξου
τραβᾶς	τραβοῦσις	τράβξις	» τραβήξ
τραβάει	τραβοῦσι	τράβξι	» τραβήξ(η)
τραβοῦμιν	τραβούσαμιν	τράβξαμιν	» τραβήξουμιν
τραβᾶτιν	τραβούσιτιν	τράβξιτιν	» τραβήξτιν
τραβοῦν	τραβοῦσαν	τράβξαν	» τραβήξουν

Παρακειμ.

Ἑπερσυντ.

Τετελεσμ. Μέλλον

ἔχου	τραβήξ'(ει)	εἶχα	τραβήξ'(ει)	θὰ ἔχου	τραβήξ'(ει)
ἔχς	»	εἶχίς	»	θὰ ἔχς	»
ἔχ'(ει)	»	εἶχι	»	θὰ ἔχ'(ει)	»
	κ.λ.π.		κ.λ.π.		κ.λ.π.

Καὶ ἄλλα τινὰ παραδείγματα :

1. ἀμπδῶ = (πηδῶ), ἀμπδοῦσα, ἀμπήδσα, θ' ἀμπδήσου, ἔχου ἀμπδήσ'(ει), εἶχα ἀμπδήσ'(ει).

2. ἀνκῶ = (νικῶ), ἀνκοῦσα, ἀνήκσα, θ' ἀνκήσου, ἔχου ἀνκήσ'(ει), εἶχα ἀνκήσ'(ει).

ΣΤ'. Παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν ρημάτων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς :

1. Πάντα τὰ εἰς -ω ἐνεργητικὰ παροξύτονα ρήματα σχηματίζονται μὲ τὴν κατάληξιν -ου εἰς τὸ α' ἐνικ. πρόσωπον. Π.χ. γράφου, παίξου, ἀκούου, σκούζου (= φωνάζου), μπα-γρντίζου (=κλαίγω γοερῶς), γυφαίνου (= ὑφαίνω) κ.λ.π.

2. Ἐκ τῆς καταλήξεως τοῦ β' ἐνικ. προσώπου, ἐκθλίβεται ἡ δίφθογ-

γος **-ει** καὶ μένει μόνον τὸ **ς**. Π.χ. ἀκοῦς, ἀκούεις, γράφς (=γράφεις), γλιέπ(ει)ς, καΐκιώνς κ.λ.π.

3. Εἰς τὸ β' καὶ γ' πληθ]κὸν πρόσωπον πάντων τῶν χρόνων προστίθεται τὸ **ν** ὡς εὐφωνικόν. Π.χ. κάμτιν (=κάμετε), κάμνουμι, ἀμπδοῦμι—ἀμπδαῖτιν, σκούζουμι—σκούζτιν, παίζουμι—παίζτιν κ.λ.π.

4. Οἱ παλαιοὶ Σουφλιῶται ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὰς κοσμικὰς τῶν σχέσεις πρὸ 150ετίας καὶ πλέον, γενικῶς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν, ὡς καὶ ἀλλαγῶ ἀναφέρομεν. Π.χ. «Τί κάμτιν; Καλὰ εἶστιν;». «Μεῖς καλὰ εἶμιστιν, σεῖς πῶς εἶστιν;». Τοῦτο μὲ κάνει νὰ θαυμάζω, διότι, ἂν σήμερον θεωροῦνται εὐγενεῖς οἱ ὀμιλοῦντες εἰς τὸν πληθυντικόν, πόσῃ εὐγένειαν ψυχῆς καὶ μορφώσεως ἐξεδήλουν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι πρόγονοί μας καὶ πόσος τοῖς ἐδίδαξε τοῦτο; Τὸ γεγονός εἶναι ἀναμφισβήτητον, διότι καὶ νῦν εἰσέτι, οἱ ὑπέργηροι Σουφλιῶται, οὕτω πως ὀμιλοῦν.

5. Μερικοὶ χρόνοι παρουσιάζουν περίεργον ἰδιοτυπίαν. α) Ἐντὶ τῆς καταλήξεως **ω**, ἢ κατάληξις **-ου**. β) Παράλειψις φωνηέντων, π. χ. ἀντὶ πελέκησα= **πιλέκσα**, ἦκουσα= **ἄκσα**, πῆδηξα= **ἀμπήδξα**, περπάτησα= **πουρπάτσα** κ.λ.π.

6. Γραμματικὸν φαινόμενον ἀναγραμματισμοῦ: Π.χ. ἀπ-κάζου—ἀπ-καίεις, πειράζου—πειράεις, φανιρώσου—φανιρώεις (=φανερώσεις) κ.λ.π.

Ζ'. Ρήματα μέσης καὶ παθητικῆς φωνῆς.

Ἐνεστώς

λούζουμη	ἔρθουμη	στέκουμη	-ουμη)
λούζιση	ἔρθιση	στέκιση	-(ιση)
λούζιτη	ἔρθιτη	στέκιτη	-(τη)
λούζουμιστιν	ἔρθουμιστιν	στέκουμιστιν	-(ουμιστιν)
λούζιστιν	ἔρθιστιν	στέκιστιν	-(ουστιν)
λούζουντιν	ἔρθουντιν	στέκουντιν	-(ουντιν)

Παρατατικός

λούζουμαν	ἔρθουμαν	στέκουμαν	(·ουμαν)
λούζουσαν	ἔρθουσαν	στέκουσαν	(·σαν)
λούζουνταν	ἔρθουνταν	στέκουνταν	(·ταν)
λούζουμαστιαν	ἔρθουμαστιαν	στέκουμαστιαν	(μαστιαν)
λούζουσαστιαν	ἔρθουσαστιαν	στέκουσαστιαν	(·σιαστιαν)
λούζουνταν	ἔρθουνταν	στέκουνταν	(·ουνταν)

Ἀόριστος

λούσ(η)κα=(λούσκα) ἦρθα	στάθκα	(·κα)
-------------------------	--------	-------

λούσ(η)κίς	ἤρθίς	στάθκίς	(·κίς)
λούσ(η)κί	ἤρθί	στάθκί	(·κί)
λούσ(η)καμίν	ἤρθαμίν	στάθκαμίν	(·καμίν)
λούσ(η)κίτιν	ἤρθίτιν	στάθκίτιν	(·κίτιν)
λούσ(η)κάν	ἤρθάν	στάθκάν	(·κάν)

Μέλλον σιγμ.

θά λουστῶ	θά ἔρθου	θά σταθῶ
θά λουστῆς	θά ἔρθς	θά σταθῆς
θά λουστῆ	θά ἔρθ'(η)	θά σταθῆ
θά λουστοῦμίν	θά ἔρθουμίν	θά σταθοῦμίν
θά λουστῆτιν	θά ἔρθῆτιν	θά σταθῆτιν
θά λουστοῦν	θά ἔρθουν	θά σταθοῦν

Παρακείμενος

ἔχου	λουστῆ	ἔχου	ἔρθ'(εἰ)	ἔχου	σταθῆ
ἔχς	λουστῆ	ἔχς	»	ἔχς	»
ἔχ'(εἰ)	»	ἔχ'(εἰ)	»	ἔχ'(εἰ)	»
ἔχουμίν	»	ἔχουμίν	»	κ. λ. π.	
ἔχτιν	»	ἔχτιν	»		
ἔχουν	»	ἔχουν	»		

Ὑπερσυντέλικος

εἶχα	λουστῆ	εἶχα	ἔρθ'(εἰ)	εἶχα	σταθῆ
εἶχίς	»	εἶχίς	»	εἶχίς	»
εἶχι	»	εἶχι	»	εἶχι	σταθῆ
εἶχαμίν	»	κ. λ. π.		κ. λ. π.	
εἶχτιν	»				
εἶχαν	»				

Η'. Παρατηρήσεις

ἐπὶ τῶν μέσης καὶ πιθητικῆς φωνῆς ρημάτων :

1. Ἡ κατάληξις -ομαι, μεταβάλλεται εἰς -ουμη.

2. Ὡς καὶ εἰς τὰς γενικὰς περὶ ὀρθογραφίας τῶν ὀνομάτων παρατηρήσεις ἀναφερόμεν (§ 9, 10), οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι, αἱ ἐκ μακρῶν συλλαβῶν προερχόμεναι ἰδιωματικαὶ τοιαῦται, γράφονται πάντιν ὡς μακροὶ καὶ αἱ ἐκ βραχειῶν, βραχεῖαι. Τοῦτο δέον νὰ ἰσχύη οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς «Ἰδιωματισμοὺς Σουφλίου», ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς Χώρας, ὅπερ δέον ὅπως ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν πάντες οἱ συλλογεῖς λογογραφικοῦ ὕλικου. Π. χ. λούζομαι = λούζουμη, λούζεσαι = λούζιση, λούζεται = λούζιτη, λούζομεθα = λούζουμιστιν, λούζεσθε = λούζιστιν, λούζονται = λούζουνη.

3. *Παρά, τὸν περὶ τοῦ ἀντιθέτου* ἰσχύοντα γραμματικὸν κανόνα, εἰς τὰς ἰδιωματικὰς λέξεις, ἐπιτρέπεται ὁ τονισμὸς καὶ εἰς τὴν πρὸ τῆς προ- παραληγούσης συλλαβῆν. Π. χ. λούζουμιστιν, ζισταινούμιστιν, γράφουμιστιν, πυρώνουμιστιν.

4. *Ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις* ἡ φυσικῶς εὐκολοπρόφερτη φωνὴ *η, ι*, ἀντὶ τῆς *αι, ε*. Π. χ. λούζουμιστιν, ἔρθητη.

5. *Εἰς δὲ τὰ πληθυντικὰ πρόσωπα* καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν καταλήξεων ἀκολουθεῖ τὸ *ν*, ὡς εὐφωνικόν. Π. χ. τρῶμιν, τρῶτιν, τρῶν, πίντιν, γλέπτιν.

6. *Αἱ λέξεις ἐπιβραχύνονται* κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διὰ τῆς ἐκθλίψεως ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων φωνηέντων. Π. χ. ἀκούσατε = *ἄκοστιν*, παίξετε = *παῖξτιν*.

7. *Γενικῶς ἡ ὀρθογραφία* τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων παρουσιάζει πολλάκις ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, στενοχωρούσας τὸν συλλογέα, τὸν εὐσυνείδητον ἔννοῶ. Ἴδου ἓν παράδειγμα: *ἄκοι ρέ!* = ἄκουσον! Τί τόνον θὰ βάλω; Ὁξεῖλαν ἢ περισπωμένην; Καὶ ἓν ἄλλο: *Ποῦση ρέ;* = ποῦ εἶσαι ρέ; Νὰ γραφῇ ὡς μία λέξις ἢ δύο; (=Ποῦ ὄση ρέ;) κ.λ.π.

Θ'. Ἀντωνυμῖαι.

Δεικτικαὶ ἀντωνυμῖαι

	Ἐνικ. ἀριθ.	Πληθ. ἀριθ.	Ἐνικ. ἀριθ.	Πληθ. ἀριθ.
Ἄρσ.	τούτους	τούτ'(οι)	ῥείνους	ῥεῖν'(οι)
Θηλ.	τούτ'(η)	τούτις	ῥεῖν'(η)	ῥεῖνις
Οὐδ.	τούτου	τούτα	ῥεῖνου	ῥεῖνα

Παράδειγματα :

Ἄρσ.	τούτους	ἄθρουπους	τούτ'(οι)	ἄθρῶπ'(οι)
Θηλ.	τούτ'(η)	γναῖκα	τούτις	γναῖκις
Οὐδ.	τούτου	τοῦ πηδῖ	τούτα	τὰ πηδιὰ

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ἄρσ.	νά τς ἢ γιά τς (=νά τος)	νά τ'(οι) ἢ γιά τ'(οι)
Θηλ.	νά τ'(η) ἢ γιά τ'(η)	νά τς ἢ γιά τς
Οὐδ.	νά του — γιά του	νά τα ἢ γιά τα

Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμῖαι

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ἄρσ.	ποῦ ῥ' τς (=ποῦ ῥ'ναι τος;)	ποῦ ῥ' τ'(οι); (=ποῦ ῥ'ναι τοι;)
Θηλ.	ποῦ ῥ' τ'(η) (=ποῦ ῥ'ναι της;)	ποῦ ῥ' τς; (=ποῦ ῥ'ναι τς;)
Οὐδ.	ποῦ ῥ' του (=ποῦ ῥ'ναι το;)	ποῦ ῥ' τα; (=ποῦ ῥ'ναι τα;)

Γ'. Παρατηρήσεις.

1. *Αἱ ιδιωματικά ἀντωνυμῖαι* Σουφλίου εἶναι ἐντελῶς ἰδιότυποι, ἰδίᾳ αἱ ἐρωτηματικά. Π. χ. Ποῦν' τς ; — Νά τς ἦ γιά τς.

2. *Προηγμένου τῆς κλητικῆς ἀντωνυμίας «μου»*, ἀρσενικοῦ ὀνόματος, τὸ **μ** ἀναγραμματίζεται. Π.χ. : φίλος ουμ (προφ. φίλουζουμ) = φίλος μου, δικός ουμ (προφ. δικόζουμ) = ἰδικός μου, ἄντρας ουμ (προφ. ἄντραζουμ) = ἄνδρας μου κ. λ. π.

3. *Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία* : ἰγῶ, ἰσύ, αὐτός, πολλακίς ἀπαντᾶται μὲ τὸ εὐφωνικὸν ἢ ὡς ἐπιτατικὸν **ν**, ἰδίως εἰς τὰ Δημοτικὰ ἄσματα : Π. χ. ν' ἰγῶ, ν' ἰσύ, ν' αὐτός (= ναὶ ἐγῶ, ναὶ ἐσύ, ναὶ αὐτός).

ΙΑ'. Ρηματικά μετοχά.

Εἰς τοὺς ἰδιωματισμοὺς Σουφλίου, ρηματικά μετοχά ἀπαντῶνται μόνον ὡς ἐνεστωικά μὲ τὰς καταλήξεις -μένους, -μέν'(η), -μένου. Π. χ. α) καημένους, καημέν'(η), καημένου, β) βλουημένους, βλουημέν(η), βλουημένου (= εὐλογημένος), γ) μιτζμένους, μιτζμέν'(η), μιτζμένου (= μεθυσμένος), δ) προυβουδμένους (= ἀπεσταλμένος), ε) μπουσιαντζμένους (= ξεβιδωμένος) κ.λ.π.

ΙΒ'. Ἐπιρρήματα.

Τὸ ἰδιότυπον τῶν ἰδιωματικῶν ἐπιρρημάτων Σουφλίου, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀπαντῶνται καὶ μὲ 4πλῆν ἔννοιαν. Π. χ. α) φέτους, β) πέρσ'(υ), γ) προυπέρσ'(υ), δ) πάρα προυπέρσ'(υ), ε) σήμιρα, στ) χτές, ζ) προυχτές, η) πάρα προυχτές.

ΙΓ'. Ἐπίθετα.

Καὶ τὰ ἐπίθετα παρουσιάζουν πολὺ ἐνδιαφέρον, ἀπὸ ἰδιωματικῆς ἀπόψεως, ἰδίως τὰ θηλυκά εἰς ἃ παρατηρεῖται ἀναγραμματισμός.

Π. χ.	ἄσπρους	ἄσπηρ'(η)	ἄσπρου
	μαύρους	μαύηρ'(η)	μαύρου
	κόκκινους	κόκκιν'(η)	κόκκινου.

Παραθετικά ἐπιθέτων. Ταῦτα σχηματίζονται διὰ καταλήξεων, ἀλλὰ καὶ περιφραστικῶς. Π. χ. **Ἄρσεν.** ἄσπρους, ἀσπρότιρους, ἀσπρότατους. (Περιφρ.) ἄσπρους, κόμα ἄσπρους, ντίπ ἄσπρους. **Θηλ.** ἄσπηρ'(η), ἀσπρότηρ'(η), ἀσπρότατ'(η). (Περιφρ.) ἄσπηρ'(η) κόμα ἄσπηρ'(η), ντίπ ἄσπηρ'(η). **Οὐδέτ.** ἄσπρου, ἀσπρότιρου, ἀσπρότατου. (Περιφρ.) ἄσπρου, κόμα ἄσπρου, ντίπ ἄσπρου. **Ἄρσ.** καλός, καλύτιρους, καλότατος. (Περιφρ.) καλός

κόμα καλός, ντίπ καλός. **Θηλ.** καλή, κόμα καλή, ντίπ καλή. **Θηλ.**

Διδάσκαλοι Σουφλίου : Ὁρθιοι. Χαρακόπουλος, Στ. Μπαμπαλίτης, Παπαευαγγέλου. Καθήμενοι : Βασιλειάδης, Κων. Κορυτίδης, Κουνίδης.

καλή, καλύτερ'(η), καλότατ'(η). **Οὐδ.** καλό, καλύτερου, καλότατου. (Περιφρ.) καλό, κόμα καλό, ντίπ καλό.

Σ η μ.—Ἐντὶ τοῦ «ντίπ καλός» λέγεται καὶ «ντίμπιντιουζ καλός» = ὅπως διόλου καλός.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα :

Π. χ. Κάνας = (οὐδέεις), κάνγκμιά (= οὐδεμία), κάνα (= οὐδέν) κ.λ.π.

Ἐνομίσαμεν ἀπαραίτητον ἐξ εἰλικρινεστάτου ἐνδιαφέροντος κινούμενοι, νὰ σημειώσωμεν τ' ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς «Γραμματικῆς ἰδιωματισμῶν Σουφλίου», ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφετηρία, δι' ὃν τινα ἤθελεν ἀσχοληθῆ εἰδικώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον.

Διηγήσεις τοῦ πατρός μου Παπασταμάτη.

Κατὰ τὶς ἀτέλειωτες χειμωνιάτικες νύκτες, ἐνθυμοῦμαι τὸν πατέρα μου, πού μᾶς ἐδιηγεῖτο διάφορες ἱστορίες μὲ τόση παραστατικότητα, ὥστε θὰ μοῦ μείνουν ἀλησμόνητες. Εἰργάσθη ἄλλως τε ἐπὶ 25 ἔτη ὡς διδάσκαλος καὶ μάλιστα μὲ ἀρίστην φήμην. Διηγήσεις γιὰ τὰ κυνηγετικά κατορθώματα τοῦ πατέρα του, διὰ τὰς ἐθνικὰς καὶ οἰκογενειακὰς του ἐκδικήσεις ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του κυνηγετικὰς περιπετείας καὶ διάφορα ἄλλα ἀνέκδοτα ἀπὸ τὴν ζωὴν του. Μερικὰς ἀπὸ αὐτὰς, πού ὡς νομίζομεν, παρουσιάζουν κάποιον γενικὸν ἐνδιαφέρον, σημειοῦμεν κατωτέρω :

Πῶς ἐδολοφονήθη ὁ παππούς του Χ' Μπανάσης.

«Στὸ Σουφλί, πρὸ τῆς ἀναπτύξεώς του, ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 1840, ὑπῆρχαν, ἐκ τῶν κατόπιν τεσσάρων, δύο μόνον Συνοικίαι : Ἡ Ἑλληνική

μὲ τὸ ὄνομα «Μαργαζί μααλεσί» καὶ ἡ Τουρκικὴ «Σέχ Μααλεσί» (1). Παραλλήλως διαρίζοντο καὶ δύο πρόεδροι, εἷς Ἕλληνα καὶ εἷς Τοῦρκος, ἀντιστοίχως. Τὴν «δεκάτην» οἱ δύο πρόεδροι συνεκέντρωναν δημοσίᾳ, εἰς κεντρικὸν σημεῖον τῆς ἀγορᾶς, ὅπου νῦν τὸ καφενεῖον «Μόκαλη». Κατὰ τὸ ὡς ἄνω ἔτος καὶ ὅταν εἶχον συγκεντρωθῆ κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ παραγωγοὶ μὲ τὰ ἀμάξια καὶ τὰ ὑποζύγια, διὰ τὰ μετρηθῆ ἡ ἐσοδεία των καὶ καθορισθῆ ἑτομένως ἡ δεκάτη, ὁ Τοῦρκος πρόεδρος προέβαλε τὴν ἀξίωσιν ὅπως οἱ Ἕλληνες, ὡς μειονότης, πληρώνουν μεγαλύτεραν δεκάτην (2). Ὁ Ἕλληνα πρόεδρος ὁμως ἀντίστη καὶ ἐπέμενε νὰ μὴ γίνῃ οὐδεμία διάκρισις. Τόσον μάλιστα δξύνθη τὸ ζήτημα, ὥστε οἱ δύο πρόεδροι ἤλθαν καλὰ στὰ χέρια. Τέλος, ὑπερίσχυσε ἡ γνώμη τοῦ Ἕλληνος καὶ ἡ δεκάτη ἐκροτήθη ἕξ ἴσου ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τοῦρκους κατοίκους τοῦ Σουφλίου. Ὅμως εἰς μίαν στιγμὴν ὁ Τοῦρκος πρόεδρος χολωθείς εἶπεν εἰς τὸν Ἕλληνα τοιοῦτον, Τουρκιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ: «Καχρὸ ὄλοσὸν Γκιαούρ». «Σκλαρίκ'(ι) στοῦ φτί σ'». Ἕλληνα πρόεδρος τῆς Κοινότητος ἦτο τότε ὁ παππὺς τοῦ πατρός μου, ὀνόματι Χ' Κυριαζῆς. Πράγματι τὴν ἰδίαν νύκτα, προμελετήσας τὸ ἔγκλημα ὁ Τοῦρκος, ἔστειλε στὸ σπῖτι τοῦ παπποῦ δύο ὁμοσθενεῖς του ὀπλισμένους μὲ μαχαίρας, διὰ τὰ τὸν φονεύσουν. Κατὰ τὸν προσχεδιασμὸν τοῦ ἐγκλήματος, ἐξεῦρε χρηματίσας καὶ ἓνα Ἕλληνα προδότην, διὰ τὰ μὴν ὑποπτευθῆ τίποτε, ὅταν θὰ τὸν ἐκάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι, δῆθεν δι' ἐπιγούσαν ὑπόθεσιν· διότι ἐγνώριζεν ὅτι, πολλάκις Ἕλληνες πολῖται κατέφρουγον καὶ κατὰ τὰς νύκτας δι' ὑποθέσεις των. Ἦταν μεσάνυχτα καὶ καμ-

Παπασταμάτιος Μπαμπαλίτης.

1. Ἀργότερα ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας «Γενῆ» καὶ «Ἀποστόλ», ἐν τῷ μεταξὺ ἀναπτυχθείσας. 2. Καὶ δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἦτο ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως.

μία κίνησις στὴν ἀγορά. Τὸ σπῖτι ἦτο ἐκεῖ κοντὰ εἰς μίαν πάροδον. Καὶ μέσα στὴν ἀπόλυτη σιγῇ ἠκούσθη φωνὴ δυνατὴ ἔξωθι τοῦ σπιτιοῦ, καλοῦσα Ἑλληνιστὶ τὸν πρόεδρον. Πρῶτος ὅμως τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ γυιὸς τοῦ Χ' Μπανάση (δηλ. Χατζηθανάσης), ἡλικίας 35 ἐτῶν τότε, μὲ παιδιὰ, ἓνα ἀγόρι τὸν Χρηστον καὶ ἓνα κορίτσι. Οὗτος, διὰ νὰ μὴν ξυπνήσῃ τὸν πατέρα του, ἔκρινε καλὸ νὰ βγῆ ὁ ἴδιος ἔξω, διὰ νὰ ἰδῇ ποιοὶ ἦσαν καὶ τί ἤθελαν. Καθὼς ἦτο ἡμίγυμος, ἀνοίξε τὴν θύραν καὶ ἔκαμε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ ἔξω. Ἀστραπιαίως, οἱ καραδοκοῦντες ὠπλισμένοι Τούρκοι, ὥρμησαν κατεπάνω του καὶ μὲ ἀλλεπάλληλες μαχαιριῆς τὸν ἐφόνευσαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. Κανεὶς ποτὲ δὲν ἔμαθε τοὺς κακούργους, ὅμως δὲν ἔμενε καὶ ἡ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀπειλὴ τοῦ Τούρκου προέδρου ἐπραγματοποιήθη, ἀλλ' ἐκ παρεξηγήσεως μὲ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ, διότι οἱ κακούργοι ἐνόμισαν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Χ' Κυριαζῆς. Περίλυπος ὁ γέρον μετὰ τινα χρόνον ἀπέθανε καὶ αὐτός, ἔμεινε δὲ ὀρφανὸς ὁ Χρηστος, εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, γεμάτος ἀπὸ μίσος ἐκδικήσεως ἐναντίον τῶν Τούρκων, πού δὲν παρέλειπε νὰ τὸ ἐκδηλώνῃ ἀφόβως. Ἐκ συμπαιθείας τότε οἱ Ἕλληνες προύχοντες τὸν εἶχαν διορίσῃ «Τσαουσῆν» εἰς τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα καὶ ἀργότερα ἀρχι-γροφύλακα.

*Πῶς ἔμεινε εἰς τὴν οἰκογένειαν τὸ παρατσοῦκλι
«Μπαμπαλίτης».*

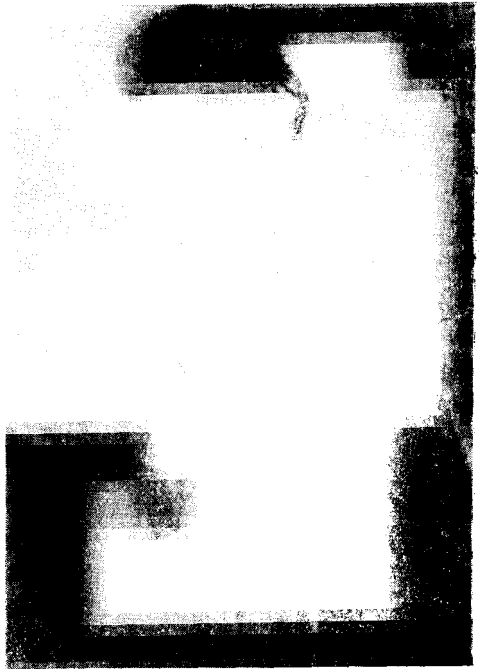
«Ὅτε ἦτο ὁ πατέρας μου ἔφηβος, Τούρκοι λησταὶ ἐμφανιζόμενοι, κατὰ τὸ διάστημα τῆς κουκουλοαγορᾶς—15 Ἰουνίου ἕως 15 Ἰουλίου—εἰς θέσιν «Τρανὴ Πέτρα», 500 μ. ἔξωθι τοῦ Σουφλίου ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Β. τῆς πόλεως, ἐνεδρεύοντες εἰς τὸ ὑπερθεν ὕψωμα, ἐλήστεον τοὺς ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ χωρία τῶν χωρικοὺς Ἕλληνας καὶ Τούρκους τῶν διαφόρων χωρίων ἐπαρχίας Διδίχου καὶ τοὺς ἔπερναν ὅλα τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ πολυτίμου προϊόντος τῶν σημαντικῶν ἔσοδα. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Τουρκ. Ἀστυνομία δὲν ἠδύνατο, τίς οἶδε, νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ληστὰς ἢ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀνέλαβε τὸ κριθὲν εὐλόγως ὡς σωτήριον τοῦτο ἔργον ὁ πατήρ του Χρηστος (Χ' Κυριαζῆς). Οὗτος, παραλαβὼν ὡς συνοδὸν καὶ ἓνα φίλον του λεγόμενον «Καραμπάτσαν», ὅτε εἶχε μάθει τὴν παρουσίαν τῶν ληστῶν, λίαν πρωτὶ μετέβη εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν τοποθεσίαν ἔνοπλος, δῆθεν διὰ κυνήγι. Ἐφημίζετο δὲ ὡς ἀριστος σκοπευτής. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὴν «Τρανὴ Πέτρα» (1), ὀρθώθησαν οἱ κρυπτόμενοι λησταὶ καὶ τοῖς διέταξαν τουρκιστὶ νὰ σταματήσουν. Χωρὶς ποσῶς νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του ὁ τὸλμη-

1. Ἡ «Τρανὴ Πέτρα» ὑπῆρχε ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν Γερμανικὴν κατοχὴν, ἀλλὰ τῇ διαταγῇ τῶν ἐτεμαχίσθη διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ὁδοῦ. Περὶ τῆς πέτρας αὐτῆς ὑπάρχει καὶ κάποια παράδοσις.

ρώτατος νέος, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, σηκώνει τὸ ὄπλον του καὶ τὸ κατευθύνει πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ληστῶν, φανερὸν ἀπὸ τὴν πλουσίαν του ἀμφίεσιν, λέγων συγχρόνως τουρκιστί: «Μὴ ρίξετε, γιατί τώρα σκοτώνω τὸν ἀρχηγόν σας». Καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ληστῶν μαντεύσας φαίνεται τὴν παρουσίαν τοῦ Σουφλιώτου σκοπευτοῦ καὶ μὴ θέλων νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν του, διατάσσει αὐθωρεὶ τοὺς συντρόφους του νὰ ἀποθέσουν τὰ ὄπλα. Δὲν ἔπραξεν ὅμως τὸ ἴδιον καὶ ὁ πάππος μου, ἀλλ' εἶπε: «Τώρα πηγαίνομε γιὰ κυνήγι. Μετὰ 2 ὥρες, ὅταν ἐπιστρέψωμε, νὰ μὴ σὰς εὕρωμεν ἐδῶ, διότι ἀλλοίμονό σας!». Ὁ Τοῦρκος ἀρχιληστής, ἐμβρόντητος ἀπὸ τὸ πρωτοφανὲς θάρρος τοῦ ἀντιπάλου του, τοῦ εἶπε: «Γιασιὰ μπρὲ Μπαμπαίτ'(ι). (Γειά σου βρὲ παλληκάρι)». Ἐσυνέχισαν οἱ φίλοι μας τὸν δρόμον τους καὶ ὅταν μετὰ τινα χρόνον εἶχον ἐπιστρέψει, τῷ ὄντι οἱ λησταὶ εἶχον ἐξαφανισθῆ ἅπαξ διὰ παντός. Τὸ γεγονός διεδόθη εὐρύτατα καὶ οὕτω ἔκτοτε παρέμεινεν τὸ ἐπώνυμον «Μπαμπα(λ)ίτης». Καὶ ἄλλα ὅμοια περιστατικὰ μᾶς ἐδιηγείτο ὁ πατέρας μου διὰ τὸν πάππον μου, φέροντα τοῦτον ὡς ἐκδικητὴν τοῦ αἵματος τῆς οἰκογενείας του.

Τί ἔπαθεν ἓνας ἐγκυκλοπαιδικὸς Σουφλιώτης.

«Ὅταν ἐγίνετο ἡ μεγάλη ἐμποροπανήγυρις, κατὰ τὴν 9ην Μαΐου, περὶ ἧς λεπτομερῶς ἄλλοτε θὰ ἀναφέρωμεν, ἤρχοντο καὶ διάφοροι τύποι: Θυματοποιοί, ἀκροβάται, λοταρατζήδες, ἀλλὰ καὶ «ἀργκδάριδες» (ἀρκουδιάρηδες) καὶ «μαϊμάριδες» (χορευταὶ πιθήκων), ἐγκαθιστάμενοι στὸν καθ' ἑαυτὸ τόπον τῆς ζωοπανηγύρεως «στὸν κάμπο» εἰς τὴν κάτωθι τῆς σιδηροδ[ο]κῆς γραμμῆς πεδιάδα. Τὸν ᾠρον αὐτὸν ἐπεσκέπτοντο πολλοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ ἀξιοθέατα. Ἔτσι μιὰ μέρα πῆγε καὶ μιὰ μεγάλη παρέα ἀπὸ τὰ πιὸ διαλεχτὰ παλληκάρια, καλοντυμένα καθὼς ἦταν μὲ τὰ ἄσπρα τους πουκάμισα καὶ τὰ «γιράνια βρακιά», μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ

Χρ. Χ" Ἄθαν. Μπαμπαλίτης.

περιεργασθοῦν τοὺς πιθήκους. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἦσαν ἤδη συγκεντρωμένοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι περιεργοί, θαυμάζοντες μὲ τὰ ὥραϊα νούμερα ποὺ ἔκαναν οἱ ἀρκοῦδες καὶ πρὸ παντὸς οἱ πίθηκοι ! Εἰς ἓνα διάλειμμα, ὁ πιὸ ἀστεῖος τῆς παρέας, γιὰ νὰ δείξη στοὺς ἄλλους καὶ πόσο ἐγκυκλοπαιδικὰ μορφωμένος ἦτο, λέγει : «Ρὲ πηδιά ! Ἔκασα ὅτι, μαῖμὲς φκιάνουν ὄτ'(ι) γλιέπουν. Γιὰ νὰ δουνκιμάσουμιν εἶνι ἀλήθεια ;». Ἦθελε νὰ πῆ, ὅτι οἱ μαῖμοῦδες εἶναι ζῶα μιμητικὰ καὶ συγχρόνως ἔβγαλε τὸ ὥραϊο «βελούδινο φέσι» ποὺ φοροῦσε, τὸ ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια, τὸ ἔβαλε πίσω του καὶ μὲ μίαν κίνησιν ἔκανε τάχα πὼς τὸ μεταχειρίζεται γιὰ . . . «καθῆκι !». Ὅλοι γέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους. Ἄλλὰ τὸ ἀστεῖο αὐτό, καθὼς ἄλλως τε ἀνεμένετο, ἔπλεσε καὶ στὰ ἐξυπνα μάτια ἐνὸς μεγάλου οὐραγγοῦτάγγου, ποὺ ἦταν δεμένος ἀπὸ τὴ ζώνη τοῦ Μαῖμάρη. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἀστεῖος αὐτὸς τῆς παρέας πετᾷ τὸ φέσι του μπροστὰ στὸν πίθηκο ! Μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα, τὸ τετράχειρο, ἀρπάζει τὸ «φέσι» καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἐντεταμένης προσοχῆς τῶν περιεργῶν ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς κίνησιν, ὄχι εἰκονικὰ, ἀλλὰ πραγματικὰ καὶ δὲν ἄφισε τὸ «φέσι» ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν, παρὰ ὅταν τὸ εἶχε σχεδὸν . . . γεμίσει !! Τὸ τί ἐπληκολούθησε εἶναι ἀπερίγραπτον. Πανδαιμόνιον ἀπὸ γέλοια καὶ πειράγματα. Μερικοὶ, μὴ μπορώντας νὰ συγκρατήσουν τὰ γέλια των, ἔπεφταν κάτω ! Τὸ φέσι ἦταν πιὰ ἄχρηστο ! Ἄλλὰ τί τὰ θέλετε ποὺ εἶχε μεγάλη ἀξία ! Μιὰ χρυσῆ λίρα τοῦ τὸ εἶχεν ἀγοράσει ἡ μάνα του ! Ἦταν δυνατὸν νὰ τὸ πλύνη ! Καὶ γιὰτί ὄχι ; Λίγο πιὸ πέρα ἦταν ὁ Ἐβρος. Τότε, περνοῦσε ἀπὸ τὰ «Κασαπιά» (Σφαγεῖα). Μὲ μιὰ μακρὰ «μουρόβεργα», τὸ ἀπέσυρεν ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ πιθήκου, τὸ ἀναποδογύρισε καὶ ἀφοῦ σχετικῶς τὸ ἀδειασε, τὸ προσήρμοσε «τοῦ τσίτι» στὴν ἄκρη τῆς βέργας, τὸ ἀνεσήκωσε προσεκτικὰ καὶ κατηνθύνθη γιὰ τὸν Ἐβρο νὰ τὸ πλύνη !!! Πίσω του ὅμως ἀκολουθοῦσε καὶ ὅλη ἡ παρέα μὲ φωνές, μὲ γέλια σπαρταριστὰ καὶ μὲ ἀτέλειωτα πειράγματα : «Ρὲ Σταμάτ'(η), πᾶν' του (πήγανέ το) σπῖτ'(ι) καὶ νὰ τὸ πλύν'(η) μάνα σ' !». «Ρὲ Σταμάτ'(η), βάλτου ρὲ στοὺν κιφάλ' σ' !». «Σταμάτη ρέ, δὲν τοῦ πλᾶς ρέ, τοῦ φείς σ', δυὸ λίρις νὰ τ' ἀγουράσουμιν ;». Παρὰ ταῦτα, ὁ τετραπέρατος «Σταμάτ'ς» τὸ ἔπλυνε, τὸ στέγνωσε καὶ γύρισε στὸ σπῖτι μὲ τὸ φέσι πάλι στὸ κεφάλι. Ἔτσι, γλύτωσε τοῦλάχιστο τὸ ξύλο ποὺ θὰ ἔτρωγε. Διότι, ἔπεφτε ξύλο τότε ὄχι ἀστεῖα ! Μὰ τὰ πειράγματα τῶν φίλων του, ἐξηκολούθησαν γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ ἔκτοτε ἐπρόσεχε πάρα πολὺ, μὴ τὴν ξαναπάθῃ !».

Θιὸς κι ψ(υ)χή τ' κι διάβουλους τοῦ πιτσι τ'.

Ἦταν πολὺ καλὸς νοικοκύρης ὁ μπάριμπα Γιώργης Γκ . . . , σὲ καλὴ οἰκονομικὴ κατάστασι καὶ γι' αὐτὸ καλοζοῦσε μὲ τὰ παιδιὰ του. Καὶ σπῖτια μεγάλα ἔκτισε καὶ κτήματα ἀγροτικὰ πολλὰ ἀγόρασε. Εἶχε «κιραμιουῖο»

(κεραμυδαριό) και ἔβγαζε ἀρκετὰ χρήματα, ὥστε νὰ τοῦ περισσεύουν. Κάποιος ὁμως, ποὺ μυρίστηκε τὸ «κομπόδεμα», τοῦ ἐπρότεινε νὰ συνεταιριστοῦν καὶ δὲν χρειάστηκε πολὺ νὰ τὸν πείση, ὅτι ἔτσι θὰ κέρδιζαν πολὺ περισσότερα. Τότε τὰ «κιραμαριά» εἶχαν πολὺ πέραση, γιατί ἦταν ἐποχὴ ποὺ κτιζόταν τὰ «μιτζικλίκια» (σηροτροφεία), τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὑψοῦνται μεγαλοπρεπῶς σ' ὅλη τὴν ἔκτασι τῆς πόλεως. Καὶ ἦταν πολὺ ἀγαθὸς ἀνθρωπάκος ὁ μάρμπα Γιώργης. Ἀλλὰ καὶ ὁ νέος του συνεταιῖρος πολὺ δραστήριος, ἤξευρε καλὰ καὶ αὐτὸς τὴν τέχνη, γι' αὐτὸ οἱ δουλειές των πράγματι πηγαινάν τώρα πολὺ καλύτερα. Κάθε μέρα παρέδιδαν πρὸς πώλησιν πολλὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των: «τοῦγλα», «κεραμύδια», «κιρπίτσια» (ἄψητα τοῦβλα), «φάρσις» (μεγάλα ἄψητα τοῦβλα γιὰ τὴν ἐπίστρωσι τῶν φούρνων). Ὅμως ὁ μάρμπα Γιώργης ἦταν τελείως ἀγράμματος καὶ τὸν λογαριασμὸ τὸν κρατοῦσε κατ' ἀνάγκην ὁ συνεταιῖρος του. Κάθε τόσο ἔβλεπαν λογαριασμὸ. Τόσα δώσαμε γιὰ τοὺς ἐργάτες, τόσα γιὰ ξύλα γιὰ τὸ καμίνι, τόσα μένουν καὶ γιὰ μᾶς. Καὶ μοιραζόταν τὰ κέρδη ἕξ ἡμισείας. Ἐν τῷ μεταξύ ἔγινε καὶ συγκάτοικος. Ἦταν ξένος καὶ τοῦ εἶχαν παραχωρήσει ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν πέρασε ὁμως πολὺς καιρὸς καὶ τὰ κέρδη μετετράπησαν εἰς ζημίαν!.. Ἀλλ' ὁ καιρὸς περνοῦσε καὶ τὸ παθητικὸν ὄλο καὶ μεγάλωνε. Μὰ, ὅπως γιὰ τὰ κέρδη, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν ζημίαν ἐπλήρωναν ἀπὸ μισά. Ἀπονήρευτος ὁ μάρμπα Γιώργης μετροῦσε τώρα ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερον ἀποθεματικόν του, τὸ παθητικόν, τὸ ὅποῖον ἐνεθυλάκωνε μετὰ τῶν βεβαίων ἄλλων κερδῶν ὁ πιστὸς του συνεταιῖρος! Ἐνθυμοῦμαι τοῦτο πολὺ καλὰ, διηγεῖται ὁ πατέρας μου, διότι εἴμεθα καὶ γειτονιά καὶ συγγενεῖς. Καὶ ὁ μὲν μάρμπα Γιώργης φουσοῦσε καὶ ξεφουσοῦσε ἀπὸ τὸ κακὸ του, «ἀχλάντζι», κατὰ τὴν τότε ἔκφρασιν, ὁ δὲ ἄλλος ἔπλεεν εἰς πελάγη εὐτυχίας, διότι οἱ κακὲς γλώσσες ἔλεγαν πῶς τὰ εἶχε φτιάσει ἐν τῷ μεταξύ καὶ μὲ τὴν κυρά του! Καὶ ποῦ νὰ πάρη μυρωδιὰ ὁ ἀγαθὸς μάρμπα Γιώργης!.. Μιὰ μέρα, ἐξοργισμένος ἀπὸ τὴν κατάστασι αὐτή, ἀπὸ συγγενικὸν ἐνδιαφέρον κινούμενος, ἐπλησίασα τὸν μάρμπα Γιώργη καὶ τοῦ εἶπα: «Πῶς πᾶν δειλὲς ντιούντιου (θεῖε);». «Δὲ πᾶν καλὰ πηδὶ μ'». «Πρόσεξε καλὰ, τοῦ εἶπα, οἱ δουλειές πᾶν πολὺ καλὰ, ἀλλὰ ὁ συνεταιῖρος σου (οὐτᾶκς) σὲ κλέβει». «Ἐ! Θιὸς κι ἡ ψ(υ)χή τ', κὶ διάβουλους τοῦ πιτσι τ'». «Νὸ τὸν παρατήσης καὶ νὰ τὸν διώξης κὺρ Γιώργη, γιατί αὐτὸς δὲ λογαριάζει οὔτε Θεό, οὔτε διάβολο». Μὰ κείνος ἐπανελάμβανε πάλι «Θιὸς κι ἡ ψ(υ)χή τ' κὶ διάβουλους τοῦ πιτσι τ'». Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι, ὁ μὲν συνεταιῖρος ἐπλούτισε καὶ ἔγινε μέγας καὶ πολὺς, ὁ δὲ ἀγαθὸς μάρμπα Γιώργης, ἀποσυρθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιχειρήσιν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς γεωργικὰς του ἀσχολίας καὶ ἡ φραῖσι του ἐκείνη ἔμεινε παροιμιώδης, ἐπαναλαμβανομένη εἰρωνικῶς εἰς περίπτωσιν ἀδικουμένου ἀθώου. «Θιὸς κι ἡ ψ(υ)χή τ' κὶ διάβουλους τοῦ πιτσι τ'».

Ἄνεκδοτα Σουφλίου.**Χαλιεύου μάνα, χαλιεύου.**

Τὴν ἱστοριούλα αὐτὴ μοῦ τὴν διηγήθηκε ἡ μάνα μου. Συνέβη ἐδῶ στὸ Σουφλί καὶ εἶναι πολὺ χαριτωμένη. Ἀκοῦτε τὴν: «Μία προκομμένη μάνα μὲ τὴ «ρόκα» στὸ ἓνα τῆς χέρι καὶ μὲ τὸ ἀγοράκι τῆς στὸ ἄλλο, πῆγε ἓνα φθινοπωρινὸ ἀπόγευμα, καθὼς συνήθιζαν τότε, μὰ καὶ τώρα, σὲ ἓνα γειτονικὸ τῆς σπίτι, στὸ «μαχαλᾶ» γιὰ νὰ περάσῃ λίγες ὥρες γνέθοντας καὶ συζητώντας μὲ τὴν «νοικοκυρά» γιὰ διάφορα κοσμικὰ γεγονότα. Εἶχε περάσει ἀρκετὴ ὥρα κι' ἡ συζήτησι πράγματι ἀπέβη πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Ὁ μικρὸς πάλι ἔπαιξε διαρκῶς μὲ διάφορα πρόχειρα παιχνιδάκια. Κάποια στιγμή ὁμως κουράσθηκε κι' ἐπλησίασε τὴ μάνα του λέγοντας: «Χαλιεύου μάνααα, χαλιεύου! Χαλιεύου μάναα χαλιεύου!». (Δηλ. γυρεύω μάνα, γυρεύω!). Τὰ λόγια αὐτὰ ἐπανελάμβανεν ὁ μικρὸς συνεχῶς, ἀλλ' οἱ γυναῖκες ἀπορροφημένες ἀπὸ τὴ συζήτησι, καθὼς εἴπαμε, ποῦ νὰ δώσουν προσοχὴ. Ὅμως αὐτὸς ἐπέμενε καὶ μὲ κλαψιάρικο ὕφος, τραβώντας τώρα τὴν κοτσίδα τῆς μαμάς του, ὅλο κι ἔλεγε: «Χαλιεύου μάνααα, χαλιεύου». Ἐπὶ τέλους, καμμιά φορὰ ἡ προκομμένη μαμὰ λέγει στὸ παιδί τῆς: «Τί χαλιεύς βρὲ μιζιάρ'(η):». Μὰ πάλι τὰ ἴδια ὁ μικρὸς «χαλιεύου μάνα, χαλιεύου!». Καὶ γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθῆ, ἐκσπᾶ δῆθεν θυμωμένη καὶ λέγει: «Ἄπ' νὰ σκάσ'(η) κ...ς θὰν κυδών'(ι)!». Αὐτὸ ἦταν! Ἀρχίζει πάλι τὶς φωνῆς ὁ μικρὸς ἠθοποιός, πιδ ἐντονώτερες ὁμως τώρα: «Κυδών'(ι) μάνααα, κυδών'(ι), κυδών'(ι) μάνα α α, κυδών'(ι)!». Τί εἶχε συμβῆ; Ἄπὸ ὥρα ἤδη πολὺ τὸ παιδάκι περιεργαζόμενο τὰ διάφορα ἐπιπλα τοῦ δωματίου, εἶδε κρεμασμένα στὸ δοκάρι πολλὰ καὶ ὠραῖα ἀφραῖτα κυδώνια κατὰ ζεύγη, δεμένα μὲ βαμβακερὴ κλωστή. Ἐπεμβαίνουσα τότε ἡ γειτόνισσα, λέγει: «Ἄ! κυδών'(ι), μουσὴ χαλιεύ'(ει) τοῦ καημένου τοῦ πηδουδί μ'!». Καὶ λέγοντας αὐτά, ξεκρέμασε μὲ τὸ «τλυγάδι» ἓνα ζευγάρι καὶ τὸ μὲν ἓνα ἔδωκε στὸν μικρὸ, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτομάτως ἔπαυσε τὸ κλάμμα, τὸ δ' ἄλλο ἔκοψε νὰ φᾶνε αὐτές. Ἔτσι πέρασαν καλὰ καὶ ἡ καλὴ μαμὰ ποὺ τελείωσε ἐν τῷ μεταξὺ τὸ γνέσιμό τῆς ἐπέστρεψε μὲ τὸ ἀγοράκι τῆς στὸ σπίτι τῆς. Ἡ φραῖσι αὐτὴ τώρα ἔμεινε παροιμιώδης στὸ Σουφλί, γιὰτὶ καθὼς λένε, ἡ μάνα εἶχε δασκαλέψει ἀπὸ πρωτότερα ἀκόμη τὸ παιδί πῶς νὰ ζητήσῃ κυδώνι, γιὰτὶ ἤξευρε πῶς ἡ γειτόνισσά τῆς ἦταν ἐξαιρετικὰ τσιγκούνα. Κι ὁ μικρὸς ἠθοποιός, καθὼς εἶδαμε, ἔπαιξε θαυμάσια τὸ ρόλο του!

Ἄ! σὺ π' θὰ φᾶς τ' αὐγό!

«Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἓνας ἀμπελουργός, γνωστὸς τσιγκούνης, ἐπῆρε τρεῖς ἐργάτες νὰ τοῦ σκάψουν τὸ ἀμπέλι. Ἄφ' ἐσπέρας ὁμως εἶχε συναν-

τήσει κατὰ μόνας ἕνα ἕκαστον καὶ τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι, ἔαν σκάψουν καλά τὸ ἀμπέλι καὶ πρὸ παντὸς γρήγορα, κατὰ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα, ἀποτελούμενον συνήθως ἀπὸ ψωμί, ἑληές καὶ «ἀμυρόψαρα», θὰ τοὺς ἔδιδε καὶ ἀπὸ ἕνα «βρασμένου αὐγῶ». Καὶ ἐφύλαγε τὸ μυστικὸ αὐτὸ ἕκαστος διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Τὴν ἐπαύριον ἔφθασαν πρῶτ'·πρῶτ' οἱ ἐργάτες καὶ ἄρχισαν τὴν ἐργασία μὲ προφανῆ ὄρεξι, ἕξ αἰτίας καὶ τοῦ ὑπεσχημένου αὐγοῦ, παρόντος καὶ τοῦ ἀφεντικοῦ. Ὅμως μὲ τὴν ἔντονη ἐργασία γρήγορα ἐκουράζοντο καὶ κατέληγον εἰς σχετικὴν τινα βραδύτητα. Παρατηρῶν τοῦτο ὁ ἰδιοκτήτης, κάθε τόσο ἐπλησίαζε καὶ ἐφώναζε : «Ἄ! ντὲ σὺ π' θὰ φᾶς τ' αὐγῶ!». Ὡς ἐκ συνθήματος ἤρχιζαν ὁμοῦ καὶ πάλιν εἰς ἔντονον ρυθμὸν τὴν ἐργασίαν, ἕως ὅτου κατὰκοποι καὶ κάθιδροι σταματοῦσαν διὰ ν' ἀναπνεύσουν καὶ λιγάκι. Τοῦτο ἐπανελήφθη πολλάκις, ὅτε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐργάτας, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἀφεντικοῦ, παρετήρησεν εἰς τοὺς ἄλλους : «Ρὲ ἀβανάκδης, γὰρ γιδρῶνου, ἅμα θὰ μ' δώσ'(η) κι τ' αὐγῶ! Σεῖς τί ἀδειάζιστιν ἔτσ'(ι) κι ἀπουστέντιν μπιντιαβὰ!». Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἐκπλήξιν, παρετήρησε καὶ ὁ δεῦτερος ἐργάτης : «Ἄφου ῥέ, μένα εἶπι π' θα μ' δώσ'(η) τ' αὐγῶ!». Ὅμως καὶ ὁ τρίτος : «Κὶ μένα ῥὲ πηδιά, εἶπι θὰ μ' δώσ'(η) αὐγῶ!». Τότε καὶ μόνον ἐνόησαν τὸ παιχνίδι, ποὺ τοὺς ἔπαιξε τὸ ἀφεντικὸ, διὰ νὰ τελειώσουν γρήγορα τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ ὡς ἐκ συνθήματος ἔξέσπασαν εἰς γέλωτα καὶ ἀγανάκτησιν, λέγοντας : «Ρὲ τὸν κιρατά, τί μᾶς ἔφκιασι!» Ἔτσι ἢ φοῶσι αὐτὴ ἔμεινε παροιμιώδης ἔδῶ στὸ Σουφλί καὶ εἰς κάθε σχετικὴν περίπτωσιν ἀκοῦς νὰ λένε : «Ἄ! σὺ π' θὰ φᾶς τ' αὐγῶ!».

Μπαζντραβίτσις ! (μυρμηγκιές).

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, πρὸ ἐτῶν, κάνοντας γεωγραφίαν μίαν ἡμέραν, εἰς τὴν Ε' τάξιν εἰς ἐρώτησίν μου, ἔαν ἔδοκίμασαν οἱ μαθηταὶ νὰ μετρήσουν τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων, ὅλοι των ἀπήντησαν λίαν περίεργοι : «Ἄ! κύριε! Ὅποιους τὰ μιτράει βγάν'(ει) μπαζντραβίτσις!». Ὅσο καὶ ἂν ἠθέλησα νὰ τοὺς πείσω, ὅτι τοῦτο εἶναι ψευδῆς μοιρολατρεία καὶ δεισιδαιμονία, ἐστάθη σχεδὸν ἀδύνατον νὰ πιστεύσουν. Τόσων εἶναι διαδεδομένη ἡ πίστις ὡς πρὸς τοῦτο, τοῦ ἀγράμματος λαοῦ τῶν γονέων των. Εἰς συνεχόμενον κεφάλαιον θὰ ἀναφέρωμεν καὶ πῶς θεραπεύουν τὶς «μπαζντραβίτσις».

Ρὲ πηδιά, ἀλποῦ θάματ'(ι) ταράζ'ει τὰ μάτια τς.

Ἄπὸ τὶς ἀτέλειωτες κυνηγετικὰς ἱστορίες, ἀναφέρω μίαν ἀρκετὰ περίεργον, καὶ ποὺ δὲν τὴν θέτω ὅμως ἐν ἀμφιβόλῳ, παρὰ τοῦ ὅτι εἶναι γνωσταὶ αἱ ὑπερβολαὶ ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν κυνηγῶν. «Εἶχαν πάει μιὰ μέρα στὸ κυνήγι, παρὲα ὀλόκληρη ἀπὸ 5—6 κυνηγούς. Καὶ αὐτὸ, πρὶν 70 χρόνια. Ἐφθασε μεσημέρι καὶ ἀφοῦ κατὰ τὰ συμπεφωνημένα εὐρέθησαν ὅλοι

εις ἓν σημεῖον, κατηυθύνοντο ἀκολουθώντας μιὰ ρεμματιὰ νὰ φθάσουν εἰς ἓνα καλὸ μέρος νὰ φάγουν τὸ πρόχειρο γεῦμα των κοντὰ στὸ νερό. Πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τὴν πλαγιὰ τῆς χαράδρας πετάχθηκε μιὰ ἀλεπού, τὴν ὁποίαν ἐπρόλαβε καὶ τὴν ἐντουφέκισε ἓνας τῆς παρέας. Τὸ ζῶον ἐκυλίσθηκε λίγο καὶ κατόπιν ἔμεινε ξαπλωμένο ἀκίνητο. Προχώρησαν τότε ὅλοι πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο καὶ ἀφοῦ ἀπέθεσαν τὰ ὄπλα των, κάθησαν νὰ ξεκουραστοῦν λιγάκι, κυττάζοντας καὶ τὴν σκοτωμένη ἀλεπού. Κατάκοποι εἶχαν βγάλει ἀπὸ τὰ σακκίδια τὰ φαγητὰ των καὶ ἔτρωγαν. Ὅμως τῆς παρέας παρετήρησε κάτι ὑποπτα σημεῖα εἰς τὸ ζῶον καὶ εἶπε: «Ρὲ πηδιά, ἀλποῦ θάματ'(ι) ταράζ'(ει) τὰ μάτια τς!». «Ἄ! ρὲ ἀβανάκ'(η)», ἔσπευσε νὰ ἀπαντήσῃ γελώντας ἐκεῖνος πού τῆς εἶχε ρίξει. «Σκοντουμένη ἀλποῦ, γέντι καμμιὰ φρὰ νὰ ταράζ'(η) τὰ μάτια τς;». Δὲν πρόλαβαν νὰ σχολιάσουν περισσότερο τὸ πρᾶγμα καὶ νά! ξαφνικὰ σηκώνεται ἡ ἀλεπού καὶ στὴ στιγμὴ γίνεται ἄφαντη, στὸ πυκνὸ δάσος. Τί συνέβη; Φανερόν εἶναι ὅτι τὸ παμπόνηρο ζῶον, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ τῶσων κυνηγῶν, μὲ τὴν πρώτη ντουφεκιά, ἂν καὶ δὲν ἐθίγη οὔτε ἀπὸ ἓνα σκάγι, κυλίσθηκε καὶ ὑπεκρίθη τὸ σκοτωμένο. Ὅταν δέ, ἀνοιγοκλείνοντας τὰ σπινθηροβόλα μάτια, διεπίστωσεν ὅτι οἱ κυνηγοὶ στὰ χέρια των εἶχαν ψωμιὰ καὶ ὄχι τὰ ὄπλα, ἀστραπιαίως ἔξαφανίστηκε!».

Μιὰ τρικιὰ δυὸ λαγοί.

Ἔτσι λέγει ἡ παροιμία, ἀλλὰ τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο, πού εἶναι ἄλλως τε γνωστὸ μεταξὺ ὄλων τῶν κυνηγῶν τοῦ Σουφλίου, διότι συνέβη ἐδῶ, ὁμιλεῖ καὶ γιὰ κάτι περισσότερο! . . «Ἐνας γέρος, πρὸ πολλοῦ μακαρίτης, γνωστότατος καλαμπουρίστας, εἶχε πάει, ἔλεγε, κάποτε γιὰ κυνήγι κατὰ τὸν «κάμπο». Σὲ μιὰ στιγμὴ, ἐνῶ περπατοῦσε κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης τοῦ Ἐβρου, νὰ καὶ ξεπετιέται ἓνας λαγός. Ἀμέσως τὸν σημαδεύει, τοῦ ρίχνει μιὰ τουφεκιά καὶ τὸ ζῶο ἐκυλίσθηκε κάτω καὶ κατρακυλώντας ἔφθασε ὡς τὸ νερό. Γρήγορα-γρήγορα κατέβηκε νὰ τὸν πάρῃ, ἀλλὰ τί νὰ δῆ! Λίγο πιὸ πέρα στὸ νερό, σπαρταροῦσε μιὰ «μπαμπάτσ(ι)κ'(η) ἀγρόκαζα» (μεγάλῃ ἀγριόχηνῃ) κι ἓνας «σαζάναρους» (πελώριο σαζάνι!). Τί εἶχε συμβεῖ; Τὰ σκάγια ὕστερα ἀπὸ τὸ λαγὸ στὴ διεύθυνσι τῆς φορᾶς των, κατὰ τὸν ποταμὸ, βρῆκαν τυχαίως καὶ τὴν ἀγριόχηνῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ σαζάνι, πού κατὰ σύμπτωσιν εὐρέθησαν ἐκεῖ. Ἔτσι μὲ μιὰ ντουφεκιά ὁ ὑπεράξιος κυνηγὸς πῆρε ὄχι δύο λαγούς, ἀλλὰ ποικιλίαν κυνηγιῶν: ἓνα λαγὸ, μιὰ χῆνα καὶ ἓνα σαζάνι! . . Ὁ ἴδιος διηγεῖτο καὶ ὅτι: «Ὅταν κάποτε ἐτουφέκησε ἓνα τρυγόνι, εὐρισκόμενο στὴ φωλιά του, ἔπεσε τοῦτο κάτω ψημένο, διότι οἱ «πατσιαβοῦρις» τοῦ ἐμπροσθογεμοῦς του ἔδωκαν φωτιὰ στὰ ξερὰ κλαδία τῆς φωλιάς, ἀλλὰ καὶ στὰ πτερὰ τοῦ πουλιοῦ. Δὲν ὑπελείπετο

δέ, παρά να βγάλη λίγο ἄλατι ἀπὸ τὴν τσάντα του καὶ νὰ τὸ φάγη, μάλιστα ξηροψημένο!».

Τὸ ἀγριογούρουνο.

«Καὶ τελειώνω τὰς κυνηγετικὰς διηγήσεις μὲ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτο, πὺν ἤκουσα παρουσίᾳ καὶ ἄλλων μαρτύρων ἀπὸ ἑνα συνταξιούχο συνάδελφο, ὄνομα καὶ μὴ χωριό, πὺν συνέβη στὸν ἴδιο πρὸ 50 ἐτῶν. Ὅταν ἦταν ἕως 20 χρονῶν, ἔλεγε, τὸ 1910 εὐρίσκετο στὴν Καστοριά. Καὶ εἶχε πάει γιὰ κυνήγι στὴν ἀντιπέραν τῆς πόλεως ὄχθην, ὅταν εἶδε ἕνα μεγάλο ἀγριογούρουνο νὰ λούζεται στὰ ἄβωθῆ τῆς λίμνης. Πλησιάζει προσεκτικὰ, τοῦ ρίχνει μιὰ καὶ τὸ ζῶο πληγωμένο βαρεῖα σπαρταροῦσε, ἐνῶ τὸ αἷμα του ἔβαφε τὰ νερὰ κόκκινα! Ὅρμᾶ τότε στὸ νερὸ καὶ διὰ νὰ τὸ καταβάλη, τὸ καβαλλικεύει. Αὐτὸ ὅμως ἀγριεμένο ἄρχισε νὰ διευθύνεται στὰ βαθειά. Παρὰ ταῦτα δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ὁ ἀπαράμιλλος κυνηγός. Ἀρπαξε τὸ ζῶο ἀπὸ τ' αὐτιά καὶ διευθύνοντάς το μιὰ δεξιὰ μιὰ ἀριστερά, σὰν ἄλλος Ἰωάνης, ἐπέρασε ὅλο τὸ πλάτος τῆς λίμνης, ἕως ὅτου ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Καστοριάς! Καὶ ὅταν εἶχαν βγῆ στὴν ἀκτὴ τὸ παρέδωκε ζωντανὸ στὸ «χασάπικο» γιὰ νὰ εἰσπράξῃ δύο λίρες χουσῆς γιὰ τὴν ἀξία τοῦ κρέατος καὶ τοῦ δέρματος τοῦ ἀγριοχοίρου!».

Ἦθη καὶ ἔθιμα τινὰ Σουφλίου καὶ Περιχώρων.

Μοιρασιά.

«Ἐνας παπποῦς κι μιὰ μπάμπου εἶχαν τέσσερα πηδιά, τὸν Πουτιὸλ^(ι), τὸν Πουνιώτ^(η), τ^(η) Βαγγιλούδα κι τ^(η) Νιραντζιά. Ἦταν πούλ παππέοι κι μιὰ μέρα, πάππους λέει τ^(η) μπάμπου τ^(η): «Μπάμπου, συλλουήθηκα νὰ φανάξουμι τὰ πηδιά μας κι νὰ κάμουμι τ^(η) μοιρασιά». «Καλά, λέει μπάμπου, ἀφοῦ τοῦ βρίσκεις σὺ εὐλογου κι γὼ στρέγου ἔτσ^(ι) νὰ γίν^(η)». Κι τὰ φάναξαν οὔλα τς ἄπανσις κι χίρσι μπουμπᾶς τς νὰ λήη: «Τὸν Πουτιὸλ^(η) πῶχριν πούλλα γκζάνια τ^(η) δίνουμι τὸν τρανὸ τὸν νουντὰ γιὰ νὰ χουργιόντη. Τὸν Πουνιώτ^(η) τ^(η) δίνουμι τὸν νουντατζούδ^(ι) κι τοῦ κιλάρ^(ι). Τ^(η) Βαγγιλούδα τς δίνουμι τὸν τσεκμετζούδ^(ι) γιὰτὶ ἄντρας τς καῦμένους καλὸ πηδι γιαβάσ^(ι)κου, ἄμα φρουχό. Τοῦ σαῖβανούδ^(ι) θὰ τῶχουν οὐλ^(οι) μαζί, γιὰ νὰ πλένουν κι νὰ ζ^(υ)μώνουν. Ἐχ^(ει) γλέπτιν κι φούρουν, σὰν κιμ^(η)». Τότις ἀπιτάχντι Νιραντζιά κι λέει: «Τί ἴνι φτὰ μπουμπά, μένα ἀνύπαντρου κουρίτσ^(ι), τίπουτα δέν μ^(η) δίντιν:». «Μὴ ἀδειάζισι μπρὲ καλό μ^(η). Σένα γιακλήσ^(η) εἶνι πλούσιος ἔχ^(ει) τόσσ^(οι) μπινάδες κι θὰ σι πάρ^(η) ἐκεῖ. Ἄμα πάλι, ἔχουμι κι τὰ ὄξου. Νά, σένα σ^(η) δίνουμι ἕνα μπαχτσιούδ^(ι) κι τοῦ μούτσ^(ι)κου τ^(η) ἄμπελούδ^(ι). Τς τρανοὶ τς μπαχτσιάδης θὰ τς πάρουν ἀπὸ ἕναν ἴσια-ἴσια γι ἄλλ^(οι)

τρεις τς κι ἀποὺ τ' ἀμπέλι τοῦ τρανὸ θὰ πάρουν πού δυὸ σπουρὲς ἴσια-ἴσια. Θιὸς νὰ δώσ'(η) νὰ γέντι ἄξιοι, νὰ καζαντίστι κι σεῖς. Ξέρτι μὶ τί γίδρουν τᾶφκισσα γῶ φτά; . . Ἄντὰ σαρά, μεῖς μπάμπου, θὰ κάθουμιστι στ'(η) γίσβα, ἀπ' ἔχ'(ει) τζιακούδ'(ι), γιὰ νὰ μαῖρεῦομι κι νὰ πυρώνουμιστιν, ἔχ'(ει) γκουμπλίτσα κι μουσάντρα. Αὐτοῦ θὰ περάσομι τὰ γηρατειά μας». Κύστρα ρώτσι: «Εἶνι καλὰ ἔτσι βρὲ πηδιά μ'; καντίζτιν». Τάραξαν οὐλ'(οι) τὰ κιφάλια τς κ' εἶπαν: «Ἄς εἶνι μπουμπᾶ. Ἄφοῦ ἔτσι σὺ τοῦ βροῖσκεις εὐλογου, ἄς εἶνι!». Κι ἀποὺ ἕνας-ἕνας πάεινι κουντά τς κι ἔλιγι τὰ γουνατάκια. «Τν ἱφκή σ', μπουμπᾶ». Κι οἱ νύφης: «Τν ἱφκή σ' ἀφιντάκ'(ι). Τν ἱφκή σ' μάνα!» (γονατιστοί). Κι τότε πάλλπος εἶπι: «Τν ἱφκή τ' Χριστοῦ κι τς Παναϊᾶς, ν' ἄστι οὐλ'(οι) σας καλὰ, ἀμουνιασμέν'(οι) κι ν' ἀπουχτήστι ὄτ'(ι) χαλιέυει καρδιά σας!».

Ὅταν τὰ παιδιὰ ἀλλάζουν τὰ δόντια των.

Ὅταν τὰ μικρὰ παιδάκια ἀλλάσσουν τὰ δόντια, πέρουν τὸ παλαιὸ δόντι καὶ τὸ πετοῦν στὰ κεραμῦδια κανενὸς χαμηλοῦ σπιτιοῦ, ἐνῶ συγχρόνως λένες τρεῖς φορές: «Ν ἄ κ ρ ο ὄ ν α κ ο υ κ α λ ἔ ι ν ο υ κ ι δ ῶ σ ι μ ὄ σ ι δ η ρ ἔ ι ν ο υ». Ἔτσι θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι τὰ νέα μόνιμα δόντια, πὺ ἐντὸς ὀλίγου θὰ βγοῦνε θὰ εἶναι καὶ στερεὰ σὰν σίδερα. «Κροῦνες» εἶναι οἱ περαστικοὶ κατὰ τὴν ἄνοιξι κύκνοι.

Πῶς «γκτεῦουν» (θεραπεύουν) οἱ χωρικοὶ τὶς λειχῆνες.

Ὅταν κανεῖς βγάλη λειχῆνες στὸ πρόσωπο, πηγαίνει στὴ γρηὰ γητεῦτρα κι ἐκεῖνη μπλαφίζοντας τὶς λειχῆνες καὶ πασπαλίζοντας μὲ στάκτη, λέλει τὸ ἔξῃς τετράστιχο: «Ὀὐβρὸς πιπέριν ἔσπιριν, Σάββατο οὐλή μερά κι στάκτη τοῦ ξυρίζουνι κι ρίζα δὲν τ' ἀφίνει». Ἐὰν δὲν θεραπευθοῦν μὲ τὴν πρώτη τὸ γήτεμα ἐπαναλαμβάνεται.

Πῶς ἐκδιώκονται αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι.

Ὅταν εἰς ἕνα χωριὸ ἐπισυμβῇ ἐπιδημικὴ τις νόσος, τότε διὰ νὰ ἀπαλαγοῦν ἀπὸ αὐτὴν κάμνουν ἕνα ψωμί, τὸ ὁποῖον, ἕνα δυνατὸ παλληκάρι τὸ πηγαίνει καὶ τὸ ἀφίνει ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὸ δάσος. Ἔτσι ἡ νόσος θὰ φύγη καὶ θὰ πάη σ' ἄλλον τόπο.

Ἐπιδημικαὶ νόσοι ζῶων (ἐπιζωοτίαι).

Ὅταν πάλι συμβῇ ἐπιζωοτία, τρίβουν δύο ξηρὰ ξύλα, μέχρις ὅτου ταῦτα ἀνάψουν. Τότε ἀνάβουν μεγάλη πυρὰ καὶ μὲ δαυλοὺς στιγματίζουν ὅλα τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ ἢ, ὅπως λέγουν, τὰ καῖνε μὲ καινούργια φωτιά. Οὕτω εἶναι βέβαιοι οἱ χωρικοὶ ὅτι ἡ νόσος θὰ φύγη.

Πῶς γιαιτρεύονται οἱ μαστραβίτσες (μυρμηγκιές).

Ὅταν ἔχη κανεὶς τέτοιες, κανένα κορίτσι πρὸ πάντων, μόλις ἐννοήσῃ ὅτι ἐπικεῖται βροχὴ βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ στέκεται σὲ κάποιο ρυάκι, περιμένοντας τὴν ροὴ τοῦ νεροῦ τῆς βροχῆς. Μόλις συμβῆ τοῦτο, πλένει τὰ χέρια μὲ τὸ νέο νερό, ἐνῶ συγχρόνως ἐπαναλαμβάνει τρεῖς φορὲς τὴν φράσιν : «Ὅπουs τρέχ'(ει) τὸ νιρό, ἔτσ'(ι) νὰ τρέξουν κὶ μαστραβίτσες». Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ πηγαίνοντας στὸ ρυάκι καὶ ἐπιστρέφουσα, πρέπει νὰ εἶναι τελείως ἄφωνη. Ἄν τυχὸν συναντηθῆ μὲ γνωστό της πρόσωπο καὶ συνομιλήσῃ δὲν θὰ θεραπευθῆ.

Ὅταν συμβῆ ἀνομβρία.

Ὅταν ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν βρέξῃ καὶ κινδυνεύουν τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὴν ξηρασία, τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ μαζεύονται εἰς ἓνα ἀνοικτὸν χῶρον καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ στολίσουν μὲ παπαροῦνες καὶ ἄλλα ἀγριολουλούδα ἓνα ὄρφανὸ κοριτσάκι, τὸ περιλούουν μὲ ἓνα κουβᾶ νερό. Ἔτσι, εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ βρέξῃ. Τὸ ἔθιμο τοῦτο τὸ καλοῦν «Π α π α ρ ο ὕ ν α».

Γιὰ τὸν πονοκέφαλο καὶ τὸ λύσιμο τῆς μύτης.

Ὅταν τις ἔχει σφοδρὸν πονοκέφαλο ἢ ἀκατάσχετη ρινορραγία, ἀρκεῖ νὰ περισφιξῆ εἰς τὸ κεφάλι ἓνα μανδῆλι σχετικῶς μεγάλο καὶ γεμάτο καθ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς περιφερείας μὲ σκληρὸ σιτάρι. Θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι οὕτω ἡ θεραπεία θὰ ἐπέλθῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς καὶ πάραυτα.

Κουρμπάν'(ι)..

Μὲ ἀνείπωτη λαχτάρα περιμένουν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ὅλοι γενικῶς οἱ χωρικοί, πλούσιοι καὶ φτωχοί, προμηθεύονται ἓνα ἀρνί, τὸ ὁποῖο ἀφοῦ ἐτοιμάσουν, τὸ γεμίζουν μὲ ρύζι καὶ ἀπὸ τὴν παραμονὴ βράδν τὸ βάζουν νὰ ψηθῆ στὸ φουῖρο τοῦ σπιτιοῦ των. Ὁ φουῖρος βεβαίως σφραγίζεται μὲ ζυμάρι καὶ δὲν ἀνοίγεται, παρὰ τὴν ἐπομένην, μετὰ τὴν ἀπόλυσι τῆς ἐκκλησίας. Τότε, ὅλη ἡ οἰκογένεια συγκεντρώνεται γύρω ἀπὸ τὸ «σουφρά» καὶ ἀρχίζει τὸ φαγοπότι. Δὲν λησμονοῦν βέβαια, καὶ τοὺς τυχὸν ἐπισήμους ξένους ἐπισκέπτας τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐντελῶς ἀπόρους ποὺ δὲν ἔχουν κάμει «κουρμπάν'(ι)». Τῷ ὄντι τὸ φαγητὸ τοῦτο εἶναι νοστιμώτατο. Τὸ ἐγεύθην, ὡς ἐργασθεῖς, ἐπὶ πολλὰ ἔτη στὰ χωριὰ τοῦ Ἐβρου. Δυστυχῶς, δὲν ἔχω τὸν χρόνον ν' ἀντιγράψω καὶ ἄλλα ἤθη καὶ ἔθιμα, ἅτινα ἔχω συγκεντρώσει κατὰ καιρούς.

Παραμῦθια Σουφλίου.

Μία ἄλλη πνευματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου, εἶναι καὶ τὰ

ὄραιοτάτα παραμύθια, πὺ εἶχαν πλάσει σοφὰ γεροντάκια γιὰ νὰ διδάξουν χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα πράγματα στοὺς ἀπογόνους των: τὴν σταθερὰν ἐπὶ παραδείγματι Χριστιανικὴν πίστιν, τὴν γενναιοῦτητα, τὴν ὑπομονήν, τὸ θάρρος, τὴν τιμιότητα, τὴν ἀγνότητα, τὴν φιλοπατρίαν καὶ κάθε εὐγενικὴν ἰδέα καὶ πολλὰς ἄλλας ἀρετὰς, μὲ τις ὁποῖες πρέπει νὰ κοσμῶνται οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὴν ἀτομικὴν, οἰκογενειακὴν καὶ εὐτυχία τοῦ συνόλου. Καὶ πράγματι ἀναντίρρητον τυγχάνει ὅτι, τὸ παραμύθι ἀποτελεῖ τὴν καλύτεραν μέθοδον διδασκαλίας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, καθὼς παραδέχονται ἄλλως τε καὶ ὅλοι οἱ παιδαγωγοὶ καὶ κοινωνιολόγοι. Ἡ σύλληψις παραμυθιοῦ δὲν εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα καὶ οὔτε γίνεται ἀπὸ τυχαῖον ἄνθρωπον. Ἀπαιτεῖται μεγάλη πνευματικὴ δύναμις, βαθύτης σκέψεως, γνώσις τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, πίστις ἐπὶ τῆς ἐναρέτου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἱκανότης κατατάξεως τῶν σκηνῶν τῶν δρώντων προσώπων, ὥστε νὰ συναρπάζουν τὸν ἀκροατὴν καὶ νὰ τὸν δεσμεύουν. Ὅμως καὶ ἄλλα ἐπίσης προσόντα προσδίδουν γλαφυρότητα στὸ παραμύθι καὶ δὴ κατὰ τὴν διήγησιν, ὡς εἶναι ὁ τόνος τῆς φωνῆς, ἡ ψυχικὴ διάθεσις, αἱ κινήσεις, αἱ χειρονομίαι, ἡ εὐκόλος ἀλληλουχία τῶν συνειρημῶν κ.λ.π. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, ὡς κύριον μέσον διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων ἐχρησιμοποιοῦν τὸν μῦθον, μὲ πρωταγωνιστὴν τῆς μεθόδου ταύτης κυρίως τὸν Αἴσωπον, ὃν ἔκτοτε ἐμιμήθησαν πάντες οἱ μετέπειτα μυθοπλάσται καὶ μυθογράφοι. Καὶ Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, πολλάκις συνήραζε καὶ κυριολεκτικῶς ἐμάγευε τὰ πλήθη τῶν πιστῶν μὲ τὰς ὄραιοτάτας παραβολὰς. Καὶ τὸ μυθιστόρημα, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ παραμύθι; ἀλλὰ μὲ ἐπιστημονικὴν βεβαίως καὶ μὲ λογοτεχνικὴν ἀνάλογον πληρότητα. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν λοιπὸν αὐτὴν καὶ οἱ παλαιοὶ ἐκείνοι Σουφλιῶτες, εὐημεροῦντες, ἐπλασαν πάρα πολλὰ παραμύθια, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν καὶ νὰ καταγράψωμεν μὲ τὸν ἰδιωματισμὸν των, καθὼς ἐλέγοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καὶ ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν ἠκούσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἄλλα δὲ διὰ τῶν μαθητῶν μας, ἀπὸ τῆς γαργιάδες καὶ τοὺς παπποῦδες, οἵτινες καὶ ἔχουν πολλὴν τὴν διάθεσιν νὰ διηγῶνται. Δὲν ἔχομεν παραποιήσει ταῦτα, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον, πλὴν ὀρισμένων ἀσφαειῶν, ὡς διηγκρινίσασμεν καὶ τοῦτο ὅμως, κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἀλλοιοῦται ποσῶς ἡ φυσικότης των, διότι δὲν μᾶς ἐνδιέφερον ἡ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευσίς των, ἀλλ' ἀπλῶς ἡ διάσωσίς των ἐκ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. Θαυμάζομεν εἰλικρινῶς τὴν ἐν αὐτοῖς γλαφυρότητα, τὴν πληρότητα, τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν ἐν αὐτοῖς σκηνῶν, τὴν συντομίαν τῶν ἐκφράσεων καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἐννοιῶν καὶ πρὸ παντὸς τὴν φανερὰν σκοπιμότητα διὰ τὴν ἔξαρσιν ὀρισμένων ἀρετῶν. Πόσον ἔχει νὰ διδαχθῆ ἀκόμη καὶ ἓνας λογοτέχνης ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσίν των! Ἄς μὴν θεωρηθῆ τοῦτο ὑπερβολή, ἀπὸ τυχὸν ἐπιπολαίως κρίνοντα ἀναγνώστην. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῇ «Συλλογῇ μας», ἀναφέρομεν τινὰ μόνον ἐπὶ τοῦ

παρόντος, ἔνεκα τοῦ πολυτίμου χρόνου καὶ τῶν μέσων, ἅτινα δυστυχῶς δὲν διαθέτομεν, τὸ νῦν.

Πάππους καὶ διάβουλους.

«Μιά φρά καὶ ἓνα κηρό, ζοῦσι ἓνας πάππους, πούλῦ χριστιανὸς καὶ πάνην σκιδὸν κάθε μέρα στὴν ἑκκλησιά. Κι μιὰ μέρα πααίντα στὴν ἑκκλησιά εἶπι μὴ τοῦ νοῦ τ' : «Τί πούλῦ πίστ'(ι) ἄμα ἔχου στοῦ Χριστό! Ἄς ἀνάψου χόλαν καὶ ἓνα κηρί, στοῦ διάβουλου! Κι ἀναψε τοῦ κηρί στοῦ διάβουλου. Ἄντα γύρσι διάβουλους τοὺν καῦτερούσι σπίτ'(ι) καὶ τοὺν καλουσώρσι καὶ εἶπι : «Ἐ ρὲ καλῶς τοῦ φίλου μ'. Ἄπ' ἔδου καὶ μπρὸς θὰ εἶσι καλύτιρους φίλους ουμ, Πέ μ', τί καλὸ θέλ'ς νὰ σὶ κάμου :». Πάππους λέει : «Ρὲ ἀρκαντάσ'(η), γῶ εἶμι ἀφτουχός. Δῶσι μ' ἓναν τρουβᾶ λίρις. «Ἐ! ἄνταμ! τώρα καὶ ὄλας. Πάρι τοὺν τρουβᾶ σ' καὶ ἔλα μαζί μ'!». Διάβουλους τοὺν πῆγι ἴσια στ' βασιληᾶ τοῦ παλάτ'(ι). Συβαίνουν πού κρυφὰ μέσ' στὴν ἀποθήκ'(η), γιουμίζου τοὺν τρουβᾶ καὶ φεύγου. Τιλείουσι κείνους τρουβᾶς πᾶν γιόμσαν ἄλλου. Τιλείουσι καὶ αὐτὸς ἄλλου, ὅπου π' βασιληᾶς ἀπείκασι ἀπ' κλέφτου τς λίρις καὶ γιὰ νὰ τσακώσ'(η) τοὺν κλέφτ'(η), κάλισι μαζί καὶ τοὺν ἀφτουχὸ μὴ τοῦ διάβουλου. Ἐκατσαν οὐλ'(οι), ἔφαγαν κ' ἦπιαν καλὰ-καλούτσ'(ι)κα καὶ πᾶν σιὰ σίτια τς χουρτασμέν'(οι) ὅπους πρέπ'(ει). Ἄμα πάππους, θέβγουντας ἔβαλι καὶ ἓνα χρυσὸ πουτίρ'(ι) στοὺν τρουβᾶ τ'. Ἄμα τ' βασιληᾶ δούλ'(οι), εἶχαν ὑπουψία, καὶ τοὺν τσάκουσαν τοὺν πάππου καὶ τοὺν πᾶν στοῦν βασιληᾶ. Διάβουλους στέκουνταν κείθι μιρά, ἄμα δὲν τοὺν ἔγλιπαν, γιὰτι γίνκι ἀέρας. Βασιληᾶς εἶπι : «Νὰ τοὺν κριμάστι τοὺν κλέφτ'(η), τώρα ἀμέσου». Κι πάππους φάναξι : «Διάβουλι ποῦσι, ἔλα σῶσι μ'». Κι διάβουλους τοῦπι : «Τί λὲς ρὲ πάππου. Διὲ κείν(η) τὴν καλαθίνα, τόσα παπούτσια γῶ χάλασα, γιὰ νὰ σὶ φέρου σ' αὐτὴν τν ὦρα, καὶ μὴ λὲς νὰ σὶ σώσου! Ἄμ' ἔτσ(ι) γῶ χαίρουμι». Κι τ' βασιληᾶ δούλ'(οι), κρέμασαν τοὺν κλέφτ'(η). Κι ἔξησαν καὶ κείν'(οι) καλὰ, καὶ μεῖς καλύτερα».

Διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ἰδιωματικῆς διαλέκτου, ἠκολουθήσαμεν τοὺς κάτωθι κανόνες, ὡς λεπτομερῶς ἀναφέρωμεν εἰς «Γραμματικὴν» μας. 1) Αἱ ἐκ μακρῶν συλλαβῶν προερχόμενα ἰδιωματικὰ τοιαῦτα, γράφονται πάλιν ὡς μακρά, αἱ δὲ ἐκ βραχειῶν, βραχεῖαι. Π. χ. : λούζομαι=λούζουμη, ἔρχομαι=ἔρθουμη, ἓναν καιρὸ=ἓναν κηρὸ ζοῦσε=ζοῦσι, πῆρε=πῆρι, ἐπῆγε=πῆγι. 2) Τὰ ἐκθλιβόμενα γράμματα τίθενται ἐντὸς παρενθέσεως, χρησιμεύοντα εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς ἰδιωματικῆς προφορᾶς. Π. χ. πίστις πίστ'(ι), σπίτι=σπίτ'(ι), ὄλοι=οὐλ'(οι), δούλοι=δούλ'(οι). 3) Τὸ ἄρσ, ἄρθρ. [ὄ] τρέπεται εἰς [οῦ], τὸ δὲ οὐδέτ. [τό] εἰς [τοῦ], μὲ ὀξείαν πρὸς διάκρισιν ἐκ τῆς γενικῆς [τοῦ]. Π. χ. : Ὁ Γιῶργος=οὐ Γιῶρς, τὸ παιδί=τοῦ πηδί, τὸ Σουφλί=τοῦ Σουφλί.

Τοῦ βασιλόπουλου κι ἡ Θουδώρα.

«Έναν κηρὸ κι ἓνα ζαμάν, ζοῦσι ἓνα πουλι ἄξιου βασιλόπουλου. Κι κὰτ'(ι) ντους'(ι) μάνδισ, τοῦκαμαν οὐχτροὶ τ' γκάλιμπαμ πόλιμουν. Τότις τοῦ βασιλόπουλου ἔμασι πουλὺ στρατὸ κι πῆγι νὰ τς πουλιουμίσ'(ι). Κουντά τ' πουλιουμοῦσι κι ἓνας στρατιώτς, πουλὺ αὐστηρά, ἄμα κ' εἶχι (μιὰ) οὐμουρφιά, ἔμοιαζι γιὰ γυναῖκα. Κι τοῦ βασιλόπουλου τοὺν ρώτσι: «Πῶς σὶ λὲν ρὲ ἀρατίκ'(ι);». «Θόδουρι μὶ λέν», εἶπι κείνους. «Θόδουρι, Θόδουρις, Θουδώρα μοιάζ'(ει) κι τὴν καρδοῦλα μ' μαραγκιάζ'(ει)». Στρατιώτς, ἔκαμνι ἀπ' δὲν ἄγκι κι οὔλλο κι πουλιμοῦσι μὶ κόμα πουλὺ ὄριξ'(ι). Ἄμα τοῦ βασιλόπουλου κάθι ὄρα ἴλιγι: «Θόδουρις, Θουδώρα, μοιάζ'(ει), κὶ τὴν καρδοῦλα μ' μαραγκιάζ'(ει)». Ἄφρου τιλείουσι πόλιμους κι ἡσύχασαν, τοῦ βασιλόπουλου λέει στοῦ φίλου τ'(ου): «Θόδουρι, ἔρθισι νὰ πᾶμι στοῦ ποτάμ'(ι) νὰ κουλιουμπήσουμι;». Ἄμα Θόδουρις ἀπ' εἶκαση τὴν πουνηριά τ' κι δὲ θέλσι. Κι τότες λέει πάλι τοῦ βασιλόπουλου: «Θόδουρις, Θουδώρα μοιάζ'(ει) κὶ τὴν καρδοῦλα μ' μαραγκιάζ'(ει)». Σὶ λίγου κηρὸ ἦρθι διαταγὴ ν' ἀπουλθοῦν κι ἀπουλύθηκαν, κι κάθε ἓνας πάει στοῦ χουριὸ τ'(ου). Ἄμα τοῦ βασιλόπουλου ἀνησυχοῦσι πουλύ, γιὰτι ἀγάψι στὰ γιρὰ τ' Θουδώρα κι σκέφτονταν πῶς νὰ τν βροῖ. Ἄναγκάστ'(η)κε νὰ γέν'(η)πραματευτής, κι νὰ γκιζιαρνάη ἀπὸν χουριὸ σὶ χουριὸ, νὰ πάη νὰ βροῖ τ' Θουδώρα. Κάπονη κι ἄλλοτι ἔφτασι κι στοῦ χουριὸ τς Θουδώρας κι κίνσι νὰ φανάζ'(ει): «Σκλαρίκια, βραχιόλια, δαχλύδια α α!». Τότες ἄκσαν τὰ κουρίτσια κι μαζώχικαν λόυρα-λόυρα κι κίνσαν ν' ἀγουράζουν. Πούλνους τοῦ κατόπ'(ι), ἦρθι κι Θουδώρα μὶ τ'(η) μάνα τς, πῆραν ὄτ'(ι) ἦθιλαν κὶ ρώτσαν: «Πόσου κάμνουν αὐτά;». Κι τοῦ βασιλόπουλου εἶπι: «Μιὰ οὐκὰ κιχρί!». Κι τ' δίνουν τοῦ κιχρί, ἄμα ἔτσ'(ι) πὸν τοῦ ζῦίαζι, τοῦ σκρόψι κι κίνσι νὰ τοῦ μαζών'(η) πὸν ἓνα πὸν ἓνα σπειρί. Τότι Θουδώρα τ' λέει: «Ἐένι, ἄφστου αὐτό, νὰ σ' δώσουμι ἄλλον κιχρί». Κι τοῦ βασιλόπουλου εἶπι: «Αὐτὸ ἦταν τοῦ τυχηρὸ μ' θὰ κτάξου νὰ τοῦ μάσου». Ἄμα, μαζώνουντας τοῦ κιχρί, νύχτουσι κι λέει τότες τ' Θουδώρα: «Δὲν ἔχτι κάνα μέρους νὰ μείνου πόψι;». Κεῖνις τοὺν ἔκαμαν τοῦ οὔρισι. «Θάν πὰν στοῦ σπὶτ'(ι), Θουδώρα, ἀπείκασι ἀπού ταν τοῦ βασιλόπουλου κι λέει ἀπού κρουφὰ στ'(η) μάνα τς: «Μάνα, πόψι νὰ μὶ κρύψς, νὰ μὴ μὶ κλέψ'(η) αὐτὸς οὐ ξένους. Νὰ μὶ βάλς μέσ' στοῦ σιουντουκ'(ι), ἀπ' οὔνι ὄξου κι σὺ νὰ κοιμηθῆς μέσα στοὺν νουντὰ μαζὶ μὶ τοὺν ξένου, ὡς που νὰ θίβγ'(η). Κοίταξι καλὰ νὰ μὴ λάχ'(η) κι μὶ φανιρώησς». «Καλά, εἶπι κείν'(η)». Ἄμα, ξένους ἀπείκασι τί ἔκαμι Θουδώρα, κιαντὰ—σαρατζίμ, σ'(κ)κῶνιτι τὰ μισάνυχτα, φουρτών'(ει) στ' ἄλλογού τ' ἀπ' τοῦ ἓνα μέρους τὴν πρᾶμᾶτια τ', ἀπ' τ' ἄλλου τοῦ σιουντουκ'(ι) μὶ τ' Θουδώρα κι ξικνάει γιὰ τοῦ μέρους τ'. Ἄμα οὔτι μάνα τς δὲν ἀπείκασι χίτσ'(ι) τίπουτι, οὔτε κι Θουδώρα. Ἐτσ'(ι) ἀπ'

πάεινι στοὺ δρόμου τοῦ βασιλόπουλου ἄκσι τ' Θουδώρα νὰ λή: «Μάνα, ἔφκι ξένους!». Κι αὐτὸς εἶπι: «Στοῦ ξένου τὰ χέρια εἶσι». Πιρπάτσι-πιρπάτσι κάμπουσ'(η) ὦρα κι πάλι Θουδώρα πὸ μέσα πὸ τοῦ σιουν-τούκ'(ι) λέει: «Μάνα—μάνα, πάει ξένους». Κι τοῦ βασιλόπουλου λέει: «Κόμα λίγου κι φτάνουμι στοῦ παλάτι μ'!». Νὰ κι σὶ λίγου ἔφταξαν, κι κῶσιαξαν δοῦλ'(οι) τ' κι ξιφόρτουσαν τ' ἄλουγου. Θὰ βήκι Θουδώρα πὸ τοῦ σιουντούκ'(ι), κίνσι τὰ κλάματα. Κι τοῦ βασιλόπουλου τς εἶπι: «Θου-δώρα μ' χίτσ'(ι) κι μὴ κλαῖς. Ἄπ' ἔδου κι δῶθι θὰ εἶσι γναῖκα μ'». Κι ἀπὸν τότε κι' ὕστια Θουδώρα ἔκαμνε ὅτ'(ι) τς ἴλιγαν, ἅμα δὲ χουράτιβι χίτσ'(ι). Καῖτέρσι δυὸ χρόνια τοῦ βασιλόπουλου, ἀναγκάσ(η)κι νὰ πάρ'(η) γναῖκα. Κι τὴν Κυριακὴ ἀπ' θὰ παντρεύονταν, διάταξ'(η) τ' Θουδώρα νὰ φουκαλίσ'(η) οὔλους τς δρόμ'(οι) τοῦ χουριοῦ γιὰ νὰ πιράσ'(η) χαρά. Θου-δώρα τ' νύχτα ἔκαμι τὴν προσιφχὴ της: «Θιέ μ', βρέξη μιὰ βρουχὴ κι ἄς βγῆ ἕνας ἀέρας νὰ μᾶσ'(η) οὔλα τὰ λόξιστα στ'ν ἄκρα!». Κι' ὄπους πα-ρακάλισι, ἔτσ'(ι) γίνκι. Ἡρθι ὦρα γιὰ τ'(η) χαρά. Κι πᾶν οὔλ'οι στ'ν ἱκκλη-σιὰ κι' εἶχαν συνήθειου νὰ ἀνάβουν κηριά. Κι Θουδώρα πάει κουντὰ στ' νύφ'(η) κι ἔτσ'(ι) πὸν τσάκουνη τοῦ κηρι τς, κόσμους τς ἴλιγι: «Βουβὴ θὰ καῖς!». Κι ὕστια εἶπι κι νύφ'(η): «Βουβή, θὰ καῖς!». Τότι, Θουδώρα ἄρτικ χουράτιβι κι εἶπι: «Γὼ δυὸ χρόνια χίτσ'(ι) δὲ χουράτιψα κι σὺ νύφ'(η) χουρατεύ(εις)». Κι τοῦ βασιλόπουλου ἀπανσζ ἄφσι αὐτήναν κι στιφανῶθκι μὶ τ' Θουδώρα. Κι' ὄπου τότες κι ὕστια πόμκι τοῦ συνήθειου νὰ μὴ χουρατεύ'(η) χίτσ'(η) νύφ'(η) ἄντα παντρέβιτη. Κι ἔζησαν κι αὐτοὶ κι μεῖς καλύτιρα».

Ὁδὸ Τζιουτζιουβίς (ὁ Γιωργάκης).

«Ἐναν κηρὸ κι ἕνα ζαμάν'(ι), ἦταν ἕνας μπουμπᾶς κι μιὰ μάνα κι εἶ-χαν κι ἕνα πηδούδ'(ι), πὸν τοῦλιγαν Τζιουτζιουβίξ'(η). Ἄμα αὐτὸς Τζιου-τζιουβίξ ἦταν πολὺ καλπαζᾶνς κι δὲν ἔκαμνι χίτσ'(ι) καμμιά δουλειά. Κι μιὰ μέρα πῆγαν κάτ'(ι) ἄλλα πηδιὰ νὰ τοὺν πάρουν νὰ πᾶν στὰ ξύλα. Τζιουτζιουβίξ ἔστριξι, ἅμα τς εἶπι: «Θὰ μ' ἀνιβᾶστι στοῦ γκατζιόλ'(ι)». Κεῖν'(οι) τοὺν ἀνέβασαν κι πῆγαν. Ἄμα ἔφτασαν στοῦ μπαῖρ'(ι), Τζιου-τζιουβίξ δὲν κατέβηνι κι τοῦπαν: «Γιατί δὲν κατιβαίν'ς ρέ;». «Μένα μοῦπι μάνα μ' σεῖς νὰ μὶ κατεβᾶστι». Τοὺν κατέβασαν κι χίρσαν νὰ κό-φτουν ξύλα, ἅμα αὐτὸς δὲν ἔκουφτι. Κι τοῦ λέν: «Γιατί, ρέ Τζιουτζιου-βίξ(η) δὲν κόφτς σὺ ξύλα;». «Μένα μοῦπι μάνα μ' νὰ μ' τὰ κόψτι σεῖς τὰ ξύλα». Κι τ' τᾶκουσαν. Τὰ πηδούδια φόρτουσαν τὰ ξύλα τς κι τοιμά-στ(η)καν νὰ θύφουν, ἅμα Τζιουτζιουβίξ δὲν τὰ φόρτουνι. Κι τοῦπαν τὰ πηδούδια: «Γιατί ρέ δὲν τὰ φουρτώνς τὰ ξύλα σ'»;». Κι αὐτὸς εἶπι: «Μένα μάνα μ' μοῦπε σεῖς νὰ μ' τὰ φουρτώσι». Κι τ' τὰ φόρτουσαν. Τὰ πηδούδια ἀνέβκαν στὰ γκατζιόλια τς, ἅμα φτὸς δὲν ἀνέβηνι. Κι τοὺν εἶ-

παν πάλι: «Γιατί ρε δὲν ἀνιβαίνεις;». «Μένα μουπι μάνα μ' νὰ μ' ἀνιβά-
στι σεῖς». Κι τὸν ἀνέβασαν. Κι ἔτσ'(ι), μὴ τ' Τζιουτζιουβίκ(η) τὰ καμώ-
ματα νύχτωσαν. Στὸν δρόμου π' πάηναν βρῆκαν ἕνα μικρὸ σπῖτ'(ι) κι κεῖ
μέσα μιὰ Ἀδράξα κι τς εἶπαν: «Κάκου, ἄς κμηθοῦμι ἕνα βράδ'(υ) στοῦ
σπῖτ'(ι) σας, ὅσου νὰ φεξ'(η) σάγγι μ' κι θὰ πααίνουμ'(ι)». Μπάμπου
τᾶπι: «Ἄς εἶνι, πηδούδια μ', κμηθῆτι κι τοῦ ταχυὰ πααίντι». Κι τὰ φί-
ληψι κι τᾶβαλι νὰ κμηθοῦν. Κι ἀποῦ λίγ(η) ὥρα φάναξε μπάμπου Ἀδράξα:
«Ποιὸς κμάτη κι ποιὸς δὲν κμάτη». «Τζιουτζιουβικς δὲν κμάτη». «Τζιου-
τζιουβικς δὲν κμάτη». «Τί χαλιεύς, βρέ;». «Μένα μάνα μ' ἀντὰ κμοῦμαν
μῶβανι μαλαματείνιου τσόλ'(ι)». Κι τοῦφιρι. Ὑστρα πὸν λίγ'(η) ὥρα Ἀ-
δράξα φάναξι: «Ποιὸς κμάτη κι ποιὸς δὲν κμάτη;». «Τζιουτζιουβικς δὲν
κμάτη». «Τί χαλιεύ'(η);». «Μένα μάνα μ' ἀντὰ κμοῦμη, μὴ βάν'(ει) στοῦ
πλιβρό μ' ἕνα γκουντρούλ(ι) λίρις». «Ἄ νὰ σι φέρου κι ἕνα γκουντρούλ'(ι)
λίρις». Κι τοῦφιρι. Πάλι ὕστρα πὸν λίγ'(η) ὥρα, ἀρχίσι Ἀδράξα νὰ φα-
νάξ'(η): «Ποιὸς κμάτη, ποιὸς δὲν κμάτη;». «Τζιουτζιουβικς δὲν κμάτη».
«Τί χαλιεύ'(ει);». «Μένα μάνα μ' ἀντὰ κμοῦμη μὴ βάν'(ει) ἕνα γκουν-
τρούλ'(ι) μέλ'(ι)». Κι τοῦφιρι. Ἄμα μπάμπου, ἀρκ νύσταξι κι πάει στοῦ
τσόλ'(ι) τς κι μπιντέμπρι(ι) τὴν πῆρι γῦπνους, Τζιουτζιουβικς σκώθκι, φόρ-
τουσι τὰ γκουντρούλια μὴ τοῦ μέλ'(ι) κι τς λίρις, ξύπνησι κι τ' ἄλλα τὰ
πηδούδια κι τᾶπι: «Ἄιντι ρε, γλήγουρα νὰ πααίνουμι Ἀδράξα χαλιεύ'(ει)
νὰ μᾶς φάη». Κι τὰ πηδούδια πῆραν τὰ γκατζιόλια τς κι ἔφκαν. Ἄντα
σ(η)κώθκι Ἀδράξα τοῦ ταχυὰ, δὲν τὰ βρῆκι τὰ πηδούδια. Κι Τζιουτζιου-
βικς ἀστοῖσι τοῦ σουῖά τ' κι πάει νὰ τοῦν πάρ'(η). Κι μάνα τ', πὸν κα-
τόπ'(ι) τοῦν ἴλιγι: «Μὴ πααίνεις βρέ πηδούδι μ' θὰ σὶ τσακώσ'(η) Ἀδρά-
ξα κι θὰ σὶ φάη». Μ' αὐτὸς τίπουτα θὰ πάνου τς ἴλιγι. «Μὴ πααίν'ς βρέ,
τόσα φλουριά ἴφιρις, θὰ σ' ἀγοράσουμι ἄλλον σουῖά». Ἄμα αὐτὸς τίπου-
τα δὲν ἄγκι πῆγι. Ἄντὰ πάει, ἀνέβκι ψλὰ στὰ κираμύδια κι Ἀδράξα ἔφ-
κιανε πίττα. Τζιουτζιουβικς χποῦσι στὰ μᾶξουξ τὰ κираμύδια. Κι Ἀδράξα
φάναξι: «Π' ἀνάθιμα τς παληόγκαργκικς». Αὐτὸς πάλι τὰ ἴδια. Ὑστρα
πὸν κάμπουσ'(η) ὥρα Τζιουτζιουβικς κατέβκι κι ἀντῆμουσι τν Ἀδράξα
στ' σκάλις. Αὐτῆ, κατὰ τν ὥρα τοῦν τσάκουσι, τοῦν ρόκουσι π' καί' πὸν
τὴν κουσιόρα κι πῆγε νὰ πάρ'(η) πὸν τοῦ βουνοῦ μιὰ βιτσούδα, γὰ νὰ τοῦν
ξιπιτσιόσ'(η). Αὐτὸς ἀντὰ ἔφκι Ἀδράξα, γκρέμισι τὴν κουσιόρα, πῆγι ἔλ(υ)σι
τοῦ μουσκαρούδ'(ι) πὸν τ' ἀχούρ'(ι), τῶβαλι π' κάτου στὴν κουσιόρα, ἔβαλι
ψλὰ κι κατ'(ι) μπαμπάτσικς πέτρις κι ἀνέβκι πάλι στὰ κираμύδια. Ἄντὰ
σαρασαταζίμ, Ἀδράξα ἤρθι κι ὅτου νὰ βράσ'(η) τοῦν νιρὸ μέσ' τοῦ κα-
ζάν'(ι), γύριβι νὰ τοῦν ζιουματίσ'(η) γκάλιμπα τοῦ Τζιουτζιουβίκ'(η). Κι
ἔκατσι κι ἔγνιθι μὴ τ' ρόκα τς. Ἄντα γίνκι τοῦν νιρὸ, πῆρι κι τῶχ(υ)νι
ψλὰ στὴν κουσιόρα. Τοῦ μουσκαρούδ'(ι) μπάργτζι πὸν τοῦν πόνου κι Ἀ-
δράξα ἴλιγι: «Καλὰ νὰ σὶ κάμου, θὰν τοῦν μουσκαρούδ'(ι) μπαργτῆιξ

γιά». Ἄμα κι Τζιουτζιουβικς πού τὰ κираμύδια, τὰ ἴδια ἴλιγι : «Καλὰ νὰ σὶ κάμου, καλὰ νὰ σὶ κάμου». Κι ὅταν τιλείουσιν φουνές, ξισκιπάζ'(ει) Ἄδραξα τὴν κουσιόρα κι τί νὰ δγῆ! Χίρσι νὰ μαλών'(η), χίρσι νὰ σκούζ'(η) κι ἦθιλι δὲν ἦθιλι, πῆγι πάλι στοῦ μπαίτ'(ι) νὰ φέρ'(η) ξύλα νὰ τοὺν ψήσ'(η). Τότι κι οὗ Τζιουτζιουβικς παίρειν τοῦ σουϊατζοῦδ' τ' κι θέβγ'(ει). Κι ἔζησαν κι αὐτοὶ καλὰ κι μεῖς καλιότιρα».

Οὗ Βαγγέλ'(ς) κι οἱ 40 δράκ'(οι).

«Μιὰ φρά κι ἓνα κηρό, ἦταν ἓνας μουμπᾶς κι μιὰ μάνα, εἶχαν τρία πηδιά. Ἄμα ἦταν πολὺ ἀφτουχοὶ κι δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ θρέψουν. Τοῦ μισαίου τοῦ πηδί τς τῶλιγαν Βαγγέλ'(η). Μιὰ μέρα Βαγγέλς, εἶπι στοῦ μουμπᾶ τ' : «Μπουμπᾶ, γὼ θὰ πάνου νὰ βρῶ τὴν τύχη μ'. Δῶσι μ' μιὰ μαχαίρα κι θὰ θίφγου». Ἔτσ'(ι) κι γίνκι. Πάει-πάει Βαγγέλς, βρῖσκιν ἓνα ψώφιου ἄλουγου, γιουμάτου μυίγες. Μπουμπνάει Βαγγέλς μιὰ μὶ τ'(η) μαχαίρα τ' κι σκουτών'(ει) 40 μυίγες κι γράφ'(ει) σὶ μιὰ νταμπέλλα μὶ μπαμπάτσ'(ι)κα γράμματα : «40 μὶ τὴ μιά». Κεῖ κουντὰ κάθουνταν 40 δράκ'(οι). Θὰν εἶδιαν τοῦ Βαγγέλ'(η) μὶ τ' νταμπέλλα τ' πῆγαν κι εἶπαν τοὺν ἀρχηγό τς, ἔτσ'(ι) κι ἔτσ'(ι). Κι ἀρχηγός τς εἶπι : «Νὰ τοὺν φανάξι ν' ἄρθ'(η) γλήγουρα ἰδῶ». Πάει Βαγγέλς κι ἀπὸν μέσα τ' φουβούνταν πολὺ, ἄμα ἔκαμι πὼς δὲ φουβούνταν. Κι δράκους τ' λιέει : «Σὺ ρὲ ἴσι ἀπ' βαρνᾶς μιὰ μὶ τ' μαχαίρα σ' κι σκουτών'ς 40 ;». «Γὼ εἶμι, λέει Βαγγέλς». «Θὰ κάμουμι ρὲ καμπόσα ἀγουνίσματα κι' ὅποιους ἀπιράσ(η) τοὺν ἄλλουν, θὰ τοὺν σκουτώσ'(η). Θέλ'ς ;». «Ἄς εἶνι», εἶπι Βαγγέλς. «Ἄμα εἶνι ἔτσ' αὔριου θὰ δουκιμάσουμι, ποιὸς θὰ μπουρέσ'(η) νὰ ρουμπόσ'(η) τοῦ γρόθου τ' κόμα βαθὰ στοῦ τσιμέντου». «Ἄς εἶνι», εἶπι πάλι Βαγγέλς. Τοῦ βράδ'(υ) πῆγαν κι κμήθκαν. Σκῶντι Βαγγέλς πὸν κρυφά, φκιάν' μιὰ τρύπα βαθὰ στοῦ τσιμέντου, τν πασπαλίζ'(ει) καμπόσου νὰ μὴ φαίντη κι πάλι πααίν'(ει) κι κ(οι)μάτι. Τοῦ σαμπάχλαϊ, πᾶν στοῦ τσιμέντου, βαρνάει μιὰ μὶ τ'(η) γρουθιά τ' δράκους, πάει ὡς τοὺν ἄγκουνα τ' μπουμπνάει μιὰ κι Βαγγέλς πάει ὡς τοὺν ὦμου τ'. «Χτάειζ', λέει Βαγγέλς, γὼ σὶ ἀπέρασα». Οὐλ'(οι) τότες θάμαξαν. «Ἀὔριο θὰ ρίξουμι δίσκου, λέει δράκους». Τ' νύχτα πααίν'(ει) Βαγγέλς κι τσακόν'(ει) μιὰ γκάργκα. Σκῶνουντι οὐλ'(οι) τοῦ προῦ κι βγαίνουν ὄξου. Ρίχνειν δράκους τοῦ δίσκου κι τοὺν πααίν'(ει) 1000 μέτρα. Ρίχνειν κι Βαγγέλς τ'(η) γκάργκα, πααίν'(ει) 5 χιλιόμετρα. «Εἶδγς, θκοζ' ουμ δίσκους κόμα πααίν'(ει), εἶπι Βαγγέλς κι οὐλ'(οι) τς θάμαξαν. Τοὺν πῆγαν τότε μαζὺ τς κι τοῦπαν : «Τοῦ προῦ θὰ φέρουμι ξύλα». «Ἔτσ'(ι) ἄς εἶνι», λέει Βαγγέλς. Κι τοῦ προῦ, πῆγαν ξυρίζουσιν οὐλ'(οι) ἀπὸν ἓνα τσιάμ'(ι), τοῦ φουρωτόθκαν κι τοῦ πῆγαν σπῖτ'(ι) τς. «Ἄ κι σὺ νὰ Βαγγέλ'(η)», τοῦπαν. Βαγγέλς γύριψι κι τοῦδουκαν τριχίς. Τς πέρειν κι κνάει νὰ δέν'(ει) οὐλα τὰ τσιάμια πὸν τς κουρφές. «Τί κάμ'ς αὐ-

τοῦ ρε Βαγγέλ'(η) ;». «Νὰ ρέ, θὰ δέσου τοῦ μπαίρ'(ι), νὰ τοῦ φέρου ἰδῶ νὰ τῶχοιμι κουντά μας». «Μὴ ρε Βαγγέλ'(η), θὰ μᾶς πλιτσκί,σ'(η). Ἔφς του, θὰ φέρονι μεῖς ξύλα». Τν ἄλλ'(η) μέρα τοὺν προουβόδσαν τοῦ Βαγγέλ'(η) νὰ φέρ'(η) νιρό. «Δῶστι μ', εἶπι, ἕνα φκιαρ'(ι) κι ἕνσ τσαπί». Πάειν τοῦ φκιαρ'(ι) κι τοῦ τσαπί, πααίν'(ει) στοῦ πουτάμ'(ι) κι χίρσι νὰ σκάφτ'(ει). Τοὺν γλέπουν δράκ'(οι) κι τ' λέν: «Τί κάμ'ς, ρε Βαγγέλ'(η) ;». «Νὰ ρέ, θὰ φέρου τοῦ νιροῦ κουντά, νὰ μὴ τῶχοιμι μακρά». «Ἄμὰν ρε Βαγγέλ'(η), μὴ τοῦ κάμ'ς φτό, θὰ μᾶς πνίξ'(ει)ς». «Ἔ, τότε δὰ ἔτσ'(ι) ἄς εἶνι», εἶπι Βαγγέλς κι ἀπέκ κι μπρὸς τοὺν τάιζαν κι τοὺν πότιζαν, ἀπ' τὰ καλὰ καλιότερα. Κι ἕνα βράδ'(υ), δράκους ἀρχηγός τς, εἶπι ἀποῦ κρυφὰ τς ἄλλους τς δράκ'(οι): «Ἄκστι τ' νύχτα π' θὰ κ(οι)μᾶτι Βαγγέλς νὰ τ' ρίξει καφτὸ νιρό, νὰ τοὺν ζουματίσι». «Καλά», εἶπαν αὐτοί. Ἄμα Βαγγέλς ἦταν κρυμένους κι τ' ἄκσι. Πῆρε δυὸ κουπάνις, βάν'(ει) τῆ μιὰ ποῦ χαμλά, βάν'(ει) τὴν ἄλλ'(η) ποῦ ψηλά, τσουλιάζτι καλὰ-καλὰ κι κμάτη. Τὰ μισάνυχτα πααίνουν δράκ'(οι) κι τ' ρίχνουν ψλά τ' ἕνα καζάν'(ι) χοιχλουσμένου καυτὸ νιρό. Τοῦ πρωῒ σ(η)κῶνιτη Βαγγέλς, πλένιτη, χτενίζιτη, τρώει κι χουρταίν'(ει) κι πααίν'(ει) στς δράκ'(οι). «Οὔ ! ρε καλπαζάν ἔοι, κόμα κμάστι, κόσμου πααίνουν στ'(η) δλειά τς !». «Ἄμὰν ρε πηδιά, λέν μεταξύ τς, πὼς δὲ κἀκει !». Κι πάλι τοῦ βράδ'(υ) εἶπαν δράκ'(οι): «Ἄ τ' ρίξουμι ρε τώρα καυτὸ λάδ'(ι), ἀπ' καίει κόμα πουλύ». «Βαγγέλς πάλι ἄκσι κὶ κμήθκι μὶ τς κουπάνις. Τὰ μισάνυχτα τῶροριζαν τοῦ λάδ'(ι) οὔλου ψλά στοῦ Βαγγέλ'(η). Σαμπάχλαϊ, σκῶνιτη πάλι Βαγγέλς κι τς λέει: «Οὔ ! Καλπαζανέοι ! κόμα κμάστι ;». Κεῖ π' μαζόγκαν οὔλ'(οι) δράκ'(οι), Βαγγέλς δουκίθηκ τοῦ στοίχημα κι ἔλιγι: «Τί νὰ τοὺν κάμουν ὄλαν τώρα τοὺν ἀρχηγό σας ; Νὰ τοὺν ρίξου στοῦ πουτάμ'(ι) θὰ βρουμίσ'(η) κι δὲ θὰ μπουρούμι νὰ πάρουμι νιρό, νὰ τοὺν ρίξουν στοῦ μπαίρ, δὲ θὰ μπουρῆτι νὰ φέρι ξύλα». Ἀρχηγός τς, χίρσι νὰ τρέμ'(η). Τότις δράκ'(οι) εἶπαν: «Μὴ λὲς τέτοια πράματα, ρε Βαγγέλ'(η), θὰ σ' δώσουμι ἕνα τσβάλ'(ι) λίρις. Δὲν καντίζις ἀρτικ ;». «Καλά, ἄμα νὰ τς φουρτουθῆ ἕνας σας κι νᾶρθ'(η) μαζί μ' σπὶτ'(ι) νὰ τς δώκουμι τ'(η) γναίκα μ' τ'(η) Βαγγέλινα». «Γέντη ρε Βαγγέλ'(η), ἄς εἶνι». Τς φουρτώθκι τότες ἕνας στ'(η) ράχ' τ' κι πάαιναν. Ἄμα στοῦν δρόμου πείνασαν κι στάθκαν σὶ μιὰ μοῦρα νὰ φᾶν μοῦρα κι νὰ ξιπουστάσουν. Τσακῶν'(ει) δράκους ἕνα χοντροῦ νιάλ'(ι), τοῦ λιγάει, τσακῶνιτη κι Βαγγέλς ποῦ τ' αὐτὸ κι κίνσαν νὰ τρῶν' κι οἱ δυὸ τς, λαμανιασμέν'(οι) ποῦ τὴν πείνα. Ἄμα μπῆτισαν τὰ μοῦρα, τ' ἄφσι δράκους τοῦ νιάλ'(ι) κι Βαγγέλς χουρις ν' ἀπκᾶσ'(η) ν' ἀπητάχκι κατὸ μέτρα μακρού. Ἄμα ἱκεῖ πῶγειρι, ἦταν μιὰ λαγίσια φουληά. Τσακῶν'(ει) τοῦ λαγὸ Βαγγέλς κι ἀγλήγουρα — ἀγλήγουρα τοὺν φέρει στοῦ δράκ'(ου) κὶ τ' λέει: «Γλιέπς, μὶ τοῦ μόδου τσακῶνου τοῦ λαγὸ. Σάγκιμ θὰν τοῦ καρτάλ'(ι). Τοὺν ψένουν τοῦ λαγὸ, τοὺν τρῶν, κὶ ἀρχίσαν πάλι νὰ πααίνουν. Ἄρτικ ἔφτασαν στ' Βαγγέλ'(η)

τοῦ σπίτ'(ι). Ἄνέβκι δράκους ψλά στοὺν νουντὰ κι' ὄπους ἦταν βαρουφουρτουμένους, πέρν'(ει) μιὰ γιρῆ ἀνάσα. Τ' Βαγγέλ'(η) τ' ἀδέρφια ἀκόλσαν στὰ ντβάρια κι χίρσαν νὰ φανάζουν: «Μαχαίρια, μπαλτάδες, φέρτι ρὲ ἀγλήγουρα νὰ τοὺν σφάζουμι». Θὰν ἄκσι ἔτσ'(ι) δράκους, πατλακάει πὺ κατα(γ)ῆς τοῦ τσφάλ(ι) μι τς λίρις, πουλνάει κι μιὰ πὺ τοῦ φόβου τ' κι θέφγ(η) κουσιάζουντας, ὄσου κι νὰ μπουροῦσι. Ἔτσ'(ι) πῆραν Βαγγέλς τς λίρις κι ἔζησαν κι αὐτοὶ καλὰ κι μεῖς καλύτιρα».

Αἰνίγματα πὺ λέγει ὁ λαός.

Δὲν ὑπάρχει συναναστροφή καὶ οὐδεμία σχεδὸν φιλικὴ συγκέντρωσις, ἰδίως παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡλικιωμένων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ λείπουν καὶ τὰ «Αἰνίγματα». Ἄρκει εἷς νὰ κάμη τὴν ἀρχὴν καὶ κατόπιν ὁ καθεὶς ἔχει νὰ εἶπη ὅσα ἐξ αὐτῶν γνωρίζει. Θεωρεῖται δὲ πολὺ ἐγκυκλοπαιδικὸς μεταξὺ τοῦ λαοῦ ὁ γνωρίζων τοιαῦτα. Καὶ τῷ ὄντι, ὠρισμένοι ἔχουν καταπληκτικὴν ἐπιτηδειότητα πρὸς τοῦτο. Διότι, πράγματι, ἡ μάντευσις ἐνὸς αἰνίγματος προϋποθέτει πολλάκις μεγάλην εὐστροφίαν πνεύματος καὶ ἐτοιμότητα σκέψεως, οὐχ' ἦττον ὅμως καὶ ἄσκησιν καὶ μνήμην. Βεβαίως, ἡ ἀρχὴ τῶν αἰνιγμάτων εὐρίσκειται, ὡς γνωστὸν, πολὺ μακρὰν ἀνὰ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ παραδόσεων, ἀποτελοῦν δὲ ἀείποτε, μίαν θαυμασίαν εὐγενῆ ἀπασχόλησιν, ἐν ὧρα σχολῆς. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ αἰνίγματος, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι δεῖγμα τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος καὶ τῆς πρὸς μάθησιν ὁρμῆς ἐνὸς λαοῦ, ὡς ὁ Ἑλληνικὸς, ὅστις ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μοναδικὴν ἀνὰ τὸν κόσμον παντὸς εἶδους πνευματικὴν κληρονομίαν. Αἰνίγματα λέγονται εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς περιοχὰς τῆς χώρας μας. Εἰς τὸ Σουφλί συνηθίζονται ταῦτα κατὰ τὰ «νυχτέρια», ὅταν δηλ. κατὰ τὶς ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμῶνος συγκεντρώνονται φιλικὲς οἰκογένειες μὲ ὄλους τοὺς σπιτιανούς, μικροὺς καὶ μεγάλους. Καὶ ὅταν οἱ ἡλικιωμένοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ συζήτησι, τὸ ὠραῖο κρασάκι — πὺ εἶναι καὶ τόσο ἄφθονο ἐδῶ στὸ Σουφλί — τὰ καλαμπόκια, βραστά ἢ καρβουντιστὰ τσιαρκέζικα, τὰ ριτσέλια καὶ λοιπὰ προσφερόμενα ἐπιδόρπια, ἐνῶ οἱ γυναῖκες γνέθουν τὸ μαλλὶ καὶ τὸ βαμβάκι, οἱ νέοι καὶ τὰ παιδιὰ, οἱ κοπέλλες καὶ τὰ κοπελλοῦδια μαζεύονται σὲ ἄλλο δωμάτιο καὶ καθισμένοι γύρω στὴ φωτιά, τραγανίζοντας σπόρους κολοκυθιῶν, μύγδαλα, καρύδια, λέγουν καὶ τὰ αἰνίγματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν δι' αὐτὰ τέρψιν ἄνευ προηγουμένου. Στὸ Σουφλί, αἰνίγματα ὑπάρχουν πολλὰ καὶ μερικὰ μάλιστα πολὺ σόκιν. Ἐξ αὐτῶν ἐξελέξαμεν αὐτὰ, πὺ ὡς ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ των ἰδιώματος, εἶναι βέβαιον ὅτι ἐγεννήθησαν ἐδῶ. Τὰ διακρίνει μία ἀφέλεια ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ βαθυτάτης σκέψεως. Τὰ χαρακτηρίζει μία ἀρκετὰ μεγάλη δύναμις πνεύματος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, πὺ «πέρασαν» καὶ μᾶς ἄφησαν ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ καὶ τόσες ἄλλες πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις των, τραγούδια,

χορούς, παιγνίδια, παραμύθια, ήρωϊκά κατορθώματα κ.λ.π. Ταῦτα ἀναγράφωμεν μὲ τὸν παλαιὸν γλωσσικὸν ἰδιωματισμὸν, ἀκριβῶς ὡς ἐλέγοντο στὰ παλαιὰ χρόνια καὶ τὰ κατεγράψαμεν κατὰ καιρούς ἀπ' εὐθείας, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ἴδου μερικὰ τοιαῦτα :

1. Τὰ κουττου — κουτσουνούδια
κόφτουν κι θιρίζουν
κι Ἰ Ἀηδώνου φουκαλάει
κι Ἰ ἡ σακκούλα καϊτιράει». Τί εἶναι ;
(Δόντια, γλώσσα, στομάχι).
2. Τοῦ τίρι — τίρι, κρέμιτη,
τοῦ τίρι τιραγιώτη.
τ' Φράγκου τοῦ γιῶμμα
κι τσ' Νιραντζιῶς τοῦ φέσ'(ι).
(Κεράσια).
3. Ἰ ἔχου ἓνα βαριλάκι
ἔχει δυὸ λουγιῶν κρασάκι.
(Αὐγό).
4. Εἶνι ἓνα πρᾶμμα, ἀπ' δὲν τοῦ τρώει κανένας
Εἶνι ὅμους ἓνας ποῦ τοῦ τρώει.
(Ἐύλο καὶ φωτιά).
5. Μέσα στοῦ βρακί στέκιτη οὐρθή.
(Τὸ φανάρι μὲ τοῦ κερί).
6. Ψλά στὰ κираμύδια, μιὰ ψάθα καρύδια.
(Οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα).
7. Ὅταν μπαίν'(ει) τρέμ'(ει),
ὅταν βγαίν'(ει) στάζ'(ει),
κι τὴ γυναίκα τὴν κουράζ'(ει).
(Κουβᾶς καὶ πηγάδι).
8. Ἰ Ἀνάμισα σὲ δυὸ βουνά
βούβαλος ἀκούιτη
(ἢ » μουγκρίζ'(ει). Τί εἶναι ;
(Πουρδὴ)
9. Νταή ζουμ κουντουθώδουρις,
μὴ σαράντα ζινάγια ζουσμένους.
(Κρεμύτοι).

10. Νταή ζουμ Κουντου-Θώδουρις,
μὶ τοῦ νταούλ'(ι) στοὺν ὄμου.
(Σαλίγκαρος).
11. Κλειδώνου, μανταλώνου,
τοὺν κλέφτ'(η) πάλι μέσα τοὺν βρίσκου.
(Ἡλιος, ἀκτίνες ἡλίου)
12. Ἔχου τέσσιρα ἀδιρφάκια,
κουσιάζουντη — κουσιάζουντη
κι κὰν καμμιά φρά δὲν φτάνουντη.
(Τέσσαρες τροχοὶ ἀμάξης)
13. Γκατζιόλα κατσιαρουμέν'(η),
ἀρπς' τν ἀνιβαίν'(ει).
(Περοστιὰ καὶ κατσαρόλα).
14. Πουλλά πηδιὰ μαζουμένα,
ἄμα τ' ἀκουμπ'(εις), φανάζουν τὰ καημένα.
(Πλῆκτρα τοῦ πιάνου).
15. Οὐ τήρηκας τρώει τ' θάλασσα
κι θάλασσα τοὺν τήρηκα
κι στήν κουρφὴ τσ' θάλασσας
καράβιν ἀρμινίζει. (Τί εἶνι ;).
(Κανδήλα, φυτίλι, λάδι, φελλός).
16. Ἔνας γάτους, πιριγράμματους,
σιὰ νύχτια τ' στέκιτη κι διακρίν'(ει).
(Καντάρι).
17. Ἔχου ἕνα σιουντουκάκι, ἀπ' ὄχ'(ει) μέσα κάτι-κάτι
ἄν τοῦ χάσου τοῦ κάτι-κάτι, τί τοῦ θέλου τοῦ σιουντουκάκι ;
(Ἄνθρωπος — σῶμα — ψυχὴ).
18. Τσ' μάναζ ουμ στέκιτη, τοῦ μπουμπᾶ μ' κρέμιτη.
(Πηγᾶδι — κουβάς).
19. Τοῦ σαλίζου, τοῦ κουρδώνου,
κι στήν τρύπα τοῦ ρουκῶνου.
(Κλωστή — βελόνα).
20. Τοῦ κόκκινου κρέμιτη, τοῦ μαλλιαρὸ σκούζ'(ει).
(Κρέας — ἄρνι)

21. Χίλιοι — μίλιοι καλονόγροιοι,
σ' ἕνα ράσο τυλιγμένοι.
(Ρόδοι).
22. Ψλά στούν κατσιαρόκουλοιοι, κάθιτη μαυρόκουλοιοιοι.
(Περοστοιά και τετζερέοιοι)
23. Ἰγώ γιατι σὶ ἀγόρασα, κι ἔδουσα τοὺν παρὰ μου
για νὰ σὶ βάνου ἀνάσκιλα, νὰ κάμνου τὴ δουλειά μου.
(Σκάφη ψωμιού ἢ πλύσεωοιοι).
24. Ἄσπρου — ἄσπρου θὰν τυρὶ
κι τυρὶ δὲν εἶνι,
ἔχει πουντικουῦ νουρά
κι πουντίκ'(ι) δὲν εἶνι. (Τί εἶνι ;).
(Ρεπάνι).
25. Μάνα μ' παρτάλοιοι,
κι στ'ν ἱκκλησιὰ δὲν πααίνειοι.
(Λάχανο — κράμβη).
26. Γαμπρὸοιοι τοῦ βάν'(ειοι), κι ἡ νύφ'(ἡ) σκουζ'(ειοι).
(Κλειδοι — κλειδαριὰ)
27. Τρώειοι — τρώειοι, δὲ χουρταίν'(ειοι),
πέφτ'(ειοι) δὲ σ(ἡ)κόνιτη,
πααίν'(ειοι) — πααίν'(ειοι), κι δὲ γυρνάειοι. (Τί εἶνι ;).
(Ποταμόοιοι).
28. Εἶναι ἕνας δέντροιοι κι ἔχ'(ειοι) δώδικοι κλουνάριοι,
τοῦ κάθι κλουνάρ'(ι) ἔχ'(ειοι) ἀποὺ τριάντα φύλλα,
τοῦ κάθι φύλλου ἀποὺ τν μιὰ μερὰ εἶνι ἄσπρου,
ἀποὺ τν' ἄλλ'(ἡ) μαύρου. (Τί εἶνι ;).
(Χρόνοιοι, μῆνεοι ἡμέρεοιοι).
29. Θὰ φάου ξύλα θρέφουμη
θὰ πιῶ νιρὸ πιθαίνου. (Τί εἶνι ;).
(Φωτιὰ).
30. Οὔλ'(ἡ) μέρα φρετ — φρετ
κι τοῦ βράδ'(υ) πίσ' στ' θύρα.
(Εκούπα).
31. Γραμματ'(ι)κὸοιοι δέ' νη, γράμματα γράφ'(ειοι).
νταουλιτζῆοιοι δέ' νη κι νταούλ'(ι) φουράειοι.
(Σαλιγκαροοιοι).

32. Χίλια — μίλια κατσ(ι)βιλούδια μὶ τὰ κόκκινα φισούδια.
(Σπίρτα κόκκινα παλ. ἐποχῆς).
33. Νταή ζουμ Κουντουθόδουρις μὶ τὰ τσιαλιὰ στοὺν ὄμου.
(Ἄκανθόχοιρος).
34. Δίκουμπους κατιβαίν'(ει)
δίκουμπους ἀνιβαίν'(ει)
πάει πίν'(ει), κι ἔρθιτη.
(Κουβᾶς πηγαδιοῦ).
35. Στοῦν δρόμου ποὺ πάηνα, πέρδικα ἀντάμουσα,
τὰ φτιρά τς ἔτρουγα, τοῦ κουρμί τς τῶρριχνα. (Τί εἶνι ;)
(Σταφύλι-τσαμπί).
36. Ἄψ(υ)χους, ψ(υ)χῆ δὲν ἔχ'(ει),
ψ(υ)χῆς παίρν'(ει) κι θεύγ'(ει).
(Τὸ τραῖνο).
37. Οὐ πατέρας κόμα δὲ γινηθήκι,
κι τοῦ πηδὶ στὰ κιραμύδια φανάζ'(ει).
(Καπνός, φωτιά).
38. Μικρὴ-μικρὴ νοικοκυρά, τρανὴ πίττα φκιάν'(ει).
(Μέλισσα).
39. Τέσσερις στέκουντη, δυὸ ἀκοῦν,
ἓνας σκάφτ'(ει) κι ἓνας θυμιατίζ'(ει).
(Γουροῦνι).
40. Σπάζου πέτρα, βρίσκου ἀσῆμ'(ι),
σπάζου ἀσῆμ'(ι), βρίσκου μάλαμα.
(Αὐγὸ-ἀσπράδι-κρόκος).
41. Εἶνι ἓνα σπιτάκ'(ι), χουρις πόρτα κι παραθυράκ'(ι)
κι ὄτου θέλ'(ει) οὐ νοικοκύρς νὰ βγῆ, ρίχνειν τοὺς τοίχους
κι βγαίν'(ει).
(Αὐγὸ-πουλάκι).
42. Ἐχου μιὰ προυβατίνα,
ἀπ' τοῦ λημὸ τῆ δένου κι ἀπ' τὴν οὐρὰ τῆ σέρνου.
(Βελόνη-κλωστή).
43. Χίλιοι — μίλιοι καλουγέροι,
ἄλλ'(οι) τὰ μπρούμα, ἄλλ'(οι) τ' ἀνάσπλα.
(Κεραμύδια σπιτιοῦ).
44. Ἄποὺν πάν' ἀπ' τὴ Γαλλία, κατιβαίνει μιὰ κυρία,
δύο Φράγκοι τῆ ζητοῦν κι στὴ γῆ τὴν πετοῦν.
(Μύξα).

45. Εἶνι δυὸ βουϊδάκια,
τοῦ ἓνα παχαίν'(ει), τ' ἄλλου ἀδυνατέν'(ει).
(Ἡμέρα—νύχτα).
46. Τ' ἀρνάκι μου τοῦ μπίσμπιλου
στ'(η) μπισμπιλιά ἀνιβαίν'(ει)
τρῶει — τρώει μπίσμπιλα
πίν'(ει) νιρὸ ψουφάει.
(Φωτιά)
47. Κλιὰ μὶ κλιὰ, τοῦ μακρὸν κάν'(ει) δλιά.
(Χερόμυλος).
48. Μαραμέν'(η) τ'(η) βάνου,
κουρδουμέν'(η) τ'(η) βγάνου.
(Πίττα).
49. Ψλὰ κουπάνα, χαμπλᾶ ταβάς,
στ'(η) μέσ'(η) πίττα.
(Χελώνη).
50. Κάτ' ἀποὺ μιὰ γέφυρα, εἶνη φκιασμένα σπίτια.
(Στόμα—δόντια).
51. Πέρ' ἀπ' τοῦ πουτάμ'(ι). εἶνη ἓνα βῶδ'(ι)
τοῦ κνηγοῦν δυὸ ἀνθρώπ'(οι),
ἄμα τοῦ τσακώσουν, ποιὸς θὰ φάη τοῦ γάλα ;
(Μάντεμα : κανεῖς ἀφοῦ εἶναι βῶδι).

Τί φοροῦσαν οἱ παληῆς Σουφλιώτισσες.

Σ τὸ κεφάλι.—1) Διστιμέλλ'(ι), (δεστιμάλλι). Ἦτο μανδήλα μικρὴ ἔμπριμὲ καὶ γύρω-γύρω μὲ κρόσια. **2) Μαγλίκα** (μαγουλίκα), (δηλ. φούσκωνε σὰν μάγουλα). Ἦτο μανδήλα μεγάλη, μονόχρωμη ἢ ἔμπριμὲ καὶ τὴν ἔδεναν γύρω ἀπὸ τὴ βάσι τῶν μαλλιών καὶ τοῦ μετώπου, διπλωμένη πολλὰς φορὰς σὰν κουλούρα. Πάνω στὴ «μαγλίκα» ἐφήρμοζαν τὰ «πηγούνια» πτερὰ παγωνιοῦ, ὡς τὶς καρφίτσες τῆς σήμερον. Πάνω στὴ «μαγλίκα» δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀνεσήκωναν καὶ ἔστερέωναν τὸ «διστιμέλλ'(ι)». Κάτωθεν ἀπὸ τὸ «διστιμέλλ'(ι)» καὶ τὴ «μαγλίκα» κατήρχετο ἢ «κόσσα» ἢ σὲ μὸδα «φαρδιά», δηλ. πλεγμένη εἰδικὰ ἀπὸ εἰδικὴν κομμώτρια εἰς πλάτος παλάμης ἢ σὲ μὸδα «Τουρμικιά», δηλ. μὲ 5 κλωνιά.

Σ τὸ σῶμα.—1) Πκάμισου (=ὑποκάμισο). Ἦτο ὑφαντὸ μεταξωτό, μὲ ρίγες τοῦ ἰδίου χρώματος, διακρινόμενες ἀπὸ τὸ πάχος των εἰς τὸν φυσικὸν χρωματισμὸν τῆς μετάξης ἀλεύκαντης καὶ μακρὸ ὡς τὸν ἀστράγαλο. Στὸν γιακᾶ καὶ στὸν ποδόγυρο, εἶχε δαντέλλα ἀγοραστή, πλάτους 1

ἐκατοστοῦ τοῦ μέτρου. 2) *Μισουφόρι* (μεσοφόρι). Ἦτο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, βαμβακερὸ ἢ μάλλινο ὑφαντὸ καὶ τοῦτο ὡς καὶ τὸ ὑποκάμισο, χρώματος λευκοῦ ἢ χρωματιστό, σὲ μᾶκρος ἀνάλογο, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται ἀπὸ τὸ «καφτάνι». 3) *Φουστάνι*. Ἦτο ἀτλαζωτὸ ὕφασμα (6—7 πῆχες), σὲ χρωμα κατ' ἀρέσκειαν (κόκκινο, κίτρινο, μπλέ, καφέ κ.λ.π.), μὲ «χαρπαλάδες», δηλ. βολὰν στὸ ἴδιο χρωμα. Ἐφορεῖτο ὡς φούστα, στηριγμένο γύρω ἀπὸ τὴ μέση, μὲ κορδόνι πλατὺ, μὲ σοῦρες «πάστες» στὰ πλάγια. Τὸ μῆκος ἦταν ἀνάλογο μὲ τὸ μισουφόρ^(ι). 4) *Καφτάνι*. Τοῦτο ἦτο θερινὸ φόρεμα ἀτλαζωτὸ ἢ βελούδινο «καντιφέϊνιου», σὲ διάφορα χρώματα, τὸ ἀτλαζωτὸ (δηλ. κόκκινο, πράσινο, κίτρινο, μπλέ κ.λ.π.), ἀλλὰ εἰς δύο χρωματισμοὺς τὰ βελούδινα, μπλέ ἢ καφέ. Ἦτο ἐφαρμοστὸ καὶ εἰς τοὺς γοφούς «μὲ φτιά», δηλ. μὲ προεξοχές. Τὸ μῆκος ἦτο 0,25 τοῦ μ. ἄνωθεν τοῦ μήκους τοῦ ὑποκαμίσου. Τὸ καφτάνι ἦτο ἀνοικτὸ ἔμπρός, ὡς ἡ ρόμπα καὶ οἱ δύο ἄκρες ἀνεδιπλοῦντο καὶ ἐστερεοῦντο στὴ «ζούνα», εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνεται τὸ φουστάνι. 5) *Μπιντένα*. Ἦτο μάλλινο χειμερινὸ φόρεμα γιορτερὸ καὶ καθημερινό, σὲ χρώματα καφέ, μπλέ «γιράνιου» καὶ μαῦρο, σὲ σχέδιο καφτανιοῦ. 6) *Κοντογοῦν^(ι)*. Ἦτο ὡς ἡ λέξις δηλοῦ, κοντὴ γοῦνα σὲ ὕφασμα μάλλινο ἢ βελούδινο, βαρὺ καὶ χονδρὸ «καρρακιούλ», φθάνον ὡς τὴ μέση. Ἐφορεῖτο μόνο τὸ χειμῶνα ἐν εἶδει παλτοῦ. 7) *Πάνω σ' ὄλα τὰ ἀνωτέρω ἐφορεῖτο ἡ ποδιά*. Ἦτο μάλλινο ὑφαντό, ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμο ὕφασμα, στὸ κάτω μέρος εἶχε κρόσια. Ἐντὸς τῆς ἐπιφανείας ἦσαν ὑφασμένα διάφορα σχέδια «θυμιατοί», «τσιαρκοῦδια», «καρμπζιές» κ.λ.π., ἅπαντα βυζαντινῆς ἐποχῆς. 8) *Ζούνα*. Ἦτο ζώνη βυζαντινῆς ἐποχῆς, μετάλλινη μὲ πλακίδια ἐνούμενα μὲ ἀρθρώσεις, ἀπὸ ἄργυρον, χαλκόν, ἀπλοῦν ἢ ἐπίχρυσον, ἀναλόγως τῆς εὐπορίας τῆς γυναικὸς καὶ ἔμπρός ἠνάωνετο μὲ δύο ὀδοντωτὰ εἰς μέγα μέγεθος πετρύγια, μὲ δικέφαλον συνήθως ἀετόν, μὲ τὸ ἐμπηγνυόμενον «τσαμπί» σὰν καρφοβελώνη. Εἰς τὰ μετέπειτα χρόνια ἡ μόδα τῆς «ζούνας» ἄλλαξε καὶ ἐφοροῦσαν «ζούνα» λαστιχένια μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «τόκα», διότι εἶχε μικρὰν πόρτην. 9) *Ντούμπλις*. Ἦσαν χρυσᾶ νομίσματα (φλωριά, λίρες, πεντόλιρα), ραμμένα στερεὰ σὲ πανί. Ἀπὸ τὴν ποσότητα τούτων ἐκδηλοῦτο ἡ εὐπορία τῆς κόρης. (Ἐπάρχει παραδόσεις, καθ' ἣν κάποιος Δέλκας, εἶδε μίαν κόρη μὲ πολλὰς «ντοῦμπλες»), τὴν ὁποίαν ἀφοῦ παρέσυρε, τὴν ἐφόνευσε μέσα σὲ ἓνα κελλάρι (τοῦ Μπλίτσα) καὶ τὴν ἐλήστευσε. Λέγεται μάλιστα, ὅτι τὴν ἠρώτησε: «Μὲ γνωρίζεις ποιοὺς εἶμαι;». Τὸ κοριτσάκι εἶπε: «Μ' πὼς δὲν σὶ ξέρου, εἶση Ντέλκας». Αὐτὸ ἦτο ἡ καταστροφή της, διότι ἐὰν ἔλεγε «δὲν σὲ ξέρω θὰ τὴν ἐλήστευε ἀπλῶς, χωρὶς νὰ τὴν φονεύσῃ».

Στὰ πόδια.— 1) *Τσιαράπια* (κάλτσες), πλεκτὰ στὸ χέρι, μάλλινα ἢ βαμβακερά, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, σὲ χρωμα καὶ σχέδια κατ' ἀρέσκειαν. 2) *Καλεύρα*. Ὑποδήματα σὲ σχέδιο γόβας, ἐλαφρά. 3) *Κουν-*

τούρια. Ὑποδήματα σὲ σχέδιο γόβας, ἀλλὰ ἀπὸ χονδρὸ δέρμα, μὲ καρφιά ἀπὸ κάτω.

Τὶ φοροῦσαν οἱ ἄνδρες.

Στὸ κεφάλι.— 1) **Φισούδ'(ι)** (φέσι), κόκκινο μὲ μαύρη φούντα καὶ πέριξ «σαρίκα» γιράνια (μπλέ), ὑφασμένη στὸ σπίτι.

Στὸ σῶμα.— 1) **Πκάμισου** (ἐποκάμισο). Ἦτο βαμβακερὸ, λευκὸ, γνεσμένο ἢ ὑφαντὸ στὸ σπίτι. 2) **Τσιμινιάν'(ι)**. Ἦτο ἀπὸ μάλλινο ὑφασμα μαῦρο, γνεσμένο καὶ ὑφασμένο στὸ σπίτι, χωρὶς φόδραν καὶ χωρὶς μανίκια. 3) **Μινιάν'(ι)**. Ὅμοίως ὡς ἄνω, ἀλλὰ φοδραρισμένο καὶ ἐσωτερικῶς προσετίθετο γούνωμα ἀπὸ ἀρνίσιο δέρμα μαζί μὲ τὸ μαλλί, μὲ γύρισμα 0,05 τοῦ εἰς τὴν παρυφήν διὰ νὰ σχηματίζεται τὸ «πιρβάζι», εἶχε καὶ μανίκια. 4) **Γούνα**. Ἐφορεῖτο κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς θέσιν παλτοῦ. Ἐρράπτετο ἀπὸ εἰδικὸν καὶ ἦτο δέρμα προβάτου, ἐπεξεργασμένον ἐξωτερικῶς καὶ μὲ ραμμένα χρωματιστὰ σὲ διάφορα σχέδια, κορδόνια. Ἐσωτερικῶς, γιὰ νὰ κρατᾶ ζέστη, εἶχε τὸ μαλλί στιλβωμένο καὶ καθαρὸ. Ἦτο χωρὶς μανίκια. 5) **Γιαμουρλούκα**. Εἶδος μαλλίνου παλτοῦ (σαγιακι), κυλινδρισμένο καὶ μακρὸ ὡς κάτω, μὲ γιακᾶ πολὺ μεγάλο. Χονδρὸ καὶ βαρὺ ὡς ἦτο κρατοῦσε πολὺ ζέστη.

Στὰ ἄκρα.— 1) **«Γιράνιον βρακί»**. Ἦτο βράκα φαρδνά, βαμβακερή, σὲ χρῶμα μπλέ, ὑφαντὸ στὸ σπίτι. Τὸ θέρος ἐφορεῖτο μόνον αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς ἀπόρους, τὶς καθημερινὲς ἀπὸ τὴν ἀνάποδη καὶ τὶς γιορτὲς ἀπὸ τὴν καλή. Ἦτο μονοκόμματο, χωρὶς σχίσιμο ἀπὸ πουθενὰ καὶ ἐδένετο στὴ μέση μὲ «βρακοζούνα», δηλ. μὲ προεκτεινόμενες λωρίδες ὑφάσματος. Γενικῶς τὸν χειμῶνα ἐπέιχε θέσι ἐσώβρακου. 2) **Σιαλ(ι)βάρ'(ι)**. Ἦτο ἀπὸ «σαγιακι», δηλ. κυλινδρισμένο μάλλινο ὑφασμα, σὲ σχέδιο βράκας μὲ χωρὶς ρεβέρ, κάπως στενὸ. Τὸ χειμῶνα ἐφορεῖτο πάνω στὸ «γιράνιο βρακί». Ἦτο πολὺ εὐρύχωρο. 3) **Πουτούρι**. Ἐπίσης ἀπὸ «σαγιακι», σὲ μαῦρο χρῶμα, ὡς καὶ τὸ «σιαλβάρ'(ι)», ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὸ γόνα, ἐφαρμοστὸ στὸ πόδι καὶ σχιστὸ κουμβωμένο. Στὶς τσέπες, τόσο τῶν «σιαλβραγιῶν» ὅσο καὶ τῶν «πουτουριῶν» καὶ πρὸς τὰ σκέλη, προσετίθετο κορδόνια σὲ διάφορα σχήματα. 4) **Ζνάρ'(ι)**. Ἦτο λωρίς ὑφάσματος, πλάτους 1/2 τοῦ πήχεως καὶ μήκους 7—10 πήχεων μάλλινο, σὲ μαῦρο χρῶμα, κόκκινο, λευκὸ, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἡλικίας. Ἐφορεῖτο πάνω ἀπὸ τὸ «σιαλβάρι» ἢ «πουτούρι». Ἦτο πολὺ ἀστεῖο τὸ θέαμα. Ὅταν ἐβγαζαν τὸ ζουνάρι, τὸ ξετύλιγαν ἀπὸ τὴ μέση καὶ τὸ κρατοῦσαν ἀλληλοδιαδόχως στὰ χέρια. Ὅταν τὸ φοροῦσαν, ἀφοῦ ἐφήρμοζαν τὴ μία ἄκρη, τὸ ὑπόλοιπον ὑφασμα ἔρριπταν κάτω καὶ ἐπὶ ὀλόκληρα λεπτὰ τῆς ὥρας περιεστρέφοντο, μέχρις οὗ περιτυλιχθῆ ὅλο τὸ ζουνάρι στὴ μέση, πού τὴν ἐκάλυπτε εἰς μέγα πλάτος. Ἄξιωσημείωτον εἶναι ἐπίσης, ὅτι στὶς πτυχῆς τοῦ ζουναριοῦ τοποθετοῦσαν

πᾶν χρήσιμον ἀτομικὸν εἶδος, ἦτοι : α) τὴν «κισιὰ» μὲ τοὺς παραδες καὶ τὰ γρόσια, τὰ μιτζίτια, φλουραύδια κ.λ.π. β) Τὸ μανδήλι τῆς μύτης (ἀπὸ ὕφαντὸ βαμβακερὸ). γ) Τὴν «κρίνα» μὲ τὸν καπνὸ «τιουτιούν'(ι)». δ) Τὸ «νταμπάκο» ἢ «νιφέ», τὸν ὁποῖον ρουφοῦσαν κατὰ συχνὰ διαστήματα. ε) Τὸ «κουμπουσκοίν'(ι)» (κομπολόγι). στ) Τὶς «πιπιτικές», τὰ «πασατέμπο» καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Πόσο κωμικὸ ἐπίσης ἦτο νὰ βλέπη τις, νὰ ψάχνωνται οἱ πτυχῆς τοῦ ζωνναριοῦ γιὰ νὰ εὐρεθῇ ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἀντικείμενα.

5) Τὰ τσιαράπια (κάλτσες). Ἦταν «χειρίσια» ἢ «μαλλίσια», δηλ. βαμβακερὰ ἢ μάλλινα, πλεκτὰ στὸ χέρι πολὺ χονδρά. Οἱ ἄνω ἄκρες τῶν «τσιαραπιῶν» κρύβονταν κάτω ἀπὸ τὸ «σιαλβάρι» ἢ τὸ «πουτούρι». **6) Κουντούρια** (ὑποδήματα). Ἦσαν ἀπὸ χονδρῆ βακέτια, δετὰ, μισὰ καὶ κάτω μὲ καρφιὰ ἢ ἀλτσιάδες (πεταλάκια). Λέγουν, ὅτι σὲ κάθε σπίτι, ὅσα ἀγόρια καὶ ἄν ὑπῆρχαν, εἶχαν μόνον 1—2 ζεύγη σὲ μεγάλο μέγεθος, ὥστε νὰ κάνουν σὲ ὄλους. Ὅταν δὲ ἔπρεπε νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία ἢ σὲ ἐπίσκεψι, πηγαιναν μὲ τὴ σειρά ὁ εἷς ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ ἄλλου. Καθημερινῶς φοροῦσαν τσαρούχια, ἀτομικῆς κατασκευῆς συνήθως, ἢ «τουλουμπατζίδικα» παπούτσια. Κατὰ τὸ θέρος περπατοῦσαν ὅλοι μικροὶ—μεγάλοι, ἄνδρες—γυναῖκες ξυπόλητοι. Τὰ «παπούτσια» ἦσαν δείγμα ἀριστοκρατικῆς ἐμφανίσεως καὶ δηλωτικὸν εὐπορίας.

Δημοτικὰ τραγούδια Σουφλίου.

Μιά τρανὴ ἀπόδειξι τῆς εὐημερίας τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἔχει ἀφίσει Δημοτικὰ ἄσματα, ὅσα καμμιὰ ἄλλη πόλις τῆς Θράκης καὶ ἔξ ὧν ὅμως καταφαίνεται ἔξ ἄλλου καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις καὶ ἡ φυσικὴ καλλιτεχνικὴ διάθεσις τῶν προγόνων μας ἐκεῖνων. Τὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται, ἀνήκουν εἰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς καὶ κυρίως εἰς τὴν θρησκείαν, πατρίδα καὶ οἰκογένειαν, ὧν στερωῶς εἶχοντο οἱ Σουφλιῶται καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν, ἀλλ' ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἀξιοπαρατήρητα τυγχάνουν τὰ ἄσματα Σουφλίου, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἔμπνευσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μουσικὴν σύνθεσιν καὶ τὸν ρυθμὸν. Μὴ διαθέτοντες τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ τὰ μέσα διὰ τὴν ἀνάλυσιν τούτων καὶ τὴν καθόλου διαπραγμάτευσιν, ἐκ τῶν ὑπερδιακοσίων ἀσμάτων, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ Συλλογὴ μας, ἀναφέρομεν κατωτέρω, ὄρισμένα τινὰ ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς σπουδαιότητος, ἣν παρουσιάζουσι, κατατάσσοντες ταῦτα εἰς θρησκευτικὰ, περιστατικὰ, ἐρωτικὰ, τοῦ γάμου, τῆς ξενητείας καὶ πολεμικὰ — ἱστορικὰ :

Α) Θρησκευτικὰ.

1. «Ἄρχοντι μικροὶ μεγάλοι κὶ λοιπὴ φτουχουλουγιά,
λυπηθῆτι τὴν ψυχὴ σας, ὅσου εἶστι ζωντανοί.

Κάνενας δὲ θὰ γλυτώση ἔπου τοῦ χάρου τοῦ σπαθί.
 Οὔλοι θὰ παραδοθοῦμι εἰς τοὺν δίκηου τοὺν Κριτή.
 Ἐμμορφα θὰ μᾶς ξιτάξη, ταπεινὰ θὰ μᾶς ρουτᾶ:
 «Ποῦν' τὰ πλούτη κι ἡ τιμὴ σου, ποῦν' ἡ δόξα σ' ἡ πουλλή,
 ποῦν' τὰ κάλλη σ' κι οὐμμορφιά σου, ποῦν' τὰ ροῦχα σ' τὰ καλά;
 Ἰδῶ ξιτάζουνη τὰ ἔργα, εἶνι οὐλ' ἀληθινά.
 Τὰ σκουλήκια τρῶν τοῦ σῶμα, χουματάκι γίνιτη».

2. «Ἰψὲς στοὺν ἥλιου ἔμεινα κι τοῦ Χριστοῦ κερνοῦσα
 κι τὴν Κυρὰ τὴν Παναγιά διξιά τὴν προυσκυνοῦσα:
 «Δός μου, Κυρὰ μου, τὰ κλειδιά, τὰ παραδειςουκλειδία,
 ν' ἀνοίξου τοὺν παράδεισο, νὰ διῶ μικροὶ μιγάλοι,
 νὰ διῶ φτουχούς, νὰ διῶ ἔρχουντούς, νὰ διῶ μικροὶ μιγάλοι,
 νὰ διῶ φτουχοὶ πῶς κάθουντι στοῦ φέγγου, στίς καντήλις,
 νὰ διῶ ἔρχουντούς πῶς κάθουντι στήν πίσσα, στοῦ σκουτάδι».
 Τοὺς ἀφτουχοὺς παρακαλοῦν κι φρόνιμα τοὺς λέγουν:
 «Νάτι φτουχοὶ μου τ' ἄσπρα σας, νάτι καὶ τὰ φλουριά σας,
 ἰδῶ ἄσπρα δὲν πιροῦν, φλουριά δὲν παντυχαίνουν,
 ἰδῶ ἔνη δίκηου οὐ Κριτῆς, ποῦ κρίν'(ει) τοὺν κόσμου οὔλου».

Κάλανδα Χριστουγέννων.

3. Χριστούγιαννα — προυτούγιαννα.
 Πρώτη γιουρτή τοῦ χρόνου,
 γιὰ βγαῖτι, βγαῖτι μάθητι,
 τώρα Χριστὸς γιννιώτη.
 Γιννιώτη κι ἀναθρέφιτη
 στοῦ μέλι κι στοῦ γάλα.
 Τοῦ μέλι τρῶν' οἱ ἄρχουντις
 κι τὰ κηριὰ στοὺς Ἅγιους
 κι τοῦ μιλισσουβότανου
 βαστοῦν τὰ παλληκάρια.
 Στι' αὐτὸ τοῦ σπίτ'(ι) ἀπ' οὔρθαμι,
 πέτρα νὰ μὴ ραῖση
 κι οὐ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ
 χρόνια πουλλὰ νὰ ζήση».

Κάλανδα Νέου Ἔτους.

4. «Ἅγιους Βασίλης ἔρθιτη ἀπὸ τὴν Κισαρεία
 βασιταίει Ἀκόνα κι χαρτί, χαρτί κι καλαμάρι.
 Τοῦ καλαμάρι ἔγραφι κι τοῦ χαρτί μιλοῦσι:

«Βασίλη μ', ποῦθιν ἔρθισι κι ποῦθι κατιβαίν'(εις) ;».
 «'Αποὺ τῆ μάνα μ' ἔρθουμι κι στοὺν σκουλειὸ πααίνου».
 «'Αν εἶσι σὺ γραμματικός, πές μας τὴν "Αλφα-Βῆτα».
 Κι στοὺν ραβδί τ' ἀκούμπισι κι ἀπόλικι κλονάγια,
 κλονάγια χρυσουκλώναρα κι φύλλα ποὺ τὰ δέντρα.
 Τόσα καλὰ νὰ δώσ'(η) Θιός, νὰ ἰδῶ 'ποὺ τραγουδοῦμι,
 κι οὐ νοικουκῶρης τοῦ σπιτιοῦ, χρόνια πουλλὰ νὰ ζήση».

Κάλανδα τῶν Φώτων.

5. «Σήμερα ν' τὰ Φῶτα κι οὐ φουτισμὸς
 κι χαρὲς μιγάλις στοὺν Κύριου μας.
 Σήμερα Κυρά μας ἡ Παναγιά,
 μὴ τὰ θυμιατήρια στὰ δάχτυλα.
 Ἄγιους Γιάν'ς ἀφέντης Χρυσόστουμους
 θέλει νὰ βαπτίση Θιὸν Πηδί.
 Ἄγιου Γιάνν'(η) Ἄφέντη Χρυσόστουμι
 γιὰ κουντουκαῖτέρα ὡς τοὺ προνί,
 γιὰ ν' Ἀγιασούν βρούσις κι τὰ νιρά,
 γιὰ νὰ κατακάτσουν τὰ ζούζουλα,
 νὰ καταπραῦνον τὰ εἶδουλα».

Κάλανδα Φώτων (Παραλλαγή).

6. Σήμερα ν' τὰ Φῶτα κι οὐ φουτισμὸς
 σήμερα γιννιότη οὐ Ἀγιασμός.
 Ὅλα τὰ νιρά μας φουτίζουνη,
 τὰ δημονικά μας σκουρπίζουνη.
 Βουήθα μι, Ἄϊ Γιάννη, βουήθαμι,
 γιὰ ν' ἀνέβου πάνου στοὺν Οὐρανό,
 γιὰ νὰ πάρου λάδι κι λίβανου,
 νὰ βαπτίσου Κύριον Θεοῦ πηδί,
 νὰ τοῦ βάλου μύσχου κι λίβανου.
 Κάτου στοὺν Ἰουρδάνη τοὺν ποταμό,
 Κάθιτη Κυρά μας ἡ Παναγιά,
 μὴ τὰ θυμιατήρια στὰ χέρια της,
 μὲ τὰ κουμπουλῶτα στὰ δάχτυλα.

B) Πολεμικά—Ἱστορικά

7. Ἴφρα πασιάδης ἦρθαν, πὸν κάτ' ἀπ' τὰ νησιά,
ἦρθαν κι ξιπιζέσαν στοὺ κάμπου, στ' Αἰβαλή,
νὰ μάσουνι παράδες, μπατάλικα φλουριά.
Ἄγᾶς δέ θέλ'(ει) παράδης, δὲ θέλει κι φλουριά,
μουν' θέλ'(ει) Ἀἰβαλιουτούδης μὶ τὰ ξανθά τς μαλλιά.
Ἄϊντι μουρῆ κουρίτσια, ριχτῆτι στή φουτιά,
νὰ μὴν παραδουθῆτι, στὰ ἄνουμα σκυλιά.
8. Ἄντ' ἄμαν παλληκάρι δώδικα χρουνοῶ,
γινήτσαροι μὶ πῆραν πέρα στή Φραγκιά,
νὰ μάθου τοὺ δουξάρι κι τοὺν πόλιμου,
μόν' μαθα τὴν καλή μου, τὴν παντέρημη.
Πηγαίνου κι τὴν φτάνου κι τὴν χιοητῶ,
βαστάει στοὺ κιφάλι τς φύλλα κι κλαδιά.
κι στοὺ δεξί τς τοὺ μάγλου, μαύρη ἰληά.
Στὰ σίδηρα πατοῦσα κι ἔβγαζα νιρό,
στὰ μάρμαρα πατοῦσα κι κουρνιάχιτσα.
9. Νᾶμουν μηλιά στοὺν Γαλατᾶ
κι κυδουνιά στοὺν κάμπου,
νᾶμουν κι ἓνα ἕψηλὸ διντρί, στοὺν κάμπου κυπαρίσσι,
νὰ πότιζα τὴ ρίζα του, ν' ἀξίνουν οἱ κουφάδης,
νὰ βάλου σκάλα ν' ἀνιβῶ, ν' ἀνέβου στὶς κουφάδης,
νὰ διῶ τὴν Πόλ'(ι) πῶς καίγιτη, τὴ Μπροῦσα πῶς ρημάζει,
νὰ διῶ τοὺν Τούρκου στ' ἄλουγου, τοὺ Φράγκου στὰ γαλόνια,
νὰ διῶ κι τίς Καστριώτισις μὶ ποιόναν τρῶν κι πίνουν.
10. Ἐνας ἄρρηνοῦς κι ἓνας καλὸς στρατιώτης,
Κάστρου γύριβι, χωριὸ νὰ πάη νὰ μείνη.
Κι οὔδι Κάστρου βρῆκ'(ι), οὔδι χουριὸ νὰ μείνη.
Βρίσκ'(ει) ἓνα διντρί, στοὺν κάμπου κυπαρίσσι,
στέκ'(ει) κι τοὺ ρουτεῖ κι τοὺ καλουρουτάει:
«Δέντρον μου, ψηλὸ κι ὄμουρφου κυπαρίσσι,
ποῦνη ν' ἴσκου σου, νὰ πέσου νὰ πλαγιάσου,
ποῦνη κλώνου σου νὰ ρίξου τ' ἄρματά μου;».
«Νὰ κι ν' ἴσκου (ζ)ουμ κι πέσι κι κοιμήσου,
γιὰ κι κλώνου (ζ)ουμ κι ρίξι τ' ἄρματά σου».
11. «Ἐνα παλληκάρι, δώδικα χρουνοῶν
ἄρματώνιτη γιὰ τοὺν πόλιμου.
Πόλιμου δὲ βρῆκι, πίσου γύρισι,

στον μισό του δρόμου νερουδίψασι.
 Κατέβηκε στην πόλι για να πιη νερό,
 τρεις μαχηριές τούν δώσανι στον διξιό πλιβρό.
 Είχι κι ένα δούλου που τούν έκληγι :
 «Μή μι κλαῖς μικρούλη μου, μή μι κλαῖς μικρέ».
 Πάρι μι κι πᾶνι μι στη μανούλα μου
 κι στην ἀδερφούλα μου, τήν καλόγορη.
 Ἰμένα μι σκουτώσανι εἰς του Μαουγλι (:)
 τρεις μαχηριές μι δώσανι στον διξιό πλιβρό.

12.

Στὰ χίλια ἰννιακόσια, στὰ δικαῖφτά,
 μᾶς πῆραν οἱ Βουργάροι, μᾶς πᾶν στη Βουργαριά
 γιά νά δουλεύουμι ἀγκαριά.
 Εἴκοσι δύο Ἰουλίου, ἡμέρα Κυριακή,
 μᾶς βγάνουν ἀπ' τοῦ σχολείου μι χουρουφυλακή,
 κι μι στρατὸ πολυύ.
 Μᾶς βάνουν ἀράδα-ἀράδα Σουφλιῶτοι κι Κιπλιῶτοι,
 διαταγὴ μᾶς δίνουν, νά μὴ πλησιάσ' (η) κανεῖς.
 Μᾶς πῆραν, μᾶς πααίνουν ἀπὸ τὴν ἀγουρά,
 ναζᾶτ—ναζᾶτ, πίσου φουνάζουν,
 τς γυναῖκις, τὰ πηδιά κι αὐτὰ τὰ οὐρφανά.
 Μᾶς πῆραν, μᾶς πααίνουν κάτου στον σταθμό,
 μᾶς βάνουν στὰ βαγόνια, ἀπ' οὐταν ἀδειανά,
 ἀπὸν πινῆντα ἀνθρουποι κι ἀπὸν δυὸ σκουποῖ.
 Μᾶς πᾶν ἱκεῖ στη Σούμνια, τρεῖς μέρις μακρού,
 μέσα στὰ Λαῖρά.

Ἦταν χιλιάδεις κόσμους, οὔλοι μας Γρηκοὶ
 μιγάλοι κι μικροί, ἦταν κι Δισπουτάδεις, παπάδεις κι διακοὶ
 κί πουλλές φαμίλλις μι μικρὰ πηδιά, μὰ τί βάσανα πουλλά !
 Τρεῖς μέρις μᾶς κρατῆσαν, τρία μισόνυχτα,
 διαταγὴ τοὺς ἦρθι νά μᾶς σηκώσουνι, μᾶς ξιγυμνώσανι ! . . .
 Μᾶς πῆραν, μᾶς πηγαίνουνι σιῆς Βάρνας τοῦ Σταθμό,
 δουλεύουμι οὐλ' (η) μέρα, γιουρτὴ καθημιρῆνὴ μι λιγυστὸ ψουμί.
 Μᾶς βάνουν σ' ἓνα χάνι, μέσα σὶ φυλακὴ
 σὰν νᾶμαστι ζῶα, στη γῆς, ἐμᾶς τοὺς δυστυχεῖς !
 Κάθι προῦτ ἀκοῦμι μιὰ ἄγρια φουνή :
 «Σ(η)κουθῆτι Ἑλληνις, στη δλειά, γιρόντοι κι πηδιά».
 Λικαουχτῶ χιλιάδεις στέλνουν στον Κίτσιουβου,
 οἱ δώδικα χιλιάδεις, ἄλλ' (οι) πέθαναν, ἄλλ' (οι) χάθκαν.
 Τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, τὴν Προτουχρουνιά,

κώδουνις χτυποῦσαν γιὰ τὴν Ἰκκλησιά,
κι μᾶς, μᾶς βγάνουν στὴ δουλειά.

Ἄκουσιτι κι μάθιτι :

Βαρειά εἶνι τὰ ξένα, βαρειά τὰ μακρονά,
ἀπ' οὔλα βαρύτιρ (ἠ) εἶνι ἡ σκλαβιά,
στιαυτόναν τοῦ ντιουνιά!..

Σημ.—Κατ' ἐξαίρεσιν περιέλαβον καὶ τὸ ἀνωτέρω ἄσμα εἰς τὴν Συλλογὴν μου, ἐν γνώσει ὅτι εἶναι σύγχρονον. Ἄλλ' ἔστω τοῦτο παράδειγμα, ἀφ' ἑνός, τοῦ πῶς γίνονται τὰ λαϊκὰ τραγούδια καὶ ἀφ' ἑτέρου, διὰ τὸ πόσον ὁ λαὸς ἀπεχθάνεται τὴν δουλείαν καὶ δὴ τὴν Βουλγαρικὴν!...

Γ) Τῆς Ξενητεῖᾶς.

13. Τὰ βλέπεις κεῖνα τὰ βουνά κι κεῖνα τὰ μπαλκάνια,
πῶχουν ἀντάρα στίς κουρφές κι καταχνιά στὴ μέση,
κι κάτου στίς κρυόβρυσσις, δυὸ ἄδερφια πιθαμένα,
κι πάνου στοῦ κιβούρι τους ἀγιόκλημα φυτρώνει,
κάμνει σταφύλι ραζακὶ κι τοῦ κρασί βαμμένον.
Ἦσις μανάδες κι ἂν τοῦ πιοῦν, καμμιὰ πηδὶ δὲν κάμνει,
νὰ τοῦπινι κι ἡ μάνα μου, νὰ μὴ ᾔχι καμουμένον.
Πῶς μ' ἔκανι, μ' ἀνάθριψι κι μ' ἔδουσι στὰ ξένα.
Ξένοι πλένουν τὰ ροῦχα μου, ξένοι τὰ σκαματίζουν,
τὰ πλένουν μιά, τὰ πλένουν δυό, στοῦ τρίτου μοῦ τοῦ λένι :
«Πάρι, ξένι, τὰ ροῦχα σου κι σύρτα στὴ μανά σου».
«Ἄν εἶχα μάνα κι ἀδιρφή, δὲν ἔρχουμαν σὶ σένα.
Οὔλοῦν ὑγεία, οὔλοῦν χαρά».
14. «Ἐφυγι τοῦ πουλί μου, πάει στὴν ξινητιά,
κι οὔδι γραφὴ μοῦ στέλνει κι οὔδι παρηγουριά.
Πέρασαν τρία χρόνια, μοῦ στέλνει μιὰ γραφὴ,
γράφει κι ἀναγγέλλει τ' ἀγγλικὸ κουρμί :
«Ἄν θέλς κουρὴ μ' παντρέψου, ἂν θέλς καρτιρῆς,
ἂν θέλς στὰ μαῦρα ντύσου, καλουγρηὰ γινῆς.
Ἰγὼ κουρὴ μ' παντρεύκα, μέσα στὴν Ἀραβιά,
πῆρα Ἀραβουπούλα τς μάγισσας κουρίτσ(ι),
μαγεύει τὰ καράβια κι δὲ μπουροῦν νὰ βγοῦν,
μαγεύει τὰ παλληκάρια κι δὲ μπουροῦν νὰ ῥθοῦν.
Μὶ μάγιψι κι μένα κι δὲν μπουρωῶ νὰ ῥθῶ.
Ἦταν κινήσου νὰ ῥθου, χιόνια κι βρουχές,
κι ὅταν γυρίσου πίσου, οὔλου ξιαστιριές».
15. «Ἦξου στοῦ φιγγαράκι, στὴν ἀστρουφιγγιά,

κάθιτι 'να κουράσιου κι μοιρουλουγεῖ :

«Τί κλαῖς, τί κλαῖς κουράσιου μ' κι μοιρουλουγεῖς ;».

«Τί ἔχου κι νὰ μὴν κλαίου, νὰ μὴ μοιρουλουγῶ,
καλὸν ἔχου στὰ ξένα, στὰ παντάξινα
κι οὐδὶ γραφὴ μοῦ στέλνει κι οὐδὶ μουλουγια
κι τώρα πού μοῦ στέλνει μνιὰ ξηρὴ γραφὴ,
ἄσπρου χαρτὶ μοῦ στέλνει μαῦρα γράμματα,
τὴ μιὰ μὲ λέει νὰ κλαίγῃ, τὴν ἄλλη νὰ γιλῶ».

16. «Τρεῖς ἀρχοντάδεις κάθονταν, κάθουντι τρῶν κι πίνουν,
εἶχαν κι ἓναν σκλαβόπουλου, μικρὸ 'ταν τοῦ καημένου,
(ἔρ) κι τοῦλιγαν : «Τραγοῦδισι, σκλάβι, πέ μας τραγοῦδια».
«Τοῦ τί καλὸ νὰ θυμηθῶ κι νὰ σᾶς τραγουδήσου.
Νιγὼ σᾶς λέγου δὲν μπουρῶ κι σεῖς μοῦ λέτι σήκου.
Γιὰ πιάστι μι, σηκῶστι μι κι βάλλι μι νὰ κάτσου
κι φέρτι μι τὴ λύρα μου, τοῦ νιό μου τοῦ πηγνίδι,
νὰ σᾶς λαλήσου ἀγαλιανὰ κι νὰ σᾶς τραγουδήσου,
γιὰ ν' ἀκουστῶ σ' ἴννιὰ χουριὰ σὶ δικαπέντι κάστρα,
γιὰ νὰ μ' ἀκούσ'(η) κι μάνα μου κι μένα ἢ καλὴ μου,
νὰ χύν'(η) τὰ δάκρυα θὰ βρουχή, θὰ σιγανὴ ψυχάλα,
νὰ χύνουντη στοὺν κόρφου της, νὰ γέντη μαῦρα φίδια,
σίντα τὴν τρῶν' ἀπ' τὴν καρδιὰ κι μένα νὰ θυμᾶτη.

Δ) Ἑρωτικά.

17. «Κι τσουρτσουλιάνους στὴν κουρὰ βγήκι νὰ σιριανίση.
Τοὺν ἴδγι ἄλλοῦ κι γέλασι κι κότα καρκαλίσ(ι)κι.
«Τ' εἶδγισ ἄλλοῦ μ' κι γέλασις κι κότα καρκαλίσ(ι)κισ ;»
«Εἶδγισ τοῦ χάρου πῶχ'(ει) χαρὰ κι κάλισι κι μένα,
ἔχει χιλιάδεις πρόβατα κι σκύλλα γκαστρομένη,
ἔχει κι ἓνα παληάλογου κι κείνου ψουριασμένου,
τὰ δυὸ τὰ πόδια τ' 'ταν κουτσὰ κι τᾶλλα δὲν πατοῦσαν
τῶνα τοῦ μάτ'(ι) τ' ἦταν τυφλὸ κι τ' ἄλλου δὲν κυτιοῦσι,
τῶνα τοῦ φτί τ' ἦταν κουφὸ κι τ' ἄλλου δὲν ἀκούει».
18. «Σαράντα παλληκάρια κι ἓνας γέροντας,
ἔκατσαν κι μιτριόνταν, ποιὸς θὰ πάρ'η) τ'(η) Μαρία,
τ'(η) Μαρία τὴν καργακιόζα.
Κι ἔπισι στοῦ γέρου κι τὴν παίρν'(ει) οὐ γέρου
κι τὴν πάει στ' ἀμπέλια κι τῆς φκιάν'(ει) κριββάτι,
'κεῖ γιὰ νὰ κοιμάτη.
Κι ἔπιση οὐ γέρου, σ(η)κῶνιτη Μαρία,

παγαίν'(ει) στὰ παλληκάρια. . . . .

Σ(η)κώνιτη οὐ γέρους, δὲ βρίσκειν τ'(ἡ) Μαρία,
κὶ ρουφάει τὴ μίξα τ' κι σφουγγίζ'(ει) τὰ γένεια τ'
κι ρουτάει τ' ἀηδόνια : «Σεῖς, καλά μου ἀηδόνια,
μὴν εἶδγιτ' τ'(ἡ) Μαρία, τ'(ἡ) Μαρία τὴν καραγκιόζα ;».

19. «Στοῦ Φιριώτικουν τοὺν κάμπου,
κεῖ στὰ Ἰθαλλα στὰ γκιόλια,
πιρπατεῖ μὴ πιριστέρα, πιρπατεῖ κι κουρνιαχτίζει.
Κι γιαρέντης 'ποὺ κατόπι τς κι τοῦ λέει, τοῦ παραγγέλνει :
«Ἀγάλια-ἀγάλια πάηνη μ' ἀγόρι μ',
νὰ μὴ τσακίσουμι τὴ στάμνα κι θὰ μι μαλών'(η) ἡ μάνα».
«Γὼ τὴ μάνα σ' τὴ μυρώνου κι τὴ στάμνα σ' τὴν πληρώνου.
Χίλια δίνου γιὰ τὴ μάνα σ', πιντακόσια γιὰ τὴ στάμνα σ'...».
20. «Ταίριασα μάλι μ' ταίριασα, ταίριασα, συμπιθέριασα
μικρὴν ἀγάπη, ἀγάπησα».
«Ἄς εἶνι γυιέ μου, ἄς εἶνι,
σεῖς μόνου νὰ τριάσιτι, μεῖς θὰ συμπιθιριάσουμι».
Μαζόχκι τοῦ συμπιθιριό, τὴ νύφ' νὰ πᾶν νὰ πάρουν.
Τὴν πῆραν κι τὴν πάηναν, στὴν Ἰκκλησιά τὴν πάηναν.
Κι φούντουσι ἡ Ἰκκλησιά, τὰ κυραμίδια γύρ(ι)σαν
κι οἱ παπάδες μπβάθηκαν :
«Σταθῆτι γιά, σταθῆτι γιά, σταθῆτι νὰ ρουτήσουμι
Τούρξα εἶνη, Ρουμιὰ εἶνη, τς μπάμπους ἀγγέλους ἀγκουνιά».
21. «Τοῦ Πασιᾶ τὰ παλληκάρια, οὔλου τρῶν' κι οὔλου πίνουν
κι ἓνα τ' ἄλλου τς χουρατεύουν, ποιὸς πααίνει στὰ κουρίτσια.
«Γὼ πααίνου στὰ κουρίτσια, ντύστιμι γνηκίσια ροῦχα».
Κι τοὺν ντέν' γνηκίσια ροῦχα, κι τὴ ρόκα στοῦ ζουνάρι
κι τοὺν κέντου σιν ἄμασάλη, στὰ κουρίτσια κατιβαίνει :
«Καλὴ μέρα σας κουρίτσια». «ᾠ! καλῶς τὴν ξέν'(η) ἀπ' οὔρθι.
Δῶστι τοῦ σκαμνὶ νὰ κάτσ'(η), μαξιλάρ'(ι) νὰ νταγιαντήση,
Ἔρ δὲ σὶ ρουτοῦμι ξένη μ', τ' ὄνουμά σου πῶς τοῦ λένι ;».
«Τ' ὄνουμά μ' τοῦ λέν' Θουδώρα !».
Κι τὴν ἔστρουσαν νὰ πέση κι τὴν ἔβαλαν στὴν ἄκρα
κι τὴν πῆρανι τὰ δάκρα.
Κι τὴν ἔβαλαν στὴ μέση, τὰ κουρίτσια σκανταλίζει.
«Μουρ' Θουδώρα σκανταλιάρα, θὰ σὶ βγάλουμι κι ὄξου».

Ε) Τοῦ γάμου.

22. «Ποιὸς πιθιρός, ποιὰ πιθιρά, ποιὰ νύφη δὲ μαλώνει ;

Ἄντι γιούργια, γιούργια, γιούργια,
 ἄντι κι οὐ χουρὸς θέλει τραγοῦδια.
 Ποιὰ θάλασσα, ποιὸς πουταμὸς, ποιὰ βρούση δὲ θουλώνει ;
 Ποιὸς νέους ἐπαντρεύτηκι κι δὲν τοῦ μιτανιοῶνει ;».

23. «Ἀφέντης μας κάμειν χαρά,
 κι κάλτσι ἴννια χουριά κι δικαπέντι κάστρα,
 κι κάλτσι μιὰ πεθερὰ μὲ τρεῖς ἰ-νιου-νυφάδεις».
24. «Ἐβγα-ἔβγα Μάϊκου, νὰ δγῆς τοῦ γιού σου—γιού σου,
 σοῦ φέρειν μιὰ πιρδῖκα στὰ κόκκινα ντυμένη
 κι στὰ γαλάζια ζουσιμένη».
25. «Μήρι μάνα σὶ μάλουσι, μήρι μάνα σ' σὶ διώχει,
 μήρι μάνα μ' μὲ μάλουσι, μήρι κύρης μὲ διώχει,
 οὔδι μάνα μ' μὲ μάλουσι, οὔδι κύρης μὲ διώχει».
26. «Στοῦ θέρου μὲ προυβόδισαν νὰ πάνου νὰ θιρίσου,
 θέρισα, ξιθέρισα, ξεκίνησα γιὰ νᾶρθου,
 βρίσκου τῆ νοικοκυρὰ ποῦ μαγειρεῖ
 λαγὸν πιρδῖκι ἔψηνη κι ἓνα γκιμιτζούδι,
 ἄπλουσα κι γὰ καημένους θὰ νοικουκύρης,
 σ(η)κὼν'(ει) τοῦ σιδηρόφκιαρου, μὲ χπάει μιὰ στοῦ χέρι.
 «Δὲ σὶ λέου κιρατᾶ, βρὲ πιζιβέγκη,
 ἄντ' ἄχου γὰ τοὺς φίλους μου, ὄξον νὰ βγαίν'(ις),
 ἄντ' ἄχου τς φιληνάδεις μου, στοῦ πιάτου μὴν ἄπλώνεις.
 Νὰ τοῦ ξηρουκόμματου μέσ' στὴν ξηρουκάμαρα,
 νὰ τοῦ κουτσιουχούλιαρου μέσ' στὴν κουτσιουμάλαθα,
 κάτσι φάει, ντιρλίκουσι, πέσι κι γκιμπέρτσι».

(Παραλλαγή)

27. «Ποῦ θὰ πᾶτι σεῖς κουρτσούδια ;» «Πᾶ νὰ μάσουμι λουλούδια,
 νὰ τὰ δώσου στοῦ μπασιάκου μ' νὰ τὰ βάλῃ στὴν καλπᾶκα τ',
 νὰ κατέβῃ στοῦ σιγίρι, νὰ τοὺν διοῦν οἱ παντριμένεις,
 χῆρις κι ἄρραβουνιασμένεις, νὰ τοὺν δγῆ κι μιὰ δοῦλα,
 πῶχει τὰ κουσούρια οὔλα.
 Ἡ Ζουίτσα πάει ν' ἀλλάξῃ,
 πάει νὰ βάνῃ τοῦ καφτάνι τς κι τοῦ ἔρμον τοῦ μπουχασέινιου τς».

ΣΤ) Περιστατικά.

28. «Ἦταν πέντι—ἔξ'(ι) νταῆδεις,
 μπρέ, μπρέ, μπρέ !!! πέντ' ἔξ'(ι) νταῆδεις,
 χά, χά, χά, πέντ' ἔξ'(ι) νταῆδεις.

“Όλοι πήραν τὸς μπαλντάδης, πήρηνι τοῦ ρέμα-ρέμα,
βρῆκαν ἕνα κούφιου δέντρον, ἦταν μέσα κουκουβάγης,
ἔκατσαν κι τὶς μοιράσ’(η)καν, ὅλοι πήρην ἀποὺ δύο,
τοῦ Γιαννάκ’(η) τοὺν δώσαν μία, γάνιασι κι δὲν τὴν πήρι,
πάει στοῦ σπίτι γανιασμένους».

29. «Πιαῖσι κουρίτσια τοῦ χουρό, τώρα πὸν ἔχιτι κηρό,
γιατ’(ι) αἰθριου παντρέβησι κι θὰ νοικουκυρέβησι.
Δὲ σᾶς ἀφίνουν τὰ πηδιά νὰ πᾶτι σ’ ἄλλη γειτονιά,
δὲ σᾶς ἀφίνουν ἄντρις σας νὰ πᾶτι στὶς μανάδης σας,
δὲ σᾶς ἀφίνουν πιθιρὲς νὰ πᾶτι ὅπ’ εἶνι χαρές,
δὲ σᾶς ἀφίνουν πιθιροί, νὰ πᾶτι ὅπ’ εἶνι χουροί.
Τοὺς ἄντρις τοὺς μιθύζουμι κι τοὺς ἀπουκοιμίζουμι...
κι τὰ πηδιά νὰ δέρονουμι, μαζί μας δὲν τὰ θέλουμι
κι τὴν κακιὰ τὴν πιθιρά, τὴν βάνουμι στὴν πιρουστιά
κι τοὺν κακὸ τοὺν πιθιρό, τοὺν κάμνου ὅπους θέλου γώ,
τοὺν στρώνου δῶ, τοὺν στρώνου κεῖ,
τοὺν βγάνου ὄξου στὴν αὐλή,
τοὺν βάνου ἕνα ποκέφαλου κι τοῦ γαιῖδουρουκέφαλου».
30. «Φέτους τοῦ καλονκιράκι, φύτιψα ἔν’ ἀμπιλάκι,
οὔλου λιμουγιὲς ἀράδα, λιμουγιὲς κι κυπαρίτσια,
θὰν τὰ ὄμουρφα κουρίτσια.
Πάει κλέφτης νὰ τὰ κλέψη. «Κλέφτη μου, μὴ κλέφτς τὰ μῆλα,
μὴ κουρφουλογυᾶς τὰ φύλλα.
Τᾶχ’(ει) ἀγᾶς μου μιτρημένα, ἕνα τ’ ἄλλου τς διαλιγμένα
στοῦ τιφτέρ’ τ’ ἀπιρασμένα».
31. «Θὰν τὰ δυὸ ἄερφια γκαρδιακά,
μὰ τοῦ Θεοῦ, πὼς εἶνι μουνιασμένα,
μὰ τὴν Παναγιά, πὼς εἶνι μουνιασμένα.
Τὰ ζήλιβαν οἱ ἀρχουντοι, μὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ μουλουγοῦν οὐ κόσμους,
τὰ ζήλιψι κι οὐ δαίμονας, βουλιότη ν’ τὰ χουρίση.
Μὴ μᾶς χουρίζεις δαίμουνα κι μὴ μᾶς ξιαμουναίσεις.
Βάλιτι νὰ μοιράσιτι τ’ ἀμπιλονχώραφά σας.
“Ὅπ’ εἶνι μέση κι καρπός, πάριτα μουναχός σου,
ὅπ’ εἶνι ἄκρα κι ἄκαρπου, δός’ του τοὺν ἀδιρφό σου,
κι ἄν δὲν τοῦ στρέξ’(η) οὐ ἀδερφός, ρίξι κι σκότουσί τουν».

Οικιακὰ τινὰ σκεύη Σουφλίου.

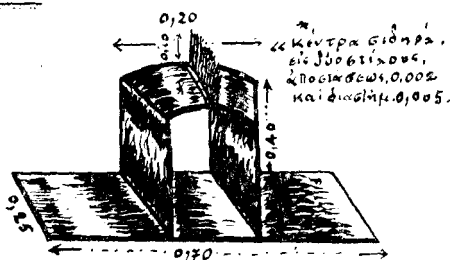
Ἀνασφίγματα εἶναι τὰ οικιακὰ σκεύη, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦν οἱ πρόγονοί μας Σουφλιῶτες διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν των, πλὴν ταῦτα ἀντικατασταθέντα μὲ νέα ἐφευρισκόμενα μέσα τῆς πολιτιστικῆς προόδου τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀπέβησαν ἤδη ἄχρηστα καὶ τείνουν ἐπομένως νὰ ἐξαφανισθοῦν. Μὲ τὴν σκέψιν, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν θὰ ἐγευθῇ ἀσφαλῶς ἡ περιέργεια, πῶς ζοῦσαν οἱ παλαιοὶ Σουφλιῶτες μέσα στὸ σπιτί, ποῖα σκεύη ἐχρησιμοποιοῦν καὶ τί ἔτρωγαν, ἀπεφάσισα νὰ προσθέσω εἰς τὰ «Λαογραφικά» μου καὶ τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι κεφάλαιον «Οικιακὰ σκεύη Σουφλίου», καθὼς καὶ «ποῖα φαγητὰ ἔτρωγαν οἱ παλαιοὶ Σουφλιῶτες», ἀργότερον, διὰ νὰ ὑπάρχῃ οὕτω μία σαφῆς εἰκὼν τῆς ζωῆς των καὶ τῆς διαίτης των, πρὸς λύσιν τῆς περιεργείας τῶν ἐπιγιννομένων, ἀλλὰ καὶ πρὸς σιὰθμισιν τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἐκείνων, ἐν συγκρίσει μὲ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ὑπὸ τὸ ἅπλετον φῶς τοῦ παρόντος αἰῶνος, θὰ πρέπη νὰ εὐρεθῇ τις νὰ διασώσῃ ταῦτα, διὰ νὰ μὴ μᾶς μέμφωνται αἱ ἐπερχόμενα γενεαὶ δι' ἀσέβειαν, ἀμέλειαν καὶ ἀδιαφορίαν. Τὴν σκέψιν μου αὐτὴν, κατέστησα μάλιστα γνωστὴν δι' ἐγγράφου μου εἰς τὸν κ. Δήμαρχον Σουφλίου, παρακαλῶν ἵνα συγκεντρωθῶσι τὰ ἐν ἀχρηστείᾳ οικιακὰ σκεύη παλαιᾶς ἐποχῆς, διὰ νὰ ἀποτελέσωσι δεῖγμα τῆς ζωῆς τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου καὶ ἐπομένως τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοποθετούμενα εἰς τινα αἶθροισαν τοῦ Δημαρχιακοῦ Καταστήματος, πλὴν ὁμως μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο οὐδεμία ἐνέργεια ἐκτὸς τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Νομαρχίας Ἐβρου. Καθώριζον μάλιστα καὶ ὁμάδα μαθητῶν μου, οἵτινες θὰ περιοντέλλεγον τὰ ἀντικείμενα τῇ συγκαταθέσει τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ἄνευ ἀμοιβῆς τινός, ἐφ' ὅσον ταῦτα φθειρόνται ἐρριμένα τῆδε κακίῃσιν εἰς τὰς αὐλὰς καὶ τοὺς ἀχυρῶνας. Τούτου ἕνεκα, προῆλθον εἰς τὴν σκέψιν νὰ ἐνεργήσω μόνος, παρακαλῶν τοὺς μαθητάς μου νὰ φέρωσι ταῦτα ἐκ τῶν οἰκῶν των, ἐπὶ ἐπιστροφῇ, προβαίνων εἰς τὴν ἰχθυογράφησιν τούτων, χρησιμοποιῶν ταῦτα συγχρόνως καὶ ὡς ὕλην, κατὰ τὸ μάθημα τῆς Ἰχθυογραφίας καὶ τῆς Χειροτεχνίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο πρόσθετος ἐπὶ τῶν καθημερινῶν μου ἀσχολιῶν, ὡς Ἄντῶ τοῦ Σχολείου καὶ δύσκολος, διότι δὲν ἐσπούδασα καλλιτέχνης, ἐξέλεξα ὠρισμένα τινὰ, ἂν καὶ νομίζω, ὅτι ὅλα παρουσιάζουν μέγα ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν σκευῶν τούτων, κρίνω ὡς ἀπαραιτήτους τὰς κατωτέρω διευκρινίσεις καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας.

Λανάρ(ι) κατζ(ι)βέλ(ι)κου.

Εἰκονίζεται ἓνα «Λανάρι», μὲ τὸ ὅποιον οἱ Σουφλιώτισσες ἐλανάριζαν οἱ ἴδιες τὸ μαλλί, πρὶν τὸ χρησιμοποιοῦσιν διὰ τὸ γνέσιμο καὶ τὸ «τλυγα-

διάσουν διὰ τὸν «ἀργαλειὸ» ἢ τὸ πλέξιμο. Ἡ χρῆσις ἐγίνετο οὕτω πως : Ἐμπροσθεν ἐκάθητο ἡ οἰκοκυρά, ἐλακουμβῶσα τὸ γόνυ της εἰς τὴν ξυλινὴν βᾶσιν τοῦ «Λαναριοῦ» ἢ διαπερῶσα τὸ ἓνα της πόδι κάτωθεν τῆς ἀψίδος τῶν κέντρων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σταθεροποιῆται τὸ «Λανάρι» καλῶς. Κατόπιν ἐλάμβανε τὸ μαλλὶ λίγο-λίγο καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὴν διπλῆν σειρὰν τῶν χαλυβδίνων κέντρων ἰσομερῶς. Μὲ συνεχεῖς ἔλξεις, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐπετυγχάνετο ἡ ἐπεξεργασία τοῦ μαλλιοῦ εἰς τὰ λεγόμενα «φλόκια», τὰ ὁποῖα ἐναπέθετε εἰς ἓνα «πανέρι». Μετὰ τὸ πέρας ὅλου τοῦ μαλλιοῦ, τὸ ἐτύλισσε σχηματίζουσα μικροὺς κυλίνδρους, τὶς «τλοῦπις», ἑτοιμες διὰ τὴν «μαλλόρουκα» διὰ τὸ γνέσιμο. Οἱ «τλοῦπις» ὅμως ἢ «ρουκιές», ἐγίνοντο

εἰρήμ. 1.

«Λανάρι» παλαιοῦ Σουφλίου
χρησιμοποιοῦμενον ἀπὸ τοῦ 1750—1730.

μὲ εἰδικὴν πάλιν ἐνέργειαν καὶ ἐπιδεξιότητα, ὡς ἐξῆς : Ἐφοῦ, ὅπως εἶπαμε, λανάριζαν τὸ μαλλὶ διαπερώντας το ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὶς αἰχμές, τελικῶς τὸ τραβοῦσαν προσεκτικὰ, ἔνθεν κάκειθεν, 0,25—0,30 τοῦ μέτρου, ἐτοποθέτουν 3—4 «φλόκια» ὀριζοντίως εἰς τὸ πάτωμα καὶ ἄνωθεν αὐτῶν καθέτως πολλὰ ἄλλα «φλόκια». Κατόπιν,

ἐλάμβανον τὰ ἄκρα τῶν ὀριζαντίων «φλοκιῶν» ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, καθήμενοι καταλλήλως καὶ τὰ ἐτύλισσαν πολὺ σφικτὰ εἰς κύλινδρον «τλοῦπα» ἢ «ρουκιά». Τέτοιες ρουκιές ἔκαναν 4—5 μόνον διὰ γνέσιμο 2—3 ἡμερῶν, ὅποτε, ἅμα τελείωναν αὐτές, ἔκαναν κατὰ τὸν ὡς ἄνω πάντοτε τρόπον καὶ ἄλλες. Τὰ θπόλοιπα τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λαναριοῦ, τὰ λεγόμενα «τσ(ι)πίδια», τὰ ἔγνεθαι ἰδιαιτέρως καὶ ἔπλεκαν «μέστια» γιὰ μέσα στὸ σπιτί. Τὶς γυναῖκες, ποὺ ἄφιναν ἀπεριποίητα τὰ μαλλιά των, τὶς ἀποκαλοῦσαν εἰρωνικῶς «φλόκις». Ἐκφρασις : «Ἄ ! μουρὴ φλόκου !». «Τσ(ι)πίδια» ἐπίσης ἔλεγαν τὸ τριχωτὸν τῶν ἀποκρῦφων μερῶν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι προηγεῖτο καλὸ καθάρισμα καὶ πλύσιμο τοῦ μαλλιοῦ στὸ πηγᾶδι τοῦ σπιτιοῦ, προκειμένου γιὰ λίγη ποσότητα. Ὅταν εἶχαν πολὺ, τὸ ἔβραζαν καὶ τὸ ἔπλυναν στὴ «Μάρτσα» (Ἐβρο), ὅστις ἀπέχει 500 μ. τῆς πόλεως. Ἡ χρῆσις τοῦ «λαναριοῦ» ἐγίνετο παλαιόθεν, ὅμως τῶρα ἐξέλιπεν ἐντελῶς. Ὁ ὑποφαινόμενος ἔχει σαφῆ παρὰστασιν τῆς χρήσεως ἀπὸ τὴν μητέρα του, πρὸ 30 ἐτῶν καὶ ἐκείνη ἀπὸ τὴν γιαγιά της.

Λανάρι — ζυγράνα.

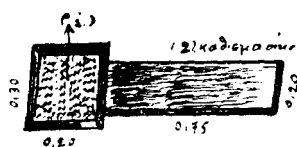
Ἡ χρῆσις καὶ τοῦ οἰκιακοῦ τούτου σκεύους ἐγίνετο οὕτω : Ἡ οἰκο-

κυρά εκάθητο εἰς τὸ κάθισμα, τὴν ξυλίνην δηλ. προσέτασιν, διὰ νὰ καθίσταται τὸ σκεῦος στερεὸν καὶ ἀκίνητον ὑπὸ τὸ βάρος της. Δίπλα της εἶχε τὸ ἀνεπεξέργαστο μαλλί, βρωσμένο καὶ καλοπλυμένο. Ἀφοῦ τὸ τοποθετοῦσε λίγο-λίγο εἰς ὅλην τὴν τετράγωνον ἐπιφάνειαν μὲ τὰ χαλύβδινα ἐλάσματα σχήματος **ZZZ**, ἐλάμβανε τὸ ἀρνητικὸν κάλυμμα ἀπὸ τὴν λαβὴν καὶ μὲ συνεχῆ γρατσουνίσματα, ἀφοῦ τὸ ἐπεξεργάζετο, μὲ μίαν ἀντίθετον κίνησιν τὸ μαλλί ἔβγαινε εὐκόλως καὶ τὸ ἐτοποθέτει στὸ «πανέρι». Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο μέχρις ὅτου ἐτελείωνε ὅλο τὸ πρὸς ἐπεξεργασίαν ὑλικόν. Ἔπειτα τὸ μετεσκεύαζεν εἰς κυλινδρικούς (φλόκια), καθ' ὃν τρόπον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω. Σήμερα μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν μηχανικῶν μέσων καὶ στὰ μικρότερα χωριά, ἢ χοῦσις τῶν ἀνωτέρω σκευῶν ἐξέλιπε καὶ ὅσα σώζονται εἶναι πεταμένα εἰς τὰς αὐλὰς, ὡς τελείως ἀχρηστα.

Σχήμα II

1. Ἐλάσματα ZZZ
2. Ἐύλινο

1. Καθαρὰ σκευὴ

«Λαυαρὶ-ζυμῶνα» πῶς χρῆσται πρὸ 200 εἰσῶν

Ἄν εἶχαν ὅμως γλῶσσαν, πολλὰ θὰ μᾶς ἔλεγαν γιὰ τὴν ἱστορίαν των! Πόσες καὶ πόσες ἀφρόκλαστες κοπέλλες, καθισμένες μερόνυχτα σ' αὐτά, γιὰ τὸ φτιάξιμο τῆς προίκας, δὲν τὰ ἔρραιναν μὲ τὸν παρθενικὸ ἰδρωτὰ των καὶ δὲν τὰ τραγούδησαν μὲ τὴν καρδιά των, πλάθοντας ὄνειρα! Ὅνειρα ἀγνά, τίμια, ὠραῖα!.. Μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ἡ στερεότης των, ἰδίως τοῦ ὑπ' ἀριθ. II σκεύους. Τὰ μέταλλα ἐλάσματα, πυκνὰ καὶ ἀναρροίμητα, ἐγκατεσπαρμένα κανονικώτατα, καθ' ὅλην τὴν τετράγωνον ἐπιφάνειαν ἀμφοτέρων τῶν ἐξαρτημάτων, ἐστερεοῦντο ἐπὶ δέρματος καρφωμένου εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς ἐπὶ στερεοτάτων ξυλίνων βάσεων.

Τλυγάδι (τυλιγάδι) (1).

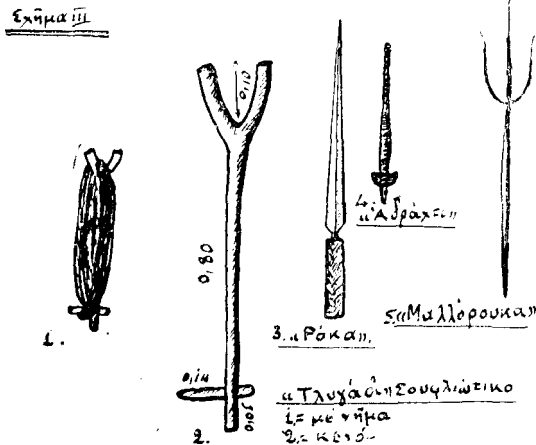
Ἦτο ξύλινο, εἰς διάφορα μεγέθη καὶ εἰς σχῆμα ὡς τὸ εἰκονιζόμενον. Εἰς αὐτὸ ἐτύλιγον τὸ νῆμα ἀπὸ τὰ ἀδράχια, μὲ καταπληκτικὴν εὐχέρειαν. Κατόπιν, ὅπως ἦτο γεμάτο μὲ νῆμα, τὸ ἐρράντιζαν μὲ πολὺ καυτὸ νερό. Κρατώντας, δηλ. ὄρθιο τὸ «τλυγάδι», ἔρριχναν μὲ ἓνα «μαστραπᾶ» (κύπελο) τὸ βραστὸ νερό, εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιλούεται ἐπανειλημμένως ὅλο τὸ νῆμα. Μετὰ τὸ στέγνωμα ἔβγαζαν τὸ νῆμα ἀπελευθεροῦσαι τὸ εἰς

1. Ἴδε Γραμματικὴν Ἰδιωματισμῶν. (Ἐναγράμ]σμὸς—Παράλειψις φωνηέντων). Παράγωγος ρ. τυλισσω.

τὸ κατώτερον σημεῖον κέντρον καὶ τὸ ἔκαμναν «ντουρά» (θηλειά) ἔτοιμο πρὸς χρῆσιν.

«**Ρόκα**». Ἦτο ξυλίνη κυλινδρική ἢ τριγωνική, ὡς ἡ εἰκονιζομένη με λαβήν. Εἰς αὐτὴν περιετύλισσαν τὰ «φλόκια» ἀπὸ μαλλὶ ἢ βαμβάκι, ὑγραίνοντας τὴν αἰχμὴν με τὸ στόμα καὶ ἤρχιζαν τὸ γνέσιμο. Ἡ «ρόκα» ἐποικίλλετο τόσον εἰς τὴν λαβήν, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον τμήμα, με «μουνιστούδια» (μικρὲς χανδρίτσες). Τέτοιες ρόκες ἀγόραζον οἱ εὐποροὶ κοπέλλες. Τὸ νῆμα τῆς ρόκας ἐγένετο χονδρὸ γιὰ ὑφάδι.

«**Ἀδράχτι**». Ἦτο καὶ αὐτὸ ξύλινο καὶ εἰς μὲν τὸ ἀνώτερον ἄκρον ἔφερε μικρὰν ἐλικοειδῆ ἐγκοπὴν «κόκκα» (προφανῶς, ὡσὰν κουκκί), διὰ νὰ δεσμεύεται ἡ κλωστή, εἰς δὲ τὸ κατώτερον ἔφερε τὸ «σφουντίλ'(ι)» (σπόνδυλος) χρησιμεῖον ὡς ἀντίβαρον. Τὸ νῆμα κατενέμετο εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν

τοῦ ἀδραχτιοῦ ὁμαλῶς καὶ με βάσιν τὸ κεντρικὸν σημεῖον. Ὅταν ἐμαζεέτο ἀρκετὴ ποσότης νήματος, ἔβγαζαν τὸ «σφουντίλ'(ι)».

«**Μαλλόρουκα**». Ἦτο ξυλίνη, ἀπὸ φυσικὸν βλαστὸν τοῦ ὁμονύμου θάμνου «Ρόκα», εἰς σχῆμα τοῦ γράμματος Ψ. Τὸ μαλλὶ «τλοῦπα» (προφανῶς, τολύπα) διαπεροῦσαν εἰς τὴν κεντρικὴν προεσοχὴν, ἐνῶ τὸ κατώτερον τμήμα τὸ

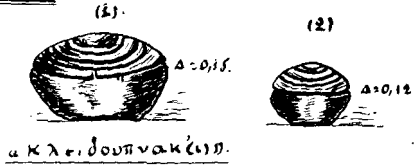
περοῦσαν ἀπὸ τὴν ζούνα (ζώνη), μέχρις ὅτου αἱ 3 αἰχμαὶ φθάσουν εἰς τὸ ὕψος τοῦ προσώπου καὶ ἔγνεθαι με τὸ ἀδράχτι (ἀτρακτος). Δὲν ἦτο ἀσύνηθες νὰ βλέπη τις τις νοικοκυρὲς νὰ γνέθουν ἀκόμη καὶ βαδίζοντας, κατὰ τὴν μετάβασιν των, σὲ γειτονικὸ σπίτι στὸ «μαχαλᾶ» (πρὸς ἐπίσκεψιν). Ἄλλὰ καὶ τὸ ὅτι, οὐχὶ σπανίως, νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ἀνωτέρω σκευή, οἱ γυναῖκες, καθὼς οἱ σημερινὲς τὸ τακούνι καὶ ὡς ἀμυντικὰ ἢ ἐπιθετικὰ ὄργανα κατὰ τὸν καυγὰ των. Ἐπίσης καὶ μέσον τιμωρίας κατὰ τῶν ἀτακούντων παιδιῶν. Με τὴν «μαλλόρουκα» τὸ νῆμα ἐγένετο ψιλό, κατάλληλο γιὰ στιμόνι.

1. Ἐκφρ. «Θὰ σὶ δώσου μιά, κι θὰ σ' φανῆ οὐρανὸς σφουντίλ'(ι)».

Κλειδουπνάκ'ι (1) (κλειδούμενον πινάκι).

Ἐλαξεύετο ἀπὸ εἰδικὸν τεχνίτην, βαρελοποιὸν πιστεύω, ἐπὶ τεμαχίου χονδροῦ κλάδου «σουγουτιοῦ» (ἰτέας) καὶ ἔκλειεν ἐρμητικῶς. Ἐντὸς ἐτοποθέτου οἱ γεωργοὶ τὸ φαγητό των, τυρί, ἔληές ἢ ἄλλο τι φτωχικὸ φαγητό, διὰ νὰ φάγουν μετὰ τὴν κοπιώδη καὶ σκληρὰν ἐργασίαν των. Τὸ ἀνώτερον τμῆμα «καπάκι», δὲν ἄνοιγε, ἐὰν δὲν συνέλιπτον αἱ ἐγκοπαί, ὡς τοῦ 1ου εἴδους. Παρ' ὅλον ὅτι, σήμερον ὑπάρχουν τόσα σκευὴ ἀπὸ νάυλον καὶ ἀλουμίνιον, οἱ γεωργοὶ χρησιμοποιοῦν ἀκόμη τὰ «κλειδουπνάκια».

Σκην. IX.

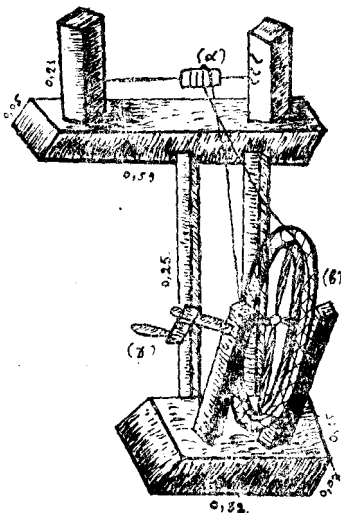

1) = 1ος εἶδος με ἐγκοπαί. 2) = 2ος εἶδος ἀνεύ.

Τσικριλί νήματος.

Κατσκευάζεται ἀπὸ πολὺ εἰδικευμένον τεχνίτην. Εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει, ἀπαραίτητον ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ. Ὑπῆρχε καὶ ἄλλο εἶδος «τσικριλί» (1) διὰ τὸν ἐκοκκισμὸν βάμβακος. Δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρω ὅμως διὰ νὰ τὸ ἰχνογραφήσω. Πάντως, καθὼς ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο ἐπακουμβῶνας κυλίνδρους, ξυλίνους βεβαίως, στερεωμένους εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα δύο στυλίσκων, στρεφομένους συγχρόνως καὶ μὲ ἀντίστροφον φοράν, ὡς ἐκ τῆς κυλινδροσέως τῆ βοηθία λαβῆς (βλέπε β, γ, τοῦ εἰκονιζομένου σχήματος) καὶ ἀπὸ μὲν τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν, ἔπεφταν οἱ σπόροι, ἀπὸ δὲ τὴν ἀντίθετον τὸ καθαρὸν

Σκην. VI.

α = εὐραχτός
β = γκντούλα
γ = χειρῆκ'αί

1) «τσικριλί» διὰ τὸ μάλισμα νήματος, ἐν χρήσει καὶ ἐν τῷ παρόντι.

βαμβάκι. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς μηχανοκινήτου λανάρας, ἐξέλιπε τοῦτο,

1. Λέξις Ἑλληνικωτάτη, ὅμως παρεφθαρμένη, λόγῳ ἀγραμματοσύνης τοῦ ὑποδοῦλου λαοῦ.

ἀπό πολλῶν ἤδη ἔτων, παντελῶς, συγχρόνως δὲ καὶ οἱ πόροι διαβιώσεως ὤρισμένων γερόντων, γνωστῶν ὡς κατόχων «τσικρικιῶν».

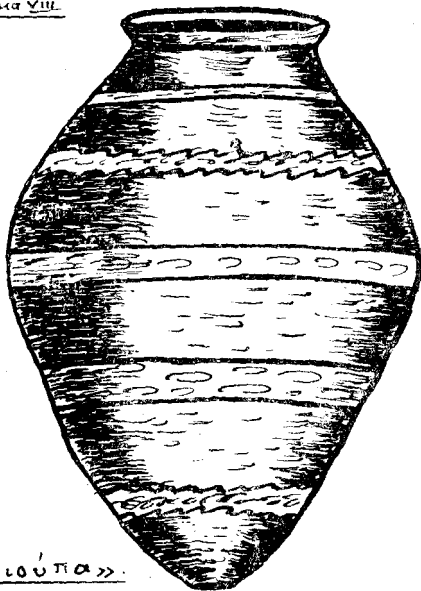
Ξύστρους (ἐκ τοῦ ρήμ. ξύω).

Ἦτο σιδηροῦς. Μὲ αὐτὸν ἔξυναν τὴν σκάφη «σκαφίδα», κατὰ τὸ ζύωμα τοῦ ψωμοῦ καὶ μετὰ τοῦτο. Ἐγύριζαν ἀκόμη καὶ τὶς «λαγγίτις», ἀλλὰ ὁ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ «ξύστρους» εἶχε λαβὴν εἰς μῆκος διπλασίαν, διὰ νὰ προστατεύεται τὸ χέρι ἀπὸ τὴν καίουσαν φωτιὰν κάτω ἀπὸ τὸ «σάτσι». Τὸ «σάτσι» ἦτο λιθίνη κυκλικὴ πλάξ, διαμέτρου 0,30—0,40 μ., εἰδικὴ διὰ τὶς «λαγγίτις». Οἱ «λαγγίτις» πάλιν, ἦσαν γλύκισμα νοστιμώτατον ἀπὸ σκέτο ζυμαρί, τραγόμενες μὲ βούτυρο καὶ μέλι, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν «40 Μαρτύρων», ἀλλὰ περὶ αὐτῶν λεπτομερῶς θὰ γράψωμεν εἰς εἰδικὸν ἄλλο κεφάλαιον τῆς «Συλλογῆς» μας: «Φαγητὰ καὶ γλυκὰ τῶν παλαιῶν Σουφλιωτῶν».

Κιούπα (1) (πίθος).

Ὅμοιάζει κατὰ πολὺ μὲ τοὺς «πίθους» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. «Κιοῦ-

Σχῆμα VIII.

«Κιούπα».

τὴν ἑρμησιοποιούν στὰς «γιαχανὰς», ἢ «γιαστρεβεία» ὡς ἀποθήκην κρασιοῦ, ἢ ὡς ἀποθήκην νεροῦ κ. λ. π.
ἢ ἑρμητικὴ ἐπίκλησις ἀπό τοσ-βουδκάδες.

πῆλινα καὶ ἐστοίχιζαν σχετικῶς φθηνά. Ἄλλά, ἄπειρα ἦσαν τὰ πῆλινα

Ἄμφοτερα τὰ σκευῆ ἦσαν

1. Τὴν εἶδα καὶ τὴν ἰχνογράφησα ἔξω ἀπὸ τὸ «γιαχανὰ» Κιοσέ-Μπακάλη.

σκεύη τοῦ σπιτιοῦ καὶ εἰς διάφορα σχήματα καὶ μεγέθη: «πνάκια» (πινάκια), «γκβέτσια» (διὰ τὸ γιονβέτσι φούρνου), «τσακάλια» (τσουκάλια), «τσακαλούδια»⁽¹⁾, «ταϊντζιρέοι» (τεντζιρέδες), «κιουπούδεις» διὰ τουρσιά κ.λ.π. Εἰδικὰ «τσακαλούδια» χρησιμοποιοῦσαν οἱ γιάτρισσες διὰ τὸν κοιλόπονο, ἐφαρμόζοντας αὐτὰ ἐν εἴδει βεντούζας, ἐπάνω στὴν κοιλιακὴ χώρα! καὶ κατόπιν ἔκαναν τὸ «γύρισμα τοῦ ἀφαλοῦ!». Ὡ! τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ κινδύνου, ὡς ἐκ τῆς χρήσεως τοιοῦτου ὄργανου, ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων! Ἄλλὰ καλὸν ὡς πρὸς τοῦτο νὰ γραφῆ καὶ ἕτερον εἰδικὸν κεφάλαιον: «Γιατροσόφια τοῦ λαοῦ», ὅπερ ἔχομεν κατὰ νοῦν.

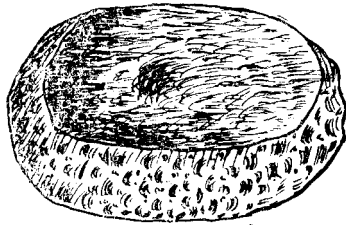
Κούτσουρου.

Κατεσκευάζεται ἀπὸ τεμάχιον κορμοῦ δρυός, μὲ ἀποκλειστικὴν χρῆσιν διὰ τὸ «κ'ίντισμα» (τεμαχισμὸν) τοῦ κιμᾶ. Ἀκόμη, μερικῶς τελεῖ τὸ σκεῦος τοῦτο ἐν χρήσει καὶ λέγουν μερικοὶ γερόντοι ὅτι, ὁ κιμᾶς οὕτω κατασκευαζόμενος, γίνεται ἀσυγκρίτως νοστιμώτερος, ἀπὸ τὸν τῆς κρεατομηχανῆς! Ἐπίσης πάνω στὸ «κούτσουρο» ἔσπασαν τὰ κόκκαλα τοῦ κρέατος, προκειμένου νὰ κάμουν τὴν «πουσιουρτή» (καβουρμά), τὰ «σιλέκια» (πατσιά, ποδαράκια), καὶ τοὺς «πατσιάδεις» (τὰ κεφαλάκια).

Ὁ κιμᾶς ἐκόπτετο μὲ τὸ «μπαλατζοῦδ'ι» ἢ μὲ τὸ «σατ'ο'ι» (μεγάλον βαρὺν μαχαίρι). Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη ἀπαιτοῦσε χρόνον καὶ κόπον πολύν, πού δὲν τὰ ἔκλαιγαν οἱ ἀθῶοι ἐκεῖνοι καὶ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, λὲς καὶ εἶχαν βγῆ νεωστὶ ἀπὸ τὴν Πα-

Σχήμα IX

«μπαλατζοῦδ'ι»

«Κούτσουρου»

Τὸ ἐκρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ κ'ίντισμα τοῦ κιμᾶ.

λάμη τοῦ Δημιουργοῦ. Κιμᾶ πλουτοῦσαν οἱ χασάπηδες καὶ ἔτοιμον διαλαλώντας τὸ ἐμπόρεμά των στὶς συνοικίαι τῆς πόλεως, τοποθετημένον ἀνὰ 100 δράμια εἰς φύλλα μουριάς, μέσα σ' ἓνα ἀπλωτὸ ταψί. Τὸ θέαμα ἦτο πολὺ γραφικόν, μού λέγει ὁ γαμβρός μου καὶ ἐψώνιζαν πολλὰς νοικοκυράδες, ἔτοιμον κιμᾶ, ἓνα «φύλλον», δύο «φύλλα», ἀνάλογα μὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των. Τὸ ταψί, τὸ περιέφεραν κρατώντας τὸ πάνω στὸ κεφάλι, ὅπως οἱ «κουλουρτζήδες». Τὸ «κούτσουρο», τοποθετημένον εἰς μίαν ὁποιαδήποτε γωνιά τοῦ κελαριοῦ, ὅπως εἶναι παρημελημένον καὶ ἀκίνητον, ἔχει

1. Ἡ κατάληξις «οῦδ'ι» σημαίνει τὸ ὑποκοριστικὸν «πηδοῦδ'ι» (παιδάκι), «κουρτσοῦδ'ι» (κοριτσάκι). Βλέπε Γραμμ. Ἰδιωματισμῶν.

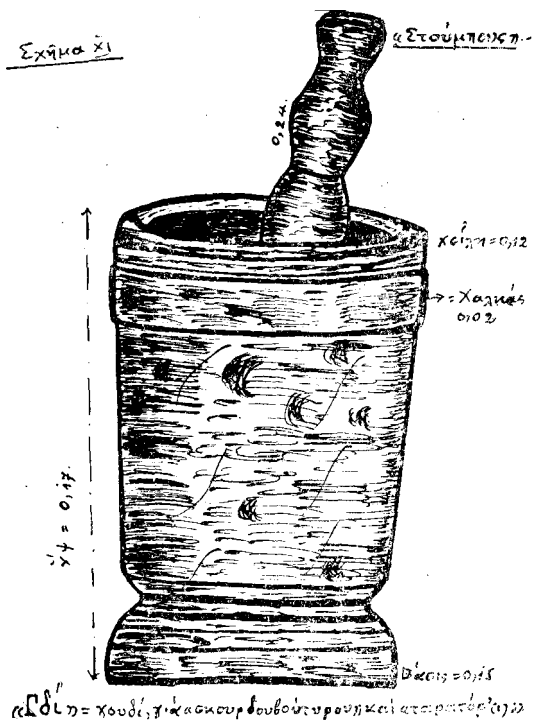
τὴν ἔξαιρετικὴν τιμὴν! νὰ προσωποποιῆται στοὺς τεμπέληδες ἐκείνους μαθητάς, τοὺς ὁποίους οἱ διδάσκαλοί των, τότε καὶ τώρα τοὺς ἀποκαλοῦν «κούτσουρα!». Ἄλλὰ καὶ πάμπολλες ἐκφράσεις λεγόταν μετὰ τὴν λέξιν «κούτσουρο». Π.χ. : «Τί κάθιση γὰρ αὐτοῦ θάνατον τοῦ κούτσουρου!». «Σὺ γέ, εἶσι ντίμπιντιους κούτσουρον!». «Οὐ! γέ, κιφάλ'(ι) κούτσουρου!» κ.λ.π.

Γκουντρούλα.

Πήλινο δοχεῖο, εἰς ποικίλα σχήματα καὶ μεγέθη, διὰ διαφόρους χρήσεις, κυρίως δὲ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν ποσίμου ὕδατος. Ὅταν μία κοπέλλα ἦτο πολὺ στρουμπουλῆ, τὴν ἀποκαλοῦσαν εἰρωνικά: «Ἄ! μουρῆ «γκουντρούλου!». Ἄλλὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ ἐγὼ ὅτι, ὅταν εἴμεθα πολὺ μικροί, ὅσάκις ἐπέισμωνα, τὰ ἀδελφία μου μετὰ ἔλεγαν «γκουντρούλα».

Γδι (γουδί).

Ἦτο γλυπτὸν ἐπὶ ἀνθεκτικοῦ ξύλου, κατασκευαζόμενον μετὰ πολλὴν ἐπιμέλειαν.

Ἦτο τὸ μόνον σκεῦος ποὺ ἐχρησιμοποιεῖτο καθημερινῶς διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς σκορδαλιάς, ποὺ τὴν ἔλεγαν «σκορδουβούτυρον» καὶ διὰ τὸ «ταρατόρ'(ι)», φαγητὰ νοστιμώτατα καὶ περὶ τῶν ὀστέων θὰ ἀναφέρωμεν λεπτομερῶς εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς «Λαογραφίας» μας. Τὸ σκόρδο ἐκοπανίζετο μετὰ τὸν «στοῦμπου» (γουδοχέρι), ἀπαραίτητον ἐξάρτημα τοῦ γουδιοῦ. Τὰ γουδιά ἦσαν διαφόρων μεγεθῶν, ἀναλόγως τῆς χρήσεώς των, διὰ νὰ εἶναι δὲ στερεὰ εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, ἔφεραν μεταλλίνην στεφάνην, ὡς φαίνεται καὶ εἰς τὸ εἰκονιζόμενον.

Ἐπιπλέον καὶ γουδιά πολὺ μεγάλα μετὰ σιδερένιον «στοῦμπο» διὰ τὸ κοπάνισμα τοῦ καφέ στα καφενεῖα καὶ τῆς «βαρβάρας», εἰδικοῦ γλυκίσματος ἀπὸ βρασμένο σιτάρι, παρασκευαζομένου ἀνεξαιρέτως εἰς ὅλα τὰ

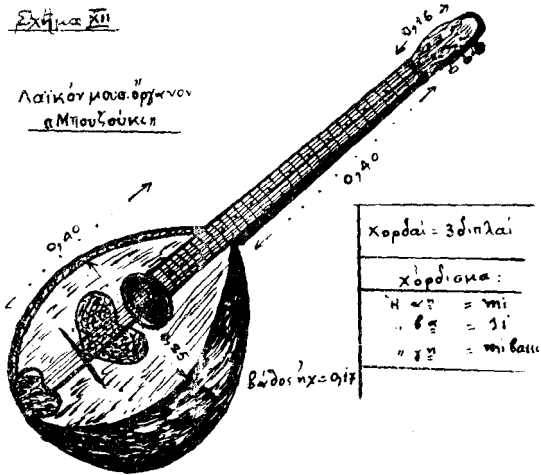
χριστιανικά σπίτια τοῦ Σουφλίου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγ. Βαρβάρας. Γουδιὰ ἠπῆρχαν καὶ μπρούντζινα, διὰ τὸ κοπάνισμα τῆς ψιλῆς ζάχαρης καὶ τῶν μυρωδικῶν τῶν γλυκισμάτων. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν «χαβάνια», οὐδεμίαν δὲ σχέσιν εἶχον μὲ τὰ «χαβάνια» ποῦ κόβουν τὸν λαθραῖο καπνὸ. Γουδιὰ μεγάλα, βλέπω ὅτι καὶ σήμερα χρησιμοποιοῦν οἱ κροεπῶλοι Σουφλίου, διὰ νὰ κοπανίζουσι τὰ διάφορα μπαχαρικά, ποῦ βάζουν στὰ νοστιμώτατα «σουτζιούκια» (λοκάνικα).

Μπουζούκι.

Γνωστὸν εἶναι καὶ σήμερα τὸ «μπουζούκι», ὡς λαϊκὸν ὄργανον μουσικόν, μὲ τρεῖς διπλὰς χορδὰς, ἀρκετὰ γλυκύφωνον, μὲ εἰδικὸν χόρδισμα *mi, si, mi basso* τοῦ *mi basso*, χρησιμεύοντος ὡς συνοδευτικὸν προανάρχουσμα τοῦ ἐκτελουμένου τραγουδιοῦ. Ἡ ἐκτέλεσις ἄσματος μὲ τοιοῦτον χόρδισμα, ἀπαιτεῖ εἰδικὴν ἄσκησιν, εὐκόλως ἄλλως τε ἐπιτυγχανομένην δι' ἓνα γνωστὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἀπαραίτητον νὰ διευκρινισθῇ ὅτι, ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ χόρδισματος αὐτοῦ, ἐκτελοῦνται μόνον λαϊκὰ τραγούδια καὶ ὅτι δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ κιθάρας. Μοῦ φαίνεται δὲ πολὺ περίεργον, ὡς πληροφοροῦμαι ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ὅτι «Κέντρα κοσμικὰ» μὲ «μπουζούκια» λειτουργοῦν καὶ ἐν μέσαις Ἀθήναις καὶ δὴ προτιμώμενα καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Θὰ ἔδει ἡ προτίμησις ὅλων νὰ στραφῇ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ τραγούδια, διὰ τὰ ὥραϊα ἱστορικὰ «νησιωτικὰ καὶ στεριανὰ λαϊκὰ τραγούδια», ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν ὑποδούλων, κατόπιν δὲ διὰ τοὺς συγχρόνους χορευτικοὺς ρυθμοὺς καὶ διὰ τοὺς ἔχοντας ὄριμον μουσικὴν σκέψιν, διὰ τὰ ἀπαράμιλλα τῶ ὄντι εὐρωπαϊκὰ κλασσικὰ τεμάχια, ποῦ ἐξευγενίζουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνυψῶνουν τὸ πνεῦμα, προάγουσι δὲ τὸν πολιτισμὸν μας. Τοῦτο ὅμως, θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ διδάξῃ τὸ Ε. Ι. Ρ.

Ἐλθέτω XII

Λαϊκὸν μουσικόν
ἢ Μπουζούκι

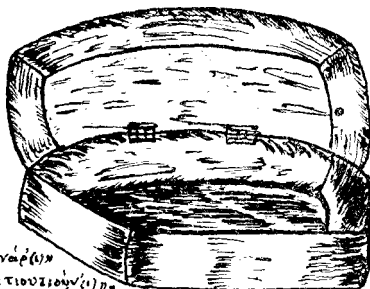

Κρίνα.

Ἔτσι ὠνομάζετο ἡ νταμπιακέρα. Τὴν «κρίνα» τὴν ἔφεραν ὅλα τὰ παλ-

ληκάκια, οἱ ἄνδρες γενικῶς πάσης ἡλικίας εἰς τὸ «ζινάρ'(ι)». (Ἴδε σχετικῶς εἰς τὸ κεφάλαιον : «Τί φοροῦσαν οἱ ἄνδρες»). Εἰς αὐτὴν τοποθετοῦσαν τὸν

Σχημ. XIII

«Κρίνα» =
(καπνοθήκη)

Τὴν ἔφεραν στὸ ζινάρ'(ι)
ἐπὶ τὸ καπνισμὸν μέτριοι τῶν (ι) ἢ
(καπνὰ καμμένα)

κορβα. «Κρίνες» ὑπῆρχαν καὶ δερμάτινες, ποὺ τὶς ὠνόμαζαν «κισιές», δεινόμενες μὲ μακρὸ λουρί. «Κισιές» ἔλεγαν καὶ τὰ πορτοφόλια, κρυμμένες καὶ αὐτὲς στὶς δίπλες τοῦ ζωνarioῦ.

Ἐλπίζω, ὅτι πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται τὴν σπουδαιότητα τῆς περιγραφῆς τῶν ἀνωτέρω οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ὅτι, σκοπιμώτατον τυγχάνει νὰ περιληφθοῦν πάντα τὰ οἰκιακὰ σκευῆ ποὺ ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιοὶ μας πρόγονοι, ἀλλὰ καὶ διατί ὄχι καὶ τὰ γεωργικὰ καὶ τεχνικὰ ἐργαλεῖα τῶν διαφόρων ἐπαγγελματιῶν καὶ οἰκοτεχνῶν ; Τὸ ζήτημα ἐνέχει μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, διότι τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα χάνονται ἀνεπιστρεπτει καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν δὲν θὰ γνωρίζωμεν οὔτε τὴν ὀνομασίαν των.

Τί παιγνίδια ἔπαιζαν τὰ Σουφλιωτόπουλα.

Τὰ πλέον συνήθη παιγνίδια ποὺ ἔπαιζαν μικροὶ καὶ μεγάλοι ἀκόμη Σουφλιῶτες καὶ Σουφλιώτισσες, νέοι μὰ καὶ ἡλικιωμένοι πολλὰς φορές, εἶναι τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ «Συλλογὴν» μας. Εἶναι προσηγοσμένα τελείως στὸν χαρακτήρα τῶν Σουφλιωτῶν, πρᾶγμα ποὺ μὲ κάνει νὰ συμπεραίνω, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ἐγγωρίου ἐπινοήσεως καὶ παραγωγῆς. Καὶ τὸ σημεῖο τοῦτο δείχνει τὴ σοβαρὴ δραστηριότητα τοῦ Σουφλιώτη, τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν ἀμέριμνη ζωὴ ποὺ ζοῦσαν γενικὰ οἱ παλαιοί, ἐξ οὗ καὶ εἶχαν τὴν ὄρεξι νὰ παίξουν, πολὺ δὲ περισσότερο νὰ χορεύουν καὶ νὰ τραγουδοῦν ἐν ὄρα σχολῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζονται σκληρὰ ἐν ὄρα ἐργασίας. Τὰ παιγνίδια αὐτά, τὰ ἔχω κατατάξει στὶς ἑξῆς κατηγορίαις : 1) Παίγνια Μουσικά, 2) Λογοπαίγνια, 3) Παίγνια Ἀντιλήψεως, 4) Ἀγωνιστικά, 5) Τυχρὰ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ παιγνίδια αὐτὰ ἔχουν ἐκτελεσθῆ κατὰ τὸ «Φεστιβάλ» Σουφλίου, ὄργανωθὲν αἰγίδι τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς κατὰ τὸ 1953, ὁπότε εἶχαν παρευρεθῆ πολλοὶ ἐπίσημοι Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἀλλὰ καὶ πλῆθος κόσμου ἀπὸ τὶς γειτονικὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἔδει ὁ Δῆμος Σουφλίου πάσῃ θυσίᾳ νὰ κινηματογραφήσῃ τὸ

υπέροχο ἐκεῖνο ζωντανέμα τοῦ παλαιοῦ Σουφλίου, μὲ τὴν ἔκθεσι τῶν ὑφαντουργικῶν κατασκευῶν (εἰς ὃ τμήμα ἦτο ὁ ὑποφαινόμενος ἀποθηκάριος καὶ τοξιομητής), τὸν χορὸν τῶν νέων καὶ νεανίδων μὲ παλαιὰν ἀμφίεσιν, τὰ πολλὰ εἶδη χοροῦ καὶ τὴν ἄσιν διαφόρων ἀσμάτων. Ὡσαύτως μερικὰ ἀπὸ τὰ παιγνίδια αὐτὰ παίχθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, κατὰ τὰς κοινὰς γυμνασιακὰς ἐπιδείξεις τῶν Δημ. Σχολείων τῆς πόλεώς μας κατὰ τὸ Σχολ. ἔτος 1954—55, τὸ δὲ κοινὸν τὰ παρηκολούθησε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀναφέρω, ὅτι, πόσον σκόπιμον θὰ ἦτο ἐὰν πρωτοβουλία τοῦ Δήμου καὶ τῆ συνεργασίᾳ τῶν ἐκπαιδευτικῶν Σουφλίου, ὀργανοῦντο κατὰ καιροὺς τοιαῦτα «Φεστιβάλ», εἰς ἃ νὰ προσκαλοῦνται καὶ ξένοι ἀπὸ τὸ Νομὸ μας ἢ καὶ ἀπὸ πιὸ μακρὰ, πρὸ παντὸς δὲ νὰ εἰδοποιοῦντο οἱ ἐν διαπορᾷ Σουφλιῶτες, πού ἢ στενότης τοῦ χώρου τοὺς ἠνάγκασε νὰ εὔρουν ἄλλοῦ «τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον», ὥστε νὰ ἤρχοντο ἐδῶ καὶ τοὺς συγγενεῖς τῶν νὰ ἔβλεπον, ἀλλὰ καὶ τὰ παλαιὰ ἦθη καὶ ἔθιμα νὰ παρηκολούθουν ξαναζωτανευμένα.

Μουσικὰ παίγνια.

Δέλιακα — Παντέλιακα.

1.

- «Δέλιακα — Παντέλιακα,
 ποῦν' τὰ ποδαροῦδια σου;»
 —«Νά τα, γιά, νά τα γιά,
 νά τα γιά πού κρέμουντι».
 —«Δῶστα μένα, νὰ τὰ φκιάσου,
 νὰ τὰ φκιάσου μιὰ ντιουντιούκα,
 νὰ λαλῶ τοῦ καλουκαίρι,
 νὰ χουρεῦουν καλουγέροι».

Τὸ παιγνιδάκι αὐτό, ἦτο καὶ εἶναι προσφιλέστατο στὰ παιδιά, στὰ πολὺ μικρά, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σχολείου ἀκόμη. Τὸ τραγουδοῦν τὴν ἀνοιξι κατὰ Μάρτιον, καθ' ὃν χρόνον περνώντας οἱ πελαργοὶ κατὰ μεγάλας ὀμάδα; πετοῦν κυκλικῶς καὶ πάλιν διευθύνονται πρὸς βορρᾶν. Μόλις, λοιπόν, τὰ παιδιά ἀντιληφθοῦν τοὺς πελαρούς, βγαίνουν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ἢ τοῦ Σχολείου, ἂν πρόκειται περὶ μαθητῶν, ἀρχίζουν τὸ ἀνωτέρω τραγουδάκι καὶ μὲ ρυθμικὰ βήματα ἀκολουθοῦν τὴν διεύθυνσι τῶν πελαργῶν. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τὸ ἐπαναλαμβάνουν πολλάκις, ὥσπου νὰ ἔξαφανισθοῦν οἱ πελαργοὶ ἢ μέχρις ὅτου τὸ βαροθοῦν. Ἡ παιδαγωγικὴ σκοπιμότης τοῦ ἀνωτέρω παιγνιδιοῦ εἶναι πολὺ σπουδαία :

α) Δίδει τὴν εὐκαιρία στὶς μάνες νὰ διδάξουν στὰ παιδάκια τὶς συνήθειες τῶν «Ἀποδημητικῶν» πουλιῶν.

β) Τὴν ἄσκησι γιά τὴ μῦσι στὸ τραγοῦδι καὶ τὸ ρυθμὸ, γιά τὸ χορὸ.

- γ) Τὴν ἄσκησι τῆς ὁμιλίας στὰ πολὺ μικρά.
 δ) » » γιὰ τὸ ὁμαδικὸ παιγνίδι κ.λ.π.

Ἔχασι Μπάμπου τὰ κλειδιά.

2. «Ἔχασι μπάμπου τὰ κλειδιά,
 πάει νὰ τὰ γυρεύη
 πάει σιάδῶ — πάει σιάκεϊ
 μέσ' σ'στis κατζ(ι)βέλλας τοῦ βρακί».

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ παίζεται ἀπὸ 5—10 παιδιὰ (ἄγόρια ἢ κορίτσια), στὴν αὐλὴ ἢ στὸ δρόμο τῆς γειτονιάς, οὕτω πως: Ἄφου μετρηθοῦν τὰ παιδάκια, κατὰ τὸν τρόπο ποὺ περιγράψαμε εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον τῆς παρουσίας «Συλλογῆς» μας, ὅποιος μένει τελευταῖος ἀποσύρεται κάπου ἐκεῖ κοντὰ καὶ «κλείνει», κρύπτει δηλ. τὸ πρόσωπο καὶ τὰ μάτια. Ὅλοι οἱ ἄλλοι συμπαίχται, ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων κατασκευασμένα ἀπὸ μωρεόβεργες (ποὺ εἶναι γεμάτες ὅλες οἱ αὐλὲς τῶν σπιτιῶν, λόγῳ τῆς εὐρείας ἐκτροπῆς τῶν κουκουλιῶν) εἰς μῆκος 0,20—0,25 μ. τὰ «κλειδιά» καὶ εἰς ἀριθμὸν 20—30, τὰ ὁποῖα καὶ κρύβουν σὲ ἓνα μέρος, ἀφου δὲ γίνῃ τοῦτο, φωνάζουν: «Ἄϊντι ι ι!». Τότε, ὁ «κλείσας» πηγαίνει κοντὰ τους καὶ διευθύνεται στὰ μέρη ποὺ θεωρεῖ ὑποπτα ὅτι ἐκρύβησαν τὰ «κλειδιά». Τὰ ἄλλα παιδιὰ πάραυτα ἀρχίζου τὸ ἀνωτέρω τραγοῦδι, ἀκολουθώντας τον πάντοτε, εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ εὔρῃ τὰ «κλειδιά». Μόλις ὅμως εὔρῃ ὁ «κλείσας» τὰ «κλειδιά», ὅλοι σκορποῦν τρέχοντας διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἐνῶ αὐτὸς ρίπτει τὰ «κλειδιά». Ὅποιος κτυπηθῆ, γίνεται αὐτὸς «Μπάμπου», ἄλλως τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται. Παιδαγωγικὸς σκοπὸς τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀντιληπτικότητα τῶν παιδιῶν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης.

Κ' ρ-κ-λ, πλάκια.

3. «Κ' ρ-κ-λ, πλάκια,
 γύρσι τι πίσου,
 κάηκαν φουλιές σας
 κλαῖν' τὰ πηδιά σας,
 κλούβιασαν τ' αὐγά σας».

Καὶ τὸ παιγνίδι αὐτὸ τὸ παίζουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν, πελαργῶν, κύκνων, ποὺ τοὺς ἔλεγαν «Κροῦνες», ἀπὸ τὸ κρώξιμο ποὺ κάνουν κατὰ τὴν διέλευσίν των. Παιδαγωγικὸς σκοπὸς τοῦ παιγνιδιοῦ, εἶναι ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσις τῶν παιδιῶν, τῶν λαϊκῶν ἰδίως στρωμάτων, διότι ὡς ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τῶν παιδιῶν, εὔρισκαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰς διδάξουν γιὰ τὴν πορείαν τῶν ἀπο-

δημητικῶν πτηνῶν. Ἐπίσης καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ ὥς ἐκ ταύτης θέρμανσις τῶν παιδιῶν κατὰ τὰς ψυχρὰς ἀκόμη ἡμέρας τῆς ἀνοιξέως, ἐν ὑπαίθρῳ. Ὁ τρόπος ποῦ παίζεται, ταυτίζεται μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1 παιγνίδι.

Π α ρ α τ ῆ ρ σ ι ς.— Ἦκουσα νὰ λέγουν, ὅτι ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἐλέγοντο καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι :

«Σιδηρέϊνιους κόπανους, μ' ἔδιρνι, μι σκότουνι κι παλι μι καλόπηρνι.
Μι τραβοῦσι ποῦ τοῦ φτι κι ἔσκουζα σὰν τοῦ γατί».

Πιστεύω, ὅτι ἐλέγето ὑπὸ τῶν παιδιῶν, ὡς ἀπειλὴ κατὰ τῶν πουλιῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοοῦσαν νὰ γυρίσουν πίσω.

4. «Δημητρό, τρό, τρὸ
πότε θὰ πᾶμι στοῦν λουτρό
νά σι κάμου νίτσι-νίτσι,
νά σι ἀρέση τοῦ κουρίτσι».

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἔλεγαν τὰ παιδάκια ἐν χορῷ, ὅταν ἤθελαν νὰ εἰρω-νευθοῦν κανένα ἄλλο ἀκάθαρτο παιδάκι. Παιδαγωγικὴ σκοπιμότης τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ «παιγνιδιοῦ» ἦτο, νὰ διδάξῃ στὰ παιδιά τὴν καθαριό-τητα καὶ νὰ στιγματίσῃ τὰ ἀκάθαρτα.

Π α ρ α τ ῆ ρ.— Ὅμοίως λέγονται καὶ αἱ ἑξῆς παραλλαγαί :

- α) «Λία·Λία, μάρμπα-Λία, πότι θὰ πᾶμε στὴν Τουρκία,
νά σι κάμου νίτσι-νίτσι» κ.λ.π.
- β) «Ντών'(η)—Ντών'(η), Κατσαντών'(η),
ποῦ κατοῦρσις τοῦ σιντόν'(ι)
κι μάνασ' σι μαλών'(ει)
κι μπουμπά σ' σι καμαρών'(ει)».
- γ) «Γιάνν'(η)—Γιάνν'(η) κατρογιάνν'(η),
ποῦ κατοῦρσις στοῦν φλιτζιάν'(ι)
κι μάνα σ' σι μαλών'(ει)» κ.λ.π.

Δὲν ἦτο σπάνιον, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ παιγνιδιοῦ αὐτοῦ, νὰ ἐγείρωνται φι-λονικία μεταξύ τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ εἰς τὰς μητέ-ρας, ὁπότε ἐξεστομίζον φράσεις προσβλητικὰς κι' ἐβγαζαν τ' ἀπλυτά των.

5. «Μένα μπουμπάζ ουμ τσιανακτσῆς
κι τσιανάκια δὲν πουλάει».

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ σκοπὸν ἔχει νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀντιληπτικότητα τῶν παιδιῶν, τὴν ταχύτητα ἐνεργείας καὶ τὴν δραστηριότητα, παίζεται δὲ ὡς

ἐξῆς : «Δέκα ἢ καὶ περισσότερα μικρὰ σχηματίζουν κύκλο με μέτωπο στὸ ἐσωτερικό, καθήμενα σὲ καμμιὰ πέτρα ἢ «κοινονιαστιά», δηλ. με λυγισμένα γόνατα. Τότε ἓνα ἀπ' αὐτά, ποῦ ὀρίζεται ἢ με ἐν ἀπὸ τὰ «συνθηματικά ἀρχῆς παιγνιδιῶν» ἢ προαιρετικῶς, μένει ὄρθιο. Κάνει στὸ μαντῆλι του κόμπο καὶ ἀρχίζει νὰ γυρῶνι περὶ τῶν παιδιῶν, περπατώντας ρυθμικὰ καὶ τραγουδώντας τὰ λόγια τοῦ παιγνιδιοῦ. Τὰ ἄλλα παιδιὰ με ἀνοιχτές τὶς παλάμες πίσω στὴ ράχη καὶ με λοξὲς ματιές, παρακολουθοῦν σὲ ποιὸν θὰ ἀφεθῆ τὸ μαντῆλι. Ἐν συνεχείᾳ τὸ παιγνίδι ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ, ποῦ παίζεται καὶ σήμερον στὰ Σχολεῖα «τὸ Λουρί».

6. «Δικουχτοῦ, πέντ'(ι) αὐγά, στοὺν ταβᾶ
 κι' ἄλλα πέντι στοὺν ταψί,
 πιὲ κουκόνα μ' τοῦ κρασί,
 δὲν τοῦ πίνου τσιλιμί,
 εἶνι κρῖμα κι ἀντρουπή
 θὰ κατέβου στοὺν τσιαρσί
 ν' ἀγουράσου μπουχασί
 νὰ τοῦ φάου γὼ κι σύ».

Ὄταν τὰ Σουφλιωτόπουλα ἔβλεπαν κανένα «δεκωχτούρι» νὰ κελαϊδῆ, μαζεύονταν ἀμέσως ἀφίνοντας κάθε ἄλλο παιγνίδι κι ἀρχίζαν ἐν χορῶ ἐν τραγουδοῦν τὸ ἀνωτέρω παιγνιδάκι, εἰρωνευόμενα τὸν τρόπον τοῦ κελαϊδήματος καὶ τὰς κινήσεις τοῦ πουλιοῦ. Τὸ «δεκωχτούρι» εἶναι πολὺ ἡμερο, ὁμοιάζον πολὺ με τὸ τρυγόνι. Κάνει τὴ φωνή του στὰ «σατσιακία», δηλ. κάτω ἀπὸ τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν ἢ σὲ δένδρα ὑψηλά, πάντοτε ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν, μερικῶς, ὅπου ὑπάρχουν διώροφα σπίτια. Στὸ Σουφλί, προπολεμικῶς ὑπῆρχαν «δεκωχτούρια», ἐξ οὗ καὶ ἡ πρόσδος, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐημερία τῆς πόλεως, ὅπως λένε τὰ γεροντάκια, γιατί τὰ δεκωχτούρια, κατὰ τὴν σχετικὴν ὡς γνωστὸν παράδοσιν, εἶναι εὐλογημένα πουλιά. Τώρα μεταπολεμικά, τὰ δεκωχτούρια στὸ Σουφλί σπανίζουν, ἐξ οὗ καὶ ἡ φτώχεια καὶ ἡ κακομοιριά ποῦ λένε. Κατὰ τὸ 1930—32, ὁ ἀείμνηστος ἱατρός Κ. Κουρτίδης, ἔφερε δύο ζεύγη ἀπὸ τὸ Διδύχο, τὰ ὁποῖα εἶχαν πολλαπλασιασθῆ, ἀλλὰ τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα καὶ δὴ ὁ συμμοριτοπόλεμος, κάθε βράδν ντουφεκίδι καὶ βομβαρδισμὸς τῆς πόλεως, ὑπῆρξαν αἰτία νὰ ξεφανισθοῦν ἀπὸ τὰ κατερειπωμένα σπίτια μαζί με ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δεκωχτούρια. Τῶ ὄντι, τὰ πουλιὰ αὐτὰ εἶναι ὡραῖο στολίδι γιὰ μιὰ πόλι. Πόσο θαυμάσιο θέαμα ἀποτελεῖ νὰ βλέπη κανεὶς πρῶτ-πρῶτ κατὰ τὶς καλοκαιρινὲς ἡμέρες τὸ ὡραῖο φτεροῦγισμα καὶ ν' ἀκούη τὸ ἔρωτικό ρυθμικὸ τραγούδι τοῦ ἀρσενικοῦ δεκωχτουριοῦ, ὅταν προσπαθῆ νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν ἀγαπημένη του. (Τὴν σχετικὴν παράδοσιν περὶ τῆς «δεκωχτούρας», ἴδε εἰς τὸ συναφὲς κεφάλαιον τῆς συλλογῆς μας).

7. «Ντάν-ντάν, φίλι μίκου καρτζιά-καρτζιά,
σεπετό-σεπετό, ρίμπρο, στεφάνι μου,
ρέγκο-ρέγκο».

Είναι ώραϊο παιγνιδάκι και ἀρέσει πολὺ στὰ παιδιά. Ἡ παιδαγωγικὴ σκοπιμότης του ἐγκείται εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς μνήμης, τῆς προφορᾶς καὶ ἐν γένει τῆς ἐπιδεξιότητος. Παίζεται ἀπὸ 5—10 παιδιά ὡς ἐξῆς: Ὁρίζεται ἓνας παίκτης, αὐθορμήτως, μᾶλλον ὁ δραστηριώτερος, ὁ ἐξυπνότερος. Κατόπιν ὅλοι κάθονται εἰς κύκλον μὲ τὶς καρτέκλες γύρω σ' ἓνα μικρὸ τραπέζι, συνήθως κάτω στὴν ψάθα τοῦ δωματίου ἢ στὴν αὐλὴ τὸ καλοκαίρι, ἐνῶ συγχρόνως ἀκουμβοῦν τὴ γροθιά των εἰς τὸ μέσον. Ὁ ὀρισθεὶς ἀρχίζει νὰ λέγῃ τὸ συνθηματικὸ τραγοῦδι, ἐνῶ σὲ κάθε προφερομένη συλλαβὴ κτυπᾷ μὲ τὰ δάκτυλα τοῦ δεξιοῦ χειροῦ πρῶτα τὴ δική του γροθιά ἀπὸ τὰ δύο μέρη (ἀπὸ πάνω πρὸς τὸν ἀντίχειρα καὶ ἀπὸ κάτω, πρὸς τὸν μικρὸν δάκτυλον) καὶ κατόπιν μὲ τὴ σειρὰ εἰς τὸ ἄνω μέρος τὶς γροθιᾶς ὅλων τῶν ἄλλων. Σ' ὅποιον τελειώσῃ ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ συνθηματικοῦ, αὐτὸς βγαίνει καὶ ἀποσύρει τὴ γροθιά του. Τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται μὲ τοὺς ὑπολοίπους, ἀπὸ τὸν ἴδιον παίκτη, μέχρις ὅτου βγοῦν ὅλοι, ὁπότε ξαναρχίζει, μὲ τὴν πρωτοβουλία ἄλλου παίκτη.

Σημειώσεις.—Τὸ ἀνωτέρω παιγνίδι, τὸ ἔπαιζαν παρουσία μου αἱ μαθήτριάς τῆς τάξεώς μου (Ε') Σταύρουλου Φρειδερίκη, Μαρθάρη Ἀγνούλα καὶ Αὐγερινοῦ Εὐαγγελία, μὲ ἐπιδεξιότητα καὶ ταχύτητα καταπληκτικὴν. Αἱ μαθήτριάς αὐταὶ εἶναι ἄριστοι καὶ εἰς τὰ μαθήματα τοῦ Σχολείου. (Δύναται νὰ παιχθῇ ἀπὸ παιδιά ἡλικίας 5 ἐτῶν καὶ ἄνω).

8. «Ντάγκαλα καμήλα,
ποῦ τὰ πλάς τὰ μῆλα».
«Μέσ' στ' παπᾷ τὶς πόρτις».
«Πόσου τὰ δίνεις;».
«Πέντι παράδισ».
«Τφοῦ, τφοῦ μασκαράδισ».

Τὸ τραγοῦδάκι αὐτὸ «παιγνίδι», τὸ τραγοῦδησαν ὅλες ἀνεξαιρέτως οἱ παλιᾶς Σουφλιώτισσες μάνας, κρατώντας στὰ γόνατα τὰ μωρά τους. Ἐπεῖθε ἄλλοτε μὲν θέσιν νανοῦρίσματος γιὰ τὰ ἀπὸ 5—12 μηνῶν μωρά, ἄλλοτε δὲ παιγνιδιοῦ, γιὰ τὰ μεγαλύτερα τοῦ ἐνὸς ἔτους. Στὴν πρώτη περίπτωσι ἡ μάνα ἔχοντας τὸ μωρὸ στὴν κούνια καὶ ταλαντεύοντάς τιν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, τραγουδοῦσε ρυθμικά, ἀκολουθώντας τὸν χρόνον ταλαντεύσεως τῆς κούνιας, φθάνοντας δὲ εἰς τὴν φράσιν «τφοῦ-τφοῦ μασκαράδισ» καὶ πλησιάζοντας στὴν κούνια, ἔφτυνε εἰκονικὰ τὸ μωρὸ, τὸ ὅποιον κατόπιν τούτου ἐσκοποῦσε σὲ ἀκράτητα γέλια. Καὶ τὸ τραγοῦδι ἐπαναλαμβάνετο. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ὅταν τὸ μωρὸ ἦτο ἀρκετὰ μεγάλο καὶ μποροῦσε

νά κάθεται μὲ τὶς ἴδιες του δυνάμεις στὰ πόδια τῆς μαμᾶς ἢ τῆς γιαγιᾶς, τὸ ἀνωτέρω παιγνίδι ἦτο ἄκρως προσφιλές. Στὸ ἄκουσμα τοῦ τραγουδιοῦ ἄρχιζε νὰ ταλαντεύεται ἐμπρὸς—ὀπίσω καὶ νὰ ψελλίζη ἀπὸ καμμιὰ συλλαβή. Καὶ ὅταν ἔφθανε, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, εἰς τὴν φράσιν «τφοῦ-τφοῦ», τότε ἐσποῦσε εἰς γέλωτα καὶ ἐκλύετο στὸ δάπεδο. Δὲν θὰ παραλείψω τὸ ὅτι, ἀντηχεῖ ἀκόμη στ' αὐτιά μου ἡ γλυκεῖα φωνούλα τῆς Τούλας μας, τῆς κόρης μου, πὺ ὅταν τελειώναμε τὸ ἐν λόγῳ τραγοῦδι ἔλεγε: «Πάλι!». Ἦθελε νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνουμε. Παιδαγωγικὴ σκοπιμότης εἶναι, ἡ κίνησις, ἡ ἀντίληψις, ἡ ἀσκησις ὁμιλίας καὶ ἡ μύησις στὸ τραγοῦδι. Τὸ παιγνιδάκι αὐτὸ μαγεύει κυριολεκτικῶς τὰ παιδιά.

9. «Ν' ἥλιους κι βροχή,
παντρεύουντη φτουχοί,
ν' ἥλιους κι χιόν'(ι),
παντρεύουντη γειτόν'(οι),
ν' ἥλιους κι φιγγάρ'(ι)
παντρεύουντη Βουργάρ'(οι)».

Πολὺ ἀπλὸ παιγνιδάκι, πὺ τὸ παίζουν καὶ τραγουδοῦν τὰ παιδάκια ἐπικαίρως. Παιδαγωγικὸς σκοπὸς ἡ παρατηρητικότης καὶ ἀφορμὴ διδασκαλίας περὶ βροχῆς, ἡλίου, χιόνος κ.λ.π.

10. «Βρέχ'(ει), βρέχ'(ει) κι χιονίζ'(ει)
κι τὰ μάρμαρα πουτίζ'(ει)
κι γάτα μαγειρεύ'(ει) κι πόντικας χουρεύ'(ει)».

Καὶ τὸ παιγνιδάκι αὐτὸ τὸ παίζουν τραγουδώντας τὰ παιδάκια, εἴτε αὐθορμητῶς ἐν χορῶ σχηματίζοντας μία ὁμάδα, εἴτε κατὰ διδασκαλίαν τῆς μητρὸς ἢ τῆς μάμμης των, ἐπ' εὐκαιρίᾳ βροχῆς ἢ χιόνος, καμαρώνοντας τὶς στροβιλιζόμενες νιφάδες χιονιοῦ ἢ τὶς διαμαντένιες σταγόνες τῆς βροχῆς. Παιδαγωγικὸς σκοπὸς, οἷος καὶ τοῦ προηγουμένου παιγνιδιοῦ.

Π α ρ α τ ἦ ρ.—Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ συγγενῆ παιγνιδάκια, παίζονται ἀπὸ τὰ παιδάκια συνήθως ὁμαδικῶς, ὀλιγώτερον ἀτομικῶς, στὴν ἀλλή τοῦ σπιτιοῦ, τραγουδώντας ἐν χορῶ, ἐνῶ συγχρόνως κάνουν ρυθμικὰ βήματα καὶ κροτοῦν τὰ χερᾶκια.

11. «Καίει-καίει τὸ ξιρό,
τὸ ξιρὸ τοῦ κουλουκίθ'(ι)
κι ξιρὴ μαντζάνα».

Τὸ παιγνιδάκι αὐτὸ παίζεται ἀπὸ τὰ παιδιά, κυρίως ἀπὸ κοριτσάκια εὐκαιριακῶς. Ἐνῶ δηλ. εἶναι συγκεντρωμένα κάπου, ἓνα ἀπ' αὐτὰ βιάζει στὸ κεφάλι τοῦ ἄλλου ἓνα χαρτάκι, χωρὶς τοῦτο νὰ γίνῃ ἀντιληπτό. Κατό-

πιν ἀρχίζει τὸ τραγούδι : «Καίει - καίει» κ.λ.π. Ὅλα τότε τὰ παιδιά, ψάχνουν μὲ τὰ χέρια τὰ κεφαλάκια των, μήπως εὔρουν τὸ χαρτάκι. Μόλις συμβῆ τοῦτο, ὅλοι γελοῦν καὶ τὸ τραγούδι παύει. Παιδαγωγικὸς σκοπὸς ἢ παρατηρητικότης, ἐτοιμότης, ἀσκήσις φωνῆς καὶ μουσικοῦ ρυθμοῦ.

Παιγνίδια ἀντιλήψεως.

12. «Ἐνας κόκοντας κι μιὰ κουκουτίνα,
ἔχουν δυὸ πλακδούδις κι ἓνα πιτναρούδι'(ι).
Ποιὸς εἶνι ;».

Ὡραῖο παιγνιδάκι, παιζόμενο στὰ «νυχτέρια», ἀκόμη καὶ σήμερα, ἀπὸ μικροῦς καὶ μεγάλους, σκοπὸν ἔχον νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀντιληπτικότητα. «Κόκοντας» εἶναι ὁ ἄνδρας, «κουκουτίνα» ἡ γυναῖκα, «πλακδούδις» τὰ κορίτσια, «πιτναρούδια» τὰ ἀγόρια. Παίζεται ἔτσι : Στὴν εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα τῆς συντροφιάς, ἓνας μικρὸς ἢ μεγάλος, κάνει τὴν ἀρχὴ καὶ ἔχοντας κατὰ νοῦν μιὰ γειτονικὴ συγγενικὴ ἢ κάποια διακεκριμένη οἰκογένεια τῆς πόλεως λέγει : «Ἐνας κόκοντας» κ.λ.π. Οἱ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ μαντεύσουν, ποιά οἰκογένεια ἔχει δυὸ κόρες καὶ ἓνα ἀγόρι. Αὐτὸς ποὺ θὰ τὸ ἀνακαλύψῃ, ἀφοῦ πάρῃ τὸ «μπράβο», ἀρχίζει νὰ λέγῃ ὁ ἴδιος τὸ παιγνίδι κι ἔτσι παίρνουν μέρος ὅλοι τῆς συντροφιάς.

13. «Μπάμπου δῶσι μ' φωτιά !».
«Ἐλα 'πού τὴν παραπάν' τὴ γειτουριά». } 4)κις
«Μπάμπου δῶσι μ' φουτιά !».
«Ἐλα, μπε μέσα κι πάρι !».
«Φοβοῦμη νὰ μὴ μὶ φάῃ τοῦ σ(ι)κλί σ'».
«Μὴ φουβάση, δέ 'νῃ τίπουτα. Γάβ, γάβ, γάβ...».

Εἶναι παιγνίδι, κυρίως γιὰ μικρὰ παιδάκια, μὲ διδακτικὸν σκοπὸν τὴν ἔμπνευσιν θάρρους καὶ ἀποφασιστικότητος. Παίζεται ἀπὸ δύο παίκτης ὡς ἐξῆς : Ὁ πρῶτος, καθήμενος, ἔναντι τοῦ ἄλλου, προτείνει τοὺς βραχίονες μὲ τὶς παλάμες καὶ τὰ δάκτυλα ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀνοικτὰ καὶ ἐφαπτόμενα εἰς τὰ ἄκρα κλιμακηδόν. Ὁ δεῦτερος παίκτης ἀκουμβᾷ τὸν δεξιὴν τῆς δεξιᾶς του, στὸ κενὸ τὸ μεταξὺ τῶν μικρῶν δακτύλων καὶ τῶν παρამέσων, λέγοντας : «Μπάμπου, δῶσι μ' φουτιά !». Ἡ Μπάμπου, λέγει : «Ἐλα, 'πού τὴν παραπάνου γειτουριά». Ἡ αὐτὴ ἐρώτησις καὶ ἀπάντησις δίδεται, ἕως ὅτου φθάσουν, εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δεικτῶν καὶ ἀντιχειρῶν διάστημα, ὅποτε ἡ Μπάμπου λέγει : «Ἐλα, μπε μέσα κι πάρι !». Τότε ἀπαντᾷ ὁ δεῦτερος : «Φοβοῦμη νὰ μὴ μὶ φάῃ τοῦ σ(ι)κλί σ'». Κατόπιν τούτου, ἡ Μπάμπου λέγει : «Μὴ φουβάση, δέ 'νῃ τίπουτα. Μπε μέσα κι πάρι». Οὕτω ὁ δεῦτερος παίκτης ἀποφασίζει καὶ εἰσάγει τὴν παλάμη του στὸ κενὸ

τῶν παλαμῶν τῆς Μπάμπους, αὐτὴ δὲ συλλαμβάνει τὸ χέρι του, ἐνῶ συγχρόνως λέγει : «Γάβ, γάβ. . .». Ἐπακολουθεῖ τότε ξεκαρδιστικὸς γέλωτας καὶ τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται. Τὸ παιγνιδάκι αὐτὸ τὸ ἔπαιζαν οἱ μάνες καὶ οἱ γιαγιάδες μὲ τὰ μωρὰ τους, ἀλλὰ καὶ οἱ νεοαρραβωνιασμένοι, οἱ ὁποῖοι νεαροὶ ὡς ἦσαν (14—18 ἐτῶν) καὶ ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων των, εὗρισκαν τὴν εὐκαιρίαν κατὰ τὰ «νυχτέρι», νὰ πιαστοῦν λίγο ἀπὸ τὰ χέρια !! Καὶ ἦταν τοῦτο ἐντελῶς ἀρκετό. Ὅποια ἀγνή ἐποχή !! Πῶς νὰ μὴν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς τέτοια ἀθῶα πλάσματα !!

14.   «Φίλοι, φίλοι, φίλοι,
                  τί θὰ φᾶμι ᾽πόψι ;».
                  «Μέλ'(ι) κι καρύδις».
                  «Μι τί θὰ σκιαστοῦμι ;».
                  «Μι τοῦ τσιομπάν'(η) τὴν κάπα».
                  «Φλίτσ'(ι) ;».

Πολὺ ὠραῖο παιγνίδι, ποὺ τὸ ἔπαιζαν τὰ παιδιὰ στὰ «νυχτέρια», ὅταν οἱ μεγάλοι ἔπιναν καὶ χόρευαν. Διδάσκει τὴν ἐτοιμότητα σκέψεως καὶ ταχύτητα ἀντιλήψεως. Παίζεται ἔτσι : Πέντε—δέκα παιδιὰ κάθονται κυκλικῶς καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν ποὺ ὀρίζεται «μάν», προτείνει τὸ ἀριστερό του χέρι, μὲ τὴν ἡμίκλειστη παλάμη πρὸς τὰ κάτω. Τὰ ἄλλα παιδιὰ, βάζουν τὸν ἀντίχειρά των κάτω ἀπὸ τὴν παλάμη τῆς «μάν». Τότε αὐτὴ ἀρχίζει νὰ ψαύη μὲ τὸν ἀντίχειρα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τὸ ἄνω μέρος τῆς παλάμης, ἐνῶ συγχρόνως ἀπαγγέλλει ρυθμικὰ τὸ ἀνωτέρω κείμενο τοῦ παιγνιδιοῦ. Μόλις φθάσῃ εἰς τὴν λέξιν «Φλίτσ'(ι)», ἀποσύρουν ὅλοι ταχύτατα τὰ δάκτυλά των. Ἡ «μάν» πάλι κλείνει τὴν παλάμη καὶ ἂν προλάβῃ καὶ πιάσῃ τὸ δάκτυλο κάποιου συμπαίχτου, τότε γίνεται ἐκεῖνος «μάν» καὶ τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται, πρὸς γενικὴν θυμηδιὰν ὄλων.

Σ η μ.—Τὸ παιγνίδι ἔχει καὶ τὰς ἐξῆς παραλλαγὰς :

«Ἄλλοι, φίτσι, φίτσι καὶ παλληκαρίτσι, τί θὰ φᾶμι ᾽πόψι ;» κ.λ.π.
«Ἐλληνοῦς, παντέλληνοῦς, μὲ τοῦ σπαθί, μὲ τοῦ γυαλί,
μὲ τὴν κουρφή στοῦ φίλου,
ἄρτα, σκαρλάντα, πέσι κλεῖσι, «Σ φ ί κ» !...

15.   «Τσίνιζιοι, μίντιζιοι,
                  ποῦν' τὰ τσιντιζιρούδια σ' ;».
                  «Τὰ πῆραν τὰ πηδούδια».
                  «Ποῦν' τὰ πηδούδια ; «Πᾶν στοῦ σπίτι'(ι)».
                  «Ποῦν' τοῦ σπὶτ'(ι) ;». «Τοῦκαψι φουτιά».
                  «Ποῦν' τ'(η) φουτιά ;». «Τ' ζούφσι βρουχή».
                  «Ποῦν' τ'(η) βρουχή ;». «Τν' ἴπχι παληόβουίδους».

- «Ποῦν' τς παληόβουϊδους;». «Πάει στοῦ κιχρί».
 «Ποῦν' τοῦ κιχρί;». «Τ'όραγαν τὰ πλιά».
 «Ποῦν' τὰ πλιά;». «Πᾶν στοῦ Διμότ'(ει)κου,
 ν' ἀγουράσουν γκαλιτσούδια μὶ τὰ κόκκινα πιτσούδια».

Τὸ παιγνιδάκι τοῦτο σκοπὸν ἔχει, νὰ ἀσκῆ τὴ μνήμη τῶν παιδιῶν καὶ παίζεται ἔτσι, ἰδίως ἀπὸ κοριτσάκια : Τὸ λέει ἕνας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι προσέχουν, μὴν κάνει κανένα λάθος. Κατόπιν τὸ ἐπαναλαμβάνει ἄλλος καὶ ἄλλος μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου.

Παίγνια ἀγωνιστικά.

16. «Τί γλιέπς;». «Οὐρανό».
 «Τί πατᾶς;». «Γῆς».
 «Τί τρωῶς;». «Ψουμί κι ἀγγούρ'(ι)».
 «Πᾶρ' κι μένα τὸν καμπούρ'(η)».

Παίζεται στὸ ὑπαιθρο, ἰδίως ἀπὸ ἀγόρια, μὲ σκοπὸν τὴν μυϊκὴν ἀσκήσιν, οὕτω πως : Δύο παιδιά ἰσοῦψῆ ἴστανται ὄρθια ράχη μὲ ράχη. Συμπλέκουν τὰ χέρια ἀπὸ τοὺς βραχίονας. Κύπτει ὁ εἷς, καὶ οὕτω συμπαρασύρει τὸν ἕτερον, ὥστε νὰ εὐρεθῆ αἰωρούμενος εἰς τὴν ράχην του καὶ ἐρωτᾷ : «Τί γλιέπς;». «Οὐρανό», ἀπαντᾷ αὐτός. «Τί πατᾶς;». ἐρωτᾷ ὁ δεύτερος «Γῆς!», ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος καὶ οὕτω πως, εἰς τὴν φράσιν : «Πᾶρ' κι μένα τὸν καμπούρ'(η)», ἐναλλάσσονται.

Παιγνίδι μαγικό.

17. «Πίλι - πῖλι κόσκινη,
 πάει μάνα σ' γιὰ νιρὸ κι μπουμπᾶς στοῦ χουράφ'(ι)
 πέσι νὰ μὴ σὶ φᾶν' τὰ μαῦρα τὰ σ(ι)κλιά».

Τὸ παιγνίδι αὐτὸ διασκεδάζει πάρα πολὺ τὰ παιδιά, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐνοήσουν, τί νὰ συμβαίνει ἄραγε, ὥστε μὲ τὰ μαγικά αὐτὰ λόγια, νὰ κοιμᾶται τὸ κοττόπουλο. Παίζεται ἔτσι : Ἐνα παιδί πιάνει τὸ κοττόπουλο ἢ μεγάλη κόττα καὶ ἀνασηκώνοντας τὴ φτερούγα του κάμπει τὸ κεφάλι τοῦ πουλιοῦ κάτω ἀπ' αὐτήν, πιέζοντάς τιν ἐλαφρῶς. Εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, κινεῖ μαλακὰ τὸ κοττόπουλο μὲ τὰ δύο χέρια στὸν ἄερα, δεξιὰ-ἀριστερὰ, τραγουδώντας τὰ παραπάνω λόγια μίαν ἕως δύο φορές. Κατόπιν τὸ ἀφίνει προσεκτικὰ κάτω, γυρμένο πρὸς τὴν πλευρὰ ποὺ εἶναι τὸ κεφάλι τοῦ πουλιοῦ. Ἔτσι, παραδόξως, τὸ κοττόπουλο κοιμᾶται καὶ μένει ἀκίνητο, μέχρις ὅτου τις, τὸ μετακινήσῃ. Ὁμολογῶ ὅτι καὶ ἐγὼ δυσκολεύομαι νὰ ἐξηγήσω τὸ φαινόμενον.

Παιγνίδια τυχερά.

18. «Ποῦ κούκκους, ποῦ ἄνιμους ;»

Τὸ παιγνιδάκι αὐτὸ δὲν εἶν' ἄλλο ἢ τὸ παιζόμενο παντοῦ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «ὁ παπᾶς». Ἐπαίξεται ἢ μεταξὺ δύο ὁμάδων παιδιῶν, ὡς πρὸς διακανονισμόν τοῦ ποῖα ὁμάς θ' ἀρχίσῃ κάποιο παιγνίδι ἢ γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα ἢ πρὸς δοκιμὴν ἀπλῶς τῆς τύχης, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον : Ἔνας, κρατᾷ στὰ χέρια του ἓνα μικρὸ τι ἀντικείμενο. Βάζει τὰ χέρια του πίσω στὴ ράχη καὶ εἰς θέσιν τοιαύτην, ποῦ νὰ μὴν τὸν βλέπη κανεὶς. Κρατᾷ τὸ ἀντικείμενο εἰς μίαν ἀπὸ τὶς φουῦκτες του καὶ κλειστὲς ὅπως εἶναι τὶς φέρει ἔμπρὸς καὶ τὶς ἐπιδεικνύει. Τότε, ἓνας τῆς συντροφιάς ὑποδεικνύει κτυπώντας ἐλαφρὰ τὴν μίαν ἀπὸ τὶς φουῦκτες, ὅπου συμπεραίνει ὅτι ὑπάρχει τὸ ἀντικείμενο. Ἐὰν ἐπιτύχῃ ἐπιδοκιμάζεται καὶ παίζει αὐτὸς τὸ παιγνίδι ἢ ὠφελεῖται ἡ ἰδική του ὁμάς.

Κόμπους.

19. Παίζεται ἀπὸ μικρὴ συντροφιά 3—4 παιδιῶν, προκειμένου νὰ καθορισθῇ ποῖος θὰ «κλείσῃ» στὸ κρυφτὸ ἢ καὶ ἀπὸ μεγάλους, γιὰ νὰ καθορισθῇ ποῖος θὰ κερᾷ τὴν παρέα, οὕτω : Βγάζει ἓνας τὸ μανδῆλι του καὶ κάνει στὴν ἄκρῃ τῆς μιᾶς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἓνα κόμβον. Κατόπιν συμπτύσσει ὅλες τὶς γωνίες, ἐν κρυπτῷ καὶ τὶς ἐπιδεικνύει στὴ συντροφιά, ἐνῶ ὁ κόμπος εἶναι ἀθέατος στὴν κλειστὴ φουῦκτα του. Ὅλοι τότε συλλαμβάνουν ἀπὸ μίαν ἄκρῃ καὶ συγχρόνως ἀφίνεται τὸ μανδῆλι νὰ ἀναπτυχθῇ. Εἰς ὃν τινα τύχῃ ὁ κόμβος, χάνει, ἐνῶ ἐπακολουθεῖ ζωηρὸς γέλως.

Παιγνίδια δεξιoteχνίας.

20. «Μπάρμπα - μάρμπα, τί σκυλίεις ;».
 «Ἐχασα τοῦ βιλονάκι μ' κι τοῦ ψαλιδάκι μ'».
 «Τί θὰ ράψῃς ;». «Τοῦ σακκουλάκι μ'».
 «Τί θὰ ταίσεις ;». «Τὰ πλούδια μ'».

Παίζεται μὲ πολὺ διάθεσι ἀπὸ τὰ παιδάκια, ἔτσι : Ἔνας, κρατώντας μία βεργούλα, κύπτει στὸ ἔδαφος καὶ κάνει πὼς σκαλίζει. Τὰ ἄλλα παιδιά περιτριγυρίζοντάς τον, ἐρωτοῦν : «Μπάρμπα - μάρμπα» κ.λ.π. «Τί θὰ ταίσεις ;». «Τὰ πλούδια μ'». Εἰς τὴν ἀπαγγελίαν τῆς φράσεως αὐτῆς τρέχουν ὅλα τὰ παιδιά δῶθε - κείθε νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἐνῶ ὁ «Μπάρμπα» ρίχνει τὸ ξυλαράκι καὶ ὅποιος κτυπηθῇ γίνεται αὐτὸς «Μπάρμπα» καὶ τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται, εἰ δ' ἄλλως συνεχίζεται τὸ αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο παίκτη.

Παιγνίδια μιμήσεως.

21. «Μπάμπου, ποῦ θὰ πᾶς;».
 «Στὴν Ἰκκλησιὰ πηδιά μ'».
 «Ἄς ἔρθουμι κι μεῖς;».
 «Ἐλάτι, ἅμα νὰ μὴ προυγκῆστι τὰ πλούδια μ'».
 «Ἐιού, ξιού, ξιού, ξιού! . . .».

Παίζεται ἀπὸ 5—10 παιδιά, ἰδίως κοριτσάκια, οὕτω : Ἕνας τῆς συντροφιάς, ὀρίζειται ὡς «Μπάμπου» καὶ κρατώντας μιὰ βεργούλα, περπατεῖ καμπουρωτὰ ἀκουμπώντας τὴ βεργούλα. Τὰ ἄλλα παιδιά, μιμούμενα τὰς κινήσεις τῆς «Μπάμπους», τὴν ἀκολουθοῦν, ἐρωτώντας : «Μπάμπου - μπάμπου, ποῦ θὰ πᾶς ;» κ.λ.π. Μὲ τὸ ἐπιφώνημα «Ἐιού, ξιού, ξιού», τρέχουν ὅλα νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἐνῶ ἡ «Μπάμπου» τρέχει καὶ αὐτὴ νὰ προλάβῃ καὶ κτυπήσῃ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά. Καὶ ἐφ' ὅσον συμβῆ τοῦτο γίνεται «Μπάμπου» τὸ κτυπηθὲν παιδί. Καὶ τὸ παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις.

Εἶναι τραγουδι ζηλοτυπίας, ποῦ τὸ λένε τὰ κοριτσάκια εὐκαιριακῶς, ἔτσι : Μόλις δοῦν ὅτι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔκανε καινούριο φουστάνι, πᾶνε κοντὰ του, τὸ τσιμπᾶνε, ἐνῶ συγχρόνως λένε τραγουδιστὰ τὰ παραπάνω λόγια.

Παιγνίδι ἐκδικήσεως.

22. «Τσιούμ - τσιούμ νὰ χαλάσ'(η)
 κι ὡς ταχυὰ νὰ παρταλιάσ'(η)».

Ζημείωσις—Δὲν μοὶ εἶναι δυνατόν, δυστυχῶς, νὰ περιλάβω εἰς τὴν παροῦσαν μου συλλογὴν ὅλα τὰ παιγνιδάκια, ἐλλείψει χρόνου κ.λ.π.

Πῶς ἄρχιζαν τὰ παιγνίδια τῶν τὰ Σουφλιωτόπουλα.**Συνθηματικὰ ἀρχῆς παιγνιδίων.**

Καὶ τότε καὶ τώρα, ἔχουν μείνει κατὰ παράδοσιν ὠρισμένα ρυθμικὰ λόγια, ποῦ τὰ λένε τὰ παιδιά, πρὶν ἀρχίσουν τὰ παιγνίδια τῶν. Τοῦτο γίνεται οὕτω πῶς : Ἀφοῦ σχηματίσουν γρήγορα γρήγορα κύκλο, ἓνας, ὁ μεγαλύτερος, ὁ δραστηριώτερος (ἢ μεγαλύτερη ἢ δραστηριώτερη, προκειμένου περὶ κοριτσιού), ἀρχίζει μὲ ἀρετὰ δυνατὴ φωνή, σὲ ρυθμὸ ἀρχικῶς σύντομο νὰ ἀπαγγέλλῃ ἓνα ἀπὸ τὰ καθωρισμένα συνθηματικὰ ἀρχῆς τῶν παιγνιδίων, ἀκουμπώντας μὲ τὸ δείκτη ἢ μὲ τὰ δάκτυλα τῆς ἀνοικτῆς παλάμης τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ στὸ στήθος, ὅλα τὰ παιδάκια ποῦ πρόκειται νὰ παίξουν, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ἰδίου. Μόλις φθάσῃ πρὸς τὸ τέλος, τοῦ συνθηματικοῦ καὶ δὴ στὴν τελευταία λέξι ὁ ρυθμὸς ἐπιβραδύνεται καὶ ἡ λέξις αὐτὴ ἀπαγγέλλεται κατὰ συλλαβὴν. Σ' ὅποιον πέσῃ ἡ τελευταία συλλαβὴ

αὐτὸς θὰ παίξει κάποιον ρόλο τοῦ παιγνιδιοῦ, ὅπως θὰ ἔχη προκαθορισθῆ ἢ θὰ εὐνοηθῆ δηλ. ἢ θὰ χάσει. Ὅποιος «βγῆ» πάντως, περιμένει στὴν ἄκρη καὶ τὸ συνθηματικὸ μέτρομα ξαναρχίζει. Βέβαια ἢ τὸ ἴδιο ἢ ἄλλο, κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ἔχοντος πρωτοβουλίαν, μέχρις ὅτου «βγῆ» καὶ ὁ τελευταῖος παίκτης. Ἀμέσως τότε ἀρχίζει τὸ παιγνίδι, σύμφωνα μὲ τοὺς ἰσχύοντες κανόνας καὶ τὴν ἀρχικὴ ὁμοφωνία γιὰ τὶς λεπτομέρειες. Ἐννοεῖται ὅτι, οἱ ἔξυπνοί, αὐτοὶ ποὺ ἀρχίζουν τὸ «συνθηματικόν», τὸ ἀρχίζουν κατὰ τέτοιο τρόπο καὶ ἀπὸ θέσιν, ὥστε νὰ εὐνοηθοῦν ἐκ τῶν πρώτων αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἢ καὶ ὠρισμένοι φίλοι των. Λέγουν δὲ τὸ συνθηματικὸ αὐτὸ συνήθως μὲ καταπληκτικὴ εὐχέρεια, τόση ποὺ προκαλεῖ τὸ θαυμασμὸ τῶν νεαρῶν συμπαικτῶν των, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων, ὅσων τυχόν παρακολουθοῦν τὸ παιγνίδι των. Καὶ δὲν λείπουν ποτὲ οἱ περιέργοι. Οἱ μαθηταὶ αὐτοί, συνήθως εἶναι καὶ ἄριστοι στὸ σχολεῖο. Τὰ «συνθηματικά» ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι τελειῶς ἀσυνάρτητα, γοιφώδη καὶ διαφέρουν κατὰ τόπους. Εἶναι δέ, κατὰ τὴν γνώμην μας, πρόχειρα ἐπινοήματα αὐτῶν τούτων τῶν παιδιῶν, κατὰ καιροὺς συμπληρούμενα καὶ παραδιδόμενα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μὲ τινὰς παραλλαγὰς. Εἶναι ὅμως προσφιλέστατα στὰ παιδιά. Ὁ ρυθμὸς ὃν ἀκολουθοῦν τὰ «συνθηματικά» εἶναι κατὰ κανόνα $\frac{3}{4}$ (ἢ δίσημος εἰς τὴν Βυζαντ. μουσικῆν), μακρὰ θέσις, μακρὰ ἄρσις ἢ μακρὰ θέσις—βραχεῖα ἄρσις, ἢ βραχεῖα θέσις—μακρὰ ἄρσις, ὃ δὲ τόνος μουσικὸς ἢ συνηθέστερον ρυθμικὴ ἀπαγγελία. Γενικῶς τὰ «συνθηματικά» εἶναι μικρὰ ποιηματάκια, ἄνευ αὐστηρᾶς ὁμοιοκαταληξίας. Τὸ «συνθηματικόν» δύνανται νὰ παρακολουθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ συμπαῖκται. Κατωτέρω παραθέτομεν ἀριθμὸν τινὰ τοιούτων, καθὼς τὰ ἠκούσαμεν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιά ἢ καὶ ἀπὸ ἠλικιωμένους, ὅπως τὰ ἐνθυμοῦνται ἀπὸ τὰ παιδικὰ των χρόνια :

1. «ᾠ ἀντάρα, κακαντάρα, ποὺ θὰ πᾶς, μουρῆ γαϊδάρα ;».
«Πᾶου δῶ, πᾶου κεῖ μέσ' στὸν ρέμμα τοῦ βαθύ,
εἶδα λύκον νὰ χουρεύη κι ἄλπου (ἀλώπηξ) νὰ συγκαθίζη,
τσιοῦμ μᾶνα τοῦ πουλάκι, τοῦ λαγοῦ τοῦ ποδαράκι».
2. «Ἐνι μένε ντουντουμένι, τρία ρὸμ καζακόμ,
πίφ' τα λεβάντα, πίφ'».
3. «Ἐνι μένι τσίνι· τσίνι, τσικουλάτα ἀραβίνα·μαραβίνα,
ἐν τιοῦ τιοκά, βαρουκά, τῆς ἀρχῆς, ξαναρχῆς».
4. «Τσιοῦμ·τσιοῦμ ποὺ πουλῶ κι σταφίδα ποὺ πουλῶ,
περέντα·πιρέντζα, τί γυρεύεις διάβουλι ;».
«Γυρεύου δῶ, γυρεύου κεῖ, γυρεύου κόκκινη σαῖτα,
νὰ βαρέσου τοῦ πουλι ποὺ ἔφαγι τοῦ μᾶστουρ' (η),
τσιοῦμ μπαμπαρῆτα, χάψι μιὰ φιλέντζα».

5. «Ἐνι μένι νά-σανά-κισανά, ἕκ μιρ-ἰκί, μπουστάκ-μπουστάκ, στάμπα-στάμπα, γιόκ, μιρ-ἰκί, μιρ-ἰκί, γιοκτουλές-γιοκτουλές».
6. «Ἐνι μένι ντοντουμένι, τρία ρόμ, καζακόμ, κιλιμάτα κιλιμός, τσικιράκ, μί-κι ράκ, λέμ, μπέμ, στίκ.
7. «Ἐντε-Ντίνο σαρακαντίνο-σαρακαντίνο καί, μπίλι-μπίλι, μπόν, κανανέ-κανανέ, βάν ταντέλλα βάν κουρδέλλα, τὰ φῶτα πού φορεῖς, ἄχλι-μπάχλι, ἔβγα σύ».
8. «Ντό, ντό, καραντό, ὅποιους θ' ἀπουμείν'(ει) ἰδῶ, θὰ τοὺς φάει τὸν φίδι, κι τοὺν καραφίδι, κούφιου καρύδι, κούφιου καρύδι».
9. «Τοῦ ψωμί τοῦ λένε μπὰ κι τοῦ κόκκαλου μπαμπᾶ κι τὴ γάτα γκαζουλίνα, πὺ πηγαίνει στὴν κουζίνα κι ψουφάει ἀπὸ τὴν πείνα».
10. «Ντάν-ντάν, ποιὸς πέθανι καλέ;». «Μιὰ γατίτσα λαδουμένη». «Ποιὸς τὴ λάδουσι καλέ; Γὼ τὴν πῆγα στὸ γιατροῦ κι τῆς ἔδουσι κινίνου κι μοῦ εἶπε, δὲν τοῦ πίνου κι τῆς ἔδουσα καπέλλου κι δὲν εἶπ'(ι) εὐχαριστῶ».
11. «Ντὸ-ντὸ κράντο, μὴν τὸ πάρης ἀπ' τὰ στήθη τῶν πλευρῶν, ἄρα μπασαλῆ, κουφέτα, ἄρασα-λῆ, ντό, ντό, κρά ντό, ντό, κρά».
12. «Ἀνέβηκα σ' ἕνα βοννὸ καὶ εἶδ'(α) ἕνα γουρούνι, τοῦ κύτταξα καλὰ-καλὰ καὶ δὲ μοῦδεῖξε τὴ μούρη, γῶ-γῶ, σὺ θὰ φιλάς, σὺ τοῦ καλὸ πηδὶ μέσ' στὴ φυλακὴ».
13. «Πήραμι κανόνια, γιὰ νὰ πουλεμήσουμε, τὴν Ἄγγλια, τὴ Ρουσία. Πόσα πήραμι; 1, 2, 3, 4, ... 8, 9, 10».
14. «Ἄλλα-μπάλλα, πουρτουκάλα, ἴστα-πίστα, τσιαμουρτζιόκ, τσιὰκ-μπόκ, τρικά-τσιόκ».
15. «Ἐνι μένι. ντοντουμένι, τρία ρόμ-καζακόμ, κιλιμίτσα-κιλιμόν, λέμπε-μπέμ, τσίκ, λέμπε-μπέμ, τσίκ».

Σημ. Συντ.— Ὁ φιλόπνοος Συγγραφεὺς τῶν ἀνωτέρω «Λαογραφικῶν Σουφλίου» κ. Χρήστος Παπασταματίου—Μπαμπαλιτής, ὑπόσχεται, ὅτι θὰ ἔχη προσεχῶς ἐπεξεργασθῆ καὶ ἄλλην ὁμοίαν ὕλην, τὴν ὁποίαν προθύμως θὰ δημοσιεύσωμεν, ὅταν ὑπάρξη εὐκαιρία προσεχῶν ἐκδόσεων «Θρακικῶν»,

Ἀνέκδοτα τεμάχια περὶ Θρόνης

Κείμενα ἐγγράφων τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὸ παρατιθέμενον κείμενον διαθήκης, τοῦ ἐκ Δελλιωῶν Σηλυβρίας Χατζησταυροῦ, ἐγράφη τὴν 5ην Σεπτεμβρίου 1801, εὑρέθη ὑπὸ τινος Σταύρου Α. Καραπέτσα εἰς τὸ χρηματοκιβώτιον τοῦ Μαΐστρου γλου Δημητρίου, κατὰ τὸ 1911 ἐν Δελλιώναις καὶ ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Μανουὴλ Παπαδοπούλου, καταγομένου καὶ τούτου ἐκ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως, ὅστις ἀφῆκε χειρόγραφα 800 περίπου σελίδων, εἰς τὰ ὅποια ἐκτὸς τῶν ὀμιλιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνε κατὰ καιρούς, καταγράφει τὰ ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα τῆς ἐποχῆς του καὶ παραθέτει πλῆθος ἐγγράφων, τὰ ὅποια συνέτασσον τότε οἱ διδάσκαλοι ἐλλείψει δικηγόρων καὶ συμβολαιογράφων (διαθήκας, ἀγωγάς, προικοσύμφωνα, πωλητήρια, ἐπιτροπικά, ἐνοικιαστήρια κ.λ.π.). Κατὰ τὴν ἐκ τῶν χειρογράφων ἀντιγραφὴν ἐτηρήθη αὐστηρῶς ἡ ὀρθογραφία τοῦ κειμένου.

Γ. Μამέλης

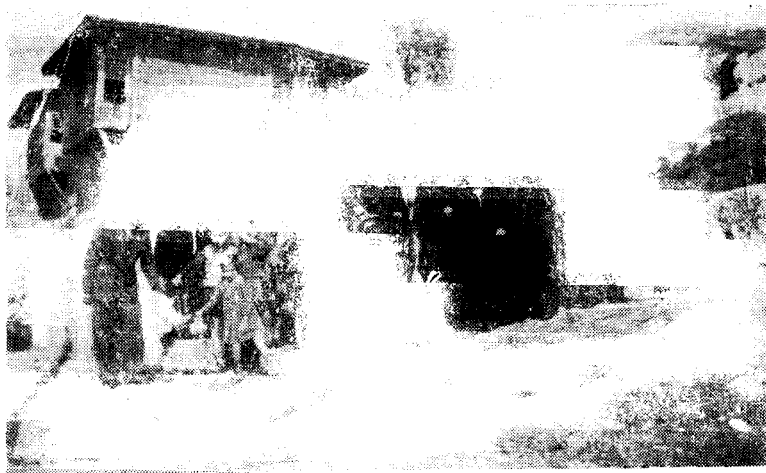
Ἡ διαθήκη.

† σὶν θεῷ ἀγίῳ πηγένο εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ. γράφο τὴν δηνανθήκην μου τὰ τήποτεσ μου ὄλα. δηότι ἔχομε ζοῆ καὶ θάνατο. καὶ ὄπησ χαλάσι τὴ διανθήκη μου νὰ ἔχη τὴν ὄργη τοῦ Χρηστοῦ καὶ τῆς Παναγῆς. καὶ πάντον τὸν ἀγίον πατέρον ἀμήν. ἔχο στοῦ χωργιὸ μῆαν ὀμολογῆ 264 γρόσια νὰ εἶνε εἰς τὴν ἐκκλησία χαρησμένα. ἔχο καὶ στοῦ ἄγγον ὄρωσ εἰς τὸν ἰβήρον τὸ μοναστήρη γρόσια 1000. με δῆχως ὀμολογῆ αἶος τὴν σῆμερον ἡμέρα. ἔχο στοῦ βαταπέδη μῆτ ὀμολογῆ γρόσια 500. καὶ ὄποιος ἀγαπάγι ἀπὸ τοὺς συνγγκενίς μου ἄς πάγη νὰ τὰ πάρη τὰ μῆσά καὶ νὰ τὰ μεράση πάλι εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὲς σκῆτες. καὶ ὄπησ εἶνε αἰκύνος ποῦ θε νὰ πάγη νάχη τὸν μῆστον διπλάσια ἀπὸ Θεοῦ. ἀνισῶς ἐγὼ ὁ Χατζησταυρις καὶ ἀποθάω καὶ δὲν αἶγρο ἀφήνο τοὺς σηγκαίνίς μου τὸ μεριδειόν του τοῦ καθενὸς νὰ πέρνι. τὸ γράφο μέσα εἰς τὴν διανθήκη μου νὰ μὴ τὴν χαλάσι κανένας. ἐκῦνα ποῦ ἔγραψα ἐκῦνα νὰ πέρνι ὁ κάθε αἶνας. ἀφήνο τὴν φροσίνι τοῦ μάγιστρον γρόσια 500. ἀφήνο τὸ νικόλα τοῦ ἀνδρόνι γρόσια 150 με τὴ ζωῆ μαζῆ. ἀφήνο καὶ τὴν ζαφήρα με τὴν μαροῦσα μαζῆ γρόσια 150. ἀφήνο καὶ τὸν λαμπῆ γρόσια 100 χρεοστῆ καὶ ὁ νικόλας 167 ἄς εἶνε χάρησμα. ἀφήνο καὶ τὴν ἀνάστα τῆς φροσίνης 150. ἀφήνο καὶ τὴν παναγιότα τῆς φροσίνης γρ. 100. ἀφήνο καὶ τὴν κομπάρα μου τὴν ζωῆ γρόσια 100 ποῦ με κύταξε τώσους χρόνους. ἀφήνο καὶ τὴν νιότα γρ. 150 τοῦ μάγιστρον τὸ πεδῆ. ἀφήνο τὸν βασίλη καὶ τὴν ληθαροῦ τὴ ναναδεξημνιά μου καὶ τὴν πανώρηα γρ. 150 με χρουστάγι καὶ ὁ μαυρουδῆς γρ. 170 νὰ εἶνε χάρησμα του. τοῦ χατζηναστιάς τὸ πεδῆ τὸν ἀλαίξην τὸν κουτζομῶνι ἀρηφά γρ. 50.

Ἔτος 1801 σεπτεμβροῦ 5 ποῦ κυνήσαμε ἀπὸ τὸ χωργῶ.

Κοκοροθυσία Ἁγίου Δημητρίου (Δεδυμότειχον).

Τὸ παρεκκλήσιον Ἅγιος Δημήτριος, εὐρισκόμενον ἐντὸς τοῦ φρουρίου, παρουσιάζει εἰκόνα ἀρχαίου βωμοῦ μᾶλλον, παρὰ χριστιανικὸν προσκύνημα. Ἐνα παραλληλεπίπεδον 2—3 μέτρων μήκους, 1,50 πλάτους καὶ 1,5 ὕψους, περικλείεται ἀπὸ πλάκας λιθίνους παραμεγέθεις, τὸ δὲ ἔσωτερικόν του κενὸν περιέχει ὀλίγας εἰκόνας καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου οἱ προσκυνητοὶ ἀνάπτουν κηρία καὶ τὴν κανδήλαν. Τὸ χριστιανικὸν γνῶρισμα αὐτοῦ εἶναι τρεῖς σταυροί, ἐν εἶδει μονογράμματος τοῦ Χριστοῦ ἐντὸς κύκλων, χαραχθέντες προφανῶς ἐκ τῶν ὑστέρων. Εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο ἐθυσίαζον οἱ κάτοικοι βόας, αἶγας καὶ πρόβατα, οἱ περισσότεροι ὅμως κοκόρους. Ἡ 26ῆ Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν τιμᾶται ὁ Ἅγιος Δημήτριος, παρουσίαζε καὶ παρουσιάζει, ἔμπροσθεν τοῦ παρεκκλησίου μακάβριον θέαμα ἐκ σφαγιασθέντων κοκόρων καὶ κεφαλῶν αὐτῶν. Ἐκαστος τῶν

Ὁ Δ. Μανάκας μέσῳ συναδέλφων του
καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Σχολείων (θυσιάζων κόκοραν).

κατοίκων κομίζει τὴν ἡμέραν ταύτην δύο κοκόρους. Εἰδικοὶ σφαγεῖς σφάζουν αὐτοὺς ἢ μόνος του ὁ θύτης καὶ τὸν μὲν ἕνα παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν, μαγειρεύων καὶ διανέμων ἀνά μίαν μερίδα εἰς τοὺς περιοίκους, ὀνομάζεται δὲ τὸ φαγητὸν τοῦτο «κουρμπάνι», ἦτοι θυσία. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς κοκοροθυσίας, ἴσως νὰ καθιερώθῃ ἵνα καταστῇ προσιτὴ ἢ θυσία διὰ πάντας πλουσίους καὶ πτωχοὺς. Ἡ ἐπικρατεστέρα ὅμως ἐκδοχή, εἶναι ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι πανάρχαιον, διότι ἡ 26ῆ Ὀκτωβρίου εἶναι χρονολογικὸν ὄριον λήξεως τοῦ θέρους καὶ ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος.

καὶ ἡ θυσία ἦτο εὐχαριστήριος πρὸς τοὺς Θεοὺς τῆς Θράκης, διὰ τὴν ἐσοδεῖαν καὶ διαφύλαξιν τῶν κατοίκων ἐν ὑγείᾳ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Εἶναι προφανῶς ὑπόλειμμα τῶν εἰδωλολατρικῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐθυσίαζον κοκόρους, δεῖγμα ἐργηγόρσεως πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν, ἵνα διατηρῆ αὐτοὺς ἐν ὑγείᾳ. Καὶ τώρα ἀκόμη, ἀκούει τις τὰς γυναῖκας, νὰ λέγουν: «Πρέπει νὰ σφάξωμε στὸν Ἅϊ-Δημήτρη κόκορα γιὰ γεροσύνη». Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Φιλάρειος, ἀπειράθη νὰ καταργήσῃ τὸ εἰδωλολατρικὸν τοῦτο ἔθιμον καὶ τὴν πρωτὴν μιᾶς 26ης Ὀκτωβρίου ἐγκατέστησε χωροφύλακα. Τοῦτο ὅμως οἱ κάτοικοι πληροφορηθέντες, ἤρρισαν ἀφ' ἐσπέρας νὰ θυσιάζουν τοὺς κοκόρους ταν, ὥστε τὴν πρωτὴν νὰ εὐρεθῆ πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. ἤρρισε νὰ ἐγκαταλείπεται σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἔθιμον, δι' ὃ καὶ παρουσιάζεται ἑκατοντὰς μόνον θυσιασθέντων κοκόρων, οὓς ἐκποιοῦν διὰ δημοπρασίας, πρὸς ὄφελος τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Ἀθανασίου.

Θυσία βοοειδῶν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Εἰς πέντε σημεῖα τῆς πόλεως Διδυμοτείχου, ἦτοι Σαπουντζίδικα, Τσαϊ-

Διασκεδάζοντες Διδυμοτειχεῖται μετὰ τὴν θυσίαν, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν φουστανελλοφόρον καὶ ἐκ τῆς ἀμφιέσεως ταύτης ἐνεπνέοντο καὶ ἔτρεφον τὰ ὄνειρα τῆς ἀπολυτρώσεώς των ἐκ τοῦ ζυγοῦ.

ρια, Πυροστιά, Ἄμμου καὶ Γεφύρας, ἐπὶ Τουρκίας καὶ μέχρι τοῦ 1912,

ἔθυσιάζοντο βόες κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Διὰ κλήρου ἀνελάμβανε εἷς τῶν γεωργῶν νὰ σιτεύσῃ καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα βοῦν, τὸν ὁποῖον προωρίζον διὰ θυσίαν. Ἦνοιγον λάκκον, δι' ἑστίαν ἔτοποθέτουν λέβητα παμμεγέθη καὶ προσεκόμιζον τὸ θῦμα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἐθυμιάζον ἔσφαζον καὶ ἀφοῦ ἐκ τῶν ἐντοσθίων προέβαινον εἰς διαφόρους μαντικὰς προβλέψεις, ἔθαπτον ἐπιμελῶς. Τὸ κρέας ἔτεμαχίζετο καὶ ἔτοποθετεῖτο εἰς τὸν λέβητα, νέοι δὲ περιερχόμενοι ὅλας τὰς οἰκίας τῶν γεωργῶν συνέλεγον κρόμμυα, ἄλας καὶ πιπέρη κόκκινον διὰ τὸ κουρμπὰν (θυσίαν), ἵνα εἰκονικῶς ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι εἰς τὴν θυσίαν. Ἀφοῦ ἔβραζε τὸ φαγητό, προσήρχετο ἕκαστος μὲ τὸ πιάτο, ἐλάμβανε τὴν μερίδα του καὶ χαιρετῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, εὐρισκομένην ἔμπροσθεν τῆς ἑστίας, ἐπὶ τραπέζης, ἐφιλοδώρει νόμισμα κατὰ βούλησιν, ἅτινα εἰς τὸ τέλος παρεδίδοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, μετὰ τοῦ δέματος τοῦ ζῶον τὸ ὁποῖον ἐθυσιάσθη, ὅπερ ἔξεποιεῖτο καὶ ἐνισχύετο τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο παρέμεινεν ἀκόμη εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀλιεῖς τῆς πόλεως καὶ ἔξακολουθοῦν θυσιάζοντες καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς περιεγράφη ἀνωτέρω.

Εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Παιδείας Διχου ἐπὶ Τουρκοκρατίας» ἐκτυπωθεῖσαν εἰς τὸν 31ον Τόμον, ἐξ ἀβλεψίας, παρελείφθη νὰ ἀναγραφῇ τὸ ὄνομα τῆς διδασκαλίσσης Ἀγαπίας Ζαννίδου. Ἡ παρθεναγωγὸς αὕτη ἀναλαβοῦσα καθήκοντα, εἰς ἐποχὴν λίαν χαλεπὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, διηύθυνε τὸ Παρθεναγωγεῖον Διδ|τειχοῦ ἐπὶ πενταετίαν λίαν ἐπιτυχῶς. Πολλὰ τῶν σημερινῶν οἰκοδοσποινῶν ὑπῆρξαν μαθήτρια αὐτῆς. Ἡ πρὸς τὸ καθήκον ἀφοσίωσίς της καὶ ἡ παροιμιώδης τῷ ὄντι φιλεργία της ἔφθειραν τὸ ἀδύνατον σῶμά της καὶ ὠδήγησαν πολὺν προῶρος αὐτὴν εἰς τὸν τάφον. Ἡ κοινωνία Διδ|τειχοῦ θὰ εἶναι εὐγνώμων ἔσαι πρὸς τὴν θεραπαινίδα αὐτὴν τῆς παιδείας καὶ τὸ ὄνομά της θὰ ἀποτελῇ παράδειγμα πρὸς τὰς νῦν ὑπηρετούσας καὶ μελλούσας διδασκαλίσσας εἰς τὸ ἔργον των.

ΔΗΜ. ΜΑΝΑΚΑΣ Συναξ. Δημ|λος

Παραθέτομεν κατωτέρω Σημείωμα τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαευγενίου, Ἐπιτίμου Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Ξένων καὶ Μειονοτικῶν Σχολείων, πρὸς ἀνασκευὴν μερικῶν σημείων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου κ. Ν. Βαφείδου, ἀναγραφέντων περὶ «Μ. Γεφύρας» εἰς τὸν 27ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν».

Μακρὰ Γεφύρα.

Εἰς τὸν ΚΖ' Τόμον (σελίς 87—91) τοῦ συγγράμματος περιοδικοῦ «Θρακικά», ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Ν. Βαφείδης, Καθηγητῆς, ἐδημοσίευσε τὰς ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις αὐτοῦ ἐκ τῆς Μακρᾶς Γεφύρας (Οἰζοῦν—Κιοπροῦ) Ἀνατολ. Θράκης, εἰς τὴν Σχολὴν τῆς ὁποίας ἐδίδαξεν οὗτος τὸ Σχολ. ἔτος 1911—1912. Εἰς πολλὰ σημεία τοῦ δημοσιεύματος τούτου πλαναῖται ὁ κ. Ν. Βαφείδης, λόγῳ τοῦ μακροῦ ἀπὸ τῶν μνημονευομένων γεγο-

νότων χρόνον. Ἐπειδὴ τὸ Σύγγραμμα—Περιοδικὸν «Θρακικά», ἀποτελεῖ καὶ δικαίως, ὡς βραβευθὲν μάλιστα παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν, ἀνεγνωρισμένην ἱστορικὴν πηγὴν, ἐθεωρήσαμεν ἐπιβεβλημένην εἰς ἡμᾶς ὑποχρέωσιν ἔναντι τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου πραγματικότητος, ἰδιαιτέρως δὲ ἔναντι τῶν συμπατριωτῶν μας Μακρογεφυριτῶν, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, νὰ ἐπανορθώσωμεν τὰ σημεῖα ταῦτα, ἀκόμη δὲ καὶ νὰ προσθέσωμεν πληροφορίας τινάς, ὡς πρὸς τὴν Μ. Γέφυραν, μὴ ἀναφερομένας εἰς τὰ σχετικὰ εἰς τὰ «Θρακικά» δημοσιεύματα. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν σημείων τούτων, εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῶν ὅπλων, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Βαφειδῆς (μὲ ἀόριστον φρασεολογίαν) ἐμφανίζει ὡς π ὄ λ η σ ι ν ὄ π λ ω ν (παρὰ τίνος ὅμως καὶ διὰ τίνα σκοπὸν;). Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς: Τὸ θέρος, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τοῦ 1909, ἀπεκαλύφθησαν, λόγῳ ἐγκληματικοῦ σφάλματος τοῦ μεταφορέως, εἰς τὸν σιδηρῶν σταθμὸν Μ. Γεφύρας παρὰ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν ὅπλα, στελλόμενα ἀπὸ τὴν Μ. Γέφυραν εἰς Ἀρτισκὸν (Μπαμπᾶ· Ἐσκῆ), διὰ νὰ διοχετευθῶσι ταῦτα ἐκεῖθεν πρὸς τὴν περιφέρειαν τῶν Σαρ. Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ἐμφανισθῆ συμμορίται Βούλγαροι. Καὶ ὁ ἀποστολεὺς καὶ ὁ εἰς ὃν ταῦτα ἐστέλλοντο ἦσαν μέλη τῆς γνωστῆς Πανελληνίου Ὁργανώσεως, ἡ ὁποία ὡς μόνον καὶ κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν ὀργάνωσιν ἀντιδράσεως, διαφωτιστικῆς καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἐνόπλου κατὰ τῶν ἀντεθνικῶν προπαγανδῶν. Δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ὁ Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς ν' ἄλλοιωθῆ διὰ τῆς βίας παρὰ τῶν προπαγανδῶν, ὡς ἐγένετο ἄλλαχού, ἢ φυλετικὴ σύνθεσις τῆς Θράκης. Ἐφρούρασαν οἱ Τοῦρκοι, ὅταν ἐγνώσθη ἡ ἀποκάλυψις τῶν ὅπλων. Ἡ γνωστὴ διὰ τὸν μισελληνισμόν της ἐφημερὶς Κων/πύλεως «Τανίν», τοῦ ἐπίσης γνωστοῦ φανατικωτάτου Τούρκου Χουσεῖν Ἐζαχίτ, ἀνέγραφε τὴν εἶδησιν διὰ μεγάλων στοιχείων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Οἱ Ἕλληνες τοῦ Οὐζούν-Κιοπροῦ παρεφρόνησαν». «Ἐφραντάσθησαν, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνώσωσι τὸ Οὐζούν-Κιοπροῦ μὲ τὴν Ἑλλάδα. . .». Καὶ ὅμως μετὰ μίαν δεκαετίαν ἀπληθευρώθη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τὸ Οὐζούν-Κιοπροῦ, ἀσχέτως πρὸς τὸ ἂν τὸ 1922, κρύμασιν οἷς οἶδε Κύριος, μετὰ τὴν Μικρασιατ. συμφορὰν, ἐπανήρχετο καὶ πάλιν ὁ Τοῦρκος. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὅπλων ἐπηκολούθησαν ἀθροαὶ συλλήψεις καί, μετὰ δίκην κατεδικάσθησαν τρεῖς εἰς θάνατον καὶ ἄλλοι εἰς φυλάκισιν. Οὐδεὶς ὅμως ἐξετελέσθη, διότι κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης ἐμετριάσθησαν αἱ ποιναὶ καὶ ἡ θανατικὴ τοιαύτη μετετράπη εἰς τριετὴ φυλάκισιν. Λησμονῶν ὁ κ. Βαφειδῆς ἢ μὴ γνωρίσας καλῶς, τὰς κρατούσας τότε συνθήκας κακίξει τοὺς ὑπευθύνους εἰς τὸ ζήτημα τῶν ὅπλων καὶ παρατηρεῖ, ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ προσηγηθῆ ἔθνικὸς φρονηματισμὸς τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ μήπως τὰ ὅπλα ἀπεκαλύφθησαν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκoῦς ἔθνικοῦ φρονη-

ματισμοῦ ; Πόσον εὔκολον νὰ γίνηταί τις τιμητῆς τῶν πράξεων τῶν ἄλλων, ὅταν μάλιστα, ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, οὐδεμίαν ἔχη ἐπαφὴν πρὸς τὰ γεγονότα. Δύο ἦσαν τότε αἱ ἐν Θράκῃ ἀντεθνικαὶ προπαγάνδαι, ἡ Βουλγαρικὴ, ἡ ὁποία κυρίως ἔδρα εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα καὶ δὴ πρὸς τὰ Τουρκοβουλγαρικὰ σύνορα καὶ ἡ Ἀλβανικὴ, ἡ ὁποία δὲν ἐτόλμησε κἄν νὰ κάμῃ ἐκδηλον τὴν ὑπαρξίν της, μὴ εὐρίσκουσα οὐδαμοῦ ἐρείσματα, ἀλλ' ἔχρησιμοποίησεν εἰς ὠρισμένας περιστάσεις, ὡς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων, τὸ 1906, Κρατικοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους. Ἡ Βουλγ. προπαγάνδα ἐλάχιστα ἐπέτυχεν εἰς τὴν περιφέρειαν Μ. Γεφύρας, προσεταιρισθεῖσα 4 μόνον χωρία, Τύρναβον, Τσόπκιοι, Ἐρμενίκιοι καὶ Γενίκιοι ἔναντι 26 Ἑλληνικῶν, ἡ δὲ Ἀλβανικὴ οὐδὲν ἀπολύτως ἐπέτυχε, μὴ κατορθώσασα οὐδ' ἐξ ἑνὸς ἐκ τῶν Ἀλβανοφώνων, συνειδητῶν καὶ φανατικῶν Ἑλλήνων νὰ προσελκύσῃ. Οἱ Βούλγαροι κάτοικοι τῶν ἄνω ρηθέντων 4 χωρίων Μ. Γεφύρας, μετὰ τῶν χιλίων περίπου τοιούτων τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν, τὸ 1913, τῶν Τούρκων εἰς Θράκην, ἠκολούθησαν τὸν ἀποσυρθέντα εἰς Βουλγαρίαν Βουλγαρο-στρατόν. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀλβανοφώνων χωρίων τῆς αὐτῆς περιφερείας Μ. Γεφύρας ἦλθαν κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τὸ 1922 εἰς Ἑλλάδα. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ στενοὶ συγγενεῖς καὶ οἰκειοὶ τοῦ ἐξ Ἰβρὶκ-Τεπεῖ (Ἰμβρασος) καταγομένου περιφήμου **Φάνε Νόλε** δὲν κατέφυγον εἰς Ἀλβανίαν ἀλλ' εἰς Ἑλλάδα. Ὀλίγα ἔτη ἔνωρίτερον, τὸ 1914, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παρὰ τῶν Τούρκων σκληρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης ἐκ το π ο σ μ ῶ ν, 1500 κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου, ἀκριβῶς λόγῳ τῶν φρονημάτων αὐτῶν, ἐξετοπίσθησαν παρὰ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν.

Τίς ὁμως ὁ Φάνε Νόλε οὗτος ; Καὶ διὰ γενικωτέρους λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι γίνεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λόγος περὶ τοῦ μεγαλυτέρου χωρίου τῆς περιφερείας Μ. Γεφύρας, εἰς ἣν ὑπήγετο τοῦτο (μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑπήχθη εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Κυψέλων) σημειοῦνται τὰ ἐξῆς : «Ὁ Φάνε Νόλε (Θεοφάνης Μαυρομμάτης) κατηχήθη εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἀλβανικὴν Ἰδέαν, ὅταν, ὡς ἠθοποιός, εὐρίσκετο εἰς Ἀμερικὴν, παρὰ τοῦ Πανσλαβιστοῦ Ρώσου Ἐπισκόπου Πλάτωνος, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐχειροτονήθη Ἀρχιμανδρίτης. Μετ' ὀλίγον ἐκυκλοφόρησεν ἡμερολόγιον εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ ὁποίου κατεχωρεῖτο μεγάλη φωτογραφία του μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν : **«Φάνε Νόλε, πνευματικὸς πατὴρ πάντων τῶν Ἀλβανῶν»**. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 μετέσχεν οὗτος τοῦ ἐν Τεργέστη Ἀλβανικοῦ Συνεδρίου καὶ βραδύτερον ἐγένετο Πρόεδρος τῆς Ἀλβανικῆς Δημοκρατίας. Ἡ ἰδιαιτέρα πατρὶς του τὸν εἶχεν ἀποκηρύξει ὡς ἀρνησίπατριν καὶ προδότην, ὁ δὲ πατὴρ του, τὸν ὁποῖον καὶ προσωπικῶς ἐγνωρίσαμεν, ἠσχύνετο καὶ νὰ τὸν ὀνομάσῃ υἱόν του. Χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλληνικότητος τῶν κατοίκων τοῦ Ἰμβράσου, ἐκ τῶν ὁποίων, ὡς ἐσημειώθη καὶ ἀνωτέρω, οὐδεὶς κατέφυγε, κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν εἰς Ἀλβανίαν, εἶναι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι, οὗτοι ἰδίαις δαπάναις,

συνετήρουν σχολεία μὲ 4 διδασκάλους καὶ μίαν Νηπιαγωγὸν καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας ἀκόλουθον συμβάν. Οἱ ἀρμόδιοι ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς ὑπάλληλοι, θέλοντες νὰ ἐμφανίσωσι τὸν Ἕλληνα πληθυσμὸν τῆς περιφερείας Μ. Γεφύρας, ὁ ὁποῖος ὑπερετέρει κατ' ἀριθμὸν τοὺς Τούρκους καὶ Βουλγάρους ἁμοῦ, ὀλιγαριθμότερον ἢ κατόπιν διαταγῆς ἐκ Κων]πόλεως ἢ καὶ κατόπιν σχετικῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἑλβαν. προπαγάνδας, ἐσημείωσαν εἰς τὰς διὰ τοὺς ἄλβανοφώνους Ἑλληνας ληξιαρχικὰς πράξεις (νοφούσια), ὡς ἐθνικότητα τούτων οὐχὶ «Ροῦμ Ὀρτοντόξ» (Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι), ὡς ἀνεγράφετο ἕως τότε, ἀλλὰ «Ἄρναοὺτ Ὀρτοντόξ» (Ἑλβανοὶ Ὀρθόδοξοι). Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐξανέστησαν, ὁ δὲ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τούτου Παπᾶ Γιάννης, διακριθεὶς διὰ τὴν ἐθνικὴν δρασίν του, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν προὔχόντων καὶ μετὰ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ὅλης τῆς περιφερείας Μ. Γεφύρας, Οἰκονόμου Παπᾶ-Εὐγενίου, συνέλεξε τὰ διὰ τούτους προωρισμένα νοφούσια καί, ἀφοῦ τὰ ἐτοποθέτησεν εἰς σάκκον, τὰ ἔφερεν εἰς τὸν Ἐπαρχον (Καϊμακάμην) Μ. Γεφύρας. Εἰς ἀπορίαν καὶ ἐρώτησιν τούτου, τί περιέχει ὁ σάκκος, ὁ Παπᾶ-Γιάννης ἀπήντησεν, ὅτι περιέχει νοφούσια, ἐσφαλμένως σταλέντα εἰς τὸ χωρίον του. Ὅταν ὁ Ἐπαρχος, μὲ μᾶλλον ἔκδηλον τὴν ἀπορίαν του, εἶπε, πῶς δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ χωρίον του, ἀφοῦ εἰς ταῦτα ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τούτου Ἰμπρικ Τεπέ, ὁ Παπᾶ-Γιάννης ἐδήλωσεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀνεγράφετο εἰς ταῦτα ὡς ἐθνικότης τῶν συγχωριανῶν του «Ἄρναοὺτ Ὀρτοντόξ» δὲν ἀνήκουν εἰς τούτους, οὐδὲ τὰ δέχονται, διότι οὗτοι εἶναι «Ροῦμ» καὶ οὐχὶ «Ἄρναοὺτ Ὀρτοντόξ». Καί, ἀφοῦ εἶπε ταῦτα, ἀφῆκε τὸν σάκκον καὶ ἀπεχώρησεν. Δὲν καταδεικνύουν τὰ ἀνωτέρω, ἄν, προσπάθεια πρὸς ἐθνικὴν συνειδητοποίησιν καὶ εἰς τὴν Μ. Γεφύραν καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῆς, κατεβάλλετο ἀπὸ μακροῦ καὶ ὅτι δὲν ἤρχισε τοιαύτη ἀπὸ τῆς τοποθετήσεως, τὸ Σχολ. ἔτος 1911—1912, εἰς τὴν Σχολὴν Ἀρρένων τοῦ κ. Ν. Βαφείδου; Πρὸ τοῦ 1900 ἀκόμη, ὅταν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἦτο μαθητὴς τοῦ αὐτοῦ Δημοτ. σχολείου, ἐψάλλετο παρὰ τῶν μαθητῶν τὸ Ἐθνικὸν ἄσμα: «Στοῦ Ἐργίνου (ὁ παρὰ τὴν πόλιν ποταμὸς) τὰς ὄχθας ἀκούεται ἰλαρὰ φωνὴ ἐλευθέρᾳ καὶ ψάλλει τρυφερά. Εἶναι φωνὴ Ἑλλήνων εὐγενῆς κι' ἐξέρχεται ἐκ βάθους καρδίας ἀγνῆς. . .». Εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1906—1908 ὑπηρέτει ἄλλος διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν 29ην Μαΐου, θλιβερὰν ἐπέτειον τῆς Ἀλώσεως τῆς Κων]πόλεως, διέκοπτε τὸ μάθημα δι' ὠρισμένην ὥραν εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν καὶ ἀντὶ διδασκαλίας τοῦ κανονικοῦ μαθήματος, ἀνέφερε τὰ τῆς Ἀλώσεως, ἀπαγγέλλον (ἀπὸ στήθους) συγχρόνως, τὸ ἔξ ὑπὲρ 10 σελίδων ποίημα τοῦ Ἀχιλ. Παράσχου «Αἱ δύο λειτουργίαι», τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον μέρος εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν τελευταίαν λειτουργίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Καὶ πόσα ἄλλα τοιαῦτα καὶ διὰ τὴν πόλιν τῆς Μ. Γεφύρας καὶ δι' ὠρισμένα περὶ αὐτὴν χωρία θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν; Ἀκριβῶς διὰ μίαν τοιαύτην ἐργασίαν συστηματικοποίησεως

εἰς εὐρύτεραν ἔκτασιν τῆς ἐθνικῆς συνειδητοποιήσεως διῆλθε τὸ 1907 ἐκ Μ. Γεφύρας καὶ παρέμεινεν ἡμέρας τινὰς ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Γρηγορίου, βραδύτερον Πρωθυπουργὸς Στ. Γονατᾶς («Θρακικά», Τόμος 25ος, σ. 179). Ἐναμειγμένος εἰς τὴν κίνησιν ταύτην καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, διδάσκαλος κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1908—9 εἰς Ραιδεστόν καὶ δύο ἔτη πρότερον εἰς Μ. Γέφυραν εἶχε μνηθῆ εἰς τὴν Πανελλήνιον ὀργάνωσιν τὸ 1908 παρὰ τοῦ ὑπηρετοῦντος εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Β. Γεωργίου, κατόπιν Στρατηγοῦ Β. Πανουσοπούλου, ἐπιζῶντος ἔτι ἐν Θεσπλίῃ. Ἐνθυμεῖται μάλιστα οὗτος τὴν ἐξῆς στιχομυθίαν μὲ τὸν κ. Γεωργίου, κατὰ τινὰ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων συζήτησιν, τὸ 1909: «Κύριε Γεωργίου, τῷ εἶπεν, ἡ Ἐθνικὴ μας ὀργάνωσις προχωρεῖ θαυμάσια, ἤθελα ὅμως νὰ μάθω, ἂν βεβαίως δὲν κωλύεσθε, ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι πρὸς στιγμὴν ἐκφεύγει τῶν χειρῶν τῶν ἰθυνόντων ἢ κατάστασις καὶ σημειωθῆ ἑπαναστατικόν τι ἐπεισόδιον, εἶναι εἰς θέσιν ἢ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάς νὰ μᾶς ὑποστηρίξη;». Ἀπήντησεν οὗτος, ἐν πάσῃ εὐλικριεῖᾳ: «Δυστυχῶς, ὄχι. Κρατήσατε, περιορίσατε τὸν ἐνθουσιασμόν σας. Ἐργαζόμεθα. . .». Μετὰ τινὰς μῆνας ὁ κ. Γεωργίου κατήλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ μόλις μετὰ δίμηνον ἐξεργάγη τὸ κίνημα τοῦ Γουδῆ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ οὗτος ἀναμειγμένος. Ἐσφαλμένη λοιπόν, ὡς εἶναι πασιφανὲς ἐκ τῶν ἄνω, ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Ν. Βαφείδου, ὅτι δὲν κατεβάλλετο συστηματικὴ προσπάθεια, πρὸς ἐθνικὴν συνειδητοποίησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅχι μόνον κατεβάλλετο τοιαύτη προσπάθεια, ἀλλὰ καὶ ἐπεσπείδετο αὕτη διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἀπευκταίου τινός. Εἶναι δὲ ἀκατανόητον τὸ παράπονον τοῦ κ. Ν. Βαφείδου, ὅτι οὐδὲν ἀνεκοινώθη εἰς τοῦτον κατὰ τὴν εἰς Μ. Γέφυραν ἄφιξίν του, λησμονῶν, ὅτι τοιαῦται ἐθνικαὶ κινήσεις εἰς οὐδένα ἀνακοινοῦνται, ἂν μὴ προηγουμένως δοκιμασθῆ οὗτος καὶ σχηματισθῆ πεποίθησις διὰ τὴν ἐχεμύθειάν του. Δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἐκφράζομεν βαθεῖαν τὴν λύπην μας διὰ τοῦτο, τὴν σχολιμότητα τῆς ἀναγραφῆς εἰς τὸ δημοσίευμα τοῦ κ. Ν. Βαφείδου, ὅτι παρετηροῦντο ἐνίοτε ἐν τῇ Διοικήσει τῶν Κοινοτικῶν τῆς Μ. Γεφύρας χρηματικὰ συμφέροντα καὶ ἀνωμαλίας καὶ διχόνοιαι. Ἡμεῖς δὲν ἐνθυμούμεθα τοιαῦτα τινὰ καὶ μάλιστα τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε νὰ τὰ ἐνθυμῆται οὗτος καὶ μάλιστα μετὰ μίαν πεντηχονταετίαν, ὁ μηδεμίαν ἀνάμειξιν ἔχων, λόγῳ τῆς διδασκαλικῆς του ιδιότητος εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν Κοινοτικῶν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι διαιρέσεις εἰς μερίδας καὶ δυσαρέσκεια, εἴτε ἐκ προσωπικῶν, εἴτε καὶ ἐκ παρεξηγήσεων, δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι πάντοτε, ἀσύνηθές τι εἰς διαφόρους Κοινότητας. Θὰ εἴμεθα ἀκόμη περιεργοί, νὰ μάθωμεν εἰς τί ἀπέβλεπεν ὁ κ. Ν. Βαφείδης, ἀναγράφας εἰς τὸ αὐτὸ δημοσίευμα (μὲ ἄρκετὰ μάλιστα ἀποσιωπητικά. . .) ὅτι «ἐφοροδημογέροντες, πρόκριτοι, ἔμποροι, διδάσκαλοι καὶ διάφοροι ἀλλόθρησκοι καὶ ἄλλοεθνεῖς, καθὼς καὶ οἱ προσερχόμενοι ξένοι. . .», συνήθιζον νὰ σ

χναίωσιν εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ ξενοδοχείου, τὸ χρησιμοποιοῦμενον ὡς καφε-
 οἰνομαγειρεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτοι ἔπινον. . . οὔζο, οἶνον, ζῦθον καὶ κα-
 φέν. . . , λησμονεῖται, ποία ἦτο τότε ἡ φυλετικὴ σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ
 τῆς πόλεως Μ. Γεφύρας (Ἕλληνες, Τοῦρκοι, Βούλγαροι, Ἑβραῖοι, Ἀρμέ-
 νιοι καὶ Ἀθίγγανοι καὶ τὸ ὅτι δὲν ἦτο, παράδοξον, ἂν εἰς ὠρισμένας στιγ-
 μὰς (σπανίως) προσήρχοντο εἰς τὸ κέντρον τοῦτο καὶ τινες μὴ μετρούμενοι,
 εἰς τὰ δάκτυλα καὶ τῆς μιᾶς χειρός, ἄλλοεθνεῖς. Πρῶτον τὸ κέντρον τοῦτο
 δὲν ἦτο χαμαιτυπιῶν τι, ἀλλὰ καφενεῖον καὶ κάποτε καὶ ἐστιατόριον τοῦ
 μόνου εὐπρεποῦς Ξενοδοχείου, τὸ ὁποῖον εἶχε δωρήσει εἰς τὴν Κοινότητα ὁ
 μέγας τῆς Κοινότητος εὐεργέτης Ἀνδρέας Λαμπαδαρίδης. Καὶ ἔπειτα, αὐ-
 τὰς μόνον καὶ ταύτας ἐσφαλμένας τὰς ἐντυπώσεις, ἀπεκόμισεν ἀπὸ τὴν Μ.
 Γέφυραν ὁ κ. Ν. Βαφεΐδης; Ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἦτο κυρίαρχον
 καὶ πρωτοπόρον εἰς πᾶσαν κίνησιν, ἐκπαιδευτικὴν, φιλανθρωπικὴν, ἐμπο-
 ρικὴν, κοινωνικὴν, ὡς σημειοὶ εἰς τὸ σχετικὸν δημοσίευμά του (ἐν τῷ αὐτῷ
 Τόμῳ ΚΖ' ὁ κ. Ι. Μιχαηλίδης), θέτον τὴν σφραγίδα τῆς ὑπάρξεώς του εἰς
 πᾶσαν ἐκδήλωσιν, ἀχρηστεῖον σχεδὸν παντελῶς τοὺς συνοίκους ἄλλοεθνεῖς,
 ὅτι ἀπὸ μακροῦ ὠργάνωσε χαρακτηριστικὴν ἐθνικὴν κίνησιν, ὅτι ἐγέννησεν
 ἕνα πραγματικὸν μέγαν Ἑθνικὸν Εὐεργέτην, τοῦ ὁποῖου ἡ δημοσιευθεῖσα
 εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίσης Τόμον τῶν «Θρακικῶν» Διαθήκη ἀποτελεῖ Ἑθνικὴν
 τοῦτ' αὐτὸ διδασκαλίαν, εἶναι ὅλα ταῦτα παραβλεπτέα καὶ οὐ-
 δὲν τούτων ἐμποεῖ ἐντύπωσιν. Ἀκριβῶς τὰ ἄνω ἐκτεθέντα ἐν πάσῃ δυνατῇ
 συντομίᾳ καὶ περιλήψει ἠνάγκασαν ἡμᾶς νὰ λάβωμεν θέσιν καὶ νὰ δημοσι-
 εύσωμεν τὴν παροῦσαν, μὲ ὄλην τὴν ἐκτίμησιν, μεθ' ἧς περιβάλλομεν τὸν
 γνωστὸν καὶ προσωπικῶς εἰς ἡμᾶς, πρόθυμον καὶ φιλόπονον Ἐκπαιδευτι-
 κὸν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Λειτουργὸν κ. Ν. Βαφεΐδην. Ἐπειδὴ, εἰς ὅσα ἀνα-
 φέρονται καὶ παρὰ τοῦ φίλου κ. Ι. Μιχαηλίδου καὶ παρὰ τοῦ κ. Ν. Βαφεΐ-
 δου, περὶ Μακρᾶς Γεφύρας, οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῶν εἰς τὴν περιφέ-
 ρειαν καταστροφῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ περὶ τῶν φόνων καὶ κα-
 κοποιήσεων κληρικῶν, εἰς δὲ τὰ σχετικὰ γραφόμενα παρὰ τοῦ τ. Ὑπουργοῦ
 κ. Φιλ. Μανουηλίδου, εἰς τὸν εἰδικῶς εἰς τὴν Μητροπόλιν Ἡρακλείας—
 Ραιδεστοῦ ἀφιερωμένον ΚΔ' Τόμον τῶν «Θρακικῶν» (1), δὲν γίνεται πλήρης
 λόγος διὰ τὴν αὐτὴν περιφέρειαν Μ. Γεφύρας, ἐνομίσαμεν καὶ πάλιν ὑπο-
 χρέωσιν ἡμῶν ν' ἀναγράψωμεν, προσθέτως, τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα
 κατέχομεν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα συνεκεντρώσαμεν, ὅταν κατὰ τὰ ἔτη 1921—
 22 ὑπηρετοῦμεν παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Θράκης ἐν Ἀδριανουπόλει, ὡς
 Τμηματάρχης τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Μειονοτήτων, τῇ
 συνεργασίᾳ, κατόπιν ἐντολῆς τῆς Γεν. Διοικήσεως τῶν Νομαρχιῶν καὶ Ὑ-
 ποδιοικητῶν, ἐν συνεννοήσει μεθ' ὄλων ἐκείνων τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι
 ἦσαν εἰς θέσιν διαφωτιστικὸν τι στοιχεῖον νὰ προσφέρωσι, ἦτοι τῶν Ἀρ-
 χιερέων, Ἀρχιερατικῶν Ἐπιτρόπων, ἱερέων, Διδασκάλων, προκρίτων κ.λ.π.

1, Ἐξ ἐπισήμων στοιχείων Μητροπόλεως Ἡρακλείας.

“Όλα τὰ στοιχεῖα ταῦτα, δι’ ὀλόκληρον τὴν Θράκην περιελάβομεν εἰς σχετικὴν πραγματείαν ἡμῶν, τὴν ὁποίαν ἐξεδώκαμεν τὸ 1926 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐν Θράκῃ—Τοῦρκοι, Βούλγαροι—Καταστροφαὶ Ναῶν καὶ Μονῶν—Φόνοι, ἔξορία καὶ κακοποιήσεις Κληρικῶν 1912—20». Τὰ διὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Μακρᾶς Γεφύρας εἶναι τὰ κάτωθι :

α) Ναοὶ καταστραφέντες ἐν ὅλῳ : 1) Μοναστηράκι (Δερέκιοι) Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. 2) Μαγούλα (Καβατζήκι), Ναὸς Ἁγ. Ἰωάννου. 3) Γραβιά (Μαλκότσι), Ν. Ἁγ. Δημητρίου. 4) Παληοχώρι (Ἐσκήκιοι) Ἁγ. Δημητρίου. 5) Παληοῦρι (Τσαλήκιοι), Ν. Ἁγ. Παρασκευῆς. 6) Σατρηνή (Σουμπάσκιοι), Ν. Ἀποτομῆς Προδρόμου. 7) Χρυσόλιθος (Ἀλτιν-τάς) Ν. Ἁγ. Κων|τίνου-Ἐλένης. 8) Ἰμβρασος (Ἰβρικ-Τεπέ), Ἁγ. Γεωργίου. 9) Ζαλουφάκι (Κεραμίτση Ζαλοῦφ) δὲν ἔχομεν τὸ ὄνομα τοῦ Ναοῦ. Ὅλοι οἱ ἄνωτέρω μνημονευθέντες Ναοὶ κατεστράφησαν τὸ 1913, πλὴν τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 7 τοιοῦτου, ὁ ὁποῖος κατεστράφη τὸ 1916 καὶ τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 8 καταστραφέντος τὸ 1915.

β) Ναοὶ καταστραφέντες ἐν μέρει : 1) Κριθιά (Παπᾶ-Γενιτζέ), Ναὸς Ταξιαρχῶν. 2) Καρέγλη (Καραγιαϊλιά), Ναὸς Ταξιαρχῶν. 3) Τσιφλικάκη Ἁγ. Δημητρίου. 4) Κορτερία (Καράμζα) Ἁγ. Τριάδος. 5) Σιταριά (Γιακούπ-κιοι) Ἁγ. Πατέρων. 6) Λιλή (Λουλού-κιοι) Προφ. Ἡλιοῦ. 7) Διανήλειον (Κοῦρτ) Ἁγ. Δημητρίου. 8) Λεοντάρι (Ἀσλαχάν) Προφ. Ἡλιοῦ. 9) Εἰρηνικὸν (Καδήκιοι) Ἁγ. Δημητρίου. 10) Μηλιά (Καδὴ Γκιράν) Ἁγ. Γεωργίου. 11) Καδὴ Χαλὰ Ἁγ. Δημητρίου. 12) Ἀμυγδαλιὰ (Κίρικιοι) Ἁγίου Γεωργίου. Οἱ ἄνω Ναοὶ κατεστράφησαν ἐν μέρει τὸ 1915.

γ) Καταστραφέντα Παρεκκλήσια : 1) Ἀμυγδαλιὰ (Κίρικιοι) Ἁγίου Παντελεήμονος (1915). 2) Μαγούλα (Καβατζήκι) Ἁγ. Φιλίππου (1913).

α) Φονευθέντες Κληρικοὶ : 1) Ἀμυγδαλιὰ (Κίρικιοι) Παπᾶ Χρηστός. 2) Δελβινάκι Παπᾶ-Φώτιος. 3) Τσιφλικάκι Παπᾶ Χρηστός. 4) Παληοῦρι (Τσαλή-κιοι) Παπᾶ-Στέφανος. 5) Ζουλούφιον Παπᾶ-Πέτρος.

β) Ἀποθανόντες συνεπείᾳ κακώσεων : 1) (Ἰμβρασος) Παπᾶ-Γιάννης, ὑπέργηρος, βασανισθεὶς καὶ ἐκτοπισθεὶς, ἀπέθανεν εἰς Μ. Γέφυραν, εἶναι ὁ δι’ ὃν ἀναφέρεται ἐν τοῖς προηγουμένοις τὸ ἐπεισόδιον διὰ τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις Ἰμβράσου. 2) Τοῦ αὐτοῦ χωρίου Παπᾶ-Χρήστος, ἐκτοπισθεὶς ἀπέθανεν εἰς Χρυσόλιθον.

γ) Κακοποιηθέντες : 1) Γραβιά (Μαλκότσι) Παπᾶ-Χρηστός. 2) Κορτερία (Καράμζα) Παπᾶ-Εὐάγγελος. Οἱ ἄνω τρεῖς ἐδάρσαν ἀνηλεῶς, ἐβασανίσθησαν μυριοτρόπως καὶ ἐληστεύθησαν. 3) Ἰμβρασος (Ἰμπρικ-Τεπέ) Παπᾶ-Κωνσταντῖνος, ἐκτοπισθεὶς ἐστρατολογήθη βιαίως. 4) Χρυσόλιθος (Ἀλτιν-τάς) Παπᾶ-Κυριᾶκος, ἐδάργη σκληρῶς.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 14ῃ Ἀπριλίου 1960.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΕΥΓΕΝΙΟΥ

Ἐπίτιμος Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Ξένων καὶ Μειονοτικῶν Σχολείων

Τεμητικαὶ ἐκδηλώσεις

**Τὰ 50 χρόνια Ἱεραρχίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου
Φιλίππων—Νεαπόλεως—Θάσου κ. κ. Χρυσοστόμου.**

Ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τοῦ Χρυσοῦ Ἰωβιλαίου, τῆς ἐπὶ 50 ἔτη ποιμαντορίας τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καβάλας, κατόπιν προσκλήσεως πρὸς τὸν Πρόεδρον κ. Φίλιππον Μανουηλίδην, ἵνα παραστή αὐτοπροσώπως κατ' αὐτόν, ἀπεστάλη ἐπιστολή, μὲ τὴν παρόκλησιν ὅπως, σὺν τῇ ἀναγνώσει τῆς, ὁ ἐν Καβάλα ἐκπρόσωπος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» καὶ ἐκλεκτὸς Θραξῆ κ. Κυριακὸς Βαφείδης, ἐκφράσῃ καὶ τὰ αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως τῶν ἐν Ἀθήναις Θρακῶν. Τὰ κείμενα τῆς προσκλήσεως καὶ τῆς ἀπαντήσεως, ἔχουν ὡς ἑξῆς :

«ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ
ΙΩΒΙΛΑΙΟΥ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΦΙΛΙΠΠΩΝ—ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ—ΘΑΣΟΥ
κ. κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

**Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον κ. Φίλιππον Μανουηλίδην,
τ. Ὑπουργὸν Πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου**

Εἰς Ἀθήνας

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Εὐχαρίστως γνωρίζομεν Ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς εἰς Ἀρχιερέα χειροτονίας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων-Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ.κ. Χρυσοστόμου, θὰ διεξαχθῶσιν ἐν τῇ ἔδρῃ τῆς Ἐπαρχίας Αὐτοῦ, ἧτοι ἐν Καβάλα, ἀπὸ 12ης μέχρι 14ης τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Νοεμβρίου ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ.

Ὅθεν προαγόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν Ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστούμενοι τιμήσῃτε διὰ τῆς εὐγενεῦς Ὑμῶν παρουσίας, τὰς ὡς ἄνω ἐκδηλώσεις πρὸς Ἱεράρχην γηραιόν, ἀναλώσαντα ἑαυτὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἐν Καβάλα τῇ 20ῇ Ὀκτωβρίου 1960

Ὁ Πρόεδρος Ἐπιτροπῆς Ἑορτασμοῦ

«ΦΙΛΙΠΠΟΣ Α. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Ἀθῆναι τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1960

**Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Φιλίππων—Νεαπόλεως—Θάσου κ. κ. Χρυσόστομον**

Εἰς Καβάλαν

Σεβασμιώτατε,

Εἰς ἐποχὴν γενικῆς ἀναταραχῆς, καθ' ἣν αἰτιάσεις, ἔστω καὶ ἀστήρι-

κτοι καὶ κατὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας διατυποῦνται, καθίσταται ἐπίκαιρος καὶ ἄξιος ἰδιαίτερας προσοχῆς ὁ Ἐορτασμός τοῦ Χρυσοῦ Ἰωβιλαίου καὶ πανηγυρισμός τῆς ἐπὶ πενήτηντα συναπτά ἔτη ποιμαντορίας τῆς Ἑμετέρας Σεβασμιότητος. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος, καθ' ὃν, μὲ γενικὸν σεβασμὸν καὶ θαυμασμόν, ἄνευ καὶ τοῦ ἐλαχίστου ψόγου, διηγύσατε τὸν σκολιὸν καὶ ἀκανθώδη δρόμον, ὡς ὑπέροχος τῆς Ἱεραρχίας λειτουργός, μὲ σωφροσύνην ἀξιοθαύμαστον, μὲ σεμνότητα τόσον ἐπιβαλλομένην διὰ τοὺς ἀληθεῖς λευίτας τῆς Χριστιανωσύνης, μὲ τὰς παραδόσεις τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Φαναρίου εἰς ἐναλλασσομένας Μητροπόλεις καὶ σημαντικὰς θέσεις, κατεκτήσατε τὴν ἀγάπην τῶν Χριστιανῶν τῶν ποιμνίων Σας, ἀλλὰ καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς παγκοσμίου Ὁρθοδόξου Χριστιανωσύνης, οὐχὶ μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοδόξων. Συνεχίζετε καὶ σήμερον ἀκόμη, εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, μὲ σφριγος καὶ διαύγειαν ἀξιοζήλευτα τὰ ὑψηλά Σας καθήκοντα καὶ τὰς τόσον πολυτίμους ὑπηρεσίας Σας, ὑπὲρ τῶν καθόλου συμφερόντων τῆς Παγκοσμίου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱεραρχίας, τῶν ζητημάτων τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας μας, μὲ ἀντιμετώπισιν παντὸς θέματος, ἀφορῶντος τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως Φιλίππων—Νεαπόλεως—Θάσου.

Δίκαιος συνεπῶς, Σεβασμιώτατε, ὁ γενικὸς θαυμασμός καὶ ἡ ἀνεπιφύλακτος ἐκτίμησις, μεθ' ὧν Σᾶς περιβάλλει ὀλόκληρος ἡ Ἱεραρχία, ὡς πρῦτανιν καὶ ἱεροφάντην τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ δικαιοτάτην αἰ ἐκδηλώσεις τῶν παρερισκομένων διαπραγῶν καὶ ἐντιμωτάτων ἐκπροσώπων, κατὰ τὸ σημερινὸν ἐόρτιον Ἰωβιλαίον, εἰς ἐλαχίστην βράβευσιν τῆς τόσον μακρᾶς καὶ καρποφόρου ποιμαντορίας Σας.

Λυποῦμαι διότι, θητεύσας καὶ ἐγὼ ὡς θυμαστής τῶν ἀγῶνων τοῦ κλεινοῦ Φάρου τῆς Ὁρθοδόξιας ἐν Φαναρίῳ τῆς Κων]πόλεως, κωλύομαι νὰ ἐξάρω διὰ ζωῆς τὴν ὑπέροχον προσωπικότητά Σας, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν εὐγενῆ πρόσκλησιν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐορτασμοῦ καὶ διὰ τοῦτο παρεκάλεσα τὸν αὐτόθι ἐκπρόσωπον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἐκλεκτὸν Θραῖκα ἀξιώτιμον κ. Κυριαῖον Βαφειδῆν ὅπως, σὺν τῇ ἀναγνώσει τῆς παρουσίας μου, διεξηγήσῃ καὶ τὰ αἰσθήματα ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ μέρους τῶν Θρακῶν συμπολιτῶν τῆς πρωτεύουσος τῆς Ἑλλάδος.

Εὐχομαι ὅπως ὁ Πανάγαθος Σᾶς χαρίξῃ υἱείαν καὶ πολυζῶϊαν, διότι ὡς δίκαιος Κριτής, θὰ εὐδοκῆσῃ νὰ μὴ στερήσῃ τῶν δυσαναπληρώτων καὶ ἐξαιρετικῶν φροντίδων Σας, τοὺς παρ' Ὑμῶν πλουσιοπαρόχως εὐεργετούμενους Χριστιανούς, τόσον τῆς Ἐπαρχίας Σας, ὅσον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς συνεχιζομένους ὑπὲρ αὐτῆς σθεναροὺς καὶ ὑπερόχους ἀγῶνας Σας.

Διατελῶ μετ' ἀπεριορίστου σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως

(Υπ.) Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ, Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, τ. Ὑπουργός»

Ἐκλιποῦσαι φυσιογνώμῃαι

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΖΗΣ

Κατὰ Μάρτιον 1960 ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως ὁ Μιχαὴλ Κάζης, μέλος τοῦ Δ]λοῦ μας Συμβουλίου, κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον. Ὁ ἐκλιπὼν ἐγεννήθη εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας Ἄν. Θράκης τὸ 1900, διεκρίθη δὲ εἰς τὸν φαρμακευτικὸν κλάδον, ἀναπτύξας ζηλευτὴν δραστηριότητα. Ὡς μέλος τοῦ Δ. Σ. τοῦ Θρακ. Κέντρου, καίτοι ἐκ τῶν νεωτέρων τοιούτων, ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ζητημάτων τῆς κοινῆς μας πατρίδος καὶ διὰ τοῦτο οἱ συνάδελφοί του ἐν τῷ Συμβουλίῳ ἐξέφρασαν τὴν θλίψιν των διὰ συλλυπητηρίου ἐπιστολῆς πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, ἐπὶ τῇ σκληρᾷ καὶ προῶρῳ ἀπολείᾳ του.

ΟΛΓΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ

Τὸν διακεκομμένον καὶ ἐκλεκτὸν συνεργάτην τῶν «Θρακικῶν» Δόκτορα Δημήτριον Καλλιμάχον, ἐπίτιμον μέλος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἐπληξε τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου 1960 συμφορὰ, διὰ τῆς ἀπολείας τῆς συζύγου του καὶ πολυτίμου κατὰ τοὺς ἀγῶνας του συντρόφου Ὀλγας Δημητρίου Καλλιμάχου. Ἡ ἐκλιποῦσα ἐξαιρετικὴ Ἑλληνίς διεκρίθη διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν καὶ λοιπὴν, εἰς διαφόρους τομεῖς δρασίῳ της, συμμετέχουσα, ὡς ἀξιωματοῦχος εἰς τὴν Στρατολογικὴν Ἀπογραφήν, εἰς τὸν Ἑρμηρὸν Σταυρὸν, εἰς τὸν Ὄργανισμὸν Ἐπισιτισμοῦ, εἰς τὰς Ἐκθέσεις Ἐθνικοτήτων τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Ὄργανωσιν Νήαρ Ἡστ Φαουνταίσιον. Ὑπῆρξε συνάμα Πρόεδρος καὶ Σύμβουλος τῶν Γυναικείων Γκαρδικῶν Στοῶν, ἰδιαίτερος δὲ τῆς Στοᾶς «Αὐγή». Διετέλεσεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναγόρα ὡς Κεντρικὴ Γραμματεὺς καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη Ἀντιπρόεδρος τῶν ἐν Ἀμερικῇ Φιλοπτῶχων Ἀδελφοτήτων, ἀφοσιωθείσα καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Δι' ὅλας τὰς ὑπ' αὐτῆς προσφερθείσας ὑπηρεσίας ἐν πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ, τόσον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ἐτιμήθη μὲ πλεῖστα μετάλλια. Αἱ ὡς ἄνω Ὄργανώσεις ἐξεδήλωσαν παντοιοτρόπως τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὸ πένθος τῆς οἰκογενείας τῆς μεταστάσης καὶ διὰ δημοσιεύσεων εἰς τὸν αὐτόθι «Ἐθνικὸν Κήρυκα». Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἀπέστειλε κατάλληλον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν σύζυγον Πανοσιολογιώτατον Πρωθιερέα κ. Δ. Καλλιμάχον ἀγαπητὸν συνεργάτην μας καὶ φίλον συμμετοχῆς εἰς τὸ πένθος του.

Παραθέτομεν κατωτέρω κριτικὴν τοῦ Κυριακάτικου «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» Ν. Ὑόρκης, τῆς 6ης Νοεμβρίου 1960. ὑπὸ τοῦ Πρωθυερέως καὶ πολυτίμου συνεργάτου μας Δρος Δ. Καλλιμάχου, διὰ τοὺς ἐκδοθέντας 30ὸν καὶ 31ον Τόμους τῶν «Θρακικῶν».

« Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μας ζωή.

« Γ ἄ Θ ρ α κ ι κ ἄ »

Μὲ βραβεῖον ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Παρισίοις Ἑταιρίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν.

Τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» τοῦ ὁποίου ἀπὸ 30ετίας καὶ πλέον προΐσταται ἓνας ἐπιφανὴς Ραιδεσθινός, ὁ συγγραφεὺς καὶ πρῶν βουλευτὴς καὶ Ὑπουργὸς κ. Φίλιππος Μανουηλίδης, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παντοίαν δρᾶσιν, ἔθνηκην, κοινωνικὴν καὶ ἐκδοτικὴν. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τοὺς ἀποσταλέντας μοι νέους ὀγκῶδεις τόμους τῶν «Θρακικῶν», τὸν 30ὸν καὶ 31ον. Καὶ ἔπεται ὁ 32ος. Πρόκειται περὶ πνευματικῶν ἀθλημάτων ἐπὶ ὀλόκληρα τριάντα καὶ πλέον ἔτη, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουν καὶ πλουτίζουν ὄχι μόνον τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ τὴν διεθνή τοιαύτην. Ἐὐεξήγητον ἐπομένως ὅτι αὐταὶ αἱ ἐκδόσεις ἔτυχον ἐπιβραβεύσεων ἀπὸ ἀκαδημαϊκὰ ἰδρύματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ Παρισίων. Εἰδικώτερον αὐταὶ αἱ πολῦτιμοι ἐκδόσεις διαφωτίζουν τὴν πολυκύμαντην ζωὴν τῆς Θράκης, Ἑλληνικῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Ὁ Τριακοστὸς Τόμος, ὀγκῶδης ἐκ 300 σελίδων μεγάλου σχήματος καλύπτεται ἀπὸ τὴν ἐμβροίθῃ μελέτην τοῦ Θρακὸς ἐκπαιδευτικοῦ Γεωργίου Ι. Γιαννακάκη, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς προϊστορίας, τὸ 1500 π.χ. μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις μετέφερε τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (σελ 1—272). Ἡ μελέτη τοῦ Θρακὸς ἐκπαιδευτικοῦ καταγλαίζεται ἀπὸ πολλαπλᾶ χαρίσματα. Ἀπὸ τὴν ἐμβροίθεια, τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν χάριν εἰς τὴν γοητευτικὴν ἀναγραφὴν.

Ὁ ἴδιος ἐκπαιδευτικὸς Γ. Γιαννακάκης ἐκάλυψε τὸν προηγούμενον 29ο Τόμον τῶν «Θρακικῶν», κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸ 1453 ἕως 1922.

Αἱ περαιτέρω σελίδες (277—302) καλύπτονται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Πρωθυερέως Δ. Καλλιμάχου μὲ τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ μὲ κρίσεις του διὰ προηγουμένους Τόμους τῶν «Θρακικῶν» εἰς τὸν Ἐθνικὸν Κήρυκα.

Τριακοστὸς πρῶτος Τόμος: Περιλαμβάνει τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτην τοῦ ἐπίσης Θρακὸς δημοδιδασκάλου κ. Δ. Μανάκα. Ὁ φιλότιμος ἐκπαιδευτικὸς μᾶς ἐχάρισε μιὰ ὡραία ἀναγραφὴν, ποὺ καλύπτει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῶν Περιχώρων ἀπὸ τὸ 1778 μέχρι τοῦ 1953 (σελ. 1—254). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διασωθέντων κωδίκων

τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου ὁ φιλότιμος ἐρευνητὴς εἰς τὴν ὑποδειγματικὴν του μελέτην μᾶς προβάλλει τὴν συγκινητικὴν εἰκόνα τῶν ἀγόνων ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων χάρις εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθη ἡ καταδυναστευμένη ἡρωϊκὴ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ συγκινητικὴ αὐτὴ ζωγραφία ἀποτελεῖ ὑπόμνησιν καὶ δίδαγμα καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ ἀποδήμους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν ἡμερησίων σχολείων (ἔχομεν μόνον δέκα ὄπου ἐκπαιδεύονται μόνον δύο χιλιάδες παιδιὰ μας, ἐπὶ ἑνὸς καὶ πλέον ἑκατομμυρίου ἀδελφῶν), σπρώχνονται πρὸς τὸν τραγικὸν ὀλοκληρωτικὸν ἀφανισμόν. Ὁ φιλότιμος ἐκπαιδευτικὸς ἐρευνητὴς εἰς τὴν ὠραία μελέτην του προσθέτει καὶ συγκινητικὰ λαογραφικὰ τῆς Θρακικῆς ἐκείνης περιφερείας (σελ. 255—282).

Ἀκολουθοῦν κριτικαὶ ἐφημερίδων διὰ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, διὰ τὴν Κληροδότημα τοῦ Θρακὸς Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου. Ἐπίσης διὰ τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὴν ἀναπτυχθεῖσα διοικητικὴ δραστηριότητα τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ὁ Τόμος κλείει μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ κ. Φ. Μανουηλίδου διὰ δύο αὐτοτελεῖ ἐκδοθέντα εἰς τεύχη Μελετήματα τοῦ ἐπιτίμου Ἀρχισυντάκτη τοῦ Ἐθνικοῦ Κήρυκος διὰ τὸν Ἑλληνισμό τῆς Κορυτσᾶς καὶ τῆς Μοσχολέως, καθὼς καὶ διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἰδρύσεως Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου στὴν Ἀμερικῇ, μὲ τὴν ἀνάγκη ὅμως ὅπως προηγηθῇ ἡ ἀπόκτησις περισσοτέρων ἡμερησίων Ἑλληνικῶν σχολείων. (σελ. 283—300).

Αὐταὶ αἱ σπουδαῖαι ἐθνικαὶ ἐκδόσεις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου θὰ ἔπρεπε νὰ στολίζουσαν πρὸ παντὸς τὰ σπίτια τῶν ἐν Ἀμερικῇ Θρακῶν, ὑπολογιζομένων εἰς τριάντα χιλιάδας.

ΠΡΩΘ. Δ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

Δευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Α. Σ.

<i>Μανουηλίδης Φίλιππος</i>	<i>Πρόεδρος</i>
<i>Μιχαηλίδης Βίκτωρ</i>	<i>Ἀναπληρ. »</i>
<i>Τσατάλας Πάτροκλος</i>	<i>Γενικὸς Γραμματεὺς</i>
<i>Οἰκονομίδης Πασχάλης</i>	<i>Ἀναπληρ. Γεν. Γραμμ.</i>
<i>Ἀναγνωσταρᾶς Κώστας</i>	<i>Ταμίας.</i>

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
Ἐπιστολὴ Συγγραφέως Θ. Κιακίδου	3
Ἀντὶ προλόγου	4
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ (συνέχεια ἐκ τοῦ 32ου Τόμου)	7
Ἀσχολίες	7
Τὰ Σιδηρομεταλλεῖα	8
ΥΜΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΖΗΒΟΛΙ	10
Κηρατζήδες (ἀγωγιᾶται)	11
Ἀνθρακοποιοὶ	19
Ἡ Γεωργία	21
Τὸ Λινάρι	25
Ἄ Τρύγος	27
Ψάρεμμα	28
Ἀλλαντοποιΐα	30
Ἀσχολίαι γυναικῶν	32
Τὸ Κυνῆγι	34
Οἰκονομικαὶ σχέσεις Τσορμπατζήδων καὶ χωρικῶν	40
ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΕΙΣ	44
Χριστουγεννιάτικα ἔθιμα	45
Τὰ Πρωτοχρονιάτικα	47
Ἀπόκριες – Πιτεροδευτέρα	49
Σαρακοστή	58
Πασχαλιὰ	59
Ἅγιος Γιώργης – Χώρα	61
Πρωτομαγιά	63
Κλείδωνας – Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μουρτατιανὸς	64
Τοῦ Ἁγίου Ἐλίου – (Πανηγυρὸς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου) ..	67
ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΤΙΚΟΙ ΕΥΘΥΜΟΙ ΤΥΠΟΙ	69
Οἱ πρῶτες ἐφημερίδες στὸ Σαμμάκοβο	83
Καπετὰν Ἀναστάσης	84
ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	95

	Σελίς
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ ΕΙΣ ΚΑΘΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΝ	116
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΕΙΣ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΗΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ	128
ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΑΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΑΙ ΑΣΤΕΙΑ	145
ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ (ΕΥΔΗΜΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΣ)	147
Νερόμυλοι	159
Σχολεία	163
Ἐ Πρωτογόντος	173
Ἐ Ζούβουλη	174
Αὐδημιώτικες παροιμίες. — Διάφορα τραγούδια τοῦ γάμου	176
Ἐπιδιώξεις καὶ ἐπιτεύγματα τοῦ Θρ. Κέντρου	179
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ	191
Σύντομος περιγραφή περὶ τῶν πρώτων ἀποίκων Σουφλίου	194
Πληροφορία περὶ οἰκισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως τοῦ Σουφλίου	196
Τὸ ἔθνικόν φρόνημα τῶν Σουφλιωτῶν καὶ τῶν Θρακῶν ἐν γένει, ἐπὶ Τουρ- κοκρατίας καὶ μετέπειτα.	202
Ἐ Ἰδιωματικὴ διάλεκτος τοῦ Σουφλίου	204
Ἐ Ἰδιωματικὰ λέξεις Σουφλίου	206
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΩΝ ΣΟΥΦΛΙΟΥ	220
Διηγήσεις πατρὸς Παπασταμάτη	232
Ἐ Ἀνέκδοτα Σουφλίου	238
Ἐ Ἡθῆ, ἔθιμα Σουφλίου καὶ Περιχώρων	241
Παραμύθια Σουφλίου	243
Ἐ Αἰνίγματα ποὺ λέγει ὁ λαὸς	251
Ἐ Τί φοροῦσαν οἱ παλιῆς Σουφλιώτισσες	256
Ἐ Τί φοροῦσαν οἱ ἄνδρες	258
Ἐ Δημοτικὰ τραγούδια Σουφλίου	259
Ἐ Οἰκιακὰ τινὰ σκεύη Σουφλίου	269
Ἐ Τί παιγνίδια ἔπαιζαν τὰ Σουφλιωτόπουλα	278
Ἐ Πῶς ἄρχιζαν τὰ παιγνίδια τὰ Σουφλιωτόπουλα	289
Ἐ Ἀνέκδοτα τεμάχια περὶ Θράκης	292
Ἐ Τιμητικὰ ἐκδηλώσεις	302
Ἐ Ἐκλιπούσαι φυσιογνωμίαι	304
Ἐ Κριτικὰ «Ἐθν. Κήρυκος» Νέας Ἐγούρκης	305